

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fremragende

Danske Bønder

før og nu.

Smaa Livsfilbringinger og Livsbilleder

af

D. G. Rugaard.

„Ogsaa under den simple Skjortel
findes der ofte Visdom.“

Cicero.

Kjøbenhavn.

Trykt hos F. G. Borching.

1871.

Det
Kongel. danske Landhusholdningselskab,
der
gjennem mere end et Aarhundrede
paa mangfoldige Maader har bragt
Aare og uegennyttige Osre
for
Bondestandens Opkomst og Fremblomstring,
og derved hidraget saa saare meget
til at hæve den
fra Uvidenhed og Aandstrældom
til Oplysning og Aandsfrihed,
samt alle
fremadstræbende Mænd
og
haabefulde Unglinge
i
den danske Bondestand,

der ville følge
fremragende Standsfællers Fodspor
og lade sig lede af Opmuntringen:
„Gaf Du hen og gjør ligesaa!“
til Gavn og Glæde for Nær og Fjern,
til Held og Velsignelse for Fædrelandet,
til et hæderligt og varigt Eftermæle
hos Ætlinge
og
kommende Slægter,
tilegnes
dette Skrift
om
fremragende danske Bønder før og nu
af

Forfatteren.

Forord og Indledning.

Den ene Slægt vandrer hen over den andens Grave, og faa Nar efter sin Bortgang fra Livets Skueplads synes den ene Slægt efter den anden at være sporløst forsvunden; — for Mangfoldige synes den endog aldrig at have været til. Alle have ikke og kunne ikke have et lige aabent og levende Øje for, at Grundlaget for den Færd og Virksomhed, som den nulevende Slægt udfolder, maa søges hos den allerede bortgangne Slægt; at det er dennes paabegyndte Gjæringer, som de Efterlevende fortsætte og fuldstændiggjøre, og at vore Efterkommere skulle tage Arv efter os samt fortsætte og udvide, hvad vi have forberedt og udført i dette eller hint af Livets gode og retskafne Med og Maal, i denne eller hin af Livets hæderlige og forædlende Dont og Daad. Vi vandre saaledes ikke blot hen over vore Fædres Grave, men vi bo og bygge tillige paa dem, og vore Ætlinge skulle engang indtage de Pladse, som vi tidligere eller senere forlade.

Men fordi den ene Slægt efter den anden saaledes gaar bort og, hvad den store Mængde angaar, ligesom sporløst forsvinder fra Jorden; saa leve Slægterne — med Undtagelse af dem, der gif bondekøbte — dog endnu i saadanne afbøde Mænd og Kvinder, der saa at sige repræsentere en hel Tidsalvers Mænd og Kvinder af denne eller hin Stand. Man har sørget for og fredet om et varigt

Eftermæle for Stormænd, Fædrelands-Forsvarere, Lærde, Kunstnere, Rigmænd, Velgjørere o. s. v., ja endog Forbrydere, ved at optegne for de kommende Slægter, hvad Saadanne have virket og ubrettet eller forbrudt i Livet. Og det var ret og billigt, at det saa skete. Der gaves derved Samtid og Eftertid Exempler til Efterligning og til — Afstrækkelse. Ikkun den danske Bondestand har man hidtil med Tavshed næsten ganske eller for meget overset, skjønt den dog uomtvistelig er Folkets Kjerne, og skjønt det maa indrømmes, at der ogsaa blandt danske Bønder fandtes og findes mangfoldige hæderlige, indflydelsesrige, fremragende og fortjenstfulde Mænd, der kunne anses som selvskrevne Istedtrædere til en given Tid for den Samsunds-klasse, de tilhøre, og derfor med ligesaa fuld Højde, som mange Andre i andre Livsstillinger, fortjene, ikke blot, at deres Virksomhed gjøres bekjendt i en større Kreds, end den snævre, hvori de leve og syssle, men ogsaa, at der aflægges et Vidnesbyrd om deres Livsfærd, der kan tjene dem til et hædrende Eftermæle hos kommende Uetlinge og kommende Slægter. Dette synes saameget hellere at burde ske, som det for Efterkommerne vistnok vil være af noget Værd, af nogen virkelig Nytte, at lære nogle af de Mænd at kjende, der levede og virkede i Bondens Trældoms- og første Frigjærelses-Dage og i hele Folkets første Frihedsalder, og som med Iver og Nidkjerhed arbejdede med hen paa, at Bonden hævedes til Bevidsthed om sin retmæssige Stilling i Borger-samsundet, om at Friheden slog faste og stærke Rødder i Folkets sande og sunde Kjerne.

Naar man syssler med Undersøgelser angaaende Personforhold i den danske Bondestand, navnlig i forrige Tider, kommer Tanken uvilkaarlig og let til at dvæle ved Mindet om, at der fra denne Bondestand er udgaaet Mænd, der have arbejdet sig frem til en anset Stilling og vundet

et hædret Navn i de øvrige Samfundsklasser, Mænd, der senere ere blevne nogle af Danmarks meget lærde og berømte Mænd og blandt disse endog En, der har erhvervet sig et uforgængeligt og verdensberømt Navn som Sprog-lærd. Forsølges Undersøgelserne med nogen større Udførlighed og Nøjagtighed, fremtræder det som en højst glædelig og opmuntrende Kjendsgjerning, dels at Antallet af saadanne Mænd er langt større, end man i første Øjeblik tænkte sig det, dels at Bondestanden i hver enkelt Landsdel har Saadanne at opvise, om end ikke i et og samme tilsvarende Forhold, til hvilket sidste en af Aarsagerne vistnok maa søges i den forskjelligartede Samfundsstilling, som Bonden indtog, især tidligere, i de forskjellige Landsdele. Det ligger nu vistnok udenfor dette Arbejdes Plan at omtale saadanne Mænd, navnlig paa en omstændeligere Maade; men paa den anden Side tør det sikkert antages, at en Liste over et større Antal Mænd, der ere fødte af Bønderfolk, men senere have arbejdet sig frem til en mere eller mindre høj, Nogle endog til en glimrende Stilling i Samfundet, ikke vil være blottet for alt Værd, men tør tvertimod antages at være kjærkommen. Vi ville derfor ikke undlade med nogle faa Ord at nævne nogle af hine Mænd, om hvem det med Visshed vides, at de skuede Dagens Lys første Gang i danske Bondehuse, — Mænd, af hvis Glands der, om vi saa tør sige, ligesom kastes et smukt og oplivende Skjær ud over den Stand, hvoraf de fremgik. De mærkeligste af dem nævnes her med udhævet Skrift.

Sjælland.

1. Peder Gjelstrup, født i Novbr. 1581 i Gjelstrup i Odsøherred, død 1630 som Professor i Filosofi ved Kjøbenhavns Universitet. Hans „fattige Forældre“: Niels Sørensen og Anne Christensdatter.

2. **Niels Pedersen**, f. 1601 i Øreløse (Mareløse ved Gisselfeldt?), † 4. Oktbr. 1634 som Professor i de østerlandſke Sprog og som Doktor og Professor i Theologi. Forældre: Peder Nielsen og Dorthe Hansdatter.

3. **Hans Hansen Bindekilde**, f. 25. Jan. 1625 i Bindekilde i Odsherred, † 12 April 1711 som Præst og Jubellærer i Stenløse ved Frederiksfund. Forældre: Bonden Hans Gregersen og (?).

4. **Peder Pedersen Sny**, f. 1631 i Sny ved Roskilde, † 1702 som Præst i Hellested, som flittig Samler af Ræmpeviser og Ordsprog og som „Philologus regius danicæ lingvæ“ (Kgl. danſt Sprogmeſter). Forældre: Bonden og viftnok Kirkeværgeren Peder (Oluffen) og (?).

5. **Johan Kastrup**, f. 2. Febr. 1675 i Kastrup paa Amager, † 30. Maj 1730 som „anſet, fortrinlig Skolemand“ og Præst i Rippinge paa Falſter. Forældre: Bonden Jens Svendsen Liremand og Anne Jansdatter.

6. **Niels Hansen Hejning**, f. 1681 i Hejninge ved Slagelse, † 28. Oktbr. 1766 som Præst og Provst i Kerslev ved Slagelse. Forældre: Gaardmand Hans Larſen og Kirſten Nielsdatter.

7. **Peder Hjort**, f. 1700 i Lidø ved Kjøbenhavn, † 7. Febr. 1753 som Præst og Provst i Karleby paa Falſter. Forældre: Bonden Peder Jensen og (?).

8. **Lars Nielsen Svogerslev**, f. i Juli 1711 i Svogerslev ved Roskilde, † 1. Decbr. 1786 som Præst i Stadager paa Falſter. Forældrene vare „Bønderfolk“.

9. **Thomas Andrefen Møller**, f. 23. Maj 1721 i Gudmandsdrup ved Holbæk, † 28. Juli 1789 som Præst i Storehebinge. Forældrene vare „Bønderfolk“.

10. **Svend Mikſelsen Egerød**, f. 12. Novbr. 1737 i Særſlev ved Holbæk, † 26. Juni 1792 som Præst i Tingſted paa Falſter. Forældre: Murer Mikſel Svendsen Egerød og Ane Jensdatter.

11. Jakob Christian Schmidth, f. 22. Aug. 1764 i et Skovhus ved Esbønderup, † 26. Juli 1848 som Præst i Mesinge ved Odense. Forældrene vare Bønderfolk, men han opdroges af Stedfaderen Gmb. og Smed i Lindved ved Vejle Mads Jensen og Bodil Jakobsdatter. Af Smed bandede han Navnet Schmidth.

12. Peder Birch, f. 22. Febr. 1765 i en Bondeby ved Holbæk, † 2. Juni 1841 paa „Sødal“ ved Viborg som fhv. Præst for Vederfj ved Lemvig. Forældre: Landsbysmed (??).

13. **Hans Bjerregaard**, f. 22. Febr. 1766 i Gjentofte, † 12. Jan. 1860 som fhv. Præst i Hjerminde ved Viborg, som Jubellærer og Konsistorialraad. Forældre: „den lærde Bonde“ Hans Jensen og Ellen Jakobsdatter.

14. Peder Hansen, f. 1. Juni 1773 i Rjøng, † 20. Marts 1859 som fhv. Præst i Slangerup, som Jubellærer og Konsistorialraad. Forældrene vare fattige Husfolk: Hans Christensen og Maren Hansdatter.

15. Poul Edvard Rasmussen, f. 29. Oktbr. 1776 i Farum, † 18. Juli 1860 som fhv. Auditør og Assessor i Kjøbenhavns Fattigvæsens Politiret. Forældrene vare „Bønderfolk“.

16. Peder Hansen, f. 25. Jan. 1787 i Sonnerup i Odsherred, † 19. Oktbr. 1853 som Eier af „Prof. Smiths fysiske og optiske Etablissement“ i Kjøbenhavn. Forældre: Husmand Hans Pedersen og (?). (se Jylland Nr. 19.)

17. Christian Madsen, f. 18. Marts 1791, † 28. Aug. 1848 som Godsejer til Daurupgaard og Aulingsbestyrer ved Frederiksborg Ladegaard. Forældre: Faderen „en simpel Landmand“ (??).

18. Henrik Larsen Røhl, f. 8. Aug. 1793 i Søsum, † 12. Decbr. 1866 som Uhrmager og Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn. Forældre: Hjulmand, Smedler

og Jordbruger Lars Henrik Hansen Ryhl og Marie Jensdatter.

19. **Jens Jensen**, f. 20. Septbr. 1796 i Sørslev, lever som titulær Prof., Statsraad og fhv. Seminarieforstander. Forældre: Husmand Jens Nielsen og Margrethe Larsdatter.

20. Jens Larsen Nyrop, f. 11. April 1831 i Nyrup ved Kallundborg, lever som første Tenorsanger ved det kgl. Theater. Forældrene ere „Bønderfolk“.

Lolland.

1. **Niels Hemmingsen**, f. 12. Maj 1513 i Byen Egholm, Herritslev Sogn ved Nysted, † 23. Maj 1600 som fhv. Præst ved Helliggejstes Kirke i Kjøbenhavn, som lærd Forfatter og „hele Danmarks Lærefader“. Forældrene vare de „ringe og fattige Folk“: Smed Hemming Nielsen og Karen (eller Kathrine?).

2. Rasmus Bind, f. 1702 i Vindeby ved Nakskov, † 1777 som Præst i Søllested ved Nakskov. Forældre: „en fattig Hmb. og Stræder“ Niels Rasmusen og (?).

3. Mogens Madsen Minerth, f. 2. Aug. 1714 i Rjøbelev ved Nakskov, † 12. Novr. 1781 som Præst i Arninge ved Nakskov. Forældrene af Bøndestand: Mads Mogensen Minerth og Kirstine Sørensdatter.

4. Mikkel Rasmusen, f. 1. Aug. 1743 i Urne ved Nakskov, † 31. Juli 1810 som Præst paa Bogø. Forældre: Hmb. Rasmus Madsen og (?).

Fyen.

1. **Hans Lausen**, f. 1494 i Birkende, † 11. Novbr. 1561 som Danmarks Kirke-Reformator og Biskop i Ribe. Forældrene vare de „ærlige Bønderfolk“: Smed Tage (eller Laue) og Karen (eller Kathrine?).

2. **Hans Svaning**, f. 1503 i Svanninge, † 20. Septbr. 1584 som kgl. Historiograf. Forældrene vare „fattige Bønderfolk“.

3. **Laurz (Lars) Jespersen**, f. 1522 i Naby ved Faaborg, † 9. Juni 1604 som Præst, Provst og Jubellærer i Espe. Forældrene vare: „Ejendomsbonden“ Jesper Laurzen og (?).

4. **Jørgen Jespersen**, f. 1525 i Naby, † 11. Oktbr. 1609 i Svendborg som fhv. Præst og Jubellærer i Svindinge ved Svendborg. En Broder til den Foranævnte.

5. **Peder Jakobsen Flemløse**, f. 1554 i Flemløse, † 1599 som Licentiat i Medicinen og „erfaren Astronom og Kemiker“. Forældrene vare „Bønderfolk“.

6. **Peder Knudsen Belling (Balling)**, f. 1616 i Bellinge ved Odense, begravet 6. Marts 1721 som Præst i Assens. Forældrene vare „ærlige Bønderfolk“.

7. **Jens Madsen Faber**, f. 13. Decbr. 1654 i Søllinge, † 28. Juni 1716 som Præst i Gislev. Forældre: Smed (heraf Navnet Faber) Mads Jensen og Kirsten Henrikdbatter.

8. **Rasmus Anderssen Balslev**, f. 1659 i Balslev, † 1718 som Amtsforvalter for Odense og Rugaards Amt. Forældre: Bonden Anders Rasmussen og (?).

9. **Poul Holm**, f. 19. Marts 1704 i Maale paa Hindsholm (heraf Navnet), † 27. Jan. 1785 som Konrektor og Prof. i Beltalenhed ved Gymnasiet i Odense. Forældrene vare „Bønderfolk“.

10. **Rasmus Edsberg**, f. 12. Marts 1721 i Edsberg ved Odense, † 18. Marts 1790 som Præst i Brøndrup. Forældre: „en ærlig Bonde“ Hans Rasmussen og Anne Kathrine Jørgensdbatter.

11. **Rasmus Pedersen Nyerup**, f. 12. Marts 1759 i Nyerup ved Assens, † 28. Juni 1829 som Pro-

fessor og Universitets-Bibliothekar. Forældre: Gaardfæster Christen Rasmussen og Karen Simonsdatter.

12. **Hans Christian Lund**, f. 5 Juni 1765 i Lumby ved Odense, † 17. April 1846 som „den første Homöopath i Danmark“. Forældre:

13. Hans Wandall, f. 10. Oktbr. 1774 i Slette: rød ved Middelfart, † 14. Juli 1846 som Præst i Gud: bjerg. Forældre: Selvejrbonde Ole Nielsen og Karen Marie Jensdatter.

14. Hans Jakob Hansen, f. 25. Febr. 1786 i Brylle, † 2. Febr. 1850 som Overlærer ved Ribe lærde Skole. Forældre: Lømmermand (? ?).

15. **Rasmus Kristian Rast**, f. 22. Novr. 1787 i Brændekilde, † 14. Novr. 1832 som Professor og Universitets-Bibliothekar og — verdensberømt Sproglærd. Forældre: Husmand og Stræder Niels Hans Christian Rast og Kathrine Henriksdatter.

16. Peder Rasmussen, døbt 12. Decbr. 1790 i Stoense paa Langeland, † 17. Juni 1865 i Rudkjøbing som By- og Herredsskriver. Forældre: Husmand Rasmus Jensen og Else Christensdatter.

17. **Niels Mathias Peterfen**, f. 24. Juni 1791 i Sanderum, † 11. Maj 1862 som Professor i de nordiske Sprog ved Universitetet. Forældre: Husmand Mathias Peterfen og Ane Kirstine Danielsdatter.

18. Hans Fjergen Grønholk, f. 23. Aug. 1793 i Fjens, lever endnu som praktiserende Læge i Årsens. Forældre: Husmand Niels Nielsen og Ane Hansdatter.

19. Hans Kristian Rast, f. 5. Jan. 1805 i Brændekilde, lever som Præst i Biskinge ved Kallundborg. Han er Broder til foranstaaende Rasmus R. Rast.

20. **Rasmus Nielsen**, f. 4. Juli 1809 i Kors: lev, lever som Professor i Filosofi ved Universitetet. For: ældre: Husmand Niels Berthelsen og Anne Kathrine (?).

Norrejyland.

1. **Morten Børup** (Børup), f. 1446 i en Bondeby (Børup?) ved Skanderborg, † 1526 som berømt Skolemand og som Præst ved Domkirken i Aarhus. Forældrene vare „Bønderfolk“.

2. **Jens Vedersen Skjellerup**, f. 1499 i Skjellerup ved Hobro, † 1582 som Biskop i Bergen. Forældre: Peder Jensen og Maren Nielsdatter.

3. **Lauri Berthelsen**, f. 1514 i Harsnæs, † 19. Jan. 1580 som Biskop i Aarhus. Forældrene vare „Bønderfolk“.

4. **Christen Longberg** (Longomontanus), f. 4. Oktbr. 1562 i Longberg eller Lumborg ved Lemvig, † 8. Oktbr. 1647 som berømt Astronom. Forældrene vare „Bønderfolk“.

5. Peder Nielsen, f. i Maj 1583 i Boldby ved Horsens, † 12. Septbr. 1638 som Borgmester og Tolder i Nyborg. Forældre: Bonden Niels Andersen og Else Jensdatter. (2 af P. Nielsens Sønner abledes under Navnet Verche.)

6. **Laurids Mortensen Skavenius**, f. 6. Aug. 1589 i Stagen (hvoraf Navnet Skavenius), † 22. Juni 1655 som Biskop i Kjøbenhavn. Forældre: Fisker Morten Laurisen og Maren Sørensdatter.

7. Erik Olsen Lorm, f. 13. Septbr. 1607 i Lille-Lorm ved Holstebro, † 2. Juni 1667 som Stiftsprovst i Kjøbenhavn. Forældre: Ole Frandsen og Dorthe Sommer.

8. Lauri Mortensen Vidsted (eller Vedsted), f. i Maj 1614 i Vedsted i Rendsnæs, † som assat Præst og Provst i Raskov 8. Marts 1674, ifølge Bestræbelse af hans kjæbelige men unaturlige Broder, den derværende

Raadmand Peder Mortensen Bidsted. Forældre: „de ærlige Bønderfolk“ Morten Jbsen og Karen Jensdatter.

9. **Christen Løbberg**, f. 31. Oktbr. 1625 i Løbbøl i Thy, † 12. Juni 1693 som Biskop i Ribe. Forældre: „de fattige Bønderfolk“ Jens Christensen og Karen Christensdatter.

10. Ole Jensen Holmbo, f. 1637 paa Hirtsholmen i Rattegat, † 7. Novbr. 1714 som Præst og Jubellærer i Torrild ved Aarhus. Forældre: Fisker Jens Olsen (og ?), der af egne Midler lod Kirken paa Den opføre.

11. Anders Knudsen Thoustrup, f. 11. Marts 1664 i Thoustrup ved Aarhus, † eller jordet 18. Novbr. 1750 som Præst og Jubellærer i Marslev smsteds. Forældre: „Landsbysnedler“ Knud Andersen og Edel Thøgersdatter.

12. **Peder Horrebø**, f. 14. Maj 1679 i Løgstør, † 15. April 1764 som Doktor i Medicin og øverste mathematisk Professor ved Universitetet. Forældre: „de fattige Folk“ Fisker Niels Pedersen og Else Christensdatter.

13. **Niels Berthelsen Nyberg**, f. 14. Septbr. 1725 i Nyberg ved Skive, † 29. Aug. 1804 som Chef for Danmarks største Handelshus, som stor Godsejer og Konferentsraad. Forældre: Berthel Christensen og Bibeke Nielsdatter.

14. Jakob Rahbek, f. 17. Septbr. 1728 i Sønderstov ved Varde, † 19. Novbr. 1795 i Kjøbenhavn som Justitsr. og Tolbinspektør. Forældrene vare „Bønderfolk“.

15. Hans Møller, f. 20. Novbr. 1736 i Stoustrup ved Fredericia, † 19. Febr. 1796 som Landfysikus i Norge. Forældre: „Selvejerbonde“ Niels Hansen Møller og Kathrine Jørgensdatter Bang. En Broder til Nr. 23.

16. Christen Schifter, f. 1. Maj 1739 i Jngerslev

ved Aarhus, † 3. Novbr. 1801 som Dommer i Hof- og Stadsretten. Forældre: „en velhavende Bonde“ (??).

17. Søren Jepsesen Salling, f. 1739 i Harre ved Skive (Salling Syssel), † 19. Septbr. 1791 som Præst i Junget ved Viborg. Forældre: Bønderfolkene Jeppe Malthesen og Anne Sørensbatter.

18. Jørgen Hansen, f. 24. Febr. 1750 i Øster-Bamdrup ved Kolding, † 5. Marts 1812 som Professor og fhv. Rektor. Forældre: Bonden Hans Hansen og (?).

19. **Jeppe Smidt**, f. 1. Marts 1759 i Skjoldborg i Thy, † 5. Novbr. 1821 som Professor og Ejer af et stort Etablissement i Kjøbenhavn for fysiske, optiske og matematiske Instrumenter. Forældre: Smed Hans Christian Smith og Dortehea Poulsdatter (se Nr. 35 og Sjælland Nr. 16).

20. **Klaus Langhaar Smidt**, f. 30. Septbr. 1761 i Ronshave ved Kolding, † 28. Decbr. 1822 i Vestindien som 1ste Regeringsraad og Etatsraad. Forældre: Selvejerbonde Niels Peder Smidt og (?).

21. Jens Stougaard, f. 30. Oktbr. 1761 i Ny ved Himmelbjerget, † 4. Marts 1838 som Prof. og fhv. Rektor i Aarhus. Forældre: Snekker Peder Pedersen og Anne Kathrine Herholdt.

22. Hans Tønning, f. 31. Aug. 1763 i Tønninggaard ved Horsens, † 24. Decbr. 1844 som Præst i Grundfør ved Aarhus. Forældre: Gaardejer Jens Pedersen Tønning og Birthe Jensdatter.

23. **Rasmus Møller**, f. 29. Septbr. 1763 i Stoustrup, † 9. Novbr. 1842 som Biskop over Lolland etc. En Broder til Nr. 15.

24. Peder Dastrup, f. 21. Juni 1770 i Andst ved Kolding, † 28. Novbr. 1847 som Præst i Egebjerg ved Kallundborg. Forældre: Gaardejer Lars Dastrup og Jnger Pedersen.

25. **Jens Garbo**, f. 5. Decbr. 1770 i Randers-egnen, † 7. Septbr. 1824 som Chef for et afsat Handels-
hus i Kjøbenhavn, Bank-Repræsentant og Formand for
Borger-Repræsentationen. Forældrene vare „Bønderfolk“.

26. **Jens Lassen Tommesen**, f. 30. Maj 1771
i Vendsyssel, † 24. Juli 1839 i Hammel ved Aarhus
som Birkebonner og Godsinspektør paa Frijsenborg. For-
ældrene vare „Bønderfolk“.

27. **Andreas Boje**, f. 10. Maj 1773 i Bonde-
byen Holbæk ved Randers, † 15. Novr. 1854 som Præst i
Stadager paa Falster. Forældre: Søren Jensen Boje og
Birthe Andersdatter.

28. **Mikkel Nielsen**, f. 8. Decbr. 1776 i
Sønder-Vilstrup ved Kolding, † 11. Febr. 1846 som Prof.
og fhv. Bestyrer af „Borgerdybskolen“ i Kjøbenhavn.
Forældre: Niels Mikkel Nielsen og Karen Hansdatter.

29. **Jens Petersen**, f. 17. Juni 1777 i Ferup ved
Kolding, † 18. Novr. 1828 som Præst i Skjelby paa Fal-
ster. Forældre: Gmb. Lulle Petersen og Anne Jensdatter.

30. **Andreas Hansen Kjeldberg**, f. 18. Oktbr.
1777 i Kjeldberg ved Kolding, † 21. Oktbr. 1848 som
Præst i Havrebjerg ved Slagelse. Forældre: „en dristig
Bonde“ Hans Nikolaj Kjeldberg og Mette Andersdatter.

31. **Peder Mikkel Nielsen Schinnerup**, døbt 29.
Marts 1778 i Skinnerup ved Thisted, † 2. Septbr. 1859
som Præst og Provst i Blegind ved Skanderborg. For-
ældre: Bonden Mikkel Pedersen og Karen Nielsdatter
Thousgaard.

32. **Jeppe Christensen Dviftgaard**, f. 13.
Marts 1781 i Vester-Lyby ved Skive, † 16. Decbr. 1850
som Præst og Konsistorialraad i Agerup ved Roskilde.
Forældre: Bonden Christen Nielsen Dviftgaard og Bobil (?).

33. **Mads Christensen Rod**, døbt 6. Maj
1781 i Øster-Lversted i Vendsyssel, † eller jordet 6 Novr.

1863 som fhv. Herredsfoged og Justitsraad. Forældre: Gmb. Christen Madsen og Kirsten Christensdatter.

34. Nikolaj Clausen Schack, f. 22. Novbr. 1781 i Hillerup ved Ribe, † 23. Febr. 1844 som fhv. Præst ved „Frelser's Kirke“ paa Christianshavn. Forældre: Bonden Anders Clausen og Marie Nielsdatter.

35. Christen Smith, f. 30. Marts 1782 i Skjoldborg, † 28. Decbr. 1850 som Mebejer af Prof. Smiths Etablissement i Kjøbenhavn. Han var en Broder-søn af Jeppe Smith (se Nr. 18 og Sjælland Nr. 16).

36. Ole Christian Gammeltoft, døbt 9. Juni 1783 i Nørre-Lem ved Lemvig, † 9. Novbr. 1821 som Grosserer i Kjøbenhavn. Forældre: Gaardejer Christen Jensen (af Gaarden Gammeltoft) og Johanne Sørensdatter.

37. **Anders Stephanfen**, f. 20. Aug. 1791 i Terndrup ved Aalborg, † 22. Marts 1870 som Bestyrer af Opdragelses-Anstalten „Holsteinsminde“ og Folkehøjskolen „Hindholm“ ved Holsteinborg. Forældre: Bolsmand Stephan Christensen og Kirsten Andersdatter.

38. Peder Kragh, f. 20. Novbr. 1794 i Gimming ved Randers, lever som Præst i Dsby ved Haderslev. Forældre: Selvejer-Gaardmand Mikkel Kragh og Kirsten Pedersdatter.

39. Peder Nikolajsen, f. 1797 i Bærum ved Randers, † 18. Marts 1839 som Bataillons-Kirurg og praktiserende Læge i Jbby ved Thisted. Forældre: Gaardejer Nikolaj Pedersen og Else Olesdatter.

40. **Rasmus Sørensen**, f. 8. Marts 1799 i Jællinge ved Vejle, † 23. Maj 1865 i Kjøbenhavn som fhv. Skolelærer og utrættelig Folkevækker. Forældre: Gaardmand Søren Henriksen og Karen Marie Jensdatter.

41. Jens Fløe, f. 27. Novbr. 1800 i Kollund ved Fremrøgende danske Bønder.

Herning, lever som Stifts-Landinspektør og Justitsraad paa Lindberggaard ved Varde. Forældre: Gaardejer og Uldhandler Palle Christensen Fløe og Margrethe Christensdatter.

42. Christian Terp, døbt 4. Juni 1803 i Terp i Vendsyssel, † 11. Maj 1865 som Lold-Inspektør i Rønne. Forældre: Gaardmand Mikkel Larsen og Sofie Jepsesdatter.

43. **Christen Hermansen**, f. 31. Jan. 1806 i Store-Brøndum ved Aalborg, lever som Professor i Theologi ved Universitetet. Forældre: Husmand Herman Christensen og (?).

44. **Christen Christensen Møller**, f. 4. Febr. 1810 i Storvorde ved Aalborg, lever som Forstander for Opdragelses-Anstalten i Flakkebjerg for forvildede Børn. Forældre: Husmand og Møllersvend Christen Poulsen Møller og Mette Christensdatter.

45. Christen Thomsen Christensen, f. 9. April 1814 i Sædding Storgaard, † 14. Novr. 1868 som fhv. Præst i Hals ved Aalborg. Forældre: Christen Nielsen Jessen og Kirstine Jørgensdatter.

46. Jens Kirk, f. 16. Jan. 1833 paa Ebbensgaard ved Ringkjøbing, lever som Land-Inspektør paa Holmegaard smsteds. Forældre: Gaardejer Ole Christian Christensen Kirk og Mette Christensdatter.

Sønderjylland.

1. Willads Nielsen, f. 1548 i Brønø, † 25. Maj 1624 som Lektor i Theologi og Kanonikus i Viborg. Forældre: „en enfoldig, ærlig og gudfrygtig Bonde“ Niels Willadsen og Maren (?).

2. Niis Hammelef, f. 3 April 1735 i Hammelev ved Haderslev, † 16. Jan. 1801 som Stempletpapirs-Forvalter og Etatsraad i Kjøbenhavn. Forældre (? ?).

3. **Veder Duzen Bojsen**, f. 16. Novbr. 1762 i Emmerlev ved Tønder, † 10. Maj 1831 som Biskop over Lolland etc. Forældre: Landmand og Kniplingshandler Boje Duzen Bojsen og (?).

4. Jakob Thomsen, f. 3. April 1771 i Mjæng paa Als, † 14. Oktbr. 1836 som fhv. Bank-Direktør og Statsraad. Forældrene vare „Bønderfolk“.

5. Hans Christian Jensen Jespersen, f. 8. Decbr. 1775 i Høstrup ved Flensborg, † 12. Maj 1844 som Præst i Næsbager ved Horsens. Forældre: Christian Jensen og Karen Hansdatter.

6. **Hans Duzen Bjørn**, f. 14. Decbr. 1777 i Åstrup ved Tønder, † 15. Maj 1843 paa Frydenlund ved Kjøbenhavn som fhv. Rektor. Forældre: Selvejer-Bonde Johannes Nikolaj Bjørn og (?).

7. Niels Jensenius Blume, døbt 15. Oktbr. 1780 i Spandet ved Tønder, † 9. Juni 1853 som fhv. Herredsfoged i Roskilde. Forældre: Kniplingshandler Jens Willabsen og Mette Nielsdatter.

8. Adser Hansen Blume, f. 28. Novbr. 1801 i Melby, Spandet Sogn, lever som Præst og Provst i Errindlev ved Maribo. Forældre: Kniplingshandler Willabs Jensen og Maren Adserdatter. Han er en Brodersøn af Sidstnævnte.

9. Jørgen Hansen, f. 11. Febr. 1802 i Tandstet paa Als, lever som Præst i Guderup og fhv. Biskop over Als-Grø. Forældre: Smed og Jordbruger Christian Hansen og Ane Kathrine Jørgens.

10. **Laurids Pedersen Skau**, f. 22. Maj 1817 i Sommersted ved Haderslev, † 11. Maj 1864 som Amts-Forvalter i Haderslev. Forældre: Gaardejer Jens Lauridsen Skau og (?).

Stilling (ved Døben)	Sjælland (Fødested)	Lolland (Fødested)	Fyen (Fødested)	Nørrejylland (Fødested)	Søndrejylland (Fødested)	talt
Theologer:						
Biskopper.	"	"	1	5	2	8
Profesorer.	1	1	"	1	1	4
Stiftsprobster.	"	"	"	1	"	1
Præster.	12	3	7	14	2	38
Jurister:						
Dommere	1	"	1	3	1	6
Læger	"	"	2	2	"	4
Filosofier:						
Profesorer.	1	"	4	1	"	6
Historikere	"	"	1	"	"	1
Astronomer.	"	"	1	1	"	2
Stolemand:						
Rektorer	"	"	1	4	1	6
Seminarieforst.	1	"	"	"	"	1
Overlærere	"	"	1	"	"	1
Almue lærere	"	"	"	1	"	1
Forstandere.	"	"	"	2	"	2
Handelsmænd.	"	"	"	3	"	3
Melanikere	2	"	"	2	"	4
Forstjællige:						
Regeringsraad	"	"	"	1	"	1
Banndirektor	"	"	"	"	1	1
Amtsforsætter.	"	"	1	"	1	2
Stempelassessor.	"	"	"	"	1	1
Toldinspekt.	"	"	"	3	"	3
Landinspekt.	"	"	"	2	"	2
Godsejer	1	"	"	"	"	1
Skuespiller	1	"	"	"	"	1
ialt	20	4	20	46	10	100

Det er en smuk og tiltalende Kreds af ansete og for-
tjenstfulde, af lærde og tilbøls navnkundige og berømte
Mænd, vi her have lært at kjende som Mænd, hvis Bugger
stode i danske Bønderhuse. Kredsen kunde været gjort
endnu større, end den alt er bleven, og vilde vi have ud-
videt den til ogsaa at omfatte Sønesønner af Bønder-
folk, kunde der været medtaget Mænd som Biskopperne
Martensen, Kierkegaard og Daugaard, Præsident

i Højestret Johannes Esraim Larsen, Digteren Knud Lyne Rahbek, Orientalisten Prof. Jens Lassen Rasmussen og mange flere, for ikke at tale om, at der blandt fjernere Utlinge af Bønder maatte nævnes t. Ex. de lærde Bartholiner, Pontoppidaner, Biskopperne Laurids Thura, Hans Adolph Brorson og Balslev, Lensgreverne Lerche og overordenlig mange Andre.

Det ligger nær for Tanken at antage, at der af en Bondestand, hvoraf der er udgaaet en Kreds af saadanne Mænd som de foran nævnte, ogsaa nødvendigvis maa være og virkelig er udgaaet fremragende Bønder. Det Modsatte vilde være noget Usædvanligt og Unaturligt. Naar vi i det Efterfølgende hilse paa nogle danske Bønder, hvoraf vi hidtil maaske kun have hørt de Færreste nævne, ville vi ventelig komme til fuldstændigt at sande, at vort Fædreland med fuld Høje kan gjøre Krav paa, at ogsaa fremragende og derfor mindeværdige Bønder have haft deres Bugger og fundet deres Grave iblandt os; — at den danske Bonde kan være stolt af at kunne pege hen paa ikke faa særdeles fortrinlige Standsfæller fra en ældre og nyere Tid; — at det vilde være Synd og Skam, om ikke Saadannes Navne og Minde reddedes fra Forglemmelse. Og samtidig dermed ville vi med Tryghed hengive os til det Haab, at saadanne Bønders Antal stadigt vil voge i et langt større Forhold, end det skete og kunde ske i Bondestandens Trældoms- og Fornedrelses-Dage, nu da der er raadet Bod paa mange, om end hidtil ikke paa alle af Fortidens Synder mod den; — nu da Bonden ved Frihedsbrevet af 5. Juni 1849 er bleven lodtagen i alle Frihedens Goder og i lige Menneſke-Rettigheder med hans øvrige Medundersaatter, men samtidig dermed ogsaa i lige Borgerpligter; — nu da han mere og mere hæves til levende Bevidsthed om sin sande, retmæssige Stilling i Borgerſamfundet og er gaaet frem til større Belvære og

til større Dplysning. Saa sandt som Fortiden indeholder en Forjættelse for Fremtiden, saa sandt vil Forjættelsen ikke lade sig uden Vidnesbyrd i den kommende Tid. Men fremfor alt er det vort Ønske og Haab, at den danske Bonde maa blive en virkelig, en sand Øbelsbonde i Sind og Vilkaar.

Forfatteren har i sit ikke korte politiske Liv lært mangfoldige Bondemænd rundt om i Riget personlig at kjende, og blandt dem ikke Faa — allerede afgaaede ved Døden eller endnu levende —, der indtog eller endnu indtage en fremragende Plads blandt deres Jævnlinge i agronomisk, kommunal, politisk og kristelig Henseende. Han har benyttet sit Kjendskab til ved Samtaler, og endog tildeels gennem et udbredt Brevsliste, at indsamle biografiske Dplysninger om saadanne Mænd; samtidig dermed har han gennem Tidsskrifter og paa mangen anden Maade søgt Dplysninger om fremragende Mænd i en fjernere Fortid, og efter at have sammenarbejdet sit Materiale til korte Livs-ffikildringer og Tidsbilleder, gjør han nu Begyndelse med at overgive dem til Offenheden som det første Forsøg af sit Slags i vor Bogverden. Jeg aflægger nu hermed min Tak til Enhver, der med Velvillie og Redebonhed har meddelt mig Dplysninger, og da navnlig dels til de Præster og Skolelærere, der med ikke ringe Ulejlighed have samlet saadanne angaaende Fødsels-, Vielses- og Dødsbøger af tildeels endog meget gamle Kirkebøger, dels for den Forekommenhed, hvormed man fra de offentlige Bibliothekers Side har lettet mig mit Arbejde meget betydeligt. Men samtidig med, at jeg udtaler denne Tak, har jeg ogsaa Anledning til at udtale Beklæggelse over, at andre Mænd, til hvem jeg henvendte mig om Dplysninger, have udvist en saadan Brangvillighed, at de enten kun have meddelt mig højst mangelfulde Dplysninger eller end ikke i fjerneste Henseende have taget Hensyn til mit stundom gjentagne

Ønste om at meddele mig saadanne. For at forebygge enhver Misforstaaelse bør det strax tilføjes, at min Beslagelse ikke gjælder nogen af de Mænd, til hvem jeg henvendte mig om Oplysninger til de Livsfilbringere, der leveres i denne Samling; men tvertimod andre Mænd, ved hvis Brangvillighed jeg maatte se mig nødsaget til foreløbigt at lægge Materiale til Side, jeg gjerne vilde have bearbejdet og medtaget i denne Samling. Jeg har nogen Anledning til at antage, at det er politiske Hensyn, der have gjort sig gjældende, uagtet de af mig ønskede Oplysninger angik Mænd, der levede i en Tid, da der ikke var fjerneste Tale om politisk Farve. Velvillie nu omstunder er ofte betinget af særlige Hensyn endog hos Saadanne, der ellers ville gaa og gjælde for at være meget velvillige og humane.

De Mænd, hvis Livsfilbringere leveres i denne Samling, have levet i Tiden fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede indtil nu — et Par af dem endog i en fjernere Tid —; de ere ordnede i to Hoved-Afdelinger, nemlig „Afdøde“ og „Endnu Levende“. For nogle Faa af de Eldres Bedkommende meddeles temmelig udførlige, med ikke ringe Møje samlede Slægtregistre, der for Mange sikkert ikke ville være uden Værd, navnlig ikke for de Bortdødes stærkt udbredte Etlinge.

Forfattereskabet til et Par enkelte af Livsfilbringerne og Tidsbillederne tilhører i det Væsentlige Andre.

I. Udvøde.

1. „Den lærde Bonde“,
Hans Jensen Bjerregaard,
Gaardejer i Gjentofte, (Kjøbenhavns Amt).

Paa Gjentofte Balle, tæt ved Kongevejen og omtrent en Mil fra Hovedstaden, knejser en 10 Alen 14 Tommer høj Obelisk af norsk Marmor som Uerestotte for den tydfkjødte Greve og uforglemmelige danske Statsmand og Bondeven Johan Hartvig Ernst Bernstorff, der for noget mere end et Aarhundrede siden tvang sit Guds høist forarmede Bønder til, mod en yderst billig aarlig Afgift, at modtage de af ham tilbudte Beljæninger: Udfkjftning af Fællesskab, Høveri-Frihed og Arvefæste, istedetfor deres hidtilværende usle Trællestand og Armod. Enhver dansk Bønde har hørt tale om, og i tusindvis af Bønder have set denne Uerestotte, der er forfærdiget af Billedhuggeren Professor Johannes Wiedewelt, bestøt af 41 af de bernstorffske Bønder, oprejst paa „Kildegaardens“ Mark og den 28. August 1783 afløret og indviet af Guds-Administratoren, Justitsraad og Amts-Forvalter Hammeleff. I Nærheden af denne Uerestotte — kun et Par Døsestueb derfra i sydsøstlig Retning — ligger paa

Battestrænten en Bondegaard ved Navn „Bjerregaard“; men kun yderst Faa af de Vejfarende og vel endog af den nulevende Slægt tænke paa eller veed, at „Bjerregaard“ ikke blot er udflyttet og i sin endnu oprindelige Stiftelse er opført af en af den nævnte Grev Bernstorffs frigjorte Bønder, men at Gaarden derhos er den allerførste Udflytter-Gaard i Danmark. „Bjerregaard“ og dens første Ejer have altsaa for saavidt nogen historisk Betydning. Denne frigjorte udmærkede Bonde — Hans Jensen, eller som han senere kaldtes Hans Jensen Bjerregaard, var hans Navn — var et sandt Særsyn af en Bonde paa den Tid, hvori han levede, og udgjorde, navnlig med Fynboerne Førgen Christensen Korsebjerg og Førgen Pedersen Pejrup samt Jyderne Peder Larsen Dyrskjøt og Klavs Pedersen Skovbølling — Alle fra en længst forsvunden Tid — et smukt og mindeværdigt Fentløver paa den danske Bondemark. Et Par Gange i Gjentogte gamle Kirkebog, hvortil der velvilligt har været aabnet Forfatteren Udgang, kaldes Hans Jensen „den lærde Bonde“, og i Folkemunde, ja endog paa Prænt, har han tillige Navn af „den Bernstorffske Bonde“ og „den Sneedorffske Bonde“. Denne Bonde vilde sikkert, hvis han havde levet i vor Tid, have hævet sig højt op over Mængden af fine Standsfæller, sandsynligvis til en saadan Højde, at hans Navn og Idræt vilde være nævnt rundt om i hele Riget, i de Fornemmes og Riges Huse og i de Allersfattigstes Hytter; han vilde vel endog være nævnt med Beundring udenfor de danske Grændser. Hans Søn, den folkeligfindede, navnlig for Folke-Oplysning og Skovkultur i sin Tid bekendte jydsk Præst for Hjermind, Lee og Hjorthede i samfulde 59 Aar, Hans Bjerregaard — Navnet „Bjerregaard“ optog han efter sin Fædrenegaard — har for mere end en

Mennefte=Alber siden, og senere et Par Gange, leveret nogle smaa Brudstykker som Bidrag til en kort Livs=skildring af sin sjældne Fader. Disse Bidrag have tjent som det første Grundlag for den efterfølgende Livs=skildring, hvortil der ogsaa er hentet talrige Oplysninger fra Gjentofte gamle Kirkebog om Hans Jensen og hans Slægt; fra flere andre Kirkebøger samt Skjode= og Bantebøger; fra Hans Jensens egenhændige, fra 3. Maj 1750 til hans Dødsdag førte Dagbog, — eller rettere Regnskabsbog med forskjelligartede Optegnelser — der har været os overladt af en af hans Sønesønner til Afbenyttelse, og endelig fra endel ældre og nyere, endog andre private Meddelelser. Det maatte anses for en Vigtig ikke at sly nogen Uuage, for nogenlunde fuldstændigt at kunne forny Mindet om en Bonde, der fortjener at kjendes og mindes med Hæder som en sand dansk Odel=bonde. Samtidigt hermed tør det vel ikke anses for at være uhenfigtsmæssigt, gennem nogle korte Oplysninger at skildre Tilstanden, saaledes som den var dels hos Hans Jensen, dels og fornemmelig paa Bernstorffs Gods paa den Tid, da den store Forandring med det foregik. Det vil bidrage til at sætte Hans Jensen i et endnu smukkere Lys.

Hans Jensen blev født i Gjentofte og døbt i Byens Kirke den 11. Søndag efter Trinitatis (8. August) 1728 og er altsaa, efter Datidens Sædvane i Henseende til Daabens Foretagelse, født i den nærmest foregaaende Uge. Hans Forældre vare Gaardfæster Jens Sørensen og Hustru Lene Jensdatter, Begge af Gjentofte. Af deres 8 Børn bleve navnlig 2 af Sønerne: Jakob Jensen og især Hans Jensen højt ansete Gaardejere. Om deres Barndom og Ungdom vides Intet. Ifølge den „Dagbog“, som Hans Jensen holdt som Mand, modtog han den 11. April 1750 Fæste paa

Gaarden Nr. 2 i Gjentofte efter Faberen, der var bleven tvunget til at tage den i Fæste i Juni Maaned 1708; — dens Hartkorn var 10 Ldr. 6 Stp. 1 Alb. Ager og Eng, dens Areal laa i Fællig med Byens øvrige Jorder. — Den næstpaafølgende 20. Maj indlovedes han med og Fredag den 12. Juni 1750 ægteviedes han i Gjentofte Kirke til Pigen Ellen Jakobsdatter, en Datter af den velhavende og ansete Gaardsfæster i Drdrup Jakob Sørensen og Hustru Anne Pedersdatter. I dette sit Ægtefælskab havde Hans Jensen 9 Børn, hvoraf den allerede nævnte Hans Bjerregaard, det syvende Barn i Rækken, blev den mærkeligste. Ved denne Sønns Indførelse i Kirkebogen faar Hans Jensen for første Gang sammesteds den officielle Betegnelse: „den saakaldte lærde Bonde“.

Gjentofte tilligemed de to andre Byer i Sognet, Drdrup og Bangede, der hørte under det forrige Jagtflot Jægersborg, bleve ved Donations- og Koncessions-Brev af 14. Juli 1761 og 2. Juli 1764 overdragne af Frederik V. til den berømte Stats-Minister, Greve og Wehejmerraad Joh. Henr. Ernst Bernstorff, og nu fik Hans Jensen først ret Lejlighed til at vise i Gjerning, hvor langt mere og anderledes han tænkte, end hans øvrige Jævnlige. Uagtet Hovedstadens Nærhed skulde synes at have maattet tilbyde Bønderne paa Bernstorffs Guds betydelige Fordele fremfor andre, mere fjerntboende Bønder, vare de dog ligesaa forarmede som Mængden af Bønder rundt om i Riget var det. Hele Godsset bestod, foruden af Præstegaarden i Gjentofte og en Universitets-Gaard i Bangede, af 356 Ldr. 1 Stp. 1 Fdk. 2½ Album Hartkorn, fordelt paa ialt 42 hele Gaarbe, hvoraf 20 i Gjentofte, 13 i Bangede og 8 i Drdrup. Man kan imidlertid gjøre sig et Begreb om den usle Tilstand, hvori Bønderne vare stedte, naar man

hører, at efter en Gjennemsnits-Beregning over hele Bøndergodssets Indtægt og Udgift af Kornvarer, udbragen af flette, maadelige og gode Aars Høst, ved Hjælp af Liende-Listerne for 7 Aar (1759—1765), stillede Forholdet sig for alle Gaardmændene i Gjennemsnit saaledes:

	Ubsæd.			Liende og Fødeorn.			Høst.		
	Rug Ldr.	Byg Ldr.	Havre Ldr.	Rug Ldr.	Byg Ldr.	Havre Ldr.	Rug Ldr.	Byg Ldr.	Havre Ldr.
Gjentofte	119	200	313	263	500	570 $\frac{1}{2}$	290	784	1000
Bangede	103	117	266	168 $\frac{3}{4}$	360 $\frac{3}{4}$	278 $\frac{1}{2}$	218	500	578
Drdrup	67	61	117	116 $\frac{3}{4}$	204 $\frac{3}{4}$	126 $\frac{1}{2}$	224	256	252
ialt	289	378	696	548 $\frac{1}{2}$	1065	975 $\frac{1}{2}$	732	1540	1820

(Al Hø høstede hele Sognet kun 16000 Lpd.)

Det er omtrent 3 Fold Rug, 4 Fold Byg og 2 $\frac{1}{2}$ Fold Havre i et Middelaar, som 1764 kan regnes for. Undersøge vi ovenstaaende Beregning noget nøjere, ville vi se, at Mangel og Overflud i Gjennemsnit af de nævnte 7 Aar var følgende for Gjentofte 20, Bangede 14 og Drdrup 8 Bønder:

	Rug Ldr.	Byg Ldr.	Havre Ldr.		Rug Ldr.	Byg Ldr.	Havre Ldr.
Gjentofte mangl.	92	"	"	tilovers	"	84	116 $\frac{1}{2}$
Bangede	—	53 $\frac{3}{4}$	"	—	"	22 $\frac{3}{8}$	33 $\frac{1}{4}$
Drdrup	—	"	9 $\frac{3}{8}$	1 $\frac{1}{8}$	—	40 $\frac{1}{8}$	"
Godset mangl. ialt	145 $\frac{3}{4}$	9 $\frac{3}{8}$	1 $\frac{1}{8}$	tilovers	40 $\frac{1}{8}$	106 $\frac{3}{8}$	149 $\frac{3}{4}$

Eller af Gjentofte og Bangede 34 Mænd manglede i Gjennemsnit Enhver omtrent 4 $\frac{1}{2}$ Ld. Rug, hvorimod Enhver af dem havde tilovers omtrent 3 $\frac{1}{2}$ Ldr. Byg og 4 $\frac{1}{2}$ Ldr. Havre; — enhver af Drdrup 8 Mænd manglede 1 Ld. Byg, men havde tilovers omtrent 5 Ldr. Rug.

Et yderligere Begreb faar man om Godssets usle Tilstand, naar man hører, at der i 1764, som en Følgedels af en forud (1762) grasseret Kvægsyge, dels formedelt den blandt Beboerne altid herskende Armod,

gaves ikke saa Gaarde, hvori der ikke fandtes et eneste Kvæghoved, hvilket navnlig var Tilfældet med 5 af Gjentofte Gaarde, medens der i de øvrige 15 var af Ungt og Gammelt kun 24 og paa hele Godsset kun ialt 74 Stykker. Hele Godssets Besætning var saaledes:

Gjentofte	197	Heste	24	Køer	194	Faar	.	Stude	.	Kalbe
Bangede	134	—	17	—	103	—	.	—	.	6 —
Drdrup	94	—	23	—	83	—	.	4	—	. —
ialt	425	—	64	—	380	—	.	4	—	6 —

Grev Bernstorff øjnedes som Hovedsaarsager til den almindelige Fordømmelse paa Godsset dels Fordernes Fællesskab, dels Høveriet og Gaardenes blotte Brug, uden nogen Sikkerhed for Brugernes til at kunne nyde Frugterne af det undertiden højt byrdefulde Arbejde, de anvendte paa samme, eller at kunne efterlade dem til deres Børn, og han fattede derfor det faste Forsæt at hævde disse tre Hovedsaarsager paa engang, det maatte saa koste, hvad det vilde, ved at give Enhver sine Forder udlagde for sig selv, samt Høveri=Frihed og Arvefæste mod en billig aarlig Afgift. Der blev truffen Afford med Landmaaleren Wilster (der understøttedes af Baron Hastfer), om i Tiden fra 7. Septbr. 1764 til 1. Juli 1765 at opmaale og afsætte i Marken og paa Kort alle Godssets 42 og de andre paa Godsset værende Gaardblodder, Enge, Moser, Overdrev, Beje, Stier og Vandløb, og det bestemtes, at Burderings=Forretningen ved hver By skulde foretages og udføres ved 4 af de kyndigste Mænd i Sognet, hvilke i den nævnte Tid vare fri for al Hov=Tjeneste, saaledes at 2 af dem bestandig hørte hjemme i den By, hvis Marker vurderedes, og de 2 andre i en af de nærmeste Byer i Sognet. Opmaalingen og Burderingen begyndte den 7. Septbr. 1764 med Drdrup og fortsattes det følgende Aar med de to andre Byer. Ved Burde=

rings-Forretningen benyttedes Gaardmændene Jakob Sørensen og Peder Hansen af Ordrup, Morten Olsen og gamle Niels Nielsen af Gjentofte og Melaus Pedersen og Peder Nielsen af Bangebe, og den Nøjagtighed og Flid, de udviste ved Forretningens Udførelse, var saa samvittighedsfuld, at Gods-Forvalteren Lorkel Baden i sin senere Beskrivelse over Godset Bernstorff udtaler det Ønske, at „saa buelige og ærlige Bønder endog maatte blive bemærkede af Efterslægten“.

Hans Jensens Forstand var allerede dengang opløst ved Læsning og Omgang med Folk udenfor hans Stand; han gennemskuede derfor strax Nytten af alle de nye Foranstaltninger, der snart skulde træde i Live, og glædede sig ej alene ved dem, men gjorde ved Udførelsen af samme i flere Tilfælde endog betydelige Tjenester. Den nysnævnte Lorkel Baden, en Mand, hvem Godset skyldte mest næst efter dets udødelige Belgjører, giver ham følgende hædrende Studsmaal: „Saavel under denne Forretning som den derpaa følgende Inddelings-Plans Udarbejdelse, udmærkede sig fremfor Alle Hans Jensen, nuværende Ejer af den under Gjentofte By henhørende „Bjerregaard“, en Bonde, som især ved denne Forretning søgte at fortjene den længe forønskede Lykke, som han nyder tilligemed sine Naboer. Den Kundskab, som denne Mand besad om sit Fødested, og som ikke lidet forsøgedes af hans Tilstedeværelse ved Markernes Burdering, gjorde, at man i de mange forskjellige Tilfælde — hvori det ved Taxations-Forretningens rette Anvendelse, endog efter en tidt gjentaget Sammenligning af Udtastene til Markernes Inddeling med Markerne selv, ofte beroede paa det tydeligste Begreb og den rigtigste Forestilling om visse enkelte Dele af de samme og om deres Stikelse og Beliggenhed — mere og sjæfter kunde benytte sig af denne ene

Mands end af alle Jordbrugernes Efterretninger, om det endog havde været muligt til samme Tid at indsamle disses Kundskab, som man var beskæftiget med at sammenligne og undersøge, snart i Studerelammeret, snart paa Markten — alle de utallige Forhold, som paa engang bør tages i Betragtning hos enhver Gaardlob ved en Bys Inddeling.“

Men folte Hans Jensen og hans ligesindede, forstandige Broder Jakob Jensen Glæde over, hvad der var i Vært; saa gav Misfornøjelsen herover sig derimod tidt tilfjende med stort Bulder fra Mængden af Bøndernes Side. Værtst vare dog en ung Mand, Jens Nielsen, og en allerede ældre, vansør Mand, Niels Andersen, begge af Gjentofte. Dagen før den berammede Lodkastning over de udskiftede Gaardlobber drak Jens Nielsen sig saa usædvanlig og forfærdelig fuld, at han i næsten 24 Timer fuldkommen lignede et rasende Menneſte, eller vel rettere et vildt og rasende Dyr; — han var bange for, at der ved Lodkastningen skulde tilfalde ham en Lod paa Udjordene, og en saadan vilde han aldrig modtage eller eje, hvad der saa end skulde times ham i denne Verden, det svor han paa med høje og broje Eder. Lodkastningen over Gaardlobberne — der alle vare i regelmæssige Figurer med 9 Tdr. 1 Fdkt. Hartorn for enhver Gaard i Gjentofte, 8 Tdr. 4 Strp. 1 Fdkt. for enhver i Bangede og 6 Tdr. 5 Strp. 2 Fdkt. for enhver i Ordrup, men alle med forskjælligt Areal efter Jordens Godhed — foretoges paa Grev Bernstorffs Sommersæde, den til Jægersborg Slot hørende men da omhyggede Fasangaard, i Dørværelse af Grevden selv, hans Familie og adskillige fornemme Familier; den foretoges i følgende Orden: den 1. Septbr. 1765 med de 8 Gaardmænd i Ordrup, den 10. Septbr. med de 20 Gaardmænd i Gjentofte og den

22. Juli 1766 med de 15 Gaardmænd i Bangebe, saaledes at 2 umyndige Drengene optog Lodderne; den ene af disse Drengene var Hans Jensens 5aarige Søn Jakob. Præstegaards-Marken var forlobsd ublagt. Efter Lodfastning lod Greven Mændene beværte paa en smut Maade. — Dagen efter Lodfastningen i Gjentofte var den ovenfor nævnte Jens Nielsen atter gal af Fuldstab; men denne Gang drak han sig overvættes fuld af Glæde over, at en af de allerbedste Gaardlodder i umiddelbar Nærhed af Byen („Bavnegaard“) var tilfaldet ham. Det gamle Ordsprog: „Skjalmer have størst Lykke“, kunde næsten anvendes paa ham.

Uagtet alle den mennesketjærlige Greves betydelige og uegennyttige Tilbud, var Mængden af Grevens Bønder imidlertid ængstelige og uvillige til at modtage dem; „de gyste ved Forestillingen om den ligesom nye Verden, hvortil man vilde føre dem,“ navnlig vare de længe uvillige til at udflytte deres Gaarde og til at modtage Arvesætte og Skjædebrev. Figjæves søgte Greven længe at betage dem deres ængstelige Forestillinger. En af dem, den ovenfor nævnte vansføre Niels Andersen, der modsatte sig og ikke rovede at modtage den ham tildelte „Dnsgaard“ med sammes længst fra Byen og tæt ved Hellerup ved Strandvejen beliggende Lod paa 9½ Eder Land Ager og Eng, opmuntredes venligt af Greven til at søje sig, med de Ord: „Tag, min gode Mand! Din Lod, og Dine Børnebørn skal velsigne Dig og mig.“ Niels Andersen faldt endelig tilføje, og da baade han og hans Kone vare blandt de braveste og vindstibeligste Folk i Gjentofte, varede det ikke længe, før de Begge følte sig saa lykkelige og vel tilfredse, at de nogle Aar senere ikke vilde have byttet med Jens Nielsen, der længe vedblev at dyrke sine Toftejorder paa en højst jammerlig Maade, indtil han

langt om længe endelig af Stamfuldhed fik Dinene op og blev en brav og dygtig Bonde. — Mange af Bønderne ønskede og bade om kun at blive „Kongens Bønder“ igjen, hvad de saa end derfor skulde døje, for dog at forstaaes for de truende Ulykker, og disse Ulykker vare efter deres falske Mening — de nævnte Belgjæringer af Bernstorff. Saa stor var Banens, Fordommens og Uvidenhedens Magt over Mængden af Bernstorffs Bønder!

Hans Jensen modtog derimod strax med Glæde baade det Ene og det Andet. Den 28. Novbr. 1765 havde han allerede rejst 4 Fag Hus til Bryggers og Bageovn i sin nye Gaard; den 6. Juni 1766 rejstes Stalblængen, den 26. Juli Stuehuset, og den 20. Septbr. flyttede han ind i sin Gaard, der havde faaet Navnet „Bjerregaard“, saaledes som foran nævnt. Han blev saaledes den allerførste Udflytter-Bonde, og „Bjerregaard“ blev den allerførste Udflytter-Gaard i Danmark. Hans Exempel blev strax fulgt af hans Brødre Jakob Jensen, der var bleven tilbøit „Dregaard“ i Nærheden af Charlottenlund, og Jens Jensen, der havde faaet „Heslegaard“ ved Drdrupsvejen (Skjødet indført i Beskrivelsen over Bernstorffs Gods), og fra nu af — den 1ste Oktober 1767 — siger Torkel Baden, „tog den Bernstorffske Indretnings gylde Epoke i Gjentofte Sogn sin Begyndelse.“ Flere fulgte Tid efter anden det givne Exempel, og Følgen deraf blev, at Armoden maatte vige og give Plads for Velstanden. Gaarde, som man i sin første Stræk folgte for nogle saa Hundrede Daler, kostede saa Nar derefter lige saa mange Tusinder. Bonden Cornelius Lorensen (født 1740, død 11. April 1788), en fattig Husmands søn, der, kort før den lykkelige Forandring tog sin Begyndelse paa Godsset, i 1764 med Magt var bleven indsat i sin Gaard i Gjentofte, og Fremragende danske Bønder.

hvem Byhyrden skal have gjort den Kompliment, da man trak af med ham til Gaarden: „Nej, før jeg vilde være i Dit Sted, Cornelius! vil jeg langt hellere være Din Hyrde!“ — denne samme Bonde efterlod sig ved sin Død, ifølge hans Testamente af 17. Decbr. 1786 (indtryktet i Maanedskriftet „Minerva“ 1788), 13,000 Rdl. dansk Kourant, deraf 5000 Rdl. d. Kour. beregnet for Gaard og Besejning, 8000 i Pante-Obligationer.

Allerede 2 Aar efter sin Gaards Udskytning, altsaa i 1768, holdt Hans Jensen paa sin 57 Edr. Land store Rod, rigtignok gode Jord, 18 Rør og 1 Tyr; — i samme Aar begyndte han at føre Mælt til Kjøbenhavn til Salgs, og i 1769 holdt han endog 21 Rør og 1 Tyr, sølgelig henved ligesaa mange, som hele Byen forhen havde haft; men i samme Aar, imellem Allehelgens-Dag og Mortensdag, udbrød atter Kvægsygen og bortrev 17 af hans Rør; de 4, der levede, havde gennemgaaet den forrige Syge, og 3 Rør, som han strax kjøbte igjen, kostede ham 34 Rdl. Stykket. I det den 29. Januar samme Aar stiftede „Kongelige danske Landhusholdnings-Selskab“ indmældte han sig strax og optoges — den eneste Bonde — blandt dets første 201 bidragende Medlemmer. Han vedblev at være Medlem af dette Selskab i sammes 3 første Aar og udnævntes oftere blandt dets Kommissærer til at bedømme Agerdyrknings-Redskaber; i 1770 udnævntes han saaledes til i For-
 ening med 4 andre Mænd, nemlig Selskabets Vicepræsident, Etatsraad Hübner, Grosserer John Brown, Brygger Didrik Bechmann og Igl. Gods-Inspektør, Kammerraad Torkel Baden, at bedømme nogle til Selskabet indsendte norske (saakaldte fallenstenste, fra Sorenskriver J. Friis paa Falkenstein i Grevskabet Jarlsberg), engelske og skotske Pløve, der prøvedes den 18. Oktober paa „Rhygaards“ Marker ved Gjentofte i Over-

værelse af en talrig Mængde baade af Selskabets Medlemmer og af Andre saavel fra Kjøbenhavn som fra Landet; og befandtes da den falkenstenste Plov at være den bedste. En Beretning herom udgaves og omtaltes derpaa omstændeligt i „Kritisk Journal“. Efterat Selskabet i 1771 havde forskrevet nogle falkenstenste Plove, for at overlade dem til Saadanne, der ønskede dem, stjæntede det i Oktober-Mødet Hans Jensen et Sæt af dem; i November-Mødet foreviste Selskabets Sekretær, daværende Rancelliraad C. Martfeldt, to hos Hans Jensen paa engelsk Maade tilvirkede Øste, „hvilke efter Selskabets egen Erfaring i Mødet blev befundne, sjønt ikke forfærdigede af Mælt fra bedste Græsgange, at være langt bedre end de, som endnu her i Landet ere gjorde.“

Et lille Træt i Hans Jensens Tankesæt, der ogsaa vidner om, at han var langt forud for sin Tid, er følgende: Den da nye og kun lidet bekendte Klotoppe-Bodning lod han foretage paa sine Børn, hvorved han tilfulde viste, at han forstod at hæve sig over Tidens Fordomme. Sønnen Hans blev saaledes kopsat af den tongelige Læge, Etatsraad Naskov 1770, altsaa 4 Aar førend den franske Kong Ludvig XV. døde af de naturlige Kopper.

Det var ikke blot ved sit kloge Forhold i den store Frigjørelses-Tid paa Bernstorffs Gods, men ogsaa ved sine øvrige Indsigter, saavel som ved sit sædelige og dannede Væsen, at Hans Jensen erhvervede sig Grev Bernstorffs udmærkede Yndest; ligesom den Tids lærde, store og berømte Mænd, saasom Cramer, Gyalb, Hübner, Kall, Klopstock, C. Martfeldt, Deder, Sneedorff, Stampe og flere Andre gjerne omgiktes og samtalede med ham. Det var dette, der gjorde, at Hans Jensen gik under Betegnelsen: „den lærde Bonde“. Erindringen om de Tjenester, han havde været istand

til at hde ved Udførelsen af Foranstaltningerne paa Bernstorffs Gods, glædede ham stadigt, men han slog sig ikke til Ro herved; hans Stræben gif endnu videre. Overtlydet ved flere Aars Erfaring om Udskiftningens mangehaande Fordele, skrev han, for at anbefale den hos sine den Gang meget fordomsfulde Standsfæller, og udgav den 29. Januar 1771, en lille Bog under Titel: „Brev fra Hans Jensen, Selvejer=Bonde paa det Bernstorffske Gods, til sine Landsmænd, de øvrige Bønder, om de nye Indretninger til Landvæsenets Forbedring i Danmark.“ Sin ældste Søn Jens havde han allerede da, efter Grevens Raad, ladet rejse til Lydsland, forsynet med Anbefalings=Skriver, blandt Andre fra Digteren Klopstock til Digteren Gleim i Lydsland. Sønnen tiltraadte Rejsen den 6. Oktober 1770 til Skibs fra Kjøbenhavn til Lübeck, hvorfra han gif over Hamborg til Halberstadt.

Hensigten med Rejsen omtaler Hans Jensen i Bogen saaledes: „Jeg har ikke ladet det bero med den ringe Indsigt, som jeg har erhvervet mig ved Omgang og Tale med adskillige Fremmede og egne Landsmænd, eller ved den Erfaring, jeg selv har skaffet mig. Nej, jeg har og ladet min ældste Søn, der er 18 Aar gammel, rejse ud i Lydsland, for at se, om han kunde hente nogen Kundskab for mig og Eder. Han rejser ikke for at se de store Stæder og de der værende Forfængeligheder, hvortil jeg ikke har Formue at give ham store Rejsepenge, da Gud har velsignet mig med 8 Børn; men jeg har tænkt, at det kunde lade sig gjøre for ham, ligesaa vel som for en anden fattig Haandværkskarl, med en Pose paa Ryggen at gaa fra et Sted til et andet og tjene for Klæden og Føden og derved at faa den rette Grund og se, hvorledes de gjøde, pløje og behandle deres Jorder, samt hvorledes de febe og føde deres

Kreaturer, og tildels den indvortes Husholdnings Bestaffenhed. Og er han for nærværende Tid i det Halberstadtse, hvor han forbliver et halvt eller helt Aar, efter eget Godtbefindende. Det paaligger Enhver af os at søge efter muligste Fuldkommenhed i at prøve og antage, hvad der er os fordelagtigt."

Hans Jensen ejede en, især for en Bonde, ikke ubetydelig Samling af danske og tydske Bøger, dels kjøbte og dels stjænkede ham af de ovennævnte og andre Hædersmænd, blandt hvilke Bøger Youngs „Ratetanter" hørte til hans Yndlingslæsning. Hvor højt anset Hans Jensen var, vidner den Omstændighed, at han nød den Ære personlig at blive forestillet for Christian VII., der stjænkede ham en Guld-Medaille med hans Navn i, og hvortil et Sidestykke indlemmedes i det kongelige Mynt- og Medaille-Kabinet. Kongen lod nemlig i Aaret 1769 præge to Medailler i Guld, den største af 29, den mindste af 12½ Dufaters Vægt. Paa Forsiden af dem begge var anbragt det kongelige Brystbillede med labrbærkrandsset Hoved og omgivet af Kongens Navn; paa Bagsiden af dem derimod, nemlig paa den største en Krands af Kornag med Omkrift: „Fryder og Ærer"; paa den mindste: „For Indsigt og Duelighed i Landvæsenet". Hvilken af disse Medailler det var, at Kongen stjænkede Hans Jensen, vides ikke, da Bedkommendes Navne ikke anbragtes i de Sidestykker, der afgaves til Mynt- og Medaille-Kabinettet; heller ikke vides, om Hans Jensens Medaille endnu er til, eller om den, hvad der vel er det rimeligste at antage, er gaaet i Smeltebigten.

Af Gjentofte gamle Kirkebog for Aaret 1773 ses, at „Bjerregaard" havde faaet en ny Gjer i Sekretær Ryge, og for 1781 har Sognepræsten Siverud indført i Kirkebogen følgende interessante Oplysning: „2. Paaffe-

dag trolovet en Karl Jørgen Jensen, tilhørende Løve Herregaard ved Bordingborg, NB. som da tilhørte „den saakaldte“ lærde Bonde Hans Jensen (og Higen Anne Andersdatter), som af den smukke Holger Steinersens En Normand, lod sig besove, da hun tjente hos Mig.“ — Fra nu af forsvinder Hans Jensen med Hustru og Børn fuldstændig fra Gjentofte Kirkebog. De maa have forladt deres Fødesogn, men hvor ere de flyttede hen? Naar man ikke trættes i at søge, vil man ofte finde det Sogte. Saaledes ogsaa her. I Worms Lexikon over lærde Mænd træffes Hans Jensen som Forfatter af det foran nævnte Skrift, men under det latiniserede Navn *Johannes Jani* og følgende Tilføining: „*Dan. Jens Jensen, Ejer af Løvegaard i Sjælland.*“ Som bekendt gives Navnet „Johannes“ paa Dansk baade ved „Hans“ og „Jens“. Ved at forfølge de nye antydede Spor, hvoraf det ene er noget vildledende, det andet derimod tydeligt, er det lykkedes atter at gjenfinde „den lærde Bonde“ som Herremand.

Ifølge Kjøbenhavns Amts nordre Virks Skjøde- og Pante-Protokol folgte og tilkjøbte Hans Jensen den 16. Septbr. 1772 til Immanuel Christian Ryge, Bogholder ved „Ober-Stattedirektionen“ i Kjøbenhavn, for 3900 Rdl. sin Gaard „Bjerregaard“*) med alle dens Bygninger, Jorder, Afgrøde, Besætning af Heste, Rør m. v., samt med alle Slags Hæstelser, Statter eller andre onera, af hvad Navn nævnes kan, med fuldkommen Gjenboms-Met og med alle de Rettigheder og Herligheder, som han selv havde ejet og besiddet samme. Til saa høj en Pris vare nu allerede Gaarde i Gjentofte Stedne, der nogle Aar tilforn næppe, hver for sig, vare 200 Daler værd. Samme Dag udstedte Bogholder Ryge til Hans Jensen en 1ste Prioritets-Pante-

*) I Sommeren 1871 er samme Gaard bleven solgt for 40,000 Rdl.

obligation paa 2700 Rdl. at betale i 11. Decembers Termin 1773 med 5 Procent Rente fra Dato, og „skal Hans Jensen derudi være prioriteret og panteberettiget, indtil han for indbemældte Kapital og Renter er vorden i alle Maader stadesløs, og have Magt, uden nogen Opfgjelse, at søge sin stadesløse Betaling af Pantet og andre mine Midler, hvor de findes.“ Begge de nævnte Dokumenter thinglæstes ved Kjøbenhavns Rytterdistrikts og Virts Thing den 28. Septbr. samme Aar.

Nu, da Hans Jensen har ophørt med at være Bonde i Gjentofte, vil det ikke være uden Værd at faa et lille Indblik i hans Jordbrug i de henved 23 Aar, han var Bonde sammesteds. Af hans Optegnelser leveres derfor nedenstaaende skematistse Sammen drag angaaende samme i den nævnte Tid. De ere mangelfulde i Hans Jensens „Dagbog“ og ere det derfor selvsølgelig ogsaa her:

	Udsæd			Høst		
	Rug	Korn	Græs	Rug	Korn	Græs
1750	6			40	97	
1751	5	16	12	15	122	
1752	6	12	15 ^{1/2}	34	75	
1753	4 ^{1/2}	14	14	15	104	
1754	4	17	16	17	74	
1755	4	14	15	17 ^{1/2}	108	
1756	5	14	15	21	90	
1757	4	14	15	18	86	
1758		14	14		76	
1759	4	12	20	18	80	
1760				40	98	
1761				16 ^{1/4}	60 ^{3/4}	87
1762				26	43	24
1763				46	72	42
1764				30	47	
1765				37	49	24
1766						
1767						
1768				18		
1769				32		
1770						
1771	5 ^{1/4}	5		40	40	
1772	4 ^{1/2}	5	12	38 ^{3/4}	33	30

Af Hvede er ingen Udsæd anført, og af Høst er kun anført for 1769: 6 Ldr.

Af Kærter er kun anført for 1770 Udsæd 3 Ldr., Høst 36 Ldr., — for 1771 Udsæd $3\frac{1}{4}$ Ldr., Høst 40 Ldr.

	Rug		Sølg Korn		Havre		Hs Halm	
	Ldr.	à Rbd.	Ldr.	à Rbd.	Ldr.	à Rbd.	for Rbd.	for Rbd.
1750	16	$1\frac{3}{4}-1\frac{1}{2}$	40	$1\frac{1}{4}$	30		30	32
1751		$1\frac{1}{3}$	76	$1\frac{1}{6}$	4	$1\frac{1}{3}$	70	20
1752		$2\frac{1}{3}$	36	$1\frac{1}{4}$	62	$1\frac{1}{12}$	93	30
1753		$1\frac{1}{6}$	34	$1\frac{1}{12}$	12	$1\frac{1}{12}$	66	32
1754		2	8	$1\frac{1}{2}$	37	$1\frac{1}{4}$	56	15
1755		$2\frac{2}{3}$	42	$1\frac{1}{3}$	37	$1\frac{1}{3}$	$56\frac{1}{6}$	140
1756		$3\frac{1}{6}$	50	$2\frac{1}{2}$	22	$2\frac{1}{4}$	50	102
1757		4	34	$2\frac{3}{4}$	14	$2\frac{1}{3}$	77	60
1758		$2\frac{1}{3}$	28	$1\frac{2}{3}$	12	2	89	80
1759		2	32	$1\frac{6}{6}$	28	$1\frac{1}{3}$	$92\frac{6}{6}$	98
1760	8	$1\frac{2}{3}$	$50\frac{1}{6}$		44	$\frac{2}{3}$	40	40
1761		2	24	$1\frac{1}{12}$	19	$1\frac{1}{12}$	0	0
1762		$3\frac{2}{3}$	7	$2\frac{1}{2}$	0	2	$37\frac{1}{3}$	30
1763	9	3	14	2	19	$1\frac{2}{3}$	$37\frac{1}{2}$	36
1764	0	$3\frac{1}{2}$	0	$2\frac{1}{3}$	26	$2\frac{1}{6}$	50	92
1765	0	$3\frac{1}{3}$	0	$2\frac{1}{3}$	0	$1\frac{1}{3}$	55	28
1766	0	$2\frac{1}{6}$	3	2	50	$1\frac{1}{3}$		
1767	6	3	8	2				
1768	0	$3\frac{1}{3}$	22	2	0	$1\frac{1}{3}$		
1769	8	$2\frac{1}{3}$	0	2	0	$1\frac{1}{3}$		
1770		$3\frac{1}{3}$	0	$2\frac{1}{3}$	20	$1\frac{2}{3}$		
1771	4	$4\frac{1}{3}$	0	$2\frac{2}{3}$	30	$1\frac{1}{2}$		
1772		5		$2\frac{2}{3}$	30	$1\frac{2}{3}$		
i 23 Aar		70		c. 44		c. 34		
i Høstnem(n.)		c. 3		c. 2		c. $1\frac{1}{2}$		

Af Kærter er kun anført for 1766: 20 Ldr. à 2 Rbd.; — 1767: 3 Ldr. à $2\frac{1}{2}$ Rbd.; — 1768: 11 Ldr. à $2\frac{1}{2}$ Rbd.; — 1769: 9 Ldr. à $2\frac{1}{3}$ Rbd.; — 1770: 24 Ldr. (ingen Pris nævnt); 1771: 34 Ldr. à 3 Rbd.

Hentet Gjødsle fra Kjøbenhavn:

1766: 56 Læs, 1767: 201 Læs, 1768: 98 Læs, 1769: 46 Læs, 1770: 162 Læs, 1771: 62 Læs, 1772: 70 Læs, i 7 Aar ialt 695 Læs.

Høet solgtes for en Gjennemsnits-Pris af 12 $\frac{1}{2}$ Lpd., et Læs Halm i Gjennemsnit 1 Rd. 5 Mt.

Af hans øvrige Optegnelser forbigaa vi dem, der angaa, hvilke Agre han aarlig gjødede. Derimod tør det anses for ikke upassende at anføre Følgende:

„I 1762 indfaldt den bedrøvelige Kvæghæge og var desuden forfærdelig Tørre den hele Sommer, slet Græsgang, bedrøvelig lidt Foder, saa jeg kunde ikke føde Køerne, men maatte sætte 8 paa Foder nede i Landet, hvor de 7 døde, og den ene gif Sygdommen igjennem. Dette Aar havde jeg og min Broder Jakob Præstens Avling og Tiende i Forpagtning. — 1764. Dette Aar havde jeg Præstens Avling i Forpagtning for 50 Rd. og solgte deraf 36 Edr. Rug og 36 Edr. Korn.“

Aaret 1771, især de første Maanedes af samme, var et sandt Lidelsens og Prøvelsens Aar for Hans Jensen og mangfoldige Andre. Han bemærker herom Følgende: „Den 11. April kjortes over Stranden imellem Skaane og Dette. Forfærdelig Vinter og Dyrtd, saa der var næppe at faa Brød og andre Fødevarer. En E. Rug kostede 6 Rd., Korn 3 Rd., Havre 1 Rd. 4 Mt. og Grter 5 Rd. 2 Mt. En jammerlig Tilstand paa Landet for Føde til Folk og Kreaturer, derved at Vinteren var saa stærk og holdt saalænge ved, ja til Bevis paa den store Nød stilledes Hr. Licht paa Blegdammen den 11. April 6 Mennesker 3 Gange ind i Kjøbenhavn og kunde dog Intet faa; den sidste Gang kom de dog med 6 Skoster, som de havde faaet paa anden Haand. — Den 13. April 1 E. Rug 7 Rd. 2 Mt., Korn 3 Rd., Havre 2 Rd., Grter 6 Rd. 4 Mt. — Den 14. lod Hans Majestæt alle Oidermænd gaa til Laugsmestrene, for hver at faa en halv E. Rug for 2 Rd., thi det kunde ikke forslaa det meget Brød, som han af særdeles Omhu lod bage til de Fattige, thi de

søgte ind fra Landet, og Borgerflabet ogsaa, thi der var ikke Rug at bekomme, og saa fik de et Pund Brød for 1½ Sk., da de ellers ikke fik et Pund for omtrent 3 Sk., et Pund Smør kostede 28 Sk. a 2 Mk., et Pund Fless 11 a 12 Sk., en Halvotting Urter 5 a 6 Sk., en Sp. Gryn 4 Mk. a 4 Mk. 6 Sk. — Den 4. Maj endnu ingen Tilførsel; en Tb. Rug 7 Rd. 4 Mk., Korn 3 a 4 Rd., Havre 2 a 3 Rd., Urter 6 Rd. 4 Mk., et Pund Fless 12 Sk., Smør 2 Mk. 4 Sk. — En jammerlig Tid for Foder, saa at meget Kreatur døde af Hunger.“

I samme Aar — ventelig om Efteraaret — købte Hans Jensen sig 20 Stude til 8 Rd. Sk., fædede dem og solgte dem saa atter for 20 Rd. 3 Mk. Sk. Af denne Grund solgte han intet Korn i det nævnte Aar.

Hans Jensen havde attraaet at blive Ejer af en større Gaard end „Bjerregaard“, og 2 Dage efter bennes Salg blev han det virkelig. — I Kallehave Sogn ved Bordingborg ligger „Ellebrudgaard“, en større Bondeggaard, der i forrige Tider, navnlig i Matritulsen for 1690, hed „Ellebrødgaard eller Løbergaard“ (i Follemunde: „Løbergaard“). Var Hans Jensen flyttet med Torkel Baden, da denne var bleven kongelig Inspektør over det Bordingborgske Ryttergods? En Undersøgelse har godtgjort, at han aldrig har været Besidder eller Ejer af „Løbergaard“. Bemærkningen i Gjentofte Kirkebog er altsaa fejlagtig. I „Kjøbenhavns Adresse-Avis“ for 1772 findes nemlig Bekjendtgjørelser, tildels fra Byfoged C. Sveistrup i Ringsted, hvorefter Herregaarden „Løbergaard og Gods“ — der er beliggende ikke (efter Gjentofte Kirkebog) ved Bordingborg, men derimod paa det daværende „Sæbygaards Amt“, det nuværende Holbæls Amt, omtrent 1½ Mil fra Slagelse — stillede til offentlig Auktion den 14., 21. og 28. Januar, 19. Februar

og efter Omburdering atter den 20. Marts, 30. April og endelig 18. September, ifølge „Dom og Kommissions- eller Immissions-Forretning“, og Gaard og Gods, der tilhørte Apotheker(?), Lieutenant N. Dschag i Kallundborg, blev da ogsaa solgt den nævnte 18. September 1772. Løvegaard's Hovedmarker, der bestode af de 4 Indhegninger: Kobbelsberg's-Bang, Hesteholm, Tolstangsvang og Brydenæsses-Bang, indeholdt 59 Tdr. 3 Stpr. 1 Fbd. 1 Alb. Hartforn Ager og Eng, og Bøndergodset, der bestod af 25 Gaarde i Love By samt 23 Huse og Husbygning's-Plads, et Skolehus, et Thinghus samt 2 andre Huse, det ene „Stensled“, det andet „Rilbehaves-Huset“ kaldet, indeholdt 228 Tdr. 3 Stpr. 1 Alb. Hartforn Ager og Eng, ialt altsaa 287 Tdr. 6 Stpr. 1 Fbd. 2 Alb. Ager og Eng. Ved denne Auktion blev Hans Jensen, „den lærde Bønde“ fra Gjentofte, der fra nu af bærer Familie-Navnet Berregaard eller Bjerregaard, Ejer af „Løvegaard og Gods“ med Bygninger, Herligheder og Rettigheder, Landgilde, Wgt og Arbejde samt Restance af kongelige Skatter, Landgilde eller andre Afgifter.“ Han blev desuden Ejer af Løvegaard's Afgrøde af 15 Tdr. Rugs Udsæd imod at betale disse 15 Tdr. med 60 Rd., omtrent 300 gode og forsvarlige Læs Hø imod at betale 1 Rd. for Læsset, og den indbjergebe Tørv, dog alt saaledes, at han tillige maatte paatage sig at betale de resterende kongelige Skatter indtil September Maaned's Udgang a 1 Rd. 2 Mk. pr. Td. Hartforn, og at betale Kjøbesummen med Auktions-Salarium og Omkostninger samme Aars 11. December Termin uden Rente, eller 11. Juni næste Aar med $\frac{1}{2}$ Aars Rente a 5 Procent. Skøde skulde udstedes frit, naar Betaling var stet og Konditionerne fyldestgjorte. — For frit med sine Børn at kunne forlade sit stavnsbundne Hjem i Gjen-

tofte, ansøgte han den nye Godsejer, Grev Andreas Peter Bernstorff, om Frihed for sig og Børn. Denne kjæntedes ham strax den 21. Decbr. samme Aar.

Uagtet det hidtil ikke er lykkes at se tilvejebragt det thinglæste Auktions=Stjøde, der udstedtes til ham, er det dog aldeles utvivlsomt, at Hans Jensen Bjerregaard blev Ejer af Løvegaard og Gods den nævnte 18. September 1772 og at Kjøbesummen var 4020 Rd. — Løve Herreds Stjøde- og Pante-Protokoller fra den Tid vidne derom. I et Dokument, der er dateret „Løvegaard den 2. Novbr. 1775“, underskrevet „H. J. Berregaard“ og thinglæst den 11. Januar 1776, hedder det angaaende Overdragelsen af et Hus i Løve By til en Peder Larsen blandt andet saaledes: „Jeg underskrevne Hans Jensen Berregaard af Løvegaard kjender og hermed“ . . . „ligesom jeg herved for mig og mine Arvinger mageffister og Stjøder til bemældte Peder Larsen og Arvinger det Hus i Løve By, som han hidindtil haver haft i Fæste og Beboelse, med al dertil hørende Bygning, Grund, Gaards- og Haugeplads, samt al anden Rettighed, saaledes som samme mig haver tilhørt ifølge af det mig under Dato — meddelte Auktions=Stjøde paa „Løvegaard“ og underlagde Huse med videre“. — Den 18. Decbr. 1776 indgik H. J. Berregaard en Kjøbekontrakt, hvorved han solgte „Løvegaard“ til Mogens Wendelbo Brasch fra Kirke=Stildstrup for 9900 Rigsdaler; men da Sidstnævnte ikke kunde opfylde Kontrakten, forblev denne ufuldbjort, Handelen gik tilbage, og Brasch maatte give H. J. Berregaard Erstatning; dette fremgaar af et den 16. Januar 1777 thinglæst Dokument angaaende Erstatningen. Endelig fremgaar det af et den 6. Januar 1779 udstedt Dokument, at Kammerherre, Oberst Christian Frederik von Holstein paa den Tid var „Herre til Løvegaard“.

Saa vidt gaa de erhvervede Dplysninger fra Løve Herreds Bantebøger. Da Løve Herred ligger i Gjerstlev Sogn, er der ogsaa i sammes gamle Kirkebog søgt yderligere Dplysninger om Hans Jensen Bjerregaard med følgende Udbytte: „Aar 1774 den 30. Januar blev Jeppe Møller af Slagelse, Skomagersvend, trolovet med Ane Kirstine Andersdatter af Gjerstlev. Brudgommens Forlover Carl Adam Rutter, Sabelmager; Brudens Forlover H. J. Berregaard til Løvegaard.“ — „Aar 1776 den 22. Marts blev Niels Hansens Ente, Ane Pedersdatter af Thøelstang, trolovet og viste Bevis fra Sr. Bjerregaard om forrettet Stifte.“ — Aar 1776, den først anførte konfirmerede Dreng hed Jakob Hansen Berregaard. — „Aar 1782 Fredagen den 6. September blev Enger Jensdaatter Berregaard, tjenende som Husjomfru og Husholberste hos Hr. Kammerherre Holst(ein) paa Løvegaard, begravet i hendes Alders 32te Aar. Ingen Ligprædiken blev holden, for at Kammerherren vilde lære Sognesfolkene rent at aflaffe Saadant.“ Naar man anser Navnet „Enger Jensdaatter“ for at være, hvad det er, en Skrivfejl og Forvansking af Navnet paa Hans Jensens ældste Datter Inger (født 3. Juni 1751); saa have ogsaa i dette Dødsfald et sikkert Vidnesbyrd om, at den Aføde var Datteren af „den lærde Bonde“ af Gjentofte, og at Sr. Bjerregaard og H. J. Berregaard er samme Mand som Hans Jensen, forhen Ejer af „Bjerregaard“ i Gjentofte Sogn. Det utvivlsomste Vidnesbyrd herom er endelig fremkommet gjennem hans forannævnte „Dagbog“. I denne findes nemlig indført med hans egen Haandskrift en Liste over 17 af „Løvegaards Husmænd, deres Børn og unge Mandskab“ samt en Meddelelse om, hvad han saaede og høstede i 3 Aar, saaledes:

Udsæd. Høst.				Udsæd. Høst.					
Tdr. Skpr., Trav.				Tdr., Trav. Neg					
1772:	Rug	18	2	146	1775:	Vyg	46	220	"
1773:	Vyg	50	"	582	—	Havre	96	208	"
—	Havre	34	"	280	—	Vinterhvede	1	3	12
—	Erter	2	"	"	—	Vaarhvede	2 1/2	22	2
1775:	Rug	8	"	21					

Endvidere hedder det i en anden Dagbog af Sønnen Hans Bjerregaard: „Den 21. Oktbr. flyttede vi ned til Løvegaard.“ „1774 Natten mellem Onsdag og Torsdag den 22. og 23. Juni optom en ulykkelig Ildebrand, som lagde Løvegaard i Aske paa nogle Fag af Stuehuset nær, hvor vi opholdt os, medens min salig Fader lod Gaarden opbygge paany midt ude i dens Marker, da den tilforn laa ved Byen Løve. Mandag den 11. Juli begyndt at hugge paa den nye Løvegaard, Fredag den 19. August blev Bryggerstet rejst, Lørdag den 17. September Laden, Lørdag den 8. Oktober Stalden, Lørdag den 1. Oktober tilbragte vi den første Dag paa den nye Løvegaard.“ Ved den nævnte Ildebrand var Sønnen Hans bleven indebrændt, dersom ikke Søsteren Else havde huffet ham og ført ham ud idetsamme hele Huset styrkede ned. Endelig hedder det: „Den 8. Maj 1778 solgte jeg Løvegaard til Kammerherre v. Holstein for 9000 Rd. og derefter kjøbt en (Gaard) i Slagelse for henimod 4000 Rd.“ Summen 9000 Rd. stemmer nøjagtig med den Kjøbesum, som nævnes af H. N. Rissen i „Efterretning om de Sjællandske og Mønske Fordegodsfer“, at Holstein gav for den i 1778, dog uden at Sælgeren nævnes. At Hans Jensen Bjerregaard nedsatte sig i Slagelse, flet vel nærmest af Hensyn til, at Sønnen Hans var bestemt til at gaa i Byens lærde Skole, hvorfra han ogsaa blev Student i 1788. H. J. Bjerregaard blev boende i Slagelse indtil 1781, da han flyttede til Kjøbenhavn, hvor han ventede at udvirke sig et Levebrød, uagtet hans bedste Patron, Grev A. F. Bernstorff, den Gang

havde faaet sin Afsked som Stats-Minister og havde forladt Kjøbenhavn. Det synes nemlig at være gaaet noget tilbage for H. J. Bjerregaard; hans gode Hjærte og Lyst til at gavne sine Medmennesker forledte ham dels til at laane Penge til Følt, dels til at lavere for Adskillige, saasom for en Povel Østergaard til Raadmand Andersen i Slagelse for 500 Rd., hvilke han maatte betale. Hans Ophold i Kjøbenhavn blev imidlertid kun af kort Varighed, — allerede den 25. Juli samme Aar døde han af Forraadnelses-Feber, kun næsten 53 Aar gammel, og blev begravet den 30. i M. paa „Nikolaj Kirkegaard“.

I det af Slagelse Skoles Rector P. Wölbite for Hans Bjerregaard under 1. Septbr. 1788 udstedte latinske „Testamentum“ omtales dennes Fader paa følgende hæderlige Maade: „Han var Fæster i Gjentofte, men ragede ved sit dygtige Hoved og sin Kløgt og sine Sæders Renhed højt op blandt sine Jævnlige og blev anset værdig til, at den udødelige Bernstorff bærede ham med sin særegne Gunst og flere hæderlige Mænd gjerne omgiktes ham; og efter senere at have opgivet sin Gaard, dyrkede han i nogle Aar sin Ejendomsgaard Løvegaard, og til Slutningen lige til sin Død regnedes han blandt de hæderlige Borgere i vor By.“

Hans Jensen Bjerregaards Ben have allerede hvilet, men ikke usorstyret, 90 Aar i Jorden. „Nikolaj Kirke“ blev nemlig et Rov for Luerne i den store Ildbrand, der i 1795 hærgede Kjøbenhavn, og Kirkegaarden henlaa fra den Tid af som Material-Plads, indtil den for faa Aar siden indrettebdes til Slagtortov og i den Anledning opgravedes i alle Retninger i forstjælligt Djemed. Hans Grav kan derfor ikke paavises, men hvad der endnu er værre, det er, at hans Minde for længst er gaaet i Forglemmelse endog i hans Fødeby; de ældste nulevende Følt i Gjentofte Sogn vide kun af

et dunkelt Sagn, at der engang skal have levet der i Sognet en Bonde af det nævnte Navn; men hvad denne Bonde virkede og udrettede i Bernstorff-Godssets første Frigjorelses-Dage, hvorledes han særbedes og hvad der timestes ham i Livet, derom veed Ingen af hans Husbørn det Allerringeste. Saaledes bør det ikke fremdeles være! Hans Jensen Bjerregaard var langt forud i Tiden for sine Standsfæller; han var en udmærket, en fortrinlig fremragende og anset Bonde; han var et Særsyn af Bonde i den Tid, hvori han levede, en sjælden og ædel Fremtoning blandt Datidens usle og vanslægtede Bønder; han var en frigjort, opløst og kraftig Kæmpeaand blandt lænkebundne, vantundige og modløse Trællesjæle. Hans Minde bør derfor leve med Hæder og Højagtelse i Gjentofte Sogn, blandt hans mangfoldige Ætlinge og overalt blandt Danmarks Bønder gennem Tidernes Løb.

Hvad Hans Jensen Bjerregaards efterladte Ægte og Børn angaar, anføres her kun Følgende: Ækten flyttede senere til Hovedgaarden Biskum ved Viborg, hvis Ejer havde ægtet hendes Datter Else; — Sønnen Jens blev ikke Landmand efter sin Tilbagekomst fra Lybskland, men derimod Sømand; — Datteren Lene blev gift med en Gaardsfæster i Lindebjerg, Liunge Sogn ved Sorø; — Sønnen Jakob blev „kongelig Rebslager“; — Hans blev Præst; — Anne blev gift med en Præst, og den yngste Søn Peder blev Sømand. Noget Nærmere herom vil nævnes i efterfølgende nogenlunde fuldstændige Slægt-Register!

Slægtregister over Familien Bjerregaard,

med de i samme indgiftede Personer af Familierne Bay, Bejerholm, Birch, Dinesen, Ehrhart, Gjerrulff, Haar, Hastrup, Juel, Kall, Kjeisen, Krabbe, Laurent, Lensloff, Lyngholm, Madsen, Møllerup, Nørthorff, Pedlurt, Schou, Sillesen, Sjørøed, Schineter, Stabell, Strube, Sørensen, Tommerup, Wallich og Vello.

Søfren Jensen, Fæstebonde i Gjentofte (f. . . . † ²⁰/₁₀ 1721), * ²⁰/₁₀ 1678 med **Maren Pedersdatter**. Børn: 1. **Peder Søfrensen**, døbt ¹⁰/₁ 1680. 2. **Jens Søfrensen** (døbt ¹²/₃ 1688 † ¹²/₄ 1750); * ¹⁰/₂ 1710 m. **Lene Jensdatter** (f. 1681 † ²/₄ 1780 i sit 99. Aar). Sidstnævntes 8 Børn:

a) **Søren Jensen** (db. ¹⁰/₁ 1712); * ²/₁₀ 1744 m. **Margrethe Jensdatter**. b) **Anne Jensdatter** (db. ¹⁰/₂ 1714 † ¹⁰/₃ f. A.).

c) **Anne Jensdatter**, db. ¹/₁₀ 1715. d) **Jens Jensen** (db. ²¹/₇ 1718 † ²³/₃ 1771), Gjer af „Hæstegaard“ i Gjentofte; * m. **Bente Knudsdatter** (db. 1712 † ²⁴/₇ 1769, 84 Aar gl.). Sidstnævnte havde flere Børn, deriblandt a. **Malene Jensdatter**; b. **Peder Jensen**; c. **Jens Jensen** (db. 1756 † ¹⁷/₃ 1808), Kromand i Gjentofte. Børn: **Maren Jensdatter** (f. ²⁰/₃ 1782 † ²⁰/₃ 1862, 80 Aar gl.).

e) **Jakob Jensen** (db. ²⁷/₇ 1721 † ¹⁷/₃ 1797), Gjer af „Dreagaard“ i Gjentofte; * ²⁰/₇ 1749 m. **Enken Anne Hansdatter** (db. ¹⁶/₁₀ 1706 † ¹⁰/₇ 1772). Børn: a. **Jens Jakobsen**; b. **Inger Jakobsdatter** (f. ¹⁰/₁₀ 1751 † ³/₁₀ 1814); * ¹⁷/₁₀ 1771 m. **Lars Jakobien** (f. ¹¹/₇ 1743 † ²⁰/₁₁ 1834, 91 Aar gl.), Søn af **Jakob Sørensen** i Ordrup. Se **Hans Jensen**.

f) **Inger Jensdatter**, db. ²/₁₂ 1725. g) **Hans Jensen**, se nedenfor. h) **Peder Jensen** (db. ²²/₇ 1781 † ²²/₁₁ 1738).

Hans Jensen med Tilnavn **Bjerregaard** (se ovenfor g), Gdejer i Gjentofte (db. ⁰/₁ 1728 † ²³/₇ 1781, 53 Aar gl.); trolovet ²⁰/₃ og * ¹²/₁₀ 1750 med **Ellen Jakobsdatter** (db. ²²/₁₀ 1730 † ⁰/₁₀ 1808 paa Bisum ved Viberg i sit 78. Aar), Datter af ovennævnte Gaardejer **Jakob Sørensen** i Ordrup (f. ⁰/₃ 1704) og **Anne Pedersdatter**, en anset Bøndefamilie, der har efterladt sig et talrigt Afkom. — **Hans Jensens** 9 Børn:

1. **Inger Hansdatter Bjerregaard** (f. ³/₁₀ 1751 † ²/₁₀ 1782 ugift i en Husholderske paa Løvegaard).

2. **Jens Hansen B.** (f. ⁰/₁₀ 1758 † ¹⁴/₄ 1785 i en Havn i den Bengalske Bugt som Overstyrmand paa Skibet „Lucie Emerence“).

3. **Elise Hansdatter B.** (f. ⁰/₇ 1755 † ¹⁰/₁ 1841, 85 ¹/₂ Aar gl.); * ²⁰/₁₀ 1788 m. „Gerre til Bisum og Himmestrup“, den senere Justitsr. **Hans Juel** (f. ⁰/₁₀ 1762 † ¹⁴/₁₀ 1839 i sit 77. Aar). Deres 5-aarige Ægtefælle var barnløst.

4. **Lene Hansdatter B.** (f. ²⁰/₁₂ 1757 † ²²/₁₀ 1834, 76 ¹/₂ Aar gl.); * 1780 m. **Peder Bejerholm** (f. ¹⁰/₁₀ 1749 † ¹⁰/₄ 1799), Søn af Borgmester **Bejerholm** i Slagelse. De fik 1794 en Fæstegaard i Rindbjerg, Liunge Eogn ved Sorø; men den blev Gjenbømsgaard i 1831. Om deres Afkom se nedenfor (4).

5. **Jakob Hansen Bjerregaard** (f. ²¹/₁₀ 1760 † ²⁴/₁₀ 1812 i Kjøbenhavn som „kongelig Reklager“); * 1) ⁰/₁₀ 1797 m. **Johanne Nørthorff** (f. ¹⁰/₁₀ 1781 † ³/₁₀ 1807), Datter af **Reklager**

Fremtægende danske Bønder.

Hans Jørgen Northorff og Johanne Gudmandsdatter; 2) ²⁶/₁₁, 1811 m. Kirstine Schmeter. Se nedenfor (5).

6. Peder Hansen B. [f. ⁷/₁₁, 1762 + ²⁰/₁₁, 1763].

7. Hans Bjerregaard [f. ²²/₂, 1766, Student 1788, theol. Kand. 1793, Sognepræst for Hjermind, Lee og Hjorthede Menighed fra 1798 - 1857 + ¹²/₁, 1860, 94 Aar gl.]; * 1808 m. Mette Kathrine Sjørsklev [db. ¹⁰/₁, 1778 + ³/₄, 1838], Datter af Skråder Jens Nielsen i Skråklev og Anne Andersdatter [f. i Yabing, + 1830 i Hjermind Præstegaard, 96 Aar gl.]. Se nedenfor (7).

8. Anne Hansdatter B. [f. ²²/₂, 1768 + ¹⁰/₁₁, 1839 paa Sødal ved Viborg]; * ²³/₄, 1802 m. Peder Birch [f. ²²/₂, 1765 som Søn af en Landbøhmsmed ved Holbæk; Student fra Slagelse Skole, som theol. Kand Lærer ved Nuboders Skole, Sognepræst i Vedersø ved Lemvig 1801, + ²/₀, 1841, 76 Aar gl., paa Sødal]. Se nedenfor (8).

9. Peder Hansen B. [f. ¹⁷/₆, 1770 + ²/₁, 1836 i Frederiksfund]; * ⁶/₁, 1802 m. Johanne Marie Schou [f. ¹/₃, 1783 + ¹¹/₁₁, 1881], en Bodlerdatter fra Kjøbenhavn. Han havde været Skipper, men blev Borger i Frederiksfund ²⁰/₁, 1820. Ægtefædet var barnløst.

Hans Jensen Bjerregaards Børnebørn (efter 4, 5, 7 og 8) og øvrige Ætlinge.

(4). Peder Bejerholms og Lene Hansdatter Bjerregaards 5 Børn:

1) Christiane Bejerholm [f. ¹⁰/₁₀, 1781 + ¹²/₁₀, 1865]; * m. Kapitan Mads Haugaard Gjerulff [f. ²¹/₁₁, 1775 i Viborg, + ²⁰/₁, 1828 i Kjøbenhavn], Søn af kbh. Borgmester og Justitsr. Søren Gjerulff i Viborg, + 1813. Deres 3 Børn:

a. Peter Seberin Frederik Gjerulff [f. ²⁰/₁, 1816 i Kbhv.]; * m. Johanne Henriette Marie Stabell [f. ¹⁰/₁, 1818 + ¹⁰/₁₁, 1868 i Aalborg], Datter af Auditor Fred. Stabell i Randers(?). Disfæs 7 Børn:

1) Hanne Marie Gjerulff, f. ¹⁴/₁, 1844. 2) Mathias Haugaard G., f. ²⁰/₁₀, 1846. 3) Harald Vilhelm Alfred G., f. ²⁰/₁, 1847. 4) Emilie Alvide G., f. ¹⁸/₁₀, 1850. 5) Hebevig Margrethe Kirstine G., f. ¹⁷/₁, 1852. 6) Albert Stabell G., f. ¹⁰/₁₀, 1853. 7) Heninga Christiane G., f. ²¹/₁₁, 1855.

b. Christian Leopold Emanuel Gjerulff [f. ⁴/₁, 1821 i Kbhv.], * m. Johanne Amalie Vello [f. ¹⁰/₁₀, 1840]. Deres blottilværende 3 Børn:

1) Julie Christiane Marie Gjerulff, f. ⁴/₁₀, 1860. 2) Evald Peter Frederik Christian G., f. ²⁰/₁₀, 1862. 3) Emilie Henriette Mathilde G., f. ⁴/₁₀, 1870.

c. Hans Suel Gjerulff [f. ⁴/₁, 1824 + ²⁴/₁₀, 1869], * m. Vilhelmine Constance Laurent [f. ¹²/₁₁, 1837]. Børn:

Vilhelm Markus Gjerulff, f. ²⁰/₁₀, 1868.

2) Inger Sofie Bejerholm [f. ²⁷/₁, 1784 + ¹⁷/₁₀, 1848]; * 1807 med Philip Wallich [f. i Kbhv. 1773 + ²⁰/₁₀, 1856, 83 Aar gl., i Aarhus som forhen Vejermægler i Kbhv. og senere Litteratus]. Ingen Børn.

3) Dorthea Bejerholm [f. i Slagelse, + 1870], * m. kbh. Bogholder paa Kysten af Guinea E. A. Erhart (Erhardt) i Beile [f. i Kbhv., + ¹¹/₁₁, 1880 i „Spaanedrobust“ ved Esbjerg], skal have haft 3 Børn:

a. Thora Erhart [+ 1864?] var gift og havde 3 Børn. b.

Emma Sofie E. [† $\frac{25}{10}$ 1844, 29 Aar gl.], * m. Farver Niels Dinesen i Aarhus og havde 2 Børn:

1) Jens Georg Dinesen, f. $\frac{2}{3}$ 1841. 2) Natalie Ulvilde Marie D., f. $\frac{9}{7}$ 1842.

e. Cathinka E., * 1) m. Vejinspektør N. N., fra hvem hun blev skilt; 2) m. en Kaptein Lensloff, der døde i Vejle, og 3) m. en Kjøbmand Vedkurt i Vejle, hvor de Begge lede. Ægtefælet barnløst.

4) Hans Ulrich Bejerholm [f. $\frac{29}{4}$ 1791 † 1830 i Vestindien]; * m. en engelst Kvinde. Ægtefælet barnløst.

5) Jakob Bejerholm, Gdejer i Lindebjerg [f. $\frac{23}{10}$ 1797, lever i Juni 1871]; * 1) $\frac{1}{10}$ 1827 m. Juliane Kjelsen [f. 1807 † $\frac{1}{4}$ 1831], Datter af Gdejer Kjelsen paa Hømdgaard ved Ringsted; 2) m. Marie Struve [f. $\frac{22}{11}$ 1816 i Kbhv.]. Af sidste Ægtefæls 5 Børn:

a. Rene Bejerholm [f. $\frac{27}{10}$ 1841]; * $\frac{10}{11}$ 1869 m. Jens Hansen af Lindebjerg, nu Bolsind i Sørbymagle; — har hidtil 1 Barn: Marie Hansen, f. $\frac{12}{10}$ 1870.

b. Peter Bejerholm, f. $\frac{7}{2}$ 1847. c. Hans Bejerholm, f. $\frac{2}{10}$ 1849. d. Sofie B., f. $\frac{16}{10}$ 1855. e. Hanne B., f. $\frac{9}{2}$ 1858.

(5) Jakob Hansen Bjerregaards 8 Børn:

1) Hans Jak. b Bjerregaard [f. $\frac{2}{4}$ 1798 † $\frac{1}{11}$ 1811], gift i Viborg Latinstole og drulnebe ved Skøjteløben paa Søen der.

2) Johan Jakob Bjerregaard [f. $\frac{15}{4}$ 1802 † $\frac{13}{4}$ 1856]; * m. Johanne Arentzine Petrea Haar [f. $\frac{2}{10}$ 1803], Datter af fhv. Sognepræst Niels Haar i Ring [f. 1772 † 1830] og Anne Margrethe Pedersen [f. 1772 † 1810]. Han var dansk Jurist, i nogle Aar Godsforvalter paa „Gammel-Østrup“, ejede senere Sødal ved Viborg, endnu senere „Herningsholm“ og blev endelig Kommissionsær i Horsens. Deres 6 Børn:

a. Hans Jakob Bjerregaard, f. $\frac{12}{10}$ 1831, Prokurator i Standerborg. b. Johan Carl Christian Bjerregaard, f. $\frac{9}{11}$ 1835. c. Niels Peter August Bjerregaard, f. f. $\frac{29}{2}$ 1837. d. Johanne Margrethe Kirstine B. [f. $\frac{14}{1}$ 1840 † $\frac{1}{10}$ 1869]; * m. Kjøbmand Valdemar Tommerup i Silkeborg. e. Hansine Charlotte B. [f. $\frac{9}{4}$ 1848 † $\frac{25}{10}$ 1858]. f. Rasmens Eleonora Kristine B., f. $\frac{30}{10}$ 1845.

3) Peter Jensen Bjerregaard [f. $\frac{1}{4}$ 1807]; * m. Karen Sillesen [db. $\frac{2}{11}$ 1797 † $\frac{21}{10}$ 1867], Datter af Gdejer J. Sillesen i Alsted]. Han var først Gaardfører i Glumsø ved Røstved, senere Gdejer i Drum og Borning i Viborg Amt, lever endnu. Børn:

a. Jakob Peter Bjerregaard [f. $\frac{29}{10}$ 1828 † $\frac{19}{10}$ 1859]. b. Else Marie B. [f. $\frac{7}{10}$ 1833]; * m. Niels Otto Adolf Høstrup [f. $\frac{7}{10}$ 1831], en Søn af fhv. Proprietær Fred. Nil. Lund Høstrup til Bøstertejlstруп.

(7) Hans Bjerregaards 6 Børn:

1) Hansine Kathrine Bjerregaard [f. $\frac{22}{10}$ 1808]; * 1836 m. Gdejer Lars Peter Sørensen i Hjerminde, Søn af den afholdte og rige Præst Ole Sørensen i Hundstrup [f. $\frac{23}{10}$ 1774 † $\frac{31}{10}$ 1858] og Inger Dorthea Stigaard fra Thy [† 1827]. Ingen Børn.

2) Jensine Christine Bjerregaard [f. $\frac{24}{7}$ 1811 † $\frac{12}{7}$ 1862]; * 1838 m. Jordbruger Christen Pedersen Lyngholm, Søn af Gdejer Peder Lyngholm i Farre. Deres 4 Børn:

a. Frederikke Julie Ryngholm, f. $\frac{27}{10}$, 1847. b. Hans Olaf Rye L., f. $\frac{19}{10}$, 1849. c. Frederik Volf Schleppegrell L., f. $\frac{4}{12}$, 1858. d. Anne Petrea Abolfine Kathrine L., f. $\frac{21}{10}$, 1858.

3) Eleonore Christine Bjerregaard [f. 1818 † 8 Dage gl.].

4) Hans Andreas Bjerregaard [f. $\frac{2}{10}$, 1814], leber ugift som Partikulier i Tebbestrup ved Randers.

5) Jens Jukt Bjerregaard, f. $\frac{22}{12}$, 1818; * m. Kirstine Mad- sen, f. $\frac{19}{11}$, 1821 (Datter af Odejer Rads Nielsen i Lange). Han er Odejer i Svjberg ved Viborg og Fader til 9 Børn:

a. Hans Theodor Bjerregaard, f. $\frac{21}{4}$, 1841. b. Mathias Carl Gilius B., f. $\frac{1}{10}$, 1845. c. Andreas Julius Hansgaard B., f. $\frac{27}{12}$, 1847. d. Olaf Rye B., f. $\frac{21}{10}$, 1850. e. Ditlev Trappo Sangman B., f. $\frac{22}{10}$, 1852. f. Jakob Elvin B., f. $\frac{10}{10}$, 1854. g. August Volkgang Hertel B., f. $\frac{22}{4}$, 1857. h. Marie Hansine Kathrine B., f. $\frac{20}{10}$, 1859. i. Larsine Petrine Sörine B., f. $\frac{9}{10}$, 1861.

6) Jakob Jensen Bjerregaard, f. $\frac{22}{10}$, 1820, Odejer i Tebbestrup ved Randers; * 1842 m. Anne Mollerup, f. $\frac{1}{10}$, 1815 (Datter af Skolelærer Søren Mollerup i Eljorstrup). Deres 7 Børn:

a. Hansine Kathrine Bjerregaard, f. $\frac{10}{10}$, 1841. b. Søren Mollerup B., f. $\frac{10}{10}$, 1845. c. Christiane B., f. $\frac{20}{4}$, 1849. d. Jensine B., f. $\frac{29}{12}$, 1851. e. Julie Elisabeth B., f. $\frac{4}{4}$, 1853. f. Marie Cecilie B., f. $\frac{11}{10}$, 1857. g. Hanne Andrea B., f. $\frac{1}{4}$, 1860.

(6). Peder Birch og Anne Bjerregaards 2 Børn:

1) Hansine Eleonore Christine Birch [f. $\frac{19}{10}$, 1806 † $\frac{12}{12}$, 1870 i Viborg]; * 1827 m. Rasmus Bay [f. $\frac{29}{10}$, 1796 † $\frac{21}{10}$, 1844], ejede først Sødal, senere Biskum ved Viborg. Deres 10 Børn:

a. Anna Elise Julie Dorthea Marie Bay, f. $\frac{29}{10}$, 1828. b. Anders Sophus Bay, f. $\frac{17}{12}$, 1830 † $\frac{24}{10}$, 1847(?). c. Laura Christine Bay, f. $\frac{2}{12}$, 1831. d. Peter Birch Bay, f. $\frac{1}{12}$, 1832. e. Hans Jensen Bjerregaard Bay, f. $\frac{10}{10}$, 1833; * $\frac{28}{10}$, 1858 m. Cathinka Ingeborg Kall, f. $\frac{22}{10}$, 1836, Datter af Proprietær Kall til Sødal. Deres hidtilværende 5 Børn:

1) Oscar Rasmus Bay, f. $\frac{4}{10}$, 1860. 2) Ane Marie Henriette Ingeborg B., f. $\frac{9}{10}$, 1862. 3) Martin Ludvig B., f. $\frac{17}{11}$, 1863. 4) Holger B., f. $\frac{20}{10}$, 1865. 5) Hansine Eleonore Christine B., f. $\frac{9}{10}$, 1870.

f. Rene Kirstine Bay, f. $\frac{10}{10}$, 1835; * $\frac{20}{11}$, 1853 m. Vilhelm Frederik Ludvig Krabbe, f. $\frac{29}{12}$, 1832, Assistent ved den sjællandske Jernbane. Børn:

1) Rasmus Bay Krabbe, f. $\frac{18}{10}$, 1854 † $\frac{22}{10}$, 1859. 2) Sorgen Mørk Kruse R., f. $\frac{21}{10}$, 1856. 3) Siriya Helene R., f. $\frac{24}{10}$, 1864. 4) Anna Eleonore Kristine Caroline R., f. $\frac{4}{10}$, 1865. 5) Carl Christian Johan Duf R., f. $\frac{28}{6}$, 1868.

g. Marie Francisca Henriette Bay, f. $\frac{10}{10}$, 1836 † $\frac{4}{10}$, 1851. h. Severine Kathrine Bay, f. $\frac{28}{10}$, 1837. i. Hans Julius Vilhelm Bay, f. $\frac{17}{10}$, 1838. j. Elise Bay, f. $\frac{12}{10}$, 1841.

2) Julie Birch, f. $\frac{28}{10}$, 1808, leber ugift i Øbstoft.

2. Mikkel Gertsen Trave, Gaardsfæster i Langebæk (Præsto Amt).

Det maa glæde Enhver, naar man i Bondens forfærdelige Trælledage i Begyndelsen og Midten af forrige Aarhundrede træffer hist og her en Bonde, der havde Sjælsstyrke nok til at vende sit Blit bort fra sine Standsfællers glædeløse Liv og med Alvor og Iver arbejdede hen paa, at hans og hans Nærmestes jordiske Tilværelse maatte blive saa lykkelig, som det under de forhaandenværende Livsvilkaar vel var muligt. Blandt saadanne Bønder, hvis Livsfærd i hine Tider endnu kjendes gennem enkelte Træl, maa Gaardsfæster Mikkel Gertsen med Tilnavn „Trave“ i Langebæk med fuld Føje nævnes. I et af Datidens Blade (1772) er der sat denne Mand et smukt Eftermæle, som foreløbigt meddeles her, indtil det maatte lykkes os engang senere at kunne meddele noget Fuldstændigere om ham. Et halvt Aar efter hans dødelige Afgang blev der nemlig aflagt følgende Vidnesbyrd om ham:

Som noget mærkværdigt for sidst afvigte Aar anmeldes dette: at der paa Hans kongelige Majestæts Gods, Bordingborg Amt, Baarse Herred, Kallehave Sogn, i Langebæks By, er sidste 12. Oktober bortdød Gaardsfæsteren Mikkel Gertsen Trave i sin Alders 76. Aar. Samme Mand har været Fæster af sin Gaard i 54 Aar, været i Egtestand i 53 Aar og i denne bleven Fader til 25 Børn, hvoraf, foruden en stor Mængde Børnebørn, 12 Børn overleve deres Fader. Den Afdøde er saaledes bleven en vel fortjent halvhundredaarig Fæster paa Kongens Gods og en ærværdig Subelfader for sit Hus og efterladte vidt udbredte Slægt. Den Flid og Stræbsomhed, som denne Mand har anvendt til sit Eteds

Forbedring kan han ikke noksom berømmes for i sin Grav, da han — dels ved en stor og utrolig Mængde Frugttræers Plantning og Opelsning ej alene hjemme omkring sin Gaard, men for største Delen paa sin Grund i Marken; dels ved at hæge Haslefløven, som aarlig gav en stor Overflødighed af Vaandstager til al Slags nyttig Brug — har bragt sit, i sig selv ringe Sted, som var skylbsat for ikke mere end 1 Ld. 6 Skpr. Hartkorn, til saa betydelig Værdi af aarlig Indtægt for hans Efterkommere, at det altid kan balancere med, om ikke overgaa det bedste Bondested paa Gudsset og Amtet. Hans saaledes ubviste Stræbsomhed og Flittighed vare saa store, at de ikke kunde blive skjulte for Kongen selv, og i Kongens Navn og paa sammes Vegne hædrede han i August Maaned 1771 af General-Landvæsenets Komiterte med en prægtig Sølv-Medaille, der paa Forsiden var forsynet med Kongens Brystbillede med Omkrift: „*Christian den Syvende*“, og paa Bagsiden med en dobbelt flettet Krands, hvori Bondens Navn blev lovet at skulle præges, med Omkrift: „*Fryder og Ærer*“. Saa rosværdig som Mikkel Gertsen Trave derfor har fuldbendt sit Liv i denne Verden, saa tilbigt vil hans navnkundige og berømmelige Vreminde uddø hos Efterlægten og hans efterladte store Familie, der formodentlig i den allersæneste Alder skal kunne vide at tale med Ærbødighed om deres ærværdige Stamfader, der benaadedes baade af Gud og Kongen paa saa særdeles Maade, og hvis prisværdige Flids og Arbejdsomheds Eksempel Enhver maatte ønske at flere, ja Mængden paa det kongelige Guds vilde efterfølge. Det Beklageligste ved denne Mand's Død er dette, at hans yngste Børn, hvoriblandt de to mindste, som tillige ere Tvillingssønner og endnu ikke 4 Aar gamle, at de i deres Barndom ikke vel kunde taale at miste en kjerlig og omhyggelig Fader.

3. Niels Sørensen, Gaardskæller i Alsted (Sorø Amt).

Ligesom Mittel Gertsen Trave i Langebæk var et lyfende Monster for sine nærmeste Standsfæller i Præsto Amt, saaledes var Niels Sørensen i Alsted et lignende for sine Standsfæller i Sorø Amt, navnlig paa Akademiet's Gods; og ligesom hins Vindfibelighed fandt sin ydre Anerkjendelse og Paastjønning, saaledes var dette ogsaa Tilfældet med Sidstnævntes. Og saa Niels Sørensen fortjener derfor at nævnes blandt fremragende danske Bønder. Vi maa dog indtil videre nøjes med en offentlig Beretning om ham fra 1774, i det Haab, at vi maaste senere blive satte istand til at levere en fyldigere Livsskildring af denne fremragende Bønde. Sin Beretning lyder saaledes:

Hoveri-Bønden Niels Sørensen af Alsted modtog i Aaret 1760 en næsten øde Gaard sammesteds. Men uagtet han var en fattig Karl og ikke var i en saadan Stilling, at han kunde erhverve sig nogen Formue, og uagtet han ikke fik nogen synderlig Hjælp af sit Herstadsom var Sorø Ridderlige Akademi, bragte han det dog ved egen Flid og Stræbsomhed saavidt, at han i Aaret 1774 havde opbygget sin Gaard næsten ganske af nyt og meget solidt. I Stedet for de ved Gaardens Overtagelse medfølgende 10 til 12 smaa og usle Heste, hvilke han strax begyndte at aflaffe, kjøbte han sig Tid efter anden 6 dygtige store Heste, hvorved han havde den Fordel, at naar hans Naboer og de øvrige Hoveri-Bønder toge til Hove om Morgenen ved Solens Dpgang og maatte blive der indtil Aften for at pløje eller forrette andet foresaldende Hovarbejde, kom han ikke førend Kl. 7 eller 8 og kunde endda i al Magelighed

være særdig med sit Arbejde til Middag. Paa de Dele af Høveri- og Bønder-Gjærder, der faldt paa ham, opførte han næsten overalt varige Stengjærder, og han ryddede og opbrækkede i dette Djemed en stor Mængde Sten af fine Agre og Jorder, tort sagt, han var i Alt et Monster paa Flid og Stræbsomhed blandt Bønderne. Til Belønning for denne brave Bondes Fortjenester og gode Exempel gav Sorø Ridder-Akademies Overhofmester, Hans Excellence Gehejmekonferentsraad og Amtmand Reitzenstein ham ikke alene Høveri-Frihed imod en aarlig taalelig Pengesum, men lod endog til hans Ære forsærdige et indvendigt forgyldt Sølvbæger paa 3 Røgles Størrelse. Paa den ene Side af Bægeret var anbragt Akademiets Vaaben med den nedenskrivne Indskription: „*Belønning for Stræbsomhed*“ og paa den anden Side en ligeledes forgyldt Medaillon hængende i en Slojfe og hvorpaa læstes: „*Foræret Niels Sørensen, Sorø Ridderlige Akademies Gaardmand i Alsted, den 28. Februarii 1774*“. Dette Bæger overrattedes Niels Sørensen af Overhofmesteren i en Forsamling af en Del af Sorø Godsens Bønder og alle Bondesogderne, under behørig Ros for den af ham udviste Flid og Bindstibeligbed, samt en Opmuntring til de tilstedeværende Bønder om at træde i Niels Sørensens Fodspor.

4. Jørgen Christensen Korsebjerg, Gaardejer i Ubbetud (Odense Amt)

Den første danske Bonde, som „det kongelige danske Landhusboldnings-Selskab“ fandt sig foranlediget til paa

en smuk, værdig og sjælden fylldig Maade at hædre som praktisk Agerdyrker, var en Fynbo, nemlig Selvejer-Bonden Jørgen Christensen paa „Korsbjerggaard“ i Ubberrub Sogn, Odense Amt. Dette skete allerede i Selvfølelsens andet egentlige Virksomheds-Aar (1771). Efter Gaarden kaldtes han senere „Jørgen Korsbjerg“, og skjønt han allerede har hvilet i 82 Aar i sin Grav, lever han endnu i Folkemunde i sin Fødeegn under dette Navn. Denne Jørgen Christensen fortjener det Eftermæle, at han var en Mand, der i fædrelandssindet Tænkemaade og Dyd og som forstandig Jordbruger var et værdigt Sideslykke til hans Samtidige, „den lærde Bonde“ Hans Jensen Bjerregaard i Gjentofte og Jørgen Pedersen Pejrup i Orte. Uden at træde Sandheden for nær, tør det endog siges, at ligesom Hans Jensen var et sandt Særlyk blandt sjællandske Bønder, saaledes var Jørgen Christensen et lignende Særlyk blandt fynske Bønder; det var et Tvillingpar af danske Bønder; som man med høj Forundring og levende Glæde lærer at kjende blandt de mangfoldige møbløse og vantundige Trælle i Bøndestanden i forrige Aarhundredes sidste Halvdel. Jørgen Christensen og Jørgen Pedersen hædreder endog derved, at der i Mallings „Store og gode Handlinger“ rejstes dem et smukt Eftermæle, en Hæder, der mærkværdigt nok ikke blev Hans Jensen til Del, og maasse kun kan forklæres derved, at da hint Eftermæle rejstes for de to fynske Bønder i det nævnte Skrift (1777), var Hans Jensen ikke længere Bonde men Herremand. Vi ville lære Jørgen Christensen noget nøjere at kjende gjennem den nedenstaaende Livsbildring, der er sammenarbejdet af nogle officielle Brevstaber og Beretninger ham angaaende i „Magazin for patriotiske Skribenter“ (1771) og andre af Tidens Livs Skrifter, samt af Oplysninger dels fra „Odense Adresse-Kontors

Efterretninger" fra hans Tid, dels fra Korup-Ubberuds gamle Kirkebog og dels endelig fra en endnu levende Ketting, en Sønnens Søn, af Jørgen Christensen.

Jørgen Christensen blev født i Kirkendrup, Næsbühoved-Broby Sogn, Allesø Pastorat, hvor hans Fader Christen Jørgensen var Gaardsæster. Han skal have haft en Broder — sandsynligvis en Halbroder — af samme Navn som hans eget; denne skal have haft Fødestedet i Kirkendrup i Fæste efter Forældrene. Dette er det Æneste, som Frisagnet hidtil har vidst at fortælle om Forældrene til og om den sjældne fynske Bønde paa „Korsbjergsgaard“ i hans første Levetid og Ungdom. Og det maa anses som næsten umuligt at faa nogen paalidelig Oplysning derom. Allesø Præstegaard afbrændte nemlig, ifølge meddelt Underretning af den nu herværende Sognepræst, i Aaret 1802, ved hvilken Lejlighed Pastoratets samtlige Ministerialbøger gik tilgrunde. Efter den Alder at slutte, som Jørgen Christensen opnaaede, maa han imidlertid være født i et af de første Aar i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, maaske 1704 eller 1705. — Af en Borgmester Bles i Odense fik han „Korsbjergsgaard“ i Fæste den 8. Maj 1731, men 15 Aar senere, i Aaret 1746, købte han Gaarden som Selvejendom. Til denne Gaard, der var stiftsat for 6 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdt. $\frac{1}{2}$ Album Hartkorn Ager og Eng samt 2 Skpr. Stovstyd, hørte den Gang omtrent 180 Tdr. Land; men over Halvdelen heraf var bevoget med Krat og Stov. Da den tidligere, ret anseelige Stov næsten aldeles var forhugget og ødelagt, gav han kun 2000 Rdl. for Ejendommen, hvilken Kjøbesum paa den Tid var en usædvanlig Pris og af Alle blev ansat for at være for høj, især da Avlingen, formedelsk det skarpe og magre Jordsmon, ikke indbragte noget Synderligt, og der af Stoven intet Mere var at gjøre i Penge. Men uagtet Jørgen Christensen

maatte laane næsten hele Kjøbesummen, fandt han, formedelt sin Flid og Vindstibeligbed, ikke alene et meget godt Udkomme ved Ejendommen, men gjorde endog store og omfattende Indretninger til sammes Forbedring.

Henved et Par Maaneder efter at have sættet „Korsbjerggaard“ indtraadte Jørgen Christensen i Ægtestanden. Han trolovedes nemlig den 18. Maj 1731 og ægteviedes den paafølgende 6. Søndag efter Trinitatis (1. Juli) til den omtrent 37aarige Enke efter Gaardfæster Oluf (Ole) Pedersen paa „Korsbjerggaard“, Maren Rasmusdatter, en Datter af en Gaardmand i Næsby Rasmus Jørgensen og Hustru Maren Larsdatter. Foruden Gaarden fik Jørgen Christensen i Medgift med sin Hustru en noget over 15aarig Stedføn ved Navn Peder Duffen. I sit Ægteskab blev han Fader til 4 Børn (3 Sønner og 1 Datter); men som Olding maatte han friste den tunge Sorg at se sig barnløs. Ved det første Barns Daab, nemlig Datterens, maa det være gaaet fint og fornemt til paa „Korsbjerggaard“, thi medens Fadderne til de 3 paafølgende Børn ere Bønderfolk, staar der i Kirkebogen ved hendes Daab nævnt som Faddere følgende: Borgmester Bles, Madam Bles og Apotheker von West fra Odense; desuden: Stovrider Koburg, Stovrider Carl Haar, Hans Fischer, Skoleholder i Ubberrud, og Præstefonen.

Paa samme Tid var en i alle Henseender høist agtværdig Mand Sognepræst for Korup og Ubberrud Sogne. Det var den senere Jubellærer Wulf Gobsche Holm (f. 29. Juni 1696, † 28. Septbr. 1772), der var kaldet dertil i 1722 og henlevede der den lange Aarrække af over et halvt Arhundrede. I Gjesings Skrift om „Jubellærere“ er der sat denne Mand følgende smukke Eftermæle: „Han var en grundærlig og sandru Mand, Enhver kunde tro; havde god Fornuft og megen Erfaring,

iaa at Mange kunde faa godt Raad hos ham; gjorde sig Fornøjelse af at tjene sin Næste, om det ogsaa skulde koste ham Besværlighed og mange Rejser; havde et godt Bibliothek; var vel lærd og en god Økonom; anlagde ved Præstegaarden en af de nyttigste Frugthaver i Landet. De, som mest have Høje til at ære hans Støv, ere hans Sognemænd; da de paa Auktionen over Kongens Gods vare frygtfomme og raadvilde, lod han sig mange af dem i begge Sogne tilslaa, alene som deres Kautionist. Nu ere de deres Egne og fri for alt fremmed Herstab." — Om det end ikke foreligger som en bevislig Kjendsgjerning, er det dog høist rimeligt og vel endog aldeles utvivlsomt, at denne værdige Præst har udøvet en stor Indflydelse paa Jørgen Christensen Korshjerg i hans Digten og Tragten, hans Gjøren og Læden.

Der er ovenfor bleven gjort opmærksom paa, at Jørgen Christensen paa „Korshjergsgaard“ var den første danske Bonde, som „det kongelige Landhusholdnings-Selskab“ hædrede som praktisk Agerdyrker. Vi sige med Flid „praktisk Agerdyrker“, og ville strax, inden vi gaa videre i at skildre Jørgen Christensens Livsgjerning, tillade os i den historiske Sandheds Tjeneste at rette en Fejltagelse, der er indløbet for 3 Forfattere i deres trykte Beretninger om Landhusholdnings-Selskabet i Anledning af sammes Hundreedaars-Fest i 1869, en Fejltagelse, som Selskabet fra allerførst af selv officielt har foranlediget. I Selskabets Skrifter (1. Del, 1776. Fortale XXIII—IV) hedder det nemlig i Beretningen om Mødet den 11. Januar 1770: „En Bonde ved Navn Jørgen Christensen af Frederiksgave Gods, tilhørende en af Selskabets værdige Medlemmer, Hr. Statsraad og Bantkommisær R y b e r g, havde beviset en besynderlig Prøve paa Menneſke-Kjærlighed i det samme Øjeblik, da hans og Nabos Gaard stod i fuld Lue, ved at redde hans syge og hjælpe-

løse Nabo fra at blive indebrændt af den Ild, der allerede fortærede det, Jørgen Christensen maatte dog især have mest Hædt, nemlig hans egen Gaard og Ejendomme. Denne ædelmøbiges Handling af en saa veltænkende Medborger og dertil en fattig Bønde, kunde Selskabet saa meget mindre lade gaa ubelønnet bort som Handlingen var rar, og som Selskabet just var i sin første priselige Drift til at gjøre vel ved Belønninger; da det derved tillige kunde give et Exempel paa, at dets Opmærksomhed, som mældt, endog gik ud paa flere berømmelige Handlinger, end de, som alene haver den patriotiske Binding til Formaal. Det blev derfor i dette Møde ved de fleste Stemmer afgjort, at bemældte Jørgen Christensen skulde, for ovenmældte ædle Handling, tilsendes i Belønning fra Selskabet et Søldbæger med en ærefuld Opkrift, med Tillæg af en Gave i Kroner ialt til 50 Rdl.s Værdi."

Det er denne Beretning, der maa have vildledt de ovenfor anthbede Forfattere, saa de nu atter i god Tro have gjentaget den i samme gjorde Paastand om Jørgen Christensen. Det er imidlertid, som sagt, en Fejltagelse, en historisk Unøjagtighed, naar ovennævnte ædle Handling og Belønningen for den tilskrives Jørgen Christensen paa „Korsbjerggaard“, og det stader ikke i fjerneste Maade denne brave Bøndes hæderlige Eftermæle, om Sandheden kommer til sin Ret. Enhver Sit! I „Kjøbenhavns Adresse-Kontors Efterretninger“ for 1769, dengang ikke blot vort righoldigste Nyhedsblad, men tillige vort vigtigste officielle Blad, hedder det i Nr. 172 fra Afsens ordret saaledes: „Den 8. Novbr. opkom Ildsvaade i Voldtofte By under Søholms Gods, hvorved en Bøndegaard ganske afbrændte. Branden kom saa hurtigt, at Beboeren, som havde lagt et Aar til Sengs, havde blevet indebrændt, om ej hans Nabo, uagtet der og var kommen Ild i hans Gaard, havde paa sin Rng

baaret den syge Mand ud af Ilden. Overdelen af den anden Gaard brændte ogsaa af, men Resten reddet." Denne den menneskekjærlige Bondes Handling kom under Omtale i Landshusholdnings-Selskabets Maanedsmøde den 11. Januar 1770, ved hvilket der toges Beslutning om at belønne den med et Sølvbæger osv., dette Bæger blev Medlemmerne forevist i Mødet den 10. Maj og det blev da besluttet, at det skulde tilsendes den vedkommende Bonde. Det hedder derpaa i Selskabets officielle Beretning i det nævnte Blad for 1770 Nr. 74 saaledes: „Det ovennævnte Sølvbæger, som Selskabet skænker en Bonde i Flemløse Sogn i Fyen, er paa Fod og holder omtrent en halv Pot. Omkring Knappen paa Laaget ses en Corona civica eller Borgerkrone, paa den ene Side læses i et Skilt: „*Det kongelige danske Landhusholdnings-Selskab*“ og neden under: „*Giver dette med Indhold*“, og paa den anden: „*til Jørgen Jørgensen, Guardmand i Flemløse i Fyn; Fordi han frelste hans syge Nabo fru at blive indebrændt: Da hans egen Gaard stod i Lue. Den 29. Januar 1770.*“ Historikeren Joh. Heinr. Schlegel, der var Medlem af Selskabet, stadfæster denne Meddelelse end yderligere (i Samlung 3. dän. Geschichte, 1. B. 4. St. Side 29) ved at sige: „Den gode Handling af en fynsk Bonde, der ved en Ildsbaade snarere tænkte paa at redde sin syge Nabo, end paa at opretholde sin Gaard og Ejendom, forstfaffede ham en anselig Belønning. Selskabet skænkte ham et sølvforgyldt Bæger, paa hvis Laag var stiftet en Krands af Egeblade, saaledes som det hos Romerne brugelige Hæderstegn for en Borgers Redning. Paa Bægeret stod følgende Indskrift paa Dansk: „Det kongelige danske Landhusholdnings-Selskab giver dette med Indhold (Bægeret var fyldt med danske Kroner) til Jørgen Jørgensen, Bonde i Flemløse i

Fyen, fordi han reddede sin syge Nabo af Luerne, da hans egen Gaard stod i Brand. Den 29. Januar 1770." Den nævnte Historiker tilføjer derpaa: „I Aaret 1771 fik en anden fynst Bonde, Jørgen Christensen i Korsebjerg, forskjellige sammensøjede Belønninger, formedelst vedvarende Dygtighed og Hurtighed i sit Arbejde" osv, hvorpaa han omtaler, hvad der nedenfor vil blive nævnt.

Det tør vel saaledes være tilstrækkelig godtgjort, at det ikke var Jørgen Christensen Korsebjerg, men derimod Jørgen Jørgensen i Boldtofte, Flemløse Sogn, der reddede sin syge Nabo ud af Luerne og belønnedes; at den senere Beretning herom i Landhusholdnings-Selskabets Skrifter i 1776 er fejlagtig, og at de seneste Fejltagelser hidrøre derfra.

Vi vende nu tilbage til Jørgen Christensen og hans Virksomhed, for at lære den Bindstibeligbed at kjende, hvorved han vakte det tidnævnte Selskabs Opmærksomhed i den Grad, at det hædrede ham som praktisk Agerdyrker paa en smuk, værdig og sjælden fyldig Maade. Da Præsibiet for Selskabet — sandsynligvis gjennem Medlemmet, den rige Hofagent og senere Konferentsraad Niels Bertelsen Nyberg, Ejeren af Frederiksgave Gods — var kommet til Kundskab om den indtil da ukendt Bondestanden næsten ganske usædvanlige og uhorste Flid og Bindstibeligbed, som Jørgen Christensen i en lang Aarrække, i næsten 30 Aar eller vel endog rettere i 40 Aar, havde udvist i Agerbruget og den øvrige Bondegjerning, søgte det strax at forstaae sig en omstændelig og saavidt mulig aldeles paalidelig Efterretning om den hæderlige og mindeværdige Bondes rosværdige Daad og Dont. Det henvendte sig derfor i Aaret 1770 til dets korresponderende Medlem, den residerende Kavelan Jakob Roefod Frøjel i Bispenbjerg, for gjennem

ham at sættes i Kundskab om det Fornødne angaaende den nævnte Bonde. I Begyndelsen af 1771 indsendte Trojel sin Beretning, ledsaget af Attester, der bevidnede Sandheden af samme, af Herredsfogden i Ravnebjergherred Johan Jakob Nylius, der af Stiftamtmanden, Gehejmeraad Henrik Bjetke, var bleven beordret til at foretage et Syn over Jørgen Christensens Ejendom og at indgive Indberetning derom, samt endvidere af Selskabets Medlemmer, pensioneret Herredsfoged, Krigsraad Dr. juris Christian Ditlev Hedegaard, og Etatsraad Jakob Lowson, Kommitteret i Rentekammeret og i General-Landvæsens-Kollegiet. Det er disse officielle Brevsfaber, der, hvad ovenfor allerede er antydet, bleve offentliggjorte i „Magasin for patriotiske Skribentere“. Beretningen nævner følgende Ting om Jørgen Christensen: 1) „Han har opbygget sin Gaard særdeles fast og solid, skjønt han dertil maatte kjøbe Lømmeret, der ikke fandtes paa Grunden; og da Byggepladsen var en Del ubekvem, anvendte han paa samme betydelige Omkostninger. Ved den ene Side af Gaarden opførtes en høj Stenmur til Grundvold, ved den anden blev Grunden afgravet og bortført paa nogle Alens Dybde. 2) Til Haver (en Sag, som ellers ikke ligger Bonden meget paa Hjærte, ialfald paa den Tid) anvendte han store og anseelige Pladser og paa samme plantet en stor Mængde Frugttræer i en saadan Orden og Afstand, at Jorden imellem dem kunde pløjes og besaas og saaledes forhindres fra at bevoges med Mos til Skade for Græsset; desuden plantebe han ved Gjærder og paa andre Steder i Markerne saamange Frugttræer, at de ikke let lode sig tælle. I Henseende til Humleplantning, som dog egentlig ikke var paa Moden i hans Egn, viste han sig ligesaa vindskibelig, i det han deraf gjorde betydelige Anlæg og forøgede disse senere efter engelsk Mønster. Sin Humlehav

holdt han i en saa ren og fortrinlig Stand, at der ikke let fandtes Mage til den blandt Humlehaber af almindeligt Anlæg. 3) Mangel af Gjødning tildækkede han Humlen med Gletvifte med Løv paa, og indsamlede ellers med stor Flid en Mængde Løv i Stoven, hvilket han Tid efter anden gjorde til Gjødning. 3) For altid at have de fornødne Humlestænger, plantede han paa alle bekvemme og næsten ubrugelige Steder en fast utrolig Mængde Vidjer, hvoraf han fik ikke blot ypperlige Stænger, men ogsaa en Mængde af den for Feldberedere saa nyttige og fornødne Bark. Alle disse Vidjer opelstedes af unge Planter, som han med stor Omhu opfrebede i Engene, hvor de ellers uden Barmhjærtighed afhugges. 4) Der var næppe nogen Bønde dengang i Danmark, som drev en saa stor Kartoffel-Avl som han. Efter at have lært at kjende den da saa godt som utjendte, ypperlige Rodfrugt og overbevist sig om dens store Nytte, drev han Kartoffel-Avlen efter en stedse større Maalestok, saaledes at han i de senere Aar aflede mere end 100 Ldr. Kartoffler aarlig, hvilke han paa forsigtig Maade vidste at føre sig ret til Nytte. Hos ham blev denne Rodfrugt en ligesaa vigtig Artikel, som nogen anden Sæbeart. Til at formindste Arbejdet med at rense og opmulde imellem Kartofflerne, opfandt hans Søn Ole Jørgensen, uden nogen Model eller Anvisning, en Plov, som blev trukken af en Hest, og hvorved saameget Arbejde udførtes, som ellers af 10 Karle. 5) Mange unyttige Moser og sidsliggende Engpletter forvandlede han til god og nyttig Engbund ved at han afledte Vandet og opfyldte Hullerne med Græs og Jord. Ligesaa indrettede han i alle Gaardens Løkker (Marler) smulke og sikre Vandsteder for Kreaturer. 6) De mangfoldige til Ejendommen hørende Gårder som Enemærker satte han alle i en saadan Stand, at næppe Fremragende danske Bønder.

nogen Herregaard havde dem saa gode. Han opførte saaledes med stor Nøje og Beføstning over 320 Favne dobbelte Stengjærder, over 370 Favne af samme Slags med lidt levende Hegn paa, mere end 340 Favne af halve eller almindelige Stengjærder, 117 Favne af samme Slags med levende Hegn af Hvidtjørn ovenpaa, tilsammen omtrent 1150 Favne Stengjærder. Desuden var der næsten ved alle de øvrige Gjærder enten paa den ene eller paa begge Sider plantet eller opfædet anseelige Hække af al Slags Gjærdsel, Skov, Pil, Frugt- og andre Træer. 7) Men fremfor alt fortjener at anmærkes den Flid og Omsorg, som han udviste ved Opøstning af Skov. Foruden en utalig Mængde Træer, som han opfædede allevegne, hvor de vilde voxe, flytte og plante han et overmaade stort Antal af unge Bøgetræer, som stode i den ypperligste Væxt, saa der ved Gaarden fandtes rigelig 14 Tdr. Sædeland tykt og tæt bevogede med Skov. En Del Aar tidligere besaaede han en Trettendedel af en Skjæppe Land med Agern, hvoraf der opvoxede den dejligste Eggestov. Omtrent 400 unge Ege deraf henslyttede han paa et andet Sted, hvor de ligeledes sloge godt an. — Ved de ovennævnte Anlæg og Indretninger bragte Jørgen Christensen det saavidt, at der paa hele Gaardens Grund, som dog ikke var af ganske ringe Størrelse, ikke fandtes nogen øde eller ubenyttet Plet, men Alt derimod ydede et behageligt Skue og afgav et Bidnessbyrd om Ejerens sjældne Flid og Vindstibelighed. Han førte derhos et ordenligt og stille Liv og var en vel oplyst og fornustig Mand, der ved blot og bar Selvøvelse og ved Læsning havde tilegnet sig saadan Kundskab om Urter, som man aldrig skulde formode hos en Mand af Bønderstanden. Urternes medicinske Kraft og Brug vare ham

faa beljendte, at han i mange Tilfælde forstod at give gode og uskyldige Hustruad.

Sandheden af det Foranførte bevidnedes af de ovenfor nævnte Mænd. Herredsfoged Nylius tilføjer derhos i sin Beretning, hvori han henholder sig til, hvad af Trojel var anført, blandt andet endnu dette, „at Jørgen Christensen dengang (i Januar 1771) havde jamllet det fornødne Lømmer til en Stuelænge samt til en ny Vandmølle=Bygning, som han agtede at opføre til egen Husholdnings Fornødenhed, samt at han ejebe en lille Bogsamling af theologiske, mediciniske, filosofiske og juridiske Bøger, baade i det danske og tyske Sprog, hvori han læste i arbejdsledige Timer.“ Blandt mediciniske Bøger ejebe han saaledes: „*D. Jacobi Theodori Tabernæmontani* Neu vollkommen Kräuter=Buch“ etc., ved Caspar og Hieronym. Bauhinus. (3. Udg. 1687. Folio. 1—3 D. 1529 Sider.) — „Ogsaa under den simple Kjortel findes der ofte Visdom,“ siger den romerske Vismand Cicero. Sandheden heraf stadfæster sig ogsaa ved den fynske Bonde paa „Korsebjerggaard“.

Landhusholdnings=Selstabet belønnede Jørgen Christensens ovennævnte store og sjældne Vindstibeligbed ved i sit Aarsmøde den 31. Januar 1771 at udtale Følgende: „Selvejer=Vonden Jørgen Christensen i Korsebjerg i Fyn, som var bleven Selstabet bekjendt ved en Promemoria fra Kapellanen til Bispenbjerg, Hr. J. K. Trojel, som omstændelig berettede hans berømmelige Stræbsombed og Flid i Henseende til hans Gaards Opbygning, Træ= og Frugthave=Anlæg, Humle= og Bidje=Plantning, Kartoffel=Dyrkning, Vands Afledning og anden Rydning i Henseende til levende Gjærder og Stengjærders Opførelse med 1200 Favne, Stov=Opelstning, flittig Læsning med videre, som nærmere vil blive

bekjendtgjort under de Herrer Statsraad Lowsons, Krigsraad Hebegaards og Herredsfoged Mplii Hænder tillige, hvilke og have været seende Vidner til alt dette. Denne velfortjente Bonde belønner Selskabet paa følgende Maade: 1) Selskabet optager ham til sit korresponderende Medlem; 2) beslutter det at lade hans Flid end ydermere stykkevis offentlig bekjendtgjøre; 3) tilkjender det ham et stort Sølvbæger med en ærefuld Opskrift efter Fortjeneste; 4) tilstaar det ham endnu Selskabets større Sølv-Medaille, og 5) skænker det ham et vel indbundet Exemplar af Bomares Natur-Historie (8 Bind) for hans store Lyst til Læsning.*

Et andet hædrende Vidnesbyrd om Jørgen Christensens ganske fortrinlige Vindskibelighed findes i „Odense Adresse-Kontors Efterretninger“ for 1774. Der er nemlig i samme indrykket en Række navnløse „Økonomiske Breve“, (af Trojel?), og i det 19. af samme i Bladets Nr. 37 hedder det ubtogsvis om ham: „Denne Mand's Arbejder ere saa vidt udstrakte og saa mangfoldige, at jeg ikke veed, hvor jeg skal begynde og ende, thi de ere næsten uendelige. Han siger: „Naar Alle ville omhugge Stoven, og Intet blev plantet og fredet, hvad skulde da Efterkommerne saa til Hus- og Skibstømmer og at varme sig ved?““ Hvor denne Mand's egen Plov tilforn har staaet, der staa nu den tykkeste Stov af de bejligste Ege og Bøge, thi han har ej alene plantet men ogsaa saat Stov, som Alt nu staa i fuldkommen Væxt*) . . . Sit Røddingvand leder han igjennem sine Enge, som deraf gjødes og frugtbargjøres . . . Ved sin Gaard har han til sit eget Brug bygget en skøn Vandmølle, som,

*) I Marts 1777 folget der saaledes Svibbart fra Korsbjerg for 26 Rdl.

foruden Maleværket til Mel og Gryn, er indrettet til at støbe Most, naar hans mange skønne Frugttræer bære til . . . I sin Gaard har han en Snes Bistader . . . Foruden at denne Mand er utrættelig i de haarde og strængere Arbejder, thi han lægger selv Haand paa Alting med; saa er han og flittig i de finere og lettere Arbejder. Han er tillige Botanikus eller Blomsterkjender og veed at nævne alle Urter i hans Marker med Navn, ja veed og, hvortil de i Lægekunsten ere nyttige . . . Her er et lille men meget ufuldkomment Billede af vor, jeg tør nok sige mageløse Jørgen Korsbjerg . . . Hans Duellighed, Skjønsonhed og Flittighed ere ogsaa blevne kronede med en Guld-Medaille fra „det kongelige Landvæsen=Kollegium“ og med et prægtigt, stort, sølvforghlbt Bæger og større Sølv-Medaille samt kostbare Bøger fra „det kongelige Landhusholdnings=Selskab“. Se, saadan en Mand ejer Fyn. Sid det maatte eje mange hans Lige!”

I samme Aar, som dette hædrende Vidnesbyrd lod offentlig om Jørgen Christensen Korsbjerg, hjemsogetes den 70aarige Dling af den tunge Sorg at se sig ved Døden berøvet sin næsten 81aarige Hustru; henved halvtredie Aar senere traf det dobbelte Slag ham, at hans Datter og hans Sønnelone døde kort Tid efter hinanden, og atter efter 10 Aars Forløb at se sin Søn, den Sidste af hans Børn, til hvem han havde overdraget „Korsbjerggaard“ i Aaret 1776, afgaa ved Døden. Han kunde med Sandhed synge: „Sorrig og Glæde de vandre tilhobe!”

Jørgen Christensen Korsbjerg endte sit lange, daadrigte Liv den 27. Juni 1789. I „Odense Adresse-Kontors Efterretninger“ anmeldes 3 Dage senere hans Dødsfald, og der sættes ham da følgende Eftermæle: „Han efterlader sig det bedste Minde som en flittig, brav

og vindskibelig Bonde. Han var kjendt af Høje og Lave, besad ypperlige Indsigter i Landvæsenet, hvorfor ogsaa Landhusholdnings-Selskabet ofte har værddiget ham med Medailler og Strifter for hans utrættelige Nøje og Stræbsomhed. Han hjalp Mange, endog uden Betaling, med en besynderlig Lykke med sine ved Læsning sig selv erhvervede Indsigter i Lægekunsten. Han havde allerede for 16 Aar siden foranstaltet Forberedelser til sin Død, idet han stadig havde sin Rigkiste staaende hos sig og derfor lod forfærdige en Vogn, hvorpaa han vilde kjøres til Graven, saa han daglig havde sin Død for Øjne. Tilfidsst døde han af en Kørelse, hvorved Maalet (Mælet) blev ham betaget, nogle og 80 Aar gammel."

Han jorbedes den 1. Juli paa Abberud Kirkegaard. Hans Minde lever endnu i den Egn, der var Vidne til hans hvileløse og gavnrige Livsfærd, og det vil vistnok vedblive at leve længe.

Jørgen Christensen Korsbjergs Slægtregister.

Christen Jørgensen, Gaardsfæster i Kirklendrup, Næsbyhoved-Brøby Sogn.

Jørgen Christensen Korsbjerg, (født omtrent 1704 eller 1705 † ²⁷/₆ 1789), * ¹/₄ 1781 med Enken Maren Rasmusbatter (f. ¹/₂ 1694 † ¹⁰/₁₂ 1774, 80⁵/₆ Aar gl.), Datter af Gaardmand i Næsby Rasmus Jørgensen og Hustru Maren Larsdtr. samt Enke efter Oluf (Ole) Pedersen, med hvem hun havde en Søn Peder Olsen (f. 1716, jordet ¹/₇ 1762), vistnok tjenende Stedsfaderen. I sit Ægtekab med hende blev Jørgen Chr. Korsbjerg Fader til følgende 4 Børn:

1. Maren Jørgensdtr. (døbt ²⁷/₃ 1782, jordet ⁴/₂ 1777). * ²¹/₁₁ 1755 med Ole Hansen, Gjer af Nabogaarden „Husemsøegaard“. De havde 5 Børn, men Intet vides om dem og deres Afkom.

2. Ole Jørgensen, se nedenfor. — 3. Christen Jørgensen (ob. ²/₆ 1786, jordet ¹⁰/₁₁ 1786). — 4. Christen Jørgensen (ob. ²⁰/₁₀ 1787, jordet ²⁸/₆ 1758). — *Rysnavnte*

(*) Ole Jørgensen (ob. ¹⁷/₁₀ 1784, jordet ¹³/₁₁ 1787), * 1) 1776 m. Maren Hansdtr. (f. 1746, jordet ²⁰/₃ 1777, 81 Aar gl.);

— 2) $\frac{1}{2}$, 1780 m. Ane Andersdtr. af Lille-Bilby, Drigstrup Sogn. (Hun giftebe sig anden Gang $\frac{20}{4}$, 1790 m. Unglar Hans Hansen af Vosemose (Sanderum S.), der nu blev Gjer af „Korsbjerggaard“, indtil den kom i Stedsønnen Jørgen Christian Olsens Gje). Ole Jørgensens 5 Børn af begge Ægtefæder:

1. Jørgen Christian Olsen (ob. $\frac{14}{2}$, 1777, jordet $\frac{9}{2}$, 1777).
2. Jørgen Christian Olsen (ob. $\frac{22}{4}$, 1781 + $\frac{4}{0}$, 1843).
3. Et udoft Barn († $\frac{20}{12}$, 1783).
4. Christen Olsen (ob. $\frac{23}{1}$, 1785).
5. Dorthie Marie Olsdtr. (ob. $\frac{17}{0}$, 1786). — Nys-nævnte

(2) Jørgen Christian Olsen, der i 1809 blev Gjer af sin Fædrengaard efter Hans Hansen, var en værdig Sønnesøn af Jørgen Chr. Korsbjerg. Ligesom Bedstefaderen, var han en mere end almindelig oplyst og forstandig Bonde, og navnlig fortsatte han, hvad hin havde paabegyndt, med at indbegne Gaardens Marker med store dobbelte Stengjæder, og forbedrede desuden Gaarden paa mange andre Maader, dog uden at modtage nogen offentlig Anerkjendelse derfor.

(Gidtil har Intet videre været at erfare om Jørgen Christensen Korsbjergs Villinge. En af disse er laabet en Anmodning om Oplysning angaaende yderligere Familieforhold uopfyldt).

5. Jørgen Pedersen Pejrup, Gaardejer i Orte (Odense Amt).

Allerede et Par Gange tidligere er den Bondes Navn nævnt, om hvem der her skal meddeles en noget udførligere Underretning. Det var i Forening med Sjællænderen Hans Jensen Bjerregaard og Fynboen Jørgen Christensen Korsbjerg samt et Par ligesaa mærkværdige Fyber, at dette skete. Det er Jørgen Pedersen Pejrup, eller som han kaldtes af sin Samtid og under hvilket Navn han endnu lever i Folkemunde: „Jørgen Pejrup“, vi ville lære noget nærmere at kende, og det skal da strax siges, at han var Gjer af „Pejrupgaard“ i Orte Sogn i det daværende Assens, det nuværende Odense Amt, samt af nogle andre Ejendomme, saasom „Linggaard“ i Ubberud Sogn. „Det maa have været en mere end almindelig velstaaende eller snarere en rig

Bonde, eftersom han ejede mere end en Gaard," vil vel En eller Anden tænke og sige. „Ja, det var han!" er Svaret. Ved denne Lejlighed vilde vi gjentagde i Erindringerne, hvad der allerede er omtalt, at denne vindstibelige, hæderlige og mindeværdige Bonde er omtalt, ligesom Førgen Christensen Korsbjerg, paa en kort men særdeles hæderlig Maade i Malling's „Store og gode Handlinger“.

Førgen Pedersen Pejrup blev født i Narup, Skjebjerg Sogn, Baag Herred, den 10. Maj 1705. Hans Forældre, Gaardejer i Narup Peder Førgensen og Hustru Anne Christensdatter, synes at have anvendt noget mere, end det den Gang var almindeligt, paa denne deres Søn's Opdragelse og Undervisning, thi han lærte godt baade at skrive og regne. Han forblev hjemme hos sine Forældre, indtil han, 22 Aar gammel, blev udstreuet til Dragon ved „Fynske Dragon-Regiment“, ved hvilket han stod i 3¼ Aar, og da dette Regiment derpaa blev reduceret, blev han fri for Krigs-Tjenesten. Han forblev nu atter hjemme hos sine Forældre, indtil han i sit 37. Aar blev indsat som Landsoldat, og maatte nu tjene som saadan i en Række af Aar, indtil han „allernaadigst“ blev afflediget fra Regimentet, fordi hans Fader paa Grund af Alderdom og Svagelighed ej længere selv kunde bestyre sin Gaard. Denne Gaard i Narup var af Førgen Pedersens Forfædre kjøbt af Kong Hans til fri Ejendom og var saaledes i over 200 Aar gaaet i Arv i Slægten indtil 1731.

Det af Kong Hans udstedte Skjøde paa Gaarden i Narup har hidtil ikke været at finde; men i den nebensfor nævnte Sags Akter, der endnu findes i Arkivet og udgjøre et tykt Bind i 522 Foliosider, omtales flere Gange hint Dokument som da værende tilstede, men af Velde næsten ulæseligt. Et af Aktskiftene lyder saaledes:

„Vi Knud Gyldenstjerne af Guds forsiun *Electus* til Thens Biskop Dom, Peder Lyche Ridder og hvidsmand paa Nyborg, Peder Ebbesen, Hvidsmand paa Lindenes, Anders Jacobsen til Søeboe og Anders Henningsen til Steensgaard; Giøre Bitterlig: At aar efter Guds Byrd 1532, den Mandag næst efter Frue Dag *Purificat.* paa Odense Raadhuss var stiftet ubi Rætte for os, Anders Anderssen i Voltofte og Jørgen Greve i Kirke Søebye paa den eene, som skilber Anne Dluss i Narup, Peder Dlsen med andre hendes Børn *ibm.* paa den anden side, ubi sammender at de hafde Loddning Deel ubi den Gaard de ubi boende med hands Rætte tillæggelse, og at de holder dennem den for, saa at de ikke kunde komme til at bruge dend Rættighed ubi samme Gaard, derimod svaret foransførte Peder Dlsen paa sin Moders Sødflende og sine egne Bægne og dermed hans Fader Peder Anderssen igientøbte samme Gaard som falden var til Kongen af Kong Hans til sig og sine sande Arvinger, og Beviiste det med Kong Hans's aaben Beseglede Brev, som hans Fader Ole Pedersen derpaa hafde taget, med flere Ord Dennem imellem var, Da efter Tiltale, Gienfbar og Sagens leilighed, sagde Vi saa med foransførte gode Mænd for Rætt, at foransførte Anne Dluss og Peder Dlussen, med sine Sødflende bør at nyde bruge og beholde foransførte Gaard Narup med dens Rætte tillæggelse efter foransførte Kong Hanses Brevs Lydelse dog saa at dersom foransførte Anders Anderssen og Jørgen Greve haver derudi nogen Deel eller lod, som beviislig sand være; Skulle de da efter Danne Mænds *Vurdering* og Siigelse betale dem deres Lod og deel. Til Vidnesbyrd at saa er i Sandhed som forskrevet staar, have Vi med foransførte gode Mænd ladet trykke vor Zignette

neben paa dette vor aabne Brev som givet er Aar og dag og stæd som skrevet staar.*

I det ovennævnte Aar 1731 magesiftede Ejeren af Erholm og Søndergaard, Amtmand og Konferentsraad Simonfen, sig Aarup By til af Kong Christian VI. imod noget andet Bøndergods i Brændetilbe. Herremanden paastod nu, at Jørgen Pedersens Fader, saavel som de øvrige Mænd i Aarup By, skulde være Fæster under Stamhuset Erholm og Søndergaard. Dette vilde Selvejeren Peder Jørgensen naturligvis ikke godvillig betvemme sig til, og herover opstod nu en Proces, der varede i 19 Aar og endte først med en Højesterets-Dom i Aaret 1750. Jørgen Pedersen synes med Iver og Dygtighed at have taget sig af denne Proces og oftere selv at have været i Kjøbenhavn for at varetage sin Faders Løb under Sagens lange og besværlige Gang, og Udfaldet af den synes ogsaa at tale for, at den har været ført med Dygtighed, da det den Gang vel næppe var saa vanskeligt for en Herremand at dømme og faa dømt en Bønde ud af sin Gaard, uden at han derfor behøvede at give ham nogen Erstatning. Det er mere end sandsynligt, at Jørgen Pedersen af Herremanden blev indsat som „Landsoldat“, da han var i sit 37. Aar, altsaa i 1741, fordi han havde paadraget sig dennes Unaade ved den Haardnakketthed, hvormed han holdt fast paa Familiens og sin egen Ret. I hans Fødeegn fortælles mange Sagn om ovennævnte Proces, der vidne om, hvilken Opfigt det har vakt, at en Bønde turde vove at sætte sig op imod en Herremand og Konferentsraad. Saaledes fortælles der, at Jørgen Pedersen, medens han opholdt sig i Kjøbenhavn, betalte for at faa ringet med alle Byens Kirkeklokker, og bekjendtgjorde, at nu var Retfærdigheden bød i Danmark, og at det var i Anledning af dens Forbedring, at der ringedes.

Endvidere fortælles, at Herremanden lod ham efterlyse som „Rønningsmand“, medens han opholdt sig i Kjøbenhavn; hans Venner hjemme underrettede ham herom, og den Søndag, da han blev efterlyst ved Kirkefæstævne i Skydebjerg, opholdt han sig ubemærket i Kirken, men under Dplæksningen ved Kirkefæstævnet, hvor han erklæredes for „Rønningsmand“, traadte han pludselig frem og sagde: „Det er ikke sandt, her er jeg!“ Hvorvidt der ligger nogen virkelig Sandhed til Grund for disse Sagn, kunne vi imidlertid ikke paavise. Derimod er det vist, at der i Anledning af Sagen om Ejendomsretten til Jørgen Pedersens Fædrenegaard blev den 22. Maj 1746 nedsat en Kommission, bestaaende af Henrik Ville, „Kongelig Mahestæts Conference-, Etats og Justits Raad saa og første Landsdommer paa Fyen og Langeland“, og Jens Baar, „Kongelig Maiestæts Cammer Raad og Amtsforvalter over Odense, Dalum, St. Knuds og Ruggaards Amter ubi Fyen.“ Kommissionen kom efter mange og lange Forhandlinger, hvoraf Afskriften, som allerede anført, fylder 522 Foliosider, til det Resultat, at Jørgen Pedersen var Ejer af Bygningerne, men ej af Jorden, og dømte Simonsen til at betale Jørgen Pedersen 1080 Rdl. for dem og lade ham med Pas rejse, hvorhen han vilde. Dommen affagdes den 22. Januar 1748. Jørgen Pedersen indankede Sagen for Højesteret, som ved sin i Aaret 1750 affagde Dom tilpligtede Konferentsraad Simonsen at udbetale 2000 Rdl. til Jørgen Pedersen og give ham Frihed at rejse med Alt, hvad han ejede, hvorhen han lystede, hvorimod Gaarden i Arup tilfaldt Herremanden. Jørgen Pedersens Fader var Aaret forud afgaaet ved Døden.

Højesterets-Dommen tvang saaledes Jørgen Pedersen til at forlade den Gaard, der i over 200 Aar havde været i hans Forsædres Eje. Det var intet Under.

Den Mand, der ønskede at indlemme Gaarden i sit Jordegods, var jo en høj Embedsmand, derhos en rig Mand, hvis Tragten gik ud paa Oprettelsen af et „Stamhus“ for sine Kettinge, og overfor en saadan Mand var det jo ikke underligt i de Dage, om Retfærdigheden viste sig blind paa det ene Øje. Mere underligt var det maasse, at den ikke viste sig fuldstændig blind. I samme Aar købte Jørgen Pedersen „Pejrupsgaard“, en temmelig betydelig Bondeggaard, der stod for gammel Hartkorn 10 Ldr. 1 Stp. 1 Fdk. 1 Album og Stovskyd 1 Ld. 2 Fdk. 2 Album. De ældste Beretninger, der ere fundne om „Pejrupsgaard“, ere fra 1674; da blev Gaarden solgt af Fru Dorte Daa, salig Gregers Daas til Tostlund, til Knud Poulsen Beedste, Sognepræst i Gamtofte ved Årsens*); den 24. Marts 1674 udstedte Christian V. et aabent Brev om, „at Knud Povelsen, Sognepræst i Fyen, maa for sig og sine Arvinger uden Opbud vinde og beholde hvis Jordegods han ubi Vort Land Fyen enten allerede har tilkjøbt sig eller herudi Riget sig fremdeles tilforhandler og eiendis vorder.“ Knud Poulsen solgte Gaarden 1696 til sin Datter, „den Gud Elskende Matrone Margrethe Knudsdatter**), for hendis Børns Frelse“; hun solgte Gaarden 1725 til sin Svigersøn Hans Pedersen Hagenball; 1730 kjøbde denne igjen Gaarden til sin Svigermoder, Kdm. Margrethe Knudsdatter, salig Jørgen Willestou; 1735 kjøbde hun atter Gaarden til sine Dattersønner, Hans Peter Hagenball og Jørgen Christian Hagenball, og Førstnævnte, Hans Peter Hagenball, Borger og Handelsmand i Odense, solgte endelig

*) Fra 1647—1682, † 1701. **) gift 1697 som Præsteente med Præsten Jørgen Hansen Willestou i Masum, efter hvis Død 1714 hun atter blev Enke.

Gaarden til Jørgen Pedersen ved Kjøbekontrakt af 27. April og Skjøde af 11. Juni 1750.

Da Jørgen Pedersen overtog Pejrupgaard, var samme i en slet Tilstand, baade i Henseende til Bygningerne og Jordens Drift. Han arbejdede derfor med Iver paa at bringe Alt i en bedre Forfatning: han opbyggede Gaarden næsten paa ny af Egetømmer med brændte Mursten i Væggene og Tegltag paa Stuehuset; han anlagde 2 Frugthaver og en Humlehave; han inddelte og indhegnede Gaardens Marker med Grøfter, levende Hegn eller Stengjærder; besaaede Jorderne med Kløver og udgravede de sumpige Steber, og han anlagde endelig et Teglværk. Efter Gehejmeraad og Stiftamtmand Henrik Villess Foranstaltning afgav Herredsfoged J. J. Møllius i Odense en Beretning om Jørgen Pedersen Pejrups Agerbrug og øvrige Vindfibelighed, hvilken Beretning derpaa indsendtes til „General-Landvæsenes-Kommissionen“. Præsten Trojel indsendte samme Beretning til „det lgl. Landhusholdnings-Selskab“, for derved at bidrage Sit til, at den dygtige Bonde maatte erholde en opmuntrende Belønning. Beretningen, der findes indrykket i „Kjøbenhavns Adresse-Avis“ for 1772, lyder i det Væsentlige saaledes:

„Efter Deres Excellences Befaling af 17. April — saaledes indberetter Herredsfoged Møllius under 9. Juli 1771 — „have vi den paafulgte 22. Maj været paa „Pejrupgaard“, der er beliggende i Orte Sogn under Afsens Amt, for nøje at undersøge Selvejer-Bonden Jørgen Pedersens til „det lgl. General-Landvæsenets Kommission“ stete Anmælbelse, og for derefter at kunne meddele den forlangte paalidelige Oplysning om de forfjællige Forbedringer i Land-Okonomien, som ere iværksatte ved „Pejrupgaarden“ af Jørgen Pedersen.

„Bemærkede Pejrupgaard har Jørgen Pedersen

haft til Ejendom i mere end 20 Aar efter et derpaa af forrige Ejer Peter Hagenbahl til ham udstedt Skjøde af 11. Juni 1750, og hvorefter Gaardens Hartkorn er ny Matriful Ager og Eng 10 Lbr. 1 Skp. 1 Fdtr. 1 Alb. og Skovsklyd 1 Lb. 2 Fdt. 2 Album.

„Foruden den Beretning, jeg har hørt af Andre, har tvende gamle Mænd, nemlig Poul Andersen ved Pejrup og Lars Nielsen i Frøbjerg sagt mig, at de af Jørgen Pedersen have været brugte til at opbygge Gaarden, som den nu er, hvorimod den var, efter deres Udsagn, i en ussel Tilstand, da han tilkjøbte sig den. Bygningen var næsten faldefærdig, Agerlandet for en stor Del udhyrlet og Engmaalene sumpige og moradsige. Gaardens Bygning foresandtes derimod nu i en ganske god Stand og af rummelig Udstrætning, bestaaende af 4 indbudne Længer: den nordre Længde eller Stuehuset, hvorpaa et Udstit (Forstue) med Vinduer i, en ny Bygning paa 25 Fag, med Egetømmer overalt i samme baade ind- og udvendig, samt Væggene tilligemed Stillerummene tilsammen af brændte Mursten, hvormed og Gulvene i Bærelserne vare dels belagte og dels med brændte Fliser; ligeledes vare de 3 Storstene i Stuehuset, samt Maltkjoellen paa Loftet opførte af brændte Mursten, endvidere teglhængt Tag, hvilket alt er sjældent at træffe hos Bønder. Gaardens østre Side er af samme Længde som Stuehuset, den er ligeledes opført af Egetømmer ind- og udvendig og med brændte Mursten, men den er straaatalt. De tvende andre Længder ere vel endnu af gammel Bygning men dog holdte i forsvarlig Stand. Ved Gaarden ere tvende Frugthaver og en Humlehøve. Den ene Frugthave ligger Nord for Stuehuset, og findes der i samme adskillige Slags unge Frugttræer; desuden er et stort Stykke af Haven indrettet til Træstole af Æble- og Bærestammer, der ere

fatte i Rader og hvoraf en Del af dem ere pøbebe og otulerede. Den anden Frugthave ved Gaardens vestre Side er temmelig stor, og mange unge Frugttræer ses plantede i samme i ordenlige Rader. Humlehaven, som støder til Gaardens østre Længde, er ikke blot af større Brede end Bygningens Længde, men derhos tillige meget dybere, end den er bred; den var allerede forsynet med Humlestænger.

„Gaardens Marker og Jorder, der have et temmelig stort Omfang, ligge tæt omkring Gaarden, der tillige har 5 Fæstehuse, opførte i Udtanterne af Markerne. Jorderne ere alle af Jørgen Pedersen hver for sig afdelte og indhegnede dels med Grøfter og levende Torn-gjærder, dels med dobbelte Stengjærder, ved hvilke der er plantet Bidjer samt Pile- og Asketræer. Blandt Gaardens Jorder findes 3 Enghaber, nemlig: Immersmosen, Hømosen og Kalbehaven. De øvrige ere Agerland og Skovløkker med følgende Navne: Amarken, Havremarken, store Grønneskroge, lille Grønneskroge, gamle Koghøve, gamle Bollermose-Mark, ny Bollermose-Mark, Stortebro-Mark, Rødemarken og Vangen. Engenes og Høbundens Forbedring falder strax i Øjet, da de sumpige Steder ere gennemstaarne dels med Rønder og dels med brede og dybe Grøfter, derved afledes Vandet, og Lørvejorden bliver som en Følge deraf saameget des bedre. Uagtet disse Grøfter og Vandledninger, have der i enhver af Markerne fornødent Vandsted for Kreaturerne. I Moserne havde en kjendelig Oprydning af Stubbe og Tornbuske, hvilke Jørgen Pedersen og flere Tilstedeværende bekræftede at være henplantede af ham paa Brinten af Grøstevolden, hvor de staa i god Væxt. Hvad Ager- og Bløjelandet angaar, da har Jørgen Pedersen paa nogle Steder, især i Vangen, saaet Kløver, og 3 Agre vare allerede beplantede med Kartofler. I Skovløkkerne

forefindes ej alene overflødig Understov af Elle, Hessel og Tjørn til Gjødsel, Lægter og Humlestænger, men ogsaa smul Overstov, baade af unge Ege- og Bøgetræer, der vare pøbede. Skoven freder Jørgen Pedersen meget om, og til sit Teglværk bruger han derfor ikke andet end Løv, hvoraf der findes nok ved Gaarden.

„Det nævnte Teglværk har Jørgen Pedersen indrettet meget fordelagtigt og dertil udført en særdeles betruet Beliggenhed. Teglværket er som nyt i komplet Stand og god Drift, skjønt det dog, efter Mandens Udsagn, er 10 Aar siden, han byggede samme; det kan rumme en Brænding af 2500 Lægsten og 17,500 Mursten; prægtigt beliggende, omtrent i Midten af en af Stovløtterne, „den gamle Kofave“ kaldet, indhegnet overalt med Risgjærde, samt de dertil hørende Huse for Løv og de brændte Mur- og Lægsten. Lige ved Teglværkets ene Side ligger en stor Sandbank, hvoraf det fornødne Sand tages til Leret, som forbruges, og paa den anden Side af Teglværket ligger tætved det en anselig Lørvemose, som alene forsyner Teglværket med Ildebrændsel. Ved Strøgpladsen, der ogsaa ligger indenfor Værkets Indhegning, har Jørgen Pedersen udtænkt en Dæmning paa 4 til 5 Alens Højde, for deri at opsamle det Vand, som nedkommer fra Grøfterne i hans Marker, for at ingen Mangel derpaa skal indtræffe ved Teglværkets Drift, og for at have Arbejdsfolkene ved Teglværket i Nærheden af samme, har han tæt ved dets Indhegning opført et 8-Fags Hus for dem at opholde sig i, saa at Teglværket i mange Henseender viser sig som anbefalelsesværdigt. Der findes ogsaa overflødig Løvjord i Gaardens øvrige Marker foruden den Lørvemose, der bruges ved Teglværket, men for at spare paa denne Mose derved, at der ingen Grund spildes ved at der, som sædvanligt er Tilfælde ved Løveffjæring, affættes Balke, havde Jørgen

Pedersen en saakaldet Vandmølle til at opfuge Vandet fra Tørbegrunden, altsom der strides fremad med Tørbefjæringen. De omtalte Grøfter, samt mange levende Tørgjærder og dobbelte Stengjærder var det ikke muligt, for deres Vidtløftigheds Skyld, at faa eftermaalte; men de ovennævnte gamle Mænd, Poul Andersen og Lars Nielsen, afgave den troværdige Forsikring, at de Begge havde maalt de Grøfter og Gjærder, som Jørgen Pedersen havde indhegnet Markerne med, og de havde derved fundet, at de i Moserne værende Grøfter — hvilke de tillige forklarede at være fastede istedet for de Risgjærder, der tidligere stode sammesteds, da Jørgen Pedersen fik Gaarden — ere over 1900 Favne lange, og at Grøfterne paa Agerlandet tilligemed de levende Tørgjærder beløbe sig til over 1060 Favnes Længde, samt endelig, at der af dobbelte Stengjærder er mere end 200 Favne.

„Saavidt om Jørgen Pedersens rosværdige Bestræbelser ved sin Ejendom „Pejrupgaard“, hvilket tillammen tydeligt viser, hvormeget han for sin Del har bidraget til Landvæsenets Forbedring ved den nævnte Gaard og sammes Jorder; saa at det virkelig er at ønske, at der fandtes flere saa brave Landmænd blandt Almuen, som han i sin Tid har været og er, uagtet han har haft en Hov af Gjenvordighed at udstaa gennem langvarige Processer i mange Aar, hvorom han foreviste de påsejrede Domsakter. Manden lever nu i sin Alderdom i Stilhed og Rolighed, søgende sin Glæde i, dels ved at dyrke og end mere at forbedre sin Ejendom, dels ved at anvende sine ledige Timer til Læsning i de saa Bøger, han ejer, nemlig: Bibelen, den danske Lov og nogle gubelige Skrifter. Om hans Karakter kun dette: saavidt jeg kender ham, er han i Besiddelse af Ærlighed og Fornuft, og han er en god Landmand.“

Fremragende danske Bønder.

Det er saa naturligt, at en saadan Indberetning om en saa fremragende Bonde for et Aarhundrede siden maatte vække velfortjent Opmærksomhed og fremkalde en Belønning for ham, til Glæde for ham selv, til Opmuntring for hans Standsfæller. Belønningen lod ikke længe vente paa sig. Den kongelige General-Landvæsenskommission (bestaaende af Scheel-Plessen, A. Schumacher, Høyer, Pflug og Carstens) sendte under 26. September 1771 følgende Skrivelse til Jørgen Pedersen Pejrup:

„Pro Memoria. Da man er bleven nøjere og nærmere underrettet samt forvisset om Selvejer Jørgen Pedersens hertil, under 25. Marts h. a. indgivne Rapport, betræffende de af ham udførte Forbedringer i Landvæsenet paa hans Sted, Pejrupgaard kaldet, har man her allerunderdanigst andraget saadant for Hans Kongelige Majestæt, som med allernaadigst Velbehag har anset hans i saa Henseende udbviste Flid og Bestræbelse, samt derfor til en Opmuntring tillagt ham en Guld-Medaille, som ham herved tilstilles, og hvori, til et ydermere Distinktions-Tegn, er indgravet hans Navn. Man ønsker ham til Lykke med denne Hans Majestæts Naade, og er forfiktet om, at den vil oplive ham til fremdeles at vise sig som en nyttig og duelig Borger i sin Kreds.“

Denne Guld-Medaille, der endnu opbevares paa Pejrupgaard, vejer lidt over 22 Kvintin. Paa den ene Side har den Christian VII.s Brystbillede; paa den anden Side staar som Omkrift: „Fryder og Ærer“ samt Aarstallet 1769; i Midten er følgende Indskrift omgiven af en Kranse af Kornag: „Selvejer Jørgen Pedersen paa Pejrupgaard Fyen 1771“.

Det er foran blevet sagt, at Præsten Trojel i Bispebjerg, der var korresponderende Medlem af „det kgl. Landhusholdnings-Selskab“, indsendte foranstaaende Be-

retning af Herredsfoged Mylius til dette Selskab. Virkningen heraf var den, at Selskabet vedtog ved Marsfesten den 3. Febr. 1772 i Anledning af Kongens Fødselsdag at hædre Jørgen Pedersen med dets store Sølv-Medaille formedeltst den af ham udviste Vindstibeligthed i Bonde-Landhusholdningen, idet man samtidig dermed tillige vedtog, at Beretningen om hans Vindstibeligthed skulde offentliggjøres, hvilket da ogsaa, som allerede sagt, skete ikke blot i den kjøbenhavnske „Adresse-Avis“ men ogsaa i „Berl. Tid.“. — Den nævnte Sølv-Medaille var følgende Indskrift: „*For Indsigt og Duelighed i Landvæsenet*“. En Søsterdatters Søn af Jørgen Pedersen kom ved dennes Død til at eje denne Medaille, men den er senere bleven borte og formodes at være solgt. „Pejrupgaard“ nuværende Gjer har gjort sig megen Umage for at komme paa Spor efter den, da han gjerne vilde tilbagekjøbe den. Gid det maa lykkes ham!

Foruden „Pejrupgaard“ ejede Jørgen Pedersen endnu „Tanggaard“ i Ubberrub Sogn, en Gaard i Kjeldstrup og en Smedie i Skalbjerger, begge i Vissenbjerg Sogn, samt endelig en Gaard i Frøbjerg i Orte Sogn. Desuden opførte han paa sin Udlob en Gaard, „Pejruplund“ kaldet. „Tanggaard“ og Gaarden i Kjeldstrup vare dog solgte, inden han døde. Ved sin utrættelige Flid og Vindstibeligthed var han saaledes bleven en rig Bonde, og han anvendte sin Rigdom til dermed at gavne Andre, og navnlig var han sin Families store Velgjører. Jørgen Pedersen var nemlig aldrig gift. Grunden hertil nævner han i sit Testamente saaledes: „Og da mine bedste Ungdoms- og Manddomsjaar, dels ved at tjene som Landdragon og Soldat i 10 Aar, dels ved en langvarig 19 Aars Proces om Gjenboms-Ret til min Fædre-gaard i Marup, som mine Forfædre af Kong Hans havde tilkjøbt sig, gif bort, uden at jeg kunde inblade

mig i noget Ægteffab, er jeg saaledes bleven henfiddende i ugift Stand."

I Aaret 1776 faldøb Jørgen Pedersen offentlig „Pejrupgaard" til Salg, første Gang i Nr. 2 af „Dense Adresse-Kontors Efterretninger" for det nævnte Aar, og Grunden dertil var efter hans egne Ord i Betjendtgjørelsen denne: „formedelst Alderdoms-Svagheb, uden Kone og Børn, agter jeg at sælge samme, da jeg ejer en mindre Gaard, som jeg med mindre Uro paa min Alderdom kan bebo." Han gjør derhos opmærksom paa, at Gaarden ikke har henligget under det forrige fynske Rytterdistrikt; at al dens Grund, med 3 Aars Drift og 3 Aars Hvile, er for sig selv indhegnet, uden Fællesskab med Nogen; at den bestaar af 10 Løkker og 3 Enghaver, indhegnede med Stengjærder, Grøfter og levende Gjærder; at der til Gaarden er saaet 22 Ldr. Rug og kan saaes 28 Ldr. Havre, 10 Ldr. Byg, 10 Ldr. Boghvede samt 3 Ldr. Bælgfæd, avles 250 Læs Hø, græsses og fores 60 Stkr. Hornbøg og 14 à 16 „Bæster" foruden Faar og Svin; at der til Ejendommen hører hyperlig Skov af Eg og Bøg samt Gjærdselskov af Hassel og Torn samt Lægter og Humlestænger, overflødig Lørveskær, et velindrettet Teglværk med en Dvn til 20,000 Stkr. Sten; at Teglværket ligger midt i Skoven og har overflødig Ler, Sand, Vand og Løv tæt omkring sig, og endelig, at der til Gaarden hører 5 Huse, som svare en aarlig Afgift af 50 Rdl. foruden Arbejde og Kjørsel. Som man seer, er det i det Væsentligste en kort Gjengivelse af, hvad der er omtalt fuldstændigere i den foranstaaende Indberetning, medens hvad Jørgen Pedersen tilføiede, giver paa en end fyldigere Maade et Indblik i hans Jordbrug. Han fik dog ikke „Pejrupgaard" solgt. Efter 4 andre Aars Forløb solgte Dbingen sin anden større Gaard „Langgaard", hvorpaa den foran nævnte

Herredsfoged Mylius betjendtgjorde i „Fyens Stifts-Journal“ Nr. 32 for 1780, at Selvejer Jørgen Pedersen i Pejrup vilde lade bortfælge ved offentlig Auktion paa Langgaard den 28. April en Del Møbler og Løvsøre, Avlsredskaber, Kreaturer, en Del savssaaret, tørt Egetømmer samt brændte Mur- og Tagsten.

Jørgen Pedersen havde tilbagelagt 81 Aarsaar og syntes at mærke, at det stundede stærkt mod hans Livs Aften. Han oprettede derfor den 10. Juli 1786 sit Testament, der allerede ovenfor er omtalt. Hans retmæssige Arvinger vare 3 Søsterdøtre, hvoraf den ene var ugift. Hende testamenterede han en Sum Penge samt aarlig Afgift af „Pejrupgaard“. Da de to andre Søsterdøtre allerede havde hver sin Gaard, hvortil de i Forvejen vare forhjulpne af ham, saa bestemte han, at „Pejruplund“ efter hans Død skulde tilfalde hans ene Søsterdatters Søn, Niels Jørgen Hansen, hvorimod „Pejrupgaard“ og Gaarden i Frøbjerg skulde tilfalde hans anden Søsterdatters Søn, Peder Hansen, som i en Del Aar havde opholdt sig hos ham paa „Pejrupgaard“ og den Gang var 23 Aar gammel.

Jørgen Pedersen afdøde ved Døden den 16. August 1786 paa „Pejrupgaard“ og opnaede saaledes en Alder af 81 Aar og 3 Maanedes. Paa hans Grav paa Orte Kirkegaard blev lagt en af en meget stor Granit forarbejdet Ligsten; men denne er — i Lighed med hvad der saa ofte er flet paa mangfoldige Steder — desværre fløvet og brugt dels i et Stenhegn, dels til et Arnested. Men i hans Fødeegn lever Jørgen Pedersens Navn endnu frisk i Folkemunde, kjønt 84 Aar ere henrundne, siden han gif bort herfra. Hans vindfibelige, godgjørende og venlige Aand er gaaet i Arv paa hans Etlinge, hos hvem hans Minde æres højt.

Til Slutning anføres endnu Følgende: den oven-

nævnte Peder Hansen, der arbejdede „Pejrupgaard“ og Gaarden i Frøbjerg, giftede sig med en Pige ved Navn Kirsten Rasmusbatter, med hvem han levede i Ægteskab i 33 Aar, da hun døde. Han giftede sig atter i 1819 med Pigen Maren Nielsbatter, med hvem han levede i Ægteskab i 2½ Aar og avlede 2 Børn, en Søn, i hvem gamle Jørgen Pedersen blev opnævnt, og en Datter, som Begge endnu leve. Peder Hansen døde 1822 i sit 59. Aar. Hans unge Enke giftede sig da med Gaardens nuværende Ejer, Niels Christensen, en Mand, der samvittighedsfuldt har fulgt Jørgen Pedersens Fodspor. Om denne over 80aarige brave og ædle Olding, der er højt anset og æret af Alle, der kjende ham, vil der senere blive talt.

Jørgen Pedersen Pejrup's Slægtregister.

Jørgen Hansen, Gaarbejer i Aarup; * (gift) med Anne Pedersdatter. De havde en Søn:

Peder Jørgensen, Gbejer i Aarup [† 1749]; * m. Anne Christensdtr. Deres 3 Børn:

I. Jørgen Pedersen Pejrup, (f. 10/6 1705 + 10/6 1786 ugift), Ejer af Pejrupgaard.

II. Dorte Pedersdtr.; * m. Niels Olsen, Gbejer i Hattestolle. Deres Børn se [I—III].

III. Christen Pedersen, † ugift paa Pejrupgaard.

Jørgen Pedersen Pejrup's Søsterbørn samt senere Vellinge:

(1). Karen Nielsdtr., * 1) m. Hans Mikkelsen i Ulklov [† eller jordet 20/6 1764]; 2) m. Jakob Henriksen i Ulklov. Om hendes Afkom se nedenfor (1).

(2). Anne Marie Nielsdtr., † ugift paa Pejrupgaard.

(3). Maren Nielsdtr., * m. Hans Mikkelsen i Sundsteb, Bispenbjerg S. Om hendes Afkom se nedenfor (3).

(1). Karen Nielsdtrs. 4 Børn af begge Ægteskaber:

1. Peder Hansen [f. 10/6 1768 + 7/6 1822], arbejdede Pejrupgaard m. m. efter Jørgen Pedersen Pejrup; — * 1) 1786 m. Kirsten Rasmusbdr. [f. 27/7 1762 + 23/6 1819]; 2) 1819 m. Maren Nielsdtr. [f. 4/12 1792 + 10/6 1869], Datter af Niels Jørgen Hansen i Pejruplund [se (3) I. 1]. Hun giftede sig senere som ung Enke med Niels Christiansen [se nedenfor 2 og (2)].

Peder Hansens 3 Børn af begge Ægtefæder:

- 1) Et Barn, der døde spædt [af første Ægtefæde].
- 2) Jørgen Pedersen [f. $12\frac{1}{7}$ 1820], Obejer i Ladegaard; * $4\frac{1}{11}$ 1851 m. Karen Marie Larsen [f. $5\frac{1}{4}$ 1834 i Ladegaard. Deres hidtilværende 5 Børn:
 - a) Petrine Jørgensen, f. $24\frac{10}{10}$ 1858. — b) Laurine J., f. $20\frac{10}{10}$ 1855. — c) Lars Peder J., f. $11\frac{1}{2}$ 1857. — d) Anders Christian J., f. $13\frac{1}{2}$ 1859. — e) Niels J., f. $20\frac{10}{10}$ 1866.
- 3) Kirsten Peder@dtr. [f. $9\frac{1}{12}$ 1821]; * $24\frac{11}{11}$ 1839 m. Obejer Jens Hansen i Gavnby [f. $20\frac{1}{1}$ 1816 † $25\frac{1}{4}$ 1868]. Havde 7 Børn:

a) Hans Peter Jensen [f. $1\frac{1}{10}$ 1841]; * $23\frac{10}{10}$ 1871 m. Birthe Marie Larsen af Stydebjerg. — b) Anders Christian J., f. $17\frac{1}{10}$ 1843. — c) Ane Kathrine J., f. $16\frac{10}{10}$ 1845. — d) Marie Nielsine J., f. $20\frac{10}{10}$ 1848. — e) Mar. n. Kirstine J., f. $17\frac{1}{7}$ 1851. — f) Niels Christian J., f. $9\frac{1}{12}$ 1854. — g) Laura J., f. $22\frac{10}{10}$ 1860.

2. Kirsten Hans@dtr., * 1) med Christian Nielsen, Obejer i Stydebjerg [f. 1741 † $9\frac{10}{10}$ 1798]; 2) i 1802 m. Niels Jørgen Hansen, Tjer af Pejruplund. Se nedenfor 1.

Søn af første Ægtefæde:

(1) Niels Christiansen, Tjer af Pejrupgaard. Se (1).
 2. Dorthe Hans@dtr., * m. Obejer Rasmus Pedersen i Kjeldstrup.

3. Anne Johanne Jakob@dtr. [f. $20\frac{10}{10}$ 1767 † ...]; * m. Jens Hansen, der ved hende blev Tjer af Ulkøb.

(2). Karen Niels@dtr. 3 Børn med Hans Rikkelsen:

1. Niels Jørgen Hansen arvede Pejruplund efter Jørgen Pedersen Pejrup; — * m. Anne Kathrine ...; 2) i 1802 m. Kirsten Hans@dtr., Enke efter Obejer Christian Nielsen i Stydebjerg [se (1) 2]. 4 Børn:

- 1) Karen Niels@datter [se (2) 1 og 2 og nedenfor (1)].
- 2) Jørgen Nielsen, der efter Faderen blev Tjer af Pejruplund, men folgte samme og flyttede til Brændelide, hvor han døde.
- 3) Mads Nielsen, Obejer og Sognefoged i Orte.
- 4) Johanne Kathrine Niels@dtr.; * m. Obejer Lars Christensen i Ladegaard.

2. Mathias Hansen, boer i Brylle.

3. Karen Dorthea Hans@dtr.; * 1) med Anders Larsen; — 2) m. Obejer Peder Nielsen i Magtenboalle.

Forannævnte

(1) Niels Christiansen [f. $17\frac{1}{10}$ 1790]; * $21\frac{11}{12}$ 1822 med Karen Niels@dtr. [f. i Pejruplund $4\frac{1}{12}$ 1792 * $10\frac{10}{10}$ 1869], ung Enke efter Peder Hansen paa Pejrupgaard. Ved hende blev han Stedsfader for 2 Børn og Tjer af Pejrupgaard. Se (1) 1. 2. 3. 4 og (2) 1. 1. Den bedagede Ddning, der lever endnu (Juli 1871), er i sit Ægtefædebleven Fader og Bedstefader til følgende:

1) Peder Nielsen [f. $10\frac{10}{10}$ 1823], Obejer og Sognefoged i Skalsbjerg; — * $2\frac{1}{7}$ 1858 m. Anne Kathrine Petersen [f. $13\frac{10}{10}$ 1828]. Børn:

a) Karen Kirstine Nielsen f. $20\frac{10}{10}$ 1854. — b) Hans Peter N. f. $20\frac{10}{10}$ 1856. — c) Christian Nielsen, f. $20\frac{10}{10}$ 1860.

- 2) Anne Kathrine Nielsen [f. $\frac{2}{3}$ 1825]; * $\frac{10}{10}$ 1850 m. Gdejer Niels Holm til Holmegaard, Gjelsted Sogn. Børn:
- a) Marie Nielsen Holme, f. $\frac{10}{11}$ 1852. — b) Maren Nielsen S., f. $\frac{2}{12}$ 1859. — c) Jensine Nielsen S., f. $\frac{6}{12}$ 1861. — d) Jørgen Nielsen S., f. $\frac{27}{4}$ 1863.
- 3) Johanne Kathrine Nielsen [f. $\frac{17}{11}$ 1826]; * $\frac{6}{12}$ 1854 m. Gdejer og Sognefoged Rasmus Hansen i Orte [f. $\frac{26}{2}$ 1826 i Bolbro]. Børn:
- a) Ane Marie Rasmussen, f. $\frac{12}{6}$ 1855. b) Johanne Christiane Agnete R., f. $\frac{2}{4}$ 1858. c) Niels Christian R., f. $\frac{10}{4}$ 1860. d) Hansine Radea R., f. $\frac{1}{4}$ 1863.
- 4) Anne Johanne Nielsen [f. $\frac{14}{6}$ 1828], lever ugift i Hjemmet.
- 5) Christian Nielsen [f. $\frac{6}{2}$ 1830], lever ugift i Hjemmet.
- 6) Birgitte Kirstine Nielsen [f. $\frac{11}{10}$ 1831]; * $\frac{11}{10}$ 1859 m. Møller Niels Jørgen Knudsen i Bispenbjerg Mølle. Børn:
- a) Karen Marie Knudsen [f. $\frac{21}{4}$ 1860, er død. b) Knud Knudsen, f. $\frac{19}{4}$ 1862. c) Niels Christian R., f. $\frac{6}{4}$ 1864. d) Maren Thine Kirstine Knudsen, f. $\frac{9}{6}$ 1866. e) Anthon Knudsen, f. $\frac{15}{6}$ 1868. —

6. Jesper Lauridsen, Ejendoms-Bonde i Aaby (Svendborg Amt).

Inden vi afslutte vor første og foreløbige Rundrejse hos fremragende sjællandske og fynske Bønder, — for derefter ligeledes foreløbigt at gjæste nogle Nørrejylland —, ville vi endnu aflægge et Besøg hos Jesper Lauridsen først i Aaby og saa vandre med ham til Odense.

Vi gaa næsten halvfjerde Hundrede Aar tilbage i Tiden. Folketongen Christjern II. havde, ved en egenraadig og herksesyg Adels Sammensværgelse mod ham, mistet sin Trone og hensejled som Fange i et usfelt Taarnkammer paa Sønderborg Slot; — hans menstørne Farbroder, den slesvigholstenst-afstammede Fredrik II., var død, og Sønnen Christian III. undertuede med tyndste Soldater sine danske Undersaatter, inden han kunde sætte sig fast paa Tronen; — den papistiske Regnelære laa i

sine sidste Dødsstrænger i Kampen mod det Sandhedens Lyk, der var bleven tændt ved Morten Luther og bragt fra Tydskland til os; — der var Urolighed og Ufred fra den ene Ende af Landet til den anden. Næveretten gjaldt næsten overalt. Under disse uhyggelige Tilstande stiftede vi et flygtigt men desuagtet ret underholdende Befjendtskab med en fynsk Ejendoms-Bonde i Vester-Naby ved Faaborg, — med den ovennævnte Jesper Laurids-sen, Stamfaderen til nogle af de Mænd, der ved deres store Lærdom og høje Samfundsstilling have glimret som de første Stjerner i den danske lærde og fornemme Verden. Om denne Bonde indeholder Gjesfings Vært om „Danske, norske og islandse Jubellærere“ en kort Beretning, og da vi ikke ville svætte Indtrykket af denne, hvad dens Helhed og Enkeltheder angaa, gjengives den her i sin hele elskværdige Enfoldighed. Den lyder paa saaledes:

„Denne ærlige Bondes Jesper Laurids-sens Fødsels- eller Døds-Maar ved Ingen af hans Efterkommere, hvilket ses af det saakaldte „Parentations-Skrift“, som hans Sonnesøns Sønnesøn, Axel Laurids-sen Achton, forhenværende Rektor i Stjelsør, forfattede i Maaret 1706, til en hæderlig Amindelse om den nævnte Stamfader og en gudelig Erindring for hans vidt udbredte Aftom og Efterkommere.

„I det nævnte Haandskrift*) meddeles, at Jesper Laurids-sen var Bonde i Naby eller Dby i Salling Herred i Fyen og levede i de vanskelige og mest urolige Tider, da Reformationen var begyndt i Tydskland; da der her i Riget stede store Regjerings-Forandringer derved, at Kong Christjern II. blev opsigt af Adelen og drog ud af Riget, hvorpaa Rigens Raad og Adelen indkaldte hans Farbroder, Fyrsten i Holsten, til under Navn af Frederik I. at være Konge over Danmark og Norge. Men

*) der maasse findes i Odense.

Kong Frederik og hans Søn, Christian III., — som var opdraget i boglige Kunster og den sande evangeliske Lærdom hos sin Morbroder Joakim I., Kurfyrste i Brandenburg, — havde faaet Smag paa og god Grund i den rette evangeliske Religion, som Morten Luther ved Guds Naade og Kraft førte til Lyset i Tyskland, og Evangeliets Kundskab kom saaledes herind i Danmark. Kong Frederik, som nylig var kommen til Regeringen, kunde imidlertid ikke med de katholicke Biskopses Villie, som havde faa stor Myndighed i Regeringen, gjøre Forandring i Religionen overalt i hans Tid; men han haandhævede dog begge Religions-Vejendelser saaledes, at Ingen maatte tvinges eller forfølges for Religionens Skyld. Hans Søn Christian skal have været den vigtigste Tilflynder til denne milde og moderate Bestemmelse. Kongen havde i sin Tid nok at varetage med den affatte Kong Christiern, som ved Keiserens Hjælp (hvis Søster var hans Dronning) saavel som ved andre Allieredes Hjælp agtede at gjenindtage Riget, indtil han omsider Aar 1531 blev hensat som Fange paa Sønderborg Slot. Efter Kongens Død 1533 kom Christian III. paa Tronen, dog først efter stor Borgerkrig og megen Uro, der rejste sig af den fangne Konge og hans Svoger, der toge Andre til Hjælp imod Danmark. Men ved det store afgjørende Slag ved Ørnebjerg ved Åsfens den 11. Juni 1535 overvandt han sine og Rigets Fjender, tog de katholicke Biskoper fangne 1536 og indførte Reformationen i den danske Kirke.

„Under alle disse Krigstroubler og Tumler boede den ærlige Bonde Jesper Lauridsen i Aaby i Salling Herred (*Mag.* Peder Jensen Lucoppidan siger Nørre-Aaby Sogn i Bends Herred) og led der adskillig Modgang, som saadan Krig og Tumult medfører. Da nu Alt kom til Rolighed Aar 1537, det klare Evangelie-Lys

sit Fremgang, den katolske Overtro og selvoptænkte Guds-Dyrkelse blev affattet og der til Kirkerne kaldtes Præster, hvoraf Mange, som ikke kunde prædike, fik efter Kirke-Ordinantsen Tilladelse til at oplæse af en dansk Bostille en Prædiken for Folket, baade Evangeliets Udlæggelse og Børnelærdommens Forklaring; saa besluttede den gudfrygtige Bonde, af Kjærlighed til det klare Evangelie-Lys, at ofre sine to Sønner, Laurids og Jørgen til Herrens Tjeneste; og da han fornam, at der i Kjøbstæderne indrettedes Stoler, der forsynedes med duelige Lærere, som skulde Ungdommen undervise i Stedet for de ortesløse Munte, der tilforn underholdtes i Klostrene; saa forlod han sin Bondeby og flyttede til Odense, for at faa sine Sønner i den derværende Stole og være tilstede ved deres Opdragelse. Han købte en Gaard strax ved Kirken og Stolen, kaldet Klingeberg, hvilken Gaard med Navn endnu vedligeholdes. Her slagtede han sit Kvæg, som han førte med sig fra Bondegaarden, levede som Borger og Slagter og ernærede ærligt sig og sine to Sønner, medens de gik i Skole og laa ved Universitetet. Gud gav Lykke til hans gudelige Foretagende, hvilket behagede Herren saa vel, at han omfider kaldte dem Begge til Præster og Lærere i sin Kirke, den Ene, Laurids Jespersen, til Espe og Wantinge samt Provst i Salling Herred i Fyen, den Anden, Jørgen Jespersen, til Svindinge i Gudme Herred, ligeledes i Fyen. Begge bleve Subellærere. (Se Indledningen under Fyn).

„Disse Jesper Lauridsens to Sønner kan sammenlignes med Josefs to Sønner, Efraim og Manasse, der Begge vare en Mand's Sønner og Begge bleve Præster, men paa hvem man ikke kjender nogen anden Forskiel end den, at Efraims Afkom udbredte sig langt mangfoldigere, end Manasses. Saaledes ogsaa her.

Laurids Jespersen havde blandt sine 18 Børn 5 Sønner, alle Præster, der, foruden 4 Døtres Aftom, have udbredt sig mangfoldigere, end Jørgen Jespersen, der vel havde 3 Sønner, som bleve Præster, og 3 Døtre, som bleve Præstetoner; men sjønt Alle efterløde sig stor Præsteflægt, kan dette Aftom dog ikke maale sig hverken i Talrigbed eller i Værdom med det førstnævnte Aftom, hvoraf fremstode navnlig de berømte Slægter Achton, Lucoppidan, Lucoppidan, Pontoppidan, der atter besvogredes med Slægterne Faber, Hersleb, Kraft, Zeuthen og flere Andre, der Alle bleve talrige saavel i den geistlige som verdslige Stand.

„Man kan i Bonden Jesper Lauridsens Aftom spore Guds vidunderlige Forsyn, Naade og Betsignelse i at fremme denne Mand's gudelige Forsæt, at da han fast over sin Evne vilde stræbe at lægge en Sten til Zions Opbyggelse og Guds hellige Ord's Fremgang derved, at han ofrede Herren sine Sønner til hans hellige Høst og Arbejde netop paa en Tid, da han som fattig Bonde nu først kunde have Tjeneste og Nytte af dem til sin egen Høst og jordiske Arbejde. Gud har jaa igjen villet lade se, at han ikke vilde forjmaa dette Belvillighedens Offer, men har sat Jesper Lauridsens Sæd og Aftom i Mangfoldighed for sit Ansigt i sit Hus og Menighed, indtil nu, foruden dem, som i verdslig Stand har tjent Gud og ere komne til Værd og Hæder, hvilket David priser som en stor Guds Betsignelse, at Herren talte om hans Hus længe efter, at det skulde blive bestandigt for Ham (2. Sam. 7).

„Hvis denne salige Mand kunde se op af sin Grav, hvor vilde han ikke med største Hjærtens Glæde forundre sig over sin egen Mangfoldighed! Han vilde tænke i sit Hjærte: „Hvo haver avlet mig Disse? Hvo haver opfødt mig Disse?“ (Jesaja 49, 21). — Jeg vil ligesom

foran nævnte Rektor Ahton slutte med følgende Grav-
skrift:

„Seer Efterkommere og tænker paa den Fader!
Her hviler Jesper, som stor Aftom efterlader
Af mange lærde Folk og hæderlige Mand,
En hellig Grøde, som er kommen af hans Lær.

„Der Provster, } Præster og Magistri kan beskue,
Bispe, }

En fattig Fader, som har stræbt af al Formue
At sætte dennem i en frlig Værestand,
Endog han selv kun var en ringe Bondemand.

„O, ærer i hans Grav ham, Eder saa til Være
Har hjulpet med sig Flid; — forglemmt maa han ej være.
Han har vel baaret vist en tung og langsom Sæd,
To Sønner, som hans Tro til Stolen har henstedt.

„Men han dog siden med stor Glæde har frembaaret,
De Rege, som Gud har saa mildelig ublaaret
Til sine Tjenere, dem for sit Ansigt sat,
At være i hans Haand en kongelige Hat.

„Han sine Rege og endnu hvert Aar indhøster,
Dg med sin Sædstrygt for Gud sit Hjærte troster,
Naar de indsamles til Guds Rige efter Haand
Dg samles med ham i det salig' Livsens Land,

„Hvor han skal kjende dem, han ej har seet førre,
Som lomne er' af ham, med Fryd og Lyst des større.
Naar Hver ombender sig i Troen for sin Død,
Han dennem da skal se med Fryd i Himlens Skjod.

„Af hvad der i Pontoppidanernes store Slægt-
Register er anført om Jesper Lauridsens to Sønner
med deres Uetlinge og Aftom overbevises man om Sand-
heden af Sammenligningen med Josefs to Sønner.
Blandt Jørgen Jespersens Børn og Aftom findes næppe
et. Duffin Præster, medens vi derimod (indtil 1783)

blandt Laurids Jespersens Børn og Aftom, Besvogrede og Beslægtede, finde en Stare af flere end 300 Gejstlige, og blandt disse nævnes 7 Biskper, 3 Doktorer i Theologien, 4 Professorer, 300 Provster, Præster, Rectorer og andre Gejstlige, og blandt alle disse nævnes 21 Jubellærere. Saa findes og i dette mærkelige Slægt-Register 1 Kommandør, 1 General-Major, 15 fra Oberst indtil Rabetter, 1 Kammerherre, 3 Konferentsraader, 3 Statsraader, 5 Justitsraader, 5 Rancelliraader, 1 Krigsraad, 1 Kammerraad, 1 Konfistorialraad, 1 Agent, 2 Sekretærer, 26 af Rentestrivere, Bysfogder, Herredsjogder, Tolbere og andre Embedsmænd, og blandt alle Disse ere 4 optagne i Adelsstanden, og 3 ere Herremænd. Resten er Biske-, Provste-, Præste- og andre Embedsmænds Døtre, tillige med Almuesolk, en Stare af flere end 1144 Mennesker, og hertil henhøre endnu mange flere, om hvilke der indtil det ovennævnte Aar forgjæves er søgt Underretning.

„Se, alle Disse ere Børn og Aftlinge, Besvogrede og Beslægtede til Jesper Lauridsen,

„Som vel en Bonde var og maatte Ploven kjøre,
Men Gud omsider ham fra Ploven vilde føre.

To Sønner ofred' han til Herrens Tjeneste,
Men det blev ham og dem en rig Betsignelse.“

(Sesaja 49, 18. 21).

7. „Den navnkundige og lærde“
Peder Larsen Dyrskjød,
Selvejer-Bonde i Jerslev (Vendsyssel).

Sjælland har ejet sin „lærde Bonde“ i Hans Jensen Bjerregaard i Gjentofte; men endnu tidligere ejede

Nørrejyland sin „navnfundige og lærde Bonde“ i Peder Larsen Dyrstjød i Terslev. Af denne mærkværdige Bonde er der tidligere meddelt en kort Skildring — med Brudstykker af Breve fra ham — i „Borgervennen“ for 1799 og 1800 af Prof. Rasmus Nyerup; i „Dansk Folkeblad“ for 1841 af Historikeren C. F. Allen (optrykt i „Loll.-Falst. Stiftstid.“ for 1854) og endelig i Steenstrups „Dansk Maanedsskrift“ for 1861 af —neke (M. Hande); — i N. M. Petersens Literaturhistorie, 3. Del, samt i Sv. Grundtvigs „Danmarks gamle Folkeviser“, 2. Del, findes endvidere nogle korte Ytringer om ham. Paa Grundlag af dette Materiale, samt af Peder Dyrstjods, i Universitets-Bibliotheket opbevarede, originale Breve til Biskop Jens Birkerød i Aalborg — hvilke i denne Tid af Hande ere bleve foranstaltet trykte i et større Udvalg i „Samlinger til jydsk Historie“ 2c., — et Materiale, hvoraf det ene Bidrag udgjælder og fuldstændiggjør det andet, er denne Livsskildring sammenarbejdet, dette sjældne Tidshillede tegnet efter de allerede givne men noget spredte Træk. At Peder Dyrstjods Fader ogsaa er medtaget i Skildringen, vil sikkert ikke mishage Noget.

„Det er ikke saa ganske sjældent, at Videlyst og Drift til videnskabelig Forskning har været den Bevæggrund, der drev Bondesønner fra det fædrene Hjem og de tilvante Bestjæftigelser, for igjennem utallige Vanstæligheder at bryde sig en ny Bane i Livet, og Historien véd at nævne flere sige Bondesødte, der ved boglig Lærdom vandt sig et berømt Navn*). Men overmaade saa ere de Exempler, som lade sig opvise paa Mænd af

*) Saaledes indleer Allen i ovennævnte „Dansk Folkeblad“ blandt andet sine „Træk af den lærde jydsk Bonde Peder Dyrstjods Liv og Meninger“. Sandheden af hans Udsagn er i Indledningen til dette Skrift godtgjort ved mange Exempler.

Bondestanden, der vedbleve at drive den Dont, hvortil Fødselen bestemte dem, og dog opnaaede en saa stor Navnkundighed for vidensfabelig Indsigt, at samtidige Lærde søgte deres Raad og Belæring, og deres efterladte Arbejder endnu længe efter deres Død, stattedes af Kjendere. En af disse Faa var den yndste Bonde Peder Lauridsen Dyrskjot."

Dg i „Danst Maanedsskrift" indledes Skildringen af den nævnte Mand, blandt andre Ord, saaledes:

„Det var i Slutningen af det 17. Aarhundrede. Fædrelandets Historie og Olsager havde vakt Interesse, thi der var skrevet derom i vort eget Sprog. Vor Historie skulde ej længere være de Lærdes Ejendom alene. Mange vare de, som syntede dermed, og et Exempel paa, at Kjærlighed og Kjendskab til Fædrelandets Historie ogsaa kunne findes i de lavere Samfundsklasser, leverer den vendsksselske Selvejer-Bonde Peder Dyrskjot. Hans Samtidige, Biskop Jens Birkerod i Aalborg, kalder ham den navnkundige og lærde."

Peder Dyrskjot dyrkede fortrinøvis den Gren af den historiske Videnskab, der kaldes Genealogi (Slægtforskning), og han glemte da ej heller sin egen Stamtafle. Idet vi henvise til denne, anføres kun her, at han nedstammede fra Ditmarsken, hvor hans Tipolbefader, Peder Dyrskjot, var tilligemed sin Fader og sine Brødre blandt de 48 Fogder og faldt Aar 1500 i Kampen mod de Danste; at Sønnesønnen Jørgen Dyrskjot bosatte sig i Gelting i Angel; at dennes Søn Peder kom til Harskshel i Jylland og boede i Nærheden af Lemvig, hvor han døde 1570. Sidstnævntes Søn var Lars Dyrskjot, Fader til den Peder Larsen Dyrskjot, der nærmere skal omtales her.

Lars Dyrskjot blev født den 25. Decbr. 1560 i Binglel (Binkel) i Hoffe (Hobe) Sogn, Bantsfuld Herred i Harskshel. Hans Forældre vare Bønderfolk. I 1578

kom han i Tjeneste hos Adelsmanden Jørgen Friis til Badsfjærgaard, og 1584, da Kong Christian IV. blev hylbet i Viborg, hos Rigets Marsk og Admiral Peder Munk til Estvadgaard. I 1589 var han i Skotland med denne sin Herre, „som indførte hid Prindsens Søster Fruen Anna, Kong Frederik II.s Datter, for at giftes med Kong Jakob VI., og led de megen Farlighed paa Sven, kom dog frem næst Guds Hjælp, og Kong Jakob kom selv til Opsto i Norge og medfulgte Hendes Majestæt ind“. Senere blev Lars Dyrstjot Ribefoged i Aalborghus Len. I sit 40. Aar, nemlig 1599, giftede han sig med Karen Nielsdatter, som i 12 Aar havde tjent Peder Munks Frue Karen Steel som „Fruerpige“, og bosatte sig nu i Drum Sogn i Bendshøssel. Han var en gjæv, jydsk Bonde, der blandt sine Tævlinge nød en ikke ringe Anseelse for sin retsindige Tænkemaade i Forening med et hæft og usofærdet Mod, hvorpaa han ved flere Lejligheder afslagde Prøve. Det kan saaledes nævnes, at han blev „Delefoged“*) i det nævnte Len. Han blev tillige Kirkevæрге i sit Sogn, lod som saadan paa sin Beføstning Kirken pryde med en ny Altertable og Prædikestol og gav desuden til Kirken en Sølvkalk, som findes der endnu. Under de Kejslerliges Indfald 1627 i Syssland var han „Kapitain“ (Anfører) for Bønderne der i Eggen; men da Fjenden den 1. Oktbr. kom til Aalborg, gjorde de ingen Modstand, „da det ingen Gode gjorde at sætte sig til Modvæрге“. Han blev imidlertid, efter sine „Uvenners Klagemaal, usandsfærdelig paasagd“ eller bekyldt for at have ægget Bønderne til Modstand og blev derfor den 2. Juni 1628

*) En „Delefoged“ var en Mand, der paa Lensmandens Begne tilfalte Bønderne for Retten og afgjorde mindre Trætter, deres saakaldte „Deellemaal“ eller „Lovmaal“, altsaa en Slags Thingfoged (Virkfoged) eller vel nærmest Forligsmægler.

tagen til Fange af Fjenderne og ført til Sæby, hvor han „i et elendigt Fængsel og gruelige Pinsler nogle Gange ynkelig og uskyldig blev mishandlet, og maatte sligt udstaa indtil den 29. August, da han blev løsladt“. I Oktober 1629 giftede han sig anden Gang, næsten 69 Aar gammel, med Maren Pedersdatter Ravnstrup, en Pige paa 19 Aar. Med hende havde han 4 Sønner: Peder, hvorom der strax skal tales, Lars, Christoffer, der blev Kaptein, faldt i Staaene 1677 og ligger begravet i Helsingborg Kirke, og endelig Otto, der bosatte sig som Bonde i Bagterp ved Hjørring.

Mærkeligere end hans Liv var imidlertid den hæderlige Død, han fandt som en bedaget Ddning, kæmpende for sit Fædreland mod de indtrængende Fjender.

Da Svenskerne 1644 under Thorstenson og Helm Brangel huserede i Jylland, stillede Lars Dyrstjot sig, uagtet han da gik i sit 84. Aar, i Spidsen for Bønderne i Terslev og Kjær Herreder, for at standse Fjenden ved Nørre-Sundby.

Peder Dyrstjot fortæller i et Brev til Biskop Birkerød, hvorledes Kampen gik, saaledes: „1644 den 17. Jan. kom et Parti til Aalborg under Oberst Helm Brangel. Bønderne af Terslev og Kjær Herred vare om Natten forsamlede i Sundby for at gjøre Modværge. Min Fader, som var Bøndernes Kaptein, maatte endelig, hvor gammel han end var, selv med ud. Han sagde da min Moder, mig og mine Sødsfende god Nat, talede derhos om, at han ikke skulde leve og se os mere, had, vi skulde være forvarlige og lade En, hans Tjeneste-Karl ved Navn Peder Christensen, være hjemme at forvare hvad Guds Velsegnelse vi havde. Da vi for Graad ikke vilde slippe ham, og Bønderne udenfor rumsterebe, sloge paa Trommen og gjorde sig lystige, truede han dem og sagde, de kom ikke saa lystige hjem, han kjendte Svensken og Fjenden

bedre end de. Saa formedelst Aarm og min Moders Graad græmmede han sig haardt, antvordebe noget Sølvtøj i min Haand, og Bandet gif af hans Dine, min Moder græd og kunde næppe tale eller agte noget. Han listede sig da ud, før vi agtede det, og red foran Bønderne, som Alle fulgte ham. Dette var imod Dagningen." — „Om Dagen“, siger han videre, „som var den 18. Jan., vare de tvende fornævnte Herreders Bønder slet forbistrede og vilde slet intet forhale til de andre Herreder kom dem til Hjælp. Da var min salig Fader først paa den venstre Fløj med Sine foran i Ledet. De Svenske kom ligesom ubi flyvende bred Orden til Indringelse, da, efter at Bøndernes første Led mod Svensken havde affudt, og de skulde vende dem, da løb og rømte alle de bageste Leder, og de Svenske rendte fort efter dem, saa de, der tog først Løbet, fik største Nederlag. Min Fader, som da var 84 Aar gammel, gif sagtelig bag efter alle de Andre, indtil han kom til en Have næst mod Fjorden. Deri lagde han sig og med sin Bøsse ihjelskjød tre svenske Ryttere efter hverandre. En Svensker sprang til og med Pistolen i Haanden spurgte ham, om han vilde have Kvarter (Wardon); strax sagde han nej, men vendte sig og spændte sin Bøsse saa hastig igjen, at Hanen slog ham den lille Finger af paa Haanden, og da skjød Svensken ham imellem hans Skuldre med et Kugelskud, som blev hans Baue. Dermed faldt han næsegrus ned, befalede Gud sin Sjæl, raadsførte endda Nogle, som laa i Haven hos ham, bad dem ogsaa, at de vilde lade min Moder vide, paa hvad Sted han fandtes. — De Bønder, som vare i de forreste Leder, havde, mens Svensken løb og hug ned paa Heden og Marken ovenfor Sundby, begivet sig ind i Husene i Sundby, og der skjød de ud, ligesom de saa Svensken kom løbende til, hvorfor Svensken skjød strax Ild i Husene, saa mange Bønder bleve

indebrændte. En 400 Bønder satte Livet til, og nogle Hundrede bleve saarede, foruden 90 eller flere, som fangne bleve bortførte til Aalborg Slot og indsatte i Fange-taarnet, og der de Fleste omtom af Hede, Kvalm og Tørst, og Mange aad og bed hverandre, saa ikke uden de Yderste ved Muren beholdt Livet."

Som man vil have set, var Lars Dyrskjød lidt mere end en almindelig Bonde med Hensyn til Herkomst og Vilkaar. Han nærede selv Interesse for Historie og gamle Mindesmærker, hvilket Sønnen flere Steder om-taler. Hans Lig „blev hjemført og hæderlig begravet i det udvalgte Lejested“. — En Samling af gamle Brev-skraber, som han efterlod sig, gik tabt i Krigstiden 1658.

Peder Dyrskjød blev født den 10. April 1630 i Aagaard, Drum Sogn i Bendshøvel. Hans Fader, nys-nævnte Lars Dyrskjød, var da 70 og Moderen Maren Pedersdatter 20 Aar gl. Han blev i sin Ungdom holdt til at lære godt at skrive og regne. I en Alder af 15 Aar kom han paa Skriverstuen hos Raadmand Rasmus Jensen Holst i Aalborg. Da denne 1647 døde, kom Peder Dyrskjød til Kjøbenhavn til Borgmester Find Nielsen Trelund, hvor han dog kun blev et Aar. Han maa vist allerede den Gang have udmærket sig ved Lyst til videnskabelige Syssler, thi han fortæller i et af sine Breve, at Borgmester Hans Mansen den Gang havde foræret ham et Exemplar af sit Vært: „*Compendium cosmographicum*“ (verdensbeskrivende Ledetraad), hvilket han imidlertid havde mistet ved en Ildebrand. En Ven-skabe, som han ej kunde saa lægt i Kjøbenhavn, foran-lebige ham til at rejse hjem til Aalborg, hvor Mester-manden, Mester Bendix, lægede hans Ven. Derefter blev han Haandskriver hos Fru Ida Gjøe — sal. Jens Juels til Lindebjerg — paa Brejlev Kloster. Han blev hendes „egen Dreng og Haandskriver“. Her maa

han have stiftet Bekjendtskab med flere Adelige, som han i sine Breve omtaler, blandt Andre med den berømte Jens Juel, Niels Juels Broder, som den Gang var i Besøg paa Brejlev Kloster tilligemed sin Hofmester Jakob Birkerød - Biskoppens Fader. Jens Juel maa have fattet Interesse for ham, thi mange Aar efter, da han var i Besøg paa Baggesbogn, talte han om at besøge Peder Dyrstjot, som da boede paa Bistrup (nu Vejstrup, den gamle Bispegaard) ved Hjørring, og han blev kun forhindret derved, at han erfarede, at Peder Dyrstjot ikke var hjemme. Efter 3½ Aars Ophold paa Brejlev Kloster maatte han tage sin Afsted paa Grund af en Sygdom (Sprintelsot), der i 1650 havde paadraget ham Døvhed. Da han endelig var bleven helbreDET, blev han 1652 Skriver hos Fogden paa Aastrup og blev der en Snes Aar.

I Aaret 1675 giftede han sig, omtrent 45 Aar gl., og købte den nykævnte Gaard Bistrup. Denne maatte han imidlertid paa Grund af de høje Statter sælge. I et Brev af Januar 1705 til Biskop Birkerød udtaler han sig saaledes herom: „Jeg havde kjøbt en god Gaard i Vejstrup for at besidde og nære mig ved den i min Alderdom, men ved slige Gjerrigheds Menneſter og Helveds Arvinger (andetseds siger han: „Bondeplagere og Udſindere“) maatte jeg igjen stille mig ved den. Jeg har set deres Ende, som dertil vare Aarsag, den har været uhykkelig, og deres Børn ere i Stærks Tilstand“.

— Han købte derpaa Gaarden Knærø (Kner eller Knirren, som nu er udstiftet i Parceller, der med et Fællesnavn kaldes „Vollen“) i Terslev Sogn. Her boede han til sin Død. I denne Tid har han haft Omgang med en lærd Adelsmand, Eric Krabbe en Sønnesøn af „Danmarks Riges Raad“, den bekjendte Eric Krabbe til Bustrup og Aastrup. Han nævner Johan

Urne til Tidemandsholm, Fru Kirstine Beck til Braa og flere Adelige som sine Belyndere, der laante ham Sigpræfener, Stamtabler og gamle Viser. Men da Jens Birkerød 1694 blev Biskop i Aalborg Stift, kom den bedste Tid for Peder Dyrstjot. Denne Biskop, der selv gav sig af med historiske og genealogiske Studier, blev opmærksom paa Peder Dyrstjot og interesserede sig meget for ham. Han underholdt en stadig Brevvegling med ham og benyttede hans Hjælp ved flere historiske Arbejder, som han selv var i Færd med.

Det var et stort Held for Peder Dyrstjot, at han fik en Ven og Belynder i den nykøbte Jens Birkerød; thi denne fremmede meget hans Studeringer ikke blot, som sagt, ved at laane ham Bøger, men ogsaa ved at forskaffe ham Alt, hvad Nytt der udkom, som paa nogen Maade slog ind i hans Fag. Selv havde Peder Dyrstjot ikke synderlig Raad til at kjøbe mange nye Bøger; naar han kjøbte nogle, var det altid uindbundne; thi, som Bønderne endnu i mange Egne af Jylland, var han meget haandnæm og forstod selv at indbinde Bøgerne, hvorved han besparede en Udgift, der i hans Kaar ikke var ubetydelig.

Det første Brev fra Peder Dyrstjot til Biskoppen, som vi have, er fra Januar 1699. Han var nu snart 70 Aar gammel, havde overdraget Gaarden til sine Sønner og levede blot for sit Studium. I dette Brev beder han Birkerød om at sende ham Peder Syvs 200 Viser; thi min Datter haver faaet en stor Lyst til samme Viser, saavel som min Hustru og end flere, skriver han, men han ønsker dem uindbundne, da han saa selv vil indbinde dem og sætte rene Blade til for at kunne tilføje „nogle flere sande historiske Viser, saasom om Slaget for Sundby 1644, hvor min Fader blev studebt“. Han klager sig her, som saa mange Steber, over

at han Ingen har, han kan tale med om, hvad der interesserer ham. Den eneste er Præsten i Aasted Hr. Frands Michelsen Bogelius, med hvem han førte vidtløftige skriftlige Disputater. Denne Mand omtaler han stedsse med den største Højjagtelse og Kjærlighed, og det ikke blot fordi han var saa villig til at laane ham Bøger, men især fordi han oversatte saa mange fremmede historiske Forfattere paa Dansk, hvorved de bleve tilgængelige for Peder Dyrshøt. Ellers er han meget vred paa Præsterne, som han skjælder for Epiturfære (Bellshlinge, Fraabfere) og Mammons Trælle, — „de agte mere det verdslige Mammon“. I et Brev af 1. Marts 1699 hedder det: „Den store nye Stat vil tvinge os fattige Bønder haarbelig. 1 Rd. Lønde Hartkorn foruden de andre Matriful=Skatter! De, som have haft deres Hovedgaarde fri saa lang Tid, saavel som Præster og de, som have Indkomst, have da Noget at tage det af igjen; men vi fattige Bønder slet Intet uden af Jordens Bægt. Men der er saa mange Udgifter af grødefuld Bægt, at Bonden ikke haver synderlig Gavn for stor Omkostning, Slæb og Arbejde . . . Dyrighed, Herskabet, Militien, ja end Præster og Gejstlige bruge deres Mammon og Indkomster til Bellsh, Praagt og nye Noders Hoffart; det tage Bønder Exempel efter, i det Sted de samtlige skulde kjøbe og tilhandle sig Bøger.“ — Denne Ytring bærer Vidne om, hvor stor en Pris han satte paa Bøger. Han fortæller i et andet Brev: „Jeg véd og den Præst, som haver skjældet mig for Trolddom og sagt, jeg havde „Cyprianus“. Jeg gav til Svar: „Cypriani Skrifter haver jeg, som blev martyreret, det andet staar til Deres gode Bevidnelse; en Mand er lige god, fordi en Hund gjøer ad ham.“

Medens han saaledes korresponderede med Birkerød, laante Bøger af ham og stundom til Gjengjæld laante

ham af fine, og i fine Memorialer leverede hele smaa Afhandlinger, omgiffes han med Præsten i Aasted og de forhen nævnte Udelige. I et Brev af Marts 1699 skriver han saaledes til Biskoppen: „Følgeligde Memorialer skal jeg give Bested paa med det allerforderligste, men nu paa en 10 eller 12 Dages Tid bliver jeg flux forhindret, formedelst min Husbond Hr. Johan Urne til Tidemandsholm vil have mig til sig udi nogle kosmografiiske Sejlingsbøger, jordiske Globus og Omsejling samt Herbarier eller Urtebøger derudi med hannem at studere og disputere, som jeg og er bevandret udi; som og Udelstammebøger og højt fornemme Mænds Genealogier, saadant som han og haver spurgt, at Ederis Højærværdighed haver gjort mig stor Fordelse til at faa.“

Peder Dyrshjot var danskt med Liv og Sjæl, og hans fædrelandste Sind kunde paa ingen Maade fordrage Noget, hvorved det syntes ham, at man traadte det danske Sprog eller den danske Historie for nær. Han gav et slaaende Bevis derpaa i sine Angreb paa Torfæus, der forkaster Saxes Sagn og tillægger de islandste Efterretninger højere Værd end de danske. Til Latinen bar han ikke noget godt Øje, vel fordi han ofte følte sig hæmmet ved de Stranker, som dette fremmede Sprog lagde i Vejen for hans forstende videlystne Aand. Han klager over, „at en stor Del Studenter og Andre søge at være højlærde i den babylonste Hores Sprog og kunne ikke forstaa gammel Dansk, streven for 2 eller 300 Aar siden“. Det svenske Sprog kunde han derimod godt lide; han siger i et af sine Breve: „Det svenske Sprog er ligesaa godt som Dansk at læse, og jeg ønsker at faa flere af deres Bøger paa deres Sprog. Jeg vil tro for Sprogets Skyld, at de Svenske ere komne herfra Inland; thi i gammel jydste og Wendelbo-Breve for 200 Aar siden er saa Meget ligt deres Sprog, og endnu

faa mangfoldige Ord, som ligne Bønderfolks Ord paa Landet her, som i mangfoldige Ord ikke ligner det Sjællandske.“ — „Peder Dyrskjøt var altsaa Scandinav!“ vil maaske En og Anden her udbryde. Tilvisel men ikke efter vore Dages moderne Snit. Hvis han levede nu, vilde han sikkert paa sin bjærve Maade revse sine vilblegte standinavissfindebe Standsfæller!

Endskjønt han stundom klagede over, at hans Børn ej havde tilstrækkelig Sands for hans Bestjæftigelser, maa hans stadige Syslen med Bøger dog have haft nogen Indflydelse paa hans Omgivelser. I et Brev af April 1699 beder han nemlig Birkerød om at maatte beholde Hesiod, Virgil og Cornelius Nepos, som denne havde laant ham, naturligvis i Oversættelser, „da baade han og især hans Børn have stor og mærkelig Behagelighed af at læse dem“.

I et Brev af 25. Januar 1701 ønskede han sin yngste Søn Konrad, dengang i sit 13. Aar, anbragt som „Smaadrenge“ hos hans „Fromhed“ Biskoppen, for at han kunde „gaa Krinder i Byen og lære anden Stiffelighed: som for Borde at tjene“ . . . „at han i sliq Maade skulde, ligesom jeg i min Ungdom, lære Forstand og Fornuft“. Han havde villet lade ham studere, men havde ej Raad dertil. De ældre Brødre toge ham fra Faderen for at lade ham vogte Kvæg og sliq; „dette vrider det stakkels Børn sig ved, saavel som jeg selv, om han Intet skulde lære uden sliq fattig Bønderhandel“. Om han fik sit Ønske opfyldt, ses ej af Brevene, dog lader det ej dertil, thi saa havde Birkerød vistnok optegnet det i sin „Dagbog“, hvor der Intet findes derom.

Som sagt, han laante ogsaa Biskoppen Bøger, der altid vare forsynede med Rettelser og Bemærkninger af ham selv. Med et Brev af 2. Juni 1702 sendte han ej mindre end 6 af sine egne Manuskripter: Genealogier og

Uddrag af Vigpræleener, og ved samme Lejlighed bad han Bispen om at give Præsten i Ferslev Befaling til, ved hans Død at tage alle hans Manuskripter og Bøger i Forvaring og da at sende Bispen dem. Naar denne var paa sine Visittats-Rejser, maatte Peder Dyrstjot altid op til Ferslev Præstegaard, for at de kunde tale om deres fælles Studium. Da Biskoppen saaledes den 6. September 1702 havde visiteret i Ferslev Kirke, skrev han i sin Dagbog: „Efterat jeg var kommen fra Kirken havde jeg den navnkundige, gamle og høve Peder Dyrstjot hos mig til silbig ud paa Aftenen og hørte med syn-derlig Behag hans udførlige Relation (Foredrag) over adskillige Dogenter (Sager, Gjenstande), hvorom jeg ham skriftlig adspurgte.“ I Anledning af denne Sammentomst skrev Peder Dyrstjot i sit næste Brev af Novbr. 1702 til Biskoppen saaledes: „Seg haver meget at takke for velbeviste Ære og gode Tjeneste i Ferslev Præstegaard; men det smerter mig, at jeg ei tog høflig Afstjeb med Eders Velbaarenhed, thi om Aftenen blev jeg drukken, for jeg er gammel og vag og kan lidet Drikke taale. Alligevel Morgen tidlig var jeg oppe og vilde opvartet Eders Velbaarenhed. Men Rusen var ei slet af Hovedet, og som jeg tog min Kjæp, thi jeg kan ikke vel gaa uden ved Kjæp, da faldt jeg mod Døren og slog mig ilde i Panden, saa der flød Blod i Ansigtet, saa maatte jeg flux til Sengs igjen, og før jeg vidste af det, var Eders Velbaarenhed borte. Saa kom Hr. Henrik Klein (Sognepræsten) ind til mig og trøstede mig, og jeg kom i Stuen med ham igjen og kom siden ind i hans Bibliothek, hvor jeg fik Noget at bero mig med og derved blev frisk igjen.“ I samme Brev talter han Virkerød, fordi han havde sendt ham „en Hob brunt Papis at indbinde i“ og 6 Bøger fint Skrivpapis.

I det sidstnævnte Brev giver han en løjerlig Beseled

om en Stypompe, som han havde set den 28. August 1663, idet han kalder den „en stor, underlig Fugl, der i en Orns Skikkelse kom flyvende fra Vesterhavet af, løftebe en Pige op fra et Læs Hø og fastede hende samt Hestene og Vognen med Høet et Dag derfra, saa Pigen blev sandsesløs og galagtig i en 8 Dages Tid derefter“. Fri for Overtro var han ej heller, thi han fortæller Birkerød, at han har set Spøgeri tvende Gange paa Gravhøje, men er derhos saa ærlig at tilstaa, at han den ene Gang var „halvbrukten“. Han skriver saaledes blandt andet: „Mens jeg boede i Vejstrup ved Hjørring i Østergaard var der i Heben mange Høje. Blandt andre er der to, som jeg har set Spøgeri over. Den ene er sønder paa Kranitehebe, der saa' jeg en Nat, da jeg halvbrukten rejste fra Hæstrupgaard hjem, da fløj der over samme Høj en stor Ildslange, der havde en lang Hale som en Kat og svævede derover vel et Kvarters Tid. Jeg holdt stille og gjorde Kors for mig, og omsider faldt den ned i Højen og blev borte; saa red jeg fort. Om Morgenens sagde jeg det til Naboerne, og flere af dem havde ogsaa set dette og sagde, at det var en flyvende Ildbrage“ . . . „Meget sligt og andet Forunderligt véd jeg om og har endog to Gange været krystet af et Syn“. — Den nævnte „Ildslange“ har naturligvis ikke været andet end et „Vejrlys“: et lysende Luftsyn af brændbare Dunster, som antændes, eller en saakaldt „Lygtemand“: et Ildluftsyn, lig en blaalig, bevægelig Lue, der undertiden ses i Moser og fide Enge. Og den nævnte Krystning har kun været det saakaldte „Mareridt“ eller den Tilstand, naar En i Søvn ængstes ved Manddragets Hindring og føler sig ligesom trykket af en tung Byrde.

I Anledning af den store Besættelses-Historie i Ebsted, hvis Dphavsmand, Præsten Oluf Bjørn samme-

steds, dekaarsag fradømtes sit Embede ved Højesteret 1698 og derhos landsforvist, skriver Peder Dyrskjot i et Brev af Marts 1703: „Det er som den gamle Historie siger: „Den hvide Djævel er slemmere og værre at omgaaes med end den sorte““.

I Slutningen af sit Liv blev han ganske døv og tilsidst næsten blind og havde nogle Maanedes før sin Død den Sorg, at hans ældste Søn Steen Dyrskjot, der nylig var bleven trolovet og snart skulde have haft Bryllup, druknede den 15. Juli 1707 ved at kjøre over en Aa, hvor Bandet rev Bognen og ham bort med sig.

Han var 77½ Aar gammel, da han den 13. Oktober 1707 døde paa „Hølvær“, der nu hedder „Høholt“. I denne Anledning skriver Birkerød i sin „Dagbog“ under samme Datum: „Om Aftenen Kloffen 7½ døde i Bendshøvel Peder Larsen Dyrskjot an. ætat. 78. Havde i fordums Tid været Sriver og Foged for Adel og Amtsbetjente indtil an. 1675, men var Selvejer-Bonde indtil sin Dødsdag, og ellers i sin Stand et rart Exempel formedelst den skønne Videnstabs, hvilken han havde *de Genealogiis Principum et Nobilium per totam Europam item in Historiis et Antiquitatibus tam exteris quam patriæ* (om Fyrsters og Adelsmænds Slægregistre i hele Europa, saavel som i Udlandets og Fædrelandets Historie og Oldsager), saasom han havde i samme Materier med forunderlig Vindsfibelighed saare meget samlet og sammenstrevet. Og efterdi hans Hørelse var hannem mangfoldige Aar *usque ad diem obitus* (lige til hans Dødsdag) berøvet, saa havde han imidlertid sin eneste og daglige Fornøjelse i kontinuerlig (fortsat) Læsning og Skrivning, saavel som jævnlig og skriftlig Korrespondance med dem, der vare af samme *scientiis Liebhave*re“ (Videnstabs Indere).

Den 25. Oktober samme Aar seer man af „Dag-

bogen", at Birkerød har givet Bræsten i Terslev Ordre til at skaffe ham de Manuscripter, som maatte findes i Peder Dyrstjots Bo, og som denne saa tidt havde lovet ham. — Historikeren Suhm tillægger ham et Antal af ialt 14 efterladte Haandskrifter.

„For en 20 til 30 Aar siden" — saaledes siger en privat Meddelelse til os fra en agtet Haand i Terslev Sogn — „levede endnu flere Mænd, som ofte plejede at underholde Folk med Fortællinger om den nævnte Peder Dyrstjot, men af alle disse véd man nu kun at nævne et Sagn, der hidtil har holdt sig og lyder saaledes: Det var i den svenske Krig 1658, at en Hob Svenskere kom til Vendsyssel. Opfyldt af Harme herover byggede Peder Dyrstjot sig en Jordhytte ved Langebro-Vase i Hammer Sogn, som er fuldt af store Bakker og Heber. Han dannede intet Frikorps, men laa alene i sin Jordhytte og passede paa Svenskerne, som drog ad Vase (Kongevejen mellem Nørresundby og Hjørring), og da maatte enhver Svensker, som forsinkede sig eller veg bort fra Vejen, bide i Græsset. Han tog da Vaabnene fra dem og lod dem ligge."

Peder Dyrstjot var, for at bruge Allens Ord, „et sjældent Exempel paa, hvorledes den menneskelige Aand ved sin egen medfødte Kraft formaar at befejre de Hindringer, som uheldige ydre Aarsag lægge i Vejen for dens Udvikling." I „Danmarks gamle Folkeviser", hvor Svend Grundtvig leverer 2 af Peder Dyrstjots Breve, gives ham det Skudsmaal, at „han var en af sin Tids mærkeligste Mænd; han levede og døde som Bonde og var, skjønt „ulærd", en af sin Tids lærdeste Mænd".

„Den almindelige Dom, der indtil vore Dage har vedligeholdt sig om ham i den Egn, hvor han levede og færbedes, gaar ud paa, at han har været en paa den Tid sjælden oplyst og fædrelandssindet Mand med

et uforsfærdet Hjærte og et Snille, der vidste at finde og give Raad i alle Slags vanskelige Forhold." Saaledes hedder det videre i hin private Meddelelse.

Næsten 164 Aar ere allerede henrundne siden „den navnkundige og lærde“ vendelboste Bonde Peder Larsen Dyrskjøt nedlagde sin Vandringststav; men i den Egn, hvor han færdedes og virkede i henved den sidste Halvdel af sit lange Liv, lever Mindet dog endnu om ham, om end kun i et enkelt Sagn. Hans Gaard er for lang Tid siden forsvunden; hans Jorder have lige saa længe været udstykkede til talrige Gjere; hans Aftom synes at være udbøet eller allensfals at have forgrenet sig saa mangfoldigt, at det hidtil ikke har været muligt at udfinde eller forfølge det indtil vor Tid; men alle Vidnesbyrd om hin fremragende Bondes, hin fremadstræbende, kundskabstørstende Aands Virksomhed, ere ikke forsvundne — de leve i nogle enkelte af hans Aandsfostre.

Peder Larsen Dyrskjøt var en Bonde, hvis Navn og Daad ej bør gaa i Forglemmelse!

Dyrskjøts Slægtregister.

(Efter Peder Larsen Dyrskjøts egenhændige Optegnelse, med Undtagelse af nogle tilføjede Sogne-Bestemmelser.)

a. paa Fædrenesiden:

Peder Dyrskjøt, boede i Ditmarsken, hvor hans Fader og Brødre vare blandt de 48 Fogder (Landsforstandere), der faldt i Slaget Aar 1500 mod Kong Hans. Han blev i to Egtekaaber Fader til følgende Børn:

1. Peder Dyrskjøt, blev 1520 „Grofvogt“ som den ældste af de 48 Fogder. Om hans Aftom vides kun dette, at de vedbleve at være Fribaarne indtil 1559, da de bleve gjorde til Afri.

2. Jørgen Dyrskjøt, kom i Trætte med Broderen Peder og blev af denne fordrøven fra Hjemmet, hvorpaa han bosatte sig i Ojelting i Angel (Sjøllesdvig), hvor han giftede sig med Janiche Finche, en Datter af Senator Gørgen Finche i Flensborg og Janiche Meyer, Begge af mecklenburgsk og tydsk Adel; han døde i det papistiske Dyrer 1584.

3. Hans Dyrskjød, giftede sig i Flensborg.

4. Klavs Dyrskjød, blev gift i Lübeck. Om de to Sidstnævntes Afkom vides Intet, uden dette, at Nogle af dem skulle have skrevet Slægtnavnet med „Thierschus“, „Andre „Dybschütt“, endog „Diebschus“.

(*) Foranslaaende Jørgen Dyrskjøts Afkom:

1. Peder Jørgensen Dyrskjød kom til Harsbøstel i Sjælland, se nedenfor.

2. Jakob Dyrskjød. 3. Jørgen Dyrskjød. 4. Christoffer Dyrskjød, brede i Høneborg. 5. Jøss Dyrskjød, nedfattede sig paa Farsø og blev gift med en Døbling. 6. Steen Dyrskjød. — De menes at have været ialt 7 Brødre og 2 Søstre, men om Afkommet af de 8 sidste vides kun, at det skal have været talrigt Syd paa, og at 2 af dem toges til Fange i den svenske Krig 1566, kom til Sverrig og bleve gifte der.

Den Førstnævnte af disse, nemlig

Peder Jørgensen Dyrskjød, der kom til Harsbøstel, besatte sig i Bintel (Bintel) i Høffe (Høve) Sogn ved Lemvig, hvor han giftede sig med Marie Laurdsdr. Høst (en Datter af Lars Pedersen Høst i Bintel og Mette Nielsdr., en Præstebatter af Lemvig samt Led af en stor Præsteflægt i Harsbøstel; — Lars Pedersen Høst var en Son af Peder Høst af Harsbøstegten), der i andet Led var Fæster eller Kloster til Dag. Christen Longberg (Longomontanus), den berømte Astronom (se Side 13). Peder Jørgensen Dyrskjød, der døde 1570, blev i sit Egteskab Fader til følgende Børn:

1. Mette Pedersdr., der var gift 1) med en Laurd Kjeldsen og 2) med en Søren Pedersen.

2. Jørgen Pedersen Dyrskjød, der bosatte sig i Harsbøstel, maatte i Bintel.

3. Lars Pedersen Dyrskjød, f. $2\frac{5}{12}$ 1560 † $10\frac{1}{2}$ 1644 i sit 84. Aar; — * 1) 1599 m. Karen Nielsdr., hvilket Egteskab var barnløst; 2) i Oktober 1629 m. Naren Pedersdr., f. 1608 † 1689, af Nørre-Ravnstrup, Drum Sogn i Vendsbøstel, hvor Lars Dyrskjød var Gjer af Aagaard. Ved hende blev han Fader til

a. Peder Larsen Dyrskjød, se nedenfor.

b. Lars Pedersen Dyrskjød, f. 1631, oplaldt efter sin Morfaders Fader, se Stamtaflen paa Mødrenesiden.

c. Christoffer Dyrskjød, f. 1631, oplaldt efter Faderens Farbrøder i Flensborg; han blev Kaptein og faldt i Svenskekrigen i Skaane 1677 og begravedes i Helsingborg Kirke. Han var gift med en tydske Entesrue.

d. Otto Dyrskjød, f. 1638, oplaldt efter Otto Steel, Lensherre paa Aalborghuus; han bosatte sig i Bagterp ved Hjørring.

Den ældste og mærkeligste af disse Brødre var:

Peder Larsen Dyrskjød, f. $10\frac{1}{4}$ 1630 † $13\frac{1}{2}$ 1707 i sit 78. Aar; — * 1675 m. ? og havde „flere“ Børn, deriblandt:

1. Steen Dyrskjød, den ældste Son (f. 1680), der druknede $10\frac{1}{4}$ 1707 (begravet $21\frac{1}{4}$), 28 Aar gl., kort før han skulde have haft Bryllup.

2. Konrad Dyrskjød, den yngste Son, sandsynligvis født 1689.

Blandt de øvrige Børn nævnes en Datter, der var gift med Besidderen af Nørgaard i Esterup, Jerslev Sogn; men deres Navne nævnes ikke, og hidtil har det ikke været muligt at udfinde dem og deres Afkom.

b. paa Mødreneiden:

- Laurb Pedersen i Bang (Sulsted S., Rjør S.) af Bjørnjærk Slægt; * m. Karen N., Søstend. barn til Anne Sørensdtr. i Bjørnjærk, Bjergsted S.) Peder Lauridsen (den Yngre) i Nørre Ravnstrup, Drum S., † 1562, * m. Laurb Pedersen i N. Ravnstrup, f. 1524 † 1611;
- Peder Lauridsen (d. Eldre) i Nørre Ravnstrup, Drum S., † 1529; * m. Kirsten af Høgelbøde, Vellebød S.) Gjøe Pedersdtr., (hendes sidste Mand); * 1560 m.
- Peder Jensen i Burholt, D. Bønderleeb Sogn, * m. Anne Nielsdtr. Mørch af Røstegaard, Rølund S.) Jens Pedersen (den Eldre) i Burholt, levede 1548; * m. Else Jensdatter, f. 1530 † 1606.
- Jens Pedersen i Kraghedegaard, Drum S., * m. Johanne Uglæ af Knudseje, Skjæve S.) Anne Jensdtr. af Kraghedegaard.
- Lars Dusen i Engeøgaard, Sundt (Hune) S., * m. Anne Laurdtr., Søsterdatter af Hr. Jens Madsen af Bisborggaard, Himmersjøssel.) Jens Madsen Røst (saakaldet efter Mørbroderen Hr. J. Madsen) af gl. Hvolgaard p. Vland, * m. Birgitte Jensdtr. af Hvolgaard.
- Jens Madsen af Hvolgaard p. Vland, * m. Dorthe af Landrup, San Herred.) Laurb Dusen Jensen i Nørholm (saakaldet efter sin Farfader), Bjergsted S., f. 1550 † 1638;
- Anders Rjørulff Andersen af Fogdegaard, Rjør S.; * m. Marie Berteldtr. af Vesterbæl, Himmersjøssel.) Bertel Rjørulff (den Eldre), ejede Bjørum (Vadum S.) i Lund og mere Gods i Rjør S., f. 1528 † 1558; * 1548 m. Anna Berteldatter Rjørulff, f. 1556 † 1641.
- Peder Munk af Hambrogaard i Himmersjøssel; * m. Fru Nett Vonderup af Munk Uebøls Slægt.) Peder Laurtsen i Nørre Ravnstrup, f. 1577 † 1657 i Vørbjerg, Sundby S., hvortil han flyttede efter sin første Hustrus Død; * to Gange, nemlig 1) 1607 med Dorthe Laurdtr. i Nørholm, f. 1588 † 1627 paa Nørre Ravnstrup og jordet i Drum Kirke foran hendes Stol, 2) m. Marie Nielsdtr., Søster til Mester Eril Nielsen i Hammerkræstegaard, hvor de begge tilsidst boede, efter at Morten Rjørulff havde faaet N. Ravnstrup.
- Maren Pedersdtr., en af deres mange Børn, f. 1608 † 1689; * 1) i Oktober 1629 m. Lars Dyrstjæt af Mogaard, Drum Sogn, med hvem hun avlede 4 Sønner (se foran); 2) 1645 med Niels Christensen af Burholt og avlede med ham 1 Søn og 2 Døtre.

8. **Klaus Pedersen Skovbølling,** Gaardejer i Harresø (Vejle Amt).

For 200 Aar siden ejedes og iboedes Harresøgaard — beliggende i Givskud Sogn og 2 Mile nordvest for Vejle — af en Mand ved Navn Anders Klavsen Borgsmid. Oprindelsen til dette Navn, som nu ogsaa skrives „Borgsmidt“ og „Borresmidt“, er ret ejendommelig, og da den hidtil synes ikke at være kjendt, anføres den her efter Familiefagn. Vi gaa altsaa endnu omtrent en 150 Aar tilbage i Tiden, til Papismens sidste og Reformationens første Dage her i Danmark. Der levede dengang i Byen Ny ved Himmelbjerget en Smed ved Navn Klaus Storm. Han var født i den nærliggende lille By Emborg; man kaldte ham derfor, siger Familiefagnet, „Emborgsmid“ og omfæder blot „Borgsmid“, og deraf tog Sønnen, den ihærdige Reformator Peder Klavsen Borgsmidt, sit Navn. Denne sidsnævnte Mand skildres af Lyfstander og Latman som en lærd, veltalende og ærlig Mand, der baade som Psalmediøder og Oversætter, men især som Taler, virkede utrættelig mod den pavelige og for den lutherste Kirkelære. Fra 1530 til 18. Decbr. 1572, da han døde, var han den første evangeliske Præst i Horsens. Hans Søn Klaus Pedersen Borgsmidt, født sammesteds, bosatte sig i Viborg og havde en Søn, den ovenfor nævnte Anders Klavsen Borgsmid, født i Viborg 11. Jan. 1611 og senere gift med en Maren Jørgensdatter. Sagnet siger, at han som Gjer af Harresøgaard tillige var „Thingsfoged“ (se Noten S. 97) og at han holdt Thing paa det ovenfor Gaarden liggende oldtidige Thingsted, som end den Dag i Dag kaldes „Thingbanken“, en høj, rund Bakke, hvis øverste runde Flade endnu dengang var omgjærdet af Fremragende danske Bønder.

store Kampestone. Paa den nordre Side af denne Højflade var en Høj, „Thinghøjen“, hvor Fogden havde staaet. Han efterlob sig 2 Sønner og 1 Datter, nemlig Klavs, Povl og Else Johanne. Af disse blev den Førstnævnte Gaardmand i Stobbølling, den Anden blev Faderens Eftermand paa Harresøgaard, og Datteren blev Gaardkone i Byen Ris.

Inden vi gaa videre, ville vi her anføre, at den nævnte „Thinghøj“ var saa høj, at man i klart Vejr kunde fra den tælle 20 Kirker. Da der i Tidens Løb opførtes paa „Thingbanken“ et Hus, brugtes den Kampestone til sammes Grundlægning, og Beboeren, Jakob Smed, indrettede sig Vagerovn og Kartoffel-Kjælder i „Thinghøjen“, som derved forstyrredes og nu er forsvundet; „men“ — sagde Jakob Smed tidt siden — „fra den Dag af var Altning forhejet for mig; mine Heste styrte, mine Hunde døde og mine Kør kunde ikke kjælve“.

Povl Andersen Borgsmidt blev, som sagt, Gjer af Harresøgaard efter Faderens Død. Han blev Fader til 4 Sønner og 1 Datter (se Stamtavlen II. A. B. C. D. E.) og efterlob Gaarden til den tredie af Sønnerne, Niels Povlsen Borgsmidt, medens de øvrige Børn bleve forsynede paa anden Maade; to af Sønnerne bleve nemlig Rjøbmænd, en blev Gaardejer andetsteds, og Datteren blev Gaardkone. Niels Povlsen Borgsmidt giftede sig med Else Jensdatter fra Ris, blev Sognefoged og Kirkeværge. De havde ingen Sønner, men kun en eneste Datter Anna Marie. Denne Niels Povlsen, der var en anset Mand, fik Regjeringens Tilladelse til Afholdelse af et Marked i Harresø hvert Efteraar, men det blev kun afholdt 2 Gange; thi da en Mand fra Bjerlev engang ytrede, „at hvis hans (ikke drægtige) Ko ikke kjælvede til Gul, maatte Fanden tage ham paa Stedet“, og han derpaa pludselig faldt om i Niels Povl-

sens Stue og var stendød, bleve de Tilstedeværende herover meget forfrættede, især Husets Datter, der bad sin Fader om at sørge for, at dette Marked ikke oftere blev afholdt, og dette gjorde han ogsaa; det henlægges til Tinnets og senere til Kollemorten, hvor det holdes endnu.

Man har endnu et andet lille Føltesagn om Hærresø Marked. Der havde indfundet sig en Ragerone fra Vejle; men da der ogsaa kom en fra Kolding, kom de op at strændes og slaas, hvorved deres Kurve væltebe, og Ragerne gik imens tilbels i Hundene. En Tilstedeværende sagde da spottende til Kjærlingerne: „De (Hundene) stiftede det med Mundene, det skulde I ogsaa have gjort og ikke med Næverne, saa havde I nu haft Deres Rager i Behold.“ — Siden er det en almindelig Taalemaade, „at stifte det med Munde ligesom de Hærresø Hunde“, et Ordspil, der end ikke er ufjendt i Ribe.

Da den sønløse Niels Povlsen blev ældre, begyndte han at høre sig om efter en dygtig og tro Avlskarl. Flere mældte sig, og endelig den 3. Marts 1753 bestemte han sig for en flink og kraftig Ungersvend, hvis brave Forældre, Gaardsfolk i Stovbølling, Niels Povlsen kjendte godt, al den Stund at hin Gaardmand i Stovbølling var hans eget Søskendebarn. Den Karl, som Niels Povlsen fæstede til at være hans Avlskarl, var den 30-aarige Klavs Pedersen Stovbølling, en Søn af Peder Klavs, der atter var en Søn af den foran nævnte Klavs Andersen Borgsmidt. Ved denne Lejlighed kan det nævnes, at Familie-Navnet „Borgsmidt“ synes allerede at være gaaet af Brug under Peder Klavs og hans Broder, Gaardmand Niels Klavs i Lindved, for deres og deres Wts Bedkommende, om det end undertiden dukker op som en Del af Navnet.

Klavs Pedersen Stovbølling og hans Familie maa have staaet sig godt hos Jordbrotten Peder Pober til

Hundsboel (i Læborg Sogn) og Skovgaard (i Kollerup Sogn); thi denne løste ham ikke blot fra Stavnsbaandet, „hælst da han sit Brød andetstæds agter at stæffe og sin Lykke at grunde“, men medgav ham endog en Anbefalings-Skrivelse af 10. Marts 1753, hvori han „paa det bedste anbefaler Klavs Pedersen Skovbølling till fræmturendes promission og forfræmmelse hos alle forekommendes“, og til Slutning „ynsker hannem fræmgang, hæld og Lykke“. — Den 11. April 1753 skrev hans Sognepræst, Povl Vedel i Tællinge, ham følgende Skudsmaal: „Klavs Pedersen Skovbølling, Søn af agtbare Gaardfolk, er en brav ungersøn, der fører et ærbart og kristeligt liv og lefved, har stitig hørt Ordet udi Kirken og regelmæssig brugt Alterens sacramente, sidste gang den 2. april d. aar.“

Udrustet med disse Anbefalinger kom Klavs den 15. April 1753 til sin Faders Sødssendebarn paa Harresøgaard, hvor han siden forblev i 30 Aar; thi da den gamle ærlige Niels Povlsen fandt, at Klavs svarede til sine Anbefalinger og tilmed var en dygtig og forstandig Avlsmand, saa overlod han ham snart sin Datter, sin Gaard og sine Embeder og forbeholdt sig kun selv Halslundstoft; saa den lykkelige Spaadom om „fræmturendes promission og forfræmmelse, fræmgang og hæld“ saa smukt og saa snart gik i Opfyldelse, at Klavs Pedersen i Løbet af 2 Aar saa' sig forfremmet fra Tjenestekarl til Husbonde, Høgtemand, Gaarbejer, Sognefoged, Lægdsmand og Kirkebørge, — en Lykke, der heldigvis ansporede hans Driftighed og Virkekraft, men ikke tillige hans Uergjerrighed. Harresøgaard udgjorde den Gang omtrent 500 Tdr. Land Ager og Eng, Heder og Moser, af hvilke to sidste Slags der var mest, med 6 Tdr. 6 Skpr. Hartkorn. Klavs Pedersen opdyrkede Noget; men helt opdyrket, saa der nu ikke findes en eneste Lyngtop

paa dette store Omraade, blev det først af hans Sønnesøn Klavs Madsen og dennes driftige Sønner Mads, Jens Peter, Peter Kristian og Anton, hvorfor der nu ogsaa af den gamle Harresøgaard er bleven hele 6 Gaarde, nemlig: Harresøgaard, Harresø Kro, Kristiansgaard, Engmark, Petersborg og Lilleø samt 3 Huse. Klavs Pedersen folgte Intet af sit store Jordomraade; derimod tilkøbte han sig i Aaret 1774 af sin Kones Slægtning, Naboen Anders Povlsen, en frugtbar Toft, der endnu vedbliver at bære Navnet „Anders' Toft“. Anders Povlsen udskyttede nemlig i samme Aar sin Gaard fra Byen og havde dertil faaet af Regjeringen en Pengehjælp af 70 Rdl., der udbetaltes ham i lutter — Kobberseglinger („Søslinger“); han havde derfor ingen Brug for Gaardspladsen i Byen og den til samme hørende Toft, men Klavs Pedersen havde saamegen desto bedre Brug for den. Her anlagde han en Kilde og Vandledning, hvorved han forvandlede en Del af den til Eng; i Resten af Toften saaede han Hør og blev Egnens første Høravler. Han blev ligeledes, om end ikke hele Nørrejylland, saa dog Vejle Amts første Kartoffelbyrker. Dette gik saaledes til. Som boende ved en Korsvej, nemlig der hvor Vejle-Holstebro-Vejen overflares af Kolbing-Viborg-Vejen, der den Gang var en af Jyllands mest befærdeede Landeveje og havde ingen andre Stationer mellem Bredsten og Nørresnebe end Harresøgaard, maatte han ofte spille en Værts Rolle og yde Vejfarende Husly og Underhold. Saaledes kom om Aftenen den 2. April 1759 en Del Lybfrere og bade om Natteleje. De fortalte, at de med den danske Konges Understøttelse skulde op at opbyrke Alheden, hvorfor de havde deres fattige „Habengut und Gutenhab“ (Alt hvad de ejede) med, ialt 2 Væs, trukne af Stude. Familie-faderen red som en Patriark i Spidsen for denne lille

langsomme Karavane paa en meget str — Tyr. Klavs underholdt sig saa godt han kunde med disse tydske Bønder, hvis Hverv interesserede ham meget, hvorvel deres fattigdom ikke indgjød ham noget stort Haab, og havde han haft det, saa var det ogsaa blevet fluffet. Familiefaderen fortalte nu sin venlige Vært med ægte tydsk „Geläufigkeit“ (Tungesærdighed) og Vigtighed om en hel splinterny Frugt, som han fremviste og kaldte „Ertaffel“ („Erdaffel“: Kartoffel) og som skulde bringe Jylland al mulig Velstignelse. Klavs indrømmer selv, at han ikke forstod det Halve deraf og heller ikke havde „sønderlig troe til tydsk snat“, men havde dog nok Lyst til at gjøre et Forsøg, og næste Morgen, da den tydske „Vater“ spurgte om, hvad de skulde, svarede Klavs, at han kunde give ham 2 Kartoffler for hver Person, han havde huset. Paa denne Maade fik han 12 Kartoffler, og som en stor Naade gav Tydsteren en i Tilgift. Denne sidste, den 13de, fastede Klavs for Svinene; men mærkværdigt nok: — de danske Svin vragede den dem aldeles ukjendte tydske Karitet, hvilket just ikke gav stort Haab. Imidlertid satte Klavs dem i sin Have, og de 12 Kartoffler ynglede saa godt, at han ikke alene fik nogle til sit Bord og fandt dem velsmagende, men og en Del til Uddeling blandt Slægt og Venner. Af Klavs Pedersens Optegnelser ses, at han 1760 uddelte nogle Stykker til Nedlægning til sin Broder Gaardejer Niels Pedersen i Hngom og til Proprietær Kristen Pedersen til Donneruplund (om denne Mand vil der nedenfor meddeles et Par mærkelige Træk), sin Svigermoders Fader, den gamle Jørgen Pedersen i Ris, Mads Hauge eller Have til Havegaard ved Lørring, sine Sødsfendebørn, Gaardejerne Hans Jaktobsen i Sindbjerglund, Johannes Bentsen i Storestival og sin Nabo Anders Povlsen; 1761 betænkte han Præsterne Povl Vedel i Tøllinge, Jens J. Mandig i Hvejsel og

Knud P. K. Søtoft i Brande, Degnen P. Ewald i Hvejsel og flere Andre med Kartofler — „Klavs' Æbler“ eller „Parrisø-Æbler“, som de en Tidlang kaldtes der i Egnen — til at begynde en Avl med. — Klavs Pedersen var ogsaa den Første der i Egnen, som holdt Gjæs og Gjedder, og havde endnu et Par Marker Navne derefter. Han var tillige Jæger, og havde jo ogsaa paa sine egne Enemærker et vidtstrakt Jagtrevier. Blandt hans spredte Notitser findes følgende: „Den 26. septbr. 1770 skød ieg igien en ræff“ ... „den 6. novbr. (1770) skød ieg en meget stoer svane nede i Tingrund. Den fløh forrest i refferne. Den kunde ey rett blive mser, men den gaf lige saa mange fier, som 3 af vore gjæs.“ Klavs Pedersen berebte og garvede („subrede“) selv sine Rædebølge, Gjedestind, Kalvestind, Heste- og Kothuder og syede selv sine Hestes „Bringetøjer“. Syd for Gaarden løb en Bæk, der i sin Tid drev en Mølle, som Polakkerne afbrændte 1659; den blev ikke gjenopbygget, og da Mølle-dammen gennemgravedes, blev Bækken, der rimeligvis har heddet Møllebækken, efterhaands mindre. Ved denne Bæk anlagde Klavs sit „Suderverk“, hvorefter Bækken fik Navn af „Suderrenden“. Paa Bækken ovenfor tørrede han Bark og Skind, og fik den derved for bestandig sit Navn af „Suderbanken“. En Dag opdagede Klavs, at det skarpe Ler, der var opgravet af Bunden af hans „Sudertuler“ og spredt omkring paa den sumpige Jord, gjorde god Virkning ved at hæmme Mosset og fremme Græsset, og derved havde han ikke blot opdaget Mærgelen („Limen“), men ogsaa dens Kraft, ved hvilken han snart forvandlede Bækens sumpige Bred til frugtbar Eng („Suderenden“ eller „Suderengen“). Endnu ses Spor af hans „Limgrave“ i „Suderengen“, de første der i Egnen.

Nogle andre af hans Notitser vidne om hans Sands

for Oldtidens Rinder. Han fredebe om „Einghøjen“ og „Bildhøj“ (paa den søndre Side af Lillebildhøje), som en af hans Formænd havde begyndt at jævne; ligeledes om to uhyre Stene eller Klippeblokke, der laa i Trindtoft og Lyngebankmose. Bejvæsenet tog dem dog siden uden Godtgjørelse, endog til Indtægt, og fik deraf alle Stille- og Milesten til Vejen Vejle-Holstebro. — Han har ogsaa optegnet, at han den 11. Juli 1771 talte med Oldgranskeren Professor Abildgaard paa Kongehøjene i Tællinge. Professorens lovede at besøge ham en Gang og bese „Harald Blaatands sængstæd“, som han og som Alle der i Egnen endnu den Dag i Dag talde dette mærkværdige Sengsted, der fra Arildstid var blevet opbevaret i Harreføogaards Storstue, hvor der for dettes Skyld var meget højere til Loftet, end i de andre Stuer. Det bestod af smukt udstaaret Egetræ med Figurer, fremstillende Gudfader med Verdensfloden i sin Haand, Jomfru Maria med Kristusbarnet osv. De 4 Evangelister dannede de 4 Søjler, hvorpaa Himlen hvilede, og Himlen omkrandsedes af de 12 Apostler med deres Sindbilleder. Klavs Pedersen blev i 1775 budt 75 Rdl. derfor „af en fremmed reysende fra Kjøbenhavn“ — saaledes betegne han ham —, men vilde ikke sælge det. Dets værre blev det 65 Aar senere (1840) solgt for 15 Rdl. til en Mand i Kjøbenhavn, der maasse har afhændet det til et eller andet Museum. Et Par Figurer, der ved Afhændelsen tilfældigvis var blevet tilbage, ere nu, tilligemed nogle Sten-Obsager fra Klavs Pedersens lille Samling, bleve indlemmede i „Nordisk Museum“ i Odense, som er medoprettet og bliver medbestyret af hans Søns søn, Lærer S. H. Klavs.

Som Kirkeværge sørgede Klavs Pedersen for, at Givstuf Kirke fik en grundig Istandsættelse 1762—63; af en Notitse ses, at den indviedes den 18. Septbr.

1763. Der er dem, der mene, at han ejede Kirken og altsaa lod den istandsætte for egen Regning. Om dette er sandt, ved Meddeleeren ikke, da han ingen Oplysning har fundet derom. Derimod har han liggende for sig en Kontrakt, udstedt af Vejle Hospitals-Direktører, Stiftamtmand Theodosius Levegou og Biskop Lønne Bloch i Ribe, den 4. August 1779, hvori de bortforpagte til Klavs Pedersen til Harresøgaard Konge- og Korn-tienden af Givstuf Sogn, mod at han aarlig skulde svare til Hospitalet 31 Edr. Rug og 3½ Edr. Byg.

Vi nævnte i det Foranstaaende Kristen Pedersen til Donneruplund og lovede at ville meddele et Par mærkelige Træk af denne Klavs Pedersens inderlige og fortrolige Ven og Slægtning. Familiefagnet skildrer Kristen Pedersen som en meget flink og munter Mand med Rjæmpetræster og stor Færdighed i at skyde. Det fortælles saaledes, at da han som Sognesoged engang red til Kolding med Statten, søgte Røvere i Blaatjør Stov at lotte ham af Hesten, ved i Forvejen at lægge forskjellige Ting paa Bejen, som de mente, at han vilde staa af Hesten for at tage op. Da dette Fif mislykkes, sprang 3 Mænd imod ham. Den Første stød han lige i Panden; den Anden, der havde faaet fat i Hestens Hale, blev slaaet til Jorden af Hestens Spart, og den Tredie fik et saadant Slag af den tykke Ende af den jernbeslagne Ridepidst, at han daanede. Siden have de berngtede „Blaathjørsvøvere“ kun været en Tradition. — Da han den 23. April 1769 red fra Harresøgaard, hvor han havde været at hilse paa sin saakaldte „Broder“ Klavs Pedersen paa dennes Fødselsdag, blev han overfalden af 4 Ulve i Ris Krat, men han fældede dem alle 4 dels ved Stud og dels ved Slag af sin Ridepidst. „Det var de sidste Ulve, der dræbtes i Givstuf Sogn“.

„Kyrmesdag“ (Kynelmesse-Dag) 1782 fulgte ieg

min gamle venn presten Povl Bedel i Sælling til iorde.“ Dette er den sidste Optegnelse, der er fundet efter Klavs Pedersen. Anden Julebag (26de Decbr.) samme Aar gif han selv heben efter et virksomt, daadkraftigt og hæderligt Liv, og blev med al Højtidelighed jordet paa Givstuf Kirkegaards søndre Side Nyhaarsbag 1783.

Klav Pedersen var to Gange gift. Hans første Hustru, den allerede nævnte Anna Marie Nielsdatter, døde 20. August 1764 i Varselseng. Han ægtede derpaa Anna Madsdatter Høve, der var født paa Høvegaard 1742 og konfirmeret 1760 i Tørring Kirke af Provst H. H. Cramer, der den 28. Oktbr. samme Aar skrev hende følgende Studsmaal: „Anna Madsdatter Høve er her ubi Tørring Kirke, da hun hafde lagt en god grund til det tilkommende og kunde gjøre god reede for det herlige Haab, som er nedlagt i hende, antagen til hendes Daads Pagts confirmation og derefter til det høyværdige Alterens sacramente. Hun er datter af hæderlige Gaardsfolk, har fra ungdomen bevaret sin vey ustraffelig og sin sti reen, saa jeg hende til at nyde andensstands Deelagtighed i Guds huses gode vil og tand paa det bedste hende recommendere“.

I første Ægteffab havde Klav Pedersen en Søn, Niels Borgsmid Klavsen, der giftebe sig med en Jomfru Harris i Norge og blev Olbrygger i Amsterdam. I andet Ægteffab havde han 9 Børn, hvoraf de 6 døde som Børn. Omstændeligere Oplysninger om de øvrige, navnlig om de 3 af dem samt om disses Aftom, findes i det tilføjede Slægtregister.

Slægtregister over Familierne Borgsmidt (Borreschmidt), Klavsen, Simonson, Maximilianusfen, Kristiansen o. fl.

Klav Storm, for 350 Aar siden Smed i Ky, havde Tilnavnet „Emborgsmidt“, senere blot „Borgsmidt“. Hans Søn **Peder Klavsen Borgsmidt**, den første evangeliske Præst i Horsens fra 1530 til $19\frac{1}{2}$ 1572, da han døde. Dennes Søn **Klav Pedersen Borgsmidt**, fød i Horsens, boede i Viborg og havde en Søn

Anders Klavsen Borgsmidt, f. $16\frac{1}{2}$ 1611 i Viborg, * (gift) m. **Maren Jørgensdtr.**; han blev Thingfoged og Eier af Hærresøgaard. Børn:

I. **Klav Andersen Borgsmidt**. II. **Povel Andersen Borgsmidt** og III. **Elsie Marie Borgsmidt**.

I. Klav Andersen Borgsmidt, f. $9\frac{1}{4}$ 1648, blev Gaardmand i Stovbølling og havde 2 Sønner: **Peder Klavsen Borgsmidt**, Gmd. sammesteds, og **Niels Klavsen (Borgsmidt) Gmd.** i Lindved.

Nyskævnte Peder Klavsen havde 2 Sønner:

A) **Klav Pedersen (Skovbølling)** og B) **Niels Pedersen (Skovbølling)**.

A) Klav Pedersen (Skovbølling), f. $23\frac{1}{4}$ 1723 i Stovbølling, † $20\frac{1}{2}$ 1782; * m. 1) **Anne Marie Rielsdatter** [f. 1784, † $20\frac{8}{8}$ 1764]; 2) **Anne Madsdatter Havge** el. **Havge** [f. 1742 paa Havgegaard i Lørring, † $10\frac{1}{2}$ 1822, 80 Aar gl. og Enke i 40 Aar]. Han fik med sin første Kone Hærresøgaard. 10 Børn:

1. **Niels Klavsen**, f. $11\frac{1}{8}$ 1759, lærte Ølbruggeriet i Kristiania, blev gift med en Jomfru **Harris** i Norge og bosatte sig som Ølbrugger i Amsterdam.

2. **Povel Borgsmidt Kl.** [f. $3\frac{1}{2}$ 1763 † $25\frac{1}{2}$ f. A.]; — 3. **Povel Borgsmidt Kl.** [f. $17\frac{1}{8}$ 1764 † $20\frac{1}{8}$ f. A. og D. som Moderen jordede]; — 4. **Mads Havge Kl.** [f. $21\frac{1}{10}$ 1765 † $11\frac{1}{2}$ 1766].

5. **Mads Havge Klavsen**, f. $2\frac{1}{10}$, døbt $10\frac{10}{10}$ 1766 † $15\frac{1}{2}$ 1826; — * $9\frac{1}{2}$ 1791 m. **Birgitte Hansen** [f. $2\frac{1}{6}$ 1770 † $10\frac{1}{6}$ 1814], Datterdatter af **Kristen Pedersen** til **Donneruplund** (Søstfendebarn til **Klav Pedersen Skovbølling**) og Datter af **Gjæstgiver Henning Hansen** i Lørring Kro (se II. B. 3. e.). Om deres Børn se nedenfor (5).

6. **Peder Kl.** [f. $10\frac{1}{2}$ 1768 † $21\frac{1}{2}$ 1771]; — 7. **Niels Kristian Kl.** [f. $23\frac{1}{2}$ 1769 † $10\frac{1}{2}$ 1778]; — 8. **Peder Kristian Kl.** [f. $10\frac{1}{2}$ 1771 † $10\frac{1}{4}$ 1776].

9. **Søren Klavsen**, f. $2\frac{1}{4}$ 1774 † $20\frac{1}{2}$ 1815; — * 1) $9\frac{1}{2}$ 1795 m. **Maren Johanne Bel**, f. $10\frac{1}{2}$ 1750 i Lørring, Enke efter Gaardejer **Anders Povel** i Hærresø, som † $9\frac{1}{6}$ 1796; (* $10\frac{1}{2}$ 1774 og havde med hende **Niels Oluf Bel Andersen**, f. $9\frac{1}{6}$ 1775); — 2) $29\frac{1}{6}$ 1805 m. **Anne Marie Jensen Harild** [f. $10\frac{1}{6}$ 1784 † $9\frac{1}{6}$ 1867, 83 Aar gl.]. Om deres Børn se nedenfor (9).

10. **Anne Marie Klavsen**, f. $24\frac{1}{2}$ 1777 † $24\frac{1}{2}$ paa sin 86 Aars Fødselsdag; — * med Gaardejer **Anders Sørensen** i Sivklub

(f. $^{31}/_2$ 1778 + $^{27}/_1$ 1850, 77 Aar gl. Hans Roder Karen Andersdatter + 1821, 88 Aar gl.). Om deres Børn se nedenfor (10).

Klavs Pedersens Uetlinge:

(5) Mads Havge Klavsen (se ovenfor 5) havde 10 Børn:

1. Anne Madsdatter, f. $^{10}/_3$ 1792 + $^{7}/_{12}$ 1797.

2. Mads Madsen, f. $^{17}/_2$ 1798; — * $^{2}/_8$ 1818 m. Karen Peterfens Nim (f. $^{10}/_2$ 1792 i Løstbøj), blev Gjer af Hærrejsgaard og Dyrretter af Hærrejs Kro, var Lagdsmand, Kirkebørge osv. Dette Guldbryllupspar lever endnu. Om deres 9 Børn se længere nede fra a—f.

3. Dobil Marie M., f. $^{22}/_4$ 1796; — * $^{27}/_{12}$ 1815 m. Gmb. Peder Sørensen til Lillefs. Hun lever endnu. — 4. Anne Birgitte M., f. $^{17}/_6$ 1798 + $^{7}/_{12}$ 1821. — 5. Anne Marie M., f. $^{22}/_6$ 1801; * m. Smed Ludvig Rasmussen i Drum [Broder til Kapitaen Rasm. Rasmussen, der saaredes ved Dybbøl $^{10}/_4$ 1864 og + $^{9}/_6$ f. A. paa Vejle Lafaret] — 6. Henning Madsen, f. $^{22}/_{11}$ 1804, Blmd i Skibved; — har 2 Børn: a. Mads Henningsen, Trætomager i Skibved; b. Birgitte Henningsen, * m. Rjødmand Alsted i Bonge. — 7. Johanne M., f. $^{10}/_6$ 1805; * m. Skovfoged Johansen i Fernum. En Søn af dem er Skovfoged smids. — 8. Anne M., f. $^{2}/_4$ 1807; — * m. Gmb. Simon Skjolding i Birkebat. Sønnen Kristen Simonfens Skjolding er Gmb. i Farre, Gibe Sogn. — 9. Karen M., f. $^{20}/_6$ 1809; — * m. Gmb. Jørgen Andersen i Kragsø. Sønnen Anders Jørgensen bor i Nylirke Sogn.

10. Marie M. [f. $^{27}/_1$ 1812]; * $^{20}/_6$ 1834 m. Troels Knudfens Nygaard [f. $^{9}/_6$ 1798 + $^{10}/_4$ 1864], Husejer i Hærrejs. Deres 4 Børn ere: 1) Johanne Troelsen Nygaard, f. $^{20}/_{12}$ 1841; 2) Mette Marie Troelsen M., f. $^{22}/_6$ 1844; * $^{21}/_{10}$ 1868 m. Søren Eistrøm, Gmb i Lyregod; 3) Klavsine Karoline Marie Troelsen M., f. $^{22}/_1$ 1851, og 4) Mads Troelsen M., f. 1857.

Klav Madsens 9 Børn og Børnebørn [se (5). 2.]:

a) Jens Thortil Klavsen, f. $^{21}/_1$ 1828, + $^{31}/_2$ Aar gl.

b) Mads Klavsen, f. $^{2}/_6$ 1820 + $^{12}/_6$ 1867; — * m. 1) $^{17}/_2$ 1849 Jensfigne Jensen af Hærrejs [f. $^{21}/_4$ 1821 + $^{20}/_{10}$ 1858]; 2) Johanne Marie Ager. Han ejede „Trillinghøjsgaard“ paa Store Stovelsmark i Jøllinge Sogn. — Søn: Jens Sivert Møller Klavsen.

c) Anne Birgitte M., f. $^{15}/_4$ 1822 + $^{12}/_{12}$ 1822; — d) Anne Birgitte M., f. $^{14}/_6$ 1828, + 3 Aar gl.; — e) Mariane M., f. $^{9}/_6$ 1825 + $^{9}/_6$ 1827.

f) Jens Peter Klavsen, f. $^{17}/_6$ 1827; — * $^{24}/_4$ 1868 m. Karen Dorthea Hansen Ballegaard af Hvejsel; — Gdejer og Gjøstgiber i Hærrejs. Deres Børn ere: 1) Klavdius Karl Klavsen, f. $^{27}/_1$ 1867 + $^{13}/_6$ 1868; — 2) Hansine Marie Karoline M., f. $^{9}/_{11}$ 1870.

g) Søren Harris Klavsen, f. $^{2}/_4$ 1829 paa Hærrejsgaard; * $^{2}/_6$ 1858 m. Karen Johanne Jørgensen, f. $^{10}/_6$ 1835, Datter af Rjødmand og Overtformynder Niels Krist. Jørgensen i Riddelfart og Uetling af den navnkundige Raadmand Ole Bager i Odense. Han dimittiredes fra Jøllinge Seminarium med bedste Karakter 1849, var Lærer ved Realkolen i Riddelfart og Slagelse og nu ved Odense Skolevæsen; er Gaardejer i Odense. Han har skrevet og udgivet endel Skolebøger og mere Andet, samt redigeret forskjellige Blade i Odense. Deres 8 Børn ere:

1) Jutta Gerdrina Kristiane Harris-Klavsen (Alle ere fødte med dette Familienavn), f. $\frac{17}{6}$ 1854 i Middelbart, † $\frac{19}{3}$ 1869, næppe 2 Maanedes før hendes Konfirmation; — 2) Baldemar Borgsmidt H.-R., f. $\frac{11}{4}$ 1857 i Middelbart, † $\frac{20}{2}$ f. A.; — 3) Elisa Ivara Karla H.-R., f. $\frac{9}{4}$ 1858 i Odense; — 4) Thorvald Vilhelm Schønemann H.-R., f. $\frac{21}{10}$ 1860 sids.; — 5) Thoralf Garibaldi H.-R., f. $\frac{10}{3}$ 1863; — 6) Thyra Dagmar Marie H.-R., f. $\frac{7}{4}$ 1865; — 7) Bjornstjerne Bjornson Ewald Malmstrøm H.-R., f. $\frac{7}{12}$ 1867 † $\frac{24}{6}$ 1869; — 8) Karl Kristian Fredrik Albert Alexander H.-R., f. $\frac{26}{6}$ 1870.

m) Peter Kristian Klavsen, f. $\frac{31}{3}$ 1831; — * $\frac{14}{4}$ 1854 m. Anne Kathrine Jensen, (f. $\frac{27}{4}$ 1827 i Hærse, en Søster til Broderen Nads Klavsens første Hustru); han er Gaardejer i Hærse (Kristiansgaard). Børn:

1) Klavbius Karl Magnus Klavsen, f. $\frac{19}{6}$ 1856 † $\frac{1}{11}$ f. A.;
2) Karoline Marie Kl., f. $\frac{21}{3}$ 1858.

n) Anton Klavsen, f. $\frac{2}{11}$ 1833; — * m. Grethe Grønberg, f. $\frac{30}{4}$ 1835; — Ejer af Hærsegaard. Deres Børn:

1) Anders Nielsen Møller Klavsen, f. $\frac{9}{2}$ 1855, Handelsbetjent; — 2) Anne Kristine Marie Kl., f. $\frac{5}{3}$ 1857; 3) Johan Kristian Møller Kl., f. $\frac{19}{2}$ 1862; — 4) Karoline Klavbine Birgitte Kl., f. $\frac{22}{12}$ 1863; — 5) Mariette Kathrine Dortebe Kl., f. $\frac{9}{2}$ 1866; — 6) Madfine Gerdrine Jutta Kl., f. $\frac{29}{11}$ 1869 † $\frac{4}{11}$ 1870.

o) Søren Klavsen (se ovenfor d) havde 10 Børn:

1) Anders Søren Klavsen, f. $\frac{27}{12}$ 1796; — 2) Povel Anders Kl., i. $\frac{9}{6}$ 1799; — 3) Klavs Oluf Nef Kl., f. $\frac{7}{4}$ 1802; 4) Klavs Kl., f. $\frac{4}{7}$ 1804. Alle disse 4 døde som Børn.

5) Anne Johanne Kl., f. $\frac{24}{3}$ 1806; — * $\frac{31}{6}$ 1828 m. Gaardmand Christen Jensen Hoved i Hærse. Børn:

a) Anne Marie Jensen, * m. en Haandværker i Vejle; — b) Jens Kristian Søren Klavsen H., f. $\frac{19}{6}$ 1841. Gjæstgiver i Kørrefæde.

6) Anne Marie Kl., f. $\frac{10}{11}$ 1807, † 5 Dage gl. — 7) Klavs Kl., f. $\frac{20}{6}$ 1808, † $\frac{20}{2}$ 1821; — 8) Anne Marie Kl., f. $\frac{9}{10}$ 1809; — * $\frac{7}{6}$ 1828 m. Gaardejer og Sognefoged Søren Andersen i Gibskud, f. $\frac{9}{4}$ 1807 (se foran 10 og nedenfor 10). 2). Børn:

a) Søren Sørensen, f. $\frac{20}{6}$ 1829, Omb. paa Gibskud Mark; * m. Anne Marie Lassen af Gibskudlund; — b) Anders S., f. $\frac{19}{6}$ 1835, Omb. i Gibskud, * med lgl. Tilløbelse m. sin Moders Halvsøster Anne Mette Jensen af Hærse; — c) Klavs Anton Klavsen S., f. $\frac{23}{6}$ 1850.

9) Nads Klavsen, f. $\frac{20}{11}$ 1811, † som Lisse; — 10) Anna Klavsen, f. 1814; * $\frac{24}{6}$ 1836 m. Erik Kristian Husted, f. $\frac{24}{10}$ 1807, Lærer og Kretsfanger i Jennum (Skibet S. ved Vejle), hvorfra Solen flyttedes $\frac{1}{6}$ 1854 til Selve. Børn:

a) Kristian Klavsen Husted, f. $\frac{19}{4}$ 1843, og b) Hans Agerbel Husted, f. ?, Begge Seminarister og Lærere.

Efter Søren Klavsens Død (se ovenfor d og o) agtede Enken $\frac{11}{6}$ 1815 Jens Kristian Jensen. Deres Børn:

a) Søren Klavsen Jensen, f. $\frac{7}{6}$ 1816, Ejer af Grønnehoj paa Gibskud Mark, † $\frac{14}{4}$ 1868. Sønnen Jens Kr. Jensen Sørensen, f. $\frac{22}{7}$ 1837. Omb. i Hærse; * $\frac{9}{4}$ 1866 m. Bodil Marie Jen-

sen Rumbolt; — b) Jensfigne J., * m. Knud Klavsen (se ovenf 1 b); — c) Rette J., * m. Gmb. Mikkel Mortensen; — d) Anne Rette J., * m. Gmb. Anders Sørensen (se ovenfor 8. b); — e) Anna Kathrine J., * m. Peter Kristian Klavsen (se ovenfor 1 a).

(10) Anne Marie Klavsen (se ovenfor 10) havde 2 Børn:
1) Knud Andersen, f. $^{22}/_{12}$ 1804; * $^{2}/_{10}$ 1825 m. Karen Klavsen. — Gmb. i Ris. Sønnen Anders Klavsen har nu Gaarden.
2) Søren Andersen (se ovenfor 8).

B. Niels Pedersen Skovbølling, f. $^{20}/_{10}$ 1726 i Skovbølling, † ?; * $^{11}/_{1}$ 1754 m. Karen Elisabeth Klavsen. Gaardejer i Høgom. Søn:

Peder Rielsen, Gaardejer sfids., var gift og havde 5 Børn:

1) Niels Pedersen, Gaardejer sfids., * m. Inger Klavsen. Børn:
a. Marie, * m. Gaardejer Peder Jensen sfids. Deres 5 Børn ere Kristine [* m. en Gaardejer i Kollerup], Rielsine, Karen († 1870), Jens og Inger.

b. Rielsine, * med Frederik Petersen af Tøllinge, Kontrollør ved det lgl. Theater. De have idetmindste et Barn: Olivia.

2) Ole Petersen, Kjømand i Vejle, * m. Anne Marie Sørensen. 6 Børn:

a. Martin Andreas Kristian Petersen, død som Soldatassistent i Maribo. Hans Enke og Børn bo i Kjøbenhavn.

b. Jens Peter Kristian Ludvig Petersen, f. $^{12}/_{2}$ 1811 i Vejle; * m. Rielsine Olivia Elisabeth Smith [f. $^{22}/_{10}$ 1826], Datter af Kasserer Halvor Smith i Kjøbenhavn († $^{10}/_{1}$ 1835). Han er siden $^{2}/_{4}$ 1859 Herredsfoged over Gjerding og Malt Herred. Deres 4 Børn ere Olaf, Baldemar, Ingeborg og Hedvig.

c. Anton P., Uhrmager i Vejle, er gift og har 5 Børn.

d. Signe P., optagen i Linnemanns Jomfrustofter i Vejle.

e. Elise P., * m. Klubbært J. P. Sørensen i Vejle [se nedenfor 5. a.).

f. Johanne P., * m. Uhrmager Bont i Dabgaard.

3) Birthe Petersen, f. 1790, * 1808 m. Simon Knudsen [f. 1781 † 1859], Gaardejer i Kollerup S. (Grøndal). 7 Børn:

a. Marie Simonsen, f. $^{22}/_{10}$ 1809; * m. Gjæstgiver Niels Lønborg i Lindved [ingen Børn].

b. Ole Kristian S. [skaldte sig Knudsen], Høker i Kjøbenhavn [f. 1812 † ?]; gift, men barnløs.

c. Peter S., f. 1815, * m. Karen Andersen af Høgom. Han fik Grøndal efter Faderen. Deres 6 Børn ere Simon, Anders, Niels Kristian, Ingvar, Marie og Niels [se nedenfor 4 c.).

d. Charlotte S., f. 1818, * m. N. R. Klejstrup. Deres 3 Børn ere Anente, Marie og Elise.

e. Knud Kristian S. Knudsen, f. $^{2}/_{12}$ 1821, * m. Kathrine Unserud af Odense. Gjæstgiver i Hvilsted ved Vejle [ingen Børn].

f. Rielsine S. [f. 1824 † 1826]. — g. Martha E., f. $^{4}/_{10}$ 1830; * 1852 m. Gaardejer Peder Andersen paa Høgom Vestermart [se nedenfor 4. b)].

h. Niels Christian Simonsen, f. $^{20}/_{10}$ 1827; * $^{22}/_{4}$ 1858 m. Kathrine Marie Thulstrup [f. $^{11}/_{4}$ 1835], ældste Datter af Kammerraad Thulstrup i Ryberg Nalle, Gylved Sogn. Da der maatte senere vil blive Lejlighed til omstændeligere at omtale denne Mand,

nævnes her kun hans 7 Børn: 1) Birthe Agate S., f. $10/10$ 1854 † $22/6$ 1856; — 2) Agate Marie S., f. $10/6$ 1856 † $11/7$ 1857; — 3) Birthe Agate Marie S., f. $14/5$ 1858 † $20/10$ 1860; — 4) Kristian Peter S., f. $29/11$ 1860; — 5) Simon Alfred S., f. $9/7$ 1863; — 6) Knud Kristian Marius S., f. $26/6$ 1866, og 7) Karl Bertou S., f. $7/4$ 1870.

4) Anders Pedersen, Gaardejer i Hygom; * m. sin Broder Niels Pedersens Enke Inger Klavsen [se 1]. Deres 3 Børn:

a. Niels Peter Andersen, f. 1826, Gaardejer i Hygom; * m.

1) Ingeborg Olesen, 2) Anna Lauritsen Drum. Der er 5 Børn.

b. Peder Andersen, f. 1818, Gaardejer paa Hygom Bestermark; * m. Martha Simonsen fra Grøndal [se ovenfor 3. g]. Deres 8 Børn ere: Nielsigne [† 1869], Anders, Simon, Knud, Kristian, Inger, Marius og Birthe Marie.

c. Karen Andersen [se ovenfor 3. c].

5) Mette Petersen, * m. Gjøstgiver Sørensen i Vejle. Deres 6 Børn ere:

a. Jens Peter Sørensen, Klubbært i Vejle; — * m. Elise Petersen [se 2. e]. Deres 4 Børn ere Martin, Alma, Sine og Hans.

b. Nielsine S.; — c. Sofie S.; — d. Abel S.; — e. Johanne S. og f. Martine S., de sidste 5 ere alle gifte i Horsens.

III. Poul Andersen Borgsmidt [se foran], f. $9/10$ 1649; †; — * m. 1) Maren Johanne Bendtsen fra Store-Slydel; 2) Pobil Tel. Han ejede Hærregaard og havde 5 Børn, nemlig:

A. Anders Poulsen Borgsmidt, f. $3/10$ 1678, blev Rjebmand i Viborg. Hans Søn Ole Andersen Borgsmidt blev Rjebmand og Raadmand steds [† 1748]. Sidstnævnte var gift og havde mindst 2 Sønner:

1. Peder Olesen Borgsmidt [f. $17/6$ 1719 † $12/7$ 1797, 78 Aar gl.]. Han lærte Forstvesenet og blev Skovrider paa Skovgaard, boede tilfids hos sin Slægtning, Mads Klavsen paa Hærregaard [se I. A. 5], hvor han døde. Han var gift men havde ingen Børn. Han oprettede et Legat til Fordel for de Fattige i Givskud Sogn. Ogsaa af ham habes endel Haandskrifter og Dylegneser.

2. Anders Olesen Borresmidt, f. $27/1$ 1717 † 1784; — * $12/10$ 1747 m. Johanne Jørgensen; var Hospitalsforstander i Viborg fra 1770 til sin Død, samt Justitsraad. De havde flere Børn, deriblandt:

a. Kaspar Borresmidt, f. $11/1$ 1756 † $28/4$ 1775 som Discipel i Viborg lærde Skoles øverste Klasse.

b. Kristen Andersen Borresmidt, f. 1770, † i Oktbr. 1836 som Rjebmand i Viborg; — * 1808 m. Marie Sepsen. Deres 5 Børn:

aa) Anders Kristian Borresmidt, f. $10/6$ 1810 † $22/1$ 1866; — * m. Ane Nikoline Petersen [f. $3/10$ 1807 i Hjaltring]. De havde ogsaa 5 Børn:

(1) Kristian A. Borresmidt, f. $30/6$ 1837 i Viborg, Rjebmand i Skive; * $4/7$ 1863 m. Marie Sofie Frederikke Mejer [f. $20/6$ 1838 i Halsborg], Datter af Tolbasffikent Peter Mejer. Deres 3 Børn ere a) Afbilda Nikoline B. [f. $17/7$ 1866]; b) Krist. Pet. A. B. [f. og † 1868] og c) Anne Sofie Marie B., f. $29/6$ 1870.

(2) Jens Peter Blesborg B., f. $17/4$ 1840; — * $14/6$ 1867

m. *Caroline Petrine Ditlev* [f. $\frac{1}{2}$ 1835 i *Biborg*]. De bo smids. Et Barn f. og † $\frac{10}{12}$ 1869.

(3) *Marie Kathrine B.*, f. $\frac{20}{10}$ 1842 i *Biborg*; — * $\frac{1}{10}$ 1870 m. *Stomager Peter Faarup Lorp* smids. [f. $\frac{1}{10}$ 1839]. De have en Søn, *Soren Lorp*, der blev f. $\frac{25}{10}$ 1870.

(4) *Niels Andersen B.*, f. $\frac{2}{10}$ 1844, *Snedker* [ugift].

(5) *Anders B.*, f. $\frac{1}{10}$ 1848, gik til *Vestindien* som *Soldat* og bosatte sig derovre.

hb) *Inger Marie Borresmidt*, f. $\frac{10}{4}$ 1818; * $\frac{1}{11}$ 1842 m. *Murmeester P. Petersen* i *Hobro* (f. $\frac{10}{7}$ 1810). Deres Børn: 1. *Jens Peter Petersen*, *Uhrmager*, f. $\frac{23}{4}$ 1843; 2. *Berta Marie Kathrine Petersen*, f. $\frac{20}{12}$ 1844, * $\frac{23}{3}$ 1863 m. *Farver Knud Valdemar Christensen* i *Hobro*. (Børn: a. *Sofie Chr.*, f. $\frac{1}{10}$ 1863; b. *Marie Sigmunda Chr.*, f. $\frac{2}{3}$ 1868; c. *Knud Valdemar Chr.*, f. $\frac{31}{3}$ 1870); — 3. *Hans Krist. P.*, *Bygmeister*, f. $\frac{14}{1}$ 1847; 4. *Kristian Borresmidt P.*, *Murer*, f. $\frac{1}{4}$ 1851; 5. *And. Gustav P.*, *Stomager*, f. $\frac{20}{6}$ 1853; 6. *Ida Karoline Amalie P.*, f. $\frac{20}{7}$ 1855; 7. *Jorgine Sofie Marie P.*, f. $\frac{1}{2}$ 1859. Flere ere døde.

cc) *Bolesina Borresmidt*, f. 1816 i *Biborg*; * m. *Snedker Thulstrup* i *Grenaa*. De have blandt andre 2 Sønner: *Frederik* og *Kristian*.

dd) *Inger Marie Borresmidt*, f. 1820 i *Biborg*; — * m. *Stomager Knudsen* [†] i *Randers*. De havde 3 Børn: 1. *Peter Borresmidt Knudsen*, *Handksemager* i *Geteborg*; 2. *Kristian K.*, tjener i *Kbhvn.*; 3. *Hansine Marie K.* i *Skibe*.

ee) *Karl Gustav Martinus Vager Borresmidt*, f. $\frac{20}{7}$ 1823 i *Biborg*; — * $\frac{27}{4}$ 1846 m. *Inger Kirstine Petersen* [f. $\frac{20}{10}$ 1813 i *Tibstied*, † $\frac{11}{2}$ 1871]; *Vager* i *Skibe*. Deres Børn: 1. *Marie Frederikke Vager P.*, f. $\frac{20}{3}$ 1847; 2. *Kristian Peter Johannes Vager B.*, f. $\frac{11}{7}$ 1850; han er *Smed*.

B. *Peder Povlsen (Borgsmidt)*, f. $\frac{2}{10}$ 1683, † . . . , var *Gaardejer* i *Bong* og *Fader* til

Kristen Pedersen (Borgsmidt), f. . . . , * m. *Anne Pedersdatter Hauge* [se E. 8]. Han kjøbte i 1759 *Herregaarden Donneruplund* i *Sive Sogn*, tidligere hørende til *Ribe Bispestol*. I hans Tid havde *Gaarden* med *Vndergodsset* ialt 93 $\frac{1}{2}$ *Ldr.* *Hartkorn*. Deres 3 Børn:

1. *Anders Christensen* [*Hestlund*] til *Hestlundgaard*; har talrigt *Afkom* [*Hestlund*]. — 2. *Niels Kristensen*, *Fader* til *Dejnen Jørgen Nielsen* i *Givstved* [1780] — 3. *Bobil Marie Kristensdtr.*, * m. *Henning Hansen* i *Lorring Kro* ved *Horsens*; tilsidst *Overtoldbetjent* ved *Ronarsaaen*. Han døde i *Slanderup* ved *Kolding* og hans *Enke* paa *Harresogaard* *Sidstnævntes* 5 Børn:

a. *Ditlev Henning Hansen*, lærte *Sullertogeri* i *Hensborg*, oprettede i *Forening* med *Lorens Krüger* af *Rebtoft* et *Sullerraffinaderi* i *Horsens*, hvorefter han siden blev *Gneejer*, og flyttede det til *Aarhus*. Han havde *Idetmindste* 1 Søn: *Henning Hansen*.

b. *Bobil Henninge H.*, * i *Ribe*; hun blev *Bodstemoder* til *Slagter Karl Henningsen* i *Ribe* († $\frac{11}{2}$ 1847) og *Didemoder* til *Slagter Daniel Henning Henningsen* i *Hestlund*, til *Meta Henningsen*, * m. *Vager Bjerrum* i *Ribe* og til *Marie Henningsen*, * m. *Hans Hansen* paa *Ribe Skibbro*.

c. *Marie H.*, * m. *Best* i *Hensborg*. Børn:

(1) *Johan Vilum Best*, *Bødler* i *Hensborg*, † $\frac{1}{12}$ 1863; —

* m. Sofie Røller — Søster til Lærer og Kordegn Rabens Hustru D. i Ribe, og til Fru L. Holvig til Rørgaard —. Børn:

aa) Knud Tobias Vest, Kandidat i Kjøbenhavn, f. 10/11, 1848;
— hb) Hans Vilhelm V., Sejlmager, f. 27/2, 1850.

(2) en Søn, hvis Navn ikke kendes, men som blev Bedstefader for Højskoleforstander A. P. Vest i Børsbøl.

(3) en tredje Søn blev Stamfader for Familien Vest i Middelfart og Svendborg.

d. Kristiane Hansen, * m. Generalrigskommissær, Grosserer H. Harris Holm i Kristianssand i Norge. Han ejede Hovedgaarden Stenalt ved Vanders fra 1810—18; men den af hans 3 Døtre, der fulde have haft den smukke Herregaard i Brubegave, døde paa den betrammede Drifflupsdag, og saa kom Statsbankerottens, hvorved Holms Rigdom fik et betydeligt Slaar.

e. Birgitte H., * m. Mads Havge Klavsen til Hærresøgaard (se I. A. B).

C. Niels Povlsen (Borgsmidt), f. 1/1, 1701 + 12/10, 1765;
— * 2/4 1729 m. Else Jørgensdatter Ris (f. 2/2, 1702 — se III. 2). De ejede Hærresøgaard, og det var deres Datter Anne Marie, der blev gift med Klavs Pedersen Skovbølling (se I. A).

D. Kaspar Povlsen Borgsmidt, Kjøbmand i Viborg, † 19/6 1761.

E. Bodil Johanne Marie Povlsdatter (Borgsmidt), * m. Peder Madsen Havge til Havgegaard ved Lørring. De havde 2 Børn:

1. Mads Pedersen Havge, der fik Forældrenes Gaard. Hans 3 Børn vare:

a. Peter Madsen Havge, * m. Karen Pedersdtr.; Gaardejer i Lørring.

b. Anne Madsdatter Havge, Klavs Pedersen Skovbøllings 2den Kone (se I. A).

c. Kristian Madsen Havge, f. 1760 † 1822; — * m. Inger Magdalene Nelsens; ejede Lørring Kro. Deres Børn:

(1) Henriette Nelsens, f. 12/1 1809 i Lørring Kro; — * m. Provst Joh. Fred. Leth i Svanninge ved Faaborg.

(2) Mads Kristiansen, f. 27/2 1796 † 1/1 1870; * 1) 17/2 1880 m. Dorthea Jørgensen (f. 11/11, 1777 † 10/10, 1845, Enke efter Gæstgiver N. Rasmussen); 2) 24/4 1846 m. Dorthea Hansen (f. 12/12, 1818 i Svanninge). Han var Gæstgiver og Brændevinsbrænder i „Slusefær“ ved Faaborg.

(3) Magimilianus Kristiansen († 28/6, 1870 i Lørring). Børn: a. Frederik Kristian Magimilianus, f. 28/4 1830, * i Aug. 1870; — Seminarist fra Jøllinge med bedste Karakter 1851, Lærer og Kirkefanger fra 10/10, 1865 i Lube ved Holbæk.

b. Inger Magdalene R., f. 11/1 1833; — c. Jens Kristian Kristiansen, f. 22/4 1836, Kjøbmand i Vejle. (Han og de efterfølgende Sødfænde døbtas med Faberens Efternavn). — d. Johannes Henrik R., f. 28/1, 1839, Kjøbmand i Vejle. — e. Mads R., f. 10/10, 1841, Kjøbmand smst. — f. Johan Severin R., f. 10/10, 1849, Handelsbetjent smst. — g. Johan Frederik Leth R., f. 1/1, 1858, Handelsbetjent smst..

B. Anne Pedersdatter Høge, i. . . . , * m. Kristen Pedersen til Donneruplund (se II. B.).

III. *Else Johanne Andersdatter Borgsmidt*, f. $\frac{3}{4}$, 1654; — * m. Gaardmand Peder Jørgen Jensen i Ris. Deres Søn Jørgen Pedersen, f. . . . † 1761, Gm. i Ris, var gift og havde 6 Børn:

1. Peder Jørgensen Ris, Byfoged i Nysted.

2. Jens Jørgensen Ris, f. $\frac{10}{4}$ 1691 † $\frac{12}{8}$ 1779, 88 Aar gl.; * m. Johanne Arvidsdtr. Kongelv (f. $\frac{11}{12}$ 1681 i Norge, † i Kolbing $\frac{17}{2}$ 1759). Han var Kommerceraad, Postmester, Toldbr og Borgmester i Kolbing. oprettede nogle Legater og havde 5 Børn, deriblandt: a Jørgen Frederik Ris, Student fra Kolbing 1741, og b. Arvid Ris, Student fra Kolbing 1744.

3. Else Jørgensdtr. Ris, f. $\frac{2}{6}$ 1702; -- * $\frac{2}{4}$ 1729 m. Niels Povlsen (Borgsmidt) (se C)

4. Mette Jørgensdtr. Ris, † ugift.

5. Kristen Jørgensen Ris, * m. en Gaardmand i Bonge, Nylirke Sogn.

6. Kaj Jørgensen Ris, † som ungt Menneske i Ris.

9. Christen Andersen, Gaardejer i Nørre-Tullstrup (Viborg Amt).

„Min Læsning har aldrig tøvet eller sat mig tilbage, thi der er Tid til Alting“. Disse Ord vare det meget gjængse Mundheld for den ovenfor nævnte brave Syde i simpel Bondeløste hist ovre i Halvøens lynchældte Heedeegne, og aldrig have disse eller lignende Ord i en Bondes Mund mere indeholdt den fulbstændigste Sandhed eller bedre staaet deres Prøve, — derom har hans hele ydre Forfatning det uimodstigeligste og uafviseligste Vidnesbyrd. Vi ville i det Efterfølgende forny Mindet om den for et halvt Aarhundrede siden afdøde Christen Andersen i Nørre-Tullstrup i Hjerminde Pastorat, ved dels at lære hans Livsfærd at kjende, saaledes som den, ved velvillig Smødefommen af den

nudærende Sognepræst for Hjermind, Lee og Hjorthede Sogne, paa Anmodning et bleven os medbølt, og ved dels at høre det Vidnesbyrd, som den lidligere Sognepræst, den velbekjendte Konfistorialraad Hans Bjerregaard, der var Præst for de nævnte Sogne i omtrent 59 Aar, fort Lid efter Christen Andersens dødelige Bortgang aflagde om ham i „Kjøbenhavns Allernyeste Skilderi“, et Vidnesbyrd, der nogle Aar senere opfristedes i „Danst Penning-Magasin“.

Christen Andersen blev født i Nørre-Tulstrup, Lee Sogn, den 10. Februar 1739. Forældrenes Navne have ikke været til at udfinde, da Pastoratets Kirkebøger ikke gaa længere tilbage i Tiden end til 1751. Hans Forældre vides dog at have været fattige Folk, hvorfor han blev opdragen i Trang og Armod. Derved vænnedes han imidlertid tidligt til Flid og Sparksomhed, uden at hans Lyst til Læsning og Erhvervelse af nyttige Kundskaber svækkedes, hvilket den Gang var en stor Sjældenhed blandt Bønderne. Han tiltrak sig derfor ogsaa opmærksomme Mænds Opmærksomhed, og saaledes modtog han flere gode Bøger tilslaans af den daværende Biskop Lethen i Viborg, af hvem han ogsaa fik mangt et godt Raad, som han gjerne fulgte. Fra sin tidlige Ungdom holdt han nøjagtig Regnskab over Forældrenes Indtægter og Udgifter af deres Fæstegaard og over hvad han selv fortjente ved en lille Handel med Træ, Uld og Skind. Da han var 25 Aar gammel, fik han sine Forældres Gaard i Fæste, og havde allerede den Gang ved sin Handel fortjent Saameget, at han kunde betale Indfæstningen. Han ægtede nu en agtværdig og dygtig Bønderpige Maren Nielsdatter, født i Lovskal i Stjern Sogn 1733 ved St. Oluftstiden. Om deres Bryllup skriver Christen Andersen selv: „Den 24. April 1764 stod vor højttidelige Bryllupsfest i Stjern Kirke med en

tristelig Kopulation; siden i hendes Forældres Hus i mange fornemme Folks Nærværelse glædelig og velholden. Gud give, at det altid maa fulbringes i Gudsfrugt, Kjærlighed, Lykke og Velsignelse og Naade baade hos Gud og Mennesker." Efter sit Giftermaal fortsatte han med Iver sin Gaards Drift saaledes, at den næsten fra den fletteste blev den bedste i Sognet. Ved sin Dyrktighed og Flid som Landmand og ved at udvide sin lille Handel noget samlede han snart saamegen Formue, at han af de øvrige Bønder, der ligesom han havde kjøbt deres Fæstegaarde, fik det ene Stykke Jord og Eng efter det andet tilkjøbs, hvorved Gaardens Bedrift blev dobbelt saa stor som før. Han efterlod sig 1 Søn og 2 Døtre. Sønnen fik Gaarden, og Døtrene bleve gifte med agtværdige Gaardmænd. Lige til sin Død vedblev han utrættelig at virke for sine Børn og Børnebørn.

Sognestræsten Hans Bjerregaard, der som saadan havde kjendt Christen Andersen i 22 Aar, aflagde ved dennes Død, som ovenfor antydet, følgende smukke Vidnesbyrd om ham: „Jeg har allerede for en Snees Aar siden anmeldt med et Par Ord denne Mand i min Bog om „Overtroen“. Og vist er det, at jeg ikke lettelig har kjendt Noget af hans Stand med større Læse- og Arbejdslyst i Forening, eller der læste og derhos arbejdede og virkede mere end han. Uden at eje Noget, tiltraadte han en ringe og forarmet Fæstegård og Høverigaard, bragte efterhaanden Rigdom i den, købte den omfiden og efterlod samme som den bedste i Sognene. Han sagde derfor og med Ret: „Min Læsning har aldrig tøvet eller sat mig tilbage, thi der er Tid til Alting“, og ved en i Et og Alt sjælden Ordenlighed og Nøjagtighed, hvorover han tillige strængt holdt over hos Børn og Tyende, ja ved at gjøre enhver Ting i rette Tid fik han Tid til Alting. Han besad megen Sjæls- og Legems-

styrke, en god sund Dømmekraft og en lykkelig Gutmælselse, en fast og uroffelig Karakter, der stundom syntes at nærme sig til Stivind og vel meget Selvtillid. Blandt mine Sognesolk, hvem det Vidnesbyrd skyldes, at de høre til de af vore Landsby-Menigheder, der mindst lode sig smitte af den i senere Tider herskende Overdaadigheds-Snge, var han, uden at være Gnier, og med al sin Evne til at leve paa en højere Fod, den mest erklærede Fjende af alt, hvad der havde mindste Anstrøg af at være over hans Stand eller upassende for samme. Af Religion og offentlig Guds-Dyrkelse var han derimod en varm Ven. Klogelig stiftede og delte han selv sin Formue lige indtil den sidste Stilling og arbejdede fort, indtil han nogle Dage før sin Død, 82 Aar gammel, lagde sig til Sengs og drog bort herfra, uden næsten at føle Døden eller Dødens Smerter. No, han besad med enkelte Smaasejl og menneftelige Strøbeligheder flere hyppelige Egenstaber og var i det Hele en især for hans Stand ikke ganske almindelig Mand. Han døde 18. Marts 1821."

10. „Den Christen Andersenske Slægt"

og

Anders Christensen,
Gaardejer i Skjenkelsø (Frederiksborg Amt.)

Det er saa hyderst sjældent, at man kan forfølge en Bondes Slægtsforhold gjennem et Par Aarhundreder. Aarsagen dertil maa navnlig søges i den dobbelte Omstændighed, først at Kirkebøgerne, lige indtil i de første Aar i indeværende Aarhundrede, førtes næsten overalt

paa Landet med en uforsvarlig og hartad flammelig Ligegehlighed og Skjodesløshed, og dernæst, at Fortidens Bønder vare i Almindelighed, som en Følge af deres Samfundsstilling, for uvidende og fløve til selv at optegne for Samtid og Eftertid, hvad der laa dem nærmest. Der gaves imidlertid Undtagelser i saa Henseende, og en af slige Undtagelser fandt Sted i den lille By Skjenslø i Hjørunde Sogn paa Frederiksborg Amt. I denne By har der hidtil nu i 200 Aar levet en anset og i det Hele taget velstaaende Bøndeslægt, der endnu kaldes „den Christen Andersenske Slægt“, i hvilken Navnene Christen Andersen og Anders Christensen hidtil gjennem 6 Slægtsfølger have vexlet med Søn efter Fader, saaledes at der fødtes 3 Mænd af hvert af de tvende Navne. Den nævnte Slægt har væsenlig beboet 3 Gaarde der i Byen: „Søbjerregaard“, „Skjælbæksgaard“ og „Kalebæksgaard“. Af hin Slægt var den i Overskriften nævnte Mand. Før vi dog nærmere omtale denne meget virksomme og i sin Egn fremragende, men i Velstand, formedelst uheldige Tids-Ømsændigheder, noget tilbagegaaende Bonde, forudstiftes nogle historiske Oplysninger om hans Forsædre, navnlig i lige nedadgaaende mandlig Linie, og fuldstændig gjorde ved en tilføjet Stamtable, og om de Gaarde i Skjenslø, som de beboede. Disse Oplysninger ere sammenarbejdede af Anders Christensens efterladte, righoldige men spredte Optegnelser, der fortjene at reddes fra en ellers tibliger eller senere Tilintetgjørelse.

Før over 200 Aar siden levede i Skjenslø en Mand ved Navn Lars Joensen, der var født 1613 i Solrød, Annex til Havdrup Sogn ved Rjøge, altsaa i Christian den Fjerdes kraftigste Manddomsalder. Hvad Aarsagen var til, at Lars Joensen fjernede sig og søgte Bo saa langt fra sin Hjemstavn, vides ikke, og heller

ikke vides det, om denne Mand har været Gaardmand i Skjenkelsø; men hvis saa var, maa det sandsynligvis kun have været i saa Aar. Lars Jønsen havde to Sønner: Jøen Larsen og Arild Larsen. Hos den Førstnævnte af disse henlevede Faderen sine sidste Levedage og døde hos ham paa „Søbjerggaard“. Denne Gaard var i 1644 pantsat til Krigs-Bogholder Mathias Has i Kjøbenhavn og svarede da i Landgilde 1 Bund Rug (18 gamle Skpr. eller 3 Td. nu), 1 Pd. Byg (24 gamle Skpr. eller 4 Tdr. nu), 2 Tdr. Havre, 1 Gaas og 2 Høns; dens Hartkorn var 8½ Tdr., dens Udsæd: 10 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre, dens Høavl 3 Læs a 32 Lpd. Ved den nye, af Ole Romer i 1686 indrettede Skjldsætning fik Gaarden 8 Tdr. 6 Skpr. 2 Fdk. 2 Album Hartkorn. I Krigsstatfordehog af 1718 var dens Hartkorn derimod kun 7 Tdr. 4 Skpr. 1 Fdk., og hele Gaarden omfattede da 41 Fag Hus; dens Besætning udgjorde 7 Heste, 3 Stude, 3 Køer, 3 Unghøveder og 8 Faar, dens Udsæd 6 Tdr. Rug, 7 Tdr. Byg, 3 Tdr. Havre, den havde Græsning til den nævnte Besætning, godt Tørveffær og svarede til Rytterhold 30 Rd. 12 St., 2 Lpd. Hø og 19 Lpd. Halm. I Aaret 1830 solgtes Gaarden for 1800 Rd. Den nævnte Jøen Larsen var Besidder af „Søbjerggaard“ fra omtrent 1680, indtil han „forsad sig“, det vil sige: indtil det gik saaledes tilbage for ham, at han i 1699 af Øvrigheden blev sat ud af Gaarden, fordi han ikke længer kunde svare sin aarlige Afgift af den, og han boede nu indtil sin Død som Indsidder paa den øde „Brandhøjgaard“ der i Byen.

Arild Larsen tjente hos Broderen paa „Søbjerggaard“, indtil han i 1686, lidt over 40 Aar gl., indtraadte i Ægtekab med Enten Bodil Hansdatter (Enke efter Jørgen Pedersen paa „Stjælbælsgaard“) og

fik med hende 2 Stifbørn — den 14aarige Peder Jørgensen og den 10aarige Karen Jørgensdatter — samt „Stjælbæksgaard“, liggende lidt Syd for „Aalebæksgaard“. Den nævnte „Stjælbæksgaard“ var i 1664 pantsat til Christen Jensen Slagter i Kjøbenhavn, svarede i Landgilbe og havde Hartkorn m. m. det samme som „Søbjerregaard“; i 1686 fik den i Hartkorn 9 Ldr. 5 Str. 2 Fdt. 2 Album, i 1718 derimod 11 Ldr. 2 Str. 1 Fdt. 1½ Album, dens Besætning var 6 Heste, 3 Stude, 3 Røer, 4 Unghøveber og 16 Faar. Det nævnte Hgtepar var velhavende og meget ansete Folk i Stjentelsø paa den Tid, hvilket da ikke vilde fige saa lidt. Et Bevis herpaa kan maasse den Kjendsgjerning tjene, at Arild Larsens Hustru i mange Aar holdt de fleste Børn fra Stjentelsø over Daaben. Overhoved stod man sig i Stjentelse paa den Tid bedst i hele Hjørlande Sogn, og efter en gammel Talemaade sagde man, at „naar Hjørlanderne vilde æde sig ordenlig mætte, maatte de til Bords hos Stjentelsøerne“. Arild Larsens Hustru, ved hvem han i sit 17aarige Hgteffab blev Fader til 3 Børn, døde pludselig af et Slagtilfælde om Natten, og Ingen vidste af det, før man om Morgenen fandt hende død i Sengen. Hans eneste Søn, Jørgen Arildsen, født 1691, giftede sig 1730 med Dortha Rasmusbatter, Enke efter Gaardmand og Sognefoged Jens Christensen i Græse, fik Gaarden med hende, blev Sognefoged og efterfulgtes som saadan af Søn og Sønesøn. Gaardens Husvæsen styredes nu i hans lange Enkemandsstand af en Datter og en mangeaarig Tjenestepige. Da han var 65 Aar gammel, havde han — som det saa utunstlet fortælles om ham — „det Uheld“, at hin Pige (Karen Sørensdatter) fik et Barn ved ham. Arild Larsen maa have været en sjælden rast og kraftfuld Mand, thi han styrede selv sin Gaards Drift, ind-

til han var næsten 85 Aar gl., og han oplevede den høje Alder af 90½ Aar.

Paa samme Tid levede i Stjentelsø en Husmand ved Navn Anders Pedersen, der i Januar 1670 havde indladt sig i Ægteskab med Pigen Ane Nielsdatter af samme By. De havde 4 Børn, nemlig 3 Sønner og 1 Datter. Han boede endnu i Aaret 1700 der i Byen, men maa senere vistnok være flyttet andstedts hen. Hans ældste Søn, Christen Andersen, der blev født først i Aaret 1670 og bøde som Gaardmand i Bonderup, blev i sit Ægteskab Fader til 5 Børn. Den Næstældste af disse, Sønnen Anders Christensen (A, eller den Ældre), der var født 1701 og var en ualmindelig stor, stærk men derhos godmodig Ungerfvend, giftede sig i 1731 med Gaardmand Arild Larsens næsten 42aarige Datter Johanne og fik med hende „Stjælbæksgaard“. Da hun efter 9 Aars Ægteskab bøde barnløs, giftede Anders Christensen sig senere med Kirsten Larsdatter, Søster til Bodil Larsdatter, der var gift med Lars Nielsen, Gaardmand, Foged og Kirkeværge i Lystrup. Hun blev ikke barnløs, men tværtimod Moder til 6 Sønner og 3 Døtre, hvoraf de 4 Sønner stode i stort Ry formedelst deres ualmindelige Størrelse og Styrke. En Gang vare Brødrene, eller allensfals Nogle af dem, i Frederiksfund, hvor de efter Datids Stik svirede dygtigt. Omtrent udenfor den nuværende Gæstgivergaard „Dannebrog“, altsaa strax indenfor Indtjørseleu til Byen, laa nogle usædvanlig tykke Lømmerstofte. „Kan I bære de Tyre?“ spurgte Nogle i en Kjøbmandskbød de stærke Karle, hvilket disse mente, de magelig kunde. — „Ja, vi véd nok, at I skal være nogle Unehelveds Karle af Kræfter, men dem lade I dog magelig ligge,“ gjenmælede hine. Et Væddemaal blev indgaaet, Stjentelsøerne bare Lømmerstoffene, vandt

saaledes Væddemaal, draf endnu mere, end de allerede havde faaet, mørbante derpaa nogle Frederiksfundere, som troede ustraffet at kunne gjøre Grin og Gjøgler med de saataldte „Wondebæsters“ Langkofter og „Knæbøvsjer“, saa Benene ryste i deres Fuger og det sved til Knoglerne paa de frebrifsfundste Galgensugle, og hjørte saa efter Heltedaaden glade hjem til Skjentelsø. — Aaret før sin Død, altsaa i 1764, maatte Anders Christensen friste den tunge Lod at se „Skjælbætsgaard“ blive et Kov for Luerne, uden Skuld fra hans Side. Ilden opstod i „Allingegaard“ derved, at Konen i Huset, Johanne, en Broderdatter af unge Peder Olsen paa „Aalebætsgaard“, vilde med Lygten efterse, om hun havde givet Køerne Nattefoder nok og kom derved til at stifte Ild i Foderet. Det var en stærk Storm, hun var ene hjemme og kunde derfor ikke forhindre, at Ilden omspændte hele Gaarden, og end mindre, at den forplantede sig først til Nabogaarden „Siebjerggaard“ og derfra videre til „Skjælbætsgaard“. Man maa her erindre sig, at den Gang endnu ingen Gaard var udshyttet fra Byen. Noget svedet Tømmer ses endnu i „Siebjerggaard“.

Den Førstefødte af Anders Christensens (A, eller den Eldres) 9 Dørn var, som vi her kunne kalde ham, den mellemste Christen Anderjen (II.), født 1741 og baaren over Daaben af Sognepræstens Søster, Jomfru Bobil Lulle. Ved sin af Provst Schindler foretagne Konfirmation 1758 var han Tredie oberst. Senere giftede han sig med en Datter af unge Peder Olsen paa „Aalebætsgaard“ og fik med hende denne Gaard, hvor der vistnok var god Velstand, efter som unge Peder Olsen, ligesom Anders Christensen og dennes Formand paa „Skjælbætsgaard“ (Arild Larsen), havde halvanden Gaards Avling, og alle Tre synes at have været velstaaende, vel endog fremragende Mænd i Byen. „Aale-

bæksgaard" var, ligejom „Søbjerggaard", i 1664 vant-
 sat til den allerede nævnte Mathias Has i Kjøbenhavn,
 men Gaarden laa da øde og var det endnu 1686. I
 1718 var dens Hartkorn 11 Edr. 2 Skpr. 1 Fdt. 1½
 Album, den bestod af 44 Fag Hus, havde en Besætning
 af 8 Heste, 2 Stude, 3 Køer, 2 Ungheveder og 9 Faar;
 det Øvrige som ved „Søbjerggaard". Ved Udskiftningen
 blev der tillagt Gaarden 64, $\frac{2}{3}$ $\frac{1}{4}$ Edr. Land Ager og
 Eng, og Christen Andersen blev Gaardens første Ejer.
 — I ikke fuldt et Aar varede dette Christen Andersens
 første Ægteflab; hans Hustru døde barnløs 1768. Han
 giftede sig igjen med en Datter af Hans Pedersen paa
 „Ellisgaard" i Hagerup (nu tilhørende Peder Pedersen).
 Hendes Navn var rigtignok Ane, men Navnet „Ras-
 mus" havde, om det havde været gjørligt, været et mere
 passende Navn for hende: thi ligesaa stor og godmodig
 som Manden var, ligesaa sifter eller ilter og hvaas i sit
 Bæsen skal hun have været. — Christen Andersen holdt
 meget af at smøge sig en Pibe Tobak, og han avlede
 denne selv, for det meste paa Marken Vest for Gaarden.
 Hestene gif den Gang løse i Stalden, ligesom Faar i
 Faaresolde nu. Man havde kun den nu uddøde gamle
 sjællandske Race: smaa, tætfluttede, kraftige Heste med
 rig Haarvæxt, især Mantle og Hale, og med meget bred
 Lænd. Det skal have været morsomt at se den store
 Mand i sine ældre Dage sykle med sine smaa Heste i Stalden.
 Den meget lille Pibe — en Kridtpibe —, han var i
 Munden, skulde ofte stoppes, saa tabte han den, saa gif
 den ud og skulde tændes igjen, saa slog han Ild i
 Trøbsketønden, og saa snakkede han saa smaat og ven-
 ligt med Hestene osv. — Han fikkede ogsaa meget i
 Søerne ved Skjeltlø og Hagerup (der udtørredes under
 en Kapitain Leschly's Overtilsyn, den sidstnævnte Sø
 i 1837, den førstnævnte i 1839), og han havde sit

Baabeleje inde ved Batten Nord for den Dal, der ligger Nord for Gaarden; altsaa paa det Sted, hvor man nu i mange Aar har pløjet, saa't og høstet, kunde han sejle ind med sin Baad, og det er dog kun 72 Aar siden, at dette kunde ske. — Ved sin Hustru blev Christen Andersens Faber til 3 Børn; men om de to Sønner blandt disse vil der længere hen blive Tale.

Af Anders Christensen den Ældres (A.) øvrige 8 Børn nævnes her de 5, nemlig: 2) Lars Andersen, født 1742, baaren over Daaben af den før nævnte Fr. Tulle, konfirmeret som Næstøverst 1761 og gift 1766 med en Datter af Rasmus Larsen paa „Bygaard“ i Sperrestrup og fik Gaarden med hende. Han beboede den ved Udflytningen, blev saaledes dens første Ejer og tillige Vebstefader til flere, deriblandt til den for saa Aar siden afdøde Lars Pedersen paa „Ejendal“ i Hjørunde. — 3) Johanne Andersdatter, født 1744, baaren over Daaben af Præsten Schindlers Hustru Lene — blandt Fadderne saas den rige Kjøbmand Boje Nielsen Møllers Søn Jørgen af Slangerup —, konfirmeret 1764 og gift 1777 med en Karl af Uvelse. — 4) Peder Andersen, født 1746, baaren over Daaben af Peder Pedersen Smeds Hustru Sidse Marie i Skjentelsø, konfirmeret som Trebie øverst 1764, gift 1770 med Johanne Nielsdatter, Enke efter Jeppe Hansen paa „Ejlethærgaard“ i Skjentelsø (nu tilhørende Jørgen Christensen) og fik med hende denne Gaard. Denne Johanne Nielsdatter var, medens hun tjente hos unge Lars Larsen i Sperrestrup (i nuværende Hans Pedersens Gaard), bleven gift i 1733 med Enkemand Hans Jørgensen paa „Ejlethærgaard“ og, da han var død i 1754, atter gift med Jeppe Hansen, en Søn af den velhavende Hans Ibsen paa „Gadagergaard“ (nu tilhørende Anders Bendsens Enke) og endelig, da han afgik ved Døden,

gift i 1770 med Peder Andersen, der saaledes blev hendes tredje Mand, da hun maa have været henved 60 Aar gammel. Hun lever endnu i Sagnet som en rig Kone, der var saa angst for at blive bestjaalet, at hun hver Nat laa med sine „mange Penge“ under Hovedgjærdet. Peder Andersen døde af Brystsyge i 1783. —

5) Hans Andersen, født 1751, baaren over Daaben af Sognebegnen Falchs Hustru Konradine, konfirmeret som Fjerde overst 1768, blev i Hjemmet hos Faderen og fik „Stjælbæksgaard“ efter ham, gift 1778 med en Datter af den rige Peder Jørgensen paa „Gadagergaard“ i Skjælsø, der gif og gjaldt i Folkemunde som en Mand, der gjemte sine „mange Penge“ i et Hul i Stuegulvet under det ene Bordben. „Mange Penge“ vare i de Lider en 3, 4 til 500 Rdl. Nævnte Hans Andersen, som gif under Navnet „unge Hans“ til Forskiæl fra Hans Andersen paa „Søbjerggaard“, den saakaldte „gamle Hans“, skal have været en stor Spillemager i sine unge Dage og ikke fjældent have lavet Spøgeri paa Gaden, saa man med stor Uengstelse troede, at „Fanden var løs i Skjælsø“ og navnlig mente, at han drev sit fæle og fule Spil paa Batten Best for Byen, tæt ud for „Stjælbæksgaarden“, Efter Faderens Død bestyrede han Gaarden for Moderen i en lang Aarrække, fik den endelig selv, flyttede den ud paa Marken og blev dens første Ejer. I Aaret 1813 folgte han Gaarden til Sønnen Anders Hansen for 1000 Rdl. og mod Aftægt eller saakaldet Undertag til en aarlig Værdi af 170 Rdl.; Anders folgte senere den vestre Halvdel af Gaarden til en Søren Pedersen, og Resten, Hovedparcellen, folgtes i 1867 af Niels Olsen, dens daværende Ejer, til Niels Johansen fra Oppesundby for 11,400 Rdl. Hans Andersen kom paa en lykkelig Maade af Dage i Foraaret 1820. Han var gaaet ud paa den

tilfrosne Sø ved Skjælsø, Iken brast under ham, ved Hjælp af en Stang holdt han sig vel oppe, men havde ikke Kræfter nok til at hæve sig op paa den faste Is. Der var Mandskab nok tilstede til at redde ham, men af Mangel paa Omsigt eller gode Redskaber var Redningsforsøget, der varede i flere Timer, forgjæves, og den forulykkede 69aarige Mand omtom af Kulde, inden man naaede ud til ham. — 6) Niels Andersen, født 1760, gift 1783 med en Datter af Peder Jensen paa „Holmegaard“ i Skjælsø (nu tilhørende Hans Jensen). I dette sit Ægteskab blev han Fader til en Datter, Bodil, der 1797 (?) blev gift med en Møllersvend paa Høve Mølle. Niels Andersen fik „Ejletjærgaard“ efter Broderen Peder Andersen, der var afgaaet ved Døden et halvt Aar før Niels Andersen giftede sig. Sidstnævnte led, ligesom den afdøde Broder, i mange Aar af Brystsyge — maasse formedelst Overanstængelse af Kræfterne i den yngre Alder — og var som Følge heraf, især i hans ældre Dage, gnaven og let pirrelig, vilde gjerne byde og befale over sin Nabo, Brodersønnen Anders Christensen den Yngre (B.) saaledes som han maasse havde gjort i dennes Drengaar, og, naar Anders ikke altid vilde lystre ham, endog bruge Magten, men han maatte da altid til sin Skarpe erfare, at hans Kræfter nu ikke mere sloge til, som i hans unge og sunde Dage, og at Anders nu var stærkere end han; men han kunde dog alligevel godt lide Anders Christensen, hvortil den gode Ret Fisk, der tidt bragtes ham af denne, vel bidrog ikke saa ganske lidt, thi Fisk var hans Livret.

Alle den ældre Anders Christensens 5 Sønner bleve saaledes Gaardmænd i deres Fædrenesogn. Det blev ovenfor antyndt, at den ældste af disse Sønner, Christen Andersen (II.), tilgiftede sig „Ålebætsgaard“ og blev i

fit andet Ægteffab Fader til 3 Børn, nemlig 2 Sønner: Anders Christensen (B.) og Peder Christensen, samt en Datter, der døde ung. Om den Førstnævnte vil der strag nedenfor blive Tale. — Den anden Søn, Peder Christensen, fit senere Faderens Gaard, og Peder Christensen ejede tillige en Tidslang i Hillerød Gaarden paa Hjørnet af Fiskekorvet og „Pofen“, hvor „Hans Brygger“ fra Skjættelsø tidligere boede; men Peder skal ikke have spundet Silke ved denne Ejendom.

Den i Overkriften nævnte Mand, den yngre Anders Christensen (B.) — saaledes kan han her kaldes til Adskillelse fra Bedstefaderen, den allerede omtalte ældre Anders Christensen (A.) — var den Førstefødte af den mellemste Christen Andersens (II.) og Ane Hansdatters 3 Børn. Han blev født paa „Aalebæksgaard“ den 4. Juni 1769 og blev holdt over Daaben af Provstinde Schindler i Hjørlande. Formedelst Forældrenes meget forskellige Sindstemning og Syn paa Livet var den Opdragelse, som han og hans øvrige Sødsfende fit, iust ikke den allerheldigste. Naar Faderen er godmodig og Moderen ilter, udsættes Børnene let for, at der i deres hele indre og ydre Væsen indpræges noget Dobbeltsidigt, en Blanding af Godmodighed og Ilterhed, en Drift efter at trække baade til Højre og til Venstre. Anders Christensen blev af et indesluttet Væsen. Efter i Aaret 1785 at være bleven konfirmeret af Provst Schindler, hjalp han Faderen i dennes Livsgjerning i de første derpaa følgende 4 Aar, indtil han den 8. April 1789, endnu ikke 20 Aar gammel, indtraadte i Ægteffab med Kirsten Villumsdatter, Enke efter Gaardmand Hans Andersen, den saakaldte „gamle Hans“. Med

denne sin Hustru, der da kun var 25 Aar gammel, fik den unge Mand „Søbjerggaard“ i Medgift. I sit Ægteskab med hende blev han Fader til 4 Børn, nemlig 3 Sønner og 1 Datter, hvoraf den Ældste og Yngste — en Datter og en Søn — vare dødsfødte; af de øvrige Sønner døde den Ældste af dem i sin Drengaalder, den Anden derimod, Villum Andersen, blev senere Gaarbejer i Sperrestrup, hvor han ægteede Villum Larsens Enke og døde 1858. Anders Christensens Hustru afgik ved Døden i September 1798, 32 Aar gl., og endnu inden 2 Maanedes Forløb indtraadte han den 16. Novbr. i nyt Ægteskab med Pigen Bobil Jensdatter, født 7. Maj 1775, Datter af Jens Pedersen — kaldet „Jens Skomager“ — paa „Søbjerggaard“ (nu tilhørende Hans Pedersen). I dette sit andet Ægteskab blev han Fader til 3 Børn, nemlig 1 Søn og 2 Døtre, der tilsammen forfjæledes af Moderen, men derimod — især Sønnen Christen Andersen (III.) — holdtes strængt af Faderen. Da Broderen Peder Christensen, der ejede Forældrenes Gaard „Aalebæksgaard“, havde som Enkemand i 1809 tilgiftet sig „Ellisgaard“ i Hagerup og derfor ønskede at afhænde „Aalebæksgaard“, købtes denne Gaard i 1810 af Anders Christensen, der nu ejede to Gaarde i sin Fødeby. I Forening med sit Landbrug drev han et temmelig betydeligt Fiskeri paa nogle Søer der i Omegnen, hvilket han i samfulde 32 Aar havde i Forpagtning mod en aarlig Afgift af 220 Rdl. I Reglen hørte han to Gange om Ugen til Kjøbenhavn med Fisk. Af nogle endnu tilstedeværende Regnskabsbøger fra hans Haand, hvilke ere førte med en sjælden Nøjagtighed, fremgaar det tydeligt, at Forderne kun have givet et meget ringe Udbytte. Driften maa derfor upaatvilelig have været noget mangelfuld, især paa „Aalebæksgaard“, der synes at have henligget

næsten som Overdrevs-Jord, hvilket sandsynligvis atter var en Følge dels af den Tids i Almindelighed altfor indgroede Glendrians-Bane ved Jordens Dyrkning og nderlig flette Landbrugsredskaber, dels af den Omstændighed, at Fiskeriet ogsaa skulde passes. Forpagtnings-Afgiften af Søerne til en Kapitain Mener i Kjøbenhavn blev imidlertid drevet en Del op saaledes, at der fremkom Tab istedetfor Fordel ved at drive Fiskeriet, hvilket fremkaldte Tilbagegang i aarlige Indtægter, følgende Tilbagegang i Formue, og denne Omstændighed havde atter til Følge, at den over 60aarige Mand, der for anden Gang var bleven Enkemand ved sin anden Hustru's Dødsfald den 6. Maj 1830, blev tilfjends at sælge begge sine Gaarde, for nu i Ro og Stilhed at kunne henleve sine gamle Dage. Han udførte sit Forfæt, og 6. Juli s. A. lod han begge Gaardene bortselge ved offentlig Auktion, „Malebæksgaard“ nemlig med 5 Edr. Hartkorn til Sønnen Christen Andersen for „den magesløse billige Pris“ 625 Rdl. samt en aarlig Undertags-Forpligtelse af 50 Rdl. og Fodring og Græsning for 1 Ko og 4 Faar; „Søbjerggaard“ med 8 Edr. 5 Skpr. Hartkorn til sin Nabo Peder Hansen paa „Ejlebjerggaard“ for 1800 Rdl. Den førstnævnte Gaards „Bygninger vare dog ganske nedfaldne og Torderne i en saa højt forhutlet Tilstand“, at Eftermanden fra først af „kun kunde høste 4 Fuld“.

Anders Christensen var, ligesom Faderen, Farbrødrene og Bedstefaderen, en meget stor og stærk, men tillige en godmodig og besindig Mand. Han var afholdt og yndet af Enhver, med hvem han kom til at staa i nogetfomhelst Forhold, og naar „Fornemme“ havde Grinde i Skjænkelse i hans Tid, toge de altid ind hos ham, navnlig Saabanne, som kom for Jagtens Skyld paa Søerne ved Byen, og de bleve altid venligt og

gjæstfri modtagne af ham. Den Gang var endnu ingen politisk Mistroisthed gjængse, og det forargede derfor ikke Bonden, at saakaldte „Fornemme“ eller „Store“ af- lagde Besøg hos en af hans Standsfæller, han glædede sig tværtimod i en vis Henseende derover, idet han lige- som selv følte sig hædret ved, at saadanne Folk vare Gjæster under en Bondes Tag. — I aandelig Udvi- ling var Anders Christensen meget forud for sine Jævn- lige i hans Fødeegn; han gik steds for at være, og var tilvisse ogsaa, en af Sognets mest oplyste Bønder. Han havde saaledes en for hans Standsfæller paa den Tid næsten ganske ualmindelig Færdighed i at nedskrive sine Tanker saavel i Indhold som Form, og han benyt- tede den flittigt til at gjøre allehaande Optegnelser ikke alene angaaende sit eget Landbrug men ogsaa angaaende andre Ting, der af ham ansaas for at være af nogen større, f. Ex. historisk og arithmetisk Værd. I hans Optegnelser findes saaledes Udregning af Kvadrat- og Kubitrod. Man har ham at takke for Dplysningerne om hans Forsædres Slægtforhold og om deres Gaarde i Stjenteslø, hvilke Dplysninger, samlede med Omhygge- lighed af ham fra gamle Familie-Brevstaber, mundlige Sagn og andetsteds fra indhenteede Meddelelser, have tjent som Grundlag for den foranstaaende Fremstilling. Der blev for et Øjeblik siden antydet, at han gjorde allehaande Optegnelser angaaende sit Landbrug. Af hans Regnskabsbøger, der holdes i stort Hævd som en kostbar Familie-Urv af en Sønnesøn, ses det, at han har ført et ganske ualmindelig nøjagtigt Regnskab over Indtægter og Udgifter. Han har saaledes ført Bog over sin indavlede Høst; over hvad enhver enkelt navn- given Lærffemand havde ved hver foretagen Sædrens- ning, hans Løn i Sæd og i Penge; over hver enkelt Karls, Piges og Drengs Fæstepenge og Løn; over

Høftabel over Anders Christensens Jordbrug.

(See Side 148, Lin. 13.)

Aar	Rug		Byg		Havre		Kvæder	
	Tr.	Skpr.	Tr.	Skpr.	Tr.	Skpr.	Tr.	Skpr.
1792	41	5	71	3	10	2	3	1
1793	56	3	67	"	24	"		
1794	52	4	72	3	20	2		
1795	60	"	60	.	20	2	4	2
1796	52	2	56	4	16	"	3	4
1797	46	"	79	2	24	"	6	2
1798	44	2	40	3	9	5	4	"
1799	51	4	81	5	19	2	"	5
1800	51	4	91	3	18	3	7	3
1801	36	5	75	2	9	"	5	"
1802	37	1/2	74	4 1/2	14	"	7	5
1803	56	1 1/2	76	5 1/2	24	2	7	1
1804	31	4	71	4	19	"	13	5
1805	34	4	90	5 1/2	23	5	12	1 1/2
1806	25	5	69	3 1/2	8	3	9	1 1/2
1807	38	1 1/2	88	1 1/2	19	4 1/2	9	3
1808	41	3 1/2	63	1 1/2	13	1	9	4 1/2
1809	58	"	52	3 1/2	18	1 1/2	7	5 1/2
1810	64	5	66	1 1/2	29	5	12	4
1811	55	3	58	4	23	5	15	"
1812	81	1	66	1	44	4	13	1
1813	91	1 1/2	108	2 1/2	38	5	17	2
1814	39	3	93	2	24	2	19	"
1815	59	3	106	4	34	1	19	5
1816	81	2	103	5	36	"	19	4
1817	76	4	79	2	25	3	21	2
1818	71	1 1/2	71	2 1/2	33	4	21	2 1/2
1819	46	5	101	2	28	2 1/2	13	5 1/2
1820	72	2	311	"	32	3	9	5
1821	93	3	111	"	37	1 1/2	25	2 1/2
i 30 Aar	1647	3	2360	"	698	4	317	5 1/2
Gjennemsnit	54	7	78	5	23	2	10	5

Høftet i 30 Aar af alle Sorter Sæd ialt 5023 Tr. 4 1/2 Skpr.
 — aarlig i Gjennemsnit . . . ialt 167 " 3 "

Smede- og Hjulmands-Arbejde; over hvad han folgte af Sæd og hvad han forbrugte deraf i Huset til Folke- og Kreaturføde af forskjellige Slags osv. osv. — Mærke-

ligt nok er det, at han ikke tillige optegnede for hvert Aar sin Udsæd af hver Kornsort; hans sandsynlige Optegnelser i saa Henseende tør antages at være gaaet til Grunde. — Det interesserede ham meget at gjøre astronomiske Jagttagelser og at lægge nøje Mærke til Vejrforholdene, og han nedstrev ikke saa ganske saa af sine Jagttagelser. Angaaende Vejrtilstanden og Sædepriserne gjorde han skriftlige Optegnelser for næsten hvert Aar, han virkede som Mand.

Det blev foran sagt, at Driften af Anders Christensens Gaarde synes at have været noget mangelfuld, og de formentlige Aarsager dertil bleve nævnte. Til Dplysning herom anføres foranstaaende 30aarige Tabel.

Anders Christensen døde pludseligt men roligt, uden forudgaaende Sygdom, den 30. September 1835, omtrent 66½ Aar gammel; — da man kom ind til ham i hans Stue, sad han lænet tilbage død ved Bordet; — et blidt og tillidsfuldt Smil laa udbredt over den Hedenfarnes Aashyn. Døden havde overrasket ham i det Øjeblik, da han havde nydt en Kop Kaffe, og just som han havde taget Laaget af sin Snusbaase, for at tage sig en Pris.

Da det tør forudsættes, at det ikke vil være blottet for al Deltagelse, navnlig ikke for den meget udbredte Bondeslægt, der maa søge sin Rod i de Mænd og Kvinder, der ere nævnte i den foranstaaende Skildring, tilføjes her en, om end, af Mangel paa Dplysninger især fra den nyere Tid, ikke aldeles fuldstændig, saa dog allensfals temmelig udførlig Stamtable, og de ældre Data, hvortil Afdgangen var vanskeligere, ere saaledes gjorte tilgængelige for Slægten.

Slægtregister over den Christen Andersenste Familie i Skjenkelsø.

Lars Joensen (f. i Solrød, Thune Sogn, 1618, † i Skjenkelsø $20/3$ 1691). Børn:

1. Joen Larsen, f. 1644, † i Skjenkelsø i Juni 1726; — * (gift) $13/6$ 1679 med Ellen Jbs eller Jakobsdatter, † 1724. De havde 7 Børn.

2. Arild Larsen (f. i Febr. 1646, † $20/7$ 1736, $90\frac{1}{2}$ Aar gl.); — * $20/6$ 1686 m. Bodil Hansdtr., † ($9/2$) $9/6$ 1703, 51 Aar 5 Mdr. gl.

Arild Larsens Børn:

1. Kirsten Arildsdtr. (f. $23/2$ ($20/2$) 1687, holdt over Daaben af Ingeborg Andersdatter, Sognesfoged Peder Christensens Hustru fra „Hjortlundegaard“; * 1706 m. Jens Pedersen paa „Kinglebjerggaard“ i Sundbylille. Hun var en flittig og dygtig men sikker og hidstig Kone, der senere som Enke styrede Gaarden med stor Indsigt.

2. Johanne Arildsdtr. (f. $21/4$ 1689, † $24/6$ 1740 barnløs); — * $14/1$ 1731 m. Anders Christensen, Son af Gmd. Christen Andersen i Bønderup (se I 2 og A).

3. Jørgen Arildsen (f. $26/10$ 1691); — * i April 1730 m. Dorthe Rasmusdatter, Enke efter Sognesfoged Jens Christensen i Grøse.

Anders Pedersen, Husmand i Skjenkelsø, * i Januar 1670 m. Ane Nielsdtr. smstedd. Børn:

1. Christen Andersen, se nedenfor I. 1.

2. Peder Andersen (f. $20/7$ 1673, † $26/11$ f. A.

3. Peder Andersen (f. $1/11$ 1674).

4. Bodil Andersdtr. (f. $20/2$ 1677).

I. Christen Andersen, (se ovenfor 1), f. i Febr., Martz eller April 1670, † i Oktbr. 1736 som Gmd. i Bønderup; var gift og havde følgende Børn:

1. Margrethe Christensdtr. (f. [$7/6$] $7/11$ 1724); — * m. Entem. Anders Jørgensen paa „Bybjerggaard“ i Sundbylille.

2. Anders Christensen (se Iste Spalte 2 og A.).

3. Christoffer Christensen, * 1733 i Oppefundby m. Birthe Rasmusdtr. fra Snodstrup; fil Faberens Gaard i Bønderup, † som Indsidder i Udesundby.

4. Hans Christensen, Gmd. i Udesundby.

5. Gundel Christensdtr., * m. Gmd. Anders Larsen i Udesundby.

A. Anders Christensen, (se I. Sp. 2 og 2. Sp. 2) (f. i Septbr. 1701, † $23/6$ 1765); — * 1) $14/1$ 1731 m. Johanne Arildsdtr.; 2) i Aug. eller Septbr. 1740 m. Kirsten Larsdtr. († $15/2$ 1799, 84 Aar gl). Børn:

1. Christen Andersen (se nedenfor II).

2. Lars Andersen (f. $20/12$ 1742); * $20/2$ 1766 m. Ane Rasmusdtr., Datter af Rasmus Larsen paa „Bygaard“ i Sperrestrup og fil denne Gaard med hende. En Sønneson af ham blev senere gift med den yngre (B) Anders Christensens Datter Johanne Kirstine. Sønnen Peder Larsen blev Hjer af Gaarden „Ejendal“ i Hjortlund, og hans Son Lars Pedersen fil Gaarden efter Faberen.

3. Johanne Andersdtr. (f. $\frac{1}{11}$, 1744; — * $\frac{20}{100}$ 1777 m. Ungtarl Peder Pedersen i Uvelse.

4. Peder Andersen (f. $\frac{22}{10}$ 1746, † $\frac{1}{4}$ 1788); — * i Juni 1770 m. Johanne Nielsdtr., (Enke 1) efter Hans Jørgensen (* $\frac{21}{100}$ 1788, † $\frac{22}{100}$ 1754) paa „Ejlekjærgaard“ i Skjenkelsø; 2) efter Forstnødtes Eftermand Jeppe Hansen (* $\frac{20}{100}$ 1754, † $\frac{1}{100}$ 1769), en Søn af den velhavende Hans Jbsen paa „Gadagergaard“. Han blev saaledes hendes 3. Mand og fik „Ejlekjærgaard“ med hende, Broderen Niels Andersen fik Gaarden efter ham (se Nr. 9).

5. Anna Andersdtr. (f. $\frac{20}{12}$ 1748, † i Maj 1750).

6. Hans Andersen (f. $\frac{20}{10}$ 1751, † 1820 ved at drukne); — * $\frac{9}{10}$ 1778 med Johanne Pedersdtr., Datter af Peder Jørgensen paa „Gadagergaard“ i Skjenkelsø. Han fik „Skjalbølsgaard“ efter sin Fader. Havde en Søn Anders Hansen.

7. Niels Andersen, f. $\frac{10}{1}$ 1755, † som Barn.

8. Karen Andersdtr., f. $\frac{2}{4}$ 1757.

9. Niels Andersen (f. $\frac{12}{10}$ 1760); — * $\frac{10}{100}$ 1788 m. Dorthe Pedersdtr., Datter af Peder Jensen paa „Holmegaard“ i Skjenkelsø (se ovenstaaende Nr. 4). Havde en Datter Dobil Nielsdtr., * 1797 [?] m. Røllersvend Peder Hansen fra Solum.

II. Christen Andersen (se A. 1), (f. $\frac{4}{1}$ 1741, † $\frac{22}{100}$ 1799); — * 1) i Septbr. 1767 med Johanne Pedersdtr. fra „Aalebølsgaard“ og fik Gaarden med hende; hun † i Maj 1768 barnløs; — 2) i Septbr. f. A. med Ane Hansdtr., Datter af Hans Pedersen paa „Elsisgaard“ i Hagerup. Børn:

1. **Anders Christensen** (se B).

2. Johanne Christensdtr., f. i Jan. 1774, † $\frac{1}{12}$ 1789.

3. Peder Christensen, f. $\frac{27}{100}$ 1780, † 18 ; — * 1, $\frac{20}{100}$ 1808 m. Sidse Hansdtr. fra Gandsløse (f. , † $\frac{27}{100}$ 1806); 2) $\frac{9}{12}$ 1809 med sit Sødrendebarn Karen Svendsdtr.) Datter af Svend Rørgensen paa „Elsisgaard“ i Hagerup, fik „Aalebølsgaard“ efter sin Fader, folgte den 1810 til Broderen Anders Christensen og fik „Elsisgaard“ efter Svigerfaderen i Hagerup. 3 Børn:

af første Ægteffab:

a. Christen Pedersen, f. $\frac{10}{100}$ 1806, † som Omb. i Sundbylille.

af andet Ægteffab:

b. Hans Pedersen, f. , † $\frac{10}{100}$ 1867; — * m. Ane Kirstine Pedersdtr. (f. $\frac{22}{100}$ 1820), Datter af Gdejer, Landstingsmand Peder Hansen i Udesundby. De ejede „Paastruggaard“ og „Steenbjerggaard“.

c. Peder Pedersen.

d. Karen Pedersdtr., f. , † $\frac{1}{100}$ 1871 ugift.

e. Sidse Pedersdtr., f. , * m. Svend Nielsen i Hagerup.

B. Anders Christensen (se II 1), (f. $\frac{4}{100}$ 1769, † $\frac{20}{100}$ 1835); — * 1) $\frac{9}{100}$ 1789 m. Kirsten Willumsdtr. (f. 1764 † $\frac{20}{100}$ 1798), Enke efter gl. Hans Andersen paa „Søjergaard“, og fik Gaarden med hende; — 2) $\frac{10}{11}$ 1798 m. Dobil Jensdtr. (f. $\frac{1}{100}$ 1775, † $\frac{9}{100}$ 1830), Datter af Jens Pedersen paa „Siejergaard“ i Skjenkelsø. Børn:

a) af første Ægteffab:

1. Et dødsfødt Pigebarn $\frac{20}{10}$ 1791. 2. Hans Andersen, f. $\frac{20}{10}$ 1792, † 1807 (15 Aar gl.).
3. Villum Andersen, f. $\frac{3}{11}$ 1794, † $\frac{9}{11}$ 1858; — * $\frac{20}{10}$ 1827 m. Bodil Andersdtr., Enke efter Villum Larsen paa „Vallegaard“ i Sperrestrup, og fik Gaarden med hende.
4. Et dødsfødt Drengbarn $\frac{14}{10}$ 1797.

b) af andet Ægteffab:

5. Johanne Kirstine Andersdtr., (f. $\frac{10}{10}$ 1808); * $\frac{10}{10}$ 1825 m. Unakarl Ole Wittelsen og kom med ham til Svedstrup († 1845); 2) $\frac{10}{12}$ 1845 m. Enkemand Lars Pedersen paa „Sjendal“ († $\frac{20}{10}$ 1865), en Sønnensøn af den ældre Anders Christensen, nemlig en Sønnensøn af dennes Søn Lars Andersen (se A. 2).

6. Christen Andersen (se III).

7. Sidse Andersdtr., f. [$\frac{12}{6}$] $\frac{13}{10}$ 1816; * m. Jens Andersen, Søn af Gmd. Anders Poulsen i Ublejre, som fik Faberens Gaard smsteds.

III. Christen Andersen (se B 6), (f. $\frac{21}{10}$ 1806, † $\frac{3}{4}$ 1866); — * 1) $\frac{20}{10}$ 1830 m. Maren Mortensdtr. (f. 1811, † $\frac{10}{10}$ 1848, 32 Aar gl.), Datter af Morten Hansen paa „Sjølundegaard“; — 2) $\frac{9}{10}$ 1844 m. Ane Sørensdtr. (f. 1824) Datter af Ufbygger Søren Pedersen i Sjøantelsø. 18 Børn:

a) af første Ægteffab:

1. Hans Christensen, f. $\frac{9}{10}$ 1830, † 14 Dage gl. — 2. Anders Christensen, f. $\frac{17}{7}$ 1831, † $\frac{9}{10}$ 1833.
3. Anders Christensen (se C).
4. Boecil Kirstine Christensdtr., f. $\frac{9}{10}$ 1835, † $\frac{10}{10}$ 1856, var en livsglad og aandrigh Pige. — 5. Ane Marie Christensdtr., f. $\frac{21}{7}$ 1837, † $\frac{10}{10}$ 1855 af lærende Brøstfuge, der var en Familie-Ægdom. — 6. Karen Marie Christensdtr., f. $\frac{22}{10}$ 1839, † 8 Dage gl. — 7. Rasmus Christensen, f. $\frac{20}{10}$ 1840, faldt i Slaget $\frac{2}{10}$ 1864 ved Midfunde.

b) af andet Ægteffab:

8. Maren Christensdtr., f. $\frac{9}{10}$ 1844. — 9. Karoline Christensdtr., f. $\frac{10}{10}$ 1847. — 10. Et dødsfødt Pigebarn $\frac{2}{10}$ 1849. — 11. Inger Christine Christensdtr., f. $\frac{22}{10}$ 1851, † 24 Timer gl. — 12. Søren Christensen, f. $\frac{9}{10}$ 1852, † 24 Timer gl. — 13. Et dødsfødt Drengbarn $\frac{20}{10}$ 1853. — 14. Et dødsfødt Pigebarn $\frac{20}{10}$ 1855. — 15. Et dødsfødt Drengbarn $\frac{12}{10}$ 1856. — 16. Bodil Kirstine Christensdtr., f. $\frac{20}{7}$ 1857, † $\frac{10}{10}$ 1866. — 17. Lars Peder Christensen, f. $\frac{22}{11}$ 1859, † 5 Dage gl. — 18. Peder Christensen, f. $\frac{9}{10}$ 1861, † 10 Dage gl.

C. Anders Christensen (se III 3), (f. $\frac{10}{10}$ 1838); — * 1) $\frac{17}{10}$ 1859 m. Karen Villumsdtr. (f. $\frac{10}{10}$, † $\frac{9}{10}$ 1870), Datter af Farbroderen Gdejer Villum Andersen i Sperrestrup; — 2) ? — Han købte 1859 „Maglebjerggaard“ i Ørbj, Vejby Sogn, valgte $\frac{12}{10}$ 1866 paa Frederiksbøvl som Medlem af Folketinget og gjenvalgte $\frac{22}{10}$ 1869 sammesteds. Børn:

1. Bodil Kirstine Christensen, f. $\frac{10}{12}$ 1860, † . — 2.

Marie Kirstine Wilhelmine Christensen, f. $\frac{29}{12}$ 1861. — 3. Christen Andersen Christensen, f. $\frac{10}{6}$ 1863. — 4. Rasmus Christensen, f. $\frac{23}{6}$ 1865. — 5. Hans Vilumsen Christensen, f. $\frac{9}{4}$ 1868.

[Paa 3 Steder, Side 149 og 151, er anført dobbelte Fødselsdage, fordi Meddelelserne herom vare uoverensstemmende].

11. Niels Rasmussen, Gaardejer i Gudmanstrup (Holbæk Amt).

Det er henved en Menneſte-Alder ſiden, at ovennævnte Mand bortkaldtes ved Døden. Han har ſaaledes ikke været kjendt af Mange af den nulevende yngre Slægt i den Egn, hvor han levede og færdedes; men det vil dog billiges, at der her rejses et hædrende Eftermæle for ham, da Mindet om ham ſom en fremragende Bønde endnu lever i Venſkab og Kjærlighed hos ikke ſaa blandt de Ældre paa Holbæk Amt, ſelv om han ikke hørte til de meſt fremragende blandt ſine Standsfæller.

Niels Rasmussen var en Søn af en Gaardmand Rasmus Pedersen i Hellestrup, Nømindrup Sogn, og blev født den 2. Juni 1788 (ſe Slægtregisteret S. 159). Sin Opdragelſe og Underviſning nød han i Hjemmet, og efter ſin Konfirmation hjalp han Faderen i dennes Bøndegjerning indtil 1807. Ved denne Tid var Niels Rasmussen omtrent 19 Aar gammel. Han attraaede at ſe ſig om i andre Egne, dels for at lære Livet at kjende udenfor ſin Hjemſtavn, dels for om muligt at erhverve ſig lidt Formue, der ſatte ham iſtand til at ſaa en faſt og nogenlunde uafhængig Samfundſtilling i Fremtiden. Den unge, livsglade Mand med det klogtige Hoved, det aabne Aſyn og den faſte Villie forlod derfor med de bedſte Forhaabninger ſit Fædre hjem, for at forſøge ſin Lykke ſom Kreaturhandler. Forretningen gif ſaa nogen-

lunde heldigt for ham, og han drev den derfor næsten uafbrudt indtil Aaret 1818, alifaa i omtrent 12 Aar. Da han imidlertid allerede var i sit 31. Aar, ansaa' han det for passende for sig nu at forstaffe sig et fast Hjem, for at kunne sætte Fod under eget Bord. Til den Ende købte han sig en Bondegaard i Gudmanstrup, Evinninge Sogn, og i det paafølgende Foraar, den 28. April 1819, indtraadte han i Ægteskab med den endnu ikke 19aarige Pige Ane Christoffersdatter (f. 10. Aug. 1800), en Datter af Gaardmand Christoffer Pedersen i Jonstrup, Uggeløse Sogn. Under knappe, tilbøls endog trange Aaar hengit de første 10 Aar af deres Ægteskab. Sædpriserne havde hidtil næsten stadigt været meget slappe, og store Skatter og kommunale Byrder — Følger af Krigene 1801 og 1807—14 — hvilede overalt med Ulytninge paa Bonden. Ved Flid i Hjemmet, ved en driftig Kreaturhandel, men først og fremmest ved Guds Bistand, hvorpaa Niels Rasmussen stode i al sin Gjøren og Laden med tryk Tillid, lede han og hans dygtige og brave Ægtefælle sig dog noget fremad i Velstand. De hjalp hinanden troligt at bære Dagens Byrde og Besvær. Saa oprandt der da langt om længe noget bedre Tider for Bonden, idet Priserne paa de landlige Frembringelser, hvoraf han skulde udrede sine Udgifter, saasom paa Sædearter, Kreaturer osv., dog hævede sig noget, om end ikke betydeligt; men samtidigt dermed afdrog Niels Rasmussens Helbred Aar for Aar, saa han omsider maatte se sig nødsaget til at give Afkald paa sin Handel og være henvist til udelukkende at leve af sit Avlsbrug. Han havde stadigt hidtil udmærket sig ved Trofast og næsten hvileløs Ænslen i sin daglige Gjærning, han havde ærligt aagret med det han betroede Pund i Livet, og han vedblev dermed, uagtet hans Legemskræfter skred gradvise Aftagen i de sidste 12 Aar

af hans Levetid, uagtet man saa' stedse tydeligere, at Dødens Orm gnavede paa hans Livsstraad. Den 11. August 1841 bortfaldtes han, lidt over 53 Aar gammel, fra Hustru og 4 Børn (3 Børn vare gangne forud for ham), til den Hvile og det bedre Liv, hvorefter han længtes.

Alle i hans nærmeste Omegn erkjendte Niels Rasmussen for at være, hvad han i Virkeligheden ogsaa var, en meget virksom Bonde, der ved sin Flid og Bindfelighed var et Mønster for Mange i den Egn, hvor han levede og virkede; — de ansaa' ham for at være en fremragende Bonde. Omstændigheder, hvorover han ikke var eller kunde være Herre, saasom Lidsforhold, Helbred osv., vare Skuld i, at han med sine gode Naturanlæg og sin utrættelige Virksomhed ikke blev en saa fremragende Bonde, som han under lykkeligere Livsvilkaar sikkert vilde være bleven, men nægtes kan det ikke, at han virkelig var en fremragende Bonde i sin Egn.

Niels Rasmussens Enke bestyrede Gaarden i 22 Aar efter hans Død, nemlig indtil 1863, fra først af ved Hjælp af en Brodersøn i 4 Aar og senere i nogle Aar ved Hjælp af en Fremmed, indtil hendes eneste Søn, Niels Nielsen, der kun var 8 Aar gammel ved Faderens Død, kunde overtage Bestyrelsen af den. I det nævnte Aar overdrog hun Gaarden til denne Søn, for hos ham at henleve sine gamle Dage som Aftægtskone. Som saadan maatte hun friste den tunge Skæbne at se Sønnens Gaard og med den hendes Aftægtsbolig blive et Rov for Luerne den 29. August 1867, men Vorherre bevarede den Gamles Liv og Helbred. Hun har for længe siden overstaaet den Skræl, der derved overgif hende, og henlever sin Alderdom under hjærlig Pleje af Børn og Børnebørn.

12. Jens Nielsen, Gaardsfæster i Kundby (Holbæks Amt).

I Kundby Præstegaard tjente en ung Dreng, Niels Nielsen, en Søn af en fattig Husmand Niels Jensen i Urbrohuset ved Vognstrup. Denne Dreng, der var baaren over Daaben af Præsten Buggers Hustru fra Stamstrup, nød aldrig nogenjomhelst Skole=Undervisning; men hans Længsel efter, idetmindste til Husbehov, at kunne læse og skrive, drev ham til med Iver at kaste sig over ethvert Stykke trykt og bestreuet Papir, han fik Dje paa, og han lærte sig selv paa denne Maade saa nogenlunde baade at læse og skrive. Drengen var derhos saa tro og flink i sin daglige Gjerning, at han efter nogle Aars Forløb forfremmedes til Avlskarl i Præstegaarden. Nu hændte det sig, medens han tjente som saadan, at en Gaardsfæster i Kundby samt hans Kone Begge døde i en yngre Alder, efterladende sig flere usofsørgebe Børn. Den fæsteledige Gaard blev tilbudt og fæstet af Niels Nielsen, der nu samtidig dermed giftede sig med Pigen Else Larsdatter, Datter af en Gaardmand Lars Madsen i Svinninge. Et Hovedvilkår for Gaardens Fæste til Niels Nielsen var, at han med Kone skulde som Plejeforældre opdrage hine forældreløse Børn, hvilket de paatog sig og udførte med Samvittighedsfuldhed. Niels Nielsen blev senere Sognefoged i Kundby og bestred de dermed forbundne Forretninger i mange Aar. Som et hædrende Minde om ham kan endnu anføres, at han var en af de Første der i Egnen, som begyndte at dyrke Rødkløver. Ved Salget af det paa sin Markt saaledes avlede Kløverfrø forbedrede han sine Aar betydeligt. Hans Ægtefæls velsignedes med 7 Børn, hvoraf de 6 bleve Gaardsfæstere i deres Føde=

fogn. Af disse Børn var ovennævnte Jens Nielsen en af Sønerne.

Jens Nielsen blev født den 19. Januar 1783. I sin Ungdom hjalp han trolig sin Fader i dennes Avlsbrug, i det byrdefulde Høvert-Arbejde og i hans Sognefoged-Forretninger, der tidligere vare langt mere omfangsrige end nu. Senere giftede han sig med Pigen Ane Hansdatter, en Datter af Gaardmand Hans Christensen i Thorslunde, Kundby Sogn. I Aaret 1814 overdroges til ham Forældrenes Fæstegaard i Kundby, af Hartorn 5 Tdr. 4 Skpr. med et Areal af omtrent 52 Tdr. Land Ager og Eng, og fra nu af nøde de gamle Forældre som Aftægtsfolk et jorgsrit Udkomme indtil deres Død hos Sonnen, hvis Hustru, til et lyfende Mønster for alle Kvinder i Eggen, plejede de Gamle med største Omhyggelighed. Efter den Tids Oplysning blandt Bondestanden at regne var Jens Nielsen en vel oplyst, kundskabrig og dygtig Mand i sin Stilling. Dette erkjendtes villigt af Sognets Beboere og af Alle udenfor samme, der kjendte ham nøjere. Det var derfor saa saare naturligt, at han valgtes og atter gjenvalgtes som Skole- og Fattigforstander for Kundby Sogn. Efter i en længere Aarrække at have virket som saadan til Gavn for Sognet, udkom Landkommunal-Anordningen af 1841, og ved Valget paa Medlemmer af Sogne-Forstanderskabet for Kundby Sogn rettedes øjeblikkelig fra alle Sider Blikket paa Jens Nielsen. „Det er en Selvfølge, at Jens Nielsen maa med ind i Forstanderskabet, for han kan ikke undværes der,“ saaledes hed det fra Alle. Han valgtes altsaa til Sogne-Forstander og vedblev at være dette indtil sin Død. Foruden de nævnte Tillidshverv, som han røgtede med Indsigt og Trofasthed, var han tillige Formynder for flere forældreløse Børn, samt Lavværge

for adskillige Enten, der altid med Tilidsfuldhed kunde henvende sig til ham, beres gode og trofaste Raadgiver. Men han var tillige Talsmand og Raadgiver for mange Andre, og det da navnlig for sine Standsfæller i Kundby Sogn. Et Par enkelte Exempler herpaa fortjener at nævnes. Der blev engang taget Syn over et udført Høveri=Arbejde paa Vognstrup Enge, og der blev ved denne Lejlighed afgivet den Kjendelse, at Græsset var afflaaet saa slet, at det derved var gaaet en Del Hø tabt for Forpagteren Neergaard, og at Bønderne ved en Pengebøde skulde erstatte Høtabet. Da Befalingen derom kom til Jens Nielsen, svarede han: „At sende mine Folk til Høve for at gjøre Høveri, det er jeg pligtig til, men jeg er ikke pligtig til selv at tage med som Ladefoged; det maa være Forpagterens egen Sag at sørge derfor. Gjøre mine Folk ikke deres Arbejde godt og forsvarligt, kan Forpagteren vise dem hjem, og jeg skal da nok vide at faa dem til at udrette Hø=Arbejdet godt og forsvarligt. Dette har Forpagteren ikke gjort, og jeg betaler intet Hø.“ Alle Bønderne bleve formeddelt denne Jens Nielsens forstandige og bestemte Bægring fritagne for Pengebøden. I 1838 blev der truffen Overenskomst om Afløsningen af en Del af Høveriet paa Vognstrup Gods. Ved Forhandlingerne herom paa talte Jens Nielsen, at han og flere Andre ikke vilde gaa ind paa den foreslaaede Afløsning uden paa det skriftlige Billaar, at hvis der senere udtom en Lov, der bestemte Høveriets Afløsning paa en mere billig Maade, eller Andre paa samme Gods senere fik det afløst billigere, da skulde et saadant Tilfælde ogsaa komme de Gaarde tilgode, hvis Fæstere nu gik ind paa Afløsningen. Denne Paatale, som Godsejeren indvilgede i, kom Fæstere til Nytte efter flere Aars Forløb. Der var nemlig 12 Fæstere, der holdt sig tilbage og ikke vilde ind=

lade sig paa nogen delvis Afløsning. Disse 12 Fæstere fik ved Høveri=Afløsningsloven af 4. Juli 1850 — der hylkede den Grundsætning, at Høveriet skulde afløses „efter den Nytte, som det havde for Eieren eller Forpagteren“ og ikke efter dets Byrde for Bonden — deres fulde Høveri afløst for 36 Rdl. aarlig. Saaledes kunde der anføres flere Eksempler paa den Nytte, som den forstandige Jens Nielsen tilvejebragte for sine Standsfæller, men de nævnte maa anses for at være tilstrækkelige. Med sin Hustru, der var ham en trofast og kjærlig Ledsagerinde i Livet, levede han et meget lykkelig Ægtekab, der velsignedes med 6 Børn (4 Sønner og 2 Døtre); men dette forhindrede ikke det hæderlige Ægtepar i, da en af Mandens gifte Søstre døde, efterladende sig 5 smaa Børn, der anbragtes hos Familien paa hans Forslag, selv at modtage til Opdragelse med dets egne det ene af hans Søsters Børn. Jens Nielsen lullede sit Dje i Døden den 21. December 1844, næsten 61 Aar gammel, begrædt af Hustru og Børn, ofte savnet af Sognets Beboere, hos hvis ældre Del hans Minde endnu lever i Kjærlighed. Hans Enke henlever endnu en lykkelig Alderdom hos sin Datter Ane Sofie, der er gift med Gaardmand Jens Madsen i Rundby. I 1864 hjemsoegtes den gamle Kone af den Ulykke, at hun i Sneføre faldt i Nærheden af sit Hjem, hvorved hun fik sit ene Laar brækket. Dette Venbrud har hun forvundet forsaavidt, at hun, om hun end stadigt maa bruge Krykke, dog kan foretage sig mange huslige Smaashjælp, navnlig siddende Gjærning. Hendes Legemskræfter ere efter Omstændighederne meget gode, og hendes Aandsstyrke er, som om hun endnu var ung. Som Vidnesbyrd herom kan nævnes, at den 84aarige Gamle har endnu et saa skarpt Syn, at hun uden Brillen er istand til at læse en endog smaatrykt Bog og paa denne Raade

lærer endnu mange Psalmer og gudelige Sange udenad, hvori hun søger sin Trost og Tilfredshed. Hvad der end tilfælder hende i Livet, forstaar hun at opretholde og styrke Haabet hos sig og Andre ved en Kristens sande og barnlige Tro. — Af Jens Nielsens Børn bleve 3 Gaardbesiddere i Rumbby, 2 i Svinninge og 1 i Gudmandstrup. Om Sønnen Hans Jensen vil der i sin Tid blive Tale.

Stamtavle over Jens Nielsens Etlinge.

Niels Nielsen, Gaardsæster i Rumbby (døbt i Rumbby $10/2$ 1744 \dagger $2/4$ 1834, 90 $\frac{1}{4}$ Aar gl.); * (gift) med Else Larsdatter af Svinninge (født 1747 \dagger $12/10$ 1830, omtrent 83 Aar gl.). Havde 7 Børn, deriblandt:

Jens Nielsen, Gbæster i Rumbby (db. $10/2$ 1783 \dagger $21/12$ 1844); — * $17/2$ 1815 med Ane Hansdtr. (db. $20/2$ 1787, lever endnu i Aug. 1871), Datter af Gdejer Hans Christensen i Thorshunde (f. 1740 \dagger $9/4$ 1810) og Maren Larsdtr. (f. 1754 \dagger $10/6$ 1827). Jens Nielsen havde 6 Børn, nemlig:

1) Lars Jensen, Gbæster i Gudmandstrup (f. $3/4$ 1816 \dagger $4/6$ 1864); — * $19/10$ 1844 med Enten Ane Andersdtr. (f. $9/12$ 1804), Datter af Gbæster Anders Jørgensen i Rumbby og Maren Nielsdtr. Egtefædet barnløst.

2) Hans Jensen, Gdejer i Rumbby, Amtsraadsmedlem, Landvæsen-Kommissær, Følleftingsmand etc. [f. $22/12$ 1817]; * $10/11$ 1847 m. Christiane Nielsdtr. [f. $9/11$ 1828], Datter af Gdejer i Gudmandstrup Niels Rasmussen [f. $2/6$ 1788 \dagger $11/4$ 1841] og Ane Christoffersdtr. [f. $10/6$ 1800, lever endnu]. Se Niels Rasmussen, Side 152.

Hans Jensen's 7 Børn:

1. Else Marie Hansdtr. [f. $2/6$ 1849]; * $10/6$ 1871 m. Jens Jensen af Rybjergby. — 2. Jens Hansen, f. $29/10$ 1851. — 3. Maren Christine Hansdtr., f. $12/4$ 1855. — 4. Susanne Marie Hansdtr., f. $19/10$ 1857. — 5. Ane Sofie Hansdtr., f. $19/10$ 1860. — 6. Nielsine Christiane Hansdtr., f. $21/6$ 1868. — 7. Laurine Kirstine Hansdtr., f. $2/10$ 1865 \dagger $20/6$ 1867. — 3) Niels Jensen, Gdejer i Svinninge [f. $19/7$ 1820]; — * $9/6$ 1852 m. Ane Kirstine Jensdtr. [f. $1/4$ 1826], Datter af Gdejer i Rumbby Jens Gregersen [f. $1/4$ 1794, lever endnu] og Ane Sofie Loftegaard [f. $22/6$ 1800, lever endnu]. Havde 5 Børn:

1. Jens Nielsen, f. $\frac{1}{2}$, 1858 + $\frac{3}{4}$, 1858. — 2. Karen Marie Nielsen, f. $\frac{10}{2}$, 1855. — 3. Ane Sofie Nielsen, f. $\frac{9}{6}$, 1858. — 4. Juliane Kirstine Nielsen, f. $\frac{12}{12}$, 1860. — 5. Jens Nielsen, f. $\frac{10}{1}$, 1867.
- 4) Karen Jensdtr. [f. $\frac{10}{11}$, 1822]; — * $\frac{7}{4}$, 1840 m. Gdejer i Kundby Niels Jensen [f. $\frac{18}{6}$, 1796]. Havde 6 Børn:
1. Birthe Kirstine Nielsdtr. [f. $\frac{9}{7}$, 1842]; — * $\frac{22}{6}$, 1865 m. Søren Christensen af Kundby. — 2. Ane Marie Nielsdtr. [f. $\frac{19}{6}$]; — * $\frac{9}{6}$, 1869 m. Anders Olsen i Høed. — 3. Lars Jensen Nielsen, f. $\frac{12}{6}$, 1849. — 4. Karen Sofie Nielsdtr., f. $\frac{12}{2}$, 1851 + $\frac{10}{2}$, 1852. — 5. Karen Sofie Nielsdtr., f. $\frac{12}{12}$, 1858. — 6. Jens Peder Nielsen, f. $\frac{22}{7}$, 1857 + $\frac{20}{6}$, 1857.
- 5) Ane Sofie Jensdtr. [f. $\frac{23}{2}$, 1825]; — * $\frac{13}{6}$, 1851 m. Gaardejer i Kundby Jens Madsen [f. $\frac{10}{7}$, 1829]. Deres 7 Børn:
1. Jens Nielsen Jensen, f. $\frac{1}{2}$, 1851 + $\frac{11}{6}$, 1858. — 2. Ane Kirstine Jensen, f. $\frac{21}{12}$, 1853. — 3. Niels Jensen, f. $\frac{19}{11}$, 1856. — 4. Jens Nielsen Jensen, f. $\frac{9}{7}$, 1859. — 5. Wären Sofie Jensen, f. $\frac{10}{6}$, 1862. — 6. Lars Christian Jensen, f. $\frac{19}{6}$, 1865. — 7. Ane Hansine Christline Jensen, f. $\frac{11}{6}$, 1869.
- 6) Jens Jensen, Gdejer i Svinninge [f. $\frac{20}{7}$, 1829]; * $\frac{6}{6}$, 1856 m. Ane Sofie Frost [f. $\frac{22}{7}$, 1833], Datter af Gdejer i Kundby David Frost [f. $\frac{21}{2}$, 1802 + $\frac{19}{6}$, 1870] og Johanne Jensdtr. [f. $\frac{20}{12}$, 1807]. Deres 4 Børn:
1. Jens Nielsen Jensen, f. $\frac{24}{6}$, 1857. — 2. Hans Peder Jensen, f. $\frac{17}{4}$, 1859 + $\frac{19}{7}$, 1862. — 3. Juliane Sofie Jensen, f. $\frac{10}{11}$, 1861. — 4. Ane Marie Jensen, f. $\frac{20}{6}$, 1865.

13. Lars Jørgensen,

Gaardejer, Sognesoged i Udlejre (Frederiksborg Amt).

„En højt fortjent Bonde, som den store Verden aldrig har hørt omtale, men som dog ved sin Vandel og Virksomhed i Livet har fortjent et hæderligt Eftermæle; En af Bondestandens bedste Medlemmer, hvis Minde bevares i kjerlig og trofast Erindring af de Mænd, i hvis Kredts han levede“, om han end allerede har hvilet i hened 21 Aar i sin Grav, — en saadan Mand ville vi her stifte Bekjendtskab med, og derved bidrage til, at han ogsaa maa lære at kjendes og mindes af navnlig

den danske Bondes store Kreds. Denne Bonde er den ovenfor nævnte, forhenbærende Arvesøster Lars Jørgensen i Ublejre. Vi benytte ved denne hans Livsfilbring de venlige Mindeord, som „Flere af Østjytske Sogns Beboere“, hans Sognemænd, lode indføre ved hans Dødsfald i Amtets Tidende, samt en Stildring, der senere indførtes i „Retnologiske Samlinger“, idet vi fuldstændiggjøre samme med endel biografiske og andre Meddelelser, som vi have været heldige nok at indhente fra andre Sider. Inden vi imidlertid vilde omtale Lars Jørgensen, anføre vi følgende om den Familie, hvorfra han var udsprungen. Hans Bedstefader var en dygtig Skræder, der havde lært Haandværket i Kjøbenhavn og siden drev det i Bøvs By, Annexet til Nabo sognet Stenløse. Sønnen Jørgen Andreasen (født 1760, † 1819), der baade havde lært Faderens Haandværk og Agerbruget, erholdt ved Giftermaal med Gaardmandsken Karen Olsdatter (født i Ublejre i Maj 1758, † 3. Januar 1832) en Gaard i Ublejre. Denne Jørgen Andreasen var en meget hæderlig Bonde. Han benyttede strax de Fordele, som Regjeringen i Slutningen af forrige Aarhundrede tilbød Befolkningen i hans Egn: han skaffede sig Arvesøste=Stjøde paa Gaarden, lod sine Marker omgærde af levende Hegn og forbedrede paa enhver Maade sit Agerbrug. Han var saaledes den første Bonde, som i den Egn plantede Kartofler i Marken. Landhusholdnings=Selstabet paastjønede flere Gange ved Præmier og paa andre Maader hans Virksomhed; ligesom ogsaa hans Kone engang belønnedes af samme Selstabs for Husflid. Jørgen Andreasen var Sognefoged og Lægsmand fra 1808 til sin Dødsdag. Dette Ægtepar avlede 4 Børn sammen.

Lars Jørgensen, der var den Ældste af det ny nævnte Ægtepars Børn, blev født i Ublejre den 28. Fremragende danske Bønder.

Januar 1792. Faderen arbejdede tidligt paa at skaffe Drengen en jaa god Undervisning, som det i de Tider var muligt at give en Bondesøn. Barnet blev saaledes sendt til Bedstefaderen i Bexø, for der at modtage Undervisning af en Lærer, som Bønderne holdt til deres Børn. Efter et 3aarigt Ophold her kom han tilbage til sin Fader, og besøgte nu Sognets Skole, indtil han første Søndag efter Paaske 1806 konfirmeredes i Ølstykke Kirke af Sognepræsten Vagger. Derefter forblev han i en Række af Aar i sin Hjemstavn, hvor han deltog i landlige Sykler. Da han var et livligt og opvakt ungt Menneſke, blev det besluttet at sende ham til Skolelærer-Seminariet paa Jonstrup. Her antom han som Elev den 1. Mai 1811. Af Breve til Hjemmet herfra ses det tydeligt, hvor kjært Opholdet paa Seminariet var ham, hvor taknemmelig han var mod sine Forældre og hvor vel han anvendte sin Tid. Dette sidste beſtyrkes ogsaa ved det Vidnesbyrd, der meddeltes ham, da han afgik fra Seminariet, thi med Hensyn til sine „Kundskaber og Færdighed i Undervisning“ ansaa's han værdig til at erholde Karakteren „meget dueelig“, ligesom hans „Forhold“ i det Hele betegnedes som „meget rosværdigt“. Da han nu herfra vendte tilbage til Hjemmet, i Maj 1814, begyndte han at undervise Børn, men opgav dog snart dette for at kunne gaa sin Fader tilhaande ved Agerdyrkningen. I 1818 afstod Faderen, paa Grund af Svagelighed, Gaarden til Sønnen, med Løfte om, at han senere skulde blive Gjer. Fra nu af optraadte han saaledes som selvstændig Mand, og blev i mange Henseender et Mønster for Omegnen. Entelte Træk fra hans tidligere Liv tyde hen paa, at han besad stor Fortjærlichkeit for Agerdyrkning: saaledes havde han engang i en Ferie, da han kom hjem fra Seminariet, listet sig til at besaa' 2 Tdr. Land med Kommen,

og man blev senere meget overrasket ved denne hans Virksomhed. Da han nu selv havde faaet Gaard og Jord, fulgte han stedse fortrinlige Driftsplaner, benyttede med Forstand alle Forbedringer af Agerdyrknings-Redskaber, opøstede forskjellige nyttige Rodvæxter og Aalearter og skaffede sig ved Træplantning en god Frugthave. Da hans Foretagender vare anlagde med Indsigt og Lykkedes godt, vil man letteligt begribe, hvor velgjørende en Indflydelse Lars Jørgensen har maattet udøve paa Omegnens Beboere i landøkonomisk Henseende. Før 1818 var det almindeligt, at saasnart en Mand fik det sidste Neg i Hus, blev alt Kreatur sluppet løs; man opgav Voret, som det hed, ligegyldigt om Naboen havde indhøstet eller ikke. „Nu har mine Væster og mit Kvæg Lov til at gaa over hele Heropien“ (Europa), sagde manges En af Datidens uoplyste Bønder. Han var den Første der i Egnen, der indførte Markfred. For denne Foranstaltning maatte han imidlertid taale megen Mistjendelse og mange Krænkelser, og der hengik flere Aar, før Folk kunde indse Gavnigheden af Markfreden, men Mistjendelserne og Krænkelserne bar han ved denne som ved andre Lejligheder med ophøjet Sjælestyrke og høstede med en rodmng og rolig Glæde den stille Lon, som den gode Bevidsthed skænkede ham, naar han paa den velvilligste og uegennyttigste Maade havde været sine Medmennesker til Tjeneste. — I Aaret 1819 udnævntes han til Sognefoged og Lægsmand og vedblev at røgte disse Bestillinger indtil sin Dødsdag, altsaa i den lange Række af 30 Aar. Den 7. September 1822 ægteviedes han i Snobstrup Kirke af Præsten Galthen til Pigen Johanne Margarethe Sørensdatter (født i Lille Nørhæt den 6. Septbr. 1801, konfirmeret i Snobstrup Kirke af den nævnte Præst 1816, † 30. April 1864),

en Datter af Arvefæster Søren Andersen i Lille Rørbælt (født i Distrikte 1749, ægteviet i Snodstrup Kirke af Præsten Sepstrup den 26de Maj 1797, † ...) og Hustru Ellen ... (døbt 2. April 1764, † ...). I dette sit Ægteffab blev Lars Jørgensen Fader til 4 Sønner og 4 Døtre, hvoraf 2 Sønner ere døde. Først den 10. Oktober 1825 fik Lars Jørgensen Arvefæste paa sin Gaard, der er skiltsat for gammelt Hartkorn 6 Tdr. 4 Skpr. 2½ Album, nyt Hartkorn 6 Tdr. 2 Skpr. 1 Fdt. 2½ Album med et Areal af 53 Tdr. Land Ager og Eng. — Ved hans nidkjære Bestræbelser dannebe der sig i Aaret 1834 en landøkonomisk Forening i Distrikte Sogn. Denne Forening, hvis Medlemmer samlebes om Vinteraftenerne til Samtale og Læsning, da der ved Gaver og Bidrag var bleven tilvejebragt en ikke ubetydelig Laane=Bogsamling, vedblev at bestaa, indtil en lignende Forening i Aaret 1843 blev stiftet for hele Amtet, dertil nærmest foranlediget af den af Boghandler Kroog i Hillerød og Sognekoged, senere Lands- thingsmand Peder Hansen i Udesundby i 1840 oprettede „Sognekoged=Forening“. — Ved Christian VIII.s Tron=Bestigelse i 1839 var han Medlem af en Læse- ønsknings=Deputation af Bønder fra Frederiksborg Amt, ved hvilken Lejlighed der af Ordføreren, den nysnævnte Peder Hansen, overrakktes Kongen en af Lars Jørgensen forfattet Adresse, hvori Ønsket om Indførelse af „almindelig Børnepligt“ djærvt udtaltes. Da Lars Jørgensen saaledes var en Mand, der besad ualminde- lige Evner og Birketrakt, og i Indsigter var langt forud for Flerheden af sine Jevnlinge, vil man ikke kunne undre sig over, at han, som allerede anført, som meget ung Mand var bleven udnævnt til Sognekoged og Lægs- mand, og ligesaalidt vil det vække nogen Forundring, naar man ser, at denne Mand, der maatte være vel

flitter til at virke i Kommunens Tjeneste ogsaa i anden Henseende, strax efter Landkommunal-Forfatningens Indførelse i 1841, valgtes til Medlem af Sogne=Forstanderskabet for Ølstykke Sogn; han var saaledes Medlem af samme og endog dets Formand i Aarene 1842-48, ved hvis Slutning han nedlagde Formands=posten, nødt dertil af sine mange Forretninger som Lægdsmand og af sit svage Helbred. Sognets Beboere og de stedlige Øvrigheder vare lige enige om at rose hans Dygtighed, Nidtjærhed og Retfindighed i alle de nævnte Stillinger, og næppe har Noget funnet udføre Lægdsmands=Forretningerne med større Sagkundskab og Nøjagtighed end han, endog i de sidste vanskelige Aar under hans tiltagende Sygdom. „Med Mænd som Lars Jørgensen behøver jeg ingen edsvorne Medhjælpere“, hørte man ofte Sognepræsten at erklære. Hans mange= sidede Virksomhed, der var saa rig paa Velsignelse, var just stor deri, at han søgte at fremme de smaa og stedlige Interesser; men mange af hans entelte Handlinger, som hans Samtidige benyttede men ikke optegnede, ere, som saa meget andet, svundne hen i Tidens henbrujende Strøm. En Retning af hans Virksomhed fortjener dog endnu at omtales. Han var i høj Grad begejstret for Oldsager, og Alt, hvad han selv besad, eller hvad han i Egnen kunde komme paa Spor efter, tilstillede han det nordiske Oldskriftselskab, hvis Bestyrelse meget ofte har nævnet Lars Jørgensen i Udlejre som En af de Mænd, der tiljendte Selskabet ethvert Stykke af anti=tværisk Værd.

Lars Jørgensen bevarede i sit Ydre Stiktselsen af en gammeldags Bønde: hverken med Hensyn til sin Bolig eller sin Klædedragt ønskede han at anses for mere, end hvad han var ifølge sin Stand. Hverken hans Ydre eller hans Tale tydede paa, hvilken lys Aand

der boede i ham. Men gav man ham et eller andet Spørgsmaal, landøkonomiske eller kommunale Sager vedkommende, at besvare, da forstod han med Pennen fortræffeligt at klare Sagen, og Ingen, som blot havde gjort et flygtigt Bekjendtskab med ham, skulde formodet, at han var istand til paa den Maade at udvikle sine Tanker. Med denne Klarhed i Munden forbandt han en sjælben Uegennyttighed. Sognets Beboere søgte gjerne hans Vejledning, Raad og Hjælp, og saa' han sig istand til paa den ene eller den anden Maade at understøtte, undlod han det ikke. Denne sjælbne Bonde — der sikkert, hvis han havde levet længere, vilde være bleven En af Landets kaarne Mænd — udaandede sit sidste Suf den 12. Septbr. 1849. Familien tabte i ham en trofast og omhyggelig Ægtefælle og Fader, Sognet tabte en retsfindig, en sjælben opløst, virksom og velvillig Mand. Hans Sognemænd med Præsten Møhl i Spidsen oprettede ham derfor et Gravmæle, der bærer den simple og velmente Indskrift:

„Din lyse Aand, Dit ædle Hjerte
Vil savnes tidt med stille Smerte.“

Ved hans dødelige Afgang vidnebe „Flere af Distrikts Sogns Beboere“ offentligt blandt andet saaledes: „Hans Minde vil længe bevares for Alt det, han har virket ved Raad og Daad til Almenoplysning og Agerbrugets Fremme. Glemmt skal han aldrig blive af dem, blandt hvilke han har virket saameget Godt. Betsignet være hans Minde!“ — Til Dypfyldelse af disse gode Forsætter og Dnsfer ogsaa hos kommende Slægter ønskes og haabes, at denne Livsfilbring maa blive et Middel.

14. Hans Brendholts, Gaardejer i Orte (Odense Amt).

Blandt det forrige Aarhundredes vist ikke mange særlig fremragende danske Bønder indtager ogsaa Fynboen, Selvejer=Bonden Hans Brendholts paa „Brendholtsgaard“ i Orte Sogn, det nuværende Odense Amt, en hæderlig Plads. De Efterforskninger, vi have anstillet, og de Oplysninger, vi have søgt at indhente fra den Egn, hvor han levede, om hans Liv og Virksomhed, have hidtil ikke bragt noget Udbytte. Maaſte det lettere vil lykkes, efterat den offentlige Opmærksomhed nu henledes paa, og Mindet opfriskes om ham. Hvad der her meddeles om Hans Brendholts, blev offentlig udtalt om ham nogle Dage efter hans Død og findes i „Odense Adresse-Kontors Efterretninger“ for 1775, og det vidner i al dets Korthed vistnok tilstrækkeligt om, at han maa have været en særdeles dygtig, ansét og fremragende Bønde, der vel fortjener, om han end allerede i næsten et helt Aarhundrede har hvilet i sin Grav, at hans Eftermæle opfriskes for Nutid og Fremtid.

Hans Brendholts var bondefødt 1692 i Stalbjerg By, Bispenbjerg Sogn. Da hans Forældre mærkede god naturlig Vittighed hos ham endog i hans unge Aar, lode de ham i Odense lære at regne og skrive, samt baade Dansk og Lhdff. Han kom derefter i Tjeneste hos Biskop Müller i Odense og senere hos General-Major Holsteen, og tjente paa ethvert Sted i 4½ Aar. Da han imidlertid var overbevist om, at Agerdyrking var det Bedste og den Stand, hvori han var født, den lykkeligste, begav han sig hjem til sine Forældre, da boende paa Bøden, for at lære deres ærlige Bøndegjerning. I 1716 fæstede han Brendholtsgaard

hvilken han senere købte paa den kongelige Auktion. Formedelst hans Vid og gode naturlige Forstand blev han brugt til adskillige Forretninger. I Aaret 1728 blev han ved Birkeretten i Ravnshøj udvalgt til Syns- og Taxations=Mand i det hele Distrikt, nogle Aar derefter beordret til at maale Distriktets Grændsestjæl uden omkring Bildbanen, Jagten angaaende, hvorover han gjorde et Vers, hvortil han og havde gode naturlige Gaver. Aar 1734 blev han af Stiftsamtmanden og Biskoppen i Odense udnævnt til at maale og tagere alle Kirkejorder og de Geistliges Jorder og Grunde paa Den Herø; i samme Aar beskiftedes han til Kirkevæрге for Orte Kirke. I Aaret 1762 blev han af Kancelliet udmældt til at være en af de saakaldte „Landmænd“ i Rugaards Amt ved Landvæsenets Forretninger, hvilke han og bivaanede nogle Gange; men da Alderdom og legemlig Strøbelighed indfandt sig hos ham, maatte han overlade denne Post til en Anden.

Hans Brendholts var 2 Gange gift, først med en Enke Kirsten Povelsdatter og anden Gang med Anne Madsdatter, bondefødt i Assens. Med Sidsnævnte levede han i Ægteskab i 43 Aar og havde i samme 7 Børn, hvoraf 1 Søn og 2 Døtre overlevede Faderen. Denne fremragende Bonde døde 8. Marts 1775, i sin Alders 83. Aar, med Pauli Ord i Munden: „Jeg har Lyst til at opløses og være med Christo, thi det er jo meget bedre“ (Fil. 1, 23).

I Anledning af hans Dødsfald offentliggjordes følgende „Tanker“:

„Ja, Salige! de sidste Ord
Du talede paa denne Jord,
Ej bedre kunde være.

Du kjendte Gud og tjente ham,
 Nu faar Du for hans Strol og Lam
 I Himlen Fryd og Ære.

Af foransøgte Sjønnes Ian,
 Hans Brendholts var en vittig Mand.
 Han og besad den Gave,
 At være munter, tællelig,
 Hvorved han elsket sig
 Af Høje og af Løve."

15. Den fynste Opvækkelses-Prædikant,
Christen Madsen,
 Husejer i Bregner (Odense Amt).

Mange af os Eldre ville sikkert erindre fra vore yngre Dage, at der den Gang var megen Tale om de saakaldte „stærke Syder“, en Del aandelig opvakte Bønderfolt i den sydlige Del af Nørrejylland, der længe og kraftigt modsatte sig Brugen i Stolerne af de anordnede Skolebøger: „Valles Lærebog“ og den nye Udgave af „Luthers Katekismus“, hvilke de fordømte som utristelige, og vedbleve at taale den utaaaleligste Forfølgelse med Bøngebøder, Processer og Fængsel for deres Modstand. Ligeledes ville vi sikkert erindre os, at der noget senere fandt i Fyen en stor aandelig Opvækkelse Sted, der daglig voxede i Udstrætning; og en Del af os mindes vel endog endnu Navnene paa nogle af de fromme og troende Lægmand, der bleve Midler i Herrens Haand til mangfoldige Sjæles aandelige Frelse. Fra de fleste Præstestole rundt om i Landets Kirker — saaledes hnde idetmindste Vidnesbyrdene fra paalidelige

Mænd — forkyndtes en kold og mat Moral-Filosofi, en saft- og kraftløs Dybelære, „en naturalistisk Bantro“, istedetfor Evangeliet om Naaden ved Troen paa Verdens Frelser. Det profetiske Ord syntes at være gaaet i Opfyldelse ogsaa i Danmark: „Mine Tjenere, siger Herren, ere ligesom Hunde, der ikke kunne giø.“ Guds Hus stod derfor næsten allevegne tomt, og var det end ikke allevegne bleven til en „Satan's Synagoge“, saa var det dog smittet saaledes af den franske og tydske Fornuft-Religion og skjændet saaledes af Bantroens Præster, at det var ikke langt fra at være en Forgaard til samme. De Sjæle, der attraaede noget Højere, søgte derfor Opbyggelse i Hjemmets Stilhed, snart søgte Lige-findebe sammen til sliq Opbyggelse, og saaledes opstod Tid efter anden de saakaldte „gudelige eller hellige Forsamlinger“, der snart bleve en saadan Torn i Djet paa mange Præster, at de stræmmedes op af deres Søvn og paa kaldte — den verdslige Dyrigheds Arm mod „de Hellige“, hvis uhorste og statsfarlige Brøde bestod i, at de i Forening søgte at opbygge hinanden ved Bøn, Psalmefang og Læsning i Guds Ord eller en aandsfuld Prædiken i Luthers, Brokmands eller H. Müllers Postille. Blandt de Lægmænd, der vare Hovedlederne af de fynske gudelige Forsamlinger, bør navnlig nævnes Husmand og Lommermand Christen Madsen paa Bregner Mark i Drigstrup Sogn, Gaarbejer Peder Larsen Skræppenborg i Tommerup, Lars Pedersen Møller i Vigerslev, Gaardfæster Anders Larsen i Gamborg og Husmændene Rasmus Nielsen i Drigstrup og Johan Nielsen af Slaarupor, et Fisterleje ved Svendborg-Sund. Idet vi henvise til Lindbergs „Nordiske Kirke-Tidende“, hvis 2. Aargang indeholder en meget omstændelig Beretning om de gudelige Forsamling i Fyen og Sjælland; til Ludvig Hel-

meget „Kirke-Historie“, der ligeledes giver værdifulde Bidrag til disse Forsamlingers Forfølgelses-Historie, og endelig til Strøms „Efterretninger om Kjerterminde Præster“ etc. (i „Samlinger til Fyens Historie“), hvilke samtlige Meddelelser vi fuldstændiggjøre med nogle private Oplysninger, ville vi her faste et Blik paa den Førstnævnte af de ovenfor anførte 6 Fynboere, paa Christen Madsen, „den egentlige fynske Opvækkelses-Prædikanant“.

En Snebter Rasmus Klind i Kjerterminde havde optaget i sit Hus en gammel Stomager-Evend Ole Henrik Svane, der ellers skulde været Lem i Odense Amts-Fattighus. Denne gamle fattige Stomager var en Sjællandsfar fra Kulsbier-Eggen; havde i sin Ungdom rejst meget paa sit Haandværk i Tydsland, hvor han var bleven kristeligt paavirket, var senere i Kjøbenhavn bleven bekendt med den navntundige norske Opbyggelses-Prædikanant Hans Nielsen Hauge og havde derpaa opholdt sig en Del Aar i Svendborg, men tog, da Alderdommen kom, til Kjerterminde, hvor han boede indtil sin Død hos Rasmus Klind, der kjendte ham fra Svendborg og allerede den Gang var kommen til alvorlig kristelig Eftertanke ved at tale med ham. Nu foranledigede det daglige Samliv ganske naturlig en Husandagt, hvori foruden Klinds egen Familie kun en gammel blind Pige deltog. Dette stod saaledes hen fra 1814 til Slutningen af 1818. Da traf det sig, at en Husmands Kone fra Drigstrup, Anneget til Kjerterminde, var kommen ind og hørte den gamle Svane, der var en sjælden begavet og gudfrøgtig Mand, læse i sine gubelige Bøger ved den omtalte Husandagt, og tale om den Fred og Glæde, der kun er at finde i Troen paa Guds Naade i Christo Jesu; og da hun kom hjem, fortalte hun sin Mand, ovennævnte Christen Madsen,

om den Glæde hun havde haft af at høre den gamle Stomager tale om Guds Ord, som hun fandt der var anderledes Salvelse i, end i Præstens Fornuft=Prædiken, og hun bad ham om, at han næste Søndag Eftermiddag vilde følge med hende derhen. Han formentede hende ikke at gaa til denne Andagt, naar hun selv vilde, men han havde den Gang ingen Tid til at følge med hende, for han arbejdede baade Søndag og Søn.

Inden vi gaa videre anse vi det for rigtigt at give en kort personalhistorisk Oplysning om Christen Madsens og hans Hustrus Familie=Forhold og andre Livsvilkår. Christen Madsen saa' første Gang Dagens Lys 1. Marts 1776 i Muntebo Sogn, men da Stedets Ministerial=bøger i sin Tid brændte og de nuværende ikke gaa længere end til 1814, vides Intet at anføre om hans Forældre. Dette gjælder ogsaa om hans Børne= og Unglingsalder. At han maa have lært Lommerhaandværket, er en Selvfølge, da han som Mand drev dette Haandværk. Efter at have ægtet sin Hustru Mette Marie Niels=datter (døbt 16. August 1778), en Datter af Smedler Niels Nielsen (født 1738, død 9. Januar 1799) og Hustru Maren... (født 1738, død 6. Aug. 1803), bosatte han sig som Husejer paa Bregner Mark.

Ret længe varede det ikke, før Chr. Madsen ogsaa dog en Gang maatte med sin Hustru til Husandagt hos Klindsk, og her slog Sandhedsordet ham. Han blev greben af en højere og usforklarlig Magt, der gjorde ham til hvad han senere blev, kristeligt talt; men for han kunde bøje sig for Sandhedsordet i kristelig Bømyghed, maatte han gennemgaa en indre Kamp, der var saa voldsom og ledsagedes af saa betænelige legemlige Tilfælde, at hans Venner endog frygtede for, den vilde koste hans Liv. I 6 Uger varede denne Tilstand, endelig tom han til No, da det forekom ham, at Herren selv

havde aabenbaret sig for ham i sin Lidelses-Stiftelse og givet ham Forvisning om hans Naadestand; han var nu i sit Hjærte vis paa, at han havde sine Synder forladte og var et Guds Barn. Det var just paa Kongens Fødselsdag den 28. Jan. 1819 han udgik af hin Kamp som den, der sejrede, og derfor festligholdt han altid senere den Dag som sin Fødselsdag. Den Fred og Glæde i Herren, han havde fundet, kunde han umuligt være ene om; han brændte af Iver for at drage alle Mennesker fra den syndefulde Sikkerhed, hvori han selv havde vandret, til den frimodige Glæde, han havde fundet i Troen. Chr. Madsen var højt anset og agtet paa hele Egnen, saa det rygtedes snart, hvilken Forandring der var foregaaet med ham, at han var gaaet over til „de Hellige“, og Folk strømmede nu af Nysgjerrighed til Klind's Hus, for at høre denne Bønde, der aldrig kunde blive træt af at tale om aandelige Ting og som forstod at udlægge Bibelen trods nogen Præst; som stildrede med folkelig Veltalenhed Syndens Bederstyggenhed, Verdens Ugudelighed og Herrens store Naade mod Alle. Da da Chr. Madsen, som den mest veltalende Mand paa Egnen, gjerne var Staffer ved alle Bryllupper og andre Gilber, hvor han før havde moret Gæsterne ved sine vittige og lystige Indfald og fyrige Taler til Brudeparrets Ære osv., saa havde han nu Lejlighed til i de talrigste Sammentømster at tale et og andet Alvorsord til Paamindelse og Opvækkelse. Mange kunde naturligvis ikke fordrage, at de saaledes skulde afbrydes i deres Lystighed og besværes med Alvors-tanter, og han blev derfor siden ikke bedet om at være Staffer hos Andre end dem, som mente, at Glæden ikke forstyrredes men forhøjedes ved en Samtale om de alvorligste og dybeste Sandheder. Men det var ikke alene saadanne Lejligheder han benyttede til at paaminde sine

Medmennesker om det ene Fornødne; han formanede og paaminde i Tide og Utide, og anvendte altid hele Søndagen ubelukkende til Opbyggelse. De, som nu vantes ved hans Iver til at prøve sig selv for Guds Naahyn, sluttede sig naturligvis nærmere til ham og kom gjerne til ham Søndag Eftermiddag, hvor de da anvendte et Par Timers Tid til at tale om Kristendommen, læse i Bibelen, bede og synge Psalmer med hverandre. Og da de nu afholdt sig fra de sædvanlige Laug, fordi de ikke længer fandt Behag i dem, begyndte de at spottes og hades af dem, som ikke kunde taale det levende Eksempel af et gudeligt Levnet saa nær for deres Sjæle. De kaldtes nu spotvis „de Hellige“, skjældtes for „Fanatikere“ og bleve ved Adviserne, hær af „Fyns Stiftstid.“ ved Søren Hempel, udraabte hele Landet over for en „ny sværmerisk Sekt“. Men saa drev Nysgjerrigheden Flere til at søge hen til Kjærteminde-Eggen, for at høre den „nye“ Lærdom og se den nye Bonde-Prædikant, og de bade da ofte Chr. Madsen om at besøge dem, for at de kunde tale nærmere sammen. Han begyndte da at komme videre om i Fyn, og hvor han kom paa Besøg, samlede gjerne en Del Naboer, for at se denne Mand, der var dem som et Vidunder. Saaledes voxte de opvakte Kristnes Tal bestandig hist og her; de saa Troende holdt sig da naturlig sammen, og smaa Andagts-Forsamlinger begyndte at holdes paa mange Steder, ikke alene paa Halvøen Hindsholm, men ogsaa i de tilgrændsende Herreder.

Paa denne Tid var Jens Paludan-Müller, „en alvorlig og værdig Mand, stundom streng nok imod Andre, men altid strengest imod sig selv“, Præst i Kjærteminde. Han og de Opvakte vare vel uenige med hverandre om mange Ting, men han lagde dem ingen Hindringer i Vejen. Han blev imidlertid i 1819 Sogne-

præst ved St. Knuds Kirke i Odense og Stiftsprovst i Fyn og sit til Eftermand i Kjærteminde Præsten i Bisshøjbjerg, Prof. Christoffer Schrøder Andresen. Fra først af syntes det, som om Andresen vilde stille sig i et venligt Forhold til de Dpvakte, men Degnen Juul i Drigstrup, beres ivrige Modstander, fik ham snart omstemt. Den gamle residerende Kapellan Hans R human Monrath, der var bleven greben af Dpvækkelsen, sluttede sig derimod til de Dpvakte, og Skjønt han holdt de selvsamme Prædikener hvert Aar, var det nu som om der var kommet nyt Liv i dem, og en ikke lille Kreds samlede sig med Dpbyggelse om ham.

En Strid, som de Dpvakte tidlig fik med Andresen, fik en følgerig Indflydelse paa dem. Som ivrig Rationalist havde han den nye Dpvækkelse, der navnlig greb stærkt om sig i hans Sogne, og i sine Prædikener rasede han mod den „nye Sætt“, som i hans Djne var „en Høb Farisæere, Hyklere, Fanatikere“. Da de afholdt sig fra verdslige Forhøstelser, som de ansaa' for syndige, angreb han dem især derfor, han gik endog saavidt, at han sagde paa Prædikestolen — efter hvad der senere ved Vidners edelige Forklaring blev oplyst for Retten —: „Jeg danser og min Kone danser, og hvem der siger, det er Synd, er en Farisæer og Hykler“. Denne og lignende Ytringer foranledigede Chr. Madjen til at lægge den stærkeste Vægt paa Afhold fra Dands og saadanne Forhøstelser, og at paastaa, at en gjenfødt Kristen under ingen Omstændighed kunde deltage deri. Da Præsten ikke kunde overvinde de Dpvakte med aandelige Vaaben og synes aldeles at have glemt, at Brugten af verdslige Vaaben i alle aandelige Stridigheder givde det visse Tab, opfordrede han den verdslige Dvrighed til at forbyde de Kristne at komme sammen for at læse, tale og synge med hverandre til fælles Dpbyggelse.

Regjeringen forulejlige des nu ogsaa med Indberetninger om denne aandelige Rørelse, og Avis-Beretninger skildrede de Dpvakte for hele Folket som „en fanatisk Sekt, der er meget farlig for Staten, og som Staten var forpligtet til at udrydde med Sværdet.“ Den gamle halv forglemte Forordning af 13. Jan. 1741 om „gubelige Forsamlinger“ blev draget frem, for atter at anvendes. Der udgik altsaa en Kancelli-Skrivelse til Kjørteminde Politi, som strængt forbød slige Andagts-Forsamlinger; Folk maatte nok læse Bibelen og gubelige Bøger hjemme i deres Huse, men ikke, naar der var Fremmede tilstede. Dermed var Tegnet givet til en Række Forfølgelser eller rettere Plagerier mod de Dpvakte, og navnlig mod Chr. Wadsen, der ikke vilde holde op med en Gjærning, hvortil han mente at have guddommeligt Kald. Disse Plagerier hidrørte mest fra Folketøbe, der drillede og spottede „de Hellige“ overalt, hvor de samlede, og tillod sig ikke sjælden Voldsomheder imod dem, som ved flere Gange at slaa Vinduer ind, hvor de vare forsamlede. Engang greb de Volds mændene paa Ferst, anmeldte dem for Herredsfogden og fik det Svar, — at naar de lode Forsamlingerne fare, fik de vel Fred i deres Huse. Politibetjente og Sognesfogder beordredes til i Kjørteminde og Drigstrup at passe paa, at den ene Kristen ikke kom til den Anden, naar han læste i sin Bibel eller Luthers Husbogstil eller sang en gammel Psalm, og da stete det ofte, at Politiet jog dem fra hinanden eller anmeldte for By- og Herredsfogder, at de havde truffet ja og jaamange (4 til 6) fremmede Personer hos Denne eller Hin, medens han læste i en Husbogstil. Saaledes kaldtes disse Folk for Øvrigheden, tiltaltes haardt, truedes med Fængsel, hvis de gjorde det oftere, men sendtes saa hjem igjen.

Saaledes stode Sagerne i og om Kjærteminde i Efteraaret 1821. Ved denne Tid, da Øvrigheden efter Præsternes — navnlig Prof. Andresens — Opfordring begyndte at blande sig i denne Sag, stævnedes Chr. Madsen til Herredstthinget i Odense. Herredsfogden behandlede ham meget mildt og venligt, og efter at have forbudt ham at holde Forsamlinger, bad han ham betænke, at han ikke havde Raad til at forkynde Guds Ord, og at det maatte være ham nok, at det var ham tilladt at læse, synge, prædike, bede i hans eget Hus for hans egne Husfolk. Denne venlige og kloge Behandling af Sagen bragte Chr. Madsen til at love, at han vilde gjøre derefter. Men da han var kommen hjem, kunde hans Hoved og Hjærte ikke længer forliges; han syntes vel, at Herredsfogden havde Ret i hvad han havde sagt, men hans Samvittighed lod ham ikke have Ro; den behrejdede ham, at han ikke vilde bekjende Herren for Verden, hvorledes skulde Herren da bekjende ham for hans himmelske Fader? Han faldt herover i en meget haard Kamp, som ogsaa var ledsaget af stærke legemlige Lidelser, og overvandt den ikke, før han havde bestemt sig til at gaa til Odense igjen og som ærlig Mand erklære Herredsfogden, at han ikke kunde holde det givne Løfte, men maatte tage det tilbage. Denne Vandring gjorde han med stor Frimodighed, men den var dog for ham som den visse Vandring til Vaand og Lænter. Denne Gang blev han dog ikke kastet i Fængsel, han truedes kun dermed, og sendtes saa hjem igjen.

Forordningen af 13. Jan. 1741 tilsteder gubelige Forsamlinger under visse Forudsætninger, hvormod Politiet aldeles forbød dem. For at blive fri for disse Fortrædigelser og mulig faa idetmindste saamegen Frihed for sig og sine Venner til opbyggelige Sammenkomster, som hin Forordning tilsteder, indgav Chr. Madsen i Fremragende danske Bønder.

sammene Efteraar (1821) en Ansøgning til Dronningen, „esterdi her tales om, at Deres Majestæt er en ret Jesu Christi Elskerinde, som med Flid stræber at befordre den kristelige Kirkes Vedligeholdelse“. Ansøgningen havde dog ikke den Virkning, han havde ventet sig. Den Ytring i samme, at „vores Lærer, som skulde vise os til et gudfrøgtigt Levnet, de viser os til at spille Kort, drikke og danske; det gøre vi, siage de, og hvo der siger det er Synd, er en Farisæer og en Hykler“, — den anjaas som fornærmelig for Sognepræsten i Kjærteminde, og Dronningen, — der var bleven sammenlignet med Dronning Esther, der gjorde Forbøn for sit Folk — troede ikke at kunne lade den gaa upaatakt hen; hun viste saaledes, at hun ikke var en Esther for sit Folk. Andresen fik nu sit Onske om at faa Sag anlagt mod Chr. Madsen opfyldt. Kancelliet tilskrev nemlig under 3. Novbr. 1821 Biskoppen og Stiftamtmanden i Fyn, at der efter Kongens „allernaadigste“ Resolution skulde anlægges Sag mod Chr. Madsen, „saafremt han ikke maatte have forandret sit Forhold, siden Kancelliet nedlagde sin allerunderdanigste Beretning“ og da Stiftamtmanden og Biskoppen derpaa havde indrettet, „at Chr. Madsen vedblev at holde de ham forbudne Forsamlinger og agtede fremdeles at fortsætte dem“; saa overdrog Kancelliet Stiftamtmanden at foranstalte Aktion anlagt imod ham. Aktions-Ordbren blev udfærdiget den 10. Jan. 1822, den 30. s. M. arresteredes Chr. Madsen, efterat Inyden Jens Fredriksen fra Standerborg-Egnen der med Dyrighedsk=Vas rejste omkring og drev Handel med gubelige Bøger, allerede den 9. Jan. var bleven arresteret efter Angivelse af Degnen Juul i Drigstrup, af Harme over, at han, den gamle Student, i en Mundstrid med den troende Inyde var bleven overvunden af denne. Sagen anlagdes i Forening mod begge de troende Lægmænd og varede

fra 17. Novbr. 1821, da det første Forhør var optagen over Chr. Madsen, indtil — 1828, da den først paa kjendtes ved Underretten. Imidlertid holdtes de to Mænd ikke i Arrest i alle disse Aar; efter nogle Maanedes Fangenskab løslodes de Begge mod Kaution, Jens Fredritsen vendte tilbage til Jylland og Chr. Madsen fortsatte i Fyn sin Virksomhed til Folkets Opvættelse. Fra denne Trængseltids Begyndelse og indtil Slutningen af 1824 stete imidlertid den største Opvættelse; istedetfor saa fik man store, istedetfor saa blev der mange Forsamlinger, og hvad der hidtil havde været indskrænket til en Aftrog af Landet, udbredte sig nu over hele Den, ja endog til Langeland, Sjælland, Lolland og Jylland. Det er denne Opvættelse, som Lindberg og Helweg have givet Navnet: „den fynske Opvættelse“, hvorimod Retten under den første Forfølgelse mod Chr. Madsen og mange flere kaldte de Opvættelse: „Kjærteminde-Setten“.

Saalænge Chr. Madsen sad arresteret, begyndte mange Andre at føre Ordet, det borgerlige Tryk forøgede deres Fyrighed og Iver, og en Hestighed, som altid følger med saadan Tilstand, ledsagede allevegne Opvættelsen. Og da Chr. Madsen var løsladt af Fængselet, drog han omkring i hele Fyn, og hvor han kom frem, fandt han altid nogle Øren og Hjærter aabne. Aktions-Ørdren udvidedes vel derhen, at han nu tiltaltes tillige for de Forsamlinger han vedblev at holde, men da han i sit Hjærte var vis paa, at han gif Herrens Ord, kunde det ikke bevæge ham til at tie; Lægprædikanter forkyndte tværtimod offentlig Loven og Evangeliet med et saadant Trosmod og en saadan Aandskraft, at ogsaa mangfoldige Andre vare visse paa, at han dreves af en højere Aand.

Regjeringens Opfattelse angaaende Forsamlingerne havde imidlertid forandret sig. Gouvernøren over Fyn, Prinds Christian Frederik, var kommen til Erkjendelse om det Urigtige i den hidtil fulgte Fremgangsmaade mod de Opvakte, og en Indstilling af ham havde til Følge en meget mærkelig Rancelli-Skrivelse af 7. Septbr. 1824 til Fyns Biskop (Blum), bestemt til Meddelelse for Stiftets Præster. Denne Skrivelse, der kalder de Opvakte „fromme og sædelige Menneſter“, udtaler blandt andet: „at Geiſtigheden beſt bør kunne oplhſe Almuen om Religionens Sandheder; men ikkun ved aandelige Baaben kan dette udrettes, ved ſand evangelift Kristendoms Foredrag i Stolerne, fra Prædikeſtolen, i de religiøſe Forſamlinger og Bibellæſninger“; at „Præſten bør indſtrænte ſig til med al Sagtmodighed at overbevise dem af Skriften“, at „den verdslige Overriſhed burde ikke forſare i denne Anledning uden Opfordring fra Sognepræſten, og da vilde det endda fra Regjeringens Side være at tage i nøjeſte Overvejelse, om denne i Forhold til ſin Menighed har handlet ſom en retſtaffen og oplhſt Sjæleſørger.“ — Den borgerlige Forfølgelse mod Forſamlingerne ophørte nu; men de paabegyndte Proceſſer mod Chr. Madsen og flere Andre fortsattes ligefuldt. Man git endog ſaa vidt, at Aktor nedlagde Paastand om, at Chr. Madsen og Jens Fredriksen ſkulde henſættes i Odense Lugthus hver i 3 Aar. Sagens Udfald blev imidlertid, at Underretten i 1828, alſaa førſt efter 7 Aars Forløb, tilkendte Chr. Madsen Fængſelsſtraf paa „Bånd og Brød i 6 Gange 5 Dage“, hvilken Straf, efter at Sagen mod Slutningen af ſamme Aar var paakjendt ved Lands-Overretten, forandredeſ af Højreſteret i Begyndelſen af 1829 til 30 Rdl. Multt og 50 Rdl. i Omkoſtninger; men Chr. Madsen var afgaaet ved Døden, før Dommen faldt, og det git ſaaledes

i Opjydelse, hvad han svarede, da man vilde bevæge ham til at frasælde Appellen og truede ham med Højesterets-Dommen: „Jeg frygter ikke for Højesterets-Dommen, for jeg er gode Venner med Dommeren“. Sagens Omkostninger udrededes af hans Dødsbo, hvorimod Mulkten faldt bort.

Christen Madsen afgik ved Døden den 19. Februar 1829, 52 Aar gl., og efterlod sig det Eftermæle blandt alle opvakte Kristne i Fyn, at han var en sjælden begavet Mand, hvem hans egen Saligheds-Sag laa alvorlig paa Hjærte, og som var utrættelig i at overtale Alle, han kom i Berørelse med, til at søge deres Salighed hos Ham, der er „Vejen, Sandheden og Livet.“ I sit borgerlige Kald var han derhos saa flittig og arbejdsom, at ej engang hans værste Fjender kunde nægte, at han passede det indtil Beundring. For hans Dje stod altid den store Ligegyldighed, Dorstighed, Død, og Syndesuldighed, som raader alle vegne i Verden, levende malet, og han kunde umulig se rolig derpaa, men maatte søge at vække de Sovende, vejlede de Baagnende. Der skal ikke være noget Sogn i Fyn, som han ikke har besøgt. Man fortæller om ham, at han kunde tale den ganste udslagne Dag til Omvendelse eller Opbyggelse, uden enten at spise eller drikke og uden anden Afvegling, end den Psalmesangen gav, hvori han og saa tog levende Del; navnlig havde han paa Kongens Fødselsdag — hans „aandelige Fødselsdag“ — Forsamling hos sig fra Morgen til Aften, og da sagde Verdens Børn om ham, at „Munden stod ikke paa Stærnet den ganste Dag.“ Hvad Forhaanelse og Forfølgelse, han led af Verden, tilgav han den gjerne, og bar alt med kristelig Taalmodighed; og naar han talede haardt mod Verden og den Syndesøle, hvori den ligger og hvorover den søger at taste Dydens, Fordragelighedens, Oplysningens pjaltebe Raabe, da drev Kjær-

lighed ham til at tale saa, ikke for at opirre Verden, men for om dog Nogle kunde vækkes til alvorlig Eftertanke. Han ejede ikke Meget af Verden, men i Verden vandt han mange Hjærter. Han stiftede ikke nogen Sekt og efterlod sig ingen Sekt, men mange opvakte kristne Venner adspredte over hele Fyn, som med Kjærlighed ihukomme ham og hans Virksomhed. Da Prof. Andresen ikke vilde holde Sigtaale over ham, holdt den henved 77-aarige residerende Kapellan Monrath den og sagde blandt Andet: „Han hed Christen af Navn og var Christen af Gavn“.

Christen Madsen efterlod sig ingen kjødelige men derimod mangfoldige aandelige Børn, hvoraf Mange leve endnu og velsigne den Mands Minde, der blev Midlet i Herrens Haand til deres aandelige Frelse. Hans Hustru giftede sig lidt over 8 Maaneder efter hans Død, den 31. Oktbr. 1829, med Ungtari Rasmus Nielsen af Fraugde (født 22. Febr. 1802), en Mand, der ganske traadte i Chr. Madsens Sted som den begavede og nidkjære Fører og Lærer for de Opvakte i Fyn. Hun afgik ved Døden den 23. Juli 1837, næsten 59 Aar gl.; men hendes efterladte Mand, der i 1838 indtraadte i et nyt Egteskab med Karen Rasmusdatter, en Datter af Gaardmand Rasmus Nielsen i Driigstrup, lever endnu som Gaardejer i Ejby, „Vor Frue Landsogn“ i Odense.

16. Jens Andersen

Gaardmand i Vester-Hæsinge (Svendborg Amt).

En af de første unge Bønderkarle, der paa det kongelige Landhusholdnings-Selskabs Foranstaltning uddannedes til dygtige Avlskarle og derved, ifølge kongelig Resolution, fritoges for at aftjene deres Værnepligt i Linien, var Jens Andersen i Vester-Hæsinge. I det Efterfølgende meddeles en kort Skildring af denne fremragende Bonde, der afgik ved Døden i sin kraftigste Manddomsalder.

Jens Andersen saa' første Gang Dagens Lys den 28. Oktober 1799 i Vester-Hæsinge. Hans Fader var den derboende Gaardejer og Sognefoged Anders Nielsen. Efter sin Konfirmation søgte han under sin Faders Vejledning at uddanne sig for sin Fremtidsgjerning som Bonde, og for at blive dygtigere heri, end det var muligt for ham i Hjemmet, ønskede han at udvide sine Indsigter og Kundskaber om Agerbruget paa andre Steder. Da han var kommen til Erfaring om, at Landhusholdnings-Selskabet ved en kongelig Resolution af 1. Marts 1820 havde faaet Ret til at fritage et begrændset Antal unge Bønderkarle for at aftjene deres Værnepligt i Linien, imod at det antog dem som Lærlinger, for under forskellige Landmænds Vejledning at oplæres og uddannes til dygtige Avlskarle, henvendte han sig med Ansøgning til Selskabet om at blive antagen blandt dets Lærlinge. Han var saa heldig at se sin Ansøgning blive bevilget og var saaledes tilligemed Peder Hansen fra Fraugde-Rjærby blandt nogle af de Første, der lærte Landvæsenet paa Landhusholdnings-Selskabets Foranstaltning, og efter udstaaet 3aarig Læretid paa forskellige Steder, saaledes som det var Tilfælde med enhver Lærling, tjente han i

6 Aar som Avls-Forvalter hos Kammerherre Hans Nobel von Nerager til Stamhuset Sandholt i Svendborg Amt. Som saadan indtraadte han 27. Juni 1827 i Ægteskab med Pigen Ane Kirstine Pedersdatter, en Datter af Møller Peder Hansen Møller i Sandholts Mølle og Hustru Mette Marie Larsdatter. Jens Andersen var en særdeles dygtig og tænksom Landmand, det havde han givet iøjensfaldende Prøver paa som Avls-Forvalter, og det viste han ogsaa paa en glædelig Maade, ligesaa snart han var kommen i Besiddelse af en Ejendoms-Gaard i Vester-Hæsinge. Han var saaledes den Første der i Byen, der brugte Svingplov og svensk Harve, samt tillige den Første, som brakkede og merglede sin Jord, kort sagt, han drev Jorden saaledes, at Folk sagde om ham, at han drev den saadan, at han tilsidst ikke avlede Noget; men det viste sig bagefter, at han drev den godt, og de Fleste fulgte ham snart efter og drev deres Jord paa samme Maade. For at kunne gjøre sig et endnu tydeligere Begreb om hans Vindstibeligbed og det Alvor, hvormed han gik frem i sit Agerbrug, anføres af en i 1834 til Landhusholdnings-Selskabet indgIVEN Beretning, hvis Sandhed var bevidnet af Præsten Peder sammesteds, samt af Møller P. H. Møller i Sandholts Mølle og Gaardmand Madsk Larsen i Ny-Stenderup, Følgende: „Han har betydeligt forbedret sin Ejendom, især ved Mergling, Rødning, Bands-Afledning ved aabne og dækkede Grøfter, Engenes Banding. Gaardens Ud- og Mellemhegn ere næsten helt beplantede, tilbøls med Trær, som han har ryddet, hvor de stode i Vejen for Ploven. I en Miis Frastand har han kjøbt og hentet 260 Læs Sten til Sluser, Ledpæle og Gaardens Brolægning. Heste og Ungkvæg, undertiden ogsaa nogle Faar, staldfodrer han indtil efter Høsten, og hans Maltetør halvstaldfodres. Jorderne, som indtil 1830 dyrkedes i 3

Nar og hvilede i andre 3, har han delt i 10 Lodder, hver paa 5 Tdr. Sædeland, og følgende Drift vil han ad Aare (1835) have i Orden: 1) Brat, som mergles, for saavidt det ej alt er stet, og tillige gjødes; 2) Raps; 3) Hvede eller Rug; 4) Kartofler og Viftehavre gjødet, samt Urter og Hør; 5) Byg, ublagt med 6) Kløver til Slæt; 7) Rug; 8) Havre, med 9) Rød- og Hvidkløver til Slæt, og 10) Græs. — Rugstubben fælder han, saa snart se kan, og saar deri Raps til Efteraars-Græsning. — Han har isøvrigt ogsaa lagt Vind paa Plantning af Frugttrær og af vilde Trær i sluttet Stand, paa Humle-, Kommen- og Hampeavl." — Præsten Veder tilføjede, at Jens Andersens Exempel allerede havde virket velegørende i Sognet, hvor det allerede var begyndt at blive almindeligt at bratte, mergle, staldfodre, dyrke Kartofler" osv. Denne vindstibelige og tænksomme Bønde tilkjendtes derfor i 1835 Landhusholdnings-Selskabets 2. Sølvbæger (24 Lod vægtigt og indvendigt forgyldt), med Indskrift: „*for monsterværdigt Agerbrug.*“ Efter saaledes at have bragt sit Agerbrug fremad i en udmærket Grad, hvorved han nu nød Belønning paa en mere end en iøjnefaldende Maade, lagde han i de paafølgende Aar blandt andet ogsaa særdeles Vind paa Høravl og Hør-Beredning, og det undertiden saaledes, at han oversaaede, saa at sige, næsten hele sin Mark med Hør. Han modtog derfor ogsaa af Landhusholdnings-Selskabet som Hædersgave et Par engelsk Hørbægler, og efter at have foredraget for Selskabet sit Ønske at virke for sin egen og Egnens Kvægstammes Forædling, hvortil den meget trængte, besluttede Selskabet i 1841, „i Anerkjendelse af hans fortrinlige Landbofsid at tilstaa ham som paassjønne Dymuntring“, en ekstraordinær Understøttelse af 170 Rdl. til nogle udsøgte Tillægskdyrs Anskaffelse, for at han derved kunde blive istand til at

iværksætte sin almennyttige Bestræbelse i den nævnte Retning. Han anskaffede sig nu 2 Kvier og 1 Tyr fra Frederiksborg Stutteris Kvæg-Besætning, og det er fra disse Dyr, at den gode Slags af Kør, som nu findes i Vester-Hæsinge, har udviklet sig. Ved den første i det nævnte Aar 1841 afholdte Præmie-Pløjning paa Braabysgaard's Marker, og hvori 59 Deltagere stillede Prøve, var Jens Andersen Medlem af Bedømmelses-Komiteen, og Mændene fra Vester-Hæsinge toge gjerne de største Præmier ved denne og senere lignende Lejligheder, saa der kom flere Hundrede Rigsdaler til Sognet for Pløjning. Han udvirkede ogsaa, at flere af Gaardmands-sønnerne der af Sognet fik Understøttelse til at lære at gjøre Avlsredskaber hos Hjulmand Frederik Andersen i Vester-Hæsinge. Det var hans Lyst at lære Landvæsenet at kjende ogsaa i andre Egne, og for at se sin Lyst tilfredsstillet, rejste han undertiden ud for at se og høre noget Nyt, hvad Agerbruget angik, og han var glad ved at hjælpe Andre fremad baade ved Naad og Daad. I det Hele taget var han noget fremsynet og kunde ligesom se den Tid, man nu kan tage og føle paa.

Det er kun saare Lidet, hvad der er kommen til vor Kundskab om Jens Andersens kommunale Virksomhed, men vi betvivle ikke, at en saa dygtig Mand maa have haft adskillige kommunale Ombud og Tillidshverv at røgte. Det Ærste, vi have bragt i Erfaring om ham i saa Henseende, er, at han i flere Aar var Kirkevæрге i Vester-Hæsinge, indtil han blev afløst som saadan af Skolelærer Schwark.

Jens Andersen afgik ved Døden 28. Marts 1849 i sit 50. Leveaar, efterladende sig en Enke og 6 Børn. Enken lever endnu hos sin eneste Datter.

Jens Andersens Stamtavle.

Anders Nielsen, Gdejer og Sognesfoged i Vester-Hæsinge (dbt. $\frac{2}{3}$, 1753 † ...); — * m. ? (f. i Hillerølev 1757 † ...). Søn:
 Jens Andersen, Gdejer i Vester-Hæsinge (f. $\frac{28}{10}$, 1799 † $\frac{20}{3}$, 1849); — * $\frac{27}{6}$ m. Ane Kirstine Pedersdatter (f. $\frac{17}{6}$, 1807),
 Datter af Møller Peder Hansen Møller i Sandholt (dbt. i Haastrup
 $\frac{10}{6}$, 1778 † ...) og Mette Marie Larsdtr. (dbt. i V.-Hæsinge $\frac{10}{4}$,
 1785 † ...). Jens Andersens 6 Børn:

- 1) Anders Jensen Andersen [f. $\frac{3}{4}$, 1828], Kjøbmand i Odense.
- 2) Peder Andersen [f. $\frac{14}{1}$, 1833], Bonde.
- 3) Hans Andersen [f. $\frac{20}{6}$, 1835], Gjer af Jordløse Mølle.
- 4) Dortebe Andersen [f. $\frac{9}{8}$, 1837]; * m. Garver Lund i Ålborg.
- 5) Laurids Andersen [f. $\frac{13}{6}$, 1839], Kjøbmand i Odense.
- 6) Klaus Henrik Andersen [f. $\frac{10}{6}$, 1843].

17. Rasmus Jørgensen Dam

Gaardejer i Hals (Ålborg Amt).

I en halv Mil's Afstand fra Hals By i Sogner af samme Navn ligger en lille Tørvemoße, som har en Udstrækning i Bunden af omtrent 1000 Favne, og i Længde, fra Syd til Nord, af $\frac{1}{2}$ Mil; den er paa de tre Sider omgiven af et utilgjængeligt Morads, og paa den fjerde eller søndre Side førte en tidligere Vej dertil, der kun i meget tørre Sommer kunde befares. I denne Mose er hver af Sognets Hartkornsejere lodtagen med et Stykke paa hele Længden af 8 Favnes Brede pr Td. Hartkorn. I mange Aar havde man her skaaret Tørv aldeles islæng og uden at tænke paa at skaffe Aflob for Vandet, saa at al Afgang til Mosen omsider maatte blive forskaaren, hvoraf fulgte, at de Allerfleste af Nødvendighed lode deres Tørvelodder blive uafbenyttede, medens saare Faa med stor Besværlighed næppe hjemførte den fornødne Tørv til Husboldningen, men hjalp sig med meget rin-

gere Hødetør. Da mange Stibsladninger Lørd aarligt kunde affattes alene til Aalborg, saa vilde Hals Mose, hvis Lørd paa flere Steder er saa fortrinlig, at deraf kan brændes Smedeful, være en Velstandstilbe for Ejerne, naar den blev tilgængelig og tillige behandlet forstandigt. I denne Henseende gjorde Selvejer-Gaardmand Rasmus Jørgensen Dam i Hals sig højt fortjent af Sognets Beboere, og til at hans utrættelige Virksomhed maa opfriskes hos den yngre Slægt ikke blot i den Egn, hvor han levede og færdedes, men overalt i Riget, især blandt hans Standsfæller. Det vil lønne Umagen at stifte lidt Bekjendtskab med denne Mand, om hvem det kan siges, at han i Ordets ikke haanende men hædrende Mening var „en Mand fra Lørdemojen“. Den nedenstaaende Skildring er Udbyttet af en Meddelelse om ham i Landhusholdnings-Selskabets Aarsberetning for 1828—29 og af nogle fra anden Side indhentede Oplysninger.

Rasmus Jørgensen Dam er født i Hals og døbt i Kirken sammesteds paa Palmesøndag (den 4. April) 1773. Faderen Jørgen Dam ejede i Hals en Gaard, der efter den gamle Matritul var skildsat for 1 Td. 4 Skpr. Hartkorn. Efter Faderens Død i 1801 tiltraadte han sin Fædrenegaard og indtraadte derpaa den 10. Januar 1802 i Ægteskab med Ane Larsdatter (f. i Gaaser den 3. Juli 1767, † 4. Jan. 1851). Saasnart han havde tiltraadt sin Gaard, begyndte han at lægge Plan til at skaffe sig varig Indtægt af sin Lørdelod. Dennes Udgravning var det Første, der maatte tænkes paa, men da Egnen i en uoverseelig Strækning er flad, var det vanskeligt forud at bedømme, hvorledes Afløb for Vandet lettest lod sig tilvejebringe. Imidlertid fandt han det rimeligst, at Hældningen maatte være til den sydøstlige Side eller imod Havet. I 82 Favnes Afstand fra

Mosen begyndte han derfor med egne Hænder at grave en Vandgrøft langs med den østre Side af den fælles Vej, som førte derhen, og det viste sig da, at hans Formodning var rigtig. Uagtet han ingen Opmuntring eller Deltagelse fandt ved Arbejdet, som man tværtimod ringeagtede og udlo, vedblev han det usfortrødent i Tilid til et heldigt Udfald, og da han først havde gjort Vejen til sin egen Mosejord fremkommelig, besluttede han at opofre den ene Fjerdedel af denne, for at de 3 andre kunde desbedre afbenyttes. Midt igjennem Lodden oplastede han derfor en Vej af $1\frac{1}{2}$ Favns Brede og med Grøfter, som fra begge Sider af Mosen kunde aflede Vandet til det tilgrændsende Morads. Saaledes tilendebragte han en i Tid af 16 Aar, (1812—1828) mest med egne Hænder og ved Hjælp af sine 2 Heste og 2 Stude, Anlægget af en Vej til og igjennem Mosen paa 448 Favnes Længde, med $2\frac{1}{2}$ Alen dybe og 1 Alen brede Grøfter paa begge Sider. Dette Arbejde kostede ham Anstrengelse og Penge, men han vandt igjen det meste af den fra Grøfterne oplastede Løv, og hvad der var end vigtigere, fremtidig Afgang til og Afbenyttelse af Løveffjæret paa begge Sider af Vejen. I det nævnte Tidsløb hjemførte han fra Mosen, uden fremmed Hjælp, over 1000 Læs Løv, hvert paa 50 Sneje, som han solgte til 2 Rdl. for Læsset, og for sine Bestræbelser og Opofrelser saa' han sig da lønnet med Velstand, foruden at han ved dem gjorde det muligt for de øvrige Lods-ejere og deres Efterkommere at afbenytte Løveffjæret med Fordel. Sognepræsten Fr. C. Rosen samt Gaardmændene i Hals: Poul Thomsen, Knud Andersen Krag, Lars Mørk og Lars Christian Andersen bevidnede i en Indberetning til det kongelige Landhusholdnings-Selskab, at Arbejdet var udført med megen Tænksomhed og aldeles hensigtsmæssigt, og Selskabet besluttede da i Vin-

teren 1828—1829 at paaftjonne Rasmus Dams udmærkede Fortjenester af den omhandlede Sag ved et Agtelses-Tegn, og tiltjendte ham derfor sit første Søldbæger (28 Lods Bægt og indvendig forgyldt), med indgraveret Paastrift: „*for hensigtsmæssig og vindskibelig Behandling af en Lørvelod.*“ Rasmus Dam vedblev fremdeles, opmuntret endmere dertil ved denne Udmærtelse, at fortsætte Vejanlægget, som han agtede at fuldføre gennem hele Mosen. Den ene Vandgrøft udvidebe han til en mellem 5 og 600 Favne lang og 4 Alen bred Kanal, igjennem hvilken han paa en Raag, kaldet „Arten“, der var 7 Favne lang og 1 Alen bred over Midten, transporterede sine Lørv til et af ham opført større Hus ved Enden af Kanalen, hvorfra han forsynede Beboerne i Hals med den fornødne Ildebrændsel af en langt fortrinligere Bessaffenhed, end de af dem hidtil brugte Hødetørv. Af en Del af Lørvene lod han endvidere brænde Kul. Den anden Vandgrøft udvidebe han til en mindre Kanal paa omtrent 100 Favnes Længde, men af samme Brede og Dybde som den store. Rasmus Dam var tillige kjendt som en dygtig Bonde i Henseende til det øvrige Landbrug, og han var en Tidlang Sognefoged i Hals. Efter et daadrigt Liv bortkaldtes han fra denne Verden den 8. Juli 1836, noget over 63 Aar gammel. Hans Enke overlevede ham i 15 Aar og opnaede en Alder af 82½ Aar. Til Minde om denne stræbsomme og vindstibelige Mand og om hans ligefindebe Kone er der ophængt i Hals Kirke en Sølvplade med følgende Indstrift: „*Rasmus Jørgensen Dam født i Hals, døbt Palmesøndag 1773, ægteviet d. 10. Januar 1802, død d. 8. Juli 1836. Ane Larsdatter, født d. 3. Juli 1767, død d. 4. Jan. 1851.*“

Der er kun forløbet 35 Aar, lidt over en eneste Menneske-Alder, siden Rasmus Dam maatte standse sin

hvileløse Færd paa Hals Tørvemose, hvorved han ikke blot fremkaldte timelig Lykke og Betsignelse for sig selv og Sine, men hvorved han ogsaa gjorde sig højt fortjent af sine Sogne-Beboere og disses Efterkommere. Det gjør derfor et ingenlunde godt Indtryk, naar det siges, at begge af ham med saa megen Flid og Møje skabte Kanaler nu allerede for en stor Del ere sammenfaldne og ikke mere benyttedes til deres oprindelige Bestemmelse. Hvorfor? Fordi Rasmus Dams første Vejanlæg har bevirket, at der nu er en ret god Vej til Mosen.

18. Soren Rasmussen Mikkelsen,
Gaardsfæster i Haar (Marhus Amt).

„Først det Nødvendige, siden det Nyttige og Behagelige!“ det var den Grundsætning, der altid ledte den sjældne og højt fortjenstfulde Bonde, hvis Livs-
sildring her skal leveres. Ved Retfærd, Dannelse, Dygtighed og Gavnelyst i hans hele Færd indtog han en fremragende og udmærket Plads iblandt sine Lævnige; blandt Alle af hans Samtidige, der kjendte ham personlig, og af dem leve endnu Mange, var og er der kun en Mening om hans mønsterværdige Livsfærd, og om, at dersom nogen Bonde har Krav paa et hæderligt Eftermæle, da var og er det Gaardsfæster Soren R. Mikkelsen i Haar. Et saadant Eftermæle ville vi søge at bevare ham blandt danske Bønder, ved her at sildre hans Livsfærd efter de Meddelelser, der dels ere givne om ham i Landhusholdnings-Selskabets Aarsberetninger for 1840—41 og 42—43 og i Tidsskrift for

Land=Otonomi" 1847, dels indhentede fra hans Føde= sogn.

Søren R. Mikkelsen blev født 1790 i Naar, Halbum Sogn under Grebflabet Frijsenborg. Hans Forældre vare Gaardsfæster Rasmus Nielsen og Hustru Ane Sørensdatter. Den Opdragelse og Undervisning, han nød, var paa den Tid, da Almue=Undervisningen var temmelig tarvelig og paa mange Steder endog hderst maadelig, kun den almindelige; som Søn af fattige Bønderfolk havde han i sine yngre Aar ingen Lejlighed til at lære Andet eller Mere end sine Fævnlige; dog var han saa heldig i Skolelærer C. Karup at finde en sjælden duelig og opløst Lærer. Mod denne Mand nærede han ogsaa en uafbrudt Agtelse og Taknemmelighed, idet han indrømmede, at det var ham, der havde vækket hans Lærnsjømhed og indgivet ham den Læselyst, der siden bestandigt fulgte ham. Han konfirmeredes 1804. Ved Flid, Eftertanke og velvalgt Læsning viste Søren R. Mikkelsen at uddanne sine gode naturlige Anlæg saaledes, at han i sin Manddomstid kunde kaldes en ualmindelig opløst Bonde. Som eneste Søn (3 andre Sødfænde vare døde) bestyrede han i nogle Aar Fædrengaarden for sin Moder, indtil den i 1821 overdroges ham selv i Fæste. I samme Aar foretoges Udskiftning af Byens Marker, ved hvilken der tildeltes ham en af de ringeste Lodder, der for en stor Del bestod af lette Sandjorder. Gaardens Hartkorn var 6 Tdr. $\frac{1}{4}$ Album, dens Areal 60 Tdr. Land Ager og 3 à 4 Tdr. Land mager Eng, hvorpaa kunde avles 9 à 10 Læs Hø. Hans fattige Forældre havde Intet kunnet efterlade ham; ved sin samtidige Forpagtning af Grundfør Mølle havde han i hine trykkende Tider tabt det Lidet, han ejede, og maatte gaa derfra med en Gjæld af nogle Hundrede Rigsbankdaler, og til at betale Indfæstnings=Summen,

maatte han anvende den lille Medgift, hans Kone bragte ham, da han den 12. Juli 1822 indtraadte i Ægteskab med Pigen Sidsel Sørensdatter, en Datter af Gaardfæster i Sandby Søren Sørensen og Hustru Mette Jensen. Med tomme Hænder stod han der. Han betragtede de forfaldne Bygninger, den kraftekløse, sparsomme, næsten værdiløse Besætning (4 a 5 Heste, 10 Kvæghoveder og 12 Faar) og den udmærkede, fordrevne Mark, og det var ham intet opmuntrende Skue. Han søgte Lyst og Kraft til at virke, men han indsaar ogsaa, at Sagen maatte gribes an paa en ganske anden og alvorligere Maade, end den sædvanlige, om det ellers skulde lykkes ham at tjæmpe sig frem til en mere selvstændig, mere vnskelig og bedre Stilling. Han søgte derfor at komme i nærmere Berørelse med Gaardens 2de udmærkede, dygtigste Landmænd: Præsten Gypshoff i Lyngaa og Bonden, Dannebrogsmænd Peder Nielsen Knudstrup i Lerberg. Disse hæderlige Mænd gik ham beredvillig til Haande og hjalp ham med at udfaste en forbedret Driftsplan for hans Jorder efter Bøgebrugets Grundsætninger, og Lodden inddeltes nu i 3 Hoved-Afdelinger efter dens forskjellige Bestaaffenhed, nemlig: 1ste Afdeling, 14 Tdr. Land muldlerede Jorder nærmest Gaarden, deltes i 7 Indtægter, hvoraf en i de første Aar alene anvendtes til Staldfodrings-Værter, de øvrige 6 dyrkedes saaledes: 1) Kartofler, klatgjødslede; 2) Bøg med paasaat Klover; 3) Klover; 4) Rug; 5) Billehavre, gjødet; 6) Rug. Fra 1829 tog han Staldfodrings-Indtægten ind under Rotationen i denne Afdeling med en nu noget forandret Driftsplan. — 2den Afdeling, 21 Tdr. Land, lermuldede og sandmuldede Jorder, deltes i 7 Indtægter: 1) Grønjordshavre eller Bøg; 2) Billehavre, gjødet; 3) Rug; 4) Kartofler eller Vrter, gjødet; 5) Bøg; 6—7) Klover og Thimothei-

Fremragende danske Bønder.

Græs. — 3die Afdeling, 24 $\frac{1}{2}$ Tdr. Land, Sandjorber, deltes først i 6, senere i 7 Indtægter: 1) Havre; 2) Vrat, gjødet; 3) Rug; 4) Kartofler, gjødsede; 5) Byg, med paasaat Kløver og Thimothei-Græs; 6—7) Kløver og Græs. — Forderne i de to sidste Afdelinger vare derhos bakkede, tilbels kvægede, dels bevogede med Krat og Lyng.

Da han ganske manglede Drifts-Kapital, anbefalede de to nævnte Mænd ham til „det kgl. Landhusboldnings-Selskab,“ der tilfagde ham en Understøttelse af 300 Rdl., fordelte paa 5 Aar fra 1. Maj 1823, under den Betingelse, at han nøje fulgte den indleverede Driftsplan og under Tilsyn af Kommerceraad Tommejen paa Frijsenborg. Denne Understøttelse, der kom her paa rette Sted og i belejlig Tid, bidrog overordentlig meget til at opmuntre og fremhjælpe den fremadstræbende unge Mand; den bar rige Renter, og Selskabet havde senere den Fyldestgjørelse at erfare, at det's Hjælp næppe kunde være falden i bedre Hænder. Med utrættelig Arbejdsomhed men ogsaa med Sindighed, Betænsomhed og sjælden landøkonomisk Indsigt gif han nu til sin Gjerning. Han lod det Hele indhegne med en 3-Alens Grøft; Marken røddes for Sten og Buske samt udgrave, forsaavidt det gjordes fornødent, dels med dækkede, dels med aabne Grøfter af 3-Alens Brede. Han var den Første, som der i Egnen anstiftede sig bedre Avlsredskaber, saasom Svingpløve, Straaharver, Gjørtiratorer osv. Paa Byens Grund var en fælles Mergelgrav, hvorfra han efterhaanden fik sin hele Mark merglet med en god kalkrig Vermergel, en Grund-Forbedring, han for en stor Del havde at takke for rige Afgrøder og for det Held, han havde med Begebrugets Indførelse. Englobben, der henlaa i et Morads og kun afgav et ubetydeligt Produkt af ringe Godhed, blev ved en betydelig

Udgrøftning og passende Kultur bragt til at yde rig Grøde; han lod dens ene Halvdel udgrave med 3-Alens vide og 2-Alens dybe Grøfter i Afstand af 18 Alen fra Herandree, og den opfastebe Jord og Sand udjævnedes om Efteraaret over hele Ageren, der uden at pløjes næste Foraar besaaedes med Havre og gav en meget rig Afgrøde; dens anden Halvdel, der var noget fastere, pløjedes første Gang i Slutningen af Maj med meget tynde Furer, der nogle Uger senere bleve overflaarne i 3-Alens Længde og satte i Bunter, der afbrændtes og gav en saa betydelig Del Aske, at den kunde spredes over det hele Jordsmon. Han saaede her Kaps uden Gjødning og fik en nogenlunde god Afgrøde; derefter gjødfedes til Hvede, der lykkedes meget godt.

Saaledes arbejdede han ufortrøden fremad, og uagtet Omstændighederne ofte nødte ham til langsommere Fremstrid, end han attraaede, uagtet den fornødne Drifts-Kapital ofte fattedes ham, tabte han dog ikke Modet. Det maa nemlig erindres, at han begyndte sine Forbedringer i en for Landmanden høist ugunstig Periode, medens Arbejdslønnen ikke stod i passende Forhold til Produkternes nderst lave Pris. Naar han efter en Transport af 3 Mil modtog hos Kjøbmanden for 1 Ld. Rug 15 Mk., for 1 Ld. Byg 9 a 10 Mk. og for 1 Ld. Havre 5 a 6 Mk., forslog dette kun lidet til at dække de forøgede Udgifter, og Opmuntringen til Fremadstræben var just ikke synderlig stor. Imidlertid forandrede Omstændighederne sig snart til hans Fordel, og han vidste med Klogskab at benytte sig deraf. Den usædvanlige tørre Sommer 1826 og som Følge deraf den mislige Høst, der bragte saa mangen en Landmand Tab, bragte Held til ham, især formedelst hans rige Kartoffel-Høst, omtrent 800 Ldr. Nu først saa' han sig istand til at forsøge og forbedre Besætningen, og det

varede ikke længe, før hans Agerbrug viste sig i den kjønne Orden, hvori han stedse senere bevarede det, en Orden, der ikke kunde andet, end indtage og fornøje hver Den, der med aabent Øje og med Sands for Landvæsenet vandrede gennem hans Mark og tænkte tilbage paa dens tidligere usle Tilstand. I de sidste 15 Aar fra 1828—42 inkl. kunde hans Afgrøde af langstraaet Sæd anslaaes til 262 Traver, der gavede rigeligt 300 Tdr. Korn aarlig; hvortil kom hans lønnende Afgrøder af Raps (i Gjennemsnit aarlig 25 Tdr.), Kartofler af omtrent 6 Tdr. Land, Urter og Bitter, det store Kvantum Billehave og Kløver, der opfyldtes paa Stald om Sommeren eller gjordes til Løv. Hans Korn var i Almindelighed af fortrinlig Kvalitet og udmærket ved Renhed. Især søgtes hans Rug begjærligt til Udsæd, og deraf solgte han hvert Aar betydeligt til høje Priser. Hans Besætning var 5 Heste, om Vinteren 20 til 24 Fæhøveder, hvoriblandt nogle Træstude; om Sommeren 10 til 12 Malfekøer og 14 Faar, det var det Tredobbelte af hvad den fra først af havde været. Hans Kvægtillæg var ikke betydeligt, men udmærket. Hestene fødredes næsten uafbrudt paa Stalden, saavel som Arbejdsstuderne og Ungkvæget, Malfekøerne derimod underholdtes om Sommeren ved halv Staldfodring. Af hans Vinter-Besætning fededes til Salg 10 til 12 Stkr., dels Køer dels Stude. I disse Fedning anvendtes foruden Kartofler et betydeligt Kvantum Korn, Størstedelen gruttet. Straaet afbenyttedes næsten udelukkende til Strøelse. Det havde staaet i hans Magt at holde en meget større Besætning; men han fandt sin Regning ved at holde et mindre Antal, og derimod at anvende den større Omhu og Beføstning paa sine Kreaturers Møgt og Pleje, hvorved han naturligvis heller ikke lod den kraftfuldere Gjødning ude af Beregning. Man saa' i

hans Stald store, velholdte Kreaturer, der afgave rigelig Fordel. Selv var han en god Hestetjender, og hans Hest-Besætning bestod af kostbare, hyppelige Dyr, især i de senere Aar, efterat Marken var bleven lettere at dyrke. Disse Heste afgaves gjerne, efter at de hos ham vare opfodrede, til Holsten eller Udlandet. Ogsaa holdt han i mange Aar en Hingst, der af Stutteri-Kommissionen var tilkjendt 2den Præmie, og som Væstler blev meget søgt.

Den Grundsaetning, der altid ledte ham, var som ovenfor nævnt: „Først det Nødvendige, siden det Nyttige og Behagelige“. Efterat derfor Mark og Besætning vare bragte i fortrinlig Stand, henvendte han sin Opmærksomhed paa Gaardens brøstfældige Bygninger. En smuk, rummelig, velindrettet Bondegaard rejste sig paa den gamle Plads; inden 10 Aars Forløb, efterat han havde modtaget Gaarden, vare Udhusene opførte, og i 1835 opførte han et nyt Vaaningshus; en Have paa 4 Skpr. Lands Størrelse, beplantet med forædlede Frugttræer, blev anlagt ved Stuehujet, og ved Flid og utrættet Stræben havde han jaaledes ikke alene mere end fordoblet Fæstegaardens Værdi, men ogsaa beredet sig selv en friere og lykkeligere Tilværelse. I det han saaledes arbejdede for sig selv, var hans Virksomhed ogsaa frugtbringende for Andre; thi den Glæde havde han, at se sit Exempel efterlignet af Mange, og for kun at nævne En, navnlig af Gaardsæster Jens & Søren af Gaar.

Søren R. Mittelsen var den Første, som der i Egnen havde iværksat hine forskjellige Land-Forbedringer, og i omtrent to Menneske-Aldere har man set herlige Følger af hans utrættelige Bestræbelser: nyere og bedre Agerdyrknings-Medstaber i hver Gaard, henfigtsmæssigere Sædskifte med Brak, Mergling, Brakfrugtaavl al-

mindelig indført; Markfred overholdes strengt og stattes som et stort Gode. Søren R. Mikkelsen havde jo vistnok under sin utrættelige Stræben mangen haard Kamp at bestaa imod Fordomme, Hæng ved det Gamle, Dablestygge, Misundelse; men ved fludig Klogskab og opofrende Uegennyttighed lykkedes det ham efterhaanden at besejre alle Hindringer, ja endog at bringe sine Modstandere over paa sin Side. Saaledes var det ham f. Ex. i Begyndelsen høist vanskeligt at holde fremmede Kreaturer fra sin Lodb; men ved hen ad Vinteren at tilbagegive Bønderne de anordnede Optagnings-Penge, som de havde maattet erlægge til ham for deres Kreaturer, lykkedes det ham at opnaa fuldkommen Markfred, et Gode, der nu er almindeligt og stattes højt. Mange betragtede Overholdelsen af Markfreden som et Indgreb i Friheden, der ikke kunde eller burde taales. Men ved den sindige Klogskab, der fulgte ham overalt, ved klart for alles Øjne at vise, at han ingentunde søgte egen Fordel og ikke attraaede Usfred men Fred, derved naaede han sit Maal, og det varede ikke længe, inden han nød den Glæde at se, hvorledes Mange vare ret ivrige for at bevare et Gode, der for ikke længe siden var bleven dem ligesom paatvungen. At hele Byen ikke siden har savnet denne væsentlige Betingelse for et velordnet Agerbrug, er et iblandt flere Beviser paa den gode Mand, som ved denne Mandts betænsomme og uegennyttige Fremgangsmaade udbredtes iblandt Beboerne. — Hans Klogskab, Duelighed, Retfindighed og Velvillie bleve snart erkjendte i en videre Kreds, og mange af Egnens Bønder, som før med Kingeagt og Ladlesyge saa' ned paa hans Virken og Idræt, stræbte, som ovenfor antydet, at træde i hans Fodspor, og tyede til ham, for af hans kyndige Raad at vejlendes i deres Dont som Agerdykere. Ved sit Exempel og sin redebomme Vejledning

virkede han saaledes til Held for Mange i og udenfor Sognet, og saa meget des større Indflydelse maatte hans Exempel have blandt Egnens Bønder, som det var fremstaaet i deres egne Midte og blev givet af en Mand, der var undergivet lige Vilkaar med dem. Mange ere derfor ogsaa de Stemmer, der villigt have vidnet, hvad de skulde denne Mand, og ikke sjældent har den Tale lydt: „Saaledes har jeg altid handlet, thi saaledes raadede Søren Mikkelsen mig“; eller: „Dette har jeg vel vogtet mig for, thi derimod advarede Søren Mikkelsen.“ Er det sandt, at et almindeligt Fremskridt i og en glædelig Interesse for Agerbruget spores overalt der i Egnen, da behøve vi ikke at spørge om, hvem der først har vakt Livet og vedligeholdt Interessesen. — Hans Bestræbelser for at vejlede og danne den yngre Slægt fortjener ligeledes Anerkjendelse. Adskillige, ialt 15 unge Mennesker, der som Landvæjens-Lærlinger vare anbefoede hans Omhu, tildels efter „Landhusholdnings-Selskabets“ Foranstaltning, skulde for en stor Del hans faderlige og indsigtfulde Vejledning, at de bleve dygtige i deres Sag og istand til at overtage Pladser som Lædesfogder og Avlskarle, thi han antog sig disse unge Mennesker med Omhu og Nidhæd, og de høstede ikke alene Gavn af hans praktiske Færdighed, men ogsaa af hans theoretiske Kundskaber, saavidt det stod i hans Magt at bibringe dem slikt. Med beundringsværdig Kjærlighed hengav han sig til sit egentlige Fag, men aldrig troede han blindt hen paa Andres Autoritet. Selv vilde han overbevise sig, om det, han fandt anbefalet, ogsaa passede sig med de stedlige Forhold og om det kunde betale sig. Derfor skuede han hverken Umage eller Bekostning paa at anstille Forsøg med mange Sæd- og Græsarter. Herved samlede han sig en Rigdom af Erfaringer, som ogsaa kom de Mange tilgode, der søgte hans Raad.

Hans praktiske Dugtighed var ligesaa betjendt, som hans Rejsfindighed var agtet. Derfor blev hans Bistand ogsaa søgt ved forskjellige landøkonomiske Foretagender, blandt andre saadanne, der udgik fra „den landøkonomiske Forening for Brevstabet Frijsenborg“, af hvilken han var et virksomt Medlem. Overhovedet rakte han villigt Haand til ethvert gavnligt Foretagende, hvad enten det alene indskrænkede sig til Kommunen eller var beregnet paa et større Samfund. — Med flere af Landets højtstaaende og højtagede Mænd stod han i Brevvefning, og det tor vel uden Overdrivelse siges, at hans Navn var kjendt og agtet næsten overalt i Jylland, hvor Sands for Agerdyrkningen og dens Fremskridt var bleven vakt.

Ogsaa i andre Henseender fortjener denne agtværdige Bonde at omtales. Han er saaledes, foruden hvad der allerede er nævnt, ikke uden Fortjeneste af den Kommune, hvori han levede, navnlig i sin Stilling som 20-aarig Skolepatron for Haldum Sogn. Som saadan opfyldte han ikke alene med Midtjærhed de ham paahvilende Pligter, men han virkede ogsaa meget til at befordre en stadig Skolegang. Som Medlem af Sogneforstanderskabet forundtes det ham kun et Aar at virke i; hans kommunale Virksomhed vilde sikkert ikke være bleven uden smukke Bidnesbhrd.

Hvor noget Godt og Gavnligt kunde iværksættes, var han gjerne blandt de Første, og han gav dertil villig og rundelig sin Stjærve. Saaledes var han ogsaa blandt de Første, som antoa sig et af Hovedstadens forføjte Børn, uagtet han selv havde en talrig Børneskole. Han solte fuldtvel Vigtigheden og Ansvarligheden ved det Hverv, han havde overtaget sig, men Udfaldet viste, at han var det vægnt. Selv efter at det unge Menneske havde forladt hans Hus, vedblev han med faderligt Oje at følge ham og at vaage over hans Opsørel, og

han nød den Glæde, at hans Myndling blev et stille, sædeligt og dygtigt Lyende.

Hans Fortjenester i forskjellig Retning foranledigede „Landhusholdnings-Selskabet“ til at bringe dem til H. S. Maj. Kongens Kundskab, hvorpaa den hæderlige Bønde benaadedes den 5. Marts 1841 med Dannebrøgsmandenes Hæderstegn. Han fortjente det og kunde bære det med Tilfredshed. Alle fandt denne Udmærkelse i høj Grad fortjent.

Søren K. Mikkelsen fornægtede aldrig sin Stand eller søgte at omgive den med en upassende Glæde. At være agtet og hædret som Bønde baade i eget og Andres Huse, deri satte han sin Ære. I de mere Dannebrøgs Kredse var han en hyppig og velkommen Gæst; han bevægede sig der med Lethed og som hjemme, og med Bestedenhed, men uden Forlegenhed, modtog han den Hylдинг, som ofte bragtes ham.

Ihærdig i de senere Aar, da tiltagende Svagelighed forbød ham legemlig Anstrængelse, traf man ham ofte med Bogen i Haanden. Foruden at være fortrolig med danske landøkonomiske Skrifter, var han endog ej ubekendt med Skrifter af Thær, Schwerg og Koppe — En Brystsvagthed endte Søren K. Mikkelsens Liv; han døde den 8. April 1843, kun 53 Aar gammel, efterladende sig Enke og mange uforsørgede Børn.

En 19-aarig Søn af ham blev i 1844 antagen iblandt „Landhusholdnings-Selskabets“ Landvæsens Lærlinger; Enken giftede sig senere paany.

Tidlig maatte Søren K. Mikkelsen nedlægge sin Vjærning, men for sin Stand havde han tændt et Lys, der i Sandhed ikke oplyste en snever Kreds og som heller ikke udslyttedes efter hans Død. Netop fordi han var bondefødt og fra først af befandt sig i trange Kaar, maatte hans Eksempel blive desto virksomere, thi en

saadan Mand's Jævnlige vilde jo, ved at betragte hans Stræben, kunne sige sig selv: „Hvad han ejede af Forstand og Indsigt, af legemlig Kraft og timelig Formue, dette er ogsaa mig betroet; hvad han har virket og vundet, det maa ogsaa kunne lykkes mig!“ Han indtog ved Retfind, Dannelse, Flid og Dygtighed en udmærket Plads iblandt sine Jævnlige og var agtet og elsket af baade Høje og Lave. Han har saaledes Krav paa et hæderligt Eftermæle. Gid da denne sjældne Bondes hæderlige Færd maatte vorde eftertragtet af ret Mange, til Held for dem selv og for Fædrelandet! Gid hver Landkommune maa i sin Midte tælle Mænd som Bonden Søren Rasmussen Mikkelsen i Haar!

Stamtavle.

Rasmus Nielsen, Gaarbfæster i Haar [født i Bisfen † $\frac{5}{8}$ 1817]; * med Ane Sørensbatter [f. . . . † $\frac{3}{4}$ 1823]. Havde 4 Børn, der iblandt
 Søren Rasmussen Mikkelsen, Gbfæster i Haar [f. . 1790 † $\frac{9}{8}$ 1848]; — * $\frac{12}{7}$ 1822 m. Sidjel Sørensbatter, f. . . 1804 † $\frac{29}{8}$ 1870], Datter af Gbfæster i Sandby, Søren Sørensen og Mette Jensbatter [f. i Gadsten . . . † $\frac{17}{11}$ 1860]. Havde 7 Sønner og 4 Døtre, hvoraf 5 Sønner og 3 Døtre ere døde.

19. Sønderjyden

Nis Steffensen,

Gaardejer og Sognefoged i Hammeløv (Haderslev Amt)

„Blandt alle danske Bønder ere de nordflesvigiske baade de dygtigste og de dansteste“. Saaledes lyder Vidnes-

byrdet fra en Forfatter (Dr la Lehmann) i nogle Indlednings-Ord til en Skildring af „Laurids Pedersen Stau“ i „dansk Pantheon“ 1844 (senere som Heftekrift under Titel af: „Laurids Stau og hans Taler“. Dette Vidnesbyrd, der synes at være vel flot og ensidigt og at indeholde i sig en Hensynsløshed og Uret mod alle øvrige danske Bønder, begrundes blandt Andet saaledes: „Her har nemlig under Selvejdommens velsignelsesrige Skygge udviklet sig den Velstand og Kjærlighed til Fædrenehjemmet, som ikke kunde trives under nogensomhelst af Trældommens mangfoldige Former, — her har den nordiske Aand giennem Slægternes vekslede Følge vedligeholdt meget af den ensfoldige Kraft, af den ubøjelige Stolthed og det ubholdende Uafhængigheds-Sind, som var den danske Odelsbondes bedste Arvelod, og atter har rejst sig til Bevidsthed om sin Ret og sin Styrke under det haarde Tryk, der enten maatte knække den eller opmande den til Selvøvelse og Bedrift. Nordslævig frembyder det sjældne, men netop derfor dobbelt rørende og opløstende Syn af en Bondeslot, der, aldeles overladt til sig selv, bestaar den haardeste Kamp for det mest aandige af alle Goder, — for sin Nationalitets Ære, mod en Overmagt, der med Tallets, med Rigdommens og Dannelsens Overvægt forener den umaadelige Overlegenhed, som Besiddelsen af Lovgivningen, af Regeringen og alle bestaaende Institutioner giver.“ — Et noget lignende Vidnesbyrd aflægges Præsten H. B. Rasmussen i Halk, naar han i 1861 i Indledningen til sin Skildring af Mrs Lorentsen fra Lilholdt blandt andet siger: „Ingensteds møder man vistnok et kraftigere og ædlere Udtryk for den danske Bøndestand end i den nordlige Del af Sønderjylland, særligt i den Egn, der i flere Miles Vidde kredser sig om Haderslev Bk. Den Fremmebe, som første Gang særdes imellem Befolkningen,

undrer sig og spørger, om det er Bønder?" — Endelig aflægger den forhenværende nordflesvigiske Præst M. Mørk Hansen ogsaa et lignende Vidnesbyrd, naar han indleder sit i den danske Folke-Forening i April 1865 holdte Foredrag over Laurids Stau — en smuk Mindetale over denne velbekendte nordflesvigiske Bøndesøn og Bønde i en længere Arrække — med følgende Ord: „Det er en Kjendsgjerning, at der intetsteds i vort Fædreland findes en dygtigere, kraftigere og selvstændigere Bøndestand end den nordflesvigiske. Det er ligeledes en Kjendsgjerning, at intetsteds i Danmark er Bøndestanden mere dansk end i Nordflesvig. Begge Dele forekommer Mange i den Grad at være et Særshu, at man ikke vil tro derpaa, førend man selv har erfaret det.“

Det er saa ganske naturligt, at en Bøndestand, om hvem Vidnesbyrddene til forskjellige Tider staa i saa stor Overensstemmelse og Samklang med hinanden, maa kunne fremvise særlig fremragende Personligheder af sin Midte, hvis Minde bør bevares for Nutid og Eftertid allevegne i den danske Bøndestand. Vi anse det for en ligejævn Blygt efter Gvne at bidrage hertil, ved i denne Kreds af fremragende danske Bønder ogsaa at indføre nogle saadanne fra det danske Kronland Sønderjylland, navnlig fra dets nordligste Del, og vi gjøre da Begyndelsen med en af de Bønder, der har kjæmpet med i de forreste Rækker for vort Modersmaals Adelsbyrd i Nordflesvig ligeover for den fremtrængende ædeltægtige og landsforræderiske „Elesvig-Holstenisme“ og den overmodige og herskesyge Tydsfhed, — vi gjøre Begyndelsen med den i sin Tid „for sin Redelighed og Uegennytthighed højt agtede“ Nis Steffensen, Gaardejer og Sognefoged i Hammelev.

Nis Steffensen kom til Verden den 14. Oktbr. 1784 i Hammelev, hvor hans Forældre Christen Stef-

fensen og Anneten Steffensen ejede en Bondegaard paa 36 Tdr. 7 Skpr. Land*) (omtrent 46 Tdr. Land geometrisk Maal). Faderen havde lært og drev i Forening med sin Gaards Avlsbrug tillige Smedehaandværket. Ogsaa Sønnen havde lært dette Haandværk, men han opgav det dog snart. Den 28. Maj 1814 købte han en Gaard i Hammelev paa 66 Tdr. Land (lidt over 80 Tdr. Land, geom. Maal). Skjønt Prisen for hele Gaarden neppe var det, hvad nu 2 Tdr. Land af samme vilde koste, betragtedes denne Handel dog under de daværende Forhold som en dumdriftig Gjerning af ham, der var uformuende. Den 23. Marts 1825 købte han og forenede med denne Ejendom en anden Gaard i samme By paa omtrent 65 Tdr. Land, og ved Faderens Død i 1826 overtog han tillige denne Gaard, saa han nu var Ejer af et Jordomraade paa omtrent 168 Tdr. Land eller 209 Tdr. Land dansk Maal. Men det maa her bemærkes, at Land-Ejendomme i denne Del af Sønderjyllands i Reglen ikke have faaet deres Jordtiliggende udlagde i en samlet Lod ved Udskiftningen af Jord-Fællesskabet, men i mange -- 10 til 12 eller flere Lodder eller saakaldte Kobler. Som Følge heraf laa Mik Steffensens Ejendomme spredte over hele Bymarken. Ved en Række af Kjøb, Salg og Mageffister samlede og afrundede han dem med det Maal for Dje senere at dele dem i to Ejendomme og efterlade dem til to af sine Børn. Vel har Lovgivningen derovre, ligesom her, lagt Hindringer i Vejen for den frie Udskiftning og Sammenlægning m. v., men dens Omhu i denne Henseende er aldrig bleven paaskjønnet af Befolkningen, der til Trods for de bestaaende Lovbud er vant til med stor

*) Her og i det Følgende tales om festsigle Tdr. Land a 320 □ Roder Hamborgermaal eller henved 1 $\frac{1}{4}$ Td. Land geometrisk eller dansk Maal.

Frihed at disponere over sine Land=Ejendomme, i det man i fornødent Fald har ladet Tiden bøde paa den manglende højere Approbation. Hvem, der nøjere kjender de nordflesvigiske Landbosforhold, vil indrømme, at denne Frihed har været til stort Gavn for Folket og Landbruget; men der bør tilføjes, at det fordærvelige Livsfæste enten aldrig har eksisteret eller forlængst er forsvunden fra denne Egn. „Bønderne have i mange Slægter været dels kongelige Arvefæstere, dels Selvejere.“

I Aaret 1826 indtraadte Nis Steffensen i Ægtekab med Pigen Marie Kirstine Nissen, en Datter af Gaardejer Nis Iversen i Hammelev og Hustru Anne Marie Wittelsbatter. I dette sit henved 19aarige Ægtekab blev han Fader til 7 Børn, hvoraf 2 døde i deres Barnealder endel Aar før Faderens Død.

I Forbindelse med Nordflesvigernes mangeaarige Fører, den betjendte modige og djærve Bonde Hans Nissen i Hammelev, og et Par andre Mænd, kjøbte Nis Steffensen i Aaret 1836 „Christiansdal“, der jenere har været Spejlsfabrik og nu er Træsliberi, men den Gang var Olie-, Valte-, Bark- og Slibemølle med et lille Jordtilliggende, der stødte op til hans Ejendom. I de 5 Aar, indtil 1841, de besjadede denne Mølle, var Bestyrelsen og Regnskabsvæsenet i Nis Steffensens Hænder. Fabrikken blev drevet med Udbytte, hvilket neppe har været Tilfældet med den siden den Tid. Han deltog i 1842 i Anlægget af det første Fernstøberi i Haderslev og var Interessent i samme indtil sin Død i Begyndelsen af 1845.

Nis Steffensen deltog ogsaa i det politiske Liv og var, som allerede ovenfor sagt, med at kjæmpe i forreste Rækker for vort Moderemaalss Adelsbyrd i Nordflesvig imod alle dem og alt det, der ved Rænker og Vold vilde gjøre det fribløst ved dets Fædreearne. Maa det

end indrømmes, at han ikke, laaledes som Peder Hjorth Lorenzen, Nis Lorentsen, Hans Nissen og Laurids Skau, hørte til Hoved-Anførerne for den danske Befolkning i Kampen for dens Ret og Ære; saa er det paa den anden Side en uafviselig Kjendsgjerning, at han, „den rebelige og uegennyttige Nis Steffensen,“ udgjorde tilligemed den ligesaa beskedne, som ædle og dannede Gaardejer Aug. Heintr. Posselt i Rjøbenhoved, den rolige men villiestærke Sognefoged Iver Sivkumjen i Rabdrup, den uroffelige og frygtløse Sognefoged Konrad Iversen i Fredsted, den snarraadige og behjærte Møller Staal af Taarning Mølle; vi sige, at det er en uafviselig Kjendsgjerning, at Nis Steffensen med de nysnævnte og flere andre Hædersmænd udgjorde trofaste Kampfæller med hine Hoved-Anførere. Han var bestandig med naar og hvor det gjaldt. Vi ville jøge at godtgjøre dette ved at pege hen paa enkelte Kjendsgjerninger.

Nis Lorentsen havde i den slesvigste Stænder-Forsamling i 1838 fornyet et af ham tidligere stillet Forslag om, at det danske Sprog maatte blive indført som Rets- og Administrations-Sprog overalt, hvor Undervisningen i Kirke og Skole stete i samme; Forsamlingen havde med et ringe Flertal vedtaget en Petition herom, og Sprog-Reskriptet af 14. Maj 1840, Resultatet af den indgivne Petition, var den første Sejr for den danske Bejolkning ligeoverfor „Slesvig-Holstenisme“ og Tydskehed, der begge triumferende indtog Højsædet overalt histovre i det danske Kronland. Et hidtil utjendt Liv begyndte at røre sig. Reskriptet „løste deres Moderemaal fra Fornedrelsen“, hed det blandt andet i en til Kongen indsendt, af 2850 Mænd understreven Tak-Adresse, der var den første store String af det vakte Liv; den næste var den omtrent halvandetaarige Kamp angaaende „Table-

iagen" i Tørring Thinghus. Da Hans Nissen var Sjælen i Bevægelsen angaaende denne Sag, og den derfor naturligt hører hjemme i Skildringen af ham, anføres her kun dette, at først den 18. August 1843 fandt Tavlesagens endelige Afgjørelse Sted efter Bøndernes Paastrand, efterat Herredsfoged Kjær samme Dag havde afgivet den skriftlige Erklæring: „Af det kgl. Amtshus underrettet om, at Sognefogderne Konrad Iversen i Fredsted og Nis Steffensen i Hammelev med Konforter hellere ønske den af dem foranstaltede Mindetavle anbragt i Thingstuen paa Tørring, end i Retslokalet for det kgl. Amtshus, saa findes fra min Side herimod Intet at erindre.“

Forinden Afgjørelsen af hin Tavlesag havde Folkerøret i Nordflensvig antaget et stedse større og større Omraade, navnlig fremtalbt ved Begivenhederne i den slesvigiske Stænder-Forsamling i 1842, da Peder Hjorth Lorenzen, denne den dansk-slesvigiske Sags heltemodige Forfægter, vedblev at tale Dansk, til Trods for alle Forhaanelser. Da de tvende hæderlige Bønder Nis Lorentzen og Popselt troligt havde understøttet P. H. Lorenzen i Kampen for de danske Slesvigeres „naturlige Rettigheder“; saa besluttede Bønderne ved en festlig Sammenkomst at bevidne hine tvende Mænd deres Bifald og Taknemmelighed. Festen blev afholdt den 21. Febr. 1843 i Bnen Sommersted, ved hvilken Lejlighed man fattede to saare vigtige Beslutninger, nemlig aarlig at afholde en Nationalfest paa „Stamlingsbanken“ og at stifte en slesvigsk Forening“. Den saaledes besluttede Nationalfest fandt allerede Sted inden 3 Maaneders Forløb, nemlig den 18. Maj i. A., og den næstfølgende 12. Juni samlede 25 Mænd i Haderslev, hvor man stiftede den senere saa bekendte „Slesvigiske Forening“ med Hans Nissen som Formand, Nis

Steffensen som Kasserer og Laurids Skau som Sekretær. „Et af Foreningens første Foretagender var en Petition til Kongen om at hævde det danske Sproglige Ret med det tyndste i den flensvigske Stænder-Forsamling og om dennes Forlæggelse til Flensborg“ fra Byen Slesvig, hvor den havde sit Sæde; den modtog „de bedste Løfter om hans varme Deltagelse og kraftige Beskyttelse“. Løfterne bleve dog kun daarløst opfyldte.

Den flensvigske Forening voksede stadigt meget betydeligt i Medlemsantal og Betydning, og de Anliggender, der gjorde Krav paa Bestyrelsens Opmærksomhed og Virksomhed, vare ikke faa. I Foreningens Møde den 16. Oktbr. 1843 besluttedes saaledes at sende en Deputation til Kjøbenhavn med det dobbelte Hverv, dels „at tale med Kongen om „Slesvig-Holstenernes“ voldsomme Agitationer mod Filialbanken i Flensborg og for Tidemanns „Landesbank“, om Ophævelse af Soldgrændsen ved Kongeaalen“ m. m., dels „at forhandle med den flensvigske Komite i Kjøbenhavn (navnlig med dens Formand, Professor Clausen) om den af samme vedtagne Oprettelse af en Bønde-Højskole.“ Man valgte Bestyrelsen for Foreningen til som Deputation at udføre dette Hverv, og i de sidste Dage af Oktober tiltraadte Hans Nissen, Nis Steffensen og Laurids Skau deres Rejse til Kjøbenhavn. Ifølge den trykte „Beretning“, som Deputationen afgav om sin Rejse fra og til Hjemmet, var den overordenlig vel tilfreds ikke blot med den forekommende og hjærtelige Modtagelse, der overalt blev den til Del, men ogsaa med de Løfter og Tilfagn, den erholdt hos Kongen og flere indflydelsesrige Mænd. Beretningen htrer sig blandt andet saaledes: „Interessen for de flensvigske Anliggender var ingenlunde kjølnet i Hovedstaden, og vi Fremragende danske Bønder.

bleve saaledes overbeviste herom, at det gif langt over vore største Forventninger. O, det var herlige Vidnesbyrd, vi modtage! De indeholde en dyb Trøst for Slesvigs Fred og Frelse. — Majestæten svarede os meget naadigt og lovede at drage Omhu for, at vi i enhver Henjeende skulde se vor Ret. — Vi have paa vor Rejse over Bælterne opdaget — saaledes slutter Beretningen —, at disse ikke kunne danne nogen Adskillelse mellem de Danske Vesten og Østen for samme, og at Ingen skal kunne mægte at afbryde de Broer, som forbinde os, thi de ere byggede paa en Kjærlighed, som er stærk i Norden, og bevogtes af en Aand, som ikke lader sig stræmme".

Her er imidlertid ikke Stebet til en om end kun fort Fremstilling af Nordflæsvigernes Lidelses-Historie og de Lyssglimt, der nu og da viste sig for dem i Kampen for deres Nationalitets Ret og Ære. Kun hvad der maatte synes aldeles nødvendigt at medtage til Belysning af Nis Steffensens Meddelagtighed i Kampen, er her fremdraget saa sammentrængt som det vel var muligt. Det er rimeligt, endog højst sandsynligt, at der af Saadanne, der ere nøje bekendte med hans Livsfærd, vilde kunne meddeles langt mere om hans Deltagelse i hin Kamp, end hvad her er fremdraget. Uj hvad der offentlig er kommet for Dagen om ham, tro vi imidlertid Intet at have glemt; men af det Lidet, der her er meddelt, fremgaar det formentligt dog klart nok, at hans Navn og Idret fortjener at bevares i hjertelig Hukommelse rundt om i Danmark.

Nis Steffensen i Hammelev afgik ved Døden den 14. Januar 1845 i en Alder af 60½ Aar.

Stamtable over Sønderjyden Nis Steffensens Etlinge.

- Christen Steffensen (f. $\frac{1}{10}$ 1752, † $\frac{17}{1}$ 1827), Gdejer i Gammelev; — * gift med Anniken Nis-datter (f. $\frac{7}{6}$ 1761, † $\frac{22}{1}$ 1846)
 Søn:
- Nis Steffensen (f. $\frac{14}{10}$ 1784, † $\frac{14}{1}$ 1845); — * m. Marie Kir-sitine Nissen (f. $\frac{7}{4}$ 1801, † $\frac{17}{7}$ 1870), Gdejer i Gammelev. Havde 7 Børn:
- 1) Anniken Steffensen (f. $\frac{31}{12}$ 1826); — * m. Gdejer Jørgen Henningsen (f. $\frac{7}{6}$ 1824. Datter: Marie Kirstine Henningsen (f. $\frac{7}{6}$ 1854).
- 2) Anne Marie Steffensen (f. $\frac{19}{11}$ 1828, † $\frac{7}{6}$ 1831). —
- 3) Christen Steffensen [f. $\frac{12}{2}$ 1831, † $\frac{21}{10}$ 1846].
- 4) Nis Steffensen (f. $\frac{13}{6}$ 1833); — * m. Christine Stef-fensen (f. $\frac{7}{12}$ 1827), Gdejer i Styding. Deres 7 Børn:
- a. Steffen Steffensen (f. $\frac{30}{6}$ 1858). — b. Nis Steffensen (f. $\frac{19}{11}$ 1859). — c. Kristen Steffensen (f. $\frac{26}{6}$ 1861). — d. Niels Steffensen (f. $\frac{20}{7}$ 1863 † $\frac{17}{3}$ 1864). — e. Trine Lovise Steffen-sen (f. $\frac{29}{4}$ 1865). — f. Niels Steffensen (f. $\frac{17}{3}$ 1868 † $\frac{11}{6}$ 1869). — g. Hans Christian Steffensen [f. $\frac{7}{3}$ 1871].
- 5) Anne Marie Steffensen [f. $\frac{11}{11}$ 1835, † $\frac{7}{1}$ 1837].
- 6) Hans Christian Steffensen, Cand. juris. [f. $\frac{22}{12}$ 1837]; — * $\frac{7}{4}$ 1871 m. Elisa Marie Smith [f. $\frac{26}{6}$ 1844].
- 7) Steffen Steffensen (f. $\frac{12}{10}$ 1842).

20. „Dphidseren og Forledereren.“

Peder Hansen,

Hustæller i Lundby (Præsto Amt).

Et af Hoveddrivhjulene i de første Bonde-Bevægelse paa Holbæks Amt i den første Halvdel af Aarene Fyrgetype, — og gennem disse Bevægelser en af de ufrivillige Aarsager til det af Rancelliet udsendte be-rygtede Bonde-Cirkulære af 8. Novbr. 1845, der atter gav Anledning til Dannelsen af det tidsvarende og følgerige men derfor af Mangfoldige forhadte og for-haanede „Bondevenernes Selskab“, — var en fattig Hus-

mand fra Præstø Amt, — den med rige Aandsbevner udrustede samt hjærve og uforfærbede Peder Hansen i Lundby. Størstedelen af den nulevende yngre Slægt af Bøndestanden var enten endnu ikke født eller kun yngre Børn, da Husmand Peder Hansen af Lundby flittigst „drog om blandt Bønderne og opmandede dem til Virksomhed for deres egne Anliggender“; hans Navn nævnes og hans Færd omtales nu kun af de ældre Bøndemænd, naar de i fortrolig Samtale med hinanden dvæle ved Fortidens Minder eller fortælle de lyttende Yngre, om hvad de oplevede. Peder Hansen var en mærkværdig Fremtoning i Bøndestandens af tykke og ildevarslende Skyr omhyllede Dunstreds; et knitrende Lyn, der tændte allebegne, hvor det slog ned; et saa vældigt Torbenbrag i Bødens Bo, at døve Øren i tusindvis lodes op og lyttede med spændt Opmærksomhed til de Ord, der udtaltes af Husmanden fra Lundby, denne i Rancelliets Dine farlige „Dphidsfer og Forleder“, naar han traadte frem og oplæste de af ham med stor Dygtighed forfattede Petitioner til „Stænderne.“ En lille Livsfilbring af denne Mand bør ikke savnes her, hvor Talen er om fremragende danske Bønder.

Peder Hansen blev født den 8. December 1801 i den lille Bøndehy Sallerup i Rjøng Sogn ved Bordingborg. Hans Forældre vare den sammesteds boende Smed og Husmand Hans Christensen og Hustru Birthe Pedersdatter. Neppe 5 Aar gammel, begyndte han at gaa i Skole, hvor han strag viste ualmindelig Lyst og Anlæg til at læse og tænke, men derimod ingen Lyst havde til at skrive eller regne, hvilket baade med det Gode og med Strængthed fra Lærers og Forældres Side dog tog den Bending, at han blev den Dygtigste af alle Rjøngs Sogns Skolebørn; han gjorde endog en saadan Fremgang i Kundskaber, at Stedets Præst, den senere

Biskop Tage Müller, paalagde ham, da han var i det 12. Aar, kun for ham og ikke for Skolelæreren at aflægge Regnskab for hvad Fremgang han hver Uge gjorde i Skrivning, Regning, Religion, Fædrelands- og Verdens-Historie, Geografi osv., og ved denne Lejlighed bibragte Præsten den lærelystne Dreng langt flere Kundskaber, end den ikke-seminaristisk dannede Lærer kunde have meddeelt ham. Efter i 1816 at være bleven konfirmeret af fornævnte Tage Müller, lærte Peder Hansen at spille Violin, og havde da en temmelig god Fortjeneste ved at spille til Bryllupper og andre Gilder. Da han blev ældre, tjente han 4 a 5 Dage om Ugen om Sommeren hos en Bonde imod en Lon af nogle Tønder Sæd og lidt Torvesskær, medens han derimod om Vinteren dels hjalp Faderen med Smedehaandværket, dels spillede Violin og dels endelig ovede sig flittigt i Læsning, Skrivning og Regning. Saaledes hengik Tiden indtil i hans 27. Aar, da han den 25. Juli 1828 ægteviedes af Tage Müller til Pigen Dorte Jørgensdatter (født 24. Oktbr. 1803), en Datter af Gaardsfæster Jørgen Hansen i Rettestrup (Fødsels- og Dødsdag ubekjendt) og Hustru Ane Andreasdatter, (født . . . 1777 † 27. Maj 1804, 27 Aar gl.) Han fik sig nu opspurgt en Indjiddet-Lejlighed i Lundby, som han flyttede ind i Midseldag samme Aar, og boede der i 3½ Aar, indtil han endelig i Sommeren 1832 af Forvalter Bahr paa Lundbygaard, hvem han af og til i 3 Aar var behjælpelig ved Guds-Administrationen, fik et Fæstehus men først 10 Aar senere Fæstebrev paa samme. I Februar 1829 var Peder Hansen bleven ansat ved Bordingborg søndre Birks Ret som Stokkemand for Lundby Sogn og Stævnevidne for Lundby, Hammer og Mogenstrup Sogne. I denne Stilling, hvilken han beklædte til hen i Aaret 1835, fandt han sig vel tilfreds, thi Birkedom-

mer Rint var en herlig Mand, der tilligemed sin Fuldmægtig og sine Kontorister behandlede Thingmændene paa en honnet Maade; anderledes blev det derimod under Eftermanden, Dr. jur. Kall, under hvis ligegyldige Baretagelse af Embedet den stolte og herstehge Fuldmægtig Handrup skaltede og valtede, som han fandt for godt. Tomme Løfter og Grovheder traadte nu og da i Stebet for Lønning til Thingmændene. En saadan Behandling vilde Peder Hansen ikke taale, han mødte derfor ikke som Stokkemand paa de bestemte Dage, og paa given Foranledning svarede han, at da han ikke kunde faa noget Regnskab for hvad han fortjente, havde han ikke mere Lyst til at opfylde sine Pligter, hvorfor de kunde affætte ham fra Bestillingen. Heri handlede han vistnok ikke rigtigt. Amtmanden, Grev Knuth, indvilgede i, at Peder Hansen kunde affættes fra sine Bestillinger og af Birkedommeren idømmes Mulkt for Forsømmelse af sine Pligter. Birkedommeren drev dog ikke Sagen videre, end at han lod Amtets Resolution forlynde for Peder Hansen, og fort Tid derefter justeredes baade Birkedommer og Fuldmægtig formedelst „mislig Embedsførelse“. Under Undersøgelsen af denne viste det sig, at Handrup ikke havde affrevet Beløbet for flere Auktions-Regninger, som Peder Hansen havde indbetalt, og da de tvittrerede Regninger forevistes i Retten, nægtede Handrup at have tvittreret paa dem, og paastod, at Peder Hansen maatte have efterstrevet hans Navn. Paa denne løse Sigelse lod den konstituerede Birkedommer, Prokurator og Landvæsens-Kommissær Meldeblad, sin Fuldmægtig Schaarup gjøre en Rejse til Lundbygaard den 11. August 1835, for at belægge Peder Hansen med personlig Arrest, og denne indjattes derpaa i et uskelt Fangehul i Bordingborg, hvor han i 16 Uger og 3 Dage behandlede som om han var en

Morder eller Mordbrænder. Den 20. Februar 1836 affagde Extraretten sin Dom, hvorefter Peder Hansen „bør for Aktors videre Tiltale i denne Sag fri at være“, dog med Paalæg af alle af hans Arrest og Aktionen lovlige skyldende Omkostninger. Se saaledes var Retfærdigheden bestaaende ligeover for den simple Husmand, skjønt hans Anklager, den for „mislig Embedsførelse“ suspenderede Fuldmægtig Handrup, ifølge Domsakten, senere inden Retten benægtede under Eds Tilbud, „saavidt han véd“, at have modtaget de respektive Pengebeløb, og „ikke har fordristet sig til med Bestemthed at erklære, at de forefundne falske Kvitteringer ere skrevne af Tiltalte“ (Peder Hansen), og skjønt det i Defensors Indlæg af 4. Januar 1836 hedder om Handrup: „at være utro mod sin Principal og det Offentlige, ved at forøde flere Tusinde Rdl. af offentlige Midler, viser en simpel, for ej at sige lav Karakter; og deri har Handrup gjort sig skyldig.“ Ubekjendt med den juridiske Betydning af Dommens Udtryk „Aktors videre Tiltale“, hvilken Betydning han først lærte at kjende 8 Aar senere, da Kammerherre Ch. Fr. D. v. Benzon til Christiansdal havde omtalt Dommen i Roskilde Stændersal i 1844, faldt det ikke Peder Hansen ind, at indante Dommen for Overretten; han havde stadigt ment, at hans Frifindelse var en fuldstændig Frifindelse, og han maatte nu saaledes taale, at der gjennem Dommen var sat en Plet paa ham for hele hans Liv, men han saa' med Glæde, at denne Plet ikke havde den allermindste Betydning i den hæderlige Bondestands Øjne. Nældeblads-Bablen kunde svie, men ikke tilføje virkelig Glæde. Vilkaarligheden mod Peder Hansen blev et Middel til Bondestandens Vættelse til politisk Liv. Han begyndte navnlig i 1840 at rejse en Kamp mod Aristokratiet i Almindelighed og Godsejer-Aristo-

fratiet i Særdeleshed. Fra først af bestod denne Kamp i nogle Artikler i „Sjællandsposten“, foranledigede af Præsten Børre Jensen's Ugeblad „Den danske Bønderven“, og Peder Hansen udtalte og forsvarede med Kraft og Klarhed i disse Artikler, „at det eneste Middel til at forbedre Husmændenes og den arbejdende Klasse's Kaar var, at nedsætte de store herstabelige Afgifter og at indfrænte det Naturalhøveri, Fæstehusmændene maa udrede efter deres Hartkorn, i Forhold til hvad de Fæstegaardmænd, som ikke forrette Høveri in natura, maa svare.“ I samme Aar forfattede han for Husmændene paa nogle Godser i Præstv Amt et Andragende til Kongen, hvilket han tilligemed en anden af Andragerne selv overrakte Majestæten, der henviste til Herstaberne angaaende de Lettelser i Byrderne, hvorom der ansøgte, men hvortil Peder Hansen svarede med Frimodighed, „at der ad den Vej ikke kunde ventes nogen Lindring, efterdi ingen Medlidenhed mod Bønderne finder Indgang hos Godsejerne.“ I 1841 skrev han atter i „Sjællandsposten“ en længere Artikel: „Bemærkninger om en friere Udvikling af Folkelivet“, hvori han godtgjør, at „den bedste Maade at fremhjælpe Staten paa, er at virke hen til, at Bønderstanden bliver fri for Godsejernes vilkaarlige Behandling“. Aaret 1842 fremkaldte en større Virksomhed fra Peder Hansens Side. Skolelærer Kas mus Sørensen og den senere som Politiker bekendte J. A. Hansen havde nemlig i Forening fra Begyndelsen af Aaret begyndt at udgive Ugeskriftet „Almuevennen, eller Velvæsening af Fortid og Nutid for den danske Almue“, og — Distrikternes Stænder skulde for 4. Gang samles i Kostiilde. Der var altsaa rig Anledning for Peder Hansen, der satte sig en Glæde og Stolthed i at vække og opmuntre Folket til Modstand imod Aristokratiet's, navnlig Godsejer-Aristokratiet's,

Grundlæggninger, til nu at udfolde en travl Virksomhed. Han indbød saaledes „Bondestanden," især Husmændene, i Sjælland til at indgive Andragende til „Stænderne" angaaende de store Afgifter og Høveri, Godsejerne bebrødte dette med, forfattede et saadant Andragende og afleverede det, forsynet med Underkrifter, personlig til Distriktets Deputerede, Professor H. N. Clausen. Sen i Slutningen af Aaret lod han indrykke i „Almuevennen" (Nr. 42) en aaben Striveelse til Clausen, hvori han paastod, at ligesaa godt som Frederik den Sjette ikke brød sig om Herremændenes Modstand, da han løste Stavnsbaandet osv., saa kunde Christian den Tredende nu ligesaa godt sætte Grændser for Godsejernes Misbrug af deres Gjendoms-Ret. I „Almuevennens" Nr. 51 s. A. stred han om „Sogne-Forstanderskaberne og Husmandsagen", og opfordrede Forstanderskaberne til frit og uforbeholdent at udtale hvad Sandhed og Ret var i saa Henseende. Da „Stænderne" havde indstillet til Kongen, at der gjennem Amtsraadene og Sogne-Forstanderskaberne maatte indhentes paalidelige Efterretninger om Husmandsklassens Kaar, forfattede Peder Hansen et Andragende til Kancelliet i den Anledning, og foranledigede et Møde i Lundby af Sogne-Forstandere fra 20 Sogne, af hvilke de 18 Sognes Deputerede understrevede, at de, naar Kongens Opfordring indløb, vilde indsende denne Erklæring. Dette Andragende er indført i „Almuevennen" Nr. 13 for 1843. Da Amtsraadet senere ikke vilde indhente Forstanderskabernes Erklæring, vedtoges det i et gjentaget Møde at indsende den til Rentekammeret. Erklæringen er indrykket i „Almuevennen" Nr. 19 for 1843. I samme Møde vedtoges det at indgive et Andragende til Kongen om, at der maatte sættes Grændser for Godsejernes stedsforhøjede Indfæstringer og aarlige Afgifter, og det bestem-

tes, at Peder Hansen, der havde fremlagt et Udkast til et saadant Andragende, skulde rejse omkring med det og faa det underskrevet. Det underskrevs af 874 Bønder og overrakte Kongen den 27. Novbr. af Gaardmændene Jens Jensen i Grumløse og Peder Sørensen i Lundsby. Dette Andragende, hvori anførtes, „at Høsterne bethyngedes med forhøjede Indfæstninger og Afgifter, samt lede haard og krænkende Behandling ved deres Pligt=Arbejde“, blev aftrykt i „Almuevennens“ Nr. 52. I Aarets Løb skrev han i det nævnte Blad forskjellige andre Artikler, hvoraf dog kun en skal nævnes, nemlig den i Nr. 35 om „Vresfølelsen“, og hvori han beklager, „at Mange af Bøndestanden ved krybende Væsen og Læder nedværdige sig selv, naar de tale med Noget af de højere Klasser, og jo mere de saaledes bukke og krybe for disse Væsner af Godsejere, Forvaltere, Forpagtere, Fuldmægtige og Skriverdrengene, bestemere overvældes de af dem med Skjældsord og Grovheder.“ I 1844 udfoldede han en endnu større literær Virksomhed, ikke blot fortrinsvis i „Almuevennen“, men ogsaa i „Kjøbenhavnsposten“ og andetsteds. Han opløste blandt andet, hvorledes flere Godsejere i Bræsto Amt selv opfastede sig til Forhørsdommere og bestilte deres Ladefogder, Skytter, Gartnere og andre slige Tjenere til Stolkemænd, i Anledning af det ovenfor nævnte Andragende til Kongen fra de 874 Bønder, som Rentekammeret havde forlangt Godsejernes Erklæring over, og senere en Artikel: „Sandheden skal sejre!“ i Anledning af Rentekammerets Svar paa Andragendet, hvilket Svar gik ud paa, „at efter de fra endel Godsejere indhentede Erklæringer, var det oplyst, at deres (de 874) Besværinger vare dels ugrundede, dels overdrevne og usandfærdige. Andragendet var derfor ubeføjet og frembragt ved en ubillig Lyst til at klage.“ Sin Artikel, hvis Optagelse i „Voll=

Falst. Stiftstidende" blev forbudt af Politimester Møller, optoges i "Almuevennen" Nr. 19 og udgaves derpaa særskilt; endvidere skrev han om Vilkaarlighed af Godehøj Lutein paa Marienborg, Post-Sekretær B. Wolff paa Engelholm og Grev Raben paa Beldringe. Da „Stænderne“ atter skulde samles i Roskilde samme Aars Efteraar (1844), anvendte Peder Hansen tillige Tiden til at forberede nye Andragender til samme og ved Møder hift og her at faa dem forsynede med Underkrifter. Hans Ny var nemlig voxet i et betydeligt Omraade, og Dnket om, personlig at lære ham at kjende, udtalte sig snart i Indbydelse til ham fra flere navngivne Mænd, om at komme til Møder i deres Egn. En saadan Indbydelse, dateret Rundby pr. Holbæk den 12. Januar 1844, indløb til ham fra Jens Frederiksen, Jens Gregersen og 11 andre navngivne Mænd til at være tilstede i et Møde, som en der i Egnen nylig dannet „Landbo-Forening“, med Kaptein Jespersen paa Grønnebjerggaard som Formand, agtede at afholde i Marts Maaned; og en Husmand Ole Larsen i Dndlose indbød ham den 2. Februar næstefter til Fastelavns Søndag at møde i Mørkjøb, da man agtede sammesteds at danne en Husmands-Forening og foreslaa Peder Hansen til at vælges til Foreningens Formand. Han efterkom Indbydelse og overværede senere endog et Møde i „Landbo-Foreningen“ i April Maaned. Ligejaa indbøde 10 navngivne Mænd paa Møen, med Jens Pedersen i Tjørnemark i Spidsen, ham til at komme over til dem, da de gjerne vilde underskrive de af ham forfattede Petitioner til „Stænderne“. Efter Indbydelse fra flere, deriblandt Jens H. Dyrlov i Sønder-Alslev, var han ligeledes tilstede ved et Møde den 28. Maj i „Falsters Landbo-Forening“ med Skolelærer Sidenius i Skovby som Formand. Endelig kan endnu

anføres, at Godsejer Meldahl til Vedbygaard pr. Slagelse i en meget anerkjendende Strivelse af 20. August 1844 indbød Peder Hansen til at besøge sig, da „jeg skal være villig til at give Arveafgite, og vilde det maasse bevirke, at flere Godser gjorde samme Forsøg“. Lgsaa fra Præsten Pontoppidan i Damsholte paa Møen og fra flere andre frjindede og ansete Mænd modtog Peder Hansen hædrende og anerkjendende Breve med de bedste Ønsker om Held i hans Bestræbelser for Høndestandens Vel. Frugterne af hans Virksomhed vare, at han til den den 15. Oktbr. j. A. sammentraadte roskildske Stænder-Forsamling kunde indsende 4 Petitioner fra Præstø Amt paa Sjælland, Møen og 3 Sogne i Sorø Amt samt Falster med henholdsvis 1837, 1818, 1771 og 1830 eller ialt 7256 Underskrifter paa alle 4 Petitioner fra de nævnte Steder. I Anledning af disse Petitioner tom d'Hr. Godsejere, Post-Sekretær B. Wolff til Engelholm, Amtmand Neergaard og Kammerherre Chr. F. D. v. Benzøn, jaaledes i Harnist i Stænder-salen, at de end ikke undsaa' sig ved i de haantligste Ord at omtale Peder Hansen og hans Virksomhed. Ingen tog den bagtalte Mand i Forsvar, endog Orla Lehmann mente, „at det var under Forsamlingens Værdighed at bestjæftige sig med en saadan ubetjendt Revision.“ Som Svar paa Tiltale udgav Peder Hansen i Marts Maaned 1845 et lille Skrift: „Tat for sidst! til Aristokraterne i Roskilde Stænder-Forsamling 1844“, hvori han af offentlige Aktstykker og private Brevskaber, forsynede med mange Underskrifter, belyste og tilbageviste Bagtalelserne. Paa samme Tid udsendte Kancelliet, et Circulære til alle Landets Sognesogder af følgende Indhold: „Da det er forebragt Kancelliet, at Peder Hansen Lundby og forhenværende Skolelærer Rasmus Sørensen skulle omreise i Sjælland for at op-

hidse og forlede Landalmuen til at indgive falske Klage-
maal m m, skulde man tjenstligst anmode N. N. om,
at forstaafe dem Visshed, samt i bekræftende Fald at
træffe de fornødne Foranstaltninger i Overensstemmelse
med Anordningerne, og da derom hertil gjøre Indberet-
ning". Peder Hansen blev nu en saadan Gjenstand for
Politimestrenes særlige Opmærksomhed, at En endog
lod sin Fuldmægtig ledsage „Ophidseren og Forlederen“
i 4 Dage, hvorfor Peder Hansen takkede ham meget,
„da det jo mere end noget andet maatte overbevise Be-
folkningen om, at han holdt sig indenfor den strænge
Lovligheds Grændser.“ Han vedblev Resten af Aaret
samt 1846 og 1847 dels med at foretage sig Vandrin-
ger omkring i Sjælland for at opmaade sine Standfæl-
ler til Virksomhed for deres egne Anliggender, dels med
gjennem „Ulmuevennen“ at fremdrage den ene Gods-
ejer-Willkaarlighed efter den anden. Aaret 1848 med
den lysere Fremtid for Bonden hilsede han med sand
Glæde, men vedblev desuagtet sin gamle Virksomhed
med Utrættelighed, navnlig som Forfatter i „Ulmueven-
nen“, lige indtil sin Død, der traf ham i hans Hjem i
Lundby den 19. Maj 1854, da han var næsten 53½
Aar gammel.

Husmand Peder Hansen i Lundby bør leve i
kærligt Minde hos den danske Bonde! Han vir-
kede for denne i Liber, da der var Fare forbunden
dermed. Hvorlænge vil det vare, inden der af Bonde-
standens Midte atter fremstaar en Mand, der med Pe-
der Hansens Utrættelighed og Begejstring eftersporer og
afflører Misligheder og Ulovligheder, hvor de end findes?
Er da Danmark nu et saa dejligt, et saa paradisisk Land,
at Ustyldighed, Ret og Retfærdighed herse i alle For-
hold fra den ene Ende af Riget til den anden? Eller

er Livet i Bondestanden nu jaa virksomt og rørigt, at man ikke mere behøver nogen Vækker i sin egen Midte? — Der er vist Ingen, der antager dette.

21. Legatstifteren

Ole Hansen,

Gaardejer i Viskinge (Holbæks Amt).

Vi have allerede tidligere aflagt et lille Besøg hos to Bønder paa Holbæks Amt og ere nu ifærd med at gjæste en derboende tredie Bondes hyggelige, efter gammel- dags Bondesit vel indrettede og formaalstjenlige, endog rige men alligevel tarvelige Hjem. Overalt, hvor man i dette hentaster Bliffet, sjner man baade ude og inde Orden, Omhu og Nøjagtighed, men intetsteds Over- daadighed, Odselhed eller Prunk, endnu mindre Glitter- stads og Forfængeligheder. Alt minder os om, at vi ere Gjæster i en Odelsbondes Hus, selv Husbondens firlige og statelige Skikkelse fremkalder Tanken herom, og vi føle os uvilkaarligt tvungne til at vise denne Bonde, hvis Hoved allerede er bedækket med Alderdommens Sne, vor ustrømte Højagtelse, næsten Grefrygt. Paa hans alvorssmilbe, gjæstfri Bud bænke vi os ved hans Side omkring det stærke Eggetræs-Bord, indlede en Samtale med ham om Minder fra de henrundne gamle Tider og om de oprundne nye Tiders Hændelser, og bede ham fortælle sit eget Livs vigtigste Tildragelser samt hans Tanker om nogle af den nyere Tids Spørgsmaal, navn- lig for saavidt de angaa Bonden. Han begynder at tale, og tavse og opmærksomme lytte vi til hans Ord,

der bære Spor af den umistjendeligste Sanddrubed. Det Efterfølgende er en kort men tro Gjengivelse af Fortællingen om hans Livsfærd og om et Par enkelte af hans Tankeliglimt.

Ole Hansen blev født i Bislinge den 20. Maj 1784. Han var en Søn af en velstaaende, driftig og anset Bonde-Familie sammesteds. Faderens Navn var Hans Olsen (født 1742 † 20. Maj 1824, 82 Aar gl.), Moderens Kirsten Pedersdatter (født . . . , † 19. Novbr. 1831). Sønnens Opdragelse og Underviisning fjernede sig ikke i noget fra hvad der paa den Tid var almindeligt blandt Bondealmuen. I 1806 blev Ole Hansen Soldat og i denne Stilling vandt han snart sine Officerers Velvillie og Yndest, formedelst sin Punktlighed og Belevenhed, sin smukke og pyntelige Figur. Han talte ofte med Glæde om den Tid, da han var Soldat, om den Velvillie og Deltagelse, han mødte hos sine Foresatte. I 1810 kom han hjem af Tjenesten og indtraadte den 3. December samme Aar i Regtstabs med Pigen Karen Jensdatter (født 1790), en Datter af Gaardsæster Jens Klemmentsen, (døbt i Bislinge 1. Søndag efter Paaste — 24. April — 1740 † 3. Febr. 1823, 83 Aar gl.) og Hustru Karen Christensdatter (født 1764 † 26. Oktbr. 1826). Han fik strax den Gaard i Fæste, hvori han siden levede i over 50 Aar, efter sin Kones Forældre; den var styksat for 7 Tdr. 1 Fdr. Hartkorn og havde et Areal af mellem 57 og 58 Tdr. Land Ager og Egn. Ole Hansen blev snart Sognesoged og udfoldede i denne Stilling, dels i de daværende Krigsaar, dels senere i en lang Aarrække, en stor Dygtighed og vandt sine Foresattes Agtelse og Tillid. Tidlig havde han Held til at grundlægge en lille Formue, der ved hans Nøjsomhed og Tarvelighed aarlig vogede. I Krigsaarene før 1812 besørjede han nemlig nogle Fragtrejser

til Kjøbenhavn for det Offenslige. I de saakaldte „gamle Penge“ indbragte den første Rejse ham flere 100 Rdl. Da han fik denne Sum udbetalt i Kjøbenhavn, mødte han en Dag en af sine tidligere Officerer, hvem han fortæller sin nuværende Tilstand, og saa spørger han: „Hvad skal jeg bedst gjøre med alle disse Penge?“ Officeren svarede: „Lad mig faa dem, saa skal jeg skaffe Dig kongelige Obligationer for dem“. Ole Hansen havde ikke fjerneste Grund til at nære Mistillid til Officerens Redelighed, betroede derfor denne sin Stat, og næste Gang fik han kongelige Obligationer. Dette gjentog sig oftere. Da nu Penge-Omskrivningen kom, fik han Ejnene op for, hvilket godt Raad Officeren havde givet ham. Hvad der paa denne Maade var grundlagt, voksede i de følgende 50 Aar op til en anselig Formue. Den 6. Oktober 1849 benaadedes han med Dannebrog=Ordenens Hæderstegn. Den nye Tid, der var oprunden for hans Fædreland, var ham ikke ligegyldig, men han var allerede bleven for gammel, til at han kunde føle nogen stor Varme for den. Hans yngre Standsfæller, som vare mere grebne af det nyere Liv, saa' lidt skjævt til ham, næsten som til en Særling, ja En og Anden af dem paastod endog, at Ole Hansen som Politiker var Aristokrat og en Dientjener for de Højerestillede i Samfundet, og at Penge vare for ham Et og Alt. Slig Tale anfægtede ham ikke i fjerneste Maade; han trak sig kun ganske tilbage og levede stille i sit Hjem, påsende sin daglige Dont med Dygtighed og Sparommelighed. I 1852 solgtes Allodialgodset til Grevskabet Lørdensborg. Ole Hansen havde ikke Tillid til, at der saa snart vilde kunne fremtvinges en Tvangslod om Fæste-Afløsning; han ansaa' det, i Mod sætning til saa mange af hans Standsfæller, for at være rigtigst at købe, medens Salgspriserne endnu vare billige og rime-

lige, han købte derfor strax sin Fæstegaard til Selvejen-
dom, der nu er sammenlagt med en anden Gaard i Byen,
hvis Ejer har ægtet en Datterdatter af ham. Den 3.
December 1860 fejrede han sin Guldbryllups-Dag med
sin værdige Hustru. De Tilstedeværende glemme aldrig
dette smukke, ærværdige Par fra denne Dag, glemme
aldrig den Inderlighed og Taknemmelighed, som saa
kjendelig viste sig baade i Kirken og Hjemmet, den
Ydmyghed, hvormed de gavede Gud Æren. Dagen efter
jendte Ole Hansen Sognepræsten K 50 Rd. til
Trængende i Sognet, og Familie og Venner lagde der-
til ialt 35 Rd. Det var en vellykket Gjerning for
Præsten at tage ud i Sognet med disse 85 Rd. og
bringe de Gamle mange hjærlige Hilsener.

Ole Hansen døde den 11. Marts 1862, henved 78
Aar gammel. Strax var hans Enke betænkt paa at
bidrage til, at hendes Mand's Navn og Minde kunde
bevares i en hjærlig Iuhukommelse hos kommende Slæg-
ter. Allerede paa hans Begravelses-Dag var Præsten
bemyndiget til at hentynde derpaa. Senere har Enken,
der lever endnu (Juni 1871) med et godt Helbred i en
Datters Hus paa Refsnæs, stænkter 2000 Rd. til et
Legat for værdige Trængende, hvilket Legat, der er stiftet
den 27. Septbr. 1862, har erholdt kongelig Konfir-
mation den 28. Febr. 1863, og den første Udbetaling
skete den 11. Juni samme Aar. Renterne af Legatet
skulle deles i 4 Portioner, og Familien skal have For-
trinsret i lige nedstigende Linie indtil 6 Personer, hvor-
efter Fortrinsretten ophører, og Legatet tilfalder da
Biflinge Sogns værdige Trængende i Almindelighed.

Igjennem hele sit lange Liv var Ole Hansen en
ualmindelig dygtig og anset Mand. Han havde en
klar og hurtig Opfattelse af alle Sager under sit Om-
raade og besad en vidunderlig Evne til at give et an-
Fremragende danske Bønder.

Kueligt Billede af Alt, hvad han fra sin tidligste Tid havde oplevet. Hvad man talte med ham om, kom ved hans Fremstilling til et saa klart og fuldstændigt Billede for En, som om man selv havde oplevet det. Derhos var der en Villighed og Sanddrøhed i hvert hans Ord, saa man følte, at man kunde have en ubetinget Tillid til hans Fremstilling. Han holdt paa sin gamle Klædebragt fra sine Ungdomsdage ligetil sin Død; men paa ham påsede ikke Ordsproget: „Klæder slæber Manden“. Naar Nogen saa' hans høje, smukke Skikkelse, hans værdige, næsten gravitetiske Gang, saa glemte vistnok Enhver at se paa Klæderne; hvorimod Ens Blik ligesom ved Trykstrækt sængledes paa dem, naar Nogen i hans Nærværelse brovtede af sin „Nationalitets-Følelse“. Med den koldeste Mine og det mest gjennemtrængende, næsten haanende Djæfæst spurgte Ole Hansen da: „Er det maaste Nationalfølelse, der lærer os Bønder at taste Brag paa vor Nationaldagt, og som jander Ubekatte at efterabe Fransosen og Tydsken i alle deres Hundekunster? Er det Nationalfølelsen, der gjør, at Mangfoldige vrage vort Eget, men derimod rose og berømme alt Fremmed, især hvad der er tydsk, skjønt det kun gaar ud paa at narre Pengene af vor Komme? Nej, lad os ikke tale for højt om vor Nationalfølelse og vor Dansthed, saalænge vi i næsten alt vort Ydre bære det Fremmede til Skue; — saalænge vi f. Ex. stadse os selv og især vore Kvindesjøl op med fremmed Paahæng efter fremmed Modestik; — saalænge vi selv ligesom med Magt og Vold arbejde hen paa at afflasse Bønderstanden hos os jo før jo hellere. Nej, lad os hellere tale lidt sagte om vor Nationalfølelse og vor Dansthed!“ Saaledes omtrent vare Ole Hansens Tanter og Ord, naar Nogen i hans Nærværelse brovtede af sin Nationalfølelse.

Die Hansens Minde vil leve i hjærlig og taknemmelig Ihukommelse igjennem mange Slægtfølger i Viflinge Sogn. Han og hans værdige Ægtefælle have rejst sig en „Vidnesbrydets Sten“, der vil staa, naar meget Andet falder til Jorden og glemmes.

22. Niels Christian Krag, Gaardejer i Nørre-Ålslev (paa Falsler).

I Aaret 1795 fandt Udskiftning Sted i Henseende til Nørre-Ålslev By paa Nord-Falsler, og adskillige af Bymændene flyttede da snart derpaa deres Fæstegaarde ud paa de dem tilbelte Lodder. Blandt de saaledes udflyttede Bønder var Christian Krag, i hvis Lod det var faldet at faa de yderste Bymarker i en flovrig Egn, og den af ham opførte Gaard, der blev aflydsat for omtrent 10 Tdr. Hartkorn med et Jordtillæg af omtrent 100 Tdr. Land, Ager og Eng, fik Navnet „Skovsoddegaard“. Nogle Aar tidligere var han indtraadt i Ægtefælskab med Ane Jensdatter, med hvem han avlede 7 Børn. I Aaret 1816 købte flere Fæstere, deriblandt Christian Krag, deres Gaarde til Ejendom; men Lidernes Tranghed og Tryk tyngede saaledes paa dem med Centnervægt, at det blev umuligt for dem at ubrede Skatter og Renter, og der blev saaledes ingen anden Udvej tilbage for dem til at kunne blive hængende ved Gaarden og saa at sige hutle sig igjennem, som de bedst kunde, end atter i 1824 at gaa tilbage til at blive Fæstebønder. Derved fremkom det nye falslerste Fæstegods, der dog senere, som en Følge af Lov af 8. April 1851, atter er gaaet over til Selvejendom.

Niels Christian Krag var den Førstefødte af det ovennævnte Ægtepars Børn. Han saa' første Gang

Dagens Lys i Nørre-Åslev den 7. September 1791. Hans Dreng- og Ynglinge-År hengit for ham paa samme ensformige Maade, som det sker for det store, udelukkende Flertal i Bondestanden: han maatte tidlig tage Haand med i allehaande Bondegjerning, og han gjorde det med Lyst og Nemme. Efter Faderens Død bestyrede han i Forening med to andre Brødre Gaarden for Moderen. Saaledes gif Tiden sin vante Gang. Efterat have fyldt sit 29. År fattede han det Forsæt at gifte sig; den gamle Moder, der kunde trænge til Hjælp i Husets indre, kvindelige Syssler, bestyrede ham i hans Forsæt, og den 8. December 1820 ægteviede han til sin Fæstemø Kirsten Pedersdatter, en Stebdatter af Gaardejer Hans Steffensen i Alstrup. Deres Ægtefælskab blev imidlertid kun kortvarigt; efterat være bleven Moder til 2 Døtre, afgik hun ved Døden i Sommeren 1823. Efter 7 Maanedes Enkemandsskab gifte han sig atter den 14. Februar 1824 med Karen Pedersdatter, en Datter af Gaardejer Peder Olsen med Tilnavn „Hampe“ af Skovby. Heller ikke dette Ægtefælskab blev af lang Varighed. Efterat have født ham 4 Børn, døde hun i Barselseng i December 1831. Det var den anden tunge Prøvelse for den 40aarige Mand. Omgiven af 6 smaa Børn, hvoraf den Ældste kun var 10 År og den Yngste kun nogle faa Uger gammel, ansaa' han det for en bydende Pligt for sig og sine Børn snarest mulig at tilføre dem en ny Moder, og for tredie Gang indtraadte han den 16. Marts 1832 i Ægtefælskab med Kirsten Hansdatter, en Datter af Gaardejer Hans Hansen med Tilnavn „Smed“ af Skovby. Med denne sin Hustru avlede han i de næstfølgende 20 År ialt 9 Børn.

Niels Christian Krag — eller som han stadigt blot kaldtes Niels Krag — sit Fæste paa sine Foræl-

dræk Gaard i 1825. For at kunne hævdde en nogen-
 kunde traalelig Stilling under de for Bonden trange
 og tunge Tider, og om mulig endog stride frem til
 Velvære og Lykke, udsolbede han i sit Avlsbrug en saa
 utrættelig Virksomhed og Ihærdighed, at det vakte al-
 mindelig og velfortjent Anerkjendelse og Agtelse, og Al-
 mente, at blev han saadan ved, og han ikke hjemføgte
 af store Uheld eller sit altfor mange Børn at forsørge,
 vilde han sikkert engang komme til at sidde, som man
 siger, lunt inden Vægge, og blive ikke blot en holden,
 men vel endog en velhavende Mand. „Bondens Fjed
 gjør Ageren fed,“ siger et af vore gamle, hjærnesfulde
 Ordsprog, og Sandheden af samme stadfæstede sig
 ikke mindre paa „Stovskoddegaard“, end paa saa mange
 andre Steder rundt om i Landet: hans veldyrkede Mar-
 ter gave det ene Aar efter det andet stedse rigere Føls
 af Sæd og Forraad af Foder. Derved blev hans øko-
 nomiske Forfatning stedse bedre og bedre, han erkjendte
 det med rørt Taknemmelighed mod alle gode Gavers
 Giver, og det var ikke sjældent, at han i Tidernes Løb
 udbød med et dybt Sut: „Gud ste Lov! vor Herre
 velsigner mit Arbejde, saa jeg faar Brod nok for mig
 og de mange Munde, jeg har at stoppe!“ Det fortjener
 her at nævnes, at Niels Krag var en af de første Bøn-
 der paa Nordfalster, der begyndte at anvende Mergel-
 en paa sine Jorder, og han belønnes derfor af „det
 kongelige Landhusholdnings-Selskab“ med en Sølv-
 Medalje.

Niels Krag var en ualmindelig anset og agtet Mand,
 derom bære blandt Andet de flere kommunale Ombud
 og Tillidshverv, der overdroges ham at røgte, de unis-
 kjendeligste Vidnessbyrd, og han røgte dem alle sam-
 vittighedsfuldt. Blandt disse Ombud og Tillidshverv
 anføres her følgende: I Aaret 1833 udnævntes han

til Sognefoged og to Aar senere til Lægdsmænd, hvilke tvende Poster han beklædte henholdsvis i 24 og 22 Aar. Han udfolbede i begge disse Stillinger stor Virksomhed; ved hans utrættelige Arbeidsomhed og kraftige Hjælp opbagedes flere Tysverier; — enhver Thy vidste, at han fulgtes paa de forbrudte Veje af Niels Krag's Dje, og Egnens Beboere havde al Aarsag til at være ham taknemmelige for hans Omhu for Ejendoms-Sikkerheden, — og som Lægdsmænd var han en utrættelig Efterfølger af skuldsynte Børnepligtige. Hans Virksomhed paaffjønnebes derved, at han under 28. Juni 1840 benaadedes med Dannebrog's-Ordrenens Sølvkors. Denne kongelige Paaffjønning af virkelige Fortjenester glædede ikke alene den Hæder og hans Nærmeste, men ogsaa mangfoldige Andre. — Niels Krag var ligeledes i en længere Aarrække Stævningssmand, Ligsynsmænd og Jordboniterings-Mænd, i 3 Aar desuden Sogne-Forstander, nemlig fra Begyndelsen af 1842 indtil Slutningen af 1844, da han afgik ved Lodtrækning og senere frabad sig Gjenvalg. Da „Thendeloven“ af 10. Maj 1854 traadte i Kraft, valgtes han til Forligsmægler, og som saadan stiftede han ogsaa en ikke ringe Nytte. Endvidere bør det fremhæves som et Vidnesbyrd om den Anseelse og Tillid, han nød, at da „Brandforsikrings-Selskabet for Falsters mindre Landejendoms-Besiddere“ i 1855 var blevet oprettet og der efter Selskabets Love foretoges Valg paa 5 Medlemmer til „den dømmende Komite“, 2 Mænd nemlig af hver af Dens to Herreder og En ved frit Valg over hele Landet, da valgtes ved det frie Valg med størst Stemmeantal Niels Krag, der beklædte dette Tilidsbyr indtil sin Død og da efterfulgtes i Komiteen af Gaardejer Jakob Rasmussen „Stub“ i Egelev. Endelig skal endnu fremhæves følgende: I Slutningen af

1857 paabegyndte Deboerne paa forrige Hvededals Gods en Proces mod Regjeringen angaaende „Halv procent Afgiften“ til Statskassen, og til at varetage det Fornøbne under Processen valgtes for Nørre-Ålsløb By Niels Krag, for Nørre-Vedby Sogns søndre Distrikt Jakob R. Stub i Egelev, for samme Sogns nordre Distrikt Poul „Hampe“ og for Baalse Sogn Rasmus Hansen i Baalse; blandt disse valgtes atter Niels Krag til den egenlige Fører af Processen. Hans snart derpaa indtrufne Dødsfald forhindrede ham i at føre Sagen til Ende, hvilket derimod stete af ovennævnte Jakob R. Stub.

Niels Christian Krag afgit ved Døden den 7. Februar 1858 efterladende sig Enke og 15 Børn, der beklagede Tabet af den hjærligste Ægtefælle og Fader. Han var, som allerede nævnt, en ualmindellig anset og agtet Mand, ikke blot blandt sine Standsfæller, men ogsaa af sine Foresatte og andre Højere stillede i Samfundet, der gjerne samtalede med den belevne Niels Krag. En Følge heraf var, at Uvenner og Misundere søgte at gjøre hans folkelige Tænte- og Handlemaade mistænkelig, men Skumlerierne og Bagtalelserne fandt ingen god Jordbund hos upartiske Folk, der godt gennemskuede Bevæggrunden til dem. — Han havde altid udvist en sjælden uegennyttig Godgjørenhed mod Fattige, der aldrig forgjæves thuede til ham om Hjælp i deres Nød og Trang; deres Taknemmelighed viste sig paa en smuk Maade ved hans Jordefærd gennem Blomster og Ligtrandse.

Niels Christian Krags Stamtable.

(I Stamtablen savnes endel Oplysninger, navnlig fra Gundslev Sogn.)

Christian Krag, Gaardejer i Nørre-Ålsløb, og Hustru Ane Jensdatter [f. 1752 † 10/3 1824]. Havde 7 Børn, hvoraf den Ældste var:

Niels Christian Krag, Gaardejer i Nørre-Ålsløb (født 1/2 1791

† $\frac{1}{2}$, 1858]; — * [gift] 1] $\frac{1}{10}$, 1820 med Kirsten Pedersdatter [f. 1797 † $\frac{1}{10}$, 1823], Steddatter af Gdejer Hans Steffensen i Ulstrup; — 2] $\frac{1}{10}$, 1824 med Karen Pedersdatter [f. 1800 † $\frac{1}{10}$, 1831], Datter af Gdejer Peder Olsen „Hampe“ i Skovby; — 3] $\frac{10}{10}$, 1832 med Kirsten Hansdatter [f. $\frac{2}{10}$, 1808 † $\frac{20}{10}$, 1860], Datter af Gdejer Hans Hansen „Smed“ i Skovby. I alle 3 Egte-
kaber 15 Børn, nemlig:

1. Karen Nielsen Krag [f. $\frac{20}{10}$, 1821]; — * $\frac{20}{11}$, 1844 med Gdejer Hans Hansen Olsen i Skovby, [f. $\frac{27}{10}$, 1816].
2. Karen Nielsen Krag [f. $\frac{10}{10}$, 1823]; — * $\frac{21}{10}$, 1851 m. Gdejer Rasmus Nielsen „Lejre“ paa Rode Mark, Vejringe Sogn [f. $\frac{6}{10}$, 1830].
3. Kirsten Nielsen Krag [f. $\frac{10}{10}$, 1825]; — * med Gdejer Rasmus Andersen „Strø“ i Havnsø.
4. Sidse Nielsen Krag [f. $\frac{11}{10}$, 1827]; — * $\frac{21}{11}$, 1851 m. Gdejer Veber Jørgensen Møller i Lundby, Brarup Sogn.
5. Christian Peder Nielsen Krag [f. $\frac{1}{10}$, 1829]; — * $\frac{21}{11}$, 1860 m. Karen Kirstine Pedersen af Nørre-Åslev (f. $\frac{20}{10}$, 1836)
6. Ane Magdalene Nielsen Krag (f. $\frac{1}{10}$, 1831); — * m. Gdejer Lars Pedersen Skotte i Havnsø (f. $\frac{2}{10}$, 1831.)
7. Karen Kirstine Nielsen Krag [f. $\frac{6}{11}$, 1832]; — * $\frac{10}{10}$, 1855 m. Gaardejer Rasmuss Ottosen i Nørre-Åslev (f. $\frac{1}{10}$, 1830).
8. Ane Nielsen Krag (f. $\frac{20}{10}$, 1834); — * 1] $\frac{17}{10}$, 1858 m. Musikus Johan Ludvig Holmstrup (f. $\frac{10}{10}$, 1830 † $\frac{2}{11}$, 1864); — 2] $\frac{10}{10}$, 1867 m. Fotograf Niels Hansen i Bordingborg (f. $\frac{1}{10}$, 1842 i Sundby paa Lolland).
9. Hans Veber Nielsen Krag (f. $\frac{20}{10}$, 1836); — * m. Karen Kristine Hansen, en Datter af Gdejer Hans Hansen Florentsen i Nørre-Deby.
10. Arne Dorthea Nielsen Krag (f. $\frac{1}{10}$, 1839); — * $\frac{17}{10}$, 1866 m. Hans Henrik Mikael Bernhard Horup (f. $\frac{10}{11}$, 1843 i Kystløbing), daværende Handelsbestyrer i Gaabensø, nu i Dnsleb.
11. Niels Søren Nielsen Krag (f. $\frac{2}{10}$, 1841), Kassekasser i Kjøbenhavn; — * $\frac{2}{11}$, 1855 m. Karen Margrethe Jensen (f. $\frac{20}{10}$, 1845).
12. Hans Jørgen Nielsen Krag (f. $\frac{1}{10}$, 1844)
13. Anders Nielsen Krag, examineret Dyrsløge (f. $\frac{1}{10}$, 1846).
14. Frederik Wilhelm Nielsen Krag (f. $\frac{10}{10}$, 1849).
15. Bodil Kathrine Nielsen Krag (f. $\frac{11}{10}$, 1852)

23. Hans Rasmussen,

Gaardejer og Sognesognd i Egense (paa Falster).

⚔ En Fremmed paa en Rundrejse paa Falster faar i Sinde at optaste det Spørgsmaal: „Hvem kan man nævne som den mest fremragende Bonde her paa Den i indværende Aarhundrede?“ da kan han være tem-

melig jifter paa, at Størstedelen af de Eldre i og udenfor Bondestanden fra Nordkysten af Landet og til idetmindste noget Syd for Nykjøbing næsten enstemmig vil svare: „Det var Sognefoged Hans Rasmussen i Egense“. Spørger han fremdeles: „Hvori udmærkede da denne Mand sig fremfor sine Standsfæller, saa at han blandt dem blev den mest fremragende?“ saa fortæller En et Træt af Hans Rasmussens Livsfærd, en Anden et andet Træt, og Alle ende sædvanlig med de Ord: „Ja, der er saameget at fortælle om ham, at der gjerne kunde skrives en hel Bog om ham.“ — At den Fremmede ogsaa hist og her paa Sydsjæster vil saa lignende Svar af mangen ældre Mand, tør med Sikkerhed forudsættes. Svaret vil kun ikke blive saa almindeligt og enstemmigt som paa Nordjæster, og det vel tildels af den Grund blandt flere andre, hvilke det vilde være for omstændeligt her at anføre, at Sydsjæster dels ejede en Befolkning under uheldigere Livsvilkaar, der havde stor Indsigtelse paa dens sjælelige Tilstand overhovedet, dels laa vel langt fjernet fra Hans Rasmussens Hjem og derfor ikke var et saa at sige dagligt Vidne til hans Virksomhed. Vi ville i det Følgende lære denne sjældne Bonde noget nærmere at kjende, vi ville ledsage ham gennem hans Livs Fodræt og Færd, og vi ville ikke fortryde, at vi, om end med raske Skridt, følge ham gennem hans lange og frugtbare Liv.

Hans Rasmussen blev født i Egense By, Baalse Egn paa Fælster, den 27. November 1779. Hans Forældre vare Gaardsfæster Rasmus Klausen og Hustru Karen Jakobsdatter. Efter Faderens Død giftede Moderen sig nogen Tid derefter med en Gaardsfæster Søren Sommer i Baalse. Der blev Hans Rasmussen kun en ringe Undervisning tilbel i hans Barndom; han lærte kun daarligt at læse, men derimod hverken at

skrive eller regne; men desuagtet opnaaede han lidt efter
 lidt i sit senere Liv en høist agtværdig, endog temmelig
 fjælden Færdighed i de nævnte Ting. Selvstudium og
 uafbrudt Øvelse bleve hans Stole. Vi ville strax je
 lidt Nærmere herom. Alle Hans Rasmussens 7 Sød-
 fende døde i en ung Alder, og han blev derfor, allerede
 i 1799, kun 20 Aar gammel, Besidder af sin Fædrene-
 gaard, bestaaende af omtrent 6 Tdr. Hartkorn med et
 Areal af omtrent 40 Tdr. Land Ager og Eng. Som
 et meget betegnende Vidnesbyrd om, hvad han allerede
 var som ung Mand, skal her nævnes, at hans aller-
 første Virksomhed bestod i indstændigt at opfordre fine
 Bymænd til at slutte sig sammen og kjøbe deres Gaarde
 med Konge- og Kirke-Tiende, og det lykkedes ham ende-
 lig, dog først i det alleryderste Øjeblik, idet Handelen
 først affluttedes paa Gaabense Færgebro, just som Eieren,
 en Hr. C. Hindelby — der i 1766 havde kjøbt af
 Regjeringen en Del af „det fælteste Nyttergods“ for
 34,000 Daler dansk Kourant og deraf oprettet Herre-
 gaarden „Egense“, den nuværende „Baldnæsgaard“, —
 var paa Rejsen til Kjøbenhavn for at sælge Godset.
 Saaledes bleve Egense Bymænd Ejere af deres Gaarde
 i 1799. Det øvrige af Godset kjøbtes, nærmest for
 Skovenes Skyld, af Staten, og Baalse By's Bønder
 vedbleve at være simple Fæstebønder indtil 1816, da
 ogsaa de kjøbte deres Gaarde, indtil de i 1824, forme-
 delst uheldige Livs-Omstændigheder, maatte gaa tilbage
 til atter at blive Fæstebønder. At Hans Rasmussen
 strax fra hin Handel af maatte stige i Anseelse og Ind-
 flydelse hos sine nærmeste Standskæller, var saa saare
 naturligt. I Aaret 1800 indtraadte han i Ægteskab
 med Pigen Kirsten Mortensdatter, en Datter af
 Gaardmand Morten Hansen, ogsaa kaldet „Jesperen“
 og Hustru Else Jørgensdatter. I „Landbeværnets“ Tid

udnævntes Hans Rasmussen til Underbefalings-Mand (Maanedslieutenant) ved Ryst-tilitsen, og han viste allerede som saadan, at han røgtede en Tillidspost med Trofast og Samvittighedsfuldhed; han vidste at hærde sin egen og Beboernes Ret ligeover for bestikkelige og udsugende Foresatte, og han forstod altid at beherske og bringe de Menige af de fiesvigste og holstenste Tropper, som kantonnerede paa Falster og Lolland fra 1807—13, til Respekt og at hæmme de Udfejlsler og Spektakler, som disse raa Folk vare tilbøjelige til at øve. Som et enkelt Exempel paa det Første kan nævnes, at han den 13. Maj 1813 indgav en Klage til en Major Leuenbach over en Korporal, der samme Dag havde nægtet at modtage en Leverage af Hø, medmindre han fik en Pot Brændevin (19 Mt. i Penge), men modtog Høet, cster at have faaet disse Penge. Af nogle enkelte af disse Soldater undervistes og øvedes Hans Rasmussen i at skrive og regne. Aaret 1807 var for ham, som for saamange Andre, en Væktelsens Tid. Fædrelands-Kjærligheden forlangte Underretning om vore Sagers Stilling og Begivenhedernes Gang, og Hans Rasmussen forstod at skaffe sig Underretning. For fattig til selv at holde Aviser, passede han altid at faa Postbudet, som bragte saadanne til Herremanden og Præsten, indenfor hos sig for at styrke ham med en Bid Brød og et Krus Ol, medens han selv læste Aviserne; ligesom han ogsaa snart fik nogle Mænd til i Fællesskab at holde en Avis. Af Gjeren af Baldnæsgaard fik han ogsaa snart Tilladelse til fri Afbenyttelse af hans Bogsamling, og Hans Rasmussen hang i, som man siger. Bøger af forskjælligt Indhold vandrede frem og tilbage til og fra den læse- og lærlystne unge Bonde i Egense, og han lod ikke det Læste gaa ind ad det ene og ud ad det andet Øre. Selv-

studium og uafbrudt Ovelse blebe, som jagt, Hans Rasmussens Skole nu og i hele hans paafølgende lange Liv, og han lærte blandt andet i denne Skole at fremsætte sine Tanker i en ret folgerigtig og tiltalende Form og som et velordnet tænkt Hele i Indhold, navnlig naar der tages Hensyn til, at han var Bonde. Ved Siden af en ufortroden, kommunal Færd og Virksomhed gif en ligesaa ufortroden Higen efter aandelig Virksomhed, thi han følte tilfulde, at Kundskab er Magt. En saa dristig og opløst Mand maatte naturligvis henlede Opmærksomheden i et større Omraade paa sig. I Aaret 1820 udnævntes han til Sognefoged for Baalse Sogn og til Lægsmænd sammesteds, og i Aarene 1826—27 betroedes ham endog af Staten det store Tillidskørv at administrere en 6 til 7 Bøndergaard i Baalse, efter at Gjerner havde set sig nøbte til at gaa fra dem. Begge de offentlige Bestillinger som Sognefoged og Lægsmænd varetog han, den førstnævnte i 37 Aar indtil sin Død, den anden i henved ligesaa lang Tid, og at han varetog dem med Dygtighed og Samvittighedsfuldhed, haves et Bevis deri, at han allerede den 26. September 1837 benaadedes med „Dannebrogsmændenes Hæderstegn“. Til denne „længe og velfortjente Udmærkelse“ tilskrev Stedets Præst F. C. Rosen ham den 11. Oktober sin „hjørnelige Lytønstning“, idet han bad Hans Rasmussen „være forvisset om min oprigtige, inderlige Deltagelse i den Glæde, som baade De selv og alle Deres Venner derover maa føle“. I 1841 fødtes hos Hans Rasmussen den i Sandhed storartede Tante, ved Inddæmning- og Udtørringsarbejder at erobre Kippinge og Baalse Vig fra Havet, og han hvilede ikke, før han, tiltrods for de mangfoldigste Hinbringer fra Folks og Naturens Side, fik sin Tante gennemført i Gjærning: han fik et Utrie-

selskab stiftet, en stærk Dæmning fra Vedby Grund over Storholmen til Baalse Land opført, Vandet udfastet ved Massinkraft fra Bigen, og han saa' endelig, efter at han som Sjælen i det hele Foretagende, havde ledet, baaret og saa godt som tvunget samme igjennem, sit Vært kronet paa den herligste Maade -- noget over 1800 Edr. Land erobrede fra Havet og fordeltes til Aktionærerne, deraf omtrent 200 Edr. til Balduæsgaard. — Anordningen af 13. August 1841 kaldte Land-Kommunerne til større kommunal Selvstændighed, end de hidtil havde ejet, og overalt i Sognene saa' man sig om efter Mand, der bedst vare istand til i de nye oprettede Sogne-Forstanderskaber at varetage Sognenes Tarv. Intet Under var det da, at en Mand som Hans Rasmussen, der var betroet et godt Pund af aandelige Evner til at virke med og ikke undlod at benytte dem, enstemmig valgtes til Medlem af Baalse Sogne-Forstanderskab, og han modtog Valget, skjønt han allerede den Gang havde opnaaet den Alder, der fritog ham for et saadant kommunalt Hverv. Hans Interesse for Kommunens Anliggender var meget stor, og det var et inderligt Dnske hos ham ogsaa at vække en lignende Interesse hos Sognets Beboere. Han foreslog derfor i Forstanderskabets Møde den 23. Novbr. 1842, at „Sogne-Forstanderskabets Forhandlinger maatte været offentlige, saaledes at det maatte staa Enhver frit for, som er anstændig klædt, at træde ind i Forhandlings-Lokalet, hvorhos det dog maa være en Betingelse, at disse ikke blande sig i Forhandlingerne, og opføre sig i Stilhed“. Det samlede Forstanderskab vedtog Forslaget. Hans Interesse for Kommunens Anliggender var og vedblev at være saa usvækket og levende, at han vedblev gennem 16 Aar at modtage Gjenvalg indtil kort før sin Død.

Selv taalte Hans Rasmussen ingen Vilkaarlighed,

fra hvilken Side den end vistes, og det var hans stadige Opgave i Livet at opmande sine Standsfæller til heller ikke at taale nogen saadan. Et enkelt Exempel paa hans Hab til Vilkaarlighed er allerede ovenfor anført fra hans kraftige Manddomstid; her skal nu nævnes et andet Exempel fra hans gamle Dage, fra Aaret 1844, et Exempel, der tilfulde vidner om, dels til hvilken Højde af Vilkaarlighed og Tyranni en samvittighedsløs Herremand turde vove at gaa, endnu kun 5 Aar før vi fik en Forfatning med sit Værn ogsaa for den Lavere Stillede i Samfundet — mentil Vre endog for hin Tid var en saadan Herremand heldigvis dog kun enestaaende hos os —; dels til hvilken Grad af Rigeghyldighed det var kommet endog hos det øverste Regjerings-Kollegium, Kancelliet, for den Mishandlede Ret. Waldnæsgaard og Gods i Nærheden af Gaabenje ejedes af en Hr. H. Hansen, en Mand af en meget raa og brutal Karakter og med den Indbildning, at han som Herremand ustraffet turde behandle sine Undergivne som han selv lystede. Denne Mand mishandlede den 13. Juni 1844 en Husmand Peder Rasmussen „Lollænder“ paa en umenneskelig Maade, og nogle Dage senere læstes i „Kjøbenhavns-posten“ for 26. s. M. en Meddelelse herom. Ved at nævne denne oplyste „Loll. Falsters Stiftstid.“ for 29. Juni, „at en Mand, der ifølge sin Stilling har Afgang til at gjøre sig bekendt med Sagen, havde lovet Bladet en nøjagtig Meddelelse, jaasnart den rette Sammenhæng var bleven ham bekendt.“ Denne Meddelelse lyder i „Stiftstidenden“ for 1. Juli fuldstændigt saaledes:

„Husmand Peder Rasmussen Lollænder af Rippinge Sogn, der har et af Proprietær Hansens Huse tilleje, og for Nesten bekendt som en af hans flinkeste Arbejdere, var Torsdagen den 13. Juni d. A., som

var hans Hovdag, mødt paa Baldnæsgaard om Morgen, hvor han i Forening med en Del andre Husmænd blev sat i Arbejde med at læsse Gjødningspaa Bøgne, som førte denne i Marken. Sen paa Formiddagen kom Herremanden til Arbejdsstedet, og da han i længere Tid havde været ilde stemt mod denne Husmand, fordi han ikke udenfor den bestemte Hovdag vilde arbejde paa Baldnæsgaard, eftersom han andet Steds kunde fortjene det Dobbelte af hvad Herren gav ham, saa spurgte denne ham i en meget bebrejdende Tone, hvorfor han ikke vilde arbejde hos ham, hvortil Husmanden meget roligt svarede: „fordi jeg kan fortjene Mere paa andre Steder, og fordi Herren gjerne plejer at trække os (nemlig Husmændene) Noget af i hvad vi i Forvejen er afforderet om, og navnlig trak mig 5 Mk. af det sidste vi gjorde Regnskab,“ saa fandt han sig ikke pligtig til at arbejde for ham udenfor de bestemte Hovdage, da han ikke troede sig bunden til sin Forpligtelse, naar Herremanden ikke vilde efterkomme sin. At høre denne Sandhed, der forøvrigt skal være meget bevislig, var naturligvis ubehagelig for Hansén, og med en Knippel, han sædvanlig fører i Haanden, slog han Husmanden, spørgende: om han havde trukket ham Noget af eller bedraget ham, hvorhos han gjentog Slagene flere Gange. Husmanden vedblev sin Paastand, og Hansén vedblev at prygle, sigende: „Saa skal Du se, at jeg ikke skal bedrage Dig nu!“ (nemlig med Prygl). I det samme befalede han Husmanden at forlade Arbejdsstedet og begive sig til Korn-Magasinet for at styde Korn, men dette nægtede Husmanden, idet han sagde: at han kjendte godt, hvad det skulde betyde, og at han først da skulde prygles, men dersom han skulde have flere Prygl, var det bedst Herren blev ved dermed der paa Stedet; han (Husmanden) gik ikke derfra. Nu sendte Hansén Bud efter Gartneren, der er hans Broder, og efter Avls-Forvalter Jessén samt efter sin Hundepidst, og da han havde fortalt dem, at Husmanden ikke vilde adlyde ham, befalede han dem med Magt at føre Husmanden fra Møddingen til Kornhuset. Hanséns Befaling blev øjeblikkelig efterkommet, og Husmanden kastet til Jorden, hvorpaa Gartneren og Forvalteren tog hver et af hans Ben og stæbte saaledes af med ham fra Møddingen gennem Kofalden og over den store Gaards-

plads til Kornhuset, idet Hansen gik bagefter med Hundepidsken, hvormed han bestandig pryglede Husmanden paa Arme, Ben og Krop, som snart blottedes til Skindet, da hans gamle Skjorte og Bentlæder strax gik i Stykker. Da Husmanden uophørlig streg af Smerte under de mange Slag og den øvrige voldsomme Medfart, og de ikke kunde faa ham op paa Kornhuset, stede der et lidet Ophold, hvorefter Hansen befalede ham igjen at gaa hen til Møddingen og fortsætte Arbejdet. Dette gjorde ogsaa Husmanden; men efterat hans Lemmer saaledes vare gjennemtærskede, hvad var da naturligere, end at han ikke kunde røre sig saa raff som forhen, hvorfor Hansen, der var fulgt efter ham, flere Gange slog ham over Arme og Ben med Pidsken, fordi — sagde han — Husmanden ikke vilde arbejde raff. Denne, der ikke længere kunde udholde den idelige Pryglen, maatte nu forlade Arbejdsstedet og ty til sit Hjem, hvor han søgte Sengen og anmeldte det Paskjerede for Præsten, der besjærede en Læge hentet.

Som en Fuldstændiggjørelse af denne Volds handling anføres af en „Efterlæt“ til den i „Stifts-Tidenden“ for 1. August endnu dette:

„Fra Gaarden begynder et nyt Optrin i Sorgespillet, idet Peder R. Lollænder gjorde Forsøg paa at undvige, for om mulig at komme til sit Hjem, men forgjæves; man opdagede hans Flugt, man indhentede ham paa Landevejen, man slæbte ham under blodige Pidskeslag til Indhjørjelsporten, hvor man opstillede ham ved Siden af Porthunden, samt antydede ham, at hvis han rørte sig af Stebet, da slog man dødelige Slag paa ham, og den altid tjenstfærdige Jesen, væbnet med Hundepidsken, overtog Vagtholdet over den arme Synder“.

Den ovennævnte Voldsbaad vakte dels Forfærdelse og dels Forbitrelse overalt mod Herremanden og hans Hjælper. „Stiftstidenden“ opfordrede vedkommende Sogne-Forstanderskab til at meddele en Gjenpart af den Attest, som den tilfaldte Distriktslæge havde afgivet, haabendt, „at Retfærdigheden ikke vilde være mindre streng imod Herremanden, end imod den usleste Hus-

mand", idet det med fuld Ret mente, at „en Pengemulkt næppe vil blive erkjendt som retfærdig Straf i Publikums Øjne. I dette Tilfælde vil den almindelige Afsty vistnok blive Voldsmanden dobbelt følelig.“ -- „Kjøbenhavnsposten spurgte: „Er der da paa Falster ingen Øvrighed, som af Menneſte-Følelse vil bringe Sagen for Rettens Forum? Eller, i Mangel deraf, er der ingen anden Menneſte-Ben berovre, som har baade Hjærte og Forſtand til at gjøre det?“ — Stiftamtet beordrede vedkommende Politimester til at undersøge Sagen; men den ene Part i Sagen, nemlig den mishandlede Husmand, indfaldes ikke til at afgive og paahøre Forklaring. — Vedkommende Sogne-Forstanderskab indberettede Kjendsgjerningen til det kgl. danske Kancelli med Bøn om, at Sagen maatte vorde Gjenstand for offentlig Undersøgelse og Paatale, men det højeste Justits-Kollegium afgav under 16. Juli en afslaaende Resolution „paa Grund af de lokale Øvrigheders Erklæring“, og forbl, som det hed, Peder N. Lollænder „var jagt og af Proprietær Hansen for utilborlig Dpførelse“ — en Sagsøgelse, der imidlertid ikke havde fundet og ikke fandt Sted.

Der var offentlig spurgt, om der ikke paa Falster var en Menneſte-Ben med Hjærte og Forſtand til at tage sig af Sagen? Jo tilviſe! Hans Rasmussen i Egenſe var en ſaadan Menneſte-Ben. Han lod det ikke bero med at bringe Sagen offentlig frem for Publikum — thi ham var det, der gav den foranſtaaende Beretning i „Stiftstidenden,“ ſaaledes ſom den var nedſkrevet af hans Datterſon, Seminarift H. P. Pedersen efter hans mundlige Fremſtilling —, men han gjorde endnu Mere; han antog ſig den Mishandlede Sag ogſaa paa anden kraftig Maade, til Straf for Voldsmanden, til Erſtatning for den Mishandlede. I Forening

med Sognefoged Jens Nadsen i Vester-Kippinge henvendte han sig til Proprietær Hansen, og de udøvede ved deres Forestillinger og bestemte Optræden til Gunst for Husmanden et saadant Tryk paa Herremanden, der allerede gruede for Følgerne af sin Voldsdaad i den af Husmanden ved Retten anhängiggjorde Sag mod ham, at han, for at Sagen maatte falde bort, indgik ved Retten paa et Forlig, hvis Vilkaar vare i det Væsentlige følgende: „Proprietær Hansen forpligter sig til inden 30. Septbr. s. Aar og under Tvang af en daglig Multt at meddele Fæstebrev til Peder Rasmussen Lollænder, gjældende for denne og Kones Livstid, paa det af dem beboede Lejehus med Jordlod (3 Ldr. Land), fri for Indfæstning, Pengeafgift, Hovarbejde eller anden herstabelig Præstation; dernæst at betale Peder R. Lollænder strax kontant 50 Rdl. og at overtage Udgifterne til Læge og Apotheker i Anledning af hans Kur og Helbredelse.“ — Noget senere indstilledes Hr. Hansen til og udnævntes til Kammerraad, men det tør dog vel neppe menes, at det var til Erstatning for hans Affindelse mod Husmanden.

Vi ville nu i andre Retninger lære Hans Rasmussen at kjende. Paa Sjælland fandt større Bonde-Bevægelser Sted, fra først af fremkaldte og paa forskjellig Maade støttet af Balthasar Christensen, Kammerraad Drewsen, Husmand Peder Hansen i Lundby, forhenværende Skoletærer Rasmus Sørensen, J. A. Hansen gennem „Ulmuevennen“, Gaardmand Jens Gregeresen i Kundby og flere andre Mænd. Disse Bonde-Bevægelser fandt snart en modtagelig og frugtbar Jordbund paa det af Hans Rasmussen i Egense allerede vel bearbejdede Følster; de ledtes her først og fremmest af ham, samt dernæst af Gaardejerne Peder

Hansen Steffensen i Alstrup, Peder Larsen Stytte i Havnso, Skolelærer Sidenius i Stovby som Formand for „Falsters Landbo-Forening“, Gaardejerne Jens Hansen Dyrlov i Sønder-Åslev og tildels Niels Christian Krag i Nørre-Åslev. Da „Bondevennernes Selskab“ var bleven stiftet den 5. Maj 1846 tilstillede Selskabets Formand, daværende Kaptein Tscherning, den 21. August Hans Rasmussen et Antal Exemplarer af Selskabets Program og trykte Lister over de allerede indmældte Medlemmer, med Anmodning om, „paa Bestyrelsens Vegne at ville afdele Falsters Herreder og Sogne i passende Kredse eller Distrikter og, hvor eller for saavidt De (H. Rasmussen) ikke selv maatte kunne overtage Dem Formandskabet over samme, at udse og ansætte de fornødne Distriktsformænd og Medhjælpere.“ Hans Rasmussen, der i al sin Stræben og Idret greb Alt, hvad han var overbevist om maatte tjene til hans Stands Lykke, med Ungdommens Varme og Ild, udførte med inderlig Glæde og største Utrættelighed det ham overdragne Hverv, paatog sig selv at være Distriktsformand for Baalse, Rippinge, Brarup og Stadager Sogne, og virkede alt, hvad han formaade, og det var ikke Lidet, for Selskabets Udbredelse paa Falster. Han saa' i dette Selskab et Middel til Bondestandens Frigjørelse fra Lidskaandens Lænker og Vilkaarligheder mod den, og gennem Frigjørelsen til lige et Middel til Dvylsning og et mere berettiget Samfundsliv for den, end man hidtil havde indrømmet Foltets Rjærne, et Middel til lige borgerlige Rettigheder for den med de andre Samfundsklasser. Som hidtil, vedblev Hans Rasmussen at være den falsterste Bondes Leder i Bevægelserne mod tilfigtet Vilkaarlighed og Undertrykkelse, fra hvilken Side end Sligt kom. Hertil benyttede han, hvad vi allerede i det Foregaaende have

set, ogsaa Pressen, saavel den i Nykjøbing som „Almuebennen“ i Kjøbenhavn. Han erkjendte tilfulde den frie og uafhængige Presses Magt og Betydning for Folkets Udvikling og Opdragelse, og han benyttede den derfor flittigt dels under sit Navn, dels anonymt. Som et Par yderligere Exempler herpaa nævnes her, foruden det tidligere anførte angaaende hin Bolds handling paa Balbnæsgaard, en Artikel af ham i Følgebladet til „Stiftstidenden“ for 24. Maj 1839, betitlet „Svar som Tiltale“ (til Kammerjunter Classen, Kammerraad Stampe og Præsterne Koch, Fog, Gjesfing og Winding), og to Artikler i samme Tidendes Nr. 130 for 1843 angaaende Opfordring til den fælsterste Bondestand om Oprettelse af en „Haandgjærings-Skole for Piger“ og en „Komite-Betænkning i Husmandssagen“, efter Anmodning af Amtsraadet. Samtidig dermed vedblev han med al mulig Kraft og Iver at arbejde i „Bondevennernes Selskabs“ Tjeneste; han var derfor en af Selskabets meget ansete og betroede Distriktsformænd.

Aaret 1848 med sine mangehaande store Begivenheder for det danske Folk kom. Ved Valget den 5. Oktober til den grundlovgivende Rigs-Forsamling valgtes Hans Rasmussen for Maribo Amts 6. Kreds (Stubbekjøbing) med 900 Stemmer mod 119, der faldt paa Modkandidaten, Overrets-Proturator Carl Nyholm. I Rigs-Forsamlingen var Hans Rasmussen et trofast Medlem af „Venstre“, hvad man jo forud kunde tænke sig; han stemte altid med denne Side af Forsamlingen, hvorimod han kun talte nogle enkelte Gange, saasom den 9. Decbr. 1848, da han stillede en Forespørgsel, om Regjeringen agtede at indbringe Biske-Embederne til Fordel for Almue-Skolevæsenet? — den 29. Decbr. mod Stillingsvæsenet og den 13. Marts 1849 til Fordel for et Etammer og for almindelig

Valgret. Ved de senere Valg til Rigsdagen var han, paa Grund af sin allerede høje Alder, — han var omtrent 70 Aar gammel — ikke at formaa til at stille sig; men han vedblev at udfolde en kraftig og heldig Virksomhed for folkeligfænde Mænds Valg til Folkethinget, navnlig for den Kred, hvori han boede, og det var især ved hans store Indflydelse, at Mænd som Stolelærer S i d e n i u s af Skovby og Arvesæster R a s m u s Olsen af Skjoldrup bleve valgte til Medlemmer af Folkethinget, den Sidstnævnte den 27. Maj 1853, efterat Stolelærer V i u d h o l m havde svigtet sine Vælgere's Tillid i den korte Samling fra 7. Marts til Rigsdagens Oplosning den 19. April i Anledning af Arvesagen, ved hvis endelige Afgjørelse den 18. April i den forenede Rigsdags Møde han var blandt de 45 Medlemmer, der stemte imod Regjeringens Forslag til Sagens Ordning. — For at Landsthingsvalgene maatte blive saa folkelige som muligt, anvendte Hans Rasmussen ligeledes al sin Indflydelse for at faa valgt folkeligfænde og paalidelige Valgmænd; men her havde han ikke altid Held med sig.

Enhver virkelig friindet, selvstændig og dygtig Mand har altid Modstandere nok at kæmpe imod. Dette var ogsaa Tilfældet med Hans Rasmussen. Sine værste Modstandere fandt han i sit lange Liv imidlertid blandt to af Baalse Præster. Den første af disse, Joh. Henr. F o r m a n n, Præst i Baalse fra 1792 — 1817, „var en dygtig Præst og en god Taler, men heftig og opfarende, hvilket paa Grund af ulykkelige Familie-Forhold tiltog bestandig mere i hans ældre Aar“ — saaledes lyder Vidnesbyrdet om ham i „Den fælteste Vejslighed's Personalhistorie“ af Præsten Immanuel B a r f o d —; fra anden Side føjes til: „en meget herkesyg og hævnjærrig Mand“. Naar Et eller Andet

kom i Vejen for ham fra Sognefolkets Side, hævnede han sig paa forskjellig Maade, navnlig ved Bortvisning fra Konfirmations-Undervisningen. Saaledes bleve i et Aar (1808) alle Konfirmanterne bortviste med Undtagelse af To, som Præsten selv skulde have i Tjeneste. Flere af de Bortviste bleve derpaa konfirmerede samme Paaste af Nabopræsterne. Hans Rasmussen opnaaede ved en til den retfindige Biskop Bøjse n indsendt Klage (gjennem Skole-Forstanderen, en Vonde i Baalse), at faa Præsten paalagt at afholde sin Overhøring af Konfirmanterne 4 Uger før Paaste, saa at Forældre og Bærger havde Tid til at lade afholde Overhøring for højere Bedkommende, hvis Præsten viste sig uretfærdig. — Den anden Præst, Peter Høy Aabye, Præst i Baalse fra 1845—49, var ikke blot, ligesom Hin, en herrefsyg men tillige en brutal, hidsig og hovmodig Mand, der ved mange Lejligheder havde alvorlige Sammenstød med sine Sognefolk. Ingen kunde i Grunden komme til Rette med denne yderst fratilske Mand, uden ved at tie og bulke, dog med Undtagelse af hans Kone, der til Morfab for Alle forstod at mønstre ham paa en almindelig bekendt, praktisk Maade. Han maatte selvfølgelig faa en ivrig Modstander i Hans Rasmussen, der blev Leder af den meget naturlige og berettigede Modstand mod Præsten. Aabye laa saaledes i et Par Aars Tid i Proces med sine Sognemænd angaaende „Gaase-Tienden“ og — tabte baade ved Under- og Overretten sin Sag, hvorpaa der nægtedes ham Beneficium til Højesteret; ligeledes tabte han en Sag mod Husmændene angaaende hans paastaaede Ret til „Præstedage“ af dem. Denne Ret hævedes ved en kongelig Resolution. Efter en Mængde mere eller mindre haandgribelige Sammenstød med forskjellige Sognefolk, baade Mænd og Kvinder, — navnlig med en fattig,

stiftelig Husmandstone, hvorom det hedder i en i den Anledning digtet Bise: „Kathrine Dinesen kjæmped mod den Pave“ — fik Nabne, istedetfor Afsted, som han fuldtvel syntes at have fortjent, ubegribeligvis kun et Tilhold om at søge et andet Sognekalb, ikke større end det i Baalse, hvorpaa han forflyttedes til Anst og Gjesten Præstekalb ved Kolding, og næste Aar (1850) til det for Hejls og Vejstrup Menigheder i Nordflæsbyg. I ad vig var paa den Tid Kultus-Minister og Monrab Biskop over Lolland-Falsters Stift.

De jævnlige Sammenstød, Hans Rasmussen fortrinssvi havde med de to nævnte Præster, foranledigede, at man fra en vis Side bekyldte ham for at være en „Præstehader“. Dette var han dog tilviis ingenlunde. Vel var han født og opbragen i Liber, da Voltaire's og Rousseau's Fritænter-Anskuelser havde forplantet sig fra Frankrig gjennem Tyskland til og florerede hos os, og vel blev han som Mand ikke uberørt af denne Tidens aandelige Kræftflade; men saavist som det er, at Hans Rasmussen var af en religiøs Natur, saavist er det ogsaa, at han ikke habede Præsten som saadan, eller Præstestanden som Stand, men derimod vistnot det Hovmod, den Herkesyge og Ufordragelighed, som mange Præster, især i tidligere Liber, saa ofte lagde for Dagen. Hans Forhold til den foran nævnte Præst Rosen, der var Præst i Baalse fra 1832—45, og til den rolige og omgængelige Ammentorp, Præst sammesteds fra 1849—68, vidner desuden i det Hele om, at han ikke var nogen Præstehader af Grundsætning.

Til en yderligere Bedømmelse af Hans Rasmussen skal til Slutning endnu anføres, at han i Baalse Sogn affkaffede den raa Fastelavns-Glæde, at „ride Ratten af Tønden“, samt flere andre naragtige Fastelavns-Løjer, der ikke senere ere blevne gienoptagne der i Sognet,

kjønt de endnu trives rundt om paa Falster som andet Steds. — Som Kirkeværge var han altid imod unødvendige Udgifter. Naar Kirken var hel og ren, mente han, kom det ikke an paa Mere fra Kirkens Side som Bygning betragtet. Virkelige Mangler afhjælp han altid villigt, og han sørgede altid for, at der ikke let kunde udsættes Noget ved det aarlige Kirkeshyn. Billederne „Kristi Korsfæstelse“ og „Moder Marie“, der ikke vare til Brydelse for Kirken, fik han flyttet ud. — Som et Bevis paa den Tillid og Agtelse, han nød hos sine Sognefæller, skal her til Slutning nævnes, at uagtet han ved det sidste Sogneforstander-Valg, han oplevede, paa Grund af Svaghed og Sygdom indstændig bad sig fri for Gjenvalg, alligevel saa godt som enstemmig blev valgt, og at Vælgerne efter endt Valghandling fulgtes ad til hans Gaard i Egense for at bede ham modtage Valget, og udbragte derpaa et saa rungende Hurra for den unge Ddning, at han nær var bleven rask igjen. Hans Rasmussen lod sig da overtale til at modtage Valgret. Svagheden tiltog imidlertid, og da han ikke saa' sig istand til at udføre sine Pligter som Sogne-Forstander saaledes som tidligere, nedlagde han noget senere sit Mandat.

Hans Rasmussen i Egense, denne ægte danske Odelbonde, denne Folkefrihedens ufortrødne og oprigtige Ven, denne uforfærdede Fjende af al Villkaarlighed og Undertrykkelse, denne den falsterste Bondes kyndige og hjærve Hovedleder i en lang Række af Aar, denne trofaste Medbeltager i Vedtagelsen af „Danmarks Riges Grundlov“ af 1849, tort sagt: denne ædle Dannemand som Menneffe og Statsborger — han bøjede sit Hoved i Døden den 10. Februar 1858, noget over 79 Aar gammel. Han var bleven gammel af Dage og træt af Livets Kamp og Strid; hans engang saa ranke

Stiftelse havde bøjet sig imod Jorden; han længtes efter varig Hvile i det evige Liv hinsides Graven, og derfor gif han med en endnu sund og stærk Aand og med Fred og Glæde i sit Hjærte herfra. Ved hans Forbæstelse paa Baalse Kirkegaard den 17. Februar holdt Sognets veltalende og agtede Præst Ammentorp en sjælden smuk, sand og gribende Mindetale om ham.

Falstringerne vilse lade Mindet om Hans Rasmussen i Egenje gaa i Arv til kommende Slægter! De hædre derved den Hedenfarnes velfortjente Hædersmæle og de hædre derved sig selv. „Aldrig vor herligt Navn for Den, som har erhvervet sig det!“ saaledes hedder det i Oldnordboens „Havamaal“, saaledes bør det fremdeles hedde hos Oldnordboens Ætlinge.

Stamtavle over Hans Rasmussens Ætlinge.

Rasmus Klausen, Gaardsæster i Egenje (født 1736 \dagger ²⁴/₂ 1797); — * (gift) med Karen Jakobsdatter (f. 1741 \dagger ⁴/₇ 1825). Efter hans Død giftede Enken sig med Gdsæster Soren Sommer i Baalse. Rasmus Klausen havde 8 Børn, hvoraf de 7 døde unge. Den Ældste var:

Hans Rasmussen, Gaardejer i Egenje (f. ²⁷/₁₁ 1779 \dagger ¹⁰/₂ 1858; — * ²⁰/₁₁ 1800 m. Kirken Mortensdatter (f. ¹⁵/₁₀ 1775 \dagger ²⁰/₄ 1835), Datter af Gmb. Morten Hansen, ogsaa kaldet Morten Jørgensen (f. 1751 \dagger ²⁴/₁₀ 1843, 92 Aar gl.) og Else Jørgensdtr. (f. 1744 \dagger ⁴/₁₀ 1838, 94 Aar gl.)

Hans Rasmussens Børn og øvrige Ætlinge:

I. Bodil Hansdatter, (f. ¹⁰/₁₀ 1801); — * 1) ¹⁰/₂ 1820 m. Skolelærer i Baalse Rasmus Pedersen (f. ²⁷/₁₁ 1785 \dagger ¹⁰/₁₀ 1847); — 2) ⁹/₁₀ 1849 m. Skolelærer sammenslæds Povul Petersen (f. ⁹/₁₀ 1809 \dagger ¹/₁₁ 1861). Børn af første Ægteskab:

II. Hans Peter Pedersen, Seminarist, siden Høler og Ojæstgiver i Baalse (f. ¹/₁₀ 1821 \dagger ²⁰/₇ 1867); — * ¹¹/₁₀ 1845 m. Sofie Margrethe Kathrine Maroth (f. ¹²/₁₂ 1822). 10 Børn:

a. Kosalia Theodora Mariane Kirstine Pedersen (f. ¹⁰/₁₁ 1846); — * ¹⁹/₁₁ 1865 m. Skolefoged Carl Peter Rissen (f. ³/₁₁ 1837). Dises Børn:

aa. Ole Hans Andreas Rissen (f. ¹¹/₁₁ 1865). — bb. Fritz

Theodor N. (f. $1\frac{1}{2}$ 1867 † $1\frac{1}{2}$ 1867). — cc. Hans Peter Pedersen N. (f. $20\frac{2}{3}$ 1868). — dd. Sofus N. (f. $10\frac{1}{1}$ 1870).

b. Græmine Vidbia Helene Pedersen (f. $24\frac{1}{11}$ 1847); — * $2\frac{1}{6}$ 1867 m. Rasmus Jakobsen i Baalse (f. $1\frac{1}{2}$ 1839). Børn:

aa. Hansine Jakobsen (f. $15\frac{2}{3}$ 1867). — bb. Hans Jakob Jakobsen (f. $2\frac{1}{6}$ 1870).

c. Thora Kamilla Amalia Pedersen (f. $\frac{4}{2}$ 1850 † $24\frac{4}{4}$ 1851).

— d) Selva Frandsine P. (f. $\frac{9}{6}$ 1852 † $\frac{7}{6}$ 1852). — e. Hansine P. (f. $10\frac{1}{10}$ 1853). — f. Annine Sofie P. (f. $14\frac{1}{2}$ 1856 † $\frac{1}{8}$ 1860).

— g. Hans Clemens Maroth P. (f. $\frac{9}{3}$ 1858). — h. Carl Edvard Rohvitt P. (f. $27\frac{1}{6}$ 1860). — i. Jenny Martine Bolette Juliane P. (f. $24\frac{1}{12}$ 1862). — j. Dagmar Lovise Frederikke P. [f. $\frac{9}{6}$ 1865].

3. Carl Christian Pedersen, forhen Obejer, nu Partikulier i Baalse [f. $10\frac{1}{1}$ 1823]:

* 1) $14\frac{1}{6}$ 1843 m. Dorthea Rasmussen [død]; 2) $10\frac{4}{4}$ 1858 m. Lovise Mathilde Konradine Maroth [f. $2\frac{1}{11}$ 1825]. 10 Børn:

a. Wilhelmine Helene Pedersen [f. $10\frac{1}{10}$ 1844]. — b. Amalie Frederikke Boline P. [f. $20\frac{1}{1}$ 1846]. — c. Rasmus P. [f. $10\frac{6}{6}$ 1849].

d. Selima Dorthea Kirsten P. [f. $11\frac{1}{4}$ 1856]. — e. Theresia Pouline P. [f. $\frac{9}{6}$ 1858]. — f. Hans Vorgen Viktor P. [$\frac{1}{10}$ 1860].

— g. Poul Fulton P. [f. $9\frac{2}{2}$ 1863]. — h. Jens Pauludan-Møller P. [f. $10\frac{1}{6}$ 1865]. — i. Anna Alexandra P. [f. $22\frac{2}{6}$ 1867].

— j. Elija Martina P. [f. $\frac{2}{2}$ 1871].

3. Amalia Elisabeth Christinne Pedersen [f. $11\frac{1}{8}$ 1824];

* $22\frac{1}{6}$ 1850 m. Skolelærer i Sengeløse, Christian Lauritz Jørgensen [f. $10\frac{1}{6}$ 1820]. 6 Børn:

a. Inger Meta Græmine Jørgensen [f. $20\frac{1}{1}$ 1852 † $5\frac{1}{2}$ 1860]. — b. Selva Hansine Constance J. [f. $22\frac{1}{6}$ 1854].

— c. Rasmusfine Christinne J. [f. $20\frac{6}{6}$ 1856]. — d. Bertha Pouline Marie Amalia J. [f. $20\frac{1}{12}$ 1858].

e. Hans Ingemann J. [f. $10\frac{4}{4}$ 1861]. f. Holger Valdemar J. [f. $20\frac{6}{6}$ 1865].

4. Græmine Nikolus Frederikke Pedersen [f. $\frac{4}{6}$ 1831];

* $21\frac{1}{7}$ 1860 m. Odstyrer i Gaense August Ferdinand Christian Andreas Peter Riisen [f. $21\frac{1}{4}$ 1835]. Børn:

a. Ole Rasmusen Riisen [f. $22\frac{1}{11}$ 1860]. — b. Rasmus Poul Pedersen Riisen [f. $10\frac{1}{1}$ 1865].

5. Valdemar Theodor Pedersen, Skolelærer i Knudsby ved Vordingborg [f. $14\frac{1}{1}$ 1836];

* $10\frac{6}{6}$ 1858 m. sit Søstentebarn Kirsten Rasmusen [se II, 7]. 7 Børn:

a. Hans Emil Rasmus Poul Pedersen [f. $\frac{4}{6}$ 1859]. — b. Carl Christian P. [f. $21\frac{1}{7}$ 1860].

— c. Martine Kristine Klouilde P. [f. $10\frac{1}{2}$ 1862]. — d. Thora Amalia P. [f. $11\frac{1}{7}$ 1864].

— e. Hansine Theodora P. [f. $12\frac{1}{1}$ 1866 † $21\frac{1}{6}$ 1868]. — f. Hansine P. [f. $10\frac{1}{2}$ 1868].

— g. Elise Theodora P. [f. $\frac{2}{4}$ 1870 † $22\frac{1}{11}$ 1870].

6. Wilhelm Pedersen, Obejer i Baalse [f. $5\frac{1}{11}$ 1838];

* $20\frac{2}{6}$ 1868 m. Kirsten Pedersen [f. $9\frac{1}{11}$ 1838], Datter af Obejer Peder Rasmusen i Baalse. 5 Børn:

a. Sophie Pedersen [f. $25\frac{1}{6}$ 1868]. — b. Valdemar Pedersen [f. $20\frac{2}{6}$ 1865].

— c. Povil Pedersen [f. $1\frac{1}{2}$ 1867]. — d. Johanne P. [f. $21\frac{1}{6}$ 1869 † $20\frac{2}{6}$ 1869]. — e. Clara Johanne P. [f. $21\frac{1}{6}$ 1870].

II. Rasmus Hansen, Gdejer i Baalse [f. $\frac{9}{10}$ 1802]; — * $\frac{22}{12}$ 1825 m. Kirsten Varédt. [f. $\frac{10}{4}$ 1799 † $\frac{10}{4}$ 1860]. Datter af Husmand i Vester-Kippinge Lars Mortensen og Maren Danielsdtr. — Havde 8 Børn:

1. Hans Rasmussen Hansen [f. i Decbr. 1825 † i Febr. 1826].

2. Hans Rasmussen Hansen, Parcellist i Baalse [f. $\frac{31}{1}$ 1827, saldt paa Dyppe $\frac{19}{4}$ 1864; — * $\frac{22}{1}$ 1859 m. Kirstine Mortensen [f. $\frac{22}{12}$ 1839].

3. Karen Rasmussen Hansen [f. i Septbr. 1828 † i Febr. 1829].

4. Johanne Wilhelmine Frederikke Rasmussen Hansen [f. $\frac{10}{12}$ 1829], ugift, er Husbestyrerinde for Faderen.

5. Karen Rasmussen Hansen [f. $\frac{14}{3}$ 1833] — * $\frac{10}{4}$ 1858 m. Gaardejer Hans Olsen i Baalse [f. $\frac{29}{12}$ 1827]. 8 Børn:

a) Emma Theodora Olsen (f. $\frac{24}{6}$ 1858). — b) Ole Christian Olsen (f. $\frac{17}{3}$ 1860). — c) Rasmus D. (f. $\frac{20}{7}$ 1861). — d) Carl D. (f. $\frac{20}{3}$ 1863). — e) Kirstine Martine D. (f. $\frac{13}{11}$ 1864).

f. Hans D. (f. $\frac{1}{3}$ 1866). — g. Wilhelmine D. (f. $\frac{9}{2}$ 1868). — h. Frederik Emil D. (f. $\frac{17}{7}$ 1870).

6. Lars Rasmussen Hansen (f. $\frac{21}{11}$ 1834); — * $\frac{9}{12}$ 1864 m. Karen Kirstine Larsen (f. $\frac{9}{12}$ 1840), Datter af Gaardejer Lars Olsen i Baalse. Børn:

a. Hans Christian Hansen (f. $\frac{4}{6}$ 1866). — b. Lars William H. (f. $\frac{21}{12}$ 1868). — c. Kirsten H. (f. $\frac{6}{11}$ 1870).

7. Kirsten Rasmussen Hansen (f. $\frac{3}{11}$ 1837); — * $\frac{10}{3}$ 1858 m. sit Søskendebarn, Skolelærer B. Th. Pedersen (se II, 5).

8. Maren Rasmussen (f. $\frac{10}{3}$ 1839 † $\frac{10}{4}$ 1860).

III. Hans Hansen, Gdejer i Egense (f. $\frac{21}{3}$ 1805 † $\frac{9}{10}$ 1852); — * $\frac{4}{7}$ 1834 m. Maren Frederikken (f. $\frac{4}{4}$ 1812), Datter af Gmd. i Vesterbo paa Lolland Frederik Rasmussen Møller og Edele Tørgensdtr. Hans Børn:

1. Hans Christian Hansen, Gdejer i Kartofte (f. $\frac{17}{6}$ 1843); — * m. Kirsten Larsen (f. $\frac{6}{4}$ 1846), Datter af Gdejer Lars Jakobsen i Baalse. Børn:

a. Det første Barn døde strax efter Fødselen. — b. Laura Hansine Hansen (f. $\frac{19}{4}$ 1869 † $\frac{10}{4}$ 1869).

2. Frederik Vilhelm Hansen, Møller i Thorup paa Lolland (f. $\frac{20}{7}$ 1846), ugift.

24. Legatstifteren

Niels Nielsen Søkilde.

Arvesøste-Bonde i Sfeninge (Svendborg Amt)

„Det er en ganske egen Sag
at eje Fædres Bolig;
thi Slægtens Aander Nat og Dag
omsvære den saa trolig.
Den Mand, som fremmed Arne faar,
er halv om halv kun Lejer;

det sande Hjem først den Mand naar,
der Fædres Arne ejer."

(Wedel Simonien: Etvæg. Hist. 2. S.)

Disse Ord blev en af vore grundige Historikere paa det første Blad af sin egen Fædreneegaards Historie, men de kunne ogsaa med fuld Høje skrives, naar vi give en kort Skildring af den højtfortjente, hæderlige Bondemand Niels Nielsen af Fleninge. Det var en Bonde i Ordets rette Betydning, idet han baade i Herkomst, Sæder og Sprog var en Prydelse for sin Stand. Han var langt forud for sin Tid, og Nutidens Bønder, med deres langt større Adgang til Oplysning, maa ved Tanken om denne Mand stufende se tilbage paa Fortiden. — Vi tillade os at forudstikke et Par Smaaefterretninger om hans Herkomst, hentede fra de gamle Fæste- og Skifte-Protokoller.

Niels Nielsen blev født i Aaret 1763 i den Gaard i Fleninge, som hans Fader, Væstefader og Oldefader forud for ham beboede. Det er den samme Gaard, der før Reformationens Indførelse skal have været Fleninge Sogns Præstegaard. Denne Gaard finde vi halvandet Hundrede Aar senere overgivet i Fæste til en Peder Jørgensen. Under den store nordiske Elleveaars-Krig i Begyndelsen af forrige Aarhundrede var denne Mand bleven Enkemand, hvorfor han paany agtede at indlade sig i Ægteskab, kjønt han havde en Søn, der var over 20 Aar. Men Natten før „Fæstens-Nat“ (Trolovelsen) skulde holdes, faar han pludselig andre Tanker. En Drøm om den „skrækelige“ Krig gav Anledning til, at han besluttede at opgive sit Viftermaal til Fordel for sin Søn. Lod han Sønnen gifte sig og med det samme fæste den halve Gaard, var han fri for at blive tagen til Soldat; og „Soldat“, det var en forfærdelig Tanke for den Gamle, der ikke kunde

undvære sin Søn. Og de bleve Begge enige heri, ja endogfaa enige i, at Sønnen Rasmus Pedersen skulde gifte sig med Faberens udkaarne Brud, der med Glæde tog den Unge istedetfor den Gamle. En ny Trolovelse blev bestemt, og det Halve af den gamle Præstegaards Pligter og Rettigheder blev under 12. April 1712 for 50 Slettedaler givet Rasmus Pedersen i Fæste. Syv Aar senere fæstede han den hele Gaard for andre 50 Slettedaler, en Indfæstning, der, i Forhold til de Tider, var særdeles høj, og et Bevis for, at Gaarden maatte være i en meget god Stand. Rasmus Pedersens yngste Søn, Niels Rasmussen, født 1726, modtog ved Faberens Afstaaelse under 28. Martz 1754 Gaarden i Fæste for 53 Rd. 2 Mt. Danste. Senere, den 14. Septbr. 1788, blev han delagtig i de store Goder, Grev Ludvig Reventlov skjæntede sine Bønder, idet Fællesskabet blev ophævet, Hoveriet afløst og Arvesætte indført. Gaarden fik ved denne Lejlighed Navnet „Søkilde“. Niels Rasmussen, der var en hæderlig, flittig og stræbsom Mand, blev med sin Kone, Maléne Rasmusbatter, Fader til Niels Nielsen.

Som kjærlige og omhyggelige Forældre sørgede disse tidligt for deres Søns Opdragelse, idet de ikke skede Pengeosre, der maatte til for at faa ham optaget i Brahetrolleborg Skole, der henved Hundrede Aar forud var oprettet af Menneffe-Vennen Baron Frederik Trolle, men som under den anden ædle Menneffe-Ben, Grev Ludvig Reventlov, blev omstøbt og forbedret. Det var i Aaret 1780, at Niels Nielsen, sytten Aar gammel, blev konfirmeret fra denne Skole af Dr. theol. J. Birch, en Mand, hvem Ungdommens Undervisning laa varmt paa Hjærtet, og som havde gjort Pædagogiken til sin første Livs-Opgave. Med denne nidkjære og almindelig højagtede Sjælesørger traadte

Niels Nielsen snart i et venstabeligt Forhold, der meget bidrog til hans aandelige Udvikling. Dette i Forening med den Sæd, der var nedlagt i Trolleborg Skole, bar velsignelsesrige Frugter hos Unglingen, saa at han som Mand i alle de offentlige Bestillinger, der Tid efter anden bleve ham overdragne, baade kunde tale og skrive for sig, tale med Forstand og Grundighed baade i større og mindre Forsamlinger, baade til Høje og Lave; skrive for sig, saa smukt og saa tydeligt som mangen en oplyst Vonde i vore Dage.

Niels Nielsens Ungdom randt hen paa samme Tid, som Grev Reventlov udførte de altomfattende Forbedringer paa Baroniet Brahetrolleborg. Til disse hørte og saa, at Greven under 28. Oktober 1781 udstedte et Reglement, hvorved han paalagde Enhver, der vilde tjene for „Heel-Karl“, at aflægge en offentlig Prøve paa sin Dygtighed, og navnlig i Forsærdigelse af de til en Gaards Drist nødvendige Redskaber. Niels Nielsen indstillede sig i Aaret 1784 til denne Prøve, og bestod med Karakteren „Meget godt“. Forsærdigelsen af Bohave og Redskaber var noget, han hele sit Liv igjennem skylede med, og i denne Retning er der endnu mange synlige Minder tilbage. Kort efter Udstiftningen kom Greven en Dag igjennem Fleninge, hvor han fandt Niels Nielsen isærd med at sætte Stengjærde langs Bejen. Greven glædede sig meget over det smukke nye Hegn og gav ham en Daler i Drikkepenge. En anden Gang udførte han et voveligt Arbejde i Stenbygnings-Kunsten, idet han grov den gamle Brønd i Gaarden omtrent 3 Alen dybere og satte en ny Stensætning under den gamle; og han udførte dette Arbejde med Dristighed og Silderhed.

Da Gaarden „Søtilde“ nu, ifølge Arvefæste-Skjødet af 14. Septbr. 1788, var i Niels Rasmussen Eje, og

denne kun havde to Børn, Sønnen Niels Nielsen og en Datter Maren Nielsdatter, der allerede 1794 var bleven gift med Gaardsfæster Jens Hansen Krog, stiftede Niels Rasmussen imellem sine Børn og overgav til Sønnen Niels Nielsen sin Gaard ved hans Giftermaal med Pigen Anne Sofie Larssdatter den 3. Novbr. 1797. Da Gaardens Bygninger, der vare gamle og ikke svarede til de smukke og efter de Tidens Krav hensigtsmæssige Udflytter-Gaarde, der nu vare rejste trindt omkring paa Baroniet; saa var det Niels Nielsens første og kjæreste Tanke, at saa de gamle Bygninger forbedrede. Og han begyndte derpaa med Ro og Sindighed, idet han ikke tog mere for ad Gangen, end han, ved en Tømmersmands Hjælp, med egne Hænder kunde udføre; og inden mange Aars Forløb havde han en vel istandsat Gaard, der rummede en fortrinlig og velsodret Besætning af Heste og Kør. En ligefrem Følge af en velsodret Besætning er Agerens tiltagende Kraft, og han sørgede paa alle de Maader, der efter de Tidens Erfaring lode sig udføre, at give sin Jordlob den størst mulige Kraft og bedste Behandling.

Saa Aar efter at Niels Nielsen havde modtaget sin Fædrenegaard begyndte den ene Tillidspost efter den anden at gjøre Krav paa hans sjældne og fremragende Dygtighed. I en uafbrudt Række af Aar, fra Begyndelsen af Aaret 1803 til Ugangen af Aaret 1828, var han Skole- og Fattig-Forstander; fremdeles var han fra Begyndelsen af 1806 til 1828 Sognefoged og fra Begyndelsen af 1817 til 1828 tillige Lægeemand. Samtlige skriftlige og mundlige Vidnesbyrd fra hine Tider samstemme i, at han udførte alle disse Bestillinger med Duellighed og Trofast. Naar man betænkter, at denne Mand i en saa lang Karrække, med en saadan Hæder, saa at sige, kunde styre næsten hele Sognets An-

liggender, og det paa en Tid, da Krig og Ufred hærgebe Landet, hvert Øjeblik truet af fjendelig Landgang; og naar man betænkter, at Trolleborg Sogn er et af Hyens største Sogne paa over 600 Ldr. Hartk.; saa maa man virkelig forbauses over denne Mand's sjældne og fremragende Dugtighed.

Baroniets Forretnings-Protokoller give ham det Vidnesbyrd, at han var en klog og forstandig Husholder, der erhvervede sig ved sin Flid, Duelighed og fornuftige Sparksomhed en for hans Stilling ualmindelig Formue paa samme Tid, som en stor Del af Baroniets Bønder nedfandt i Armod og Udselighed, hvert Aar plagede af Indførsels-Forretninger for resterende Skatter og Afgifter. Og det fortjener at bemærkes, at han, saavidt hans Evner kunde tilstrække, altid var rede til at hjælpe sine trængende Standsfæller med Pengelaan paa kortere eller længere Tid, og der skal have vist sig en synlig Velsignelse i Niels Nielsens Penge. Han samlede sig en paa de Tider ret anseelig Bogsamling, tildels kostbare og værdifulde Bøger, baade af retsvidenskabeligt og af naturvidenskabeligt Indhold; fremdeles ejede han en Samling af ældre og nyere Andagtsbøger, iblandt disse vor første danske Kirkepsalmebog.

For os, at skjønte maa denne Mand have levet et meget lykkeligt Liv paa Jorden, ja, at han maa have været en af Lykkens udkaarne Bndlinger. Dog som ingen menneskelig Lykke herneben er fuldkommen, saa var ogsaa det et Skaar i hans, at hans Ægtefælle ikke var velsignet med Børn. Alligevel vidste han saa nogenlunde at erstatte sig dette Savn. Han traadte nemlig oftere i Fabers Sted for hjælpeløse og forladte Børn, hvis Hjærter han vandt ved sin faderlige Omgjængelse mod dem. Og at han var en Børneven og mod Fattige en Velgjører, derom vidner et Hædersminde, han har sat sig,

da han den 18de Aug. 1835 fikæntede 250 Rd. til Bedste for fattige og flittige Stoleborn i det Distrikt, hvis Forstander han i saa mange Aar havde været. Denne Gave er senere forøget til 275 Rd. og ved Fundats af 12. Oktbr. 1843, konfirmeret 16. Novbr. s. A., oprettet til et Legat, under Navn af „Sognefoged Niels Nielsens Legat“, hvoraf Renten anvendes efter Bestemmelsen til Træsto og Fodtøj til fattige Børn.

I 38 Aar var han Ejer af Gaarden „Søkilde“; da overlob han denne sin Fædrengaard til sin Søstersøn Rasmus Jensen, som han i Overensstemmelse med Arvefæste-Bestemmelserne selv havde udvalgt til sin Eftermand. Omtrent ved samme Tid havde hans ellers saa faste Helbred mærkelig aftaget, og man mærkede det helbede mod Alten med ham, indtil han Søndagen den 28. Febr. 1836, efter et veludført Dagnærk, indsov rolig og stille i Dødens Arme.

Der var nogle Aar forud for Niels Nielsens Død foretaget en Udvidelse af Trolleborg Kirkegaard, men man havde hidtil vægret sig ved at lade sine Slægtninge begrave paa denne Plads. Greven ønskede nu, at Niels Nielsens Hvilested skulde vælges her, og da dette var fæst, har den nye Kirkegaard været ligesaa vel anset som den gamle. Kjærlige Hænder frede endnu om det Sted, hvor man nedfænkede Støvet af denne hæderlige Bonde, og der er for saa Aar siden rejst et nyt Kors paa hans Gravhøj.

Niels Nielsen Søkilbes Stamtable.

Peder Jørgensen, Fæstebonde i Fleninge i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, havde en Søn

Rasmus Pedersen, der fik Gaarden af Faderen; var gift med Maren Pedersdatter og havde 4 Børn, nemlig:

1. Rasmus Rasmussen (født 1718), fik Klosterskibhus i Fæste.
2. Peder Rasmussen (s. 1720), fik et Bolsted i Gjerup (Pris-holm] i Fæste.

3. Karen Rasmusbatter (f. 1724); gift med en Fæstebonde i Vester-Naby.

4. Niels Rasmussen (døbt $\frac{20}{7}$ 1726 † 1798); — * (gift) med Mariene Rasmusbatter (døbt. $\frac{10}{9}$ 1730 † 1811). Han fik sin Fædrenegaard i Højte 1754. Havde 4 Børn:

a. En Søn, hvis Navn ikke vides, døde i sit 1ste Aar.

b. Rasmus Nielsen († 1760 † 1771).

c. Niels Nielsen Søilde (f. 1768 † $\frac{20}{2}$ 1836); — * $\frac{2}{11}$ 1797 med Anne Sofie Larsdatter (f. $\frac{2}{2}$ 1761 † $\frac{2}{4}$ 1845, 64 $\frac{1}{2}$ Aar gl.) Han fik Ejendommen efter Faderen. Ægtefæltet barnløst.

d. Karen Nielsbatter (f. 1765 † 1849); — * 1794 m. Gaardsfæster Jens Hansen Krog i Rattersø († 1847). Havde 6 Børn:

1. Anne Jensbatter (f. 1795); — * m. Arvesfæster Hans Nielsen i Gjarup († 1849). Havde 5 Sønner og 3 Døttre.

2. Hans Jensen [f. 1798], Gudsfæster i Rattersø; har 1 Søn.

3. Karen Jensbatter [f. 1798], den Forrige's Tvillingfæster; — * m. Gudsfæster Niels Rasmussen paa Korshavn [† 1870]. Han hædredes af Landhusholdnings-Selskabet; havde 2 Sønner.

4. Niels Jensen [f. 1800 † 1846], Gudsfæster i Rattersø, havde 2 Sønner.

5. Rasmus Jensen Søilde [f. $\frac{1}{2}$ 1803], kom i 1821 til sin Morbroder Niels Nielsen i Fleninge [se 4 c], hvis Gaard „Søilde“ han modtog 1835 og aflød samme $\frac{1}{1}$ 1869 til nedenstaaende Søn:

a. Niels Rasmussen Søilde [f. $\frac{2}{9}$ 1837]; * $\frac{1}{6}$ 1869.

b. Anne Sofia Rasmussen [$\frac{22}{2}$ 1840]; — * $\frac{4}{11}$ 1862 m. Arvesfæster Knud Nielsen i Haagerup.

6. Karen Jensbatter [f. 1806]; — * m. Jens Jakobsen paa Agermosegaard. Havde 5 Sønner og 7 Døtre.

25. Jens Rasmussen Dahlkild,

Gaardsfæster i Svanninge (Svendborg Amt).

Naar man gjennemlæse Navnene paa de 38 Medlemmer af den grundlovgivende Rigs-Forsamling, hvilke udgjorde Forsamlingens „Venstre Side“, og som ved deres flogede Optræden og Bevægelser bære Æren og fortjene Takkens for, at 5. Juni Grundloven blev saaledes, som vi senere fik den, — vi sige, naar man gjennemlæser Navnene paa hine 38 Mænd, finde vi ogsaa Navnet Jens Rasmussen, det er den i Overkriften nævnte Mand.

„Men er det dog ikke en Overdrivelse, hvad der her siges om hine Mænd?“ vil En og Anden vistnok udbryde. Svaret bliver: „Nej, det er ingen Overdrivelse!“ Sammenlign hermed, hvad der skete i Forsamlingens 115. Møde (7. Maj 1849), hvor Partiets Bevægelse betegnedes af David som „om ikke Overrumplingens Bærf, saa dog en Overraskelse for de Uindviede“, og hvad A. S. Ørsted noget senere skrev i sin Bog om Grundlovs- og Valglovs-Udcastene, hvori det blandt andet hedder om hvad der passerede i hint Møde fra „Venstre Side“: „Det er vist gaaet mange Andre, som det gik mig, at jeg aldrig saa fuldkommen har indset, hvor tætsluttet, hvor vel og klokelig anført denne Del af Rigs-Forsamlingen er, som da den i det 115. Møde ganske og aldeles tiltraadte det af Ministeriet anbefalede Forslag til en Omordning af Landstinget“. — Med den nævnte Jens Rasmussen, denne meget fremragende Bønde i flersidig Henseende, ville vi her stifte et noget nærmere Bekjendtskab.

Jens Rasmussen Dahlkild er født den 14. Maj 1805 i Svanninge, en Kirkeby paa Halvøen „Horneland“ ved Faaborg i Fyen, hvor hans Forældre, Rasmus Christensen, en i sin Kreds meget agtet Mand, og Hustru Karen Jensdatter vare i Besiddelse af en Fæstegaard. Dette Ægtepar havde 3 Børn (2 Sønner og 1 Datter), hvoraf Sønnen Jens var den Ældste. Som Børn nød Jens Rasmussen kun Datidens almindelige, tarvelige Skole-Undervisning, men efter at denne var bleven afsluttet ved hans Konfirmation, der foretoges i Svanninge Kirke den 9. April 1820 af personel Kapellan Gad-Olsen, søgte han i sit hele paafølgende Liv ved Læsning og Selvstudium at indhente det Forsømte. Dette var især i hans yngre Dage ingen let Sag, da Bøger dengang vare langt vanskeligere at faa fat i for

Bonden end nu. At han har drevet det nævnte Selvstudium med Alvor og Lyst, ses blandt Andet deraf, at der imellem hans Efterladenskaber fandtes flere haandskrevne Bøger, afskrevne af ham efter trykte Bøger, som han tilfældigvis havde faaet tillaans; — der fandtes saaledes blandt dem 1ste Del af en haandskreven Verdens-Historie —; ligesom det ogsaa ses, at han i Vinteren 1828 har syset endel med Arithmetik. — Paa Grund af sin Stilling som „Gammelmands-Søn“, og senere som Gaardmand, fritoges han for at axtjene sin Bærnepligt som Soldat. Efter Faderens Død bestyrede han Gaarden for Moderen, og da ogsaa hun saa Ar senere var afgang ved Døden, ægtevieedes han den 10. Juni 1831 af Præsten Becher i Vesterhæsing Kirke til Pigen Karen Jørgensdatter, en Datter af Gaardejer Jørgen Pedersen og Hustru Ane Christensdatter. Om denne Jørgen Pedersen kan i Forbigaaende anføres, at da man i hans Ungdom vilde tvinge ham som „stavnshunden“ Mand til at overtage sin Fædrengaard i Stenderup i Fæste, hvorved han bestemt vægrede sig, blev han, som det gif saa mangfoldige Andre i hine Tider, af Godsejeren udfreven til Soldat, til Straf og Advarsel for alle Ligefindebe. Efter denne Bemærkning vende vi tilbage til Hovedpersonen i denne Skildring.

Jens Rasmussen Dahlkild kom et Fjerdingaar efter sit Giftermaal i Besiddelse af sine Forældres Gaard ved Fæstebrev af 18. September 1831 af Godsejeren Lensgreve Preben Wille-Bræhe til Bræhesminde; dens Hartkorn var gl. Matr. 6 Tdr. 3 Fbl. $\frac{3}{4}$ Alb., ny Matr. 7 Tdr. 2 Stpr. $\frac{3}{4}$ Alb. med et Areal af 83 Tdr. Land af meget forskjellig Bestaaffenhed. Efter at have overtaget Gaarden, anstrængte han sig af alle Kræfter for at udføre de Forbedringer i Landbruget, som da begyndte at vinde større Indgang, end hidtil i Landet; han ind-

førte saaledes øjeblikkeligt Brak; han var den første Bonde i Svanninge, som merglede; han var en af de Første, som paabegyndte en ordentlig Vand-Afledning, hvilket paa den Tid, i Klarene Trebide, da Drainering med Rør var aldeles ukjendt, kun lod sig udføre ved aabne Grøfter og Sten-Fastiner, hvoraf mange endnu gjøre Tjeneste paa Gaardens Marker; endvidere var han den Første, som paabegyndte en systematisk Opdyrking af Dverdrevs- og Hebe-Udlobden, som de fleste Gaarde i Svanninge have i de saakaldte „Svanninge Bjerge.“ Med disse Forbedringer, samt ved Indførelse af Driften af Raps, Urter og Kartofler efter en større Maalestok, fordoblede han snart Gaardens Frembringelser af al Slags og tjente til et efterlignelsesværdigt Forbillede som Bonde for mange Andre. Da den nye Tid begyndte at dæmre, sluttede han sig til Frihedens Sag med sin hele Varme. Efter at Kommunal-Forfatningen af 1841 for Landet var indført, var han Sogne-Forstander, først fra 1842—44 og senere fra 1848—53, ialt i 7 Aar; han var derhos i en lang Aarrække Brandfoged; Aaret før sin Død udnævntes han til Lægeemand. Ogsaa flere andre kommunale Hverv havde han at udføre.

Det er allerede anført, at Jens Rasmussen Dahl-tild sluttede sig til Frihedens Sag med sin hele Varme, og han kom saaledes tidligt til at deltage i vort unge politiske Liv. Han var i mange Aar et meget virksomt Medlem af „Bondevennernes Selstab“, og da Valgene til den grundlovgivende Rigs-Forsamling bleve udstrevne til den 5. Oktober 1848 var Flertallet af Vælgere i Svendborg Amts daværende 6. Kreds enig om, at Kredsen burde repræsenteres af denne Mand. Han valgtes i Korinth Kro til Medlem af Rigs-Forsamlingen med 409 Stemmer imod 99, der faldt paa

Kancelliraad H. S. Blom. Senere stillede han sig ikke mere til Valg, hvorimod han flere Gange sendtes af sit Sogn som Valgmand ved Landsthingsvalgene i Odense. Da der i 1854 rundt om i Landet rejste sig en Kamp til Forsvar for „Grundloven“ imod det Ørstebste Ministeriums Angreb paa den, stillede han sig imellem Indbyderne til og Bestyrerne af det i hans Valgkreds oprettede Felial af „Foreningen til at værne om Grundloven“, og han oplevede den for ham og Mangfoldige store Glæde at se det nævnte Ministerium falde for et Mistillids-Votum af det danske Folk den 1. December i det nævnte Aar.

Under 14. December 1853 modtog Jens Rasmussen Dahlkild kongelig Tilladelse til at antage Tilnavnet Dahlkild, hvorom han havde ansøgt, nærmest paa Grund af stabig Brev-Forvegling. Den 11. November 1855 afgik han ved Døden, kun 50½ Aar gammel. Af de 7 Børn, han havde i sit Ægtekab, overlevede kun 2 Sønner ham. Den Ældste af disse, Førgen Jensen Dahlkild, opholdt sig i Vinterhalvaarene 1855—56 og 1856—57 ved „Fyens theoretiske Landvæsens-Institut“ i Odense og er for Tiden Gaardbestyrer for sin Moder i Svanninge; en anden af dem, Frederik Jensen Dahlkild, opholdt sig paa Assessor Dichmanns Bonde-Højskole ved Faaborg den sidste Vinter, den existerede.

Jens Rasmussen Dahlkilds Stamtavle.

Rasmus Christensen, Gaardsfører i Svanninge [født 11/7 1761 † 1/6 1828]; — * [gift] med Karen Jensdatter [f. 12/6 1769 † 1/6 1831]. Havde 3 Børn, deraf den Ældste var:

Førgen Pedersen, Gdejer i Stenderup, B. Høslinge Sogn [døbt 1/12 1748 † 22/3 1836, 87 Aar gl.]; — * m. Ane Christensdatter [f. 1779 † 20/3 1854, 74 Aar gl.] Deres Datter:

Jens Rasmussen Dahlkild, [f. 14/6 1805 † 12/12 1855]; — * 10/6 1831 m. Karen Førgensdatter [døbt 11/12 1807].

Uf 7 Børn leve kun 2, nemlig:

1. Jørgen Jensen Dahlfild [f. 24/6 1889], Hobestyrer for Møderren.
2. Frederik Jensen Dahlfild [f. 22/6 1844].

26. Jens Christensen, Gaardsfæster i Voldum (Randers Amt).

Den Mand, med hvem vi her ville stifte Bekjendtskab, var en opvakt og fremadstræbende Mand, som saa at sige stadigt laa i Kamp med mange af Samtidens slove og dorste Mænd, der helst vilde have Ro til at slumre i Lædighed og Træghed eller allensfald til at følge gammel Slendrian. Han trættedes aldrig i Kampen for Fremskridt i et forbedret Agerbrug, i Træplantning og Havevæsen, — i det kommunale Samsundslivs bedre Udvikling og overhoved i den almindelige Borgerfriheds Tilblivelse og Levendegjørelse ogsaa for det Borgerksamfund i Staten, hvortil han nærmest horte i Henseende til Fødsel og dyre Vilkaar. At hans Anseelse som Bonde var mere end almindelig, derom vidner den Kjendsgjerning, at han i 1848 var den ene Bonde, der var kongevalgt Medlem af den sidste jydsk Stænder-Forsamling — i Østfjernes sidste Stænder-Forsamling sad ingen kongevalgt Bonde — og af den grundlovgivende Rigsdag, og allerede denne Kjendsgjerning indeholder tilstrækkelig Hjemmel til at give ham en Plads blandt fremragende danske Bønder.

Jens Christensen saa' første Gang Dagens Lys den 8. August 1788 i Voldum, den By, hvori han henlevede sit hele øvrige Liv. Hans Forældre, der ligeledes vare fødte og henlevede deres hele Liv sammesteds, vare Gaardsfæster Christen Nielsen og Hustru Ane Kathrine Alexandersdatter; de havde ialt 3 Børn.

I sine Skoleaar fandt han kun meget ringe Lejlighed til at erhverve sig noget fast og sikkert Grundlag af Kundskaber, hvilket han i sit senere Liv ofte følte Savnet af og dybt beklagede. Da han havde naaet den militære Udskrivnings-Alder, blev han paa Sektionen udstreven til Dragon og garnisonerede som saadan i Odense fra 1810 af i den anordningsmæssige Tid. Han drog derpaa tilbage til sin Hjemstavn, modtog i 1814 af Gehejmeraad Schilden til Klausholm sin Fædrenegaard med 5 Tdr. Hartkorn og et Jord-Areal af 45 Tdr. Land i Første og indtraadte 15. Juli 1815 i Ægteskab med Pigen Kirsten Andersdatter, døbt 16. Oktbr. 1791, en Datter af Gaardsfæster i Boldum Anders Rasmussen og Hustru Mette Madsdatter. Deres Ægteskab velsignedes med 3 Børn. Som en fremadstræbende ung Mand gav han sig strax isærb med at indføre Forbedringer i sit Agerbrug, og efterat Indberetning derom var gjort til det kongelige Landhusholdnings-Selskab, bleve de af samme ansæte for at være saa hensigtsmæssige og at indeholde et saa opmuntrende Exempel for Egnens Beboere, at Selskabet ydede ham en Penge-Understøttelse af Rdl., for derved at opmuntre ham til at vedblive med de paabegyndte Forbedringer. Der levede paa samme Tid 2 andre Bønder i Boldum Sogn, nemlig Gaardsfæster Christen Rasmussen i Boldum og Gaarbejer Rasmus Andersen i Hvaløse, der Begge, tilbels med Anbefaling fra Jens Christensen, vare i Aaret 1830 blevne hædrede af Landhusholdnings-Selskabet, den Førstnævnte med dets 3die, den Sidstnævnte med dets 5te Solbæger. Jens Christensen vilde ikke staa tilbage for disse sine Sognemænd i sine Jorders planmæssige Drift, i Jord-Forbedring og anden Flid i Agerbruget. Han havde blandt andet sin Opmærksomhed henvendt paa en mere udvidet Høraavl, og han drev

denne saa alvorligt og heldigt, at det nævnte Selskab omtalte ham med Hæder i Aars-Beretningen fra 1833—34 paa følgende Maade: „Fæstegaardmand Jens Christensen i Voldum, Randers Amt, har i flere Aar lagt Vind paa Høravl, som han i 1833 udvidede til 1 Td. Fros Udsæd, hvorefter han havde tilfredsstillende Afgrøde. Denne driftige og jordskønsfri Bønde, som tidligere har nydt Understøttelse af Selskabet til sit Jordbrugs-Fremme, har ved sin vellykkede Høravl atter givet Egnen et folgebærdigt Exempel.“ Han vedblev uførtroden og utrættelig at fremme og forbedre sit Agerbrug, ansporet dertil af egen Lyst og Tilbøjelighed; af den ham allerede tilflydte Paaskjønnelse fra Landhusholdnings-Selskabets Side; af den Vædbefamp, der fandt Sted mellem ham og de ovennævnte tvende Sognemænd, og af de Opmuntringer, han modtog af den ganske fortrinlige Landmand og Møller Peder Nielsen Maudstrup i Røved By, Odum Sogn, en Mand, der allerede var bleven hædret med det nævnte Selskabs 1ste Guld-Medaille. Ved Siden af sin praktiske Landbo-gjerning søgte Jens Christensen gennem en af ham ledet Aftenstole for Byens konfirmerede Ungdom at udbrede Kundskaber om hvad der kunde være af Nytte og Vigtighed for den under det daglige Livs Færd og Syssler. Om hans Virksomhed i den nævnte Retning aflægges der følgende hædrende Vidnesbyrd i Landhusholdnings-Selskabets Aars-Beretning for 1841—42: „Høverigjørende Gaardsæster Jens Christensen i Voldum, under Klausholms Gods, Randers Amt, udmærker sig særdeles som Ager- og Havedyrker og har gjort sig fortjent af sin Egn baade ved det gode Exempel, han i begge Henseender har givet, og ved den Redebønhed, hvormed han har ydet sin Bistand til de mange Landboere, som henvende sig til ham om hans Raad og

Vejledning. Hans mangeaarige nidkjære Bestræbelser som kyndig og driftig Agerbruger har Selskabet tidligere haft Lejlighed til at understøtte og paastjønne. — Ved hans Gaard fandtes, da han tiltraadte den, kun en lille Have, som han allerede for endel Aar siden forbedrede og forstørrede. For at faa Havepladsen jævnet, afrommede han 500 Læs Jord, hvormed han fyldte de deri værende Huller; senere har han indtaget til Have et tilstødende Stykke Jord, dels Ager, dels Eng; tulegravet det Hele, paaført Mergel, Sand og Løvemor, og forsynet Gangene med Grus; da Terrainet er meget fugtigt, har han ved hensigtsmæssig anlagte Fastingroster sørget for at Vandet bortledes til en fortiløbende Bæk. Haven, som nu indtager et Areal af $1\frac{1}{2}$ Td. geometrisk Maal, er helt indhegnet med Stengjærde, beplantet med Hvidtorn; og deri findes 252 Frugttræer foruden en stor Del Frugtbuske samt forskellige vilde Træer. Fra Haven og den deri værende Planteskole har han dels solgt imod billig Betaling, dels bortstjænket en Mængde Træplanter. — Anmælbelsen om dette med Kyndighed og Smag udførte i sit Slags ganske usædvanlige Haveanlæg er ledsaget af anbefalende Attester fra Ejeren af Klausholm, Major v. Dypen-Schilden, Kammerherre, Amtmand Lorenz og Justitsraad, Amtsforvalter Wilde i Randers. — Som Bevis paa Gaardsfæster Jens Christensens sjældne Sands for at udbrede nyttige Kundskaber i sin Kreds, kan blandt andet tjene, at han i flere Aar holdt Aftenkole for Byens konfirmerede Ungdom, og paa den Maade stræbt at oplyse samme om et forbedret Agerbrug, om Dyrkning af mindre almindelige Bæxter, saasom Kaps, Kommen og Hor, som han selv længe har lagt Vind paa, tildels i det Store; om Havevæsen m. v. Fra sin ikke ubetydelige Bogsamling har han velvillig gjort Ublaan til Eg-

nens Beboere. — Som et Agtelses-Tegn tilkjendtes ham Selskabets 3die Sølvbæger;" — Endnu engang findes der Oplysninger om Jens Christensen i det tidnævnte Selskabs Aars-Beretning for 1844—45, hvori det hedder: „Opfordret af Formanden for Haveselskabet, Professor Schouw, til at erklære sig over en dertil indkommen Ansøgning fra Fæstegaardmand Jens Christensen i Boldum ved Randers, om en aarlig Understøttelse dels til hans Plantestoles Udvidelse og dels for at besørge unge Mennesker oplærte i Havedyrkning og Træplantning, — anbefalede Landhusholdnings-Selskabet dette Andragende paa det bedste, ved derhos at meddele Bevidnelse om, at Ansøgerens ualmindelige og vedholdende Virksomhed ikke blot som kyndig og kraftig Udsbruger, men tillige som vindfibelig Havedyrker og ibrig Befordrer af Trækultur, er tidligere ved flere Lejligheder bleven anerkjendt og paaskjønnet fra Landhusholdnings-Selskabets Side. — Efter senere modtagen Underretning er der givet ham Tilfagn om et temporært aarligt Pengebidrag i foransøre Djemed dels af den kongelige Kasse og dels af Randers Amts Husholdnings-Selskab.“

Vi have i det Foregaaende næsten udelukkende betragtet Jens Christensen som en udmærket kyndig og driftig Ager- og Havedyrker, der som saadan nød en velfortjent offentlig Paaskjønnelse. Ved sine tidlige Fremskridt i det forbedrede Agerbrug samt ved sin Træplantning og sit Hanevæsen øvede han i høj Grad en særdeles gavnlig og frugtbar Virksomhed for hele hans Omegn, — det anerkjendtes og anerkjendes endnu efter hans Død i en vid Kreds. En udmærket Plantage af flere Tdr. Lands Størrelse paa et bakket Jordsmøn et Par Bøsestue Syd for Boldum vil længe bevare ham et stjont og hæderligt Minde. Men, vil man maasse spørge, hvilke offentlige Tillidshverv havde han at røgte

i Sogne- eller Amts-Kommunen? Svaret bliver ikke et eneste saadant overdroges ham at røgte. Aarsagen dertil er antydet i de første Indlednings-Ord i denne Livsfilddring, eller for at sige det med endnu tydeligere Ord: Omegnens vise Fædre, jaavel kjole- som tostetklædte, sade ikke gjerne i Raad sammen med ham, den altid rebe Oppositions- og Fremstredits-Mand, og de tilraadede derfor ikke gjern: men fraraadede snarere hans Valg til offentlige Tillidsbhverv. Men to Valg, og det navnlig til de højeste offentlige Tillidsbhverv, kunde hine sueverhjør- tebe, sløve og dorste Aander ikke forhindre: — de maatte finde sig i, at den Mand, der ikke var bleven anset værdig nok til at vælges til Medlem af Sogne-Forstan- derstab, Amtsraad osv., hædrebes i 1848 med først at blive kongevalgt Medlem af den jydste Stænder- Forsamling og dernæst til kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsdag. At han var den eneste danske Bonde, der i 1848 var kongevalgt Medlem af Kongeriget's Stænder-Forsamlinger og af den grundlov- givende Rigsdag, er ovenfor omtalt, men gjentages her for Tidssfølgens Skyld. Det Punkt, der i det forelagde Valglovsudkast for den bebudede Rigs-Forsamling frem- talbte mest Kamp i Stændermødet, var Bestemmelsen om Vibeholdelse af Kongevalg. Ifkun Bernhard Rée fra Aalborg befjæmpede saadanne Valg, men hans For- slag om at forraade dem, forkastedes med 47 Stemmer mod 1, og da Forsamlingen bestod ialt af 48 Medlemmer, var Jens Christensen, vistnok af en let forklarlig Grund, blandt dem, der ønskede Vibeholdelsen af Kongevalg. — I Rigs-Forsamlingen sluttede han sig strax med Over- bevisningens hele Varme og Alvor til „Venstre“ og svigtede aldrig Folkets Sag; herom overbevises Enhver, der vil gjøre sig bekendt med Afstemnings-Listerne ved de mange Navneoppraab, der foretoges i Forsamlingen

navnlig ved alle vigtigere Spørgsmaals Afgjørelse. Han kunde derfor med glad og frejdigt Sind vende tilbage til sin Hjemstavn, og Tilfredsheden med den Stilling, han havde indtaget i Rigsk-Forsamlingen, var saa almindelig, at der ingen Tvivl kunde være om, at han ved de første Folkethings-Valg vilde blive valgt i Randers Amts 3. Kreds, hvori han boede. Den 4. Decbr. 1849 fandt disse første almindelige Folkethings-Valg Sted, Jens Christensen stillede sig i den nævnte Kreds (Hørning) og valgtes til at være Kredsens Folkethingsmænd for de paafølgende 3 Aar med 262 Stemmer, hvorimod Modkandidaterne: Birkebonner S. Kjer kun fik 111, Gaardsfæster N. C. Condrup 69, Gaardejer Cand. theol. F. Friis 8, hvorimod Lærer Kraiberg traf sig tilbage. Jens Christensen var en prøvet Medbejler i den politiske Bæddetamp. Han svigtede ikke i Folkethinget sin politiske Overbevisning, — han vedblev stadigt at være Folkets Sag tro og hengiven. Ved de næste almindelige Folkethings-Valg den 4. August 1852 stillede han sig atter. Som hans Modkandidat denne Gang optraadte Herredsfoged H. Kampmann og atter Gaardsfæster N. C. Condrup; men da Jens Christensen frygtede for ikke nu at kunne sejre, og han nødig vilde se den glattungede Kampmann valgt, traf han sig tilbage til Fordel for Condrup. Udfaldet af Stemmegivningen blev imidlertid, at Herredsfoged Kampmann valgtes med 157 Stemmer, medens dog 156 faldt paa Condrup. Denne Sidstnævnte, hans Raadgiver og Flertallet af Vælgerne vare saaledes Skyld i, at Kredsen belempedes med en ægte Bureaukrat, istedetfor at den som ubelukkende Landkreds med Lethed kunde have sat en sand Demotrat igjennem ved Valget. Det var ikke første Gang, at danske Bønder lode sig narre under Valgkampen, og det blev og bliver vel ikke sidste Gang. — Fra nu af traf Jens

Christensen sig mere og mere tilbage fra det urolige politiske Liv, medens dets mangehaande, mere eller mindre glædelige Svingninger dog alligevel vedbleve ufladelig at fængsle hans Opmærksomhed. Alderdommens Svagheder indfandt sig lidt efter lidt i stedse større Antal og med stedse tiltagende Vægt, Naturen krævede endelig sin sidste Ret, og efter et meget drifdigt og daadrigt Liv henslumrede Jens Christensen i Døden den 24. Oktober 1856, noget over 68 Aar gammel. Hans Enke overlevede ham i omtrent 10 Aar. Hans Søn Christen Jensen er nu Besidder af Faderens Gaard.

Jens Christensen i Boldum havde ved flittig Læsning erhvervet sig et for ham som Bonde saa rigeligt Forraad af Kundskaber, at han med Rette kunde regnes til vore mest oplyste Bønder. Overvejes derhos hans driftige og daadrige Livsfærd og den flersidige Anerkjendelse, der i høj Grad blev ydet ham, da maa det erkjendes, at han var ikke blot en drifstig, dygtig og anset, men tillige en fremragende Bonde. Som saadan har han fortjent et varigt Eftermæle ikke alene hos jydste men hos alle øvrige danske Bønder.

Jens Christensens Stamtavle.

Christen Nielsen, Gbfsøster i Boldum [f. 1722 † $\frac{1}{2}$ 1806, 4 Aar gl.]; * [gift] m. Ane Kathrine Alexandersdatter [dbt. $\frac{2}{4}$ 1751 † $\frac{10}{16}$ 1816]. Havde 3 Børn, deriblandt:

Jens Christensen, [f. $\frac{1}{10}$ 1788 † $\frac{24}{10}$ 1856]; * $\frac{11}{1}$ 1815 m. Kirsten Andersdtr. [dbt. $\frac{10}{10}$ 1791 † $\frac{13}{10}$ 1866], Datter af Gbfsøster i Boldum Anders Rasmussen [dbt. $\frac{20}{2}$ 1747 † $\frac{20}{2}$ 1809] og Wette Madsdatter [f. . . . † . . . 1819]. Havde 3 Børn:

1. Ane Kathrine Jensdatter [født $\frac{10}{2}$ 1817]; — * $\frac{13}{10}$ 1854 m. Gbfsøster Christen Nielsen i Boldum.

2. Mette Marie Jensdatter [født $\frac{1}{4}$ 1822]; — * m. Jens Christensen, da i Sjælland, nu i Randers.

3. Christen Jensen, Gbfsøster i Boldum [f. $\frac{20}{2}$ 1828]; — * $\frac{26}{2}$ 1857 m. Ester Dvesen. Datter af Gbfsøster Dve Jensen i Boldum.

27. Christen Christensen Borup, Gaardejer i Ferring, (Ringkjøbing Amt).

Histovre paa Jyllands Vestkyst, hvor det stormfulde Besterhav vælter sine skumhvide Bølger ind over Strandbredden; hvor Stormfugle strige omkaps med det oprorte Element og varske Fare og Dod for Somanden, og hvor den tykke og kolde „Havraus“ eller „Havgus“ ved vestlige Vinde drives ind over Landet og om Foraaret affvier Trærnes Blomster og Rugens Dræ, — histovre i den nordlige Del af Ringkjøbing Amt ligger i Ferring Sogn en smuk Bondegård, „Store Borup“ kaldet, i en Afstand af næppe en halv Fjerdingvej fra Havet. Indtil Aaret 1802 var „Store Borup“ en Fæstegaard, men solgtes da af Jordbrotten, General-Krigstommisær Peter Severin de Fønss, Gjer af Grevelsholm, som fuldstændig Ejendom til dens daværende Fæster Jens Christensen, med Tilnavnet Borup, for en Kjøbesum af 1800 Rd. dansk Kourant. Denne Gaard, hvis Hartkorn efter gammel Skylsætning var 8 Tdr. 7 Skpr. 1 $\frac{1}{4}$ Alb. med et Areal af 79 Tdr. Land Ager og Eng og omtrent 25 Tdr. Overdrev, har siden den Tid aldrig været i Handelen, uagtet Gjerne ingen Livsarvinger have haft. I 49 Aar ejedes denne Gaard af den i Overskriften nævnte Mand, en særdeles dygtig og efterlignelsesevrig Bonde.

Christen Christensen Borup — eller som han lod sig kalde i den længste Tid af sit Liv: Christen Borup — blev født den 1ste Februar 1775 i Øster-Nørby i Hngum Sogn, hvor hans Fader, Christen Christensen, levede som Bonde. Det Æneste, som hans Børnebørn véd om ham, er den tarvelige Kundskab, at han ved sin Hustru var Fader til 4 Sønner og at „han skal have været som Folk er flest“. I sine Børneaar

maa Christen Borup have nydt en højst mangelfuld' for ikke at sige saa godt som slet ingen Stole-Undervisning, og det synes, som om han i sit øvrige lange Liv heller ikke har lagt videre Vægt paa boglig Færdighed og hvad dermed staar i Forbindelse: han kunde kun læse tilnød, og hans Haandskrift var under al Bedømmelse, nogle jammerlige Kragetæer, som han godt forstod selv at læse, men for Andre vare en Slags ny-modens Runer, som det var vanskeligt for den Uindviede at raade. Det var imidlertid hans mindste Sorg i Livet. Efterat have naaet Udskrivnings-Alderen blev han udfreven som menig „Rytter“ og gjorde Tjeneste som saadan i en Række af Aar i Slutningen af forrige og i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede, men han deltog aldrig i nogen Træfning. Hjemkommen efter overstaaet Garnisons-Lid, indtraadte han i Aaret 1808 i Ægteskab med Enten Ane Margrethe Pedersbatter (født i Knudsgaard i Dybe Sogn den 23. Septbr. 1766, død den 23. August 1845, nærvæd 79 Aar gammel), Enke efter Gaardejer Jens Christensen i „Store Borup“. Saaledes blev han ved dette „Fornuft-Giftermaal“ Ejer af den Gaard, hvis Navn han antog. Hans Ægteskab velsignedes ikke med Børn. Da Christen Borup overtog sin Ejendom, vare dens Bygninger i høj Grad forfaldne. Baaningshuset lignede mere et Stur end en Bolig for Mennesker. I Folkestuen sad man omkring Bordet paa opklinede Lerbænke, noget man nu aldrig ser Mage til selv i den usleste Hytte der paa Egnen. I Lidsrummet fra 1813 til 1818 flyttede og opbyggede han af Nytt hele Gaarden. I Stuehuset lod han de belvemt indrettede Værelser, deriblandt en stor Havestue og Entre, oliemale. Udhusene bleve ligeledes indrettede belvemt og rummelige. Gaardspladsen blev brolagt overalt, og der maatte ikke findes et Græsstraa

mellem Stenene eller Spor af Snabs i Gaarden, thi en saa akturat og paapassende Mand, som han var, træffer man sjælden paa. Alt var og stulde være paa sin Plads baade ude og inde. Ved Gaarden lod han anlægge tvende Haver, omgav dem med Stengjærder og beplantede dem med Frugttræer og Buskværter; den ene af dem er senere lagt øde, men den anden vedligeholdes stadigt saa vel, at den er en af de smukkeste, om ikke den allersmukkeste, saa nær ved Vesterhavet. Paa Marken og i Haven var Alting behandlet med Sands og største Omhu. „Store Borup“ var i Christen Borups Tid den smukkeste Gaard i Ferring Sogn og i en videre Omkreds. — Den 7. Januar 1813 udnævntes han til Sognefoged og den 23. Oktober samme Aar til Læghs mand. Begge disse offentlige Ombud varetog han indtil sin Død, altsaa som Sognefoged i 44½ Aar, som Læghsmand i 44 Aar. Mærkeligt er det, at han for saa mange Aars Virksomhed i en dobbelt offentlig Tjeneste ikke hædrede med hans Konges Paastjønneelse.

At Grunden dertil maa søges i en mangelfuld og daarlig Udførelse af Tjenesten, kan ikke antages, thi i saa Fald vilde det jo have været uforsvarligt at lade ham vedblive at udføre den; rimeligere er det, at vedkommende Foresatte have næret personlig Uvillie imod ham og derfor undladt at indstille ham til kongelig Paastjønneelse. En smuk og hæderlig Paastjønneelse blev ham derimod som dristig Bønde tildel fra det kongelige Landhusholdnings-Selskabs Side allerede i Aaret 1825. I Selskabets Aars-Beretning for 1825—1826 hedder det saaledes:

„Sognefoged Christen Borup i Ferring ved Lemvig i Ringkjøbing Amt har vist sig som en ualmindelig virksom og tænkende Bønde. Blandt andet har han for 8 Aar siden flyttet og af Nytt opført sin Gaards Byg-Fremtragende danske Bønder.

ninger paa et passende Sted paa sin Lod, som staar for Hartkorn 9 Tdr. 6 Stpr. 3 Fdt. 1½ Alb.; disse Bygningerne ere saa solide og tillige saa hensigtsmæssigt indrettede, at Gaarden med Rette anses for den fortrinligste i hele Eggen. Ved Ladebygningens Opførelse har han taget særdeles Hensyn til Kornets hastige Bjergning; for de forskjellige Husdyr har han indrettet særskilte Stalde og med Omhu søgt at afværge Vandmangel ved Hjælp af bedækkede Stenrender, som fra en i Nærheden liggende Dam lede Vandet til de forskjellige i Gaarden og Husene værende Brønde; disse Render udgjøre en Længde af 138 Alen. Hele Marken har han omgivet med Hegnsgrøfter paa en Strækning af 401½ Alen, hvorved han saaledes tillige har sørget for skadeligt Vands Afledning. Tvende Englodder udenfor Marken samt 4 Indelukter ved Gaarden har han indfredet med 3952 Alen Jorddige. I det ene af disse Indelukter, der forresten ere til forskjellig Bestemmelse, har han indrettet en Have, hvorved endnu er opført et Stendige paa 134 Alen. Saavel i Haven som i de øvrige indhegnede Pladser har han udplantet over 4000 mest vilde Træer, hvoraf Størstedelen ere Pilearter. Men formedelst Vesterhavets Nærhed er Stedet meget udsat for Stormens Voldsomhed, og denne Omstændighed har ofte tilintetgjort hans Bestræbelser, uden dog hidtil at afstrække ham fra, saavidt muligt, at vedligeholde Plantningen. Sit Agerbrug driver han med sjælden Orden og Nøjagtighed. Rigtigheden af det Anførte er bekræftet ved Attester fra Justitsraad, Herredsfoged Schönau, Pastor Schjørring, Strand-Toldbetjent Wang og Guardmand Laurits Brændgaard. Paa Grund af Franstaaende tilkjendtes ham som et Altelæse-Tegn Selskabets 1ste Sølvbæger (28 Lods Vægt og indvædig forgyldt) med Paaskrift: „Til den forjtan-

dige og udmærket driftige Bonde Christen Borup i Ferring."

Man antager nemlig almindelig der i Egnen, at Christen Borup fik det nævnte Sølvtæger nærmest for sine Haveanlægs Skyld, samt at Selskabet skal have tilbudt ham en aarlig Understøttelse af 300 Rd. i nogle Aar, hvis han vilde drive sine Marker efter Selskabets Anvisning, hvilket Tilbud han dog afsløg. Af det Anførte vil man se, at det Første ikke var Tilfældet, men at det tværtimod var hans forstandige og driftige Virksomhed i Almindelighed som Bonde, at han blev hædret med det, og med Hensyn til Penge=Understøttelsen, fremgaar der aldeles Intet af Selskabets Aars=Beretninger, der lader formode, at et saadant Tilbud blev gjort. Den nævnte ydre Anerkjendelse af hans agronomiske Fortjenstlighed opmuntrede den dengang omtrent 50-aarige Mand til at gaa frem i det Spor som Bonde, hvori han hidtil havde gaaet. Hans alvorlige Bestræbelser kronedes med en saa øjensynlig Lykke og Belsigelse, at han efter nogle Aars Forløb var en Mand, der ejede en ikke ganske ringe Velstand. Snart skulde imidlertid denne hans Velstand afløses af Rigdom. I Aaret 1836 døde en Broder til hans Hustru, en Kjøbmand Knude i Hamborg, og efter ham tilfaldt der Christen Borup en Arv af 14,000 Rd. kontant samt en Mængde kostbare Gjenstande, saasom Møbler, Sølvtøj, Dækketøj, Taffeluhre o. s. v. Vel kan det ikke nægtes, at adskillige af disse Sager pyntede en hel Del op paa "Store Borup" — Møblementet var og er saaledes smukkere end paa mangan Herregaard —, men vist er det dog, at endnu længe før denne Rigdom kom til dens Arving, var „Store Borup“ ogsaa i det Indre, saaledes som det allerede ovenfor blev sagt med Hensyn til dens Ydre, en af Egnens smukkeste Gaarde.

Det blev foran nævnt, at Christen Borup i en meget lang Arrække virkede som Sognefoged og Læge-
mand. Her skal nu nævnes nogle andre Tillidshverv,
uden at vi dog se os istand til at anføre Længden af
den Tid, hvori han røgte dem. Dette fremgaar af
en i Ferring Kirkes Kor ophængt Tavle med følgende
Indhold. „Aaret 1839 blev Ferring Kirke forsynet med
nye indelukkede Stole og Fjælegulv, ligesom den over-
alt blev malet; en Forbedring, som tildels skyldes den
retfærdige Sognefoged og Kirkeværge Christen St. Bo-
rups Omsorg og omhyggelige Foranstaltning og for
endel udført paa hans Betsning, ligesom Mindetavlen
over sal. Hans Jespersen ligeledes samme Aar blev op-
malet paa hans Betsning; til Erindring herom er
denne Tavle ophængt af Stedets Præst.“ — Han har
ligeledes været Skolepatron og Fattig=Forstander.
— Da den kommunale Selvstyrelse begyndte i Over-
ensstemmelse med Landkommunal=Anordningen af 1841,
og der skulde vælges Medlemmer til Sogne=Forstander-
skabet for Vandborg og Ferring Sogne, var Christen
Borup allerede en Mand paa næsten 67 Aar; han an-
saa' sig derfor for gammel til at lade sig vælge, og man
maatte desaarfag undlade at vælge ham.

I Aaret 1845 døde, som ovenfor antydet, hans
Hustru. Han hensead derpaa som Enkemand i 3½ Aar;
men som en utrættelig og affurat Mand i sin Bønde-
gjerning baade ved Hjemmet og paa Marken, var det
ham ubehageligt at se, at den Orden i de hyggelige og
nætte Bærelser, der havde glædet hans Sind saameget,
medens hans Hustru endnu levede, ikke mere var til-
stede i samme Omfang. Uagtet han var henved 73½
Aar gammel, besluttede han derfor for anden Gang at
indtræde i Ægtestand, han iværksatte sin Beslutning og
den 20. Oktober 1848 ægteviedes Oldingen i Ferring

Kirke af Sognepræsten Brøchner til Barbara Larsdatter (født i Bjerrum, Gudme Sogn, 1809). Dgfaa dette hans Høttefab blev barnløst.

Landhusholdnings-Selskabet aflagde, som vi have set, allerede i 1825 det Bidnessbyrd om Christen Borup, at han var en „forstandig og udmærket driftig Bonde“. Han vedblev at gjøre sig værdig til dette Bidnessbyrd. Efter hvad man kan domme af de Optegnelser, man endnu har af ham selv fra omtrent al den Tid, han beboede „Store Borup“, om hvor stor Udsæden og Indavlen var aarlig af al Slags Sæd, faar man en Overbevisning derom. Han mærglede sin Jord og afledede Vandet fra sure Steder i Marken ved aabne Grøfter — Dræning var endnu ikke synderlig kjendt i hans Tid —, og avlede saameget, at den nuværende Ejer af Gaarden, der baade brakter og dræner Jorden og forøvrigt driver sin Ejendom saa nogenlunde i Overensstemmelse med Grundsætningerne for det nyere Agerbrug, dog vel næppe noget Aar har avlet mere; kan da ej heller holde flere Kreaturer, end han. Christen Borup var paapassende i alt, i mange Ting endog tilfneladende smaaling. Tjeneste-Drengen kunde saaledes næppe faa et Stykke Reb eller en ny Tøjræl, uden at kunne forevise Levningerne af det gamle. Det synes at være en ufravigelig Leverage for ham: „Hvo som ikke véd ligesaagodt at spare, som at fortjene, han kan arbejde sig ihjæl, uden at efterlade sig Stilling eller Hvid.“ — Dgfaa som Kreatur-Opdrætter udmærkede han sig. Eksempelvis skal her kun nævnes, at hans Følhopper jævnlig toge 1ste Præmie ved Dyrfluer. Der findes endnu i Gaarden 2 Følhopper, der ere Afkom fra Stamforældre, længe før han blev Ejer af Gaarden; disse to Følhopper ere ligeledes flere Gange blevne præmiebelønnede.

Den 8. Januar 1857 blev Christen Vorup ramt af et apoplektisk Tilfælde, saa den halve Del af hans Legeme blev lam og vedblev, uagtet al anvendt Lægekunst, at være det lige til hans Død. Hans Mæle led saameget af det nævnte Tilfælde, at han næppe kunde tale saa tydeligt, at de, der omgikkes ham daglig, kunde forstaa ham. En saataldet „klog Kone“ — saaledes paa-
staar man ialfald — skal imidlertid have givet ham Noget at smøre Tungen med, og Lamheden blev for dens Bedkommende hævet, saa han siden kunde tale ret forstaaeligt. Efter noget over 9 Maaneders Forløb endtes hans Lidelser: Christen Christensen Vorup luftede sine Dine i Døden den 22. Oktober 1857, omtrent 82½ Aar gl.

Han var begavet med en god, sund Forstand og en næsten jernfast Villie. I sit hele ydre Væsen var han en jævn og ligefrem Bondemand af gammeltdags Sæd og Stik, gjæstfri i høj Grad, tjenstagtig og godgjørende, især imod dem, der forstode at gaa ham under Dine. Det er ret mærkværdigt, at man i det Sogn, hvor han i næsten et halvt Aarhundrede levede og virkede som Mand og Iyste som efterlignelsesværdigt Mønster for enhver fremadstræbende Bonde, allerede næsten har glemt ham, thiønt endnu kun 14 Aar ere forløbne, siden han døde. Saaledes bør det ikke være, og for Ferring Sognemænds og i Almindelighed for den danske Bondes Skyld, have vi her bestræbt os for at forny hans hæderlige Minde!

28. „Danmarks første Bonde“,
Peder Nielsen Knudstrup,

Gaardejer i Lerbjerg o. N. St. (Randers Amt).

„Danmarks første Bonde“ — dette Hædersnavn

tillægges den ovenfor nævnte Mand af den for den danske Bondestands Oplysning og Fremgang i Agrikulturen utrættelige Kammerraad Johan Christian Drewsen. „Uagtet mit Betjendstjab til mange af Danmarks mest udmærkede Agerdyrkere, har jeg dog ikke fundet denne Bonde overgaaet af Nogen“ — saaledes udtaler Drewsen sig i det af ham i Forening med Jonas Collin udgivne Tidsskrift „Ny landøkonomiske Tidender“ (1821) om P. N. Knudstrup, efter at han paa en Rejse i Inland havde lært denne at kjende i den hjemlige Virksomhed — og han tilføjer derpaa: „Føj til denne sandsfærdige Skildring af Knudstrups praktiske Fortjeneste, at han véd at tale med en saadan Utvungenhed, forenet med Bessedenhed, at kun Bondebragten gjør det muligt at opdage saadant i ham, selv mellem Mænd af højere Stand; at han med saa Ord véd at fælde en træffende Dom over ham bekendte Gjenstande; at han paa sin militære Bane ej har mindre udmærket sig end paa sin landøkonomiske, hvorfor Hans Majestæt beærede ham med Dannebrogss-Mændenes Hæderstegn, og man vil ikke finde min Ytring for dristig og overbreven, naar jeg paa Grund heraf tillægger Knudstrup Navn af Danmarks første Bonde“. En Bonde, der har faaet et saadant Studsmaal og er bleven tillagt et saadant Hædersnavn af en Mand som Kammerraad Drewsen, maa have været en ganske fortrinlig og fremragende Bonde, og som saadan har han det retfærdigste Krav paa at finde en Plads i denne Samling af fremragende danske Bønder. Vi ville derfor forsøge at levere en kort Livsskildring af denne Mand, sammenarbejdet af det Materiale, der findes om ham i Landhusboldnings-Selskabets Aars-Beretninger og i de allerede nævnte „Ny landøkonomiske Tidender“ samt i de

private Oplysninger, vi have været saa heldige at indhente fra Jylland.

Peder Nielsen Knudstrup blev født den 31. Januar 1781 i den lille By Knudstrup i Laurbjerg Sogn paa Brevstabet Frijsenborg, ~~Gatten~~ Herred, Randers Amt. Jødebhens Navn er saaledes blevet hans senere Slægtnavn. Hans Forældre vare fattige, men velagtede Husfolk: Faderen Snebter og Moderen en meget vindstabelig Kone. Efter at være konfirmeret i 1795 af Provst Sunddorf, den daværende Sognepræst for Laurbjerg og Lerbjerg Pastorat, lærte han noget af Snebterhaandværket af sin Fader, og tjente senere som Bondeskarl, indtil han i 1802 blev udstreven som Rytter og som saadan gjorde han i henved 10 Aar Tjeneste ved det slesvigsk Rytter-Regiments 1. Eskvadron, der garnisonerede i Horsens, de første 6 Aar som Menig, de sidste 4 Aar som Vagtmester. Han ansøgte nu om og fik den 20. September 1812 sin Udsted fra Krigs-Tjenesten og drog saa til sin Hjemstavn, for endnu samme Aar at indtræde i Ægteskab med Pigen Charlotte Magdalene Amalia Christiansdatter og at overtage hendes afdøde Faders fæstleddige i Lerbjerg By liggende hoverifri Gaard paa 5 Tdr. 1½ Skpr. Hartorn med et Areal af ialt 45 Tdr. 3 Skpr. Land Ager og Eng samt en Hedelod paa omtrent 34 Tdr. Land. I sin lange militære Tjeneste-Tid havde han som en raff og punktlig Soldat erhvervet sig sine Foresattes fulde Tilfredshed og Yndest, og der var kun hængaaet lidt over 4 Maanedes, siden han var afgaaet fra Regimentet, at han paa en aldeles uventet og højst behagelig Maade overtastedes ved at modtage et ydre Tegns paa sin Konges Naade. Regimentet havde indstillet ham til, og Frederik VI. havde paa sin Fødselsdag den 28. Januar 1813 benaaet Peder Nielsen Knudstrup

med Danebrogs-Mændenes Hæderstegn. Den unge Bonde anede Intet herom, og han overrastedes derfor ikke lidet, da han en Dag, paa hvilken han havde indfundet sig i en af Grevskabet-Frijsenborgs Stove for at stove Træer til sit eget Brug, fik Ordre til strax at komme op paa Slottet, hvor Grev Frijs da paa en højtidelig Maade paahæftede Knudstrup det til Frijsenborg hidsendte Hæderstegn og derpaa indbød ham til at spise ved sit Taffel, hvor han anviste den undselige Bonde i Arbejdsdragt Gæstpladsen ved Siden af Grevinden. Denne Dag stod bestandig levende og smuk for Knudstrups Grindring endog paa hans gamle Dage.

For at ætse Landhusholdnings-Selskabets udfatte Præmie, indgav P. N. Knudstrup under 8. Decbr. 1819 en meget omstændelig Indberetning om de Forbedringer, han havde udført ved sin Gaard. Af denne Indberetning, hvis Sandhed betræftedes af Selskabets trede Medlemmer Capitain G. Vichtenberg til Stamhuset Bistrup ved Manders, Præsten J. S. Højhoff i Lyngaa samt Kommerceraad og Inspektør ved Grevskabet Frijsenborg Tommejen, har Selskabet givet et meget sammentrængt Udtog i Aars-Beretningen for 1819 – 20, hvorefter Indberetningen i sin Helhed findes indrykket i det forannævnte Tidsskrift. Det Efterfølgende er et noget sammentrængt men dog syldigere Udtog af hin Indberetning.

Da P. N. Knudstrup i Aaret 1812 tiltraadte sin Gaard i Lerbjerg, var den i en maadelig Forfatning. Jorderne, som laa adspredte paa 3 Steder, vare ballede udpinte og bevogede med Eneris og Lyng, og Gaardens Bygninger yderlig forfaldne: Stuehuset og Hestestalden manglede Fodtræ og Tag, Køstalden og Laden vare faldefærdige. Besætningen bestod af 6 for det meste unge og gode Heste, 7 Kør, 5 Stykker Unghøveder og 14 Faar. Engene, der indeholdt et Areal af 14 Edr. 3 Eptr. Land, laa i „et Vandpøl“ og vare saaledes

fuldte med Vand, at Høet maatte tildels afbugges og bjerGES, naar FrostEN indtraadte, og tærstes for at stilles ved Jstumper og Urenlighed. Der var altsaa meget at gjøre for en Mand som Knudstrup, der efter at have betalt den afforderebe Indfæstning, 500 Rd. Kourant, og udrebet sin Konesøsters Arv: en Seng, en Ko og 200 Rdlr. Navneværdi, da hun giftede sig, var aldeles blottet for Penge. Grev Frijs kjæntede ham imidlertid til de forfaldne Bygningers Ombyggelse det nødvendige Lømmet til 35 Fag Hus, imod at han selv fløvede og savebe det, og det var jo allerede en stor Hjælp. Han tog nu med frejdigt Mod fat paa Bygnings-Arbejderne samtibigt med, at hans ivrige Bestræbelse vare rettede paa at foretage de ligesaa nødvendige Forandringer og Forbedringer ved Jorberne, hvoraf han med Familie skulde leve og udrede Statter og alle andre Afgifter og Udgifter. Efter nogle Aars Forløb var han færdig med Bygningerne, og blandt de Indretninger, han gjorde ved samme, anføres kun, at han byggede en med betvem Dypgang til Foderlo indrettet Kjælber til omtrent 130 Edr. Kartofler, foruden en anden under Stuehuset til Havevæxter og andre Husholdnings-Sager. — Begyndelsen til Jorbernes Forbedring iværksatte han ved at udtørre Engen, hvori han gravebe 385 Favne Grøfter af 3 til 4 Alens Brede og $1\frac{1}{2}$ Alens lodret Dybde, samt 367 Favne mindre Grøfter med Udløb til Hovedgrøften. En forbi løbende Aa, hvorfra Vandet ofte opstilledes paa Engen, regulerede og inddigede han ved opkastet Jord fra de nærmeste Grøfter, saaledes at Dæmningen for Aaen var $\frac{1}{2}$ Alen høj og 2 til 3 Alen bred i en Længde af 56 Favne, medens andre 56 Favne inddigedes og Aabøiningerne fuldtes med den fra Aalobets Regulering opkastede Jord. Hele det nævnte Arbejde ved Eng-Forbedringen, hvilket raabegyndtes i 1813

og fuldendtes i 1815, havde til Følge, at medens der i 1812 kun var indavlet 11 smaa Læs Hø af daarlig Bessaffenhed, høstede han fra 1815 aarlig mellem 30 til 40 gode Læs af udmærket Godhed. Efter at have gjort Engen stiftet til hensigtsmæssig Benyttelse, fortsatte han ligeledes paa Agerlandet den i Foraaret 1813 paa- begyndte Afledning af skadeligt Vand, ved at lade grave de nødvendige Grøfter og Vandfurer, hvorhos han ren- sede Jorderne for al den Ukrud, nemlig Gneris, Løng, Rvælgæs osv., hvormed de overalt vare begroede, i hvilken Hensigt han forfærdigede sig en lille Brakharve uden Ledemod, men dog saa svær i Fern og Træ, at den, med 3 Heste forspændt, kunde tilstrækkelig gjennem- arbejde en Ager. Da Jorderne saaledes vare forbedrede lagde han strax en Plan til deres Drift; men da de vare af forskjellig Bessaffenhed, idet en Del var meget sandet og en anden Del stærkt leret, indsaa' han Nød- vendigheden af at dyrke dem efter en dobbelt Plan. De længe forhutilde og udpinte Jorder trængte til Gjød- ning, men denne Agerens Livskraft manglede Knud- strup, og for at komme i Besiddelse af den, gik hans ivrige Higen ud paa at indføre Somme r=Staldforing, som han ansaa' for det første Middel at vinde Gjød- ning ved, ligesom han derved ogsaa troede sig istand til i Fremtiden at kunne holde en passende Besætning. Men ligesom han attraaede Staldforing om Sommeren, saaledes havde han ogsaa stor Tillid til Kartoffel- Avl, saavel for det rige Produkt, de afgive, som for den Rensning, Jorden faar ved deres Dyrkning. Han fulgte først Høeghs „Anvisning til et velindrettet Jord- brug,“ senere indførte han Bezeldriften, da han havde lært Drewsens Erfaring angaaende samme at kjende; og endnu noget senere, da han havde begyndt at holde „Land- økonomiske Tidender“, tændtes ligesom et Lys for ham,

hans Ideer fik en Slags Bestemthed, og fra nu fattede han det faste Forsæt, at bringe hele Marken under Drift, samt at indføre hel Sommer-Staldføring. Vel indsaa' han, at hans Kræfter vare for svage til i en Ha' heri at naa nogen Fuldkommenheds-Grad, — han ejede intet andet Forstod, end egen Arbejds-Anstrængelse — men han tænkte: „Ved smaa Stridt naar jeg maaffe Maalet!“ Desuden rakte en ædeltænkende Mand ham Haanden, ej alene med Pengelaan, men og med gode Raad. At drage den størst mulige Nytte og Fordel af Jorden, uden dog ved en Sædskifte-Omgangs Ende at have forringet Agerens Kraft, men snarere stræbt at forøge den, dette var altid Formaalet for hans Bestræbelse, i hvorvel en Fæstebonde saare let kunde fristes til det Modsatte, navnlig ved Tanken: „S Dag rød, i Morgen død! Mon det vel da er vist, at der tages Hensyn til de Efterladtes Bedste paa den i Ageren tilbageladte Kapital?“

Det vilde føre for vidt her omstændeligt at omtale de Driftsplaner, som P. N. Knudstrup fulgte, og det Udbytte, hans Bestræbelse ydede ham. Her nævnes sammendragvis kun Følgende:

Kartoffel-Avl:			Sommer-Staldføring:	
			halv.	hel.
1813:	højet i 2 Epr. Land	30 Td.	4 Heste	.
1814:	— 6 Epr. —	36 —	4 —	.
1815:	— 7 Epr. —	80 —	10 Rør	.
1816:	— 6 Epr. —	50 —	9 — 1 Stud,	5 Ungbøv.
1817:	— 1 Td. 1 Epr. —	130 —	8 — 1 Epr,	7 —
1818:	— 1 Td. 4 1/2 Epr. —	110 —	.	10 Høveder
1819:	— 2 Td. 6 1/2 Epr. —	156 —	11 — 8 andre Høveder	og 3 Heste.

Fra 1815 holdtes Hestene paa Stald indtil Høflættan var forbi og undertiden lige til Kornhøsten. Faarene vare om Sommeren paa Hedemarken.

Naar man sammenligner Knudstrups Kvæg-Besætning i 1819 med hvad den var ved hans Tiltrædelse af Gaarden i

1812, vil man se, at den i 7 Aar var forøget med 4 Rør og 4 Ungheveder. Allerede dette var ikke noget ringe Fremskridt; men endnu større Fordel høstede han ved sin Kartoffel-Avl og sin Sommer-Staldføring. Med Undtagelse af et enkelt Aar, anvendte han de fleste Kartofler til Vintersøde for sine Kreaturer — han fedede endog Gjæs med kogte Kartofler, der mæstedes i en Blanding med Svinemel — der kom hans Marker ypperlig til Gode. Allerede i 1815 havde han fundet Mergel paa en Bakke paa hans bedste Løb, men han formaaede ikke at føre sig den til Nytte før i Foraaret 1818, og dette først da, efter at han med Stiftevogn, 2 Heste og 4 Mennesker havde i 11 Dage kjørt over 800 Læs Jord oven af Mergelen hen i en Fordybning, hvorved han fik en betvem Vej til Mergelgraven, og nu paakjørt han samme Foraar sine Marker 670 Læs Mergel; i Foraaret 1819 udvidede han Mergelgraven ved at bortskaffe 500 Læs Jord fra den. Hvorledes Knudstrups Kornudbytte havde været, iremgaar ikke af hans Indberetning. „Af hjærnebærende Sæd,“ siger han, „har jeg saavel forrige som dette Aar (1819) avlet tilfredsstillende Afgrøder. Jeg folgte forrige Vinter af mit Kornoverflud til Hr. Kjøbmand Krogsgaard i Randers 25 Tdr. toradet Byg for 4 Mk. pr. Lpd., hver Td. til 12 Lpd.; desuden folgte jeg 10 Tdr. Vinterhvede til 13—14 Rdl. Lønden. Jeg kan ligeledes paatage mig i Aar at levere hver Td. toradet Byg til 12 Lpd. og segradet til 11 Lpd. 6 Rb. . . I 40 Aar, der var min Formands Besiddelses-Tid, er vist ikke solgt saa meget Korn som rent Overflud, som jeg forrige Aar folgte.“

Men foruden alt, hvad der i det Foranstaaende er anført om P. N. Knudstrup som en overordenlig driftig Bonde, maa endnu nævnes, at han ikke alene forfærdigede de Agerdyrknings-Medstaber, som han selv brugte

— det maa erindres, at han i sin Ungdom lærte noget af Smedterhaandværket af sin Fader —, men gjorde desuden ogsaa adskillige til Andre, saasom engelske Pløve, Ekstirpatorer og Hypepløve. — Som Belønning for de anførte, især for en Fæstebonde sjældne Foretagender, tiltjendte Landhusholdnings-Selskabet denne udmærket vindstibelige Bonde som Hæderstegn sin 1ste Medaille i Guld (af Værdi 36 Speciesdukater) med følgende Indskrift paa Forsiden: „**Det Kongelige Landhusholdnings-Selskab.** Oprettet 29. Januar 1769“ og paa Bagsiden: „**Flids og Vindstibeligheds Belønning til Fædrelandets bedre Flor.**“ Naar det ikke glemmes, at der er hengaaet mere end et halvt Aarhundrede siden den Tid, i hvilken P. N. Knudstrup virkede saaledes og belønnedes saaledes, som ovenfor nævnt, kunne vi med Lethed, uden at træde nogen dalevende Bondes Eftermæle for nær, give Kammerraad Dremjen Ret, naar han, den erfaringsrige Landmand, kalder Peder Nielsen Knudstrup i Verbjerg: „Danmarks første Bonde.“ — Ogsaa paa flere andre Maader hædredes Knudstrup af det nævnte Selskab. Han udnævntes saaledes af samme til at føre Tilsyn med, at en Del Bønder, der modtogve fleraarige Penge-Understøttelser paa de Vilkaar, at de nøje fulgte de af Selskabet billigede Dristningsplaner for deres Gaardlodder, ogsaa virkelig opfyldte Vilkaarene. Nogle af disse Bønder vare: Søren Nielsen i Jeberg, Jens Christensen i Voldum, Niels Jensen Ring i Meilby, Frands Frandsen i Grundfør, Søren Sørensen (Stræder) i Høring, Søren Rasmussen Mikkelsen i Haar og flere Andre, der Alle bleve efterlignelsesværdige Mønstre for den yndste Bonde i planmæssig Agerdyrkning og Vindstibelighed. Han modtog fra Selskabet en stor Mængde Landvæjens-Lærlinger, unge Bønderkarle, der med kongelig Tilladelse fritoges for Sol-

dater-Ljeneste, imod at de paa Selskabets Foranstaltning anbragtes i nogle Aar stiftetis hos dygtige Landmænd som Lærlinger; ogsaa flere private Lærlinger havde han til Oplæring. Flere af de nævnte Tillidshverv udførte han, efterat han i 1824 var bleven Ejer af Røved Bejr-mølle og Gaard, Odum Sogn, hvor han viste sig at være den samme overordentlig driftige, vindfibelige og dygtige Bonde, som han havde været det i Lerbjerg. Det vækker derfor ikke Forundring, naar man ser, at Landhusholdnings-Selskabet i 1832 tilstod ham en Benge-Understøttelse af 60 Rd. aarlig i 5 Aar til en Hedeløds Opdyrkning og planmæssige Drift. I Midten af Maj 1839 folgte han Ejendommen til en F. Wiinholt for 12000 Rd., og flyttede derpaa til Lebbestrup, hvor han senere købte sig en Gaard for omtrent 3700 Rd. Denne Gaard, hvis Hartkorn var 7 Tdr. 3 Str. 2½ Album med et Areal af omtrent 140 Tdr. Land Ager og Eng, folgte han atter 1842 til Jakob Jensen Bjerregaard fra Hjermind, der senere har udparcelleret den. I de paafølgende Aar ejede Knudstrup nogle andre Ejendomme, hvilke han dog atter afhændede. Det er saa naturligt at antage, at en saa dygtig og anset Mand, som Knudstrup var, ogsaa blev overdraget kommunale Tillidsposter at røgte. Vi se os ikke istand til at nævne dem alle, men anføre kun, at han var Medlem af Stole- og Fattigkommissioner, at han var Lighedsmand, Taxationsmand o. s. v.

Ogsaa i det politiske Livs Kamp deltog P. N. Knudstrup. Ved Valgene til den første jydsk Stænders-Forsamling kaldte hans Standsfæller i det 11. Landdistrikt, for Størstedelen af Grev Frijs' Bønder, ham til at være deres Repræsentant, og han mødte i Begyndelsen af 1836 som saadan i Viborg Stændersal. Her valgtes han til Medlem af Komiteer, der nedsattes

i Anledning af følgende Regjeringsforslag angaaende: 1) en Anordning, indeholdende nærmere Bestemmelser om den Selvejer-Bønder ved Fr. 13. Maj 1769 hjemlede Testations=Ret; 2) en dito om den fremtidige Afsoning af Bøder og visse andre Penge=Forpligtelser; 3) en ditto, indeholdende adskillige nærmere Bestemmelser angaaende „Retsforholdet imellem Jorddrotter og Fæstere“; han var desuden Medlem af en Komite i Anledning af et ham selv indgivet 4) Forslag om Høveriets Afløsning; 5) angaaende Friis' Forslag, angaaende Forandring af de gjældende Bestemmelser om Fourage=Leverancen; 6) angaaende Ole Kirks Andragende om Udvidelse og Forandring i Udskrivnings=Væsenet. — Endvidere indbragte han 8 af 44 Andragender til Forsamlingen i Anledning af hans Forslag om Høveriets Afløsning. Hans Forslag angaaende Høveriets Afløsning, der oplæstes og begrundedes den 23. April, var affattet i en meget friskindet Aand, og ved den foreløbige Behandling af samme samt Komite=Betænkningen den 9. Juni udtalte han sig blandt andet saaledes: „Det er min usforgribelige Mening, at Høveri in natura er et Nationalonde; det er en ligesaa stor Sandhed, at det for nærværende Tid joraarsager meget Nationaltab saavel i pekuniær Henseende, som i aandelig Fremstriben for Bonden til at befatte sig med et forbedret Agerbrug ... Bonden i Almindelighed staar netop nu paa et Overgangs=Punkt til en bedre Agerdyrkning og bedre Afbenyttelse af den moderlige Jord ... Men Høveri=Bonden kan kun sukkende se derpaa, uden at kunne foretage sig noget Væsenligt i dette Punkt til sin Fordel; hans hele Kraft er lammet.“ Han anførte derpaa flere Exempler paa Misbrug, som kunde finde Sted ved Høveriets Præstation, og som Bonden maatte taale uden at turde modsætte sig. — Ved Sagens en-

delige Behandling vedtog Forsamlingen at indgive et Andragende om Sagen til allerhøjeste Bedømmelse. — I Stændersamlingen 1838 var Knudstrup Medlem af de Komiteer, der nedsattes i Anledning af Regjerings-Forslagene angaaende: 1) en Forordning om Indførelse af en ny Stybsætning af Jord-Ejendomme m. v.; 2) en Plakat om en foreløbig Betjendtgjørelse af Resultaterne af den nye Matrikul m. v. — desuden Medlem af en Komite i. Anledning af: 3) Forslag om, at Tv-righedernes Erklæringer paa Ansøgninger maatte blive Suplikanterne bekendte; af 4) Ostersfeldts Forslag om Ophævelse af Hovetiet paa de tgl. Godsor. — I Samlingen 1840 deltog Knudstrup ikke. Den tgl. Kommissarius anmeldte nemlig i første Møde, at den Deputerede i 11. Landbistrift, Møller N. B. Knudstrup, havde indberettet, at han havde afhændet sin Ejendom; og da Supleanten derhos var afgaaet ved Døden, var der afgaaet Ordre om at lade et nyt Valg foretages.

Inden vi forlade Knudstrup som Stænder-Deputeret, ville vi her meddele som et lille Mellemspil et enkelt Optrin fra Stænder-Forsamlingens indre Historie i 1838. Det var under Behandlingen af Uksesfor Witzs Forslag om „at forene Roskilde og Viborg Stænder-Forsamlinger,“ at de fleste Stænder-Deputerede en Aften vare forsamlede til et lille muntert Gilde. Stiftsprovst Hald fik her det Indfald, med Hensyn til den tæt hosfiddende Justitsraad Fjellstrup, at hentaste det Spørgsmaal til Witz: „Hvad sige De om Fjellstrup vil? Han vil sig ej forlige!“ — Uden at betænke sig svarede Witz: „Saa lad ham gaa ad Helved til! For der er Tvedragts Rige!“ — Fjellstrup vilde paa ingen Maade tro, at det Hele var et Djebligs Indfald, en let og lystig Spøg; han troede fuldt og fast, at Rollerne vare fordelte for Bortet, og han blev vred. Spøgen fandt imidlertid

begge de Spøgende altfor kostelig til, at det skulde blive ved det første Forsøg, og en Aften de besøgte hinanden, saaledes paa staar man, lavede de i et letshyende Bersemaal, til egen Privatfornejelse, en Vise, hvori hver enkelt af Nylands værdige Stænder-Deputerede fandt sit eget skjæmsomme, stundom temmelig træffende, men i Grunden altid gemytlige, undertiden dog noget saftige Vers. Visen løb Landet rundt i utallige Afskrifter, rigelig forsynet med authentiske Bemærkninger. Den fremtalte Morstab alle vegne, kun ej hos de strænge Herrer Stænder-Deputerede, iblandt hvilke der endog fandtes Saadanne, som udlovede temmelig betydelige Summer til enhver Den, der kunde bevise, hvem eller hvilke de ondskabssfulde Forfattere vare. Ja man lovede endog hinanden underhaanden, at man, naar Stænderne næste Gang samlede, vilde i Aabningsmødet højtidelig afælle enhver Deputeret den Erklæring, om han havde nogen som helst Anelse om, hvem de rimende Ribbinge vare. Skulde de da findes (hvad i Grunden Ingen betvivlede) mellem selve de Deputerede, vilde man paa det Bestemteste andrage paa deres Udelukkelse. Men man fik andet at tænke paa i Mellemtiden. Frederik VI. var imidlertid død, og man glemte sine tapre Forsætter.

Verset om Knudsstrup lod i Visen saaledes:

„Fr. Knudsstrup stundom ta'er en Taar,
 Nu milde Gud og Staber!
 Des sværere hans Tunge gaar,
 Men Rogen derved taber?“

Fra sin Udtrædelse af Stænder salen deltog Knudsstrup ikke mere i det politiske Livs Virksomhed ved en umiddelbar Optræden og Indgriben i samme, thi han begyndte allerede stærkt at ældes; men han fulgte Tidens forskjellige Livshytringer med spændt Opmærksomhed og hjærtelig Deltagelse, navnlig hilsede han Bondens store

Frigjorelses-Aar og hele Folkets Frihedskalder, der oprandt med Frederik Folketjærs Iron-Bestigelse, med levende Glæde og ungdommelig Varme. Hjærtet hoppede i Livet paa den Gamle, og hans Dine straalende med næsten ungdommelig Glæds, naar han tænkte paa og talede om det Fremtidshaab, der knyttede sig til den oprundne nye Tidskalder for os.

Efter at have tilbagelagt Støvets „fjv Gange ti“ Aar, flyttede Knudstrup til Jebjerg, for der at henleve sine sidste Dage i Ro og Stilhed hos en Søsterdatter. Her endte „Danmarks første Bønde“ sit lange, virksomme og hæderlige Liv den 20. August 1858, lidt over 77½ Aar gl. I sit Ægteffab var han bleven Fader til 11 Børn, der Alle ere døde paa en Datter nær, der er gift med Gaardejer M. Bøttern i Hvidsten, Spentrup Sogn ved Randers.

Peder Nielsen Knudstrup var en djerv, oprigtig og i høj Grad frifindet Mand, en sand Bøndeven lige indtil sin Dødsdag. Han vendte aldrig Raabe, som saa mange Andre i Livet, naar egen Fordel smile dem imøde; han var altid aaben og ligefrem og til enhver Tid sine Meninger bekendt; han elskede varmt sin Konge, sit Fædreland og enhver ærlig dansk Mand; han var altid rede til at tjene og gavne sine Standsfæller og enhver anden Medborger, naar det stod i hans Magt at gjøre det. Da hans Higen altid gik ud paa at gavne det Almindelige og altid var saa at sige en Prøveklub for egennyttige Mennesker, efterlod han sig ikke mange Midler. „Danmarks første Bønde“ fortjener tilvisse i rigeligt Maal en Plads blandt fremragende danske Bønder og et hæderligt Eftermæle blandt os i Nutid og Fremtid, først og fremmest dog blandt hans Standsfæller.

29. „Den bjærve Sønderjyde“
Hans Nissen Søndergaard,

Gaardejer og Sandemand i Hammelev (Haderslev Amt).

„Gjør Ret og frygt ikke for selve Fanden!“ det var altid Balgsproget for Bonden Hans Nissen, den bjærve Sønderjyde, hvis Navn og Storkaab aldrig ville kunne udslettes af Danmarks Aarbøger, fordi de ere saa nøje knyttede til Sønderjyllands nationale og politiske Kamp. Saalænge den danske Tunge ikke er forstummet blandt Bønderne syd for Kongeaen, ville de derfor idetmindste der mindes og velsignes fra Slægt til Slægt. Men ogsaa blandt de øvrige danske Bønder vil og bør det være Tilfælde. Hvorledes kunde vel Sligt og være anderledes? Det er jo en uomtvistelig og uafviselig Sandhed, at dette Navn „er knyttet til saa vigtige og betydningsfulde Begivenheder i vort Fædreland, at man ikke vil være istand til at skrive dette's Historie, uden tillige at omtale en Mand, der har ydet et ikke uvigtigt Udgangs- og Støttepunkt for denne.“ Blandt danske fremragende Bønder fortjener altsaa den sønderjydske Fædrelands-Ven, Bonden Hans Nissen i Hammelev, en selvskreven Plads. Dels og fornemmelig af Laurids Staus meget omstændelige og indholdsrige Strift om denne Mand, dels af private Meddelelser ham angaaende, leveres efterfølgende Livsfilbring og Tidshillede, der vil være værd at lære at kjende.

Hans Nissen — døbt med Tilnavnet Søndergaard, som han imidlertid aldrig brugte — er født paa sin Fædrengaard i Hammelev, Gram Herred, den 18. December 1788. Hans Fader Jørgen Nissen var en stille og alvorlig Mand af et noget indesluttet Væsen, men et klart Hoved, og indtil sit Endeligt stedsbe beskæftiget med Læsning af naturvidenskabelige Bøger, deri-

blandt veterincære Strifter, hvilket ligesom uvilkaarlig gik over paa Sønnen. Bedstefaderen Nis Jensen, en tidligere Sømand, gav Sønnensønnen privat Undervisning, og naar denne undtages, erholdt Hans Nissen ingen anden aandelig Uddannelse end den, som kunde erhverves i Landsbykkolen. Destomere udvikledes han ved selvstændig Lærkning, som han af Faderen og Bedstefaderen tidlig vænnedes til, hvorved en vis Tavshed og Tilbageholdenhed blev ham ejendommelig; thi „tænk, førend Du taler!“ var stedse Faderens alvorlige, strænge Fordring.

Hans Nissens Ungdomskaar gik for Resten hen uden videre Mærkelighed. Han drev Gaarden for Faderen ved Hjælp af sine Sødfænde, og en vis Velstand var tilstede, tiltrods for Trykket af den langvarige Krig med England og de deraf følgende svære Krigs-Kontributioner. Den 29. Oktbr. 1814 giftede han sig med en Gaardmands Datter, Elisabeth Kathrine Thorv, i Hammelev og overtog da Gaarden paa eget Ansvar, skjønt Faderen endnu levede. Samtidig dermed blev han udnævnt til Sandemand i Gram Herred, i hvilken Stilling han forblev i samfulde 43 Aar, anerkjendt og respekteret af Alle og overalt for hans ubøjelige, strænge Retfærdigheds-Følelse. Han overtog Gaarden med en betydelig Gjæld, hvoraf en Del bestod i Medgift til hans Sødfænde. Det varede ikke længe, førend Kampen under Tidernes Tryk begyndte for ham, og den blev saameget byrdefuldere, eftersom han snart maatte bære Trykket alene. Hans unge Hustru døde nemlig i Barselseng den 3. Novbr. 1815, lidt over 20 Aar gl., efter at hun nogle Dage forud havde født ham en Datter, der bærer Moderens Navn og lever endnu. Som Enkemand, med et spædt Barn at forsørge, gik han en Tid imøde, som bragte mangfoldige, indtil den Tid velhavende Familier til Bettelstaven. Det var en fortløbende

Række af aandelige og legemlige Anstrængelser for at holde sig ved Gaarden, og det var fornemlig paa denne Tid, at den Alvor, der var hans Særkjende, ubvilledt sig og traadte frem i det Ydre. I Aaret 1822 giftede han sig med Pigen Nette Magdalene Bonde i Hammelv og fik i hende en dygtig og modig Medhjælperesse i de trange Tider, der uafbrudt vedvarede, indtil en lille Forandring til det Bedre indtraadte i Aaret 1827. Dftere var H. Nissen i den Grad paa Næerne, at han stod paa Nippet til at opgive sit Bo til Stifterettens Behandling, men hans Mod var næsten ubetvingeligt, og han kunde klynge sig fast endog til det mindste Gran af Haab. Paa en Tid, da Mangfoldige bleve drevne til Dphud blot ved en Forbring paa nogle Daler, forrentede H. Nissen over 8000 Rdl. Rigsmonet, uagtet hans Ejendom neppe vilde have kostet halvt saa mange Hundreder, hvis den var bleven stillet til Auktion. En væsentlig Indtægtskilde i hine trykkende Tider var Hestetillægget. H. Nissen var en Kjender af Heste, og han holdt altid to udmærkede Hingste, der bragte ham en klækelig Indtægt; derhos var det ikke usædvanligt, at han solgte sit Tillæg til langt højere Priser end andre Bønder, idet hans Heste vare fordelaglig be kendte i en vid Kreds. Saaledes kjæmpede han sig med usædvanlig Kraft og Klogskab igjennem de trange Aar, og det var for en væsentlig Del ved den Sikkerhed og usædvanlige Dygtighed i Forbindelse med et ubøjeligt Mod, hvormed han med oprejst Hoved kjæmpede sig igjennem dem, at han grundlagde sin Anseelse og gjorde sit Navn til det mest agtede i Nordflesvig. Unægtelig bidrog hans Stilling som „Sandemand“ (Landvæsenkommisær) ogsaa meget til at hæve og udbrede hans Anseelse. Ved de i Anledning af Hegn og Vandløb hyppig forefaldende Processer, blev der som oftest afholdt Lokalsyn, hvor Herredsfogden, Husfogden

og to Sandemænd gave Møde paa Aastedet for at afgive deres Skjøn. Ved slige Forretninger udviklede Nissen ofte en høj Grad af Skarpsindighed og Bestemthed, og den Part, der af ham skjønedes at have Ret, vandt som oftest Processen. Derfor søgte man ham ogsaa, endog fra fjerne Egne, og i tvivlsomme og betydelige Sager blev han hyppig brugt som Sandemand ogsaa i andre Herreder, navnlig naar Overfjøn skulde afholdes, ligesom ogsaa det Offentlige sædvanlig benyttede ham til Tægtor o. s. v. I hans kraftige Manddomskalder var derfor ogsaa H. Nissens Ord og Mening, der altid udtryktes med ejendommelig Korthed og Bestemthed, og først efter megen Overvejelse, et Slags Drakel-Sprog for Bønderne, hvis Virkning i ikke ringe Grad forøgedes ved den almindelige Overbevisning, at han aldrig bøjede sig for de saakaldte „Store“ og „Fornemme“, men langt snarere var disse paa Klaffen, naar der var Anledning dertil.

Saaledes udviklede der sig efterhaanden en almindelig Tillid til og Respekt for ham, og det er saa naturligt, at Hans Nissen nødvendig maatte være med, naar større Begivenheder gjorde Krav paa ligefrem offentlig Optræden fra Folkets Side, thi han holdt ikke af at gaa i Halen paa Overmænd, men havde derimod Alder, Dristighed og Anseelse nok til at være i Spidsen for sine Lige, en Fører for Bøndestanden, som villig vilde følge ham. Det varede imidlertid en god Stund, inden hans Tid var kommen til at træde offentlig frem paa Skuepladsen. Den franske Revolution 1830 gjennembarvede Europa og fremkaldte Frihedsideer overalt, men disse vare ikke rigtig efter H. Nissens Smag. Opdraget som han var i absolutistiske Ideer, kunde han aldrig ret fatte, at det kunde være nyttigt at beskjære Kongemagten, for hvilken han havde en dyb Respekt.

Det var derfor med en tilbøls skjult Mistanke, at H. Nissen betragtede Friheds-Bevægelserne fra 1830 til 1840, idet han i sin mangeaarige Erfaring ikke troede at have set noget Legn paa, at Bureautratiet yndede sand Folkefrihed; der var derimod efter hans Skjønnende meget mere et Hang tilstede til Selvraadighed hos Embedsmændene, som han aldrig kunde forsone sig med, i det han forbrede, at Embedsstanden ligesaa fuldt som Bondestanden skulde bøje sig under Loven, der var til — ikke blot for de Adlydende, men ogsaa for de Vlydende. Kun i enkelte bestemte Retninger rakte han Peder Hjort Lorenzen — den offentlige Værer der i Egnen for Datidens Frihedsideer — Gaanden, hvoriblandt her blot skal nævnes „Natural-Tiendens Ophævelse“ samt „Ophævelse af den fælles Vestyrelse af Haderslev Provstis Kirkemidler“, hvilken Sag med Tiden blev en stærk Vækker for de danske Bønder lige over for det tydske Bureautrati, der lukkede Døren for de Misbrug, som Bønderne troede med at halvt Øje at kunne se. Ved Siden af Kirke- og Tiende-Sagen begyndte Bønden Nis Lorenzen i Lilholt med Sprog og i Stænder-Forsamlingen 1836 og fornemmelig 1838, og det er egenlig fra hint Aar af, at Bøndernes Deltagelse i den nationale Kamp kan dateres, ligesom ogsaa H. Nissen med Utrættelighed arbejdede paa at faa Bønderne til at indsende Petitioner i de nævnte Anliggender. Da der første Gang skulde vælges Deputerede til Stænder-Forsamlingen, opstillede Bureautratiet som Kandidat i 3. Distrikt Abelsmanden, Kammerjunker v. Krogh paa Aastrupgaard, Bønderne derimod den nævnte Nis Lorenzen, der var en ubetinget Modstander af Aristokrati og Bureautrati. H. Nissen, Kjøbmand P. H. Lorenzen, Thingbud S. A. Schmidt og en meget bestemt Bondetone, Jep Chr. Bildsøngs Hustru i Feldum, virkede stærkt for Nis Lorensens

Valg, og Følgen blev da ogsaa, at han ved Valget seje-
rede som Deputeret, medens Krogh blot naaede at blive
Supleant. Valget betragtedes som en Krigs-Erklæring,
ikke alene mod Aristokratiet og Privilegie-Væsenet, men
ogsaa mod Bureaukratiet og den herskende Embedsvælde;
Sprogkampen var en naturlig Følge deraf. „Min Fader
og Moder talte Dansk til mig i min Barndom, og naar
jeg nu vilde finde mig i Tydskriet, saa haanede jeg dem
i deres Grav,“ saaledes yttrede H. Nissen ofte.

Sprogskriptet af 14. Maj 1840 var Virkningen
af den første Brydning med det slesvigholstenste Uvæsen,
og med Forsvaret for dette Reskript begynder H. Nissens
politiske Historie; men hvis han ikke allerede havde haft
et Navn i Bondestanden, der var saa gammelt, betjendt
og anset, at intet andet kunde stilles ved Siden deraf,
vilde det have været overordentlig vanskeligt, om ikke
aldeles umuligt, at have samlet den lille Flok, der aab-
nede Kampen og holdt ud til Enden baade mod det
statsopløsende, slesvigholstenste Parti og imod Tydskheden
i Almindelighed, men overhovedet mod Bureaukratiet, i
hvilket baade Slesvig-Holstenisme og Tydskhed vare
forenede. Den første Virkning af hint Reskript, som
isporedes i Folket, var Indgivelsen af en Tak-Adresse
til Kongen; den næste var en Beslutning, som Sogne-
fogderne og Sandemændene i Gram Herred toge paa
„Allemands-Ting“ i Januar Maaned 1841 angaaende
en Mindetavle, som de vilde ophænge for Kongen i
Tinghuset, med en Indskrift om, at Christian VIII.
havde indsat det tilfidsatte Moberksmaal i dets natu-
rlige Ret. (S. Nis Steffensen, Side 208).

Det havde nemlig i flere Menneſte-Aldere været
Sædvane, at Sognefogderne i Gram Herred for enhver
ny Konge foranstaltede en Mindetavle ophængt i Ting-
husets Retsſal, hvorpaa sædvanlig var malet hans

Navnetræt og Balgsprog. — H. Nissen spillede en Hovedrolle i denne mærkelige Table-Historie. Man overdrog ham Omsorgen for Udførelsen af Beslutningen og at give Regning over Omkostningerne paa næste Aars „Allemands-Thing“, paa hvilket det var Pligt for Sognefogder og Sandemænd, at træffe Aftale f. Ex. angaaende Reparationer ved Thinghuset, hvormed Herredsfogden ikke havde det Allermindste at bestille, undtagen at møde der og pleje Retten. Tabellen blev færdig fra Snekter og Maler. Kongens og Monarkiets fulde Baaben med Krone over var anbragt paa den og følgende Indskrift:

„I Lov og Rettens Sale
 Han løste bundne Tale:
 Nu skal alene Klinge
 Vort Moderemaal paa Thing.“

(Se Refr. 14. Maj 1840.)

Om Morgenen før „Allemands-Thing“ i Januar 1842 indfandt H. Nissen sig paa Thinghuset for at ophænge denne Table; men her fandt han allerede ophængt en anden blot med Kongens Navnetræt i en endnu ikke tør Farve. Ovenstaaende Indskrift var nemlig bleven bekjendt for Folk. For at slippe for Bøndernes Table og dennes forfærdelige Baamindelse lige for Dinene, havde Herredsfoged Rjer og Thingsskriver Dr. Meyer derfor i Huj og Hast faaet lavet en Table efter deres Hoved. H. Nissen ophængte alligevel Bøndernes Table saaledes, at Dommeren havde den omtrent lige for Dinene, naar han sad paa sin Plads, hvilket H. Nissen mente, han kunde have særdeles godt af. Da nu Retten kom for at holde Thing, befalede Herredsfogden strax Retstjeneren at bringe Bøndernes Table ud, — „der maatte ingen anden eller flere ophænges.“ Bønderne besluttede nu at klage til Kongen, dels over Indgreb i deres gode Ret, dels over de Hindringer, som Herredsfogden lagde dem i Vejen

for ved et offentligt og synligt Tegn at udtrykke ikke blot deres Taknemmelighed mod Kongen, men ogsaa det danske Sind, hvoraf Folket var gjennemtrængt. Endelig kom den kongelige Resolution paa Sognefogbernes Ansøgning om at maatte ophænge deres Mindetavle i Thinghuset, og det hedder blandt andet i samme: „Vi antage, at saafremt Suplikanterne desangaaende skulde henvende sig til deres foresatte Øvrighed, denne vil anvisе dem et passende Sted, hvor den af dem besørgeede Tavle kan anbringes, naar et saadant ikke skulde findes i det omtalte Rets-Lokale.“ Hermed troede nu Amtmanden, Herredsfogden og det hele nydste Slæng at have knust det første fremtrædende Tegn paa national Selvstændigheds-Følelse; men de toge fejl. Bønderne besluttede foreløbig at iorholde sig rolige, indtil Kongen kom til Føhr for at benytte Vadene, og saa haabede man at fejre.

For at vise de danske Deputerede i den søndernydste Stænder-Forsamling, at Nordflæsvigerne paastjønede deres Færd, besluttede man at gjøre et Gilde for dem. Et saadant kunde man ikke faa istand i Haderslev, og det blev derfor afholdt i Sommersted Kro den 21. Febr. 1843. Ved dette Gilde, der valte Glæde hos Venner, Harmе hos Fjender og Ovsigt i det Hele, var ogsaa H. Nissen tilstede, og man besluttede at afholde en aarlig national Fests paa „Stamlingsbanken“, og foreløbigt, at stifte en „Slesviff Forening“. Den 18. Maj samme Aar blev Festen paa „Stamlingsbanken“ afholdt, ved hvilken Kammerraad Drewsen overrattede Peter Hjort Lorenzen det betjendte Drifkehorn, „smedet af gode danske Markstjerner“, som den gamle Hædersmand sagde i sin Tale. Denne Fests valte en forfærdelig Bevægelse blandt Slesvig-Holstenerne, der først prøvede paa at latterliggjøre den og forhaane de Personer, der havde holdt

Taler ved samme, men tillige forbitrede dem, da det ikke kunde nægtes, at det var en dansk Glædesfest i Anledning af Sprogesskriptet. — Den 12. Juni samme Aar drøftede en Del Bønder i et Møde i Haderslev Spørgsmaalet om Dannelsen af den nævnte Forening, og hvis H. Nissen ikke havde været tilstede, vilde den næppe være bleven stiftet. Han var længe tavst og tilbageholden, men omsider brød han løs paa sin sædvanlige, bestemte Maade i de Ord: „Skal der være Krig med Kjæltringerne, saa lad os føre den for Alvor; vi kan Alle med god Samvittighed se dem lige i Øjnene“. Hermed var Spørgsmaalet afgjort, og man valgte Hans Nissen til Foreningens Formand, Nis Steffensen i Hammelev til Kassierer og Laurids Stau i Sommersted til Sekretær.

Festen paa Stamningsbanken skulde have et Modstykke fra Slesvig-Holstenernes Side, og de foranstaltede derfor en Fest afholdt den 12. Juli paa et smukt Sted, men med det ikke smukke Navn „Hundeklemmen“, ved Aabenraa. H. Nissen fik det Indfald at besøge denne „Folkefest“, og L. Stau fulgte med ham. Blandt de tydeligste Talere udmærkede sig især den bekjendte Liedemann, der under allehaande Svulst fremkom med Løgnene om, at Kongeriget havde bedraget Hertugdømmerne for 12 Millioner Rigsdaler, og han søgte at faa Folk til at tro, at han vilde gjøre sig til Martyr for Hertugdømmernes Skyld. — „Den Gavty!“ udbød H. Nissen. I disse to Ord faar man en Fornemmelse af, hvorledes han følte sig opbygget ved Liedemanns Tale. Nogle halvfulde Mennesker lovede imidlertid H. Nissen og L. Stau Prygl, og da de ikke følte Lyst til at modtage saadanne, eller ønskede at give Anledning til Spettaler, forløb de Festen. Denne var for Resten af en saadan

Natur, at der kort efter læstes endog i et holstenst Blad et Spottedigt over Festen i „Hundeklemmen“.

H. Nissen og Laurids Stau vare blevne valgte til at foredrage den „Slesvigste Forenings“ Anliggender for Kongen, og i Begyndelsen af August afrejste de til Kbhvn for at søge Audients hos ham, der just var ankommen dertil. Man havde bibragt Kongen den Mening, at H. Nissen var en gammel kralilft Person og L. Stau en ung Bindbeutel. Det lykkedes dem dog at faa Audients den 6. August, og den varede rigelig i 3 Kvarter, Kongen talte sig selv hidsig og varm og ytrede blandt andet, „at Deputationen maafe selv havde underskrevet Navnene paa de medbragte Petitioner om Kirke- og Liende-Sagen.“ H. Nissen stod stiv og stille med rhytende Bryn og ligbleg i Ansigtet; det var let at se, at han var rasende indvendig, men han beholdt dog Koldblodigheden saa nogenlunde. Da Kongen omsider standsede og syntes at vente Svar, hævede H. Nissen Hovedet og med en trænket Vred=Joleljes hele Dyrvhed jagde han i Folkesproget: „Det skulde Ingen have dristet sig til at sige mig, undtagen min Konge,“ og efter et Djebliks Lærshed, vedblev han: „I henved 30 Aar har jeg nu været Sandemand, men aldrig har Noget, end ikke min arrigste Fjende, bestyldt mig for Falsk; det er haardt, at man skal døje Sligt, naar man har graa Haar paa Hovedet“ osv. Dette Sprog forbavsede Kongen, der godt saa, hvor dybt han havde jaaret og trænket H. Nissen, og han tilføiede derfor formildende: „Naa, naa, jeg mente det ikke saa ilde; man har sagt mig, at Underskrifterne ikke var ægte.“ — „Ja,“ svarede H. Nissen, „hvis der findes et eneste Navn undtagen vore egne, som vi have skrevet, saa maa Deres Majestæt tage vore Hoveder. Men man har løjet for Dem, og vi forlange Underfølgelse; arrester os, og lad Sagen imidlertid blive under-

søgt, og vi sætte vort Liv paa, at vi ikke have skrevet nogen Andens Navn. Men naar dette stadfæster sig, da forlange vi ogsaa disse Folk afstraffede, som have vovet at lyve for Deres Majestæt." Kongen følte sig overbevist og tog nu mod Petitionerne. Derpaa maatte L. Stau paa Kongens Befaling give en samlet Fremstilling af de slesvigste Forhold og de Mangler og Brøst, hvorover man beklagede sig. Da han nævnte Festen i „Hundeklemmen“, spurgte Kongen, hvad der var passeret? og da H. Nissen havde svaret, „at Liedemann havde sagt, at Slesvig var bleven bedraget for mange Millioner, og at han havde sigtet Kongen meget stærkt“, udbrod Kongen med en Blanding af Bedrøvelse og Harm: „Det er dog forfærdeligt, at man saaledes forsætlig misforstaar mine Handlinger. Jeg, som kun vil mit Folks Vel, skal endog sigtes for det Modsatte! det er næsten for galt!“ Da der i det samme viste sig et Par Taarer i Kongens Øjne, blev ogsaa H. Nissen bevæget, saa at Taarerne ogsaa kom ham i Øjnene — det var et af de sjældne Træl, der fuldkommen karakteriserede ham: den forunderligste Blanding af Stivhed og Haardhed paa den ene, og Blødhed og Medfølelse paa den anden Side. Ogsaa Tavlesagen kom under Omtale ved denne Lejlighed, og det var tydeligt at mærke, at Kongen vilde stille sig paa Bøndernes Side, naar de kun fastholdt deres Fordring.

I Forening med 3 andre Bønder toge H. Nissen og L. Stau i Midten af August til Amtmanden, Konferentsraad Johannsen, for at fordrø Tilladelse til at ophænge Tavlen paa det engang bestemte Sted i Retslokalet, og da Amtmanden gjorde Vanskeligheder ved Sagen, blev H. Nissen kjed af Brøvet og forlangte et bestemt Ja eller Nej, om Tavlen maatte hænges ind eller ikke, idet han bemærkede, at hvis der blev sagt Nej, vilde

man atter rejse til Føhr for at klage til Kongen. „Kjer, Dr. Meyer og Kammerjunker Krogh have nu regieret længe nok, vedblev han; men dette Uvæsen skal høre op. De lader Dem kjonere, Hr. Konferentsraad! af disse tybste Slyngler, men vi ville ikke taale det længere; fra i Dag af skal disse Karles Regimentet høre op.“ Amtmanden fik en Frist af 48 Timer til at betænke sig i, og da H. Nissen til den fastsatte Tid atter indsaandt sig, for at faa et endeligt Svar, udstedte Amtmanden et Bevis af 18. August, hvorved det tilstodes Bønderne „at ophænge den ommældte Table i Tørning Thinghus paa det af dem dertil udsæte Sted.“ Tablekrigen endtes hermed, og Tabellen forblev i Thingstuen, indtil Fristarnerne i 1848 huggede den itu og brændte Stumperne.

„Den slesvigiske Forening“ voxede stadig i Medlemsantal og Betydning efter hin rundne Sejr. I Foreningens Møde den 16. Oktbr. 1843 besluttedes atter at sende en Deputation til Kjøbenhavn, bestaaende af H. Nissen, N. Steffensen og L. Stau. Den nærmeste Anledning til Rejsen vare Liebemanns Bank-Agitationer og danskfindede Mænds Plan om Oprettelse af en „dansk Filialbank“ i Flensborg. Ogsaa Sagen om den paa-tænkte „Højskole“ og andre nationale Anliggender vilde man foredrage for Kongen. I Audientsen hos samme gav H. Nissen en meget haard, men sanddru Skildring af Embedsstandens planmæssige Modstand mod Alt, hvad der gik ud paa Statens Sammenhold og Nationalitetens Bevarelse. I sin Hefstighed i at dadle de omtalte Misbrug af Embedsstillingen, tom Kongen til at kalde Krogh „en Slyngel“, hvortil H. Nissen bemærkede: „den Mand, som Deres Majestæt nu dømmer saaledes, ham har De for 14 Dage siden gjort til Ridder af Dannebrog.“ Kongen rystede formelig over denne drøje Salut, og svarede efter et Djebliks Tavshed: „Ja, han burde

ikke været udmærket; han blev det, fordi han var en dygtig Amts-Forvalter." — „Det vil sige," gjensvarede H. Nissen, „at han forstaar at presse Penge ud af Bønderne."

Hans Nissen, Nis Steffensen og Laurids Stau fik den 27. Novbr. samme Aar Fuldmagt af „den slesvigste Forening" til at købe en Ejendom til en Højskole, og den 12. Febr. 1844 fremlagdes for Generalforsamlingen et Udkast til Kjøbekontrakten angaaende Vampdrupgaard i Rødning. Man valgte derpaa en Højskole-Direktion, bestaaende af Professor Flor fra Kiel, Præsterne H. B. Hertel fra Moltrup og B. Schøler fra Bodder, Kjøbmand P. H. Lorenzen og Redaktør P. C. Koch i Haderslev, samt H. Nissen, L. Stau, Kn. Lavstesen Knudsen og Thingmand J. A. Schmidt i Haderslev. Den 17. Juni s. A. blev den kongelige Tilladelse til at grundlægge Skolen givet. Forinden dette skete, havde Kongen bevilget en anden Sag, der fremkaldte Bevægelse og Røre over hele Riget. Nationens bedste Mænd stillede sig i Række med „den slesvigste Forening" for at bekjempe den skete Forurettelse, Adresser til Kongen fremlagdes og underskredes overalt; thi det stod nu klart for den tænkende Del af alle Danske, at Nationens Være stod paa Spil. Kongen havde nemlig under 29. Marts 1844 underskrevet et Patent, der læmpede Bestemmelserne i Reskriptet af 14. Maj 1840 angaaende det danske Sprogs Brug i den slesvigste Stænder-Forsamling, saaledes, at det fremtidig blev en Naadessag, istedet for en naturlig Ret, at at tale Dansk. „Slesvig-Holstenismen" havde trykket den svage Konge som et Mareridt, og han havde derfor føjet de statsopløsende Mænd paa sine danske Undersaatters Beløftning. H. Nissen tabte sin sædvanlige kolde Ro og paastod, at Kongen tilfids endte med Forræderi; der var ligesom paatømmet ham en Bersærter-Gang, saa man havde Møje med at styre ham. L. Stau

tilskrev Kongen under 1. Juni et Brev om Stemningen — derom havde Kongen mundlig anmodet ham —, og da det var affendt, udbrod H. Nissen: „Se saa! nu har Kongen dog en Gang faaet ren og slyc Sandhed at høre.“ Men da L. Stau noget senere maatte møde for en kriminel Undersøgelses-Kommission paa Grund af Brevet, var han i højeste Grad ulykkelig, ja da Nyttet fortalte, at L. Stau skulde arresteres, rejste H. Nissen endog til Amtmanden og underrettede denne om, „at hvis man vovede at røre L. Stau, vilde han ved fysisk Magt staffe ham Friheden igjen, og derhos ikke lade Amtmanden i No hverken Nat eller Dag.“ Engang ytrede Amtmanden til H. Nissen: „Jeg beklager at skulle sige Dem, at De neppe kan undgaa Slaveri=Straf;“ men fik det Svar: „Ja, dette er jo tungt, især for Familien; men et Gode bliver der dog tilbage for mig, nemlig at jeg som en ærlig Mand kan se Enhver lige i Djnene, uden Skam. Det kan De neppe gjøre, Hr. Konferentsraad! og det er saaledes et Spørgsmaal, hvem af os der er mest at beklage.“ — Amtmanden tav. Sommeren gik hen med Undersøgelsen; H. Nissen, P. H. Lorenzen, Koch og L. Stau bleve behandlede som Fre bløse, der vare henvisne til Nødværget. Kongen havde imidlertid atter taget Dphold paa Føhr for længere Tid, og H. Nissen og L. Stau rejste nu atter dertil for at bevæge ham til at hæve Undersøgelsen mod „den slesvigke Forening“. Det fremgik tydeligt, at det gjaldt for Kongen om at finde en passende Grund til derpaa at støtte en Befaling om Sagens Standsnng. Paa Tilbagereisen fra Føhr besøgte Kongen Rødding Højskole, om hvilken han ytrede sig overordenlig fordelagtigt. Gjennem Pastor B. Schøler lod Kongen H. Nissen og L. Stau underrette om, at han ikke var utilbøjelig til at standse Forsølgelsen mod „den slesvigke Forening“,

Fremragende danske Bønder. 20

naar de ved en personlig og privat Erklæring vilde give ham en Slags Opveksning. En saadan blev sendt med Schøler til Boller i Jylland, hvorhen Kongen var reist, og blev naadigst modtaget af ham; men først den 27. Januar 1845 modtog H. Nissen paa Haderslev Amtshus en kongelig Resolution af 10. samme Maaned, ved hvilken Kongen befalede, „at intet Videre skulde foretages imod den slesvigiske Forening, samt at Forbudet mod dens Møder skulde være hævet.“ Da Foreningen nu var frigiven, sammendalte H. Nissen en overordentlig Generalforsamling til den 10. Februar, som skulde sluttes med et Festsmaalid. Ved denne Lejlighed optoges en Del nye Medlemmer i Foreningen, deriblandt Hans Andresen Kryger fra Bertoft, som hidtil havde holdt sig ubensfor Partikampene, men da maa have anset det for nødvendigt at slutte sig til den lojale Side.

Rødding Højskole, der var bleven indviet den 7. Novbr. 1844 af Skolens Forstander, den theologiske Kandidat Johan Jørgen Stiller Wegener (nu Præst i Halsled paa Volland), gif stadig frem i levende Interesse hos den danske Befolkning i Sønderjylland, og under H. Nissens særlige Ledelse blev den færdig til Beboelse i Efteraaret 1845. Fra denne Tid af fortsatte „den slesvigiske Forening“ sin Virksomhed i større Stilhed end tidligere; man havde nemlig erfaret, at en fuldstændig Offentlighed ofte benyttedes af Modstanderne paa en ofte snild Maade. „Lad os først slaa,“ sagde H. Nissen, „og siden fortælle Publikum, hvad Virkning det har gjort.“

Hans Nissen, der i næsten 3 Aar havde holdt ud som Formand for hin Forening, ansaa' nu sin Opgave for løst og ønskede at fratræde Formandskabet, især da hans betydelige Ejendom efter Svigersønnens, Døke Nissens, Død mere end hidtil gjorde Krav paa hans

Lid, og Generalforsamlingen den 19. Januar 1846 maatte omsider bøje sig for hans velbegrundede Ønske. Han deltog dog stadig i Foreningens Møder og blev altid raadspurgt i vigtigere Anliggender; ligeledes vedblev han at være Medlem af Højstole-Direktionen.

Aaret 1848 kom. Christian VIII. var vandret heden, Efterretningen om den franske Revolutions Udbrud den 24. Februar antændte det ulmende revolutionære Tønder overalt i Tndstland, og Slesvig-Holstenerne maatte naturligtvis med i den store Rejsning. Rhyterne Syd fra vatte atter H. Nissen til Deltagelse efter et Par Aars Tavshed. Han forlangte strax „den slesvigste Forening“ sammensat. Bevægelsen i Hertugdømmerne steg med hver Dag. Amtmanden, der var bleven forstrækket over de modsatte Partiers skarpe Optræden, kjørte ud paa Landet til H. Nissen for at søge Raad og i fornødent Falb Beskyttelse. Bøndernes gamle Anfører glædede sig i sit Indre over, at Bladet nu havde vendt sig, og at Tonen var anderledes, end da han og L. Stau vare i triminelt Forhør i Haderslev Amthus; han glædede sig over, at Amtmanden dog kom til ham, da det kneb, og han satte nu Mod i den gamle Embedsmand ved at erklære, „at naar han vilde støtte sig til Kronens tro Tilhængere, vilde han (H. Nissen) med sit Liv indestaa for Amtmandens Sikkerhed.“ Og saa stor var dennes Tillid til H. Nissens Ord, at han beroliget kjørte hjem og forblev paa sin Post som en lojal Embedsmand, der ikke vilde svigte sin engang afslagne Trofskab. De Begivenheder, for hvilke Halvøen i 1848—49 nu blev Stuepladsen, bevirkede, strax da tydske Tropper besatte Nordflslevig, at H. Nissen ansaa' det for raadeligst at rejse til Tyn, da hans tidligere Virksomhed i den slesvigste Forening“ og ligeledes hans Bestræbelser for at skaffe den danske Armee Hjælp i selve Befolkningen mulig

tunde have paaført ham Ubehageligheder. Først under Baabenhvilen kom han atter tilbage og forblev fra denne Tid, med ubetydelige Afbrudelser, rolig i Hjemmet. Efter den tilenbebragte Krig var han ivrig for en alvorlig Udfeining af Embedsmænd, der havde brudt deres Trofasthed og taget Parti med Oprørerne. Ligesom en Husbonde jager sine Tjeneste-Folk bort, naar de ikke ville lystre, saaledes forbrede H. Nissen, at Kongen skulde jage sine Folk (Embedsmændene) bort, naar de havde gjort sig skyldige i Uhygighed eller ligefrem Opsætsighed. Og jo mere Embedsmanden var betroet, jo højere hans Stilling var, desto haardere skulde Straffen ogsaa være. Medens han godt kunde finde sig i, at en stakkels underordnet Synder i en ubetydelig Stilling fik Tilgivelse og Naade, kunde han derimod aldeles ikke fatte, at man lod „de Store“ slippe for saa godt Kjøb; de havde fremtalbt grændseløse Uhykker over Riget og Sorg i Familierne, og at man ikke hængte nogle Dufin af de værste Forbrydere, — dette kunde han paa ingen Naade fatte. Og han stod ikke ene med denne Betragtning af Forholdene; den langt overvejende Del af Folket i Nord-slesvig delte hans Anskuelse. „Vi staa jo langt tilbage for Hundene. Har Du — sagde han engang til L. Stau — nogenfinde set en Bnlbiber fare paa en lille Rjosterhund, selv om denne har bjæffet ad den store? Men hvad kalder Du dette, naar man paa den blotte Mistanke tilfidsætter Bonden eller Haandværkeren, ja endog kasserer en tidligere meddelt Bevilling, og samtidig giver den Mand en betydelig Stilling i Ministeriet, der under Oprøret har været Ordfører for Deputationen fra Haderslev hos Hertog Johan?“

Man har bebrejdet Hans Nissen, at han var bitter og mistænelig, især lige overfor Embedsstanden, og det kan ikke nægtes, at han jo hyppig gav Anledning til at

tro, at disse Følelser vare temmelig stærke hos ham, især i de senere Aar. Men det var ikke nogen vedvarende Følelse af Stuffelse eller Utilfredshed, der beherskede hans Sind i de senere Aar; tværtimod: der var langt hyppigere en inderlig Glæde kjendelig i hans Ytringer om og over Begivenhederne og de Følger, som han var stolt af at have haft sin Del i at fremkalde. I Almindelighed stod han sig ogsaa godt med Nordflesvigsk nye Dyrigheds-Personer, af hvilke der oftere vistnok ham Tillid.

Efter 18 Dages Lidelser luftede Hans Nissen sine Dine i Døden den 18. Maj 1857 i en Alder af 68 Aar og 5 Maaned. Størstedelen af Embedsstanden samt mangfoldige Venner endog fra fjerne Egne indfandt sig for at ledsage den gamle Hædersmands Lig til hans Grav, hvor hans gamle Ven og Kampfælle, Præsten Hertel, sagde ham det sidste ligesaa hjertelige som gribende Farvel. — I Hammelev Sogns Døderegister læses følgende Ord herom: „Ved Dygtighed, Rettsfærdighed i sin Stilling og Stand, ved mangeaarig Virksomhed som Sandemand, havde han erhvervet sig et agtet og hædret Navn i vid Kred, ved sin Trofasthed mod Konge og Fædreland i Utrofastens Tider har han bevaret det i alle Danske Hjerter. Han blev ledsaget til sin Grav af over 300 Mænd og Kvinder af alle Stænder og Kongens højeste Embedsmænd. Ved hans Kiste i hans Gaard talede Hovedpræsten ved „Frue Kirke“ i Haderslev, F. Helveg, i Kirken Stedets Præst (C. Kind), ved Graven Præsten Hertel fra Moltrup.“

Ikke mange Bønder have prøvet saa Meget i Livet som Hans Nissen i Hammelev, og langt Færre have haft Evne til at bære saa Meget. Den nationale Sag fandt i ham en Personlighed, der havde Mod nok til at stille sig foran paa en Tid, da det saa' ud, som om

baade Himmel og Jord havde dømt den til Undergang, og kun faa og smaa Kræfter vare til dens Tjeneste. Saalænge den danske Tunge lyder mellem Slesvigs Bønder, skal derfor Hans Nissens Navn være velsignet, og hans Minde opbevares fra Slægt til Slægt.

Ære være Hans Nissens Minde overalt, hvor vort Modersmaal lyder, indtil de seneste Slægter!

Sønderlynden Hans Nissens Stamtafle.

Nis Jensen i Hammelev [født . . . † $\frac{20}{11}$ 1811], tidligere Sømand. Søn:

Jørgen Nissen, Gaardejer i Hammelev [født $\frac{1}{2}$ 1759 † $\frac{10}{4}$ 1827]; — gift med Kirstina Hansdatter af Nørby Rastrup, Hootrup Sogn [f. $\frac{22}{10}$ 1768 † $\frac{20}{3}$ 1831]. Søn:

Hans Nissen (Søndergaard), [f. $\frac{10}{11}$ 1788 † $\frac{10}{6}$ 1857]; — gift 1) $\frac{29}{10}$ 1814 med Elisabeth Cathrine Thors [f. $\frac{7}{6}$ 1795 † $\frac{3}{11}$ 1815], en Datter af Gaardejer Jens Jørgensen Thors i Hammelev [f. $\frac{17}{6}$ 1770 paa Den Thors, † $\frac{2}{12}$ 1820] og Cathrine Anna . . . [f. $\frac{9}{11}$ 1771 i Hammelev, † $\frac{7}{11}$ 1819]; 1 Barn (se nedensfor); — 2) $\frac{20}{10}$ 1822 med Mette Magdalene Pedersen Bonde [f. $\frac{7}{6}$ 1806, lever], en Datter af Gaardejer Peder Pedersen Bonde i Hammelev [f. $\frac{20}{11}$ 1765 † $\frac{1}{2}$ 1846] og Magdalene Jørgensdatter [f. $\frac{20}{6}$ 1778 † $\frac{13}{1}$ 1852]. Dette Ægtekab var barnløst.

Hans Nissens (Søndergaard) Barn af 1ste Ægtekab:

Elisabeth Cathrine Nissen (Søndergaard), f. $\frac{27}{10}$ 1815; — gift 1) $\frac{27}{10}$ 1840 med Ungkarl Dule Henning Nissen af Store-Bombøl, Klangbøl Sogn [f. $\frac{9}{1}$ 1820 † $\frac{10}{6}$ 1845]; — 2) $\frac{20}{11}$ 1856 med Enlemmand Christian Thors af Drevad Sogn [f. $\frac{20}{10}$ 1827 † $\frac{10}{6}$ 1870 som Gaardejer i Brundelund, Rustrup Sogn — Børn af begge Ægtekaber:

1. Hans Nissen [f. $\frac{27}{10}$ 1841], Ejer af Bedstefaderens Gaard i Hammelev; — gift $\frac{12}{6}$ 1867 med Ellen Bergholdt [f. $\frac{20}{7}$ 1844 i Thiset Stole, Gram Sogn], Datter af Skolelærer Jørgen Bergholdt, der døde sammesteds.

2. Dule Nissen [f. $\frac{20}{6}$ 1848], Ejer af Bedstefaderens kjøbte Gaard i Fredsted, Gammelbaderslev Sogn; — gift $\frac{20}{6}$ 1867 med Sara Christine Schmidt f. $\frac{19}{6}$ 1844 i Fredsted.

3. Hans Christian Thors [f. $\frac{20}{6}$ 1858] paa Tørringmark, Hammelev Sogn.

30. Nis Lilholt Lorentsen,

Gaardejer i Lilholt, Halk Sogn (Haderslev Amt).

„Ingensteds møder man vistnot et kraftigere og ædlere Udtryk for den danske Bondestand, end i den nordlige Del af Sønderjylland, særligt i den Egn, der i flere Mile kredser sig om Haderslev By. Den Fremmede, som første Gang færdes imellem Befolkningen, undrer sig og spørger, om det er Bønder?“ — Disse Ord af Præsten H. B. Rasmussen anvendte vi, blandt andre, i Indledningen til Skildringen af Nis Steffensen i Hammelev (S. 203). I sin Bedømmelse af Bonden i Almindelighed i hin Egn fortsætter den nævnte Forfatter blandt andet saaledes: „Det kristelige Trosliv fandt stedse der Fred til at vedligeholde sin oprindelige Renhed, Sandhed og Varme; — Adelens Bælde blev her et Spand for tort; — nedarvet og trofast fredet lige overfor en levende, altid aarvaagen Fjende er for Nordflesvigernes først og fremmest hans Sprog — af alle danske Landstabsmaal ustridig det rene og bedste —; — hans Nationalitet er saa rodfast i dansk Grund, at han i Et og Alt indretter sin hele Levemaade efter dansk Sæd og Skik; — Navnet „Bonde“ — andensteds et forunderlig fattigt, ved Tidernes Haardhed afbleget Begreb — har her hævdet sin oprindelige Brug: den Boende, Manden, der yder Borgen ved sin Betydning som Jordejer og ved sit uslyttelige Gods: — nedarvet endelig og i større eller mindre Grad gennemgaaende ens for hver Entelt er Nordflesvigernes hele BevidsthedsLiv og Aandsretning, — en ravjydsf Natur i Sind og Skind, opvakt og villiefast, men forsigtig indtil Skjult-hed og stærkt beregnende: det hedder sig, at hans Hjemegn har forholdsvis saa Forbrydere, men mange Skjælmer;

han drages ikke synderlig til offentlig Virksomhed, hverken kommunal eller politisk, Almensandsen slumrer dybt hos ham, derfor lader han gjerne Livet udenfor sig foruie sig, som det bedst kan, og enhver større Forandring eller Forbedring afhænge af Lovens Bydende." Saaledes omtrent falde Lys og Skygge ved Blikket paa den nordlesvigiske Bonde-Befolkning. At det, der her blev udtalt om denne Befolkning i Almindelighed, med det samme i Meget maatte gibe et Omrids af den Entelte, er nødvendigt og dobbelt naturligt med Hensyn til den Mand paa hvem Tanken nedenfor nærmere skal fæste sig, paa Nis Lorentsen fra Vilholt, der udgik fra hin Befolkning, og der, som et ægte Stud af sin Stanime, kun var Bonde og ikke attraaede at være Andet, ja ansaa' det for sin største Ære at høre denne Stand til, og for sit Livs vigtigste Formaal at virke, hvad han formaade, til dennes Gavn og Lykke." Vi ville i det Efterfølgende lære denne nordlesvigiske Bonde noget nærmere at kjende, og vi haabe, at man vil erkjende, at han var et værdigt Sidesykke til Hans Nissen og som denne en trofast og bjærv Medhjæmper i forreste Række i den mangeaarige Kamp for den danske Nationalitets Bevarelse i vort gamle sønderjydske Kronland, og at han derfor i fuldeste Maade fortjener at mindes blandt fremragende danske Bønder.

Nis Lorentsen blev født den 30. Marts 1794 af Forældrene Lorents Madsen og Karen Nis-datter paa Gaarden Vilholt i Halk Sogn, som Farfaderen havde tilkjøbt sig efter at have afhændet den Gaard i Halk By, der havde været i Familiens Eje fra umindelige Tider af. Hans Døbenavn var Nis Vilholt; saaledes kaldtes han stedsse i sin Fødeegn. Navnet „Lorentsen“, som han tog af sin Faders Fornavn, valgte han først i en senere Alder, nærmest for

at undgaa den ilde lydende Gjentagelse, der vilde fremkomme, naar han, som mindre Landejendoms-Besidder, i „Stænder-Tidenden“ skulde nøjere betegnes ved Navnet paa sin Ejendom. Hans Fader havde været to Gange gift og ved sin Død (1808) efterladt sig 11 Børn, af hvilke han var det syvende i Rækken, det ældste af andet Ægteskab.

Den vidt forgrenede Familie var spredt over forskjellige Strøg af Sønderjylland; han vidste imidlertid godt Rede paa dem Alle, ikke alene de Samtidige, men ogsaa Mange af dem, der forlængst vare døde, — og tjendte mangt et lille Træk eller Sagn fra tidligere Tider, der knyttede sig til En eller Anden af hans Slægt. Sin Barndoms-Undervisning fik Nis Lorentsen i Hølt Degnekole. Efter en tydst Aar lærte han at stave, man regnede efter en tydst Regnebog og skrev efter tydste Forrifter. Som et Exempel paa, hvorledes saadanne fremmede Undervisnings-Midler ere i Stand til at smitte af paa Ens Sprog, omtalte han tidt, hvor vanskeligt det faldt ham ved Tal-Størrelser over 50 at bruge de danske Benævnelser, ja at han maatte tænke sig om, førend han, da han blev ældre, paa Spørgsmaalet om hans Alder, kunde nævne denne paa Dansk. Som Skolebarn udmærkede han sig ved sin tidligt udviklede Forstand og sine frimodige Svar, fremfor Alt dog ved sin Videlyst. Hans Jævnaldrende, som den Gang gik i Skole med ham, mindes endnu, hvorledes han ragede frem over alle de Andre og gav den stakkels Skolemester mangen haard Nød at knække ved sine Spørgsmaal, især hentede fra Historien, som hin ikke just altid havde indrettet sin aandelige Lejlighed efter at besvare.

I sit 15. Aar mistede han sin Fader. Da der imidlertid den Gang allerede var aabnet Forsørgelse for Børnene af første Ægteskab, bestemtes det, at Gaarden

skulde bevares for ham til hans Myndigheds=Ålder og indtil den Tid drives af hans Moder under Ledelse af Formyndere. Denne Mellemtid tilbragte han dels i, dels udenfor Hjemmet, væsenlig sykselsat med at forøge sine Kundskaber, navnlig efter den Tids Krav med at øve sig i det tydske Sprog, en Færdighed, der senere i høj Grad skulde komme ham til Gode, men som paa den anden Side skulde forvolbe ham maaste den dybeste Sorg, han nogensinde følte i sit Liv. Ved Overtagelsen af Gaarden fik han nok at tage vare. Dens Drift var efter Faderens Død bleven mere og mere forvækket; ved de datidige ulykkelige Pengeforhold var en betydelig Sum gaaet tabt; de yngre Sønstænder skulde opdrages, de ældre „udgives“ (forsynes med Medgift som Fædrenerver), — mere end Byrder nok for en Besidder, der tilmed nylig havde forladt Barnealderen. Med sin Alvor og tidlige Modenhed gik han imidlertid trostlig ind til sin nye Stilling. Med Liv og Sjæl kastede han sig over Jordens Dyrkning, det groveste Arbejde var ham ikke for strengt. Det Maal, han havde sat sig, var med Tiden at blive en dygtig og agtet Mand indenfor den Kred, hvor han nærmest hørte hjemme. Var det blevet derved, da var han forbleven i Rækken af de mange andre hæderlige Mænd af Bondestanden i hans Egn; men hans Stjæbne kaldte ham ud af denne Række og anviste ham en videre Synskreds, et rigere Maal, og dertil hidroge meget væsenlig to store ~~Prø~~velser, som overgik ham og mægtigt indvirkede paa hans Sind.

Den ene af disse Prøvelser var, at Niis Lorentsen ved forstjællige tilstødende Omstændigheder blev en fattig Mand, ja saa fattig, at det, som han selv udtrykte sig, „var et Guds Tærtegn, at han kunde forblive ved Gaarden.“ Det tunge Tryk, det 19. Aarhundredes første Fjerdedel bragte over hele Riget, maatte vel mere

end ellers føles haardt af en Befolkning, der ikke havde lært at indrette sig efter større Tids-Forandringer og derfor vanskeligt kunde finde sig i de Indskrænkninger, disse nødvendigvis maatte medføre. Allerede Nedsættelsen af Møntfoden (1813) havde svækket de gamle Formuer i Gaardene; for Familien paa Lilholt alene med omtrent 8000 Rigsdaler. I de første af Aarene Indve var Sæden saagodt som uaffættelig; en Tønde efter de tidligere Priser skulde der nu rigelig et Læs til at opveje. Saaledes gik det med alle Bondeus Frembringelser. Da forarmedes den One efter den Anden. Familier, som havde fiddet inde med Velstand, der var opsamlet gjennem Aarhundreder, bragtes til Tiggerstaven; Gaarde, der fra Arilds Tid havde været ejet af Søn efter Fader, maatte sælges for Skatter, og Ejeren hjemfalde til Fattigvæsenet. Naturligvis kunde det ikke gaa den unge, allerede fra først af temmelig haardt bundne Ejer af Lilholt lykkeligere end saa mange Andre; ogsaa han vilde være styrket i Glendighed, havde ikke det ansete Handelshus B. Bruun & Søn i Åsens paa en Vens Unbefaling i det yderste Djæblisk støttet ham med et Pengelaan uden alt Pant, alene, som man siger, paa hans ærlige Ansigt. „Aldrig,“ fortalte han, „avlede jeg saa meget Korn som i de Aar; Alt, hvad jeg foretog mig ved Gaarden, lykkedes, mine Marker bugnede af Sæd. Men al min Umage var forgjæves; Indtægterne forsløge næppe til Omskostningerne ved Driften og det daglige Udkomme, endda det var tarveligt, end sigte til Skatter og Udgifter — og Renterne. Gaardens Besætning, der under almindelige Forhold let kunde regnes til 30 Stykker Kvæg, svandt ind til 8, da Nøden var paa sit Højeste, og ingen Udgifter var der til at saa den forøget. Penge vare ikke til at opdrive, Opfigelsen af en Prioritet paa 100 Rdl. kunde bringe en Mand i

Armod. Mine Venner kom til mig om Raad og Trost, vi klagede vor Nød for hinanden, græd sommetider med hinanden; men ingen Udveje fandt vi, fordi der var ingen, — og Embedsmændene . . . de Rjæltringer! . . .“ Der spændtes den Stræng i hans Bryst, hvis Tone senere saa hyppigt klang igjennem hans Tale, stundom saa uforstaaelig, saa skurrende, ja næstendels forargelig. Men ved den Tid fastnebe sig det demokratiste Grundlag i hans Sjæl, hvorpaa hans senere offentlige Fremtræden rejste sig, ja hvorpaa, saa at sige, hele hans Livs-Opfattelse kom til at hvile.

Den anden Prøvelse, der kom til at virke afgjørende paa Nis Lorentzens Udvikling og gav ham det stærkt nationale Præg, som blev hans Livs Brydelse og, om end igjennem Sorg og Strid, bragte ham den Lykke, at hans Navn vandt sig en blivende Plads i den slesvigste Sproglamps Historie, var den steds mere fremfyndende Tydskhed i Sønderjylland. Mangt et Korn af den golde, fremmede Aand var i Nordflæs-vig allerede faldet i den gamle danske Grund, og det sporedes, hvorledes denne efterhaanden hist og her svækkedes. Det var blevet fornemt at trænge sin danske Natur tilbage, fornemmere endnu at fremtræde som ligefrem tydskfindet, allerfiness dog at forbinde dette Sindelag med tydsk Tale. Forlængst havde det fremmede Væsen grebet den hele Embedsstand og den saakaldte „bedre Klasse“ i Rjebstæderne; men ogsaa En og Anden af Almuen baade i Bjerne og omkring paa Landet slog nu den Vogn fast i sit Hjærte, at han var en Tydsker. Ved den Tid, som nylig blev skildret, da saamange af Nordflæs-vigs Landejendomme kom under Hammeren, tilstrømmede der Rjebere sydfra i Hobetal, saa at der næppe tilfidsst var noget Sogn tilbage, hvor der ikke fandtes flere tydsktalende af Gaardejerne, og det gjerne af de største. Folkeaanden

i Kongeriget havde ganste vendt Nyggen til Sønderjylland. Ruet ved de mange, dybe Saar, Krigen og dens Eftervirkninger havde slaaet, havde den mistet sin Spændkraft og var sunken sammen i smaaligt Spidsborgeri, i et bekhymret Bærg for Selvopholdelsen. Den Danste blev fremmed for det gamle Kronland, han glemte dets Navn og kaldte det „Holsten“. Den danske Nationalitet i Sønderjylland blev, saaledes prisgivet, des lettere et Bytte for den fjendlige Land, der alt i Aarhundreder havde udsat sig sit Døder. Afstænget fra det øvrige Danmark ved en Ioldgrændse og forskjellig derfra ved Mønt, Maal og Bægt, skulde det i Handel og Vandel vænnes til at søge sin Hovedstad i Hamborg, medens Kiel blev det aandelige Brændpunkt, hvorfra Straalebundter idelig udfastedes og blændede Folk af de forskjelligste Stænder ligesaa Overvrigheden i Slesviqs nordligste Amt til Nattevægteren i Skodborg tæt ved Jydlands Grændse. Stednavnene disse udfigelige Vidner om et Sprogs naturlige Omraade, maatte gaa igiennem en tydsk Smelteovn og kom tilbage, forvanskede og uigjentjendelige, — og saaledes i det Uendelige. Derved blev Sønderjylland, saa at sige, overstrøget over det Hele med en tydsk Fernis.

Naar det er blevet sagt, at det var Nordflensvigerens trofaste Bedhængen ved hans danske Nationalitet, der frelste Sønderjylland, saa staar dermed den Mand i et smutt og hæderligt Lys, som tidligere end nogen Anden overstuede Faren, følte Sorgen berover og behjærtet traadte ud af sin snævre Kreds for højt for al Verden at vidne om den store Nød, der var paafærde.

Kong Frederik VI. Bestræbelser i dansk Retning og navnlig det mærkelige Reskript af 15. Decbr. 1810, ifølge hvilket det danske Sprog i Sønderjylland i fuldt Omfang skulde tilbagegives sine Rettigheder, vare hurtigt

blevne bekjendte omkring iblandt Bønderne. „Det var vor bestandige Tale“, sagde Niis Lorentsen, „at fra nu af vilde Alting blive ganske anderledes, Bønderne skulde herefter slippe for al den Vanære, der overgik dem, hver Gang de f. Ex. havde Sager for Retten, eller vare tilkaldte som Thingsvidne. Men vi ventede og ventede, lige Meget kom der ud deraf. Vi vidste nok, at det ikke var Kongen, der forholdt os vor Ret, men Embedsmændene . . . de Kjæltringer . . .! Dem var det, der ved alle Lejligheder haanede os, saa vi overfor dem stode som Umælende. Var Tybsteriet kommet til os fra Folket selv, fra Borgere eller Bønder, skulde vi snart have vist det Vintervejen; men Embedsmændene vare os for mægtige, for de kunde staa os for meget . . . Ved alle offentlige Sammentømster, paa Allemands-Thinget, ved Kirke-Bisittatserne, kort sagt overalt, hvor der var Embedsmænd tilstede, sprang Talen snart over i Tybst. De af Bønderne, der sloge ind paa at tale dette Sprog, blevne trukne frem; de, der enten ikke kunde tale det eller ikke vilde besmitte deres Mund dermed, fik Lov til at sidde som stumme Vidner. En Gang ved en saadan Lejlighed rejste jeg mig i Forbitrelse og forlod Selskabet —.“

Hvor dybt Nordfleskvisg nationale Sag havde gennemtrængt Niis Lorentsen, og hvor ren og inderlig hans Kjærlighed var til Modersmaalet og Fødrelandet, lagde sig maaste ikke klarere og smukkere for Dagen end ved det Udtryk af ædel Følelse, hvormed han talte, hver Gang han berørte hine Tilstande. Men fordi hans Udvikling var foregaaet igjennem mangfoldige Krænkelse og under Vilkaar, hvor han mange Gange maatte gaa haardt imod, lagde der sig somoftest i hans Tale herom noget Bittert, Harmslaaet, som aldrig forsvandt.

Hans Stilling som Sognefoged, og senere som Kirkebørge, havde ført ham i mangfoldig Forbin-

delse med Embedsklassen; hans frifindede, folkelige Udtalelser maatte dog falde den saa ubehagelige og hans Bæsen forekomme den saa frastødende, at det næppe kunde ventes, at han fra den Kant skulde være bleven fremdragen. Hertil kommer, at han flere Gange lejlighedsvis havde været sin Stands Talsmand og udtalt sig drøjt over nogle Anliggender af rent praktisk Natur, navnlig vedrørende en uheldig Ordning af Tiende=Forholdet og det, at de enkelte Kirkers Midler i Haderslev Provsti vare blevne slaaede sammen til en fælles Kirkeskæse. Destomere var han derimod efterhaanden bleven en Gjenstand for sine Standsfællers Dymærksomhed. Ikke alene agtede man ham for hans Dygtighed som Landmand og hans Kundskaber, — man vidste, at han stedse tilbragte sine Fritimer med Læsning og grundigt havde sat sig ind i mange forskjællige Ting, — man tryede til ham om Raad i vanskelige Tilfælde, og han var en uegennyttig og trofast Raadgiver. Men hvad man vurderede endnu langt højere hos ham, var hans Kjærlighed til Bondestanden og hans aabne Øje for dennes Larm, og ligeledes hans varme Følelse for den danske Nationalitet, i hvis Bevarelse man med Rette saa' det eneste kraftige Værn imod den om sig gribende Fjende med sin hovmodige, standskadende Karakter. Det var derfor naturligt, at den Valgtreds, han tilhørte, da den efter Stænder=Anordningen af 15. Maj 1834 for første Gang skulde stille en Deputeret til Stænder=Salen, fæstede sit Øje paa ham, og det er et Bidnesblyd paa engang om den Anseelse, han nød, og tillige om Sammenholdet hos hans Vælgere, at hans Valg med et stort Overtal af Stemmer blev sat igjennem, med Forbigaaelse af den Kandidat (Kammerjunker von Krogh fra Nastrupgaard), som de „Store“ med Amtmanden i Spidsen havde fremstødt og af nyberste Erne anbefalet. „Vi ville helst have

En af vore Egne", faldt Svaret tørt til den fornemme Mand's snedige Udsendinge. „Lilholt, Lilholt!" lød det naafadeligt under Valghandlingen. „Han er fast og han kjenner vor Forsatning," htrede Nogle, „og det er en Mand, der selv har gaaet Noget igjennem," tilføiede Andre.

Saaledes begyndte da hans offentlige Løbebane, da de flesvigste Stænder første Gang traadte sammen i Byen Slesvig i April 1836. Hans betydningsfuldste Gjerning falder strax i denne Stændersamling. Den 3. Juni fremtraadte han med det Andragende: „Den flesvigste Stænder-Forsamling beslutter at indgive en Petition om, at det tydske og latinste Sprog i Regjerings- og Retsfager maa affattes der, hvor Undervisningen sker i det danske Sprog, og at derimod det danske Sprog i enhver Henseendr maa blive indført." I sin Begrundelse af dette Andragende, som han fremsatte paa sit Modersmaal, htrede han blandt Andet: „Hvor i hele Verden gives der et Folk, som vilde se sine offentlige Anliggender behandlede i et andet Sprog end sit eget? Embedsmanden er dog vel i Landet for Folkets Skyld, Folket ikke for Embedsmandens Skyld. Hvo der ikke vil paatage sig den ringe Ulejlighed at lære at læse, tale og skrive Dansk, kan jo blive blandt Lydsterne. Vi ønske ikke at have ham." Det lykkedes dog Modstanderne at forhindre, at Andragendet kom til afsluttende Drøftelse i denne Samling; men det's Virkninger udenfor Salen formaaede de ikke at standse. I næste Stændersamling indbragte Niis Lorentsen paany sit Andragende den 31. Maj 1838, Afstemning over samme faldt den 6. August under forfærdelig Støj og idelige Afbrydelser, men med kun 3 Stemmers Overtal og derhos beklippet og forhutlet. I Samlingen 1840 havde den danske Sag i Niis Lorentsen saa godt som sin eneste Talsmand; men

uforsfærdet, som altid, værgede han den. Alt lededes efterhaanden hen til at samle sig nær omkring den ene, store Hovedtanke: Hertugdømmernes Løsrivelse fra Kongeriget, — kun Bonden fra Lilholt bragte ved sin utidige Røst Forstyrrelse i den skønne Enighed. Ved dette Tidspunkt stod Nis Lorentsen i Ordets egentligste Forstand som Bæreren af den danske Folkeand i Sønderjylland. Det var i samme Samling, at han, da Advokat Güllich frækt mindebe om Tydslands Sktyskaand, den slumrende Kejser Frederik Rødsfjæg, gav ham det Svar tilbage: „Var Dem, tal ikke saa højt, at ikke Holger Danske skal vaagne! Han bryder sig ligesaa lidt om Kejser Rødsfjæg, som om alle Blotshjergs Spogelser.“

-- Stændermødet 1842 havde et væsentlig forskjælligt Udtryk fra de tidligere. Den sidste Røst af Maadehold og Hensyn til den danske Folkeand var vegen fra Forsamlingen, det ene statsopløsende Forslag sluttede sig til det andet, Sønderjylland betegnedes som et tydsk Hertugdømme. Bruddet imellem Dansk og Tydsk var ulægeligt, disse to vare uforenelige som Livet og Døden. Da Nis Lorentsen en Dag begyndte paa et dansk Foredrag, standsedes han af Præsidenten, og da et Medlem foreslog medhønsom at tillade ham Brugen af hans Modersmaal som en Naabe, efterfom hans Tydsk dog ikke i alle Punkter var klassisk, tilraabte Nis Lorentsen det naadige Medlem: „Jeg kræver det som en Ret.“ Hans Kamp for Modersmaalets Ret paastjønnedes derimod udenfor Stænderalen. Ved en Folkefest i Gram Slotshave overrastes der ham en Sølvpolal, der var bleven tilvejebragt ved Sammenstød fra Dansthedens Venner omkring i Landet og bar Paaskriften: „Til den gjæve Stænder-Deputerede Nis Lorentsen fra erkjendtlige Medborgere den 18. September 1843.“ — I Stændermødet 1844 deltog han ikke, og

Fremragende danske Bønder. 21 .

deri var det berøgtede Sprogpatent af 29. Marts s. A. Skjld, der indskrænkede Tilladelsen til at tale Dansk i Stænderfalen til dem, der ikke tiltroede sig at være det tybste Sprog tilstrækkelig mægtige. Han var det mægtig, men vilde ikke bruge det og gav derfor ikke Møde. — Stemningen i Stænderfalen 1846 var endnu ubærdigere og halstyrigere end nogenside forhen. Vi gjenfinde Nis Lorentsen denne Gang paa hans sædvanlige Plads, i Et og Alt iført sin gamle Rustning og med samme frejdige Sind som altid. Da Forsamlingen i Anledning af, at Kommissarius havde vægret sig ved at modtage en oprørsprubende Adresse til Kongen, med søgt Højtidelighed parvis spantede gjennem Salen for at nedlægge dette vigtige Aktstykke i Stænderarkivet til evig Amindelse, blev han steddende og raabte fra sin Plads, saa det kunde høres af Alle: „Det ser da livagtig ud som en Vig-Begjængelse!“ Og ligesaa fast sad han, selv Synvende, i Sædet, da Flertallet den 4. Decbr., — efterat Kommissarius slaaende havde paavist det Narrespil, der dreves med Opsamlingen af Navnene paa de Slesvigholstenke Adresser, som indgaves til Forsamlingen, — med selvtagen Ret løste sig fra sine Forpligtelser og forlod Stænderfalen for ikke mere at vende tilbage. I Epidfen gif Hertugen af Augustenborg, dette vanslægtede Led af det danske Fyrstehus. Sin Judasrolle tro, begav han sig bort for senere at fremtræde som aabenlys Forræder.

For blot at laste endnu et flygtigt Blik tilbage paa Nis Lorentsens offentlige Liv, nævnes her Følgende: Det var en smut Egenstak hos ham, som falder i Dinenene, selv ved den løseligste Betragtning af hans Stænderfærd: han var og blev stedse den Samme, han forblev sig selv saa tro. Ingensomhelst Paavirkning formaade at rolle hans Overbevisning, ingen Løgn at forvirre

ham, ingen Modgang at tue hans Frimodighed; han var ganske og aldeles fri for den Forsængelighed, som saa hyppig ellers klæber ved og vanhælder offentlige Karakterer. Ved Siden af sin Stændergjerning bidrog han desuden paa mange andre Maader til den danske Sags Fremme, baade ved Raad og Daad, altid tilrede, troligt støttende ethvert af de Forehavender, hvorom det i Aarene „Fyrgetyve“ bestandig mere fremvaagne de danske Folkeliv i Sønderjylland samlede sig, sjældnere dog just blandt de mest Fremtrædende, — vi møde ham saaledes ikke iblandt Folketalerne paa „Stamlingsbanken,“ heller ikke i Bestyrelsen for den slesvigste Forening eller i Forstanderskabet for „Rødding Folkeskole“ —, men som en Mand af det rette Slags, der virkede tilskyndende og styrkende paa Andre ved sin Anseelse, sin Gjævhed, der gjorde godt allevegne, hvor han kom hen, alene ved sin Nær-værelse.

Da den længe ulmende Oprørsglød i Marts 1848 slog op i lyse Luer, kjendte Niis Lorentsen ikke Vejen til Rendsborg, men begav sig uopholdelig i Forening med flere andre slesvigste Mænd til Kjøbenhavn for at tolke Frederik VII. den Stemning, der boede hos hans Landsmænd, eller, efter hans eget Udtryk, „for at trøste Kongen“. Hans Ledfagere have senere fortalt, hvilket dybt Indtryk det gjorde paa alle Tilstedeværende, da han i sit aabenhjærtige, ligefremme Sprog forstyrede Kongen om Nordflesvigernes Trostab. „Deres Majestæt maa ikke være sorrigtfuld, — vi ere Dem hengivne, oprigtig hengivne; og er der ogsaa en enkelt Tybster iblandt os, ham skal vi nok magte!“ — „Men Krigens Byrder,“ udbød Kongen rørt, „ville I kunne bære dem?“ — „Ja,“ svarede han og rejste sig i sin fulde Stikelse, idet han betydningsfuld slog sig paa Lommen, „vi har nu haft mange, mange velsignede Aaringer, vi har nok

baade af Benge og — Fitalie!" Det var Bondens jævne Ord; men de udtaltes under stor indre Bevægelse; det alvorfulde Øjeblik gav dem Fyld, og det viste sig, at de indeholdt Sandhed: Nordflesvigs Bondestand gjorde ikke sin Talsmand tilskamme.

Omtrent ved samme Tid træffe vi hans Navn i jævne Laurids Skaus og Hans Krügers under det den 23. Marts 1848 udstedte, ligesaa begejstrede, som alvorlige og værdige Dpraab til „Kammerater i den flesvigiske Bondestand,“ hvori disse vistes hen til at søge deres Frihed og Frelse fra Danmark og hos den danske Konge, men ikke hos „Preussens Konge, som lader Masser af Menneſter nedſtyde paa Berlins Gader og Undersaatternes Blod flyde i Strømme,“ eller i „et nyt tybſt Rige til Kongeaalen, som spaar os Blod og Trængsel.“

Med hine to vægtige og til Velysning af hans Personlighed lige ejendommelige Udtalelser standser Nis Lorentzens mere betydelige offentlige Virksomhed i den danske Sags Tjeneste. Størstedelen af de to første Krigssommere tilbragte han, som Flygtning, paa forskjellige Steder i Slyn og Jylland, forfulgt af en maaste mere uvillkaarlig end grundet Frygt for, at Fjenden, om han var forbleven i sit Hjem, skulde have gjort ham Overlast paa Grund af hans skarpe Udfald i Stænderfalen imod Tybſtheden.

I hans huslige Forhold var der foregaaet en stor Forandring til det Bedre siden hine trange Tider, da han endnu var en ung Mand. Efter 1826, da en ualmindelig Tørre havde affviet Sæden paa Marken og bragt Landmandens Fortvibelse til det Høieste, fulgte der en Række Aar, hvor Aarbyrden var god, Priserne steds mere opadgaaende. Nu kunde der igjen tænkes paa at svare Hver Sit. Den 12. Oktbr. 1839 ægtebe

han Pigen Martha Christine Møller fra Haderslev. Med denne dygtige og sparsommelige Hustru ved sin Side kom han snart fuldstændig paa Fode og bragte det inden mange Aar til at blive en velstaaende Mand. Deres Ægteskab var barnløst; dette Savn opvejedes imidlertid ved et saare hjærligt ægteskabeligt Liv.

Nis Lorentzen saa' i de forandrede Tilstande noget Vidunderligt, en mageløs Kjærlighed af Gud, — og var taknemmelig derfor. Men dermed følte han ogsaa sin Kaldeelse opfyldt og afsluttet. Læppet rullede op for nye Handlinger, der krævede yngre og friskere Kræfter. Den gamle Kjempe, der den 4. Novbr. 1854 blev hædret af sin Konge med Danebrogs=Ordenens Sølvstors, ønskede at sættes i Hvilestand, nodig forlod han sit hyggelige Hjem, og han kjendte intet Højere paa Jorden end at tilbringe Dagen i sin Bænestol, læsende i en god Bog eller modtagende Besøg af de Mange, der søgte hans Selskab, dels som Venner, dels for at udbede sig hans altid velvilligt ydede Bistand for en Tjeneste eller et erfarent Raad. Lidt efter lidt gled hans Liv tilbage i Erindringen, hans Tanker færdebes helst iblandt Minderne fra hint mærkelige Affnit af Danmarks Grændsekamp, hvor han selv havde kæmpet i forreste Række. Endnu en Gang lagde en større Vælgerefreds Beslag paa hans Overblit og Dygtighed ved at vælge ham til Medlem af det i Aaret 1858 oprettede Amtsråd for Haderslev Amt, men tiltagende Svagelighed gjorde imidlertid hans Virksomhed i Raadet forvarig. Alt som Svageligheden, Vatterjot, tog til, antog Tanken om Døden, der tidligere altid havde staaet forfærdelig og knugende for ham, noget Mildere, mere Forsonet; han talte endog gjerne om Døden, ligesom for at søge Kraft mod sin Strøbelighed ved at vænne Tanken til at se den mørke Fjende under Dine. „Jeg tilstaar, at jeg

ikke gjerne vil dø," udbød han en Dag den sidste Sommer, han lebede, idet han kraftløs støttebe sig imod et Træ og lafede Blikket vemodig ud over Landflabet, — det var juft i Aarets smukkefte Tid, Luften var faa lun og sommermild, — „jeg tror, det er Gud hærere, at jeg taler, fom jeg føler, end om jeg lagde en Frimodighed i min Tale, fom jeg ikke har, — fe mit Korn, hvor prægtigt det flaar, — fe Hegn og Lund, jeg har plantet det Altsammen, — mit Liv er faa velfignet, lykkeligt! — Dog," afbrød han fig pludseligt muntert, „flal jeg afled, da — ~~helt~~ kein Maulspigen" (hjælper ingen Brøvl)! Endnu faa Timer, inden han døde, fad han oppe. „Tal et Trøftens Ord til mig," bad han, „jeg er nu en flaffels fvag Mand!" Og medens den travle Død flred frem med fit Værf, og urolige, forvirrede Feberbrømme udbredte deres fantafliffe Spind, fik han i Mellemrum enkelte lyfe Djebliffe, hvor hans Sind var vendt til Gud. „Jeg lægger min Sag i Vorherres Haand", hviffede han befværligt; der gled et mildt Smil henover hans Træk, fom vidnede om, at han mente, hvad han fagde, — det var Sandheden, han blev tro lige til fin Død, der indtraf den 14. Marts 1860.

Rygtet om hans Død gif viden om i Landet. For alle Fædrelands-Vennerne trindt omkring var det et Sørgebud; thi Danmark er fun et lille Land og har ingen at miffe af fine tro, udvalgte Mænd, hos hvem Kjærligheden til Fædrelandet, fom det flede hos ham, træder ud i Livet igjennem mandig og ædel Handling. Til hans Ligfærd fluttede fig en stor Skare af hans Standsfæller fjernt og nær fra, og af Embedsflanden Egnens anfetefte Mænd. Han, der faa ofte havde maattet flaa ene, i Fiendens Omgivelse, var paa det Sidfte nær omfluttet af en talrig og hjærtelig Kreds af Venner, fom Alle med Vemod følte, at en Hædersmand

for bestandig var udtraadt af deres Række, ja en Mand, der som saare Faa, navnlig af dem, der gribe ind i det offentlige Liv, havde bevaret sig igjennem Kampen og fuldbragt sit Livs Maal som en Ridder uden Frygt og Lyde. Nis Lorentsen jordsfæstedes paa Halk Kirkegaard den 20. Marts. Ved Risten talte Præsterne Mardmann og Rasmussen, ved Graven Møller fra Voussbæk. Haderslev Sang-Forening afgang i Kirken en smuk Koral.

Windet om Nis Lorentsen paa Lilholt, den højfindede nordfleskviagste Odelshonde, den gjæve og frygtløse Kjempe i første Række i Grændselampen for dansk Sprog og Nationalitet, skal leve fra Slægt til Slægt og holdes højt i Ære af Enhver, der ærer og elsker sit danske Tungemaal! Navnet Nis Lorentsen vil ved Siden af Navnet Hans Nissen staa med uudslettelige Træk i Danmarks Aarbøger til den fjerneste Efterslægt!

31. Bomuldsvæver

Hans Hansen,

Hussæller i Mern (Præsto Amt).

Frigheden har til alle Tider og i alle Lande haft sine forfulgte Talsmænd, ofte endog sine Martyrer, større eller mindre efter de forstjællige Tiders og Landes forstjællige Kulturtrin og øvrige Gjenommeligheder. Ogsaa vort Fædreland kan opvise Saadanne. Var Grev Joh. Fred. Struense, hvis Hoved maatte falde for Bøddeløgen den 28. April 1772, ikke en Frighedens, maaste noget for udfordrende Martyr? Var Dr. Jak. Jakobsen Damppe, der henled sin bedste Manddomsalder fra 1821—1841 som Statsfange dels i Kastelet Frederikshavn, dels paa Fæstningen Christiansø, ikke en Frighedens

Martyr? Vare ikke de flere forskjellige Mænd, der i vor Friheds første Morgenrøde jævne Stien og beredte Vejen for Ankomsten af Menneſte-Rettighedernes Indtog hos os, uden at lade ſig kue af Stancelliets Fernſpir, Censurens Lænter og Domſtolenes Bøder, vare ikke ogſaa hine Mænd Frihedens Martyrer, eller dog i det Mindſte dens forjulgte Talsmænd? Vare endelig ikke hine Mænd, der i 1854 uforfærdet gjenneu Preſſen traadte i Stranfen til Forſvar for vore velerhvervede Grundlovs-Rettigheder, uden at lade ſig ſkræmme hverken af Pengebøder eller Udſigten til Fængſelsſtraf, da en frihedſjendſt Regjering vilde angribe dem, vare ikke ogſaa diſſe Mænd i større eller ringere Grad Frihedens modige Talsmænd? Jo, tilviſſe, Danmark har baade ſine Friheds-Talsmænd og Friheds-Martyrer at opviſe! Blandt diſſe ſidſte kunne vi ogſaa henregne Bomulds-væver Hans Hanſen i Mern. Det Følgende vil afgive Beviſet derfor, men for at dette kan blive nogenlunde klart og fylldigt, maa det gives med et noget ſtørre Omfang.

Hans Hanſen blev født i Kjøng i Præſto Amt den 10. og hjemmedøbt den 12. Marts 1815. Hans Forældre vare de ſammesteds boende Huſſolt Hans Larſen og Huſtru Sidſe Maſmusdalter. Allerede ſom Barn viſte han, at Naturen havde udruſtet ham med de hyperligſte Håndſevner, og han anvendte diſſe ſaa troligt og ſamvittighedsfuldt under ſin Skolegang, at den daværende Sognepræſt, den ſenere Biſkop Tage Müller, af hvem han konfirmeredes 1. Søndag efter Paaſte 1829, meddelte ham følgende Studſmaal: „Hans Chriſtendoms-Kundſkab er udmærket god, han læſte meget godt i Bog, regnede meget godt, ſkrev ret godt. Herren bevare ham paa den gode Vej, han ſaa vel kjender! Hidtil har hans Forhold været ſædeligt.“ Strag efter

sin Konfirmation fattes han, efter eget Ønske, til at lære Bomuldsvæver-Haandværket paa Fabrikken i Kjøng, og efter udstaaet Læretid i 1833 arbejdede han som Svend i det nævnte Haandværk paa forskjellige Steder i Landet, navnlig ogsaa senere i Kjøbenhavn i 2½ Aar. Hans Hansen var en livlig og livsglad Natur, en munter og lystig Ungerjvend, der nu og da slog Gjækken løs saaledes, at han ikke kunde undgaa at gjøre sig skyldig i ubefindige og faade Ungdomsstreger, der i hans senere Liv lagdes ham til Last paa den stammeligste og hadefuldeste Maade, og det især af Saadanne, der ellers saa gjerne puffte paa Aands-Dannelse, Intelligens, Humanitet, men glemme slikt og egue Ungdomsgalskaber, naar det gjælder en dygtig politisk Modstander, hvem man ikke formaar at fælde paa anden Maade, end ved Løgn og Bagvaskelse, for ikke at sige ved Stimandsmidler. „Løgner behager de Dannede!“ udbrod engang den geniale Oberst Tscherning, og Meget bærer Vidne om, at det ikke var en Paradoks, en Modsigelse, han udtalte i hine saa og syndige Ord.

I Aaret 1845 indlob Hans Hansen sig i Ægtekab med Pigen Ane Kirstine Pedersdatter (født , † 15. Febr. 1860), en Datter af Husmand Peder Rasmussen og Hustru Johanne Hansdatter i Mern ved Bræsto. Med hende levede han et kjærligt og lykkeligt Samliv, og deres Ægtekab velsignedes med 6 Børn, hvoraf de 4 endnu leve. I en Indsibber-Stue hos sine Svigerforældre ernærede han i en længere Aarrække sig og Sine ærligt og rebeligt og ved mønsterværdig Stræbsomhed ved sit Haandværk, indtil han endelig, efter Svigerfaderens Død, selv overtog Huset med dets 5 Eder. Land Jord i Fæste. Inden der meddeles nogle yderligere Oplysninger herom og om de Forfølg-

gelsler, han da blev Gjenstand for, vilde vi taste et Blik tilbage paa hans tidligere Liv.

„Bondevennernes Selskab“ var blevet stiftet den 5. Maj 1846, og paa mangfoldige Steeder rundt om paa Verne havde Selskabet dannet Kredse, enhver med sin Distriktsformand, der nu og da afholdt Møder med Kredsens Medlemmer angaaende de for Bondestanden brændende Spørgsmaal. Ogsaa for Mern og Omegn dannebes der en Kreds af Selskabet. Hans Hansen var et virksomt Medlem af denne Kreds. Hans folkelige og retsfindige Karakter, i Forening med den ualminnelige Oplysning og Dannelse, han som Lægmand var i Besiddelse af, hvorpaa han stadigt afgav Beviser saavel i Tale som i Skrift, havde til Følge, at han mere og mere hædrebes med sine Medborgeres Tillid i en sjælden høj Grad. Dette viste sig paa den umiskjendeligste Maade derved, at „Bondevennernes Selskab“s Bestyrelse anbefalede ham som Valg-Kandidat for Præste Amts 4. Valgkreds (Præste) til den „grundlovgivende Rigs-Forsamling“, samt ved, at han ved Valget den 5. Oktbr. 1848 sejrede med 570 Stemmer, medens Modkandidaten, Professor H. N. Clausen, der i Rostilde Stændersal havde stemt for „Kongevalg“ og derved afgivet et Vidnesbyrd om et mindre folkeligt Sind, kun opnaaede 330 Stemmer. „Bondevennerne“s og den sande Folkefriheds mistænkelige Venner maa have frygtet for, at den jævne Bomuldsvæver fra Mern vilde sejre over den lærde Professor fra Kjøbenhavn, og søgte derfor, om mulig, at fravinde eller allensals forbitte ham Sejren. Efterat have udsponeret H. Hansens Ungdomsliv og faaet fornøden Underretning, endog fra den kjøbenhavnske Politimester Bræstrup, rejste man først fra Valg-Tribunen og dernæst gjennem Pressen, f. Ex. „Verl. Tid.“, „Fædrelandet“, „Flyveposten“, osv. —, en

voldsom Storm mod H. Hansen. Det er en Kjendsgjerning, at Stormen rejstes fra de „Intelligentes“ Side, navnlig af 3 Præster, nemlig Schaper og Eiler Hagerup i Præsto samt Rordam i Mern, og det var ikke andet, end hvad man kunde vente sig, naar de nævnte Blade gjorde sig til Organer for de vrede Stormjule fra Præsto og Omegn. Paa den anden Side bør det ikke glemmes, at „Almuevennen“, udgivet af J. A. Hansen, søgte kraftigt at ride Stormen af for Hans Hansen; det samme kan tilbøielig siges om „Kjøbenhavnsposten“ samt om „Ehd og Nord“. Den nævnte Eiler Hagerup traadte frem paa Valg-Tribunen med svære Beskyldninger mod H. Hansen, og i et lille Skrift, som han lod trykke nogle Dage senere (12. Oktbr.) under Titel: „Et velment Ord til Bælgerne af Bondestanden i Præsto Amts 4de Valgdistrikt“, gjentog han Beskyldningerne. Af dette Skrift, der er skrevet med en indsmigrende og hyltelst, man kunde næsten sige med jesuitisk Kløgt og Sledsthed, ville vi nævne Beskyldningerne, der indledes med følgende Ord:

„Da vi Bælgere her i Præsto hørte Tale om, at Bondestanden tænkte paa at vælge Indsiddere og Bæver H. Hansen af Mern til Rigsdagsmand, kom der os med det samme nogle ubestemte Taler for Øren, som ikke vare fordelagtige for hans Rygte. Vi gjorde os da Umage for at komme til Visshed om, hvorvidt disse Rygte havde nogen Grund eller ikke. Vi indhentede Oplysninger om hans Liv og Levnet baade hos Politimesteren i Kjøbenhavn og her i Byen og fik da Kundskab om følgende Ting, som jeg nu vil fremsætte.“

Præsten fremsætter derpaa, uden at tænke paa Frelserens Ord: „Hvo, som er ren, han laste den første Sten,“ hvad han dog vel som Præst burde have gjort, følgende Beskyldninger:

„Strax efter Nytaar 1836 (Søndag 8 Dage før den 9. Januar) begav Hans Hansen sig fra Kjøng,

hvor han dengang ernærede sig som Væversvend, til Kjøbenhavn. Hans Følgesvend var en anden Væver, Christoffer Hansen fra Dens Smidstrup, hvis Kone for Retten i Bordingborg har forklaret, at H. Hansen bevogede hendes Mand til at følge med. Christoffer Hansen var et farligt og berøgtet Menneske, som tillige med sin Broder var noksom bekendt her i Egnen under Navnet „Lollifønnerne“; han havde været med at overfalde en Kone i Ronoklint og havde været i Moens Forbedrings-Hus for denne Sags Styld; siden blev han inddømt i Slaveriet. Nu var der, kort før H. Hansen og Christoffer Hansen rejste sammen til Kjøbenhavn, begaaet Indbrud og Tyveri hos en Væver i Rjeng, som hed Anders Christensen, for hvilken Gjerning Mistanten faldt paa Christoffer Hansen. Politiet i Kjøbenhavn efter søgte ham og fandt ham om Aftenen den 9. Januar i Holmensgade eller, som den før hed, Ulfegade, hos en Madame, som hed Raas, i Følgestab med H. Hansen Rjeng og en tredie Væversvend Peder Hansen Rjeng, som ogsaa blev arresteret, men snart løsladt. Ved Forhørerne blev det bevist, at de havde været lidt over en Uge i Kjøbenhavn og haft sælles Vopæl, de havde været uden Arbejde og opholdt sig blandt andre Steder paa et berøgtet, liberligt Værtshus i lille Kongensgade. Værten paa dette Sted hed Nagel; han havde været i Forbedrings-Huset og hørte med Tyvene; han levede af saadanne Folks Søgning, og stikkelige Folk holdt ikke af at søge hans Hus. H. Hansen var derpaa flere Gange i Forhør ligesom hans Kammerat; men da der Intet kunde overbevise ham, og han Intet tilstod, frigaves han omfribet den 7. Maj. Han blev nu udfølgt af Staden ved to Politi-Betjente, for at transporteres af Dørrigheden igjennem Landet til sit Hjem, og blev afleveret til den nærmeste Land-Jurisdiktions Politimester, nemlig Justitsraad Frederiksen paa Vesterbro, som var Virke-dommer i Kjøbenhavns Amts søndre Vird; han skulde sende H. Hansen videre. Af de 12 Rbl., som Hans Hansen havde hos sig, da han blev anholdt, og som nu bleve udeleverede fra Kjøbenhavns Politi, fik han den ene til sin Raadighed; de øvrige bleve lagte i et Brev under Politiets Segl. Han blev altsaa ikke strax fri og frank, da han kom af Arresten, maatte ikke rejse, hvorhen han lystede, men blev af Politiet ført til sit Hjem; ja

han fik ej engang strax sine egne Penge at raade over. Da lægger Mærke til dette, at da Kjøbenhavns Politi afleverede ham, blev det ham betydet: „at saafremt han atter skulde indfinde sig i Staden, da havde han ufortøvet at mælde sig paa Politi-Kammeret, og i modsat Fald kunde han vente at blive anholdt.“ Imedens H. Hansen senere opholdt sig i Skibbinge Sogn deltog han ofte, dette kan bevises, i natlige Spillegilder og navnlig i følgende: Han samlede den 5. Febr. 1843 om Aftenen imellem Kl. 10 og 11 med 4 Andre hos en Skomager Masnus Jørgensen i Præstø, et Menneske, som i ung Alder lagdes i Graven ifjor af Druktenskab. Disse Sex tilbragte hele den Nat med Kortspil, og det saaledes, at H. Hansen og to Andre spillede de tre Dv-rige efter hverandre læns for Penge. Senad Morgensstunden stilledes de ad, og den Ene, navnlig Peder Hansen, som var en af dem, der havde tabt alle sine Penge i Spillet, fandtes om Morgenen druknet ved Skibsbroen.“

De nævnte Beshyldninger bleve et Par Dage efter Valget gjentagne i forförtet Skikkelse i „Berl. Tid.“ og „Fædrelandet“ med den Slutnings-Bemærkning: „Hans Hansen erkjendte alle Anklage-Punkterne og benægtede ikke en eneste af dem, . . . og erklærede højt og tydeligt fra Talerstolen: at han havde forelagt hele Sagen for Balth. Christensen, og at denne havde svaret, at deri ikke laa Noget, som kunde forhindre hans Valg.“

Paa denne Indrykkelse gav „Bondevennernes Selskab“'s Formand, Balthasar Christensen, et meget omstændeligt Svar til Redaktøren af „Berl. Tid.“, dateret 8. Oktbr. Af dette Svar, der ogsaa indrykkedes i „Almuevennen“, gjengive vi følgende Uddrag:

1. „Deres Beretning siger, at „En af Valgerne i Henhold til Retsakter, som vare deponerede hos Valg-Bestyrrelsen, oplyste og godtgjorde, at Hans Hansen havde været arresteret i Kjøbenhavn fra 9. Januar til 7. Maj 1836 som mistænkt for Delagtighed i et hos Anders Christensen i Kjøng begaaet Tyveri, men at han, uden at Aktion anlagdes, blev løsladt.“ Jeg har ganske rigtigt svaret ham (H. Hansen), at „deri ikke laa Noget,

som kunde forhindre hans Valg." Naar Kjøbenhavns Politi-Direktør har fundet, „uden Aktions Anlæg“, at maatte løslade en for Tyveri mistænkt og for denne Mistanke i 4 Maaneder arresteret Almuesmand, tør man holde sig forvisset om, at denne maa have været fuldkommen uskyldig, og at Arrestationen har været en af disse sørgelige Vilkaarligheder mod „simple Folk“ og simple Folks personlige Ret og Frihed, der kun altfor ofte kan lægges Politiet til Last. Hos os, hvor den Retsforfulgte, til Stam for vor Tid og vore Love, ikke har Udsigt til ved hans Forholds Quatjendelse ved Domstolene at faa Opreisning for hans personlige Friheds Berøvelse, men vel Udsigt til kun at blive fritkendt med den plettende Tilføjning af et: „for videre Tiltale“, vilde Politi-Direktøren visseelig have søgt anlangt en Justitsaktion, dersom denne havde frembudt den allermindste Chance mod Hansen. Jeg tvivlede og tvivler derfor heller ikke paa, at der i dette Hansens Mellemværende med Kjøbenhavns Politi-Direktør ikke findes Noget, der med Skjæl og Føje tør ansøres mod den Forstnævnte. Thi at have maattet lide og lide Uret, er endnu ingen Brøde eller Vanære, og er der Brøde eller Stam tilstede i dette Mellemværende, er det i det Mindste ikke hos Hansen. Snarere forekommer det mig at maatte vække Forundring og Fortrydelse, at man om dette Forhold har kunnet erholde og deponere Retsakter. Jeg troer, at Politi-Direktøren eller vedkommende Autoriter ved Meddelelsen af disse Retsakter har tilladt sig, hvad der er utilladeligt, og hvad der heller ikke i Almindelighed tillades; men det forekommer mig i ethvert Fald, at Hansen, den ringe „Indsidders og Bomuldsvævers“ borgerlige Agtelse har faaet en Stor-Tyrns uafviselige Cres-Kjendelse og Opreisning derved, at han — trods dette og mod en Mand som Prof. Clausen — har kunnet erholde 570 Medborgeres Stemmer til Rigsdagsmandens Hæderspost.

2. „At han af Kjøbenhavns Politi har kunnet faa og har maattet modtage et Tilhold og en Trudsæl, som den anførte, synes vistnok at være bestræmmende og sørgeligt, men — for os og vor Politi-Væsen, ikke for ham, dersom han ellers, som jeg vist haaber og tror, er en uskyldig og hæderlig Mand. Imod den Fornælse af hans Bekjendtskab med vort Politi vil for Resten Rigs-

Forsamlingen, der vil have at stadfæste eller forkaste hans Valg, vel vide at beskytte ham.

3. „Beretningen omtaler endvidere, at han i Februar 1843 skal have deltaget i udsvævende Kortspil hele Natten med forskjellige Personer, af hvilke En, der havde tabt alle sine Penge, samme Morgen fandtes druknet.“ Jeg tør ikke benægte, at dette muligvis har været Tilfældet, men har det kun været denne eneste Gang, at han har spillet hele Natten, og er det, som bekendt, intet mindre end sjældent, at selv Fyrster og Prindsjer uden Skade paa Ære og gode Navn have turdet spille mange hele Nætter igjennem, og det dog virkelig tidt med helt „forskjellige Personer“, saa kan denne enkelte Nats „udsvævende Kortspil“ dog vel ikke tilregnes H. Hansen saa strængt, at han derved skulde være bleven uværdig til Valget. At En af de Medspillende tabte sit Alt og derefter „fandtes druknet“, skal dog vel ikke forstaaes som en Sigtelse mod H. Hansen.

4. „Beretningen omtaler endelig, at han ved sin Arrestation i 1836 var i Følge med en forhenværende Forbedringshus=Fange, men den omtaler ikke, om dette Følge ikke var et rent tilfældigt, og om denne forhenværende Fange overhovedet ikke var udenfor H. Hansens nærmere Bekendtskab eller Omgang. Jeg har Grund til at antage, at deres Samværen ved Arrestationen var aldeles tilfældig. At han, det dengang blodunge Menneske (21 Aar al.), under sit 8 Dages Ophold i Rjøbenhavn skal have logeret iblandt andet hos den berhøgtede Bordelvært Nagel i Kongensgade, medens hans Arrestation imidlertid foregik hos „en Madame i Holmensgade“, vidner vistnok om, at han paa den Tid i det Mindste har ført et noget letfærdigt Levnet; men ligesom maaste ikke saa ganske saa og værdige Rigsdagsmænd kunde være ilde nok tjente med en minutios (smaalig) Granskning i deres Ungdomslivs Historie; saaledes synes det i al Fald klart, at disse enkelte med en saa hadesuld Kunst=Færdighed grupperede Fakta i sig selv kun bevise meget Lidet, og navnlig ikke det, hvorpaa det her kommer an. . . . Men i ethvert Fald vil denne Almuesmands Valg upaatvivlelig have en gavnlig Følge for hele Landet. Bore Loves og Dvrigheders altfor ofte vilkaarlige og staanseløse Behandling af simple Folks Ære, Navn og Rygte vil, naar Rigsdagen

stal paafjende H. Hansens Admissibilitet (Udgangsret), blive underkastet en Prøvelse og Dom, der næppe vil blive uden Frugter for Menigmands Retsstilling i Samfundet i flere Retninger."

Af hvad der senere fremkom offentlig om og i Anledning af denne Valgsag anføres endnu Følgende: Eiler Hagerup fortalte paa Valg-Tribunen, at for det omtalte Kortspil, der af Politi-Retten i Præstø var bleven anset for Høfskabs- og Hædersspil, blev H. Hansen idømt en Mulkt af 10 Rbl., men derimod ved Overretten frifunden for Tiltale. — Flere af Præstø Borgere fortalte, at det var første Gang H. Hansen havde spillet Pengespil der i Byen og har ogsaa været den sidste; „Almuebennen" ophøjste, at det hele Tab i det „vilde Spil" efter Sigende kun bestod af 2 à 3 Mark, og H. Hansen senere under Navns Nævnelser: „Min Gevinst, huster jeg ret vel, bestod i fri Fortæring, der saavidt jeg erindrer var 1 Mk."

Uagtet Hans Hansen var sig bevidst aldrig at have gjort sig skyldig i nogen i den offentlige Mening værdiløsende Handling, og uagtet det stod tydeligt og klart for ham og hans politiske Venner, at den sande Bevægelsesgrund til Striget og Stormen imod ham var politisk Hæd og Misundelse, og intet andet end dette, udfløkket i ufordragelige og hykkelske Klærtejhjerner, fordi man frygtede for, at han vilde sejre og virkelig sejre i Valgkampen; saa var den fattige og forbringsløse Indfærd højhjærtet og frifindet nok til at træde tilbage fra det høje Tillids-hverv, der var blevet ham overdraget Han viste sig derved som en ædel Heltefjæl ligeoverfor en lurende og larmende Spionskare, anført af Præster. Nogle Dage før Rigs-Forsamlingens Sammentræden tilmældte han den daværende Justits-Minister Barde-nfleth, at han neblagde sit Mandat. Den Skrivelser,

hvori dette Stete, er dateret „Mern pr. Præsto den 16. Oktbr. 1848“, blev oplæst i Rigs-Forsamlingens 3. Møde, staar indrykket i sammes Tidende og i andre Blade og lyder saaledes:

„Underdanigst Promemoria! Undertegnede Indsibder og Bomuldsvæver Hans Hansen i Nørre-Mern i Præsto Amt, der er udvalgt til Rigsdagsmand for dette Amts 4. Valgdistrikt, har ikke kunnet forblive uvidende om eller uberørt af den Mening, der udenfor min egen Kreds har gjort sig gjældende imod bemældte mit Valg. Jeg troer at kunne og at burde bøje mig for denne Opinion, og dette falder mig saameget lettere, som jeg ikke blot er overbevist om, at jeg efter mit Lands Love har Ret til at fordre mig anerkjendt i den Hæderspost, hvortil et saa overvejende Antal af mine Medborgere i min egen nærmeste Kreds ved deres Agtelse og Tillid have faaret mig, men som jeg tillige kan give mig selv det Vidnesbyrd, at jeg ikke fortjener og med Guds Hjælp aldrig skal fortjene den haarde Dom, hvormed man udenfor min Kreds ikke tager i Betænkning at stemple mig. For saaledes ikke at give Anledning til Brydninger og Vanfæligheder, der let kunde være skadelige for Føllefrihedens Sag og besværlige for denne Sags Fortjæmpere, unblader jeg ikke herved underdanigst at anmelde for Deres Excellence, at jeg ikke kan give Møde paa Rigsdagen, og derfor maa bede om nyt Valg foranstaltet for mit Distrikt. Underdanigst Hans Hansen.“

Hans Hansen havde saaledes frivilligt bøjet sig for Stormen og forblev hjemme i sin fattige Indsibderstue, hvor han, uden at lade sig anfægte og forstyrre af Stormfuglenes hæse Strig, Natuglernes søle Hyl og Eiler Hagerups falste Ord, røgtebe sin daglige Gjerning med samme Trostab som hidtil; men samtidig dermed udfolbede han en saa utrættelig Dygtighed saavel i Tale som Skrift i bondevenlig og frihedsvirkende Retning, at han stadigt befæstebe sig mere og mere i sine Standsfællers og andre jævne Medborgeres Tillid, og hans Indskydelse voxede Dag for Dag. Men Følgen heraf

var og blev da ogsaa den, at Habet fra de saakaldte „Intelligentes“ og Fornemmes Side vedblev at forfølge ham til hans Død.

Efter Svigerfaderens Død enedes han med Svigermoderen om, at hun, med Samtykke af Godsejeren, Grev Knuth til Lilliendal, skulde overdrage ham sit Fæstested, imod at han ved en Aftægtskontrakt skulde fikre hende Ophold m. m. i hendes øvrige Levetid. — Under 13. April 1857 oprettedes, foreløbigt paa ustemplet Papir, en saadan Kontrakt, der tillige understreves af Entens Broder, Hmd. Ole Hansen, som hendes Lovværge, men derimod foreløbigt ikke af BitterlighedsBidner. Den paafølgende 27. April modte alle Paaagjældende paa Godskontoret, hvor Enten afleverede sit Fæstebrev, og H. Hansen modtog da i sammes Sted sit Reversal-Fæstebrev. Enten modtog den 1. Maj Aftægtskontrakten, hvori hun blandt andet forpligtede sig til Følgende: „Saalænge min nuværende Svigersøn og min Datter lever, forbeholder jeg mig Ret til og forpligter mig til, saalænge jeg lever, at gaa til deres Bord og bespises som de selv. Skulde det uførmødentlige Tilfælde indtræffe, at baade min Datter og nuværende Svigersøn skulde ved Døden afgaa, førend jeg, Johanne Hansdatter, forbeholder jeg mig følgende Afgifter“ osv. Da Godsejeren ikke havde været at formaa til at fikre Enten den betingede og indrømmede Aftægt, for det Tilfælde, at hun overlevede sin Svigersøn og Datter, saa blev det fidsnævnte Punkt ubeladt af Originalkontrakten som betydningsløst. For Husfreds Skyld maatte H. Hansen efter et Aarstids Forløb imidlertid søje Enten i at tilføje Kontrakten, som havde været i hendes Bærge i over 5½ Aar, den aldeles betydningsløse Sætning med forandret Aarstal.

Som allerede nævnt, mistede Hans Hansen den 15.

Februar 1860 sin Hustru, og vedblev nu at være Enkemand indtil i Novbr. 1861, da han indlob sig i nyt Ægteskab med Pigen Maren Albrethsdatter, med hvem han ligeledes levede et hjærligt Ægteskab indtil sin Død.

I Sommerens Løb 1862 fik den ovennævnte Aftægtskone, tilskyndet dertil af Andre, det Indfald at ville have sin egen Bolig og særskilt Undertag. Hun henvendte sig med stærke Klagemaal over H. Hansen til Grev Knuth og Gods-Forvalter Mogensen, men Begge vare for retsfindige Mænd til at ville indlade sig med den sledste og „ufredsommelige Kvinde“. Da hun imidlertid havde bragt i Erfaring, af Sognesoged Lars Larsen i Sægeby — denne „de Stores“ velbekjendte tjenstvillige Haandlangert, naturligvis i alle store og gode Handlinger — samt Hmd. Peder Sørensen i Mern, just ikke vare meget venligsindede mod H. Hansen, henvendte hun sig til disse Mænd om Raad, og hendes Gang til dem var ikke forgjæves. Den „hæderlige“ Lars Larsen, der vist aldrig har forsømt den kristelige Pligt: „at besøge Enten og Faderløse“, var endog strax villig til at ville kjøre for Enten til Amtmand Brun, for at forevise den formentlig forfalskede Aftægtskontrakt, og henstille, om der var nogen Anledning tilstede til kriminel Undersøgelse. Lars Larsen stod jo i et ventligt Forhold til Amtmanden, hvis første Stiller han jo havde været ved Folkethings-Valget i Bræsto 1861, hvorimod H. Hansen ikke blot havde været Modkandidaten Casles Stiller, men havde endog med mange Andre protesteret mod Gyldigheden af Amtmandens Valg. Hvorom Alting er, en kriminel Undersøgelse indleedes mod H. Hansen den 15. Decbr. 1862 ved Bordingborg nordre Dirls Extraret i Bræsto, hvortil vare indbarslede, foruden Enten og hendes Broder (Ladværgen), endnu Sogne-

foged Lars Larsen, den nævnte Gmb. Peder Sørensen, 3 andre Husmænd, men mærkelig nok ikke H. Hansen. I dette og i nogle paafølgende Retssmøder — til hvilke fibste Sidstnævnte ogsaa indvarsledes for at afgive Forklaring — indvilde Enten og alle hendes Vidner sig i de mest aabenbare Selvmobfigelser, hvilket Retssakterne tilstrækkeligt godtgjøre, og med Undtagelse af Lars Larsen, der ikke opfordredes dertil, bekræftede endelig alle Vidnerne deres afgivne Forklaringer med Lovens Ed. Dette skete den 30. Januar 1863. Samme Dag havde Lars Larsen anmeldt for den konstituerede Dommer, Fuldmægtig Tommerup, at „Enten havde beklaget sig over, at hendes Liv havde været efterstræbt af Hansen og Hustru“, det vil sige, som det Følgende skal vise, han var bleven sigtet for — paa tænkt Giftmord. Ved sin Hjemkomst samme Dags sildige Aften erfarede han af sine strigende Børn, at Politiet og Lars Larsen havde været der og medtaget „Moder og Madmoder“ hen til et Sted i Byen. H. Hansen begav sig strax hen til det betegnede Sted, hos Gmb. Rasmus Pedersen i Sønder-Mern, hvor en Politi-Net var bleven sat, og Udsaldet af Forhøret blev, at Tommerup ved Midnatstid lod H. Hansen transportere til Præstø, hvor han forblev under Anholdelse, indtil han den næste Dag kom i Forhør, og da forlangte til Protokollen, at en autoriseret Læge uforsøvet skulde undersøge Entens Sundhedstilstand. Distriktslæge Frost i Præstø blev da beordret til endnu samme Dag at undersøge hende. I den af ham til Retten afgivne Attest anføres efter Entens Forklaring til ham, at hun antog sit Ildebefindende for 2 Dage siden for at være „Forkjølelse“, samt at hun udtrykkeligt bemærkede, „at Mælken og Raffen, hun fik de nævnte Dage (da hendes Liv var blevet „efterstræbt“), blev til dem Alle skjæntet af samme Kande,“ „men jeg (vedbliver

Lægen) anser det for meget mistænkeligt, og antager, at en eller anden Gift er bibragt hende, men paa hvad Maade eller hvad Slags, kan jeg ikke afgjøre. Med Undtagelse af, at den gamle Kone er noget tunghør, ser hun forøvrigt sund og rask og velnæret ud, og har en meget god og ren Seng at ligge i." Paa denne Attest grundede Dommeren, Justitsraad Manthey, et Arrestdekret mod H. Hansen. Ogsaa dennes Kone blev belagt med Arrest. Noget Kaffebrum og en for Rotter i Loftet hensat Grød, som man havde medtaget fra H. Hansens Hus, blev kemisk undersøgt af Apotheker Larsleff i Præstø og derpaa indsendt til Kjøbenhavn til Undersøgelse af Sundheds-Kollegiet, der „intet Mistænkeligt, endnu mindre Gift“ fandt deri. Under hans 6 Ugers lange Arrest optoges der Forhør i Sagen, men ogsaa nu fremkom de største Selvmødsigelser fra Enten, Lars Larsen og de øvrige Vidner.

Som et mærkeligt Bevis paa den Opfygt, som Hans Hansens Fængsling vakte blandt hans Sognefolk, og den oprigtige Deltagelse, som en Del af dem lagde for Dagen, kan nævnes, at efterat man havde forvisset sig om hans Uskyldighed, indgave 33 Mænd et Andragende til Politi-Retten om hans Løsladelse. Det løb saaledes:

„Til Bordingborg nordre Birts Politi-Ret! Angaaende Arrestationen af Bæver Hansen i Mern have vi Undertegnede, da forffjællige Rygter, siden denne Handling's Foretagelse, have krydset hverandre, hvoraaf rigtig nok de Fleste have lydt til Hansens Fordel, søgt nærmere Oplysning herom, fordi vi, støttende os til Rygternes Udsagn, fik Anelse om, at Bæver Hansen dog muligvis var sigtet for Mere, end strængt taget var berettiget mod ham, nemlig attenteret Gistmord mod sin forhenværende Svigermøder. Vi søgte disse nærmere Oplysninger ved at henvende os til bemældte Hansens Svigermøder, hvis Udsagn vi antog den ærede Ret

lagde til Grund for sin Fremgangsmaade, for at høre hendes Udsagn om og Forhold til bemældte Sag, fremført af hende selv; men det frapperede os i høj Grad, at Sagen var taget saaledes som det er, da hun paa det Bestemteste paastod, „at hun ikke alene ikke havde mærket det Mindste til saadan Hensigt, men ej heller i fjerneste Naabe havde Mistanke om eller Frygt for saadant.“ Thi naar Hansens Svigermoder, mod hvem Attentatet skulde være rettet, og som vel især eller dog for Størstedelen skulde være berettiget til at nære og angibe Mistanke, ikke alene ikke har mærket det Mindste til saadan Hensigt, men ej heller i fjerneste Naabe havde Mistanke om saadant; saa har det forundret os, at den ærede Ret, som dog vel ikke er alvidende, har kunne faaet en saadan Mistanke, ja, hvad mere er, at den har kunne faaet lovlig Grund til at lade Folt og navnlig Bøver Hansen arrestere derfor. Af Hansens Svigermoders videre Forklaring fremgik det vel, at hun om Tirsdagen og Torsdagen for Hansens Arrestation, som stete Fredag Aften, havde haft Dptastelser, hun troede hidrørte fra „Feber“, da hun ikke i fjerneste Naabe antog at have nydt nogensomhelst Spise eller Drikke, som ved sin Afsmag kunde berettigede hende til at tro, at det var Aarsagen. Hun meddelte endvidere, at Hr. Distriktslæge Frost fra Bræstø indfandt sig hos hende om Lørdagen for at undersøge hendes Tilstand, og at han, trods hendes (Hansens Svigermoders) Benægtelse, vilde gjøre gjældende, at hun havde faaet Noget ind at optaste af; men denne Paastand maa dog anses for at være for ufuldkommen til heraf at kunne udele nogensomhelst Mistanke, da vi ikke antage, at nogen Læge 2 á 3 Dage efter kan se Aarsagen til et Mennekses Dptastelse, naar han ikke ser det Dptastede. Det sker vist ikke sjældent, at et Menneffe faar Dptastelse, uden at det som Surrogat til sine Fødemidler har faaet et eller andet Brætmiddel. Bemældte Læge paastod tillige — efter Konens Udsagn —, at hun ingen Feber havde hverken med Kulde eller Hede, naattet hun forsikrede, hun laa i en stærk Svøb. Efter det af Konen saaledes Meddelte skjønte vi ikke andet, end at Lægens Erklæring, naar den strider saa meget mod Konens Angivelser (N.B. Alt efter hendes eget Udsagn), ikke kan være berettiget til at tages saameget i Betragtning, da han ikke har set det Dpta-

stebe, og altsaa støttet sin Paastand alene paa Formodning. Ifølge det Foransførte forekommer det os, at den ærede Politi-Ret ikke af Sagens Stilling og Banffelig-
hed kunde være blevet ansporet til at anholde og belægge Bøver Hansen med Baretægts-Fængsel, hvorfor vi haabe, at den ærede Ret, efter de Oplysninger, som nu synes at være tilstede for Hansens Ufftyldighed, vil løslade ham. Men skulde den ærede Ret, imod Forventning, ikke tro at kunne løslade ham, tillade vi os paa Hansens Begne at udbede os en Udskrift af den, ifølge Grundloven af 5. Juni 1849 § 85, affagte Kjendelse; og reservere vi os forøvrigt al mulig Ret til at have vor Opmærksomhed henvendt paa Sagen under dens Behandling for Retten som til at fremdrage denne Sag for Offenheden."

Af de Mænd, der havde underskrevet dette Andragende, indkaldtes 4 derpaa for Retten for at afgive Forklaring over, om ogsaa Enten virkelig havde gjort sig skyldig i i de omtalte Selvmodsigelser. Retten havde hidtil ikke af Forhørerne kunnet faa Dje paa dem. Heldigvis havde man to uvedkommende Vidner paa Entens Ord, og Udsagnet blev derfor lovligt bevist den 12. Martz. Samme Dag blev H. Hansen løsladt, hans Kone var bleven det tre Dage tidligere. Undersøgelses-
Akterne i begge Sager bleve derpaa sendte til Amtet, der ikke fandt Anledning til Sags Anlæggelse imod ham, hvad Gift-Historien angik, men derimod beordrede Sag „for bedrageligt Forhold" i Anledning af Aftægtskontrakten. Procurator Hjort blev beskiftet som Aktor, Kammeraad Ringberg som Defensor i Sagen. I Aktors Indlæg af 20. April hedder det: „Da det forøvrigt ikke er forandret Noget i Kontraktens Indhold (end en forandret Dato i Paategningen), og Paategningen ikke gjorde yderligere stemplet Papir fornødent, saa véd jeg ikke, om deraf kan uledes Noget til Støtte for Aktionen, endffjønt det er denne Omstændighed, der har givet Anledning til Undersøgelsens Indledning."

Han androg paa, at Tiltalte frifindes „for videre Tiltale, mod at betale Sagens samtlige Omkostninger.“ Den 4. Maj gav Defensor sit Tilsvaer i Sagen, drog i samme uden Sty alle de Forklaringer frem, som i Sagen vare fremkomne mod H. Hansen, prøvede og vejede dem med en Sikkerhed og Dydighed, der fortjener al Paa- skjønnelse, og viste, at alle disse Forklaringer vare for lette til at danne noget lovligt Bevis imod ham, hvis Ufkyldighed i det paafigtede Forhold syntes klar, og efter at have nedlagt Paastrand om, at der tillægges H. Han- sen „fuldstændig Frifindelse og Sagens Omkostninger paalægges det Offentlige“, slutter han sit Indlæg med følgende sande og værdige Ord: „Det er notorisk, at Tiltalte staar i Spidsen for eller er en af de virksomste Deltagere af et stort politisk Parti her paa Egnen, der, man bømme forøvrigt om dets Virksomhed og dets Maal, som man vil, ikke kan fratjende det fuld Veretligelse i et konstitutionelt Liv. Dette Parti staar skarpt imod et andet politisk Parti her paa Egnen, og da begge Par- tier ere menneskelige Strøbeligheder undergivne, er det en Selvfølge, at Partiernes Bitterhed, for ikke at sige Had, i de politiske Forhold gaar over paa de private, og dette har næppe været uden Indflydelse med Hensyn til de af Forskjællige afgivne Dplysninger under Sagen.“ — Den 18. Maj affagde Dommeren, Justitsraad Man- they, Dom i Sagen, der lød paa, at H. Hansen fri- fandtes „for videre Tiltale og imod at betale Sagens Omkostninger.“ I Doms-Præmisserne anførtes blandt andet følgende Motiver: „at Enten er et gammelt, sva- geligt og døvt Bønde-Fruentimmer“ (se Lægen Frost's Attest, S. 341), „som ikke kan læse Strift, og at det ses, at Tiltalte ikke er ukyndig i Affattelsen af Dokumenter“. Kort forud havde Dommeren udtalt for H. Hansen den Er- kjendelse: „at om end H. Hansen ved denne Lejlighed

havde lidt en stor Uret, saa kunde han trøste sig ved Gud og sin Samvittighed, og at der var flere og fornemme Mænd, som havde lidt en større Uret." H. Hansen appellerede Dommen til Overretten. En Overrets-Profurator Jakobsen — tidligere Sagfører for Lars Larsen i en vis Kornsag — ansøgte, mærkeligt nok, Justits-Ministeriet om Tilladelse til at beskikkes som Aktor for Overretten, Overrets-Profurator Alberti tilbød sig at være H. Hansens Defensor, beskikedes dertil og indstillede snart til Retten om at faa en lang Række mangelfulde og utilstrækkelige Oplysninger i Sagens Alter nærmere oplyste gennem nye Forhører. Retten bifaldt de fleste af hans Indstillinger, men ikke alle, jaaledes ikke at faa nærmere oplyst, hvorvidt Lars Larsen havde sagt: „at han kunde faa Enten til at sige, hvad han vilde have.“ Nye Forhører bleve nu optagne, og endelig afsagdes i Marts 1864 Overrets-Dommen, hvorved H. Hansen fuldstændig fri fandtes for Aktors Tiltale, imod at betale Sagens Omkostninger for begge Instancer.

Saaledes havde H. Hansen faaet en i det Væsentlige tilstrækkelig Oprensning ved Domstolene for de Forfølgelser, han i henvend halvandet Aar havde været Gjenstand for. Hadets Ild ulmede dog under Asten, og efter et Par Aars Forløb brød den atter ud i lys Lue. Han var nemlig i Slutningen af 1861 bleven valgt til Sogne-Fors-tander; men Forstanderskabets Formand, Gods-Forvalter Boserup paa Høvdinggaard, viste ved flere Lejligheder, at han troede, ifølge sin store Intelligens og høje Stilling i Samfundet, at være en Stormagt ligeover for Ubethdeligheden, den fattige Bomuldsvæver. Her skal kun ansføres tre af de stedfundne Sammenstød mellem dem. Nogle Dage efter H. Hansens Fængsling den 30. Januar 1863 sammentalste Boserup et For-

standerflabs-Møde, i hvilket han efter høje Beklaget udbød med himmelvendt Blif: „Nu maa vi suspendere ham som Medlem af Forstanderflabet!“ og da der udtredes Trivl, om at Forstanderflabet var berettiget dertil, svarede Boserup: „Det er efter Loven!“ Efter sin Løslabelfe gjorde H. Hansen i et Forstanderflabs-Møde Formanden opmærksom paa den ulovlige Suspension, men nu hed det: „Troer De da, jeg vilde samarbejde med Dem, saalænge De sad derude i Præstø?“ — En i Udbn Sogn boende Indfiddes-Familie (Jens Pedersen), der var forsørgelsesberettiget i Mern Sogn, havde længe været hjemføgt af haarde Sygdomme og stor Nød. Paa et Bønfrift af H. Hansen og en anden Sogne-Forstander, Gmb. Rasmus Hansen i Taagebn, udbetalte Præsten Kallenbach, der var Formand for Mern Fattigvæsen, ialt 5 Rdl. til den nødlidende Familie. Dette skete 1865. Ved Fattigregnskabets Revision i 1866 fremkom hint Bønfrift samt en Regning fra Udbn Sogns Fattigvæsen, og Udbetalingen af Mern Fattigkasse for Jens Pedersens Familie udgjorde ialt 22 Rdl. Disse Penge skulde H. Hansen, efter Boserups Paastand, tilbagebetale. Regningen fremlagdes ikke. Da H. Hansen gjorde opmærksom paa, at han og den kort forud afdøde Rasmus Hansen havde i Forening kun bedet for Familien, og at det var Præsten, der havde handlet og tilmed handlet menneskeligt; saa lod den kloge og fromme Formands Ord: „De Døde skal man lade i Fred, og Præsten maa man ikke blande i Sagen, thi han var nødt til at gjøre, hvad han har gjort.“ Efter hans Mening kunde man imidlertid afvente, „hvad Sognets Hartkornsbrugere vilde sige herom.“ En Klage til Forstanderflabet udfærdigedes, ovennævnte Lars Larsen tog sig med stor Iver af at samle Underfrifter paa den i 3 af Sognets Byer, og Gmb. Peder Sørensen fik saa Klagen til at underkrives

i Mern, men den Sidste vandt blandt samtlige Byens Gaardmænd kun 1, siger og skriver kun en Underkrift; hvorimod „den gode Peer“ vandt desmere Spot og Latter. „Vi kan godt lugte Lunten,“ mente Nogle, og Andre talte saa smaat om, at de magelig kunde „fjælne en Nævepels fra et Faareffind.“ I næste Forstanderskabs-Møde forlangte Formanden, at H. Hansen skulde betale de 22 Rdl. af egen Lomme, da „flere af Sognets Beboere fordrede det“, men Regningen fra Udby vægrede han sig ved at fremlægge. Denne Vægning aabnede Dine paa 3 af Forstanderskabets Medlemmer. Et Tilbud af Formanden om, at Forstanderskabets Medlemmer kunde paa ligelig Maade fordele denne Udgift paa sig selv indbyrdes, fraraadte H. Hansen at gaa ind paa, og Sagen blev atter udsat. I Mødet i Juli Maaned fremkom Formanden med en forud af ham affattet Kjendelse, hvorefter H. Hansen enten inden 8 Dage skulde betale de 22 Rdl. eller i modsat Fald suspenderes som Medlem af Forstanderskabet; for at faa en Stemmes Overvægt, maatte han true med, at dersom H. Hansen ikke blev suspenderet, hvis han ikke betalte de 22 Rdl., vilde han (Boserup) udtræde af Forstanderskabet. H. Hansen protesterede mod Formandens Dommer-Myndighed og fordrede til Protokollen Sagen henvist til Amtsraadets Afgjørelse; men Formanden foretog sig intet Skridt i saa Henseende, hvorimod han berammede et nyt Møde den 1. August. Skjont H. Hansen ikke blev indvarslet til dette, indfandt han sig dog; men da han ikke havde betalt de 22 Rdl., fór Formanden op og forlangte Hjælp til at smide H. Hansen udenfor. Han fik denne Hjælp af Hmd. Lønne Pedersen (et af Vidnerne i den foran nævnte Kontraktsag) og et andet Medlem, og H. Hansen blev saaledes af Formanden og to værdige Sogne-Forstandere befordret baglænds ud ad Døren, hvorpaa

Formanden, stolt af den udførte Heltedaa, med triumferende Mine smat Døren i for Næsen af den stakkels Synner. Nu var der intet Andet for denne at gøre, end at klage til Amtsrådet over den lidte Medfart og Uret, hvilket han ogsaa øjeblikkelig gjorde. Nogen Tid derefter erhvervede han sig en Attest fra Præsten Lund i Udby, der udviste, at der af Udby Sogn i 1865 var udlagt til Læge og Medicin til den omtalte fattige Familie paa Mern Sogns Regning 17 Rdl. 11 β. Denne Attest tilføjede han Amtsrådet, „for at det heraf vilde kunne se, at Hr. Voserup har haft sine gyldige Grunde til at trods de gjentagne Opfordringer om at fremlægge for Forstanderskabet den af ham paaberaabte Regning fra Udby“. Efter at Erklæring over Klagen var indhentet fra Forstanderskabet, affagdes der i Amtsråds-Mødet den 10. Decbr. 1866 følgende Kjendelse:

„Efterat Sogne-Forstanderskabet under 26. Septbr. d. A. havde afgivet Erklæring over et Andragende fra Bøver Hans Hansen af Mern, i hvilket han, der er Medlem af Forstanderskabet, havde besværet sig over, at Forstanderskabet havde affordret ham 22 Rdl., som han skulde have foranlediget mod Forstanderskabets Willie udbetalte til den i Udby boende men i Mern forsørgelsesberettigede Indsidders Jens Pedersen og Familie, og da han vægrede sig ved at betale samme, havde suspenderet ham som Sogne-Forstander, har denne Sag været forhandlet i Præsto Amtsråds Møde den 10. dennes. — Raadet kunde efter de modtagne Oplysninger ikke finde, at Sogne-Forstanderskabet havde nogenjomhest Berettigelse til at affordre Hans Hansen de ommæltede 22 Rdl., allerede af den Grund, at ikke han, men Sognepræsten, havde betalt de omhandlede Penges, af hvilke endda omtrent 17 Rdl. ifkun ere en Refusion af Udby Sogns Udlæg til Læge og Medicin og ifkun 5 Rdl. ere udbetalte i 2 Gange efter hans Unmodning af Sognepræsten, af hvem de saaledes, om de, — hvilket ikke synes at være Tilfældet — af denne vare uretteligen betalte, maatte tilbagebetales. Men endnu mindre Ret

har Forstanderskabet til egenmægtigt at suspendere et Medlem af samme fra sine Funktioner; denne Suspension vil saaledes uopholdeligen være at hæve.

„Hvilket tjenligst meddeles til behagelig Efterretning og Sagttagelse.

Præsto Amtshus, den 12. Decbr. 1866. Brun.“

Endelig komme vi til det tredie og sidste Sammenstød mellem Voserup og Hans Hansen, hvilket var mørkt og alvorligt nok i sin Begyndelse, men endte med den værdige Voserups glimrende Selvforherligelse og med — Latter paa hans Regning. Det sidste Forstanderskabs-Møde for 1866 berammedes til Afholdelse den 28. Decbr., og Voserup maatte bide i det sure Æble ogsaa at indvarsle H. Hansen til samme, altsaa selv aabne den Dør for ham, som han ved Hjælp af Næveretten havde smidt ham ud ad og tilsmækket for. Forstanderskabet maatte naturligvis gjøres bekendt med Indholdet af den ankomne Hjospøst. H. Hansen fik endelig Ordet, men da han viste, at det var Formanden, der havde givet Sagen det vrangte og grundfalske Udseende, som den havde faaet i Forstanderskabet, gif Naturen hos Voserup igjen over Optugtelsen, ja han gif endog saaledes ud af sit gode Skind, at han sprang op fra sit Sæde henimod Bæveren med det myndige Udraab: „Jeg forbyder Dem paa det Bestemteste at bruge saadanne Udtryk, som at jeg har bildt Forstanderskabet Noget ind.“ H. Hansen lod sig ikke forbløffe og fordrede Ret til uforstyrret at udtale sig. Det hjalp, men kun for et Øjeblik, thi Formanden gav sig saaledes til at tale i Munden paa ham, at et Par andre Forstandere foreholdt Formanden mildt det Upassende i hans hele Optræden i denne Sag før og nu. Efter endt Storm skred man til Valg af Formand for næste Aar, og — Udfaldet? Den Mand, der i 18 Aar havde beklædt Formandskædet, blev ikke gjenvalgt: 4 Medlemmer gavede en Gaardmand deres Stemme,

en Husmand fik 1 St. og Boserup 3 Stemmer. **D I-**der, o Sæder! At veje og vippe Boserup, nej det var dog for galt! „Jeg stemmer paa mig selv! De skal dog ikke have deres Krig frem!“ udbød den degradesrede Attenaarige med et kraftigt Slag for sit Bryst. Saaledes fik ogsaa Boserup 4 Stemmer, og ved at tillægge sin egen Stemme „dobbelt“ Vægt, erklærede han sig selv som valgt Formand. En Forespørgsel til Amtet fra 4 Medlemmer, om et saadant Selvvalg var gyldigt, besvarede bekræftende. Synd og Skam vilde det være, om ikke Sligt optegnedes for Nutid og Fremtid. Ordene: „Jeg stemmer paa mig selv!“ kunne jo engang indpræges paa Guds=Forvalter Boserups Bautaften, om han ellers faar nogen.

Om Bomuldsvæver Hans Hansen skal endnu tilføjes, at han af sine Sogne=Medborgere ogsaa hædredes med andre Tillidshverv, foruden det allerede nævnte som Sogne=Forstander. Han valgtes og flere Gange gjenvalgtes til Sogneformand for „Brandforsikrings=Foreningen for rørlige Ejendele i Præsto og tilgrændsende Amter“ og for „Livsforsikrings=Foreningen for Kreaturer i Sjællands Stift“, og vedblev at være det indtil sin Død.

Af Græmmelse over den Medfart, der var bleven ham til Del, navnlig fra Aaret 1862, da Had og Forsølgelser især strømmede ind over hans Hoved, svækkedes hans Helbred Dag for Dag, indtil Døden endelig gjorde Ende paa alle hans Lidelser den 5. November 1867, efter at han havde opnaaet en Levealder af lidt over 52½ Aar. Som Bondemand var han aabenbar en af vor Friheds trofasteste og bygtigste Talsmænd, vel endog en af dens Martyrer.

Hans Hansens Minde leve længe blandt Frihedens sande Venner!

32. Jens Pedersen,

Guardskæller og Sognekoged i Smerup (Præste Amt).

I Stevns Herred, omtrent 3 Fjerdingvej fra Bemmetofte Kloster, ligger Kirkebyen Smerup, hvor den Mand, hvis Livsfærd her skal sildres i nogle lette Træk, levede og færdedes som Fæstebonde i omtrent en Menneftes Alder og i samme Tid ved fin retskafne Wandel, fin tomnunte Virksomhed og fin utrættelige politiffe Samfundsaand flabte fig et Eftermæle, der længe vil leve blandt hans Etlinge og hans Standfkæller i en vid Omegn. For at bidrage til, at hans Eftermæle ogsaa maa leve hos den danffe Bونده rundt om i Riget, levere vi her en kort Livsfildring af ham, idet vi ved samme benytte dels nogle Mindeord, der fremkom om ham ved hans dødelige Afgang, dels nogle private Meddelelfer, vi senere have vidft at tomme i Befiddelse af.

Jens Pedersen fluede forfte Gang Dagens Lys den 14. Januar 1805 i Kirkebyen Haarlev paa Vallo Stiftsgods. Hans derboende fattige Forældre, Gaardsfæfter og Sognekoged Peder Svendsen (døbt 1. Novbr. 1778, † 6. Decbr. 1846) og Hustru Ane Jensdatter (døbt Sondag Septuagesima (23. Jan.) 1785, † 27. Decbr. 1848), havde Nød med at opdrage og forførge deres 6 Børn, og disse maatte derfor tidlig drage ud i Verden, for selv at bryde fig en Bane og ved egne Kræfter fe at blive til noget Dygtigt og Godt i Verden. Efter endt Børne-Opdragelse og Skole-Underviifning konfirmeredes Jens Pedersen af Sognepræften Villemoes 1. Søndag efter Paafte 1819, hvorefter han i nogle Aar deltog i de almindelige landlige Snylter i Fædrenehjemmet. Da han havde naaet den befalede Udftivnings-Alder for Krigs-Tjenesten, traf han ved Sessjonen 1827 „Friløb“, og blev faaledes fri for at tage Mu-

sketten paa Ratten, hvilket dengang var langt værre end nu. Han forlod nu sine Forældres Hus og drog til Kjøbenhavn for at forsøge sin Lykke i den store By. Her fik han Tjeneste som Gaardskarl, Lykken var ham ret gunstig, og ved Flid, Sparsommelighed, Punttlighed og Orden erhvervede han sig Saameget, at han efter 8 Aars Ophold i Hovedstaden kunde tænke paa en egen Husstand. Tanken blev snart til Handling, og den 25. Oktober 1835 ægteviedes han i sin Fødebys Kirke af Sognepræsten Nyholm til sin Fæstensmø Elisabeth Jensdatter (født i Lejerstøfte By den 14. Marts 1809, konfirmeret i Lyderslev Kirke 1823 af Provst Engelbreth), en Datter af Gaardsfæster Jens Jensen i Lystrup (født i Lejerstøfte 1761, † 24. Novbr. 1835, 74 Aar gl.) og Hustru Ane Nielsdatter (født i Tollerød, Terslev Sogn, 1781, † 30. Jan. 1853, 72 Aar gl.). Forinden havde han imidlertid sikret dem et fælles Hjem ved at udalkfordere Fæsteren og selv at fæste den Gaard i Smerup By under Vemmetofte Klostergodse, hvor han noget over 33 Aar senere endte sine Dage. Gaarden, aflydsat for 7 Edr. 3 Fdt. Hartkorn med et Areal af 46½ Ed. Land geometrisk Maal, var i en yderst maadelig Forfatning, Lodden forsømt og Bygningerne faldefærdige. Jens Pedersen maatte derfor først og fremmest arbejde paa den forvandlede Jordlod, og han gjorde det med Lyst og frejdigt Mod, thi han var overbevist om den Sandhed, der ligger i de to gamle Ordsprog: „Bødens Fjed gjør Algeren fed“, og: „Den bedste Gjødning falder af Herrens Sto“. Ved en forstandig og omhyggelig Behandling blev Jordlobden derfor snart saa god, at han kunde henvende sin Opmærksomhed paa de usle, utætte Bygninger. Efterhaanden opbyggede han da Gaardens 4 Længer, anlagde en særdeles nyttig og hensigtsvarende Have og indrettede Alt

saa smukt, nyttigt og tidsvarende, at hans Gaard med
 Rette betragtedes som en „Mønstergaard“ for en større
 Omegn. At han under disse Omstændigheder havde
 meget at kæmpe imod, er indlysende; men understøttet
 af sin trofaste Hustru tabte han aldrig Modet, og hvor-
 vel det havde været rimeligt, om han havde ladet sine
 Tanker mest gaa op i egen Beregning og for egen For-
 del; saa var der allerede fra hans tidligste Tid vaft en
 Frihedsfands hos ham, der ikke tillod ham at indsnævre
 sine Tanker til sit Eget alene. Derfor tog han tidlig
 Del i Alt, hvad der særlig vedrørte hans Stand, slut-
 tede sig nøje til de Mænd, der optraadte som Bonde-
 standens Ledere og Talsmænd, og virkede efter sin bedste
 Overbevisning i Forening med disse. Han kunde gjøre
 det; thi han var en sjælben opløst Bonde, begavet med
 en sund Dømmekraft og en fast Villie til at fremme,
 hvad der efter hans inderligste Overbevisning var Ret.
 Saaledes var han den Første, der med Besindighed men
 alligevel med Alvor og Bestemthed virkede for Natu-
 ralarbejdets Afløsning paa Klosterets Godsfer,
 og han nød den Glæde at se sine Bestræbelser i saa
 Henjænde kronede med Held. I sine nærmeste Omgiv-
 velse var han en saa anset Mand, at han hædredes
 med det ene kommunale Tillidshverv efter det andet.
 Han var saaledes Sogne=Forstander i 17 Aar fra
 1841 og fra 1850 til 1861, derunder indbefattet Fat-
 tig= og Skole=Forstander, samt fra 1856 til 1861
 tillige Skolepatron; — han var Sognesogeb i 24
 Aar fra 1845 til sin Død; — han var Læge=mand
 i 14 Aar fra 1848 til 1862; — han var Amtsrads-
 medlem i 6 Aar fra 1850 til 1856; — han var Vand-
 og Hegnsynsmand i 10 Aar fra 1852 til 1862; —
 han var Forligsmægler i Thendesager i 15 Aar fra
 1854 til sin Død; — han var Voldgiftsmand ved

Hoveriets Afløsning under endel af Grevflabet Bregentved; Forboniterings-Mand i endel Aar til sin Død; Sne- og Brandfoged samt Ligsynsmand en halv Aar, foruden alle de øvrige kommunale Bestillinger og Ombud, hvoraf vist ikke en kan nævnes, uden at jo Jens Pedersen har udført den, hvilket Alt tilsammen vidner om, at han var en dygtig Mand, og at man havde Tillid til ham. De højere Myndigheder fandt sig alligevel ikke foranledigede til at indstille den dygtige og samvittighedsfulde, men dem sagtens for frifindede Bonde til nogen offentlig Hæders-Bevisning —; noget andet vilde det vel have været, hvis han havde søgt at erhverve sig Stormænds Gunst ved at modarbejde Friheds-Bevægelserne hos sine Standsfæller —, men deri fandt han sig med den største Kølighed og Selvfornegtelse; han fandt i sin gode Selvbevidsthed og i den Tillid og Højagtelse, der fra alle Sider i en meget vid Omkreds vistes ham af hans Standsfæller og af Frihedens Talsmænd, fuld Erstatning for hvad Andre saa tidt anse for at være af uerstatteligt Værd; denne Tillid og Højagtelse betød for Jens Pedersen langt mere end et Sølvfors paa Brystet, hvorvel han kunde have baaret et saadant uden Rødme. — Foruden sine mange kommunale Bestillinger havde han ogsaa endel private Tillidshverv at udføre. Blandt disse bør her nævnes, at han var Medlem af og Ordfører for en Deputation til Frederik den Syvende, hvilken i sin Tid var valgt af Bønderne paa Bemmetofte Klostersgods angaaende Gudsforhold.

I det mere omfattende politiske Liv deltog Jens Pedersen som Faa, og allerede fra „Stænder-Forfatningens“ første Tid samledes han med Ligefindede ved større Møder, opmuntrede, raadede og i snævrere Kredse lebede Forhandlingerne. Da et større Frihedslæs op-

randt for Danmark og den danske Bondestand under Frederik Folketjær, klarede det maasse først allertidligst for ham, at han selv og hans Standsfæller vare frie Mænd. Ved Rejser til de forskjellige politiske Møder, ved Brevvejel med de agtede Mænd: Tscherning, Balthasar Christensen, Alberti, J. A. Hansen og flere Andre sattes han istand til at virke i Frihedens Interesse, og hans Iver paastjønneedes berøvet, at han hædrede med disse Mænds fulde Tillid, som han aldrig svigtede. Han var og vedblev at være en af de oprindelig ægte „Bondevenner.“ — Som ældre Mand ønskede han sig fritagen for nogle af de Byrder, den nye Kommunallov tillægger Kommunens Medlemmer; dette skete dog ikke af Ulyst, men snarere for at give Yngre Lejlighed til at tage fat, hvor han slap. Sine politiske Anskuelser blev han tro indtil sit Endeligt. Han døde den 18. Januar 1869 efter 3 Ugers smertefri Sygeleje, 64 Aar og nogle faa Dage gammel, efterladende sig en trofast Livs-Levsagerinde og 6 Børn, hvoraf Sønnen, Sognefoged Førgen Jensen, er Gaard-Bestyrer for sin gamle Moder (Maj 1871).

At Jens Pedersen var en agtet og afholdt Mand, det viste sig ved hans Forbæstelse, hvor en talrig Stare af de forskjelligste Samsundsklasser levsagede og Sognefogderne i Jurisdiktionen bare hans affjælede Lege- geme til dets sidste Hvilested paa Smerup Kirlegaard. Hans Støv hvile der i uforstyrret Ro! Hans Minde leve i levende Kjærlighed hos Frihedens Venner i Bemmetofte-Eggen og rundt om i Danmark.

33. Mogens Pedersen,

Gaardejer i Thorkildstrup (Kjøbenhavns Amt)

„Naar en mere eller mindre bekjendt og fremragende Mand eller Kvinde i de højere stillede Stænder i Samfundet afaar ved Døden, er en af de nærmeste Følger heraf den, at den Afdødes Livs-Virksomhed skildres i de offentlige Blade med kortere eller omstændeligere Træt. Det er en Slags literær Bystasten, man oprejser til Minde om den Afdøde for Samtid og Eftertid. Der kan ikke indvendes nogen virkelig gyldig Grund imod denne i sig selv smukke Skik; kun var det at ønske, at den bragtes i Anvendelse ikke blot ved den dødelige Afgang af højere stillede Personer, men ogsaa udvidedes, mere end Tilfældet hidtil har været, til virkelig fremragende Personer af det store menige Folk. Der skal i det Følgende gjøres et Forsøg paa at meddele en kort Skilbring af en særdeles hæderlig og i en vid Omkreds højt anset Bonde, forhenværende Gaardejer Mogens Pedersen i Thorkildstrup paa gamle Roskilde (nu Kjøbenhavns) Amt.“ Med foranstaaende Ord indlede vi i et Par offentlige Blade i Begyndelsen af 1869 en kort Livsskilbring af Mogens Pedersen ved hans dødelige Afgang, og vi gjengive denne Skilbring her lidt fuldstændiggjort med nogle senere indhenteede Oplysninger.

Mogens Pedersen blev født i Nabosognet Lyndby den 11. August 1800 og var den Yngste af 13 Sødsfende. Hans Forældre vare Gaardsæster Peder Larsen og Hustru Inger Nielsbatter, en Datter af en Gaardsæster Niels Hendriksen sammesteds. Efter sin Konfirmation i Hyllinge Kirke 1815 og nogle senere Aars Ophold i Hjemmet, kom han i sit 20. Aar i Tjeneste som Avlskarl hos daværende Kjøbmand Jakob Kornerup i Roskilde og vedblev at tjene som saadan, indtil han i 1823

indtraadte i Ægtekab med sin Fæstensmø, en flint Pige, der paa 5. Aar havde tjent hos Slots=Forbatter Bing paa Ledreborg, ved Navn Karen Marie Dalsdatter, Datter af Arvesæste=Gaardmand i Thorkildstrup Ole Mittelsen og Hustru Ane Hansdatter (født i Lejre 1762, † 28. December 1847), en Datter af Gaardsæster Hans Bregentved. Et Par Ord om denne Ole Mittelsen bør her siges. Han var i sin vogne Alder kommen til at tjene som Ladefoged paa Ledreborg, lærte her at kjende sin senere Hustru, der dengang tjente sammesteds som Stuepige hos Grev Holstejn, giftede sig med hende 1794, fæstede strax en Gaard i Thorkildstrup By, flyttede den ud i samme Aar paa det Sted ved Landevejen, hvor den endnu staar, og fik i 1797 Arvesæste paa den. — Denne Gaards Skyldsætning er 8 Tdr. Hartkorn med et Jord=Areal af 80 Tdr. Land Ager og Eng. Ole Mittelsen var den Første der i Egnen, der indførte den Skik at tilvirke „Traadetsv“. Af denne Mand's smukke Gaard — „Eghøjsgaard“ kaldet — og fortrinlige Jorder blev Mogens Pedersen Ejer i samme Aar, som han havde ægtet den ovennævnte Karen Dalsdatter. Hendes Moder, der allerede i næsten 12 Aar havde hensiddet i Entestand og var en aldrende Kone, følte, at Gaardens Drift begyndte at blive hende for vanskelig, og hun overdrog den derfor til sin dygtige Svigersøn, imod at han paatog sig aarlig Afstået til hende og Fædrearsv til hendes 6 øvrige Børn. Med den Alvor og Ufortrødenhed, der udmærker enhver fordomsfri, opløst og fremadstræbende dansk Bonde, stillede Mogens Pedersen sig det strax som sit Formaal, at udvide og forbedre sit Avlsbrug saaledes og saameget, som dets heldige Natur=Beskaffenhed og de theoretiske og praktiske Driftsplaner der fulgtes andetsteds ved Mønsteravlbrug, tiltraadte. Han indførte derfor strax paa sine Marker den dobbelte

Regeldrift og vedblev dermed i den lange Tid af nogle og 40 Aar; og ligesom han var den Første i sin Egn, der begyndte med at mergle sine Jorder, hvortil han endmere ansporedes og opmuntredes 1841 ved en Saarig lille Penge-Understøttelse fra det kongelige Landhusholdnings-Selskab, saaledes var han ogsaa den Første, som der i Egnen lod sine Marker indhegne med levende Bolddiger. Det var derhos stadigt hans ivrige Bestræbelse at eje en udmærket Kreatur-Besætning, og det lykkedes ham i den Grad, at han ved Dyrfkuer mange Gange modtog Præmier for f. Ex. sine Køer, og at man rundt om fra Omegnen hos ham fik en stor Del Tillægskælve til videre Opdræt. Ved sin altid godt vedligeholdte Gaard anlagde han tidligt en stor og saa smuk Have med Frugttræer, Blomsterpartier, høje Buxbomshækker, der stadigt holdtes under Sagen, og forskellige Lysthuse, at den uvilkaarlig længe har maattet tiltrække sig Opmærksomhed hos mangfoldige Besfærende, naar de paa Røstilde-Holbæk Landevej passerede Mogens Pedersens tæt ved Vejen beliggende Gaard nogle faa Bøkseskud vest for „Borrevejle Skov“; og manges venlig Hilsen fra fremmed Mund tiltraabtes den værdige Bonde og hans ligesaa værdige Hustru, naar de i Morgen- eller Aftenstunden om Sommeren sadde ved hinandens Side hist eller her i deres smukke Have og stuede ud over Landevejen, eller naar de med den hjerteligste Taknemmelighed mod Gud samtalede med hinanden om den rige Betsignelse, hvormed Herren havde kronet deres Livs Gjerning. Mogens Pedersen var altid af Overbevisning og i sin hele Færd Demokrat i Ordets ægte og ædle Betydning. Han hang derfor med en næsten barnlig Kjærlighed ved Frederik Folketjær som Staber af den danske Folketjær, og han sluttede sig med inderlig Hengivenhed til de Mænd, der med

sand Oprigtighed virkede for Folkefrihedens Befæstelse og Sejr; og ligesom han med uforstilt Glæde omtalte den politiske Virksomhed, der udvistes af Tscherning, Balthasar Christensen, J. A. Hansen, Kotwitt, Alberti og flere Andre, saaledes udtalte han sig ogsaa harmfuld om denne eller hin Bonde, der paa Rigsdagen svigtede Folkets Sag. Han virkede for Friheden og dens Sejr, saavidt det stod i hans Magt, og hans Indflydelse paa hans Jævnlige var stor. „Hvad mener Mogens Pedersen i Thorildstrup om Sagen?“ Dette Spørgsmaal hørtes ikke sjældent hist og her i Folkethingskredsen, naar Talen drejede sig om en eller anden vigtig Gjenstand. — Som Mogens Pedersens Liv var rigt paa Guds Betsignelse i det Timelige, hvortil ogsaa maa henregnes, at han for endel Aar tilbage saa' sine to Børn, en Søn, hvem han i sin Tid havde ladet nyde en udvidet Undervisning paa Rødding Folke-Højskole, og en Datter, træde ind i ligesaa lykkelige Ægteffaber som det Ægteffab var, hvori han selv levede —; saaledes var det ogsaa trykket af haard Modgang. I Aaret 1826 paadrog han sig en Knæskade, der udvirkte sig til en farlig Benædder, der vel standjedes i at gribe videre om sig, men som indtil hans Død dog efterlod sig et altid aabent Saar, og i 1839 hjem søgtes han af en Høfte-Betændelse, der, efter et Aars Sygeleje i Hjemmet, nødte ham til at lade sig indlægge som Patient paa „Almindeligt Hospital“ i Kjøbenhavn, hvor han under Professor Thals sitre Haand fik sit Helbred næsten fuldstændig tilbage. Med Alderen indfandt der sig imidlertid megen Mæn af de nævnte Sygdomme, der i Forening med Alderdoms-Svagthed fængslede ham til Sygelejet i henved de to sidste Aar af hans Levetid. Under dette Sygeleje bortkaldte Døden hans elskede Hustru, hvem han altid havde omtalt med den største

Anerkjendelse og Kjærlighed, formedelst hendes mange tvindelige Dyder, og hvem han stødte saa uendelig Meget i sit Liv. Mogens Pedersen overdrog derpaa sin Ejendom til sin Søn og Gjenbo, Gaardejer Ole Mogensen, en værdig Søn af værdige Forældre, og han kunde nu glæde sig ved den omhyggeligste Pleje af Søn og Sønnelone. Den 26. Januar 1869 luffede Mogens Pedersen sine Dine i Døben og jordsfæstedes under megen Deltagelse paa Saaby Kirkegaard den ottende Dag derefter. Tre være den brave Bondes Eftermæle!

Mogens Pedersens Stamtafle.

Peder Larsen, Gaardsfæster i Byrdby, [født 1756 † 10/1 1817]; * (gift) med Inger Nielsdatter [født 1759 † 9/1 1829], Datter af Gaardsfæster Niels Hendriksen sammesteds. — Havde 13 Børn, deraf:

Ole Mikkelsen, Arbejstær i Thorkildstrup, Kirkeaa By Sogn [f. 1760 i Drifov i Sjælland, † 17/1 1811]; * 1794 m. Ane Hansdatter [f. 1762 i Lejre † 20/12 1847]. Datter af Gbfafter Hans Bregentved. Havde 7 Børn, deriblandt en Datter Karen Marie (se nedenfor) og Sønnen Jens Olsen, Bøver i Thorkildstrup [f. 22/3 1808].

Mogens Pedersen, Gdejer i Thorkildstrup [f. 11/1 1800 † 20/1 1869]; — * 1828 med ovennævnte Karen Marie Nielsdatter [f. 11/1 1802 † 9/1 1868]. Havde 2 Børn:

1. Ole Mogensen, Gdejer i Thorkildstrup [f. 1/12 1828]; — * 10/1 1856 med Marie Jensdatter [f. 20/1 1831 i Gjerstøvej], Datter af Gdejer Jens Christiansen [i. i Novbr. 1805] og Husfru Helene Nielsdatter [f. i Marts 1802].

4 Børn:

- Christian Tobias Mogensen [f. 10/1 1857 † 10/1 1860].
- Christian Tobias Mogensen [f. 12/1 1861 † 12/1 1862].
- Christian Valdemar Mogensen [f. 22/1 1863].
- Johan Ludvig Mogensen [f. 24/1 1864].

2. Johanne Mogensdatter [f. 7/1 1825]; — * 7/1 1848 med Frederik Rasmussen, Gdejer i B.-Saabye (f. 23/1 1816), Søn af Gdejer Rasmus Vittusson [f. 20/1 1785]; — * 20/1 1815 med Mette Frederiksdatter [f. 1792].

Børn

- Christian Vittus Frederiksen [f. 11/1 1844].
- Peder Frederiksen [f. 21/1 1847].
- Sophie Frederiksen [f. 20/1 1855].

34. Christen Christensen,

Gaardsfæster og Soguesoged i Tybjerg (Præste Amt).

En brav, rettænkende og frisindet Bonde tilendebagte sit Livs Gjerning i sin kraftigste Manddomsalder nogle faa Dage, førend han skulde indtage sit Sæde i Landets lovgivende Forsamling, hvortil hans Vælgeres Tillid for fjerde Gang havde kaldet ham. Hans idlige Bortgang vakte ikke blot Sorg i Hjemmet, hvor en elsket Hustru og 3 Børn følte, hvor haardt Savnet af ham som Egtefælle og Fader vilde blive for dem; men ogsaa rundt om i Valgkredsens hos mangfoldige Vælgere, der tilfulde følte, at de havde mistet en Repræsentant paa Rigsdagen, til hvem de kunde have den fulde Tillid, at han ikke vilde svigte den folkelige Sag, og denne Sorg hos dem fandt sit Udtryk deri, at de i stort Antal fra Kredens nærmere og fjernere Egne ilede til Sørgehuset, for at ledsage den Afvødes jordfæste Levninger til det sidste Hvilested. Den Bortgangne var Gaardsfæster Christen Christensen i Tybjerg.

Christen Christensen jaa' første Gang Dagens Aars den 12. December 1822 i den samme By, hvor han lukkede sine Øjne i Døden. Hans Forældre, Soguesoged Christen Pedersen (født 1780, † 12. Novbr. 1850) og Hustru Birthe Christensdatter (døbt 26. Trin. Søndag, 24. Novbr. 1782, † 15. Juli 1863) havde i Besiddelse en Fæstegaard i den nævnte By. Faderen var ikke blot en retskaffen og i alle Henseender hæderlig, men tillige en for de Tider og efter sin Stilling ret kundskabsrig Mand. Sin allerførste Undervisning nød Christen Christensen af sine Forældre, og da han havde naaet den anordnede skolepligtige Alder, fortsattes denne Undervisning i Byens Skole, hvor den lærelystne og letnæmme

Dreng gjorde raste Fremstridt i Kundskaber under Læ-
 ren Falts trofaste Vejledning. Efter i 1837 at være
 bleven konfirmeret af daværende Sognepræst for Herluf-
 magle og Tjbjerg Menigheder, den senere Stiftsprovst
 Tryde, med meget høje Kristendoms- og øvrige Stole-
 kundskaber, deltog han i en længere Arrække hjemme
 hos Forældrene i disses Landbोगjering med den Flid
 og Trofast, der sømmede sig for en god Søn. Endnu
 et Par Aar senere, nemlig den 24. Marts 1845 (2.
 Paaskefestdag), indtraadte han i Ægteskab med Pigen Mar-
 grethe Christoffersdatter (født 13. Maj 1822), en
 Datter af Gaardsfæster Christoffel Hansen i Tjbjerg
 (døbt Advents Søndag, 29. Novr. 1778, † 7. Febr.
 1828) og Hustru Ane Olsdatter (døbt 11. Trin. Søn-
 dag, 27. Aug. 1786, † 17. Decbr. 1866). Hans Ægte-
 skab velsignedes med 4 Børn, nemlig 3 Sønner og 1
 Datter. Den 10. Oktober 1850 fæstede Christen Chri-
 stensen sin 70aarige Faders Gaard, der er sthidsat for
 næsten 4½ Tdr. Hartkorn Ager og Egn med et Jord-
 Areal af 52 Tdr. Land, af Jordbrotten til Tjbjerggaard,
 den nuværende General P. F. Steinmann. En Maa-
 ned senere afsat hans Fader ved Døden, og Christen
 Christensen havde nu kun at svare Aftægt til sin Moder.
 Det varede ikke længe, før man lagde Mærke til hans
 levende Interesse for sit Fødesogns Anliggender, og i 1852
 blev den 30aarige Mand valgt til Medlem af Herlufmagle-
 Tjbjerg Sogne-Forstanderstab, og han vedblev
 uafbrudt at være det indtil Udgangen af 1867, da han,
 paa Grund af de mange Forretninger i sine øvrige Til-
 lidsposter, frabad sig Gjenvælg. Han var nemlig den
 10. Juni 1856 bleven bestiftet til Lægdsmand for
 Tjbjerg Sogn, den 26. Juni samme Aar var han lige-
 ledes bleven bestiftet til Sognefoged, hvilket tvende
 Stillinger han vedblev at beklæde indtil sin Død. Den

21. Novbr. 1859 valgtes han til Medlem af Præste Amtsråd og gjenvalgtes den 28. April 1862. Christen Christensen var imidlertid bleven bekendt i en større Kredts som en Mand, der ved Siden af sit inderlige og alvorlige Sindelag for Sogne- og Amts-Kommunens Anliggender tillige var i Besiddelse af den fornødne Dydighed og Samvittighedsfuldhed til at røgte de Tilidskærv, der overdroges ham, og da han derhos var en virkelig frisindet og folkeligjindet Mand, fastede en Del Bølgere i Præste Amt 3. Folkethings-Kreds (Næstved), hvor han boede, deres Dine paa ham som deres Kandidat ved Folkethings-Balget den 7. Juni 1864. En Opfordring til ham om at stille sig som Modkandidat mod Kredtsens hidtilværende Repræsentant, den nuværende Landsthingsmand, Gaardjæster Jens Andersen af Skjelby, der navnlig havde Kjøbstadvælgerne imod sig, blev efterkommet, dog først efter ikke faa Betænkeligheder og længere Overvejelser fra Christen Christensens Side. Som frisindet Bønde drog han nødvendig til at stille sig imod en anden frisindet Bønde. Frygten for, at adskillige Bølgere af Landsognene kunde faa ifinde at holde sig borte fra Balget, hvis han ikke stillede sig, og at Kjøbstadvælgerne og de med dem politisk Ligefindebe da nok skulde vide at møde taltrigt for om muligt at forhindre Jens Andersens Valg, gjorde imidlertid Udslaget, da han ikke var uvidende om, at Kjøbstadvælgerne, om galt skulde være, hellere stemte paa ham, end paa Jens Andersen. Christen Christensen stillede sig altsaa til Valg, sejrede med 422 Stemmer mod 323, der faldt paa Jens Andersen, og blev nu Medlem af Rigsdagens Folkething. Det fortjener dog her at nævnes, at den vundne Sejr for en ikke ringe Del skyldtes Modkandidaten, der endog paa Valg-Tribunen talte anbefalende Ord for Christen Christensen, idet han bemærkede, at

han, ved at stille sig, kun vilde give Vælgerne Lejlighed til frit at træffe deres Valg. — Christen Christensen havde lært at indse, at Pressen er en Magt, der kan udøve en større eller mindre Indflydelse, og da han havde gjort den Erfaring, at det lokale Blad, der udgik i Næstved, formebest sit Indhold og sin hele Retning var utilfredsstillende for Mange blandt Landboerne, arbejdede han i Forening med flere andre folteligfindede Mænd ivrigt for Oprettelsen af et nyt Blad, der ved Siden af det ældre fattes istand til at virke i en anden og mere betegnende Retning. Deres Bestræbelser lykkedes, og en ny Avis, der endnu bestaar, begyndte at udgaa i Næstved i Sommeren 1866. Efter Rigsdagens Opløsning den 12. Maj samme Aar i Anledning af Grundlovens paatænkte Indskrænkning gjenvalgtes han som Folkethings-Medlem den 4. Juni, og han var som saadan En af de 44, der forgjæves stemte „Nej“ til Indskrænkningen; ved de almindelige Valg den 12. Oktbr. samme Aar gjenvalgtes han atter for de næste 3 Aar, denne Gang ved Kaaring uden Modkandidat. I Løbet af disse ramte det haarde Slag ham, at den yngste af hans 3 Sønner, en haabefuld Dreng paa 13 Aar, bortfaldtes ved Døden efter et langvarigt og smertefuldt Sygeleje, vel nærmest fordi denne „altid indtil sin Død trodsede al Lægehjælp“. Sorgen herover trykkede den hjærlige Fader i den Grad, at den af Naturen stærke og kraftige Mand selv hentastedes paa et langvarigt og haardt Sygeleje. Vel rejste han sig atter fra dette, men hans Kraft var brudt for steds, og Dødens Dnm gnavede stærkt paa hans Livsstraad. Han følte det sikkert selv, men den tavse og i sig selv indsluttede Mand htrede intet Ord derom til sine Venner — han led og stred, fattet og i Stilhed. Ved Folke-
things-Valget den 22. September 1869 stillede han sig i den Kreds, hvis Vælgerflertal allerede 3 Gange tid-

ligere havde sendt ham til Rigsdagen, og ogsaa nu gjenvalgte han ved Raaring uden Modstand. Hans Livs Dage vare imidlertid talte, han stod allerede ved Gravens Rand, og Tirsdagen den 16. November lukkede den snart 48aarige Mand for stedsse sit Øje og jordsfæstedes den 24. samme Maaned paa Lybjerg Kirkegaard. — Christen Christensen havde i sit Liv flere Tillidsbrev at røgte, og han røgte dem alle med Samvittighedsfuldhed. Den folkelige Sag havde i ham en sand og oprigtig Ven, det saa' man bedst i Folkethinget. Han lod sig ikke bedaare af sagre og snilde Ord, — han var sig fuldkommen bevidst, at det var Vælgernes Tillid, der havde sendt ham til Rigsdagen, og han svigtede aldrig denne Tillid. — I Samlingen 1866—67 var han Medlem af Udvalget angaaende Lovforslaget om Indfødsret for forskjellige Udlændinge, samt i Forening med 29 Andre Medforslagsstiller af et Forslag til en Adresse til Kongen; — i 1867—68 Medlem af Udvalget angaaende Anskaffelse af Materiel og Inventarium til aarlige Øvelses=Lejre, og angaaende Erstatning for Skade, der ved Brandvæsenet bevirkes paa Marker, Haver og Hegn; samt i Forening med 17 Andre Medforslagsstiller af et Lovforslag „om Menighedernes Deltagelse i Valget af deres Præster“; — i 1868—69 Medlem af Udvalgene om Lønninger m. m. ved Søværnet under Udkommando, og endvidere om Hegn; samt i Forening med 28 Andre Medforslagsstiller af Forslag til Beslutning af Folkethinget, hvorved Finans=Ministeren opfordres til at foranledige Stridt i den nærmeste Tid til Omordning af Sportel=Beslutningen. Han var saaledes i den nævnte Valg=Periode Medlem af ialt 5 Udvalg og Medforslagsstiller af 3 forskjellige Forslag.

Hans Dagværk er tilendebragt, men hans Minde vil leve længe blandt folkeligfindede Mænd, og ved hans Grav ville hans Standsfæller ofte udbryde: „Han var en sand frifindet Bonde!“

35. Henrik Larsen,

Gaardsfæller og Sognefoged i Veddinge (Holbæk Amt).

Om det end maa indrømmes, at den Mand, om hvem Talen her i Korthed skal være, ikke ialt var en ligesaa fremragende Bonde som de fleste Andre, med hvem vi i denne Bog have stiftet Bekjendtskab; saa er det ikke desmindre en uafviselig Sandhed, at han i sin Tid i en ikke saa ganste snæver Kreds betragtedes som og virkelig ogsaa var en Mand, der i mere end en Henseende ragede frem over Mængden af sine Standsfæller, at han altsaa var noget mere, end „som Folk er flest.“ Et umistjendeligt Vidnesbyrd herom er blandt andet den dobbelte Kjendsgjerning, at han var Sognefoged og Lægdsmand langt over en Menneſte=Ålder og derhos i sin Tid var Medlem af Østifternes Stænder=Forſamling.

Henrik Larsen blev født den 17. Maj 1796 og var, som man plejer at kalde det, et „Etkovsbarn“, det vil sige: han var født udenfor Ægteſkab. Han lærte aldrig sin Fader at kjende, end ikke hans Navn; Modrens Navn derimod var Karen Madſbatter (født 1770 † 22. Septbr. 1859, 88 Aar gl.), en Gaardmandsdatter fra Kaarup i Faarevejle Sogn; hun blev i 1802 gift med Ungſarl Lars Larsen af Veddinge (f. 1782, † 2. Maj 1844 i Alsminderød ved Fredensborg, der nu ſit Edivigerforældrenes Gaard i Kaarup i Fæſte. Enken vedblev at beſidde Gaarden indtil hendes Død. Henrik Larsen blev opdraget i Mødregaarden, indtil han i 1809 blev konfirmeret i

Faarevejle Kirke af Stebets Præst Hjort. I de næst paafølgende 8 Aar — indtil 1817 — beffjæftigede han sig dels med den almindelige Bondegjerning og dels med Musik, hvilken sidste Idræt han drev ved Gilber, indtil han var 40 Aar gammel. I det nykænvedte Aar (1817) indtraadte han i Ægteffab med Gaardmandskenten Ane Larsdatter (f. 1789 + 3. Oktbr. 1819, 30 Aar gl.) og blev nu Hæfter af hendes Gaard i Veddinge, Faarevejle Sogn under Baroniet Adellersborg; den var fnyldfat for gl. Hartfofn 10 Ldr. 1 Fdt. og indeholdt et Jordomvaade af omtrent 55 Ldr. Land Ager og Eng. Hans første Ægteffab, der var barnløst, varede fom ovenfor antnydet kun i omtrent 2 Aar, og allerede efter 4 Maaneders Forløb, i Januar 1820, ægteviebes den noget over 23-aarige gamle Entemand af Præften Ved i Vig til Higen Gertrud Larsdatter (f. 1796 + 19. Oktbr. 1852, 57 Aar gl.) fra Hønsinge By, Vig Sogn. I dette fit andet Ægteffab blev han Faber til 2 Døtre, der begge døde inden Forældrene. Den 4. Marts 1853 giftede Henrik Larsen sig for 3. Gang med Birthe Jepseddatter (f. 14. Juli 1822 i Gundsømagle ved Roskilde) og ægteviebes af Præsten Basse i Svinninge Kirke. Dette Ægteffab velfignedes med 4 Børn.

Den 7. Juli 1832 udnævntes Henrik Larsen til Sognefoged og Lægsmand. At han varetog disse tvende offentlige Hverv med stor Troffab og Nøjagtighed, haveff et uafviseligt Bidnessbyrd i den Omffændighed, at han vedblev at være Sognefoged uafbrudt indtil Mikkelsdag 1852, alffaa i over 20 Aar, da han formebelst fin Kones Sygdom maatte bede sig fritaget fra Bestillingen fom faadan, men efter 1½ Aars Forløb atter lod sig formaa til at overtage den og udførte den nu atter til Alles fuldkomne Tilfredffhed indtil 2. Marts 1870, han var alffaa Sognefoged ialt i omtrent 36½

År, og i hans Egenkab som saadan deltog han i forskjellige Forretninger, saasom ved Udstykning af Jorder, ved Gaardsbyn m. v. —; Lægdsmands-Forretningerne vedblev han derimod uafbrudt at varetage indtil sidstnævnte Dato, altsaa i næsten 38 År. Hans lange tro Virksomhed i det Offenliges Tjeneste fandt sin Paa- skjønnelse deri, at han den 21. Juli 1869 hædrede med Dannebrogsmændenes Sølvkors.

Henrik Larsen deltog ogsaa i det politiske Liv. Ved de i 1834 foretagne Valg til Østifternes Stænder-Forsamling var han en af de 8 Bønder, der valgtes af de mindre Landejendoms-Besidderes Valgklasse til som Deputeret at have Sæde i Roskilde Stænderfal; han valgtes for Holbæk Amts 5. Distrikt og beklædte denne sin Høberspost i hele Valg-Perioden eller i 6 År. Han blev i denne Tid ikke valgt til Medlem af nogen Stænder-Komite — det var en stor Naade at blive valgt til Medlem af en saadan, naar Vedkommende var Bonde, og han ikke var meget fremtrædende, hvilket Henrik Larsen ikke var —. Smidlertid foreligger der dog nogle enkelte Vidnessbyrd om, at han var den folkelige Sag hengiven. I Stændermødet 1835 indgav han og oplæste nogle af følgende Andragende: 1) fra Bønderne paa Baroniet Abellersborg om Ophævelse af de Renter, de svarede af de Beføstninger, der i sin Tid vare anvendte paa Udskiftningen; 2) fra adskillige Stolelærere to Andragender om Forbedring i deres Kaar; 3) fra Fæstebønderne paa Aggervolds Gods om faste Bestemmelser af Indfæstning og Landgilde; — i 1838: 1) Andragender fra Hagestedgaard og Hørbygaard Godsers hoverigjørende Bønder om Høveriets Afløsning; 2) fra Rørvigs Bymænd om Nedsættelse af deres Afgifter; — i 1840: 1) fra endel Husmænd angaaende deres Pligt-Arbejde; 2) fra Beboerne i Rørvig og flere Sogne om

at deres Fæstegaarde maatte overdrages dem til Selvejendom; 3) fra samme om, at den nye Matrikul snart maatte vorde indført.

Efter at Kommunal=Anordningen af 1840 var udgaaet blev Henrik Larsen i 1844 valgt som Medlem af Sogne=Forstanderskabet for Faarevejle Sogn og vedblev at være dette i 6 Aar.

Aaret 1848 med dets Sorger og Glæder for alle danske Hjerter kom, og Henrik Larsen folte og tilegnede sig disse saagodt som nogen anden dansk Mand og Kvinde: han sørgede inderligt over Oprørskrigen og dens tunge Følger for saa Mangfoldige, men samtidig dermed glædede han sig ligesaa inderligt over, at den retfærdige Sag sejrede, og at der nu begyndte en ny Frihedskalder for Danmark. Da han imidlertid ældedes stadigt mere og mere, traf han sig Tid efter anden stedse noget mere tilbage fra det offentlige politiske Livs Ibræt og foretrak i snævrere Kredse og ved sjældnere Lejligheder at virke vækkende og befrugtende paa sine yngre Standsfæller. Han deltog saaledes gjerne i de forskjellige Valgkampe til Fordeel for den folkelige Sags Fremgang, og da de kjøbenhavnske Optøjer i Slutningen af 1859 og Begyndelsen af 1860 fremkaldtes af Misfornøjelse over, at „Ministeriet Rotwitt“ var kommet til Roret, og der i Anledning af disse Optøjer affendtes Bonde=Deputationer rundt om fra Riget med Tilbids=Adresser til Frederik Folketjæer og hans nye Ministre, da var ogjaa Henrik Larsen Medlem af en saadan Deputation fra Døsherreød.

Efter et meget langt og smertefuldt Sygeleje afgik Henrik Larsen ved Døden den 27. Maj, 74 Aar gammel, efterladende sig en sørgende Enke og 3 uforsørgede Børn, samt det Eftermæle: Han var en brav Mand!

36. Lars Jensen,

Gaardskæller og Bondesfoged i Frejlev (paa Lolland).

Æneste Egne af Landet ere fra gamle Dage af komne fremt i Folkemunde ved en næsten ubændig Befolkning, nogle saa at sige forsvorne Karle, der dengang huserede sammesteds. Sjælland har saaledes at opvise sin Kulsvier-Egn med vejfarende Torrebønder med 5 Boguetjæppe; Jylland har sit Vendskysel eller „Landet Nord for Lov og Ret“ med historisk berøgtede Tiende-Oprørere, og Lolland har Byen Frejlev med dens „Stalle“ at pege hen paa. Betegnelsen „Frejlev Stalle“ har gjennem Aarhundreder vidst at vedligeholde sig paa Lolland indtil den Dag i Dag, om end de Forsætninger, der foranledigede hin Betegnelse for Frejlev mandlige Befolkning, for længst ere forsvundne. Aarsagen til denne hæslige, men fra først af ikke uberettigede Betegnelse blev foranlediget ved følgende Begivenhed: En kongelig Ridefoged (Forvalter) engang i meget gamle Dage skal have mishandlet Frejlev Bønder saa ilde, at man fattede det Forsæt, at hele Byens Befolkning af Mænd, Kvinder og Børn skulde i Forening dræbe ham. Da man nu en Dag var samlet paa Frejlev Bymark med Ridefogden, der forbad Bønderne at benytte en Skov (omtrent 40 Tdr. Hartorn med 1200 Tdr. Land), der ved et Gavebrev var skænket dem til Arv og Eje af Dronning Margrethe*), udførte man sit Forsæt paa følgende Maade: En forklædt Bonde —

*) Dette Kongebrev, samt flere i forbindelse hermed staaende Dokumenter, saaledes f. Ex. et d. 6. Juni 1576 af Frederik II. givet Starkestelses-Brev paa hint Gavebrev, gemmes meget omhyggeligt i et Jernkabin i Frejlev hos en saakaldet „første Oldermænd“, hvorimod 2 andre Oldermænd have hver sin Nøgle til Skrinet, der aabnes engang aarlig til Efterføyn af Dokumenterne.

den stærkeste blandt dem — nærmede sig som en gammel, nedbojet Liggertvinde og bad Ridesfogden om en Almisse; men da han vilde rætte hende en saadan og i den Anledning bojede sig udover sin Hest, hævdede den formenlige Kvinde sin ene Krykke og gav ham et saadant Slag i Hovedet, at han bevidstløs styrte af Hesten, hvorpaa Alle uden Undtagelse gave ham et Slag, saaledes at Alle deltog i Mordet eller allensfals i Ansvarret derfor. Da ingen enkelt Gjerningsmand kunde udfindes, benaadede Kongen Deltagerne med Livet, imod at Frejlev By inden en given Frist skulde give i Bøde 12 kridthvide Dzer til Kalkholm Slot og forevise ham Kwittering for Mordtagelsen. Langt om længe og i dyre Domme bleve de 11 hvide Dzer opdrevne, hvorimod den tolvte havde rode Dren, hvilke man imidlertid kaldte hvide. Man afleverede Dzerne og fik Kwittering for Straffebøden. En Pladstregu strag derpaa vadskede Kalken af de rode Dren, og da man saa spurgte Kongen, hvad der nu skulde gøres ved de Frejlev Mænd, svarede han: „Intet! de ere nogle Skalle.“ De fik derfor siden Tilnavnet „Frejlev Skalle“, samt paa deres Bymark til Minde om Mordet et Kors, der blev kaldet „Frejlev Skalfors“. Dette Kors forfaldt imidlertid af Velde; men det erstattedes nogle Aar senere, og knejser endnu den Dag i Dag med omtrent en 14 Alens Højde over Jorden. — Byens Befolkning kaldes endnu (men rigtig nok kun for Spøg): „Frejlev Skalle“, stjønt den i alle Henseender nu er ligesaa hæderlig som Befolkningen er paa ethvert andet Sted i Landet. Blandt denne By-Befolkning fødtes og færdedes den fremragende Bønde, der her skal omtales, en i alle Henseender hæderlig, om end undertiden egenraadig og tilshueladende hovmodig Mand.

Lars Jensen, eller som han stadig kaldtes: „Lars Foged“, blev født den 12. Marts 1768 i Frejlev, Skjættinge Sogn, hvor hans Forældre besad en Fæstegaard. En yngre Broder af ham døde i sit 5. eller 6. Aar, og Lars var fra samme Tid af eneste Børn, og nød som saadant Friheder, der maatte ellers ikke vilde være bleven ham til Del. Der udviklede sig saaledes hos ham fra hans tidligere Drengaalder af en stærk Frihedsfæls og fast, man fristes til at sige en næsten ubøjelig Villie, forenet med en klar Forstand og en brav og hæderlig Karakter. Da han havde naaet den befalede Værnepligts-Alder, blev han udstreven til Soldat og maatte som saadan gjøre stadig Garnisons-Tjeneste i 6 Aar. Hjemkommen fra denne, giftede han sig 1796 med Pigen Dortha Kirstine Jørgensdatter, der var nogle Aar yngre end han (hun døde 1844), modtog i Aaret 1799 sine Forældres Gaard i Fæste og blev saaledes det 4de eller 5te Led af samme Slægt, der havde Gaarden til Brug. Strax efter sin Tiltrædelse af Gaarden udnævntes han til Lægsmand, og lom som saadan ikke til at deltage i de paafølgende Krige fra 1801 til 1814.

Bed Siden ad sine aandelige Evner var „Lars Foged“ ogsaa i Besiddelse af legemlige Fortrin, der i Forening med hine gave ham stor Anseelse hos hans Standsfæller: han var en høj og kraftigt bygget Mand med et ualmindeligt godt Helbred igjennem hele sit lange Liv. Hertil kom, at han var en af sin Tids dygtigste Jordbrugere i den Egn, hvor han boede, og som Erkjendtligheds-Tegn herfor erholdt han paa Grev Rabens Anbefaling Landhusholdnings-Selskabets store Sølvmedaille, en Udmærkelse, som Alle erkjendte at han ærlig fortjente. Hans Anseelse hos hans Sognemænd, der havde valgt ham til deres „Foged“, med andre

Ord, til „Oldermand“, var saa stor, at han saa at fige beherskede dem Alle. Ved et overfladigt Kjendskab til ham kom man let til at antage ham for at være en egenraadig og hovmodig Mand — og undertiden kunde disse Styggesider hos ham vel ogsaa træde mere frem end onfseligt var —; men Ingen, som kjendte ham nøjere, tog ham dette videre ilde op, da man var nødt til, naar man bortjaa' fra denne Lyde i hans ydre Væsen, at agte ham som en retsaffen og hæderlig Mand. Et Par Exempler paa den Maade, hvorpaa han stundom behandlede dem, der vovede at modsætte sig hans jernfaste Villie, vilde vi ikke undlade at nævne.

Frejlev Bønder forte fra 28. August 1830 en fler-aarig Proces angaaende den af dem paastaede Ejendoms-Ret over den til Byen henhørende Stov. Som Stotte for deres Paastand paaberaabte de sig med Retth deres mere end 400aarige Hævd paa deres Ejendoms-Ret — eller dog ialfald siden „Budolfi“ Dag 1553, da „Danmarks Riges Raad“ tilkjendte dem Retten — hvorved de, uden Hensyn til, at de ellers vare Hæstere, maatte have fri og fuld Ejendoms-Ret til den til Byen hørende Stov. Denne Ejendoms-Ret vilde nu Godssherstabet, Grev Fred. Chr. Raben til Christiansholm, gjøre Bønderne stridig, i det han paastod at have Overejendoms-Ret eller Herlighed saavel som Underejendoms-Ret til Vederlags-Bønderne for Græsgangen i Stoven, samt Ret til at udfiske Bønderne, alt ifølge Frederik IV.'s Skjode af 20. August 1726 til Fru Emerentse von Levegow. — „L a r s F o g e d“ stod i Bøndernes forreste Række for at forsvare deres Ret. Medens Striden stod paa forekom der mange besynderlige Træk, som fra Gods-ejerens og de Godsejerligfindedes Side alle gif ud paa at forvirre Bøndernes Begreber om deres Rettighed og bringe Splid i deres Enighed om at føre Processen til

Ende. Pladsen forbyder os at fremføre mere end et enkelt af disse Træk; men dette viser ogsaa tilfulde, at „Lars Foged“ ikke alene havde en klar Dpfattelses-Evne og fast Overbevisning, men ogsaa en Dristighed og Myndighed, som kun Datidens Mand kunde forsones sig med. Byens Skolelærer, en ung Mand, tog nemlig Parti i Sagen, og hvad enten det var ydre Paavirkning eller indre Overbevisning, der var det Bestemmende for ham; saa var det en uimodsigelig Kjendsgjerning, at han arbejdede i Grevens Interesse, ved at overtale de Vallende blandt Bønderne til at fraskrive sig deres Ret. Saa snart „Lars Foged“ erfarede dette, lod han Bønderne sammenkalde til et Møde i Skolen for at drøfte Sagen, eller rettere, for at tale de Vallende til Rette. Da Skolelæreren vilde forsvare disse, afbrød „Fogden“ ham med de Ord: „Hold Du Mund, Din tnegt! Du skal ikke belære Byens Mand, men deres Børn. Du har haft travlt nok med den Sag og skal ogsaa faa Lon derfor. Fra i Dag af er det Dig forbudt at græsse Din Hest og Dine Kør paa Byens Overdrev og Torve-mose, og hvad Processen angaar, da vil jeg sige Jer, Bymænd! at den skal føres til Ende, og vil I følge Skolemesterens Raad, saa kan I ogsaa let blive fri for Part i Skolen, men I skal nok komme til at betale Jer Part i Processens Omkostninger.“ Efter dette drøftede Magtbud erklærede han Mødet for hævet. Skolelæreren fik i en lang Narrække ikke mere fri Græsning for sine Kreaturer, Processen blev fortsat og vundet af Bønderne, noget der maasse vanskeligt vilde være sket uden en bestemt Optræden af „Lars Foged.“ Højesterets-Dommen af 30 Juni 1836, der med omstændelige historiske Oplysninger findes offentliggjort (Schlegels Samling af Højesterets-Domme, 2. Bind, Side 196—200), lyder saaledes: „Virkethings-Dommen bør

ved Magt at stande. Processens Omkostninger for Højesteret betaler Citanten (Grev Raben) til de Indstævnte (Færsterne) med 100 Rdl. Sølv; saa betaler han og til Justitskassen 5 Rdl. Sølv."

Det var et Særtjende i „Lars Fogeds“ sjælelige Tilstand, at der stadigt i hans Stivind og i hans hartad egenraadige og tilshneladende hovmodige Adfærd skinnede en sand og levende Tro frem i hans Handlinger. At han var en stadig Kirkegjænger, skal ikke tjene som Bevis herfor, thi slikt turde ofte være en daarlig Maalestok for Menneskets Trosliv; men at denne Side af Livet var en Alvorsag for „Lars Foged“, derom har han efterladt sig mange Vidnessbyrd, hvoraf følgende fortjener at nævnes. Da Lolland og særlig Frejlev og Omegn et Foraar (1826) var stærkt hjemløst af Torke gik „Lars Foged“ en Sondag Morgen for Guds-Tjenestens Begyndelse ind til Sognepræsten Lauritz Balslev, hvem han tiltalte med de Ord: „Hør, Fader! bed i Dag fra Prækestolen inderligt om, at Vorherre i Nat vil give os en rigtig god Regn.“ — „Ja, min kjære Lars Foged! Vorherre glemmer saamænd ikke at give Regn, naar han finder det rigtigt,“ var Præstens Svar. — „Ja, men vi glemme kun altfor tidt at bede ham derom,“ gjennælede „Lars Foged“.

I en lang Narrække af sit Liv havde „Lars Foged“ den Stik, hver Nat Klokken kl. 12 til 1 at staa op af sin Seng, se til Kreaturerne og for han lagde sig til Ro at tage sig en Snaps og en Vid Brød, hvorpaa han sov en fast og rolig Sovn i en 3 til 4 Timer. Grunden hertil var ikke i fjerneste Henseende at søge i Dritfældighed hos ham, thi han var med Hensyn til Nydelsen af Spiritus en meget maadholden Mand; det var kun bleven ham til en lang Vane saaledes at

tage sig en lille nattlig Hjærtestyrkning, og Vanens Magt er jo, som bekjendt, stor hos Mennesket. Forst en 8 Dages Tid for hans Død horte denne Vane hos ham op; dog dette var ikke en Følge af, at han var videre syg; han befandt sig tvertimod kun lidt ilde og klagede over Savnet af Virkelyst, lagde sig ofte paa Sengen og laa stille hen i hele Timer med foldede Hænder, ligesom fordybet i en inderlig Bøn til Gud. Den 27. April 1847 havde han ligesom de nærmest foregaaende Dage gjort sig en lille Tour udenfor, men kom tilbage ind i Stuen med de Ord: „Å! hvor jeg dog er træt, nu vil jeg hvile lidt.“ Dermed lagde han sig paa Sengen og foldede som sædvanligt sine Hænder over Brystet. Et Djeblit senere udbrod han med høj og kraftig Stemme: „Å! — Gud hjælpe mig!“ Det var „Lars Fogeds“ sidste Ord i denne Verden; han udaandede med dem sit sidste Suk, noget over 79 Aar gammel. I sit Ægtekab var han bleven Fader til 5 Børn, hvoraf 2 Sønner og 1 Datter, overlevede ham, hvorimod 2 Døtre allerede vare afgaaede ved Døden, senere hans 3die Datter. Hans Børn ere: Hans Larjen (f. 17. Septbr. 1800), Aftægtsmand i Frejlev, samt Ole Larjen (f. 22. Septbr. 1811). Den Sidstnævnte er Fæster af Faderens Gaard.

„Lars Foged“ var næsten som en Patriark for Frejlev Mænd, der lyttede med Erbødighed til hans kloge men myndige Ord og bøiede sig med Lydighed under hans stærke Villie. Skjønt han paa Grund af sin Alder allerede havde trukket sig meget tilbage fra det mere virksomme Liv, og skjønt hans Alder længe maatte have varsklet om, at han hver Dag kunde ventes at staa ved sine Levedages Maal; saa kom hans bratte Død dog ikke desmindre uventet for Frejlev Mænd, der saagodt som Alle folte og ubtalte, at med ham var Byens og Sognets kyndigste, hjærveste og bedste Stotte falden;

de modtog derfor Budstabet om hans Dødsfald med inderlig Deltagelse og sand Sorg, og ved hans Baarelod det almindeligt: „Det vil vare længe, inden Frejlev By igjen faar en Mand som Lars Foged.“

37. Hans Christensen, Gaardejer i Vejstrup (Svendborg Amt).

En af de fra tidligere Tider mere bekendte Frihedsmænd og tillige en af de Bønder, der ikke blot have deltaget i at bryde Vejen for deres Standsfællers nye borgerlige Samsundsstilling, men derhos endog havde Sæde blandt de udvalgte Mænd, der vedtog „Danmarks Riges Grundlov“ af 5. Juni 1849, en Mand, som derhos i flere Henseender fortjener at minde, navnlig af den danske Bøndestand, en af disse Mænd er den Hædersmand, der her skal omtales. Desværre har man ikke, medens han levede, faaet ham til at give en samlet Fremstilling af sit Livs vigtigste Begivenheder, saa at Meget af hans Ibræt i Livet nu er glemt. Den efterfølgende Livsfortælling, der er sammenarbejdet af et Par Beretninger om Hans Christensen i „Sydf. Tid.“ og „Danst. Folketid.“ ved hans dødelige Afgang, samt fuldstændiggjort ved Oplysninger andet Steds fra og fra hans Familie, vil forsøge at fremstille de vigtigste Hovedtræk af hans virksomme og daadrige Liv.

Hans Christensen blev født til Verden i Vejstrup den 10. Januar 1781, hvor hans Forældre, Christen Hansen og Hustru Ingeborg Nielsdatter, vare Besiddere af en Hæstegaard. Han var født stavnsbunden, og hans Opdragelse og senere Uddannelse vare kun de for Bønderbørn i de Tider almindelig gjængse: han lærte vel at læse, og allerede dette var dog Noget, men derimod

hverten at skrive eller regne. Det meste af sin Ungdoms-
 tid tilbragte han hjemme hos sine Forældre og maatte
 deltage i Høvetiet til Herregaarden Klingstrupgaard, der
 tilligemed Vejstrupgaard ejedes af en Statsraad Rosod.
 Efter Faderens Død blev Hans Christensen, som den næst-
 ældste af 4 Sødsønde, Moderens Gaard-Bestyrer og
 fritoges som saadan for Børnepligtens Opfyldelse. Noget
 senere købtes Gaarden, der derpaa overdroges til ham.
 Ved den samtidigt dermed foretagne Udskiftning for-
 mindstedes Gaardens Jord-Areal til Halvdelen af hvad
 den tidligere havde været, idet den havde været dobbelt
 saa stor som hver af de andre Gaarde. Det var den
 Gang trange Tider for Landet og for den Enkelte: Kri-
 gen fra 1801—1807, Stats-Bankerotten 1813 og Kri-
 gen til 1814 medførte saadanne Følger, at mangen Selvbej-
 vende nødtes til atter at opgive sin Ejendom og derpaa
 at ernære sig, som han bedst kunde. Og saa Hans Chri-
 stensen kæmpede haardt for det Nødtørstigste; men hans
 lyse Haab om bedre Tider; den trofaste Bistand af hans
 Hustru Ane Nielsdatter (født 10. Juni 1782) — Dat-
 ter af Gaardmand Niels Hansen i Vejstrup og Hustru
 Margrethe Knudsdatter — med hvem han indtraadte i
 Ægteskab 1809, og den Lethed, hvormed han forstod at
 finde sig til Rette under vanskelige Forhold, satte ham
 i Stand til at holde ud, ja gav ham endog Mod til baade
 at udvide sin Gaards Størrelse og at udflytte dens
 Bygninger paa Marken. Ved at tilkjøbe sig en Hoved-
 parcel af Naboens Grund bragte han sin Gaard op til
 dens nuværende Størrelse, nemlig 8 à 9 Tdr. gammelt
 Hartkorn med et Areal af 64 Tdr. Land Ager og Eng.
 Ved Sognepræsten Baggejens Bistand, med hvem han
 altid var en Ven, kom han i Besiddelse af de Strifter,
 som udgaves af „Fyns Stifts patriotiske Selskab“, hvorved
 han bestemtes til at indføre et forbedret Agerbrug, og han

var den første Bonde, som der paa Egnen mærglede sine Jorder. Han læste fladig „Fyns Stiftstidende“, den saakaldte „Hempels Avis“. I hine Tider gjorde han sig særlig bemærket af Sognens Beboere og af de militære Myndigheder, idet han, ved de mange Krigsægter, som Bonderne maatte gjøre, og den Haan og Forurettelse, som derved bleve dem til Del, altid antog sig de Forurettedes Sag, hvor det var ham muligt. I Aaret 1827 udnævntes han til Sognefoged, og han folte nu dobbelt Savnet af ikke at kunne skrive, men med en kraftig Villies Hjælp lærte han sig selv i kort Tid at skrive saa godt, at han kunde føre al sin Brevveksel uden nogen Andens Bistand. Bestillingen som Sognefoged, og samtidig den som Lægdsmand, forestod han i 21 Aar. I mange Aar var han derhos Fattigforstander og Ligsynsmand, og ofte udnævntes han til Taxations-Mand i flere forskjellige Retninger, men nogen Anerkjendelse af hans mangeaarige og flersidige gavnrige Virksomhed i offentlig Henseende vistes der ham aldrig fra Offenhedens Side. Han var sagtens i sine Foresattes Dine en-for frisindet og selvstændig Mænd, og derfor gik det ham, saaledes som det som oftest gaar med Mænd af hans Tænkemaade, — man lod, som om man ikke saa, ikke hørte, ikke vidste Noget om Hans Christens gode og gavnrige offentlige Virksomhed og fortjenstlige Færd. Hans gode Bevidsthed lod ham med stor Letthed bære Misgjældelsen og Tilsidefættelsen fra de højere Kredse. Stavnsbaandets Løsning 1788 omtalte han ofte som sit første Barndomsminde, og det lærte ham, at Bonden havde en Ret, som Kongen vilde stulde hævdes. Allerede længe førend den frie Forfatning bragtes til live, arbejdede og virkede Hans Christensen derfor for at faa løstnet de Baand, der tungt hvilede paa Folket og tuede

dets Selvstændighed. Han havde set gode og onde Dage hvile over det kjære Fædreland, han havde set sin Stands forfælde og trælbundne Dage, men det forundtes ham ogsaa at se og glæde sig at kunne hjælpe Fri-gjorelsens dejlige Morgenrøde og fulde Dagslys. An-ordningen af 28. Maj 1831 angaaende Provindsial-Stænders Indførelse opfyldte derfor hans i mange Aar nærede Forventninger om, at der engang maatte gives den endnu i næsten alle Henseender tilfredssette og vilkaarligt behandlede Bondestand Lejlighed til for Tronen at fremføre sin Klage og paatale sin Ret. Da Forordningen af 15. Maj 1834 udkom, blev han samme Aar med 385 Stemmer valgt som Deputeret for de mindre Landejen-doms-Besiddere i Stiftens 14. Valgkreds, og han mødte nu som saadan for dem i Roskilde Stændersal i Samlingerne 1835—36, 1838 og 1840.

Hans Christensens væsentligste Stænder-Virksomhed bestod deri: I Samlingen 1835—36 var han Medlem af: 1) Eymandsudvalget angaaende Provst Birchs „Forflag om, at det Stydsætnings-Arbejde, som er foretaget med Hensyn til en ny Matrikuls Indførelse, maa foranstaltes fortsat, og den nye Stydsætnings Indførelse fremskyndes;“ — 2) Femmandsudvalget an-gaaende Brændevinsbrænder Isak Sibenius' „Forflag om Forandring i den bestaaende Jagt-Lovgivning.“ I Forening med Kammerraad Drewsen ud-gjorde han i Udvalget et Mindretal, der stillede nogle mere friske og for Jordbrugerne betyd-tende Endringsforslag. — I Samlingen 1838 ind-gav han til Forsamlingen: 1) „Forflag om, at den en 60aarig Gaardmand tilstaaede Ret til at faa en Son fri for Krigs-Tjeneste maa udvides til de Gaard-mænd, der ere 50 Aar gamle.“ Et Udvalg, hvori Hans Christensen dog ikke fik Sæde, nedfattes i Sagen

den 12. Oktober. Ved Sagens foreløbige Behandling den 5. Novbr. vilde han tage Forslaget tilbage. I „Stænder-Tidenden“ hedder det herom: „Under den foreløbige Forhandling søgte Proponenten, Gaardmand Hans Christensen, nærmere at begrunde det af ham indgivne Forslag og at gaa de Indvendinger imøde, som Komiteen havde fremsat imod det, hvorhos han dog ytrede det Dnsse, efter det Udfald, Sagen havde faaet i Komiteen, nu at tage Forslaget tilbage.“ Dette kunde ifølge Fr. 15. Maj 1834 § 78 ikke ske, da 4 Medlemmer ved en Afstemning herover vare imod, at Forslaget toges tilbage, hvorimod det ved Sagens endelige Behandling den 10. Novbr. vedtoges enstemmig med 59 Stemmer, at der intet Forslag skulde indgives til Kongen angaaende denne Sag. — 2) „Andragende fra en Del Gaardsæstere i Simmerbolle, Skrobøl, Snøbe, Stoense, Bødstrup, Lindelse, Taggelev og Magleby Sogne paa Langeland om Fæstegodssets Forandring til Selvejendom eller i al Fald Høveriets Afstæffelse.“ — Dette Andragende, der oplæstes i det 36. Møde (27. Oktbr.), foranledigede øjeblikkelig et varmt Ordskifte. Den lgl. Kommissarius (Ørsted), Prof. Bang, Kammerjunker Benzou, Amtmand Neergaard, Rancelliraad Hastrup, og endog Kammerraad Drewsen vare meget imod Sagen; den Sidstnævnte ytrede endog, at „naar det fremsatte Forslag gik igjennem, da var al Ejendoms-Sikkerhed tabt“; han vilde stemme imod en Komitees Medjættelse. Derimod-vare Sognesogberne P. S. West og Henrik Larsen samt Gaardmand Anders Christensen venlig stemte for Andragendet, der anbefalede af Forslagsstilleren ved Udtalelse af, at han „formente, at da Høveriet er en meget forhadt Ting, maatte Regjeringen, ligesaavel som den havde befalet Guds-ejerne at bortfæste deres Gods, ogsaa kunde paalægge dem, at

de skulde sælge det eller frigjøre det for Høveri." Ved Afstemningen over denne Sag, som senere har gjen-
 gaaet saamange Hjørskilds=Stadier, besluttedes det med
 48 Stemmer mod 7, at Forslaget ikke skulde undertastes
 Provelse af nogen Komitte. Saalidt havde man den
 Gang faaet Djet op for denne Agerbrugets og Folke-
 velstandens Kræftstade. Naar der tales om den, maa
 det ikke glemmes, at Hans Christensen af Vejstrup var
 den Allerførste, der i Stænder=Forsamlingen ved det
 nævnte Andragende arbejdede hen paa at faa den bort-
 faaren. — I Samlingen 1840 indgav han atter: 1) et
 Andragende fra en Del Beboere i Tullebølle, Bostrup,
 Snøde, Stoense, Simmerbølle, Strøbeløv, Fuglsbølle,
 Lindelse, Humble, Tryggelev, Fodsette og Magleby
 Sogne paa Langeland, samt Sørup, Egense, Gudme og
 Gubbjerg Sogne i Fyn om, at en Kommission maatte
 nedsettes angaaende Fæstegodssets Dvergang til
 Selvejendom." Efter at dette Andragende var ble-
 vet oplæst i det 9. Møde (25. Juli), tilføiede Hans
 Christensen, „at det var blevet ham tilmældt, at en De-
 putation af Bønder fra Langeland og Fyn nylig havde
 henvendt sig med et allerunderdanigst Andragende, an-
 gaaende samme Gjenstand, til H. M. Kongen, under
 hans Ophold i Nyborg, og at Hs. Majestæt havde be-
 det Deputationen hilse deres Brødre, at Sagen skulde
 blive taget under nøje Overvejelse." I Tillid til disse
 Kongens Ord, tog Producenten sit Andragende tilbage.
 — 2) Andragende fra 32 Beboere af forskjellige Sogne
 i Fyn, hvori de erklære sig imod Forandring i Stats-
 Forsatningen", hvilket afleveredes til Stattebevillings-
 Komitteen.

I Aaret 1844 fattede den bekjendte Skolelærer
 Rasmus Sørensen den Plan at faa dannet en
 „Aktie-Forening iblandt Bønder for Indkøb af større

Aulsgaarde og Herregaarde til Udstykning“, og paa sine idelige Vandringer rundt om i Landet virkede han med et saadant Held for sin Plan, at da han den 11. Februar 1845 offentliggjorde sin Indbydelse til Oprettelse af en saadan Forening, var han allerede istand til at ledsage Indbydelsen med en Liste over 303 Bønder paa Langeland, Volland, Følster og Sjælland, der repræsenterede 331 Aktier à 25 Rd. Stykket. I Løbet af 1845 og første Halvdel af 1846 havde Aktietegningen en saa god Fremgang, at de tegnede Aktier ved Slutningen af Maj Maaned sidstnævnte Aar udgjorde 2674 til et Beløb af 66850 Rdl. — Hans Christensen kjæntede denne Plan sin fulde Tilslutning og virkede ivrigt for dens Fremme. Planen strandede imidlertid, og Stylden derfor kaster Niasmus Sørensen i sin Levnets-Beskrivelse (S. 285—294) over paa „Bondevenernes Selskabs“ Bestyrelse. Det er imidlertid ikke Stedet her at undersøge denne Sag nærmere og her tilføjes derfor kun, at „Aktieforeningen“ opløstes paa et Møde i Kjøbenhavn den 6. Juli 1846, der var repræsenteret af samtlige Distriktsformænd for Aktionærerne fra Østifterne.

Hans Christensen var altid virksom for at vække sine Standsfæller til Bevidsthed om deres Ret og at vise dem Vejen til at faa den paatakt og hævdet; — i Aarene indtil Bevægelsen i 1848 rejste han derfor jævnlig fra Sogn til Sogn paa hele Fyn. Ved Oprettelsen af „Bondevenernes Selskab“ i 1846 blev han derfor, som Distriktsformand, et meget virksomt Medlem, og under det beljendte Forbud mod Forsamlings-Friheden satte han ofte sin personlige Frihed i Fare for at kunne hævd sin Mening. Da Kampraabet løb over Danmarks Sletter, og dets Sønner i 1848 forsamledes til Vaabenfærd for at værne om Fædrelandet, da var Hans Christensen for gammel til at gribe Væbnet, men hans Plads blev i Fredens

Gjærning; næsten 68 Aar gammel, valgtes han den 5. Oktbr. 1848 i Svendborg Amts dengang 5. Valgtreds (Kværndrup) til Medlem af den grundlovgivende Rigs-Forsamling med 606 Stemmer med 258, der valdt paa Modkandidaten, Pastor og Seminarie-Forstander D. A. Holberg i Skaarup. Ogsaa i Rigs-Forsamlingen vedblev han blandt Landets udvalgte Mænd at være sig selv lig — en fuldstændig Frihedsvæn, der i Et og Alt sluttede sig til Folkepartiet i Forsamlingen, og det var i hans gamle Dage hans Stolthed og Glæde, at det var kommen saavidt, at Kronen var sat paa Danmarks Frihedsværk, og at ogsaa hans Navn stod under Danfolkets store Frihedsbrev; og ligesom han i det Hele vedblev med levende Opmærksomhed og Deltagelse at følge vor Udvikling samt Begivenhederne hjemme hos os selv og i Udlandet; saaledes kunde det ikke være andet, end at Grundlovskampene i 1855 og 1865—66 vakte hans Interesse i saa høj Grad, at han endog undertiden glemte, at han var bleven gammel, for Dufset om selv at deltage i Forsvaret for den Grundlov, han selv havde været med at give og under hvilken ogsaa han havde sat sit Navn. — Da hans Gaards Bygninger ej længer opfyldte Tidens Fordringer, anlagde han i 1856, 75 Aar gammel, et Teglværk og ombyggede atter Gaarden, saa at den nu er en af Egnens smukkeste Bøndergaarde, alt af Grundmur. — Hans Christensen var fra Barndommen af bleven opdragen i den gamle lutherisk-orthodoxe Religions-Betjendelse; men da de materielle og politiske Kampe havde optaget hele hans Kraft, var det religiøse Liv tildels hensygnnet hos ham. Da den saakaldte „fjnfte Opvækkelse“ i 1841 gik hen over Landet, blev han derfor dens Modstander; han mente, at den pietistiske Retning gjorde Folket uskiftet til et kraftigt Borgerliv; da senere „Grundtvigianismen“

vandt Indgang paa hans Egn, sluttede han sig til den, idet han i den saa' Midlet til en større aandelig Frihed i Kirke og Stole. Det Savn, han selv havde følt, at Oplysningen stod for langt tilbage, bevirkede, at han ej følte sig tilfredsstillt ved de almindelige Almue-skoler, og han virkede derfor ivrigt for at understøtte de Børne-Fristoler og Folke-Højskoler, som opstode. Paa sin Guldbryllups-Fest den 21. Januar 1859 stjænkede han saaledes, foruden en Sum af 50 Rdl. til 25 uformuende Familier af Arbejds-klassen i Vejstrup Sogn, en ikke ubetydelig Sum til Børne-Fristoler. — Det blev Hans Christensen forundt at bevare sin Lands og sit Legems Kræfter usvækkede indtil omtrent $\frac{1}{2}$ Aar før hans Død. Han var bleven gammel og mæt af Dage; Meget var draget forbi hans Syn, Meget var vexlet og forandret i hans mange Leveaar; Tiderne og Tidernes Vilkaar omskiftedes, medens han levede i Tiden og gav Agt paa hvad Tiden førte med sig; men nu længtes den trætte Olding efter Hvile i det eneste sande Fredens Hjem, og næsten $87\frac{1}{2}$ Aar gammel bortkaldte Døden ham den 1. Juli 1868, savnet og begravet af hans 86-aarige Hustru og deres 6 Børn, 30 Børnebørn og 7 Børnebørns-Børn og mangfoldige deltagende og taknemmelige Venner. Hans Enke lever endnu (Fbr. 1872), raff og rørig og i Besiddelse af hendes aandelige Evner.

Hans Christensen fortjener at mindes af sine Standsfæller som en Mand, der ofrede Tid og Kraft for at faa de unaturlige Baand sprængte, der pinte dem; han kjæmpede paa en Tid, da der hørte Mod og Udholdenhed dertil, og da Bestræbelserne for at hæve Vondestanden saa ofte lønnedes med Tvivl, Mistro og Foragt. — I hans Gravtrands staar skrevet:

Du søttes kun til Trællekaar,
Men vandt dog Plads i Kongesale;

Fremragende danske Bønder.

Dig stød' under hvide Haar,
 Hvad Barnebrømme for dig maled'.
 Til Frihedsbanneret Du svor
 Og fulgte djærvt, hvorhen det ledned;
 Dit Minde leve skal paa Jord,
 Du kæmped' trofast som Du eened'.

Hans Christensens Stamtafle.

Christen Hansen, Gaard-
 fæster i Vejstrup (født i Aaby
 1730 † 1796) og Ingeborg Niels-
 datter (f. i Vejstrup 1747 † 1832).

Søn:

Hans Christensen (f. $10\frac{1}{2}$ 1781 † $1\frac{1}{2}$ 1868); — * $2\frac{1}{7}$ 1809
 m. Ane Nielsdatter (f. $10\frac{1}{4}$ 1782), Datter af forannævnte Niels
 Hansen. Hans Christensens Børn:

1. Christen Hansen, Gdejer og Sognefoged i Vejstrup (f.
 $10\frac{12}{12}$ 1811), Medlem af Landsthinget fra $20\frac{1}{2}$ 1859 til $20\frac{1}{2}$ 1866; —
 * m. Maren Nielsdatter, Datter af Gdejer Niels Henningsen i Vej-
 strup. 6 Børn.

2. Johanne Margrethe Hansdatter (f. $24\frac{1}{2}$ 1814); —
 * m. Gdejer Peder Nielsen i Brudager. 5 Børn.

3. Niels Hansen, Gdejer og Sognefoged i Dure; Amtsraads-
 medlem, Landsvæsen-Kommissær ($1\frac{1}{2}$ 1866) og Medlem af Lands-
 thinget fra $1\frac{1}{2}$ 1870 (f. $22\frac{1}{2}$ 1817); — * m. Maren Hansen, Datter
 af Gdfæster Hans Nielsen i Vejstrup. 3 Børn.

4. Maren Hansdatter (f. $21\frac{1}{2}$ 1820); — * m. Gdejer
 Hans Nielsen i Ulbølle. 9 Børn.

5. Hans Hansen, Gdejer i Kærrelshønde (f. $20\frac{1}{2}$ 1823); —
 * m. Kirsten Jensdatter, Datter af Boldmand Jens Pedersen i Ugre.
 Ingen Børn.

6. Peter Hansen (f. $22\frac{1}{2}$ 1825, døde som Barn).

7. Karen Hansdatter (f. $20\frac{1}{2}$ 1828); — * m. Gdejer
 Morten Rasmussen i Vejstrup. 7 Børn.

38. Lægprædikanter,

Johan Nielsen,

Husejer i Skaarupør (Svendborg Amt).

Den Lægprædikants Navn, hvis Liv her skal mildres i
 korte Træk, er allerede tidligere bleven nævnt i Indled-

nings=Ordene til „Den syttende Opvættelses=Prædikanant Christen Madsen i Bregner“ (Side 169). Han var En af de første troende Lægfolk paa Fyn, der trods megen Modstand og Forfølgelse dog vedblev at vidne om sin Frelser, og var et Redskab i Guds Haand til mange Sjæles Opvættelse og Ombændelse. „Han var en Forløber i Landet for „den indre Mission“, og alle Venner af denne Sag minde ham derfor i Kjærlighed med Tak til Gud for den Gjerning, han ved ham udrættede.“ Saalebes lød Vidnesbyrdet fra Præsten Johannes Clausen i Ryslinge om Johan Nielsen ved dennes Død, og det var et i alle Maader sandt Vidnesbyrd. Vi ville, som allerede sagt, her levere en lille Skildring af denne troende Kristens Liv. For at faa Biskhed om Sammenhængen af Fortællingen om hans Sammenstød med Politiet i Rudkjøbing, har man, efter vor Anmodning, efterlæst Forhørs=Protokollen, der Intet indeholder, som er i Modstrid med Johan Nielsens Udsagn. Iøvrigt benytte vi for Skildringen dels to Smaa=skrifter, som han selv har forfattet i 1866—67, opfordret dertil af den nævnte Pastor Clausen, hvilke Smaaskrifter derpaa bleve udgivne i Trykken af „Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark“ under Titel: „Træk af Johan Nielsens Liv og Levnet“, dels nogle Oplysninger, som vi have modtaget fra en af Johan Nielsens Sønner; — de give et levende Billede af denne Mand's Liv og Virksomhed.

Johan Nielsen blev født i Øgendrup By og Sogn, Annez til Langaa, paa Glorup Gods i Fyn, den 14. Januar 1789. Hans Farfader havde ejet en større Gaard i Lunde Sogn, men satte den til, hvorefter Familien nedfandt i Fattigdom. Johan Nielsens fattige Forældre, Husmand Niels Johansen og Edel Margrethe Sørensdatter, havde 9 Børn, der maatte ud at tjene,

faa tidlig, som muligt. Johan maatte saaledes ud for at drive Plov og vogte Kreaturer, da han kun var 9 Aar gammel, og blev saa for bestandig ude at tjene; en Følge heraf var, at han ikke mere kom i Skole. Da han havde fyldt 17 Aar, blev han konfirmeret i Langaa Kirke af den samme Provst Conrad, der havde døbt ham. Johan Nielsen siger til Provstens Berømmelse, at han gjorde sig megen Umage med at indprænte Konfirmanterne Guds Ord og lægge dem deres Daabspagt og dens Vigtighed paa Hjærte; han tror at turde sige, at han derved blev opvakt, og det var hans faste Forsæt paa Konfirmations-Dagen, at han indtil sin Død vilde holde sin Daabspagt. Ude i Verdenslivet glemte han, til Trods for mange indre Vættelser, alle sine Løfter og gode Forsætter. I sin Ungdom lærte han sig omtrent selv at spille Violin og blev en meget afholdt Musikant paa Landet ved Bryllupper, Barseler og Ungdomsgilder; ligesom han ved alle øvrige Sammentømter var meget uundværlig, formedelst sit Vid og muntre Lune: han havde en god Hukommelse og var utrættelig i at fortælle Historier og at synge Viser. Saaledes henlevede han, efter hans eget Udsagn, mange Aar et elendigt Liv; han havde ingen Fred med Verden og ingen Fred med Gud, men haltede imellem begge. Den 21. Oktober 1815 blev han gift med sin Hustru Johanne Johannessdatter (født 1793, død?), en Datter af Husmand i Dybmose i Svindinge Sogn Johannes Vallentin Ditlev Johannessen, og i Efteraaret 1817 kom de til at bo i Slaarupor, hvor de vedbleve at bo indtil deres Død. Ved sit lille Hus ved Strandbredden byggede han en lille Jagt, hvormed han gjorde Sejlture til Kiel, Abenraa, Kolbing og Kjøbenhavn, men dog især til Langeland. Dette Skib afstod han senere til sin Søn Johannes Vallentin, Huset derimod fulgte han, hverimod

han byggede sig et andet, hvor han kunde holde en Hest, og en Ko, et Par Faar og et Svin.

En Ungdomsven af Johan Nielsen, med hvem han havde lært at spille Violin, var imidlertid bleven en af de „Hellige“, Johan Nielsen søgte derfor at undgaa al Sammentomst med ham; men en Gang modte de hinanden paa en Vej, og dette Møde fik en afgjørende Indflydelse paa Johan Nielsens hele Fremtidsliv. Den første gudelige Forsamling, som han og hans Kone besøgte, afholdtes hos hin Ungdomsven paa Stjærtorsdag 1826 og lededes af Peder Larsen fra Stræppenborg og Anders Larsen fra Gamborg. Disse Mænd lovede, efter Anmodning, paa en fastsat Dag at komme til Staarupør, for at afholde en Forsamling hos Johan Nielsen. En skriftlig Anmeldelse af denne til Sognepræsten, Amtsprovst Vedel i Staarup, om Forsamlingens Afholdelse, blev ikke anset for tilstrækkelig, og Johan Nielsen maatte personlig indfinde sig hos Provsten, med hvem han fremtidig fik mange haarde Kampe at bestaa angaaende gudelige Forsamlinger, hvoraf Provsten var en ufordragelig Modstander. Tid efter anden blev den fattige Husmand nu Gjenstand for Spot af Omegnens Beboere, thi han var jo bleven „hellig“, og samtidig dermed udspreddes det Rygte, at han var gaaet fra Forstanden. Johan Nielsen havde hidtil været en afholdt Arbejder, der søgtes af Alle, som havde Brug for ham. Han var en født Metaniter. En Bygning paa Landet kunde han med egne Hænder opføre; han var Tømrer, endog Stibstømrer, Murer, Snedker, Tællemand, Træskomand, Vendrejer, Storstensfejer, Uhrmager, Sjørtter, Musiker m. m. — Ingen vilde derimod nu have ham til at arbejde for sig, og naar han eller hans Kone bade Andre om Hjælp, nægtedes denne dem. Det var en haard Provvelsens Tid for de fattige Husfolk

med deres temmelig store Børneskole. Konen udbrod endog en Dag: „Vi komme dog til at fikke os igjen ligesom andre Menneſter, thi ſaaledes kunne vi jo ikke holde det ud ;“ men Johan Nielsen mente, at de burde stole paa Gud, ſaa vilde Hjælpen ikke udeblive. Hans Haab blev ikke gjort til Skamme. En Møller paa Thuro borgebe ham 2 Spr. Mel til Brød paa de Bilkaar, at de kunde betales, naar der var Raad dertil. Den næſte Dag kom der Bud efter Johan Nielsen fra Fenger paa Mægaard, og hos denne Mand fik han nu, ligesom det tidligere havde været Tilfældet, ſtadigt Arbejde, og ſiden den Tid kom han og Familie ikke til at lide meget følelig Mangel paa Livets Nødvendigheder. Deres Tro paa Guds Hjælp var ikke bleven ſvigtet og ikke bleven beſtiæmmet. Han begyndte nu at holde ſmaa gudelige Forſamlinger i ſit Hus. Ved en af diſe var Amtſprovt Bedel tilſtede. Efter at Forſamlingen havde ſunget to Pſalmer, bad Johan Nielsen en fort Bøn og oplæste derpaa en Prædiken af Mekius' Poſtil. „Da Provſten mærkede, at han ikke kunde ſlaa den Smule Liv ihjæl, ſom var begyndt at vaagne iblandt Folk, greb han til aabenbar Forfølgelse og udfendte hele Flokke, dels af Elever fra Seminariet, dels af anden Pøbel, ſom undertiden havde Sognefogden, undertiden Skolelæreren til Anførere, og diſe kom da om Søndagen og medbragte ſtore Knipler, Gjørdeſtave og andre Vaaben, og ſøgte de Steder, hvor de kunde mene, at Nogle vilde komme ſammen for at læſe eller ſynge Pſalmer, for om mulig paa den Maade at ſaa det forſtyrret.“ Men — „Guds Ord gif ſin egen Gang og gjorde ſig gjældende ved ſin egen Magt.“ Provſten begyndte nu at holde Bibel læſning i Kirken Sakraſti, men da denne Bibel læſning ſun var, ſom han erklærede, „for hans Menighed“, bleve 7 Menneſter uden Soans fra viſte bort. „Nu

ingen lang Snaf! Der er Døren! Ijen mig i at gaa!" var Provstens Svar, og efterat de 7 Udensogns saaledes vare smidte paa Døren i Guds Hus, begyndte Amtsprovsten paa sin Vibellæsning over Apostelen Jakobs almindelige Brev, thi „Apostelen Paulus var mere tør og filosofisk" — sagde Provsten — „han talte kun efter Fornuften; ja, det forstaar sig, Jakob brugte ogsaa sin Fornuft som fornuftigt Menneske." Han holdt dog kun Vibellæsning 3 Gange, da der sidste Gang kun var 3 Tilhørere. De gudelige Forsamlinger toge derimod mere til og bleve talrigt besøgte saavel i Staarup som i Nabosognene; og ligesaa søgt som Johan Nielsen før havde været i alle Sager, som høre denne Verden til, ligesaa søgt og uundværlig blev han nu for og af alle religiøse Mennesker formedelst hans naturlige og aandelige Gaver til at tale og samtale om hvad, der horer Guds Rige til, og til at synge Psalmer og aandelige Viser. Han prædikebe rundt om i Fyn, men især paa Langeland, hvor Processer, Fængsling, Dom, Mulktering Band og Brød, Salg af hans Eiendele osv. bleve hans Løn for Ordets Forkyndelse. Lørdag før Pintse 1831 blev Johan Nielsen nemlig anmodet af Lars Møller fra Satrup Mølle om at gjøre en Tour med til Langeland, der tilligemed Byen Rudkjøbing af nogle gamle Troende i Svendborg kaldtes „det lille Lyrti." Første Pintesdags Aften kom de til Rudkjøbing, og næste Dag holdt de en Forsamling hos Husmand Rasmus Knudsen i Longelse Barager. Ved et senere Forhør over en Del af Tilhørerne fik Herredsfogden i Rudkjøbing dem til at love, at de aldrig mere vilde gaa til saadanne Forsamlinger eller lade dem afholde i deres Huse; ifkun Rasmus Knudsen vilde paa ingen Maade love slikt. Næste Vinter toge 7 Langelændere over til Staarup for at anmode Johan Nielsen om, at følge med dem til

Langeland, da Mange ønskede, at han vilde afholde en Forsamling hos dem. I Forening med en Gaardmand Hans Jørgen Hansen fulgte han over Isen med Langelænderne og holdt samme Dags Aften en Forsamling hos Rasmus Madsen paa „Beløftegaarden“ paa Risbjerg Mark, og i de nærmest paafølgende Dage flere saadanne Forsamlinger først i Simmerbølle Sogn, hvilke overværede af Sognets gamle Præst, Hr. Bind, der gik ind i sin Glæde over dem, og siden en hos en Stomager Anders Jensen i Tryggelev. Forinden havde begge Fynboerne en Samtale med Sognepræsten Dreier, der, efter nogen Indvending, fortalte dem, dels at Sognefogden havde Ordre til at arrestere dem, saafremt de afholdt Forsamling, dels at Folket kun vilde drive Spot med Guds Ord. Selv vilde han dog ikke være tilstede i den. Hos Stomageren ventede imidlertid en stor Mængde Mennesker paa de to Fynboere. Ved deres Ankomst hertil udtalte Johan Nielsen: „Det er Guds Ord, vi ere komne for at tale til Eder i Jesu Navn; men Eders Præst sagde til os, at han vidste, at I kun vilde drive Spot dermed, og dersom det er Tilfældet, da anse vi Guds Ord for dyrebart til at spotte med, og vi ville og kunne da ikke tale.“ Da raabte Folkene rundt om i Huset, at det var Løgn, Præsten sagde. „Vi ville slet ikke spotte dermed, ville I kun tale.“ Dette stete da ogsaa. Efter endt Forsamling udførte Sognefogden den ham givne Ordre paa en meget lemfældig Maade, idet han foreslog Fynboerne at overnatte hos sig, for saa næste Dag at kjøre til Rudkjøbing. Ankomne hertil med Sognefogden, mødte de paa Gaden Herredsfogden (Kammerjunker von Schmitzen), der bad Sognefogden: „Tag dem og transporter mig dem op i Huset! En, to, tre!“ — „Vi ville nok bede om at blive forhørte først!“ bad Johan Nielsen. — „Hvad siger Du!“ sagde Herredsfog-

fogden og gav ham nogle Slag af sin Stot og gjentog dem, da Johan Nielsen ytrede, at enhver anholdt Forbryder jo skulde forhøres. — „Kom nu hid og se! nu har jeg faaet fat paa to af de fynste Præster! nu skal jeg“ — bandte han — „lære dem at præle!“ raabte Herredsfogden til nogle af sine Venner, da de ankom til Raadhuset. De to Arrestanter bleve nu indsatte hver i sit Gul. Om Aftenen afhentedes de til Forhør. Det vilde føre for vidt her at anføre Dommerens støjende og vilkaarlige Udfærd; det skal kun nævnes, at da Johan Nielsen forlangte at blive behandlet efter Rancelli-Skrivelsen af 7. Septbr. 1824, svarede Dommeren, efter at have gjort sig bekendt med denne: „Ja Din Studder bryder jeg mig“ — bandte han — „ikke om,“ og læste Bogen, hvori Rancelli-Skrivelsen stod, saa den fløj paa Gulvet, idet han bandede paa, at den Rancelli-Skrivelse respekterede han aldrig. Forhøret endte med, at Kjøbmand Niels Peter Nielsen i Rudkjøbing samt 3 andre Mænd lode sig mælde hos Herredsfogden for at være Kautionister for Arrestanterne, der saaledes atter kom paa fri Fod. Herredsfogden og Provsten anholdt imidlertid hos Rancelliet om, at ikke blot Johan Nielsen og de Øvrige, der ledede Forsamlingerne, men ogsaa de, hos hvem de afholdtes, bleve satte under Justitsens Tiltale. Han blev nemlig ved at afholde gudelige Forsamlinger paa Langeland og blev arresteret over 30 Gange saavel i Sønder- som Nørre-Herred, men der blev altid stillet Kaution for hans Arrest. Endelig faldt den Dom i den første Sag, at Johan Nielsen skulde betale 50 Rdl. i Bøde for Overtrædelse af Forordningen af 13. Januar 1744, i en anden Sag idømtes han en Bøde af 30 Rdl. og i en tredje Sag en Bøde af 20 Rdl. Alle tre Sager kom samtidig ind for Lands-Overretten, hvor Dommen i den første Sag blev en Bøde

af 42 Rdl. og i de sidste hver paa 56 Rdl. Den første Bøde betalte han, men da han ikke kunde betale de to sidste, blev hans Bo krevet til at sælges ved Auktion. Christian VIII. var imidlertid bleven Konge. I Haab om, at Kongen vilde eftergive ham de to Mulkter, rejste Johan Nielsen til Kjøbenhavn, og efter først i en Audients hos Dronningen at have forklaret Sagen, udvirkede den høje kristeligsindebe Dame, at han Dagen efter fik Audients hos Kongen, der efter at have hørt Meddelelsen om Herredsfogden i Rudtjøbing, svarede i en temmelig hæftig Tone: „Da skal Herredsfogden i Rudtjøbing visjelig komme til at respektere Kancelli-Skrivelsen af 7. Septbr. 1824, det skal jeg være ham Mand for.“ Angaaende Eftergivelse af Mulkterne, lovede Kongen at tale med Kancelliet derom. Der kom imidlertid aldrig Resolution paa Ansøgningen derom, og Johan Niensens Bo blev derfor endelig solgt ved offentlig Auktion, men da det ikke engang kunde indløse den ene af de to Mulkter maatte han affone Resten med 15 Dages Fængsel paa Band og Brød. Det blev Enden paa hans Sager, men tillige paa Forfølgelserne paa Langeland, thi fra den Tid af kunde der holdes gudelige Forsamlinger sammesteds uden Indblanding fra Øvrighedens Side.

I sin ældre Alder opofrede Johan Nielsen sig ganske for at rejse omkring i Fyn for at prædike, og med Præsternes Tilladelse, s. Ex. af Brandt i Ollerup prædikebe han endog i Kirkerne, staaende i Koret. Men da han vilde ansøge Kultus-Ministeriet om en formelig Tilladelse til at benytte Kirkerne, hvor Præsterne vilde indrømme det, viste han den maasse for overdrevne Grad af Vefthed, først at forevise sin Ansøgning for Biskop Engelstoft, der naturligvis fraraadede ham at indsende den; ligesom Biskoppen i al Stilhed forbød Præsterne for Fremtiden at overlade Johan Nielsen Kirkerne

til Afbenyttelse for Prædiken. I sin indre Missions-Virkjomhed understøttedes han især af de grundtvigianste Præster. Desuden fik han stiftet et Missions-Selskab af Lægfolk. Da han imidlertid ikke var Grundtvigianer nok for Grundtvigianerne, og derimod for meget Grundtvigianer for de Dvpatte fra den gamle Dvævættelse, opløste sig denne Forening, der var stiftet i 1854, efter omtrent et Aars Forløb, uden at den nogenfinde traadte i Forbindelse med den i Sjælland stiftede „Andre Missions-Forening.“ Til den sidstnævnte Forening sluttede Johan Nielsen sig tilsidst og virkede i sammes Tjeneste som „Missionær“. Som saadan fik han mangen haard Strid og Kamp at føre med Gjendoverne (f. Ex. med deres første Missionær, Røbner fra Hamborg, med den blinde Jens Dyrholm paa Langeland, med Forstanderen for Baptist-Menigheden sammesteds o. fl.), og senere med Mormonerne (f. Ex. deres Præsident Rønnow i Odense); men det lykkedes ham tilsidst at sætte Skranter ikke blot for Baptismens men ogsaa for Mormonismens Udbredelse paa Fyn og Langeland. Saaledes optraadte han en Gang imod Mormonerne i en Forsamling paa Raadhuset i Odense, paa Kragssbjerg, i Bispenbjerg, Kolbjerg, Harrenstrup, Norre-Højrup, Risbjerg paa Langeland osv., og overalt bortred han Massen for den mormonste Læres Bedrageri og Løgn, og flere Mormoner gik tilbage til Folketirken. I 1863 opfordredes den allerede 74aarige Mand til at gjøre en Rejse til det nordlige Inland for ogsaa der at modarbejde Mormonismen. Han modtoges venstabeligt af Bisperne Laub og Kierkegaard, af mange Præster og af Folket dersteds, og i de omtrent 2 Maanedes, hvori han berejste Viborg og Aalborg Amt, holdt han Forsamlinger omtrent hver Dag. Den 6. Oktober holdt han saaledes i Exercerhuset i Aalborg en af Stiftsprovst Blahn offentlig indbudt For-

lamling, der overværedes af mangfoldige Menneſter, og paaviste i et Foredrag Mormonernes falſke Lærdomme. Ogsaa i Aalborg, ſom andeſtedes, virkede den fromme og nidkjære Sægprædikants Ord ſaa stærkt, at Mange vendte tilbage til den kristne Kirkes Skjød.

Det forundtes Johan Nielsen og Hustru at opleve den 21. Oktober 1865, deres Guldbryllups-Fest. Med inderlig Taknemmelighed til den Naadens Gud, der havde været med dem i deres lange Liv, hilste de Dagen. En stor Mængde Menneſter — deriblandt Mange af Johan Nielsens Venner og Belyndere ogsaa fra andre Egne i Fyn — forſamlede ſig i den Anledning i Staarup Kirke, hvor Sognepræſten, Profeſſor Schurmann, i hjærtegribende Ord ſilbredte Dagens Betydning, iſær for Guldbryllups-Pæret, hvorefter dette tilligemed dets tilſtedevarende Slægtninge modtoges Alterens Sacrament.

Johan Nielsen ejede ikke meget af denne Verdens Goder, men han og hans gamle Hustru vare ſaameget rigere i Gud. For at de Gamle ikke ſkulde komme til at lide timelig Nød i deres høje Alderdom, rettede Præſten Johannes Clauſen i Nyſtinge en hjærtelig Opfordring i Fortalen i det af „Miſſions-Foreningen“ i 1867 udgivne lille Skrift: „Træt af Johan Nielsens Liv“, fortalt af ham ſelv, om at komme de Gamle til Hjælp med milde Kjærligheds-Gaver. Opfordringen blev ikke en Nøſt i Orden, — der indkom fra de forſkjællige Egne af Riget Pengegaver dels til det gamle Hgtepar, dels ſenere til Enken, til et ſamlet Beløb af 147 Rdl. 71 ſk. Størſtedelen heraf indkom, medens Johan Nielsen endnu levede, ſaa han fik Lejlighed til ſelv offentlig at talke ſine kristelige Venner for deres Kjærligheds-Gaver. Nogle ſaa Dage ſenere, nemlig den 5. December 1867 gif han gjennem en let Død over til det evige Liv, hvorefter han ſaa inderlig længtes og hvorpaa han

stolede med en troende Kristens uroffelige Haab. Hans jordiske Levninger stedtes til Hvile paa Staarup Kirkegaard den 13. December. Ovennævnte Pastor Johannes Clausen satte i „den indre Missions Tidende“ for 1868 Nr. 1 ham et smukt og sandt Eftermæle, hvori det blandt andet hedder:

„Johan Nielsen havde paa sine gamle Dage de to Egenstaber, som gjore et Guds Barn saa elskeligt, nemlig Ydmyghed og Stilhed; han var en stille ydmyg Mand, der aldrig snakkede meget om sig selv eller hvad han havde udrettet, han holdt fast ved vor evangeliske Trok-Bekjendelse lige til sin Død. Uagtet han ikke kunde følge den nyere Trok Anskuelse og Retning indenfor Kirken, var hans Hjærte dog ingenlunde bittert overfor dem, som han tidligere havde arbejdet sammen med (Grundtvigianerne); hans Kristendom var af en sund og ægte Karakter.“

39. Mads Hansen,

Gaardskæster i Rusepile (paa Langeland).

Langeland er et af Naturen rigt udstyret Land i den fynnste Dgruppe, og Land-Befolkningen paa den omtrent 5 Kvadratomile store D lever under meget heldige Agerdyrknings-Forhold og andre gode Livsvilkaar. Allerede i Bogen „Danmarks fruktbar Herlighed“, trykt i 1655, hedder det: „Dffver alt er Landet med flione oc mange Landskbyer oc Bøndergaardte bebyggt, som oc besiddis aff vel formuende Bønder oc Indvaanere, hvilcke oc ere dnelige Aufsk Føld, som ubi adskillig Brug, aff Jorden, Skou, Eng, Fructhafver, med Lveg, Bier oc andet, ingen Flid til deris Nærings forsettelse undlade, in summa

aldeles intet er tilforne om Fyen oc des Indbyggere blefve meld, som jo oc tillige dette Land tilskriffvis.“ — Hvor meget anderledes maa det da ikke være nu efter 200 Aars Forløb? Om Mængden af den langelandste Bonde-Befolkning maa det siges, at det er en velstaaende, en stor Del endog rige Folk. Baade om Gaardmands- og Husmandsklassen gjælder dette. Befolkningen maa i sin store Almindelighed nævnes som en meget arbejdsom og vindstibelig, og ved Siden deraf som en livlig og beleven Bonde-Befolkning. I politisk Opvaktthed og Indsigt staar den neppe tilbage for nogen anden Bonde-Befolkning hos os, vel end ikke for den paa Holbæet Amt. Den Mand af Bondestanden, der først og fremmest tilkommer Hæren for at have fremtaldt, grundfæstet og styrket denne politiske Opvaktthed og Indsigt, — fordi der ingen Bonde paa Langeland kan nævnes, der har virket med større Udholdenhed og Nidkjærhed for Vækkelsen af Selvfølelse og berettiget Samfundsstilling, end han, — det er den i Overkriften nævnte Mads Hansen i Kulepile. Vi ville lære denne brave langelandste Bonde noget nøjere at kjende.

Mads Hansen saa' første Gang Dagens Lys den 18. December 1774 i Lejbølle, en By i Bødstrup Sogn paa Langeland, hvor hans Forældre vare fattige Husfolk. Da han var 3 til 4 Aar gammel, døde Faderen, og Moderen giftede sig senere med en Entlemmand Peder Dinesen, der var Fæster af en Gaard i Kulepile. Tvungen dertil af Hjemmets fattige Omstændigheder, maatte Drengen allerede fra sit 9. Aar af tjene for sit Brød blandt Fremmede, og efter den Tids temmelig almindelige Sæd og Stik opvogede han derfor uden al Skolegang og Lærdom. I Aaret 1788 konfirmeredes han i Longelse Kirke af Sognepræsten Jens Larsen Næraa. Efter at have o, naet Udskrivnings-Alderen, blev han i

1796 udstrevet til Soldat og fit Kjøbenhavn til Garnisons-Sted, hvor han gjorde Tjeneste under Slaget paa Rheden den 2. April 1801; han var imidlertid ikke udtommeret paa noget Blodskib eller nogen Kanonbaad, hvilket derimod var Tilfældet med hans Sidemand i Rækken, hvis Lod det blev, at han fandt sin Død for Fædrelandet under Slaget. I samme Aars Efteraar hjemmitteredes Mads Hansen, eller som han senere ogsaa kaldtes „Mads Dinesen“ efter Stiffaderen, og nogle Uger senere, nemlig den 29. December 1801, indtraadte han i Ægtekab med den fattige Pige Ane Marie Mortensbatter (født 1777, konfirmeret 1791 af Præsten Jens Marstrand i Simmerbølle, død den 11. Marts 1860), en Datter af Gaardmand Morten Hansen i Rulépile, og ægteviedes af Sognepræsten P. Vilhjelms Longelse. Deres første Bopæl var et lille Hus i Rudkjøbing „Møllemarkt“, hvilket han selv lod opføre men senere solgte.

Med Understøttelse fra nogle Venner, der allerede den Gang vare Vidner til Mads Hansens utrættelige Flid og hæderlige Færd i enhver Henseende, købte han sig i 1803 en lille Ejendoms-Gaard i Espe paa Fyn. Medens han boede her, indfaldtes han atter i 1807 til Fanen og garnisonerede i Kiel under Kjøbenhavns Besættelse. Hjemkommen til Espe, anvendtes han noget ved Kystforsvaret. I 1808 solgte han sin Gaard og fæstede nu sin Stiffaders Gaard i Rulépile, der er beliggende under „Grevskabet Langeland“ og er skilsat for gl. Hartkorn 6 Ldr. 4 Skpr. 1 Fdk. 1 Alb., nyt Hartk. 4 Ldr. 4 Skpr. 1 Fdk. 1 Alb. med et Jord-Dmraade af omtrent 40 Ldr. Land Uger og Eng. Hans Stiffader og Moder henlevede nu som Aftægtsfolk deres gamle Dage paa Gaarden, indtil de Begge afgik ved

Døden, hun omtrent 90 Aar gammel og han henved i samme Alder.

Som Fæstebonde udfolbede Mads Hansen en ganske fortrinlig Driftighed og Vindstibelighed: han dyrkede sine Jorder paa en saa planmæssig Maade og foretog sig derhos en saa flittig og udstrakt Have- og Høgnplantning, at det kgl. Landhusholdnings-Selskab hædrede ham den 31. Juli 1822 med dets 3die Sølvbæger. Denne Hæders-Bevistning blev en saa stærk Opmuntring for Mads Hansen til at fortsætte sin Driftighed og Vindstibelighed paa den allerede vante Vis, at da han i 1842 afstod Gaarden til Sønnen Morten Madsen, der nu er Ejer af den, var den en af de smukkeste og bedst drevne Gaarde paa Langeland, hvad der vil sige meget, naar man kjenner Dens udmærkede Agerbrug.

Ved Siden af sin næsten hvileløse daglige Dont for at skaffe sig og at hævede en selvstændig og agtet Stilling i Samfundet fandt han ogsaa Tid og Lejlighed til at tage Del i sit Sogns Anliggender. Han var saaledes Fattig-Forstander og Skole-Forstander i flere Aar, ligeledes Skolepatron i en længere Arrække indtil 1841, da Kommunal-Anordningen gjorde Forandring i de indtil da bestaaende kommunale Forhold, og endelig var han Lighsynsmand fra 13. Januar 1832, da Plakaten om Lighsyn udkom, indtil 1856, altsaa ialt i 24 Aar.

Det er ovenfor sagt, at Mads Hansen i Aaret 1842 afstod sin Gaard til Sønnen Morten Madsen. Han gik den Gang allerede i sit 68. Aar, han var bleven træt af sit lange Livs Id og Slid og trængte til Hvile paa sine gamle Dage. Fra den Tid af levede altsaa det gamle Ægtepar i Sønnens venlige Hjem. Men om ogsaa den gamle Hædermand havde set sig nødsaget til at unde sit trætte Legeme nogen Hvile, kunde han dog

ikke modstaa sin Lands fyrige Krav. Han havde stadig følt Savnet af en forsømt Opdragelse og Skole-Undervisning, og ved Siden af sin travle og næsten hvileløse Livsfærd havde han derfor stadig søgt med en sjælden Iver og Udholdenhed at komme i Besiddelse af de Kundskaber, han manglede, for paa en værdig Maade ogsaa i saa Henseende at kunne hævede sin Stilling i Samfundslivet. Han var overbevist om, at „Kundskab er Magt“, og derfor havde han stadig bøjet sig for sin kundskabs-tørstende Lands Krav; for disse Krav bøjede han sig ogsaa nu, da hans vante Dagvært hvilede. Den friere politiske Udvikling, der gav sig tilkjende ved Stænder-Forsatningens Indførelse, havde grebet ham som saa mange andre danske Mænd. Det skal saaledes her nævnes, at Mads Hansen var den Allerførste i vore Østifter*), der satte Sagen i Bevægelse om „Fæstegodsens Forandring til Selvejendom“ m. m. — Han forfattede nemlig i 1838 et Andragende herom til „Østifternes Stænder-Forsamling“, fik det forsynet med Underkrifter af en Del Gaardfæstere i Simmerbølle, Skrobøl, Snøde, Stoense, Bødstrup, Lindelse, Tryggelev og Magleby Sogne paa Langeland, affendte det derpaa til Kredsens Deputerede i Roskilde Stænder-forsamling, Sognefoged Hans Christensen i Vejstrup, der oplæste det i Mødet den 27. Oktbr. Idet vi om denne Sag henviser til Hans Christensen (Side 381), anføres her kun, at Andragendet er at læse i „Stænder-Tidende“ for 1838 (Sp. 499—507), og at der i samme findes en tydelig og klar Udvikling af følgende 5 Punkter: 1) Den vilkaarlige Indfæstnings-Sum; 2) den almindelige Maade, hvorpaa Gaarden, dens Besætning og Inventarium over-

*) I Jylland var det Justitsraad Hjelstrup, ved et Andragende til Forsamlingen i Viborg den 27. Maj 1836 (Stænder-tidende Sp. 427—43).

leveredes Fæsteren; 3) de høist trykkende Høveri=Foreninger efter Anordningen om Høveriets Bestemmelse; 4) Tilløbelsen, Godsejeren har til, efter Fæsterens Død eller Fravigelse, efter Forgodtbefindende at forbigaa dennes Arvinger, og 5) den vilkaarlige aarlige Afgift af Fæstestedet til Godsejeren.

Fra den Tid af, at han var sat i Hvilestand, se vi ham paa en rolig og klar Maade offentlig at udtale sig om forskjellige paa Dagsordenen værende Spørgsmaal. Saaledes skrev han i sin Tid til „Almuevennen“ flere velstrevne Afhandlinger, hvoraf her fremhæves Følgende: „Om Høveriet og Tiendens Afløsning, samt om Selvejendoms Indførelse“; — „To Ord i Landbesagen“; — „Fordegods=Besiddernes Bidrag til Kommunernes Fattig= og Skolevæsen“; — „Er al forhenværende Fæstjord endnu bortfæstet eller hvorledes bruges den nu?“ — „Oplysninger og Bemærkninger til Afbetjening i Bondesagen“, understrevet af 16 Bønder; — „En gammel Fæsters Betragtning“, og endelig i sit 86. Aar i „Langelands Avis“: „Mit sidste Ord“ og et „Farvel til mine Venner“. Til en saadan Virksomhed af en Olding af Bonde vil der vanskelig kunne opvise et Sideslyk, det skulde allensals være Hans Rasmussen i Egense paa Falster. — Endnu bør det her nævnes, at Mads Hanssen var Medlem af den Bonde=Deputation, der den 25. Novr. 1845 ikke blev modtagen af Christian den Ottende men henvist til Kongens Kabinet= Sekretær Lillisch, for til denne at aflevere deres medbragte Adresse, der var forsynet med 9174 Underkrifter (nemlig 3207 fra Sjælland, 1583 fra Volland, Falster og Møen, 2601 fra Langeland, Thorseng og Fyn, og 1783 fra Nørrejylland). Deputationen bestod af 8 Bønder fra Sjælland, 1 fra Fyn, 2 fra Langeland og 2 fra Jylland, og Adressen androg paa Følgende: Om almindelig Børne=

pligts virkelige Indførelse; om Lighed i alle Skatter og Byrder for det upreviligerede Hartkorn med det previligerede; om Fæsteforholdets Forandring til Selvejendom eller Arvefæste for Fæsterne og Lejerne, Husmænd saavel som Gaardmænd, og om Tiendebyrdens Forvandling til en Pengeafgift, fordelt paa hele Landets Hartkorn. — Den næste Dag deltog Deputationen i et stort Gilde paa „den tgl. Skydebane“, ved hvilken Lejlighed Glerup holdt sin udmærkede Tale om: „Nu kommer Bonden!“

Det forundtes den brave Mads Hansen og hans trofaste Vedsagerinde gennem Livets Møje og Glæder at festligholde i forannævnte Sønns Hus deres Guldbryllops-Fest den 29. December 1851 og at vandre ved hinandens Side i endnu 8 Aar, saa der manglede knapt 2 Aar i, at de kunde have festligholdt deres Diamantbryllop. Med sin Hustru, der som allerede nævnt afgit ved Døden den 11. Marts 1860, næsten 83 Aar gl. var han bleven Faber til 6 Børn (3 Sønner og 3 Døtre) hvoraf 2 Sønner døde i deres unge Alder, den Ene af dem derved, at han 10 Aar gammel blev ihjælslagen af en Hest, hvilket Dødsfald smertede Forældrene i højeste Maade.

Rast af Mand men svag af Legem overlevede Mads Hansen sin Hustru i over 3½ Aar, og han kunde, ved at stue tilbage paa sit lange henrundne Liv, med Sandhed sige det af ham ofte udtalte Ord: „Herre! jeg er beredt, naar Du kalder.“ Han lukkede stille og gudhengiven sine Øjne i Døden den 5. November 1863, næsten 89 Aar gammel.

Mads Hansen var en Mand af en aaben og ærlig Tænk- og Handlemaade i hele sin Wandel; — han elskede Friheden, og da navnlig den grundlovsmæssige fra 1849, med hele sin Sjæls Varme og Inderlighed,

og naar Langelænderne samlede med hverandre i politiske Møder for at styrke denne Frihed, da var Mads Hansen gjerne altid den Første, der indfandt sig; — han var mild og venlig mod Enhver, med hvem han kom i Berøring, og derfor var han yndet og elsket af Enhver, endog af Saabanne, der vare af en anden politisk Anskuelse, end han; — han var altid efter Evne villig til at yde gode Raad og hjælpsom Daad til Enhver, der henvendte sig til ham derom; men han roste sig aldrig af hvad Godt og Øbelt han udøvede, — tort sagt: Mads Hansen var en Bønde, hvis Minde bør leve længe i Bøndestanden paa Langeland og rundt om i Riget.

40. Henrik Christensen, Gaardejer i Skøjstrup (Veje Amt).

Henrik Christensen blev født til Verden den 15. Maj 1755 i Byen Store Lysholt i Hornstrup Sogn, der er Annex til Kjøbstaden Vejle. Hans Forældre vare de der boende Gaardsfolk Christen Pedersen og Elise Henriksbatter. Allerede som Dreng skal Henrik have forhavset Folk ved de næsten Rjæmpetræster, hvoraf han var i Besiddelse. Der fortælles saaledes, at han, 13 Aar gammel, indgik et Væddemaal om at bære 1 Lb. Rug. Dels for at narre Drengen og dels vel ogsaa for endnu mere at prøve Mængden af hans Legemstræster, maalte man, ham uafvidende, 9 Stpr. Rug i Sækken, hjalp ham denne paa Nakken, og til ikke liben Forbavelse for de Tilstedeværende, bar Henrik den ham paa-lægsede Byrde, uden at gaa i Knæ derved. Da han var i sit 14. Aar, døde Faberen, hvorimod Moderen — der senere atter giftede sig med en Mand, hvis Navn

ikke mere erindres —, levede en Del Aar længere, men hvorlænge kan ikke her opgives; hun maa dog rimeligvis have levet endnu i 1777. Han konfirmeredes i Hornstrup Kirke af Sognepræsten, Provst H. H. Neüch i Vejle. Omtrent 18 Aar gammel, fik han det første Anfald af det Tungfind, der næsten uafslædelig trykkede ham i de sidste 25 Aar af hans Levetid, og da han var 19 Aar gl., fik han Ansættelse som Lædefoged paa Herregaarden Store Grundet, maaste af Hensyn til hans usædvanlige store Legemskræfter — han skal den Gang have aflagt Prøve paa, at han var i Stand til paa en Gang at bære 3 Edr. Rug. Han tjente dog kun som Lædefoged i 2 Aar; men Mindet om denne Tid stod altid levende for hans Sjæl i hans hele paafølgende lange Liv: han talte ofte om det Paustelige og Ansvarssfulde ved sin Stilling, navnlig ved at faa saamange Folt satte i Arbejde, især i ustabigt Vejr. Fra Store Grundet tog han atter hjem til Fædrenegaarden i Store Lysholt; men efter omtrent et Aars Forløb, nemlig den 15. Juli 1777, indtraadte han i Ægteskab med den 38-aarige Enke Johanne Sørensdatter (født omtrent 1739, død 26. April 1813), der besad en Fæstegaard i Fløjstrup, Vindelev Sogn ved Vejle; ægteviede af den „smukke“ og værdige Sognepræst Søren Frederiksen Binter i Kollerup, og blev nu Stiffader til 3 Børn, nemlig en Datter (om hvem Intet vides) og to Sønner: Christen Sørensen, der døde som Aftægtsmand i Vindelev, saavidt vides i 1846, og Søren Sørensen, der nok døde som Aftægtsmand i Aldum. I sit Ægteskab med ovennævnte Johanne Sørensdatter havde Henrik Christensen kun et Barn, nemlig en Søn, Søren Christian, der imidlertid kun blev nogle Dage gammel.

I Aaret 1794 købte Henrik Christensen sin Fæstegaard i Fløjstrup, samtidig med, at de øvrige Gaard-

fæstere i Byen ogsaa kjøbte deres til Ejendom; den var skylsat for 3 $\frac{1}{2}$ Ldr. Hartkorn og havde et Jord=Omraade af omtrent 50 Ldr. Land Ager og Eng; men ved Salget og Udparcelleringen af den gamle Herregaard Højgaard i Grejs Sogn i 1804 tilkjøbte han sig omtrent 50 Ldr. Land, der vare skylsatte til 2 Ldr. 7 Strp. Hartkorn. Denne sin betydelige Jord=Ejendom drev han nu, ligesom den mindre hidtil, som en meget indsigtsfuld og dygtig Bonde efter Datidens Sæd og Skik, og det fortjener i saa Henseende at nævnes til hans Berømmelse, at han var den Første der i Egnen, der benyttede Mergelen paa sine Jorder. — Da hans Hustru var afgaaet ved Døden, afstod han 37 Ldr. Land til en Slægtning, der havde tjent ham med Trofast i mange Aar, og i det paafølgende Aar, nemlig den 20. Maj 1814, giftebe han sig atter, 59 Aar gammel, med Pigen Ane Jensdatter af Ulbum (født ved Mittelsdags=Tider 1787) og ægteviedes af Sognepræsten Markus Plekner: Dette hans andet Ægteskab var barnløst.

Som et Par Smaatræk fra hans tidligere Manddomstider kan nævnes følgende: Han red en Gang med Byens Stattebeløb til Kolding, fra hvis Amtstue han skulde hjembringe til Højgaard en Del Penge. Vel vidende, at der paa de Tider skulde Gaver og Skjænk til, naar man hos Øvrigheden onskede sig en Villighed, havde man, for at han lettere skulde faa Pengene, medgivet den stærke Mand en slagtet Fedekalv, hvilken han kastede tvers over Hesten foran sig og antom med den til Kolding. Paa Amtstuen gjorde man Vansteligheder ved Udtællingen: „Man havde ingen Penge, han maatte komme igjen,“ hed det. Henrik Christensen gif og kom efter en god Stund atter tilbage, og det hed nu: „Ja, Du kan nok faa Pengene, men kun i lutter store Robber=Toskillingen.“ — „Det vil jo mon blive en hel Skjæppe

fuld, og dem kan jeg mon ikke føre med mig paa Øget," svarede han. — „Ja, det kunde ikke hjælpe; vilde han have Penge hjem med sig, maatte og skulde han modtage Kobberpenge.“ — „Maa jeg snakke med Deres Kone et bitte Korn?“ spurgte Henrik Christensen derpaa Amtsforbatteren. „Hvad vil Du hende? Men Du kan gjerne gaa derind til hende i Stuen.“ — Han gik ind til Fruen, til hvis Skjotten han imidlertid havde ladet Fedetalven bringe, Fruen gik ind paa Kontoret og hvidskede sin Mand nogle venlige Ord i Øret, og halvt højt: „Den stakkels Mand kan jo umulig slæbe en Skjæppe Kobberstiklinger.“ — Det hjalp, — han forstaaedes nu for Kobberet og sit Sedler. „Det er mon besynderligt! det har jeg aldrig før vidst, at en død Kalb kan tale bedre end en levende Mand,“ htrede den godmodige Mand bagefter lidt skjælmst. — En anden Gang var han behjælpelig med at tagere Trær ved en Stov-Udvisning. Efter i flere Dage at have traddet omkring i Stoven, tilbød man ham for sin Ulejlighed Valget imellem 2 Rdl. og en ung Risbøg. — „Jeg vil mon gjerne have begge Dele,“ svarede han og han fik — begge Dele.

Det er ovenfor blevet antydet, at Henrik Christensen var en meget indsigtfuld og dygtig Bonde. Her skal nu nævnes, at han ogsaa i flere andre Henseender var en udmærket dygtig Mand, der ved sin Indsigt bragte Lys i manges dunkel og forvillet Sag. Han forstod sig saaledes hypperligt paa Jord-Bonitering, havde et sjældent praktisk Greb paa Landmaaling og brugtes derfor ved Udførelsen ikke blot af mange Taxations-, men ogsaa af flere Udskiftnings-Forretninger. Ved Salget af Højgaard forestod han, ifølge Sagnet, den hele Forretning saavel med Hensyn til Udstyknng som til Salgsvillaarene, og han udsorte sit Hverv med en saa sjældne Indsigt og Begavelse, at han vandt almindelig

og vel fortjent Paakjænnelse af alle Vedkommende; endog senere tilstedekomne examinerede Landmaalere have paa en hæderlig Maade omtalt hans Landmaalinger ved denne og flere andre Lejligheder. Hans Dygtighed og Indsigtfuldhed var saa anerkjendt, at naar Striverne paa Herredskontoret ikke kunde finde Rede i denne eller hin Sag ved hans Tilstedeværelse paa Kontoret, blev han mere end en Gang anmodet om at hjælpe dem til Rette. Ogsaa i alle andre Henseender, og da navnlig i alle Sogne-Anliggender, var Henrik Christensen den Mand, til hvis store Indsigt og Dygtighed og altid redbonne Tjenstagtighed man stadigt søgte hen om Raad og Daad: alle vanstelige og forviklede Sager, saaledes lyder Sagnet, maatte han oprede, og i alle i hans Sogn oprettede Dokumenter fra hin Tid møder man gjerne hans Haandskrift. Han var i en lang Aarrække Sognets Læge-mand, og endnu levende gamle Mænd udtale enstemmigt, at han saa godt som var Brand-Direktør for Sognet, samt at de selv aldrig have nydt anden Skole-Undervisning end den, han frivillig gav dem om Vinteraftener; disse Gamle have et saa højt Begreb om Henrik Christensens Dygtighed, at de i deres elstværdisge Enfoldighed mene, at „han kunde have bakkødt en Minister-Post med Tre.“

Det er allerede foran antydnet, at Henrik Christensen led af Lungesind i de sidste 25 Aar af hans Levetid. Han grublede meget over Prædikerens Ord: „Det er Altsammen Forsængelighed,“ og naar han eller Andre havde fortalt om noget Nyt eller Gammelt, saa endte han gjerne Samtalen med de Ord: „Hvad er det saa Altsammen? — idel Forsængelighed!“ Men skjønt Sindet var nedtrykt og „Hjærtet“ — efter hans eget Udsagn — „saa beklemte som imellem Stene“; saa havde han dog Syn for, at det alene var Troen paa Vorherre,

som virkelig kunde gjøre Mennesket tilfreds og fylde Hjærtet med sand Glæde. Om et saadant Menneske sagde han ofte: „O, hvor han er lykkelig!“ Som en naturlig Følge af hans Sindsstemning og de Evagheder, der følge med Alderen, traf han sig mere og mere tilbage fra Deltagelse i det personlige Arbejde, endog fra Tilsynet med sine Folks Arbejde, men han var beskuaftet fra Stuen af en god Leder af samme. Var Et eller Andet gjort urigtigt, opdagede hans praktiske Blik det øjeblikkelig, men han hverken skjæbte eller smældte ved nogen Lejlighed over sine Folk, hvorimod han ved Signelser og paa billedlig Maade forstod saaledes at lade dem vide det Urigtige i deres Færd, at det nok skulde frugte for Fremtiden.

Henrik Christensen var en afgjort Hader af al Døselighed og Brunt. Som et Par enkelte Exempler paa, hvorledes hans Maade var at modarbejde Sligt, tjener Følgende: Hans Nabo, en af hans tidligere Skolelæringer, kom en Gang ind til ham og fortalte, at han havde faaet sig en ny Vogn til 150 Rdl. Stille og alvorlig svarede Henrik Christensen: „Saa skal Du mon ogsaa have Dig et Par bedre Heste og bedre Seletøj osv. Jeg kan mon gjøre Dig den Regning, at det vil koste Dig 500 Rdl., førend Du kan faa Din Kone op at age.“ Da Naboen gik hjem, løb Henrik Christensens Ord rundt i Hovedet paa ham, og Enden blev, at han fulgte Vognen og for Fremtiden hørte, som han hidtil var vant. — Da en Anden, der vilde have sit Stuehus ombygget, og nu kom til ham og gjerne vilde høre et godt Raad hos ham, svarede Henrik Christensen: Det skal Du mon huske paa, at der er 3 Maader at bygge paa. 1) Børn bygge Huse at lege med; 2) forstandige Folk bygge Huse til Fornødenhed, og 3) Narre bygge Huse til at prale med. Vælg nu selv, hvad Du synes

bedst om!" Saaledes var hans Maade at raade og være paa; han forstod altid at træffe Sømmet paa Hovedet og at sætte Alt i sit rette Lys.

Efter et vel udført Dagværk og med en Christens Tro og Haab afgik Henrik Christensen ved Døden den 5. Marts 1840, næsten 85 Aar gammel. Han jordfæstedes den 15. s. M. paa Vindelev Kirkegaard ved Siden af hans første Egtefælle, og ved hans anden Side jordede man hans efterlevende Enke, da hun, 68 Aar gl., afgik ved Døden den 14. Oktober 1855. — Han var afholdt og yndet af Alle, med hvem han kom i nogenstomhelst Berøring — af Enhver af sine Standsfæller som en faderlig Raadgiver og Ven, af sit Lyende som den billigtænkende og overbærende Husbonde, af Folk af andre Stænder som den forstandige, kundskabsrige og venlige Bonde. Med alle Sognepræsterne der paa Stedet i hans lange Liv levede han altid i bedste Forstaaelse, med den foran nævnte Birtker og Eftermændene P. M. Grønlund og Arrild Brødner, om hvilken Sidste der er afslagt det Bidnessbryd, at han var en Mand, „der ved sit velvillige Sind mod Alle og sin Godgjorenhed mod de Trængende vandt og bevarede sig almindelig Kjærlighed i og udenfor sin Kredz.“

Mindet om gamle Henrik Christensen lever endnu med Taknemmelighed og Højagtelse hos de Gamle i Fløjstrup og i hele Vindelev Sogn. Han var en for fremragende Bonde, til at hans Minde tidligere eller senere skal uddø, og det er derfor blevet fornyet her.

41. Palle Christensen Fløe,

Gaardejer og Udhandler i Røllund (Ringkjøbing Amt)

I Krigen med Sverrig 1657—59 blev en svensk Rytter ved Navn Palle taget tilfange af de Danske og ingenfinde udløst. — Denne Palle giftede sig med en Christen Pedersens Datter i Fløe i Brande Sogn under Vejle Amt, og Ejerne af denne Gaard har siden været hver anden Palle og hver anden Christen indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede, da Gaarden gik over paa Spindefsiden og nu er ude af Familiens Eje.

Fra hin Evesker nedstammede Palle Christensen Fløe (han hverken kaldtes eller skrev sig andet end „Palle Fløe“) i lige Linie; han blev født i Fløe den 6. August 1764. Palle forblev i sit Hjem til han var 18 Aar gl., hvorefter han kom ud at tjene som Avlskarl hos en Gaardejer og Hofstrammer Sannus Thorning i Høgitld, Rind Sogn, i hvilken Stilling han forblev, indtil Husbondens Død nogle Aar efter indtraf. I denne Tjeneste lærte han Handelen med Uldvarer: Strømper og hjemmegjorte Tøjer, og han rejste derefter i flere Aar, især om Vinteren, med strikkede Uldvarer til Fyn, hvor han solgte disse og købte igjen hjemmegjorte Tøjer, navnlig Dynevaar og Lærreder, som han atter solgte hjemme, især i Hammerum Herred. Sommermaanederne benyttede han dels ved Bondearbejde i Hjemmet og dels ved at følge med en Tømmermand for at lære saa meget af Haandværket, at han selv kunde forfærdige de nødvendige Avlsredskaber, som bruges i en Bondegaard.

Palle Fløes Skolekundskaber vare, som Følge af den Tids ufuldkomne Skolevæsen, meget smaa; men han fik allerede i Unglingalderen Smag for Læsning, hvorved han efterhaanden oprettede det Forsømte i Aandens Uddannelse, ligesom han ved Selvøvelse lærte sig at

skrive en temmelig god Haand, samt at føre et ordenligt Regnskab, hvilket senere kom ham til Gode ved den temmelig betydelige Handel, han førte med strikkede Uldvarer paa Kjøbenhavn. Som Følge af, at Gaardene i Landsbyen Fløe aldrig havde været bortkæstede, men fra umindelige Tider af bevarede i Familiernes som Selvejer-Gaarde, havde han allerede som Ung en temmelig udviklet Frihedsfølelse; han fulgte saaledes med levende Interesse den Strid, der i Slutningen af forrige Aarhundrede blev ført mellem Regjeringen og Godsejerne angaaende Stavnsbaandets Løsning, og selv paa sine gamle Dage kunde han omtale den Tid og dens Mænd med Begejstring, navnlig Kronprindsen, den senere Kong Frederik den Sjette.

I Aaret 1799 købte han sin Morbroders Gaard i Kollund i Rind Sogn, Hammerum Herred, og giftede sig samme Aar den 26. Maj med Morbroderens Plejedatter Margrethe Christensdatter, der var født i Gjellerup den 26. September 1779, med hvem han i 20 Aar havde 12 Børn, 6 Sønner og 6 Døtre, der alle levede, til de bleve gifte og opnaaede jerne gode Kaar og agtede Stillinger i Samsundet. Saasnart han havde købt Gaarden, tog han alvorlig fat paa Jordernes Forbedring, dels ved Opdyrkning og en bedre Driftsmaade, dels ved Enges og Mosers Udgrøftning og Overvæking med Vand, hvorved han bragte Kreatur-Besætningen op fra 2 Heste og 15 Stude til det Dobbelte, hvilke Arbejder han personlig deltog i med Kraft, indtil han var over 60 Aar gammel. Paa hans Gaards Mark fandtes noget Eggetræ, hvoraf han opstøvede en Del og bortryddede, hvad der var utjenligt, i hvis Sted han anlagde en Plantage paa 2 Tdr. Land, der nu pranger med dejlige, store Trær, ligesom han hjemme ved Gaarden plantede mange Trær i tvende haver. —

Ved Siden af sin betydelige Virksomhed som Landmand drev han en udstrakt Strømpehandel. De striklede Varer leveredes ham dels i Huset, dels mødte han visse forubbestemte Dage i de omliggende Sogne, hvor han da opsamlede større Partier. Naar han paa den Maade havde faaet et Læs, kjørte han dermed til Horsens, hvorfra Varerne sendtes med Stibs-Lejlighed til Kjøbenhavn til derboende Hofstræmmere.

Palle Fløe beskæftigede sig desuden meget med Sognets og Byens offentlige Sager. Han gav saaledes Stødet til Udskiftningen af Byens Hede og Mose, Indkjøbet af Sognets Konge- og Kirke-Tiender, samt Præste-Tiendens Fastsættelse til en fast aarlig Afgift, ligesom han i mangfoldige Aar var Medlem af Bestyrelsen for Skole- og Fattigvæsenet, hvortil hans Medborgeres Tilid havde kaldet ham.

I den hushlige Bestyrelse og i Børne-Opdragelsen støttedes han trolig af sin trofaste Hustru, der var lige saa virksom og dygtig en Kvinde, som han var Mand, hvilken Understøttelse var saa meget mere velsignelse-ryg, som de levede et yderst kjærligt Liv sammen, der især viste sine gode Følger paa Opdragelsen af den store Børneskole.

Da Palle Fløe selv havde følt Savnet af Undervisning i Skolen, holdt han i flere Aar, fra hans ældste Son var 8 Aar gl., en vel opløst gammel Aftægtsmand til hver Vinter at undervise Børnene, og da den ældste Son Jens blev 11 Aar gl., kom han til Rind Præstegaard for i Forening med Præstens Børn at nyde Undervisning af en Seminarist, hvilken Mand Drengen fulgte til Egnen ved Aalborg for at fortsætte sin Uddannelse. Drengen kom derefter hjem for at konfirmeres, og underviste nu i flere Vintere sine yngre Sødsfende, hvorved

de Alle fik en større Uddannelse og Kundskab, end Bønderbørn paa den Tid havde.

Saaledes som Palle Fløe var en dygtig, virksom og for sin Tid oplyst Bonde, saaledes var han ogsaa, lige langt fra Overtro og Bantro, en god troende Kristen. Hver Søndag maatte Børnene samles om ham for at høre ham læse en Prædiken, og hver Aften om Vinteren Aftenbønnen, samt i Forening med ham synge en Psalm, hvilken Husandagt var temmelig ualmindelig i den første Del af dette Aarhundrede.

Da Palle Fløe var bleven omtrent 70 Aar gl., en Gang i Aarene Trediv, overdrog han Gaarden med dens velopførte Bygninger og kultiverede Jorder til Sønnen Christen Vallesen Fløe, der har fortsat Faderens Forbedringer. Derefter levede han og hans alderstegne Hustru i Rolighed i deres Aftægts-hus, indtil deres Død, og nød forjent Glæde af deres Børn og Børnebørn. Den 26. Maj 1849 fejrede deres Guldbryllups-Fest i Overværelse af deres 12 Børn, 10 Svigerbørn og en talrig Flok af Børnebørn, foruden en stor Del af Omegnens Beboere, der kom uindbudne.

Endnu levede gamle Palle Fløe i nogle Aar med fuldkommen Bevissthed om Fortid og Nutid, indtil hans trofaste Hustru ved Døden bortkaldtes fra ham den 4. Juni 1855; men fra den Tid svandt hans Hulommelse i en mærkelig Grad, dog havde han endnu enkelte lyse Øjeblikke. Endelig bortkaldtes han til et bedre Liv, hvorefter han længtes, ved en blid og rolig Død uden foregaaende Sygdom i sit 94. Aar den 15. April 1858.

Hvad hans efterladte talrige Børneflokk angaar, da henvises til den vedføjede Stamtable. Særlig nævnes dog her Følgende: Hans ældste Søn Jens Vallesen Fløe vedblev at fortsætte sin Uddannelse og tog efterhaanden Landmaaler- og Landinspektør-Examen, blev

Stifts-Landinspektør i Ribe Stift og valgtes 5. Oktober 1848 i Hammerum Herred til Medlem af den grundlovgivende Rigsdag. Han er bosat i Bostrup i Lønborg Sogn, har været udnævnt til Landvæsens- og Liende-Kommisfær i Ringkjøbing og Ribe Amter, været Medlem i 12 Aar af og Formand i 11 Aar for Sogne-Forstanderskabet for Lønborg og Egvad Sogne, har i over 30 Aar været Bestyrer for de Statskassen tilhørende Enge „Tipperne“ i Ringkjøbing Fjord samt i 26 Aar Formand i Bestyrelsen for „Børnengene“ samme Steds. Regjeringen har for hans Virksomhed i denne Retning udnævnt ham først til Kammerraad og senere til Justitsraad.

Sønnen Soren Vallesen Fløe kom som yngre Mand som paa Hørs-Institutet „Lylkensløde“ i Fyn, hvor han lærte Hørens Dyrtning og Behandling og desuden forhvervede sig et frit Blit paa mange Forhold. — 1837 købte han en mindre Ejendom i sin Fødeby, som han beboede til sin Død. I det politiske Liv tog han meget livlig Del, og han valgtes til Medlem af Folkethinget for Ringkjøbing Amts 4. Valgkreds, første Gang 14. Juni 1858, som han vedblev at repræsentere til sin Død. Efterhaanden havde han skaffet sig en betydelig Indflydelse i sin Valgkreds, saa betydelig, at da han paa sit Dødsleje anbefalede sine Vælgere at vælge Baron Blixen-Finecke til deres Repræsentant, fulgte disse Opfordringen, trods en meget livlig Agitation for en anden Kandidat.

De øvrige Sønner og Sviger sønner have næsten allesammen deltaget livlig i det kommunale og politiske Liv.

Valle Christensen Fløe's Stamtable.

Valle Christensen Fløe, Gaardejer og Udbandler i Kollund (født $\frac{9}{10}$ 1764 \dagger $\frac{15}{10}$ 1858, henved 94 Aar gl.) — * (gift) $\frac{20}{10}$ 1799 med Margrethe Christensdatter (f. $\frac{20}{10}$ 1779 \dagger $\frac{4}{10}$ 1855, næsten 75 Aar gl.) Havde 12 Børn:

1. Jens Pallesen Fløe i Vosstrup, (f. $\frac{27}{11}$ 1800); — * 1837 med Ane Dorup Esman (\dagger), — Medlem af den grundlovgivende Rigs-Forsamling; Stifts-Landinspektør, Justitsraad. — Ingen Børn.

2. Maren Pallesdatter (f. $\frac{7}{10}$ 1802); — * 1826 m. Gdejer Hans Christensen i Lind. 6 Børn, der alle leve.

3. C. (?) Pallesen Fløe, Partikulier i Kollund (f. $\frac{10}{10}$ 1803); — * $\frac{10}{10}$ 1853 m. Ane Maria Sander (f. $\frac{23}{10}$ 1812, død); uden Børn.

4. Peder Pallesen Fløe, Gdejer i Birk (f. $\frac{3}{10}$ 1805); — * m. Edel Kathrine Jensdatter (f. $\frac{12}{4}$ 1814 \dagger $\frac{20}{10}$ 1871). 10 Børn, hvoraf 4 døde.

5. Christen Pallesen Fløe, Gjer af Fødegaarden i Kollund, (f. $\frac{17}{10}$ 1808); — * m. Ane Kirstine Pedersdatter (f. $\frac{9}{10}$ 1818). 8 Børn, deraf 1 død.

6. Maria Pallesdatter (f. $\frac{14}{12}$ 1806 \dagger 1862); — * 1827 m. Gdejer Anders Mortensen i Hauge (f. 1795 \dagger 1852). 12 Børn, deraf 4 døde.

7. Ane Pallesdatter (f. $\frac{20}{10}$ 1812); — * 1) $\frac{10}{11}$ 1835 m. Gdejer Niels Larsen i Birk (\dagger $\frac{15}{10}$ 1852). 9 Børn deraf 3 døde. — 2) $\frac{11}{10}$ 1858 m. Svogeren, Enkemand Peder Nielsen i Gjellerup (se Nr. 10); uden Børn med ham.

8. Søren Pallesen Fløe, Gdejer i Kollund (f. $\frac{10}{10}$ 1810 \dagger $\frac{22}{10}$ 1862); — * m. Ane Pedersdatter (\dagger); — Folketingsmand for Ringkjøbing Amts 4de Kreds 1858–62. Havde 9 Børn, deraf 3 døde.

9. Christian Pallesen Fløe, Gdejer i Kollund (f. $\frac{1}{10}$ 1814); * $\frac{22}{4}$ 1851 m. Karen Sørens datter (f. $\frac{20}{12}$ 1825). 4 Børn.

10. Sidsel Pallesdatter (f. $\frac{23}{10}$ 1816 \dagger $\frac{22}{11}$ 1857); — * $\frac{9}{10}$ 1848 m. Gdejer i Gjellerup Peder Nielsen (f. $\frac{22}{10}$ 1818); — Folketingsmand for Ringkjøbing Amts 4de Kreds fra 30. Maj 1865 og hidtil. Havde 7 Børn, deraf 1 død. (Se Nr. 7).

11. Karen Pallesdatter (f. $\frac{4}{10}$ 1819); — * $\frac{4}{10}$ 1840 m. Gdejer Peder Pedersen i Kollund (f. $\frac{20}{10}$ 1814). 14 Børn, deraf 5 døde.

12. Else Maria Pallesdatter (f. $\frac{9}{11}$ 1820); — * $\frac{20}{10}$ 1846 m. Gdejer Niels Sørensen i Agerstov (f. $\frac{4}{10}$ 1816). 8 Børn, deraf 1 død.

42. Laurids Nielsen Haastrup,

Gaardejer i Aagaard, (Veje Amt).

Den Bonde, med hvem vi her ville stifte Bekjendtskab, var ikke en fremragende Bonde i almindelig Betydning.

Han udmærkede sig ikke paa nogen sær freintrædende Maade i agronomisk, kommunal eller politisk Henseende, og alligevel var han en virkelig fremragende Mand blandt sine Standsfæller: — han var en saa inderlig from og troende Sjæl i hele sit lange jordiske Vandringstiv, at han var og blev et levende Mønster paa sand Fromhed og Gudsfrugt for Alle, med hvem han kom i Berørelse, og han var ved Siden deraf en virkelig aandelig begavet Sanger, hvis hjæreste Glæde det var at øve sig i at lege paa Hionsharpen. Dynaaede han end ikke nogen Kunst-Færdighed heri; vare hans Sange end ikke Mesterværter, noget hvorpaa de heller ikke gjorde Fordring at være; stødte de, især de ældste af dem, end ofte meget an imod Sprogets Former og Velklang, hvilket faldt ham vanskelig at overvinde: saa vare de paa den anden Side et front og barnligt troende Hjertes rige Udgybelser, der aldrig undlade at gjøre et dybere Indtryk, undertiden endog paa det kolde og ligeagldige Hjerte. Hans Minde fortjener derfor at leve, navnlig blandt hans Standsfæller. Vi ville bidrage hertil, hvad vi formaa, ved den efterfølgende korte Livsskildring.

Laurids Nielsen Haastrup blev født den 6. Marts 1773 i Millinge, Svanninge Sogn ved Faaborg, hvor Forældrene havde en Fæstegaard under Hovedgaarden Hvedholm. Han var den ældste af 13 Børn og blev i sit 22. Aar Soldat ved „Kronprindsens Regiment“, der garnisonerede i Kjøbenhavn. Efter at være bleven hjemforlovet fra Garnisons-Tjenesten, opholdt han sig i en Aarrække hjemme hos sin Fader og hjalp denne i de landlige Snøler. I Aaret 1801 indkaldtes han atter til Fanen ved sit gamle Regiment og kom nu til at deltage i Slaget den 2. April. Denne Begivenhed gav ham Anledning til at prøve sine Kræfter som Digter. Han forfattede nemlig „Trende Krigssange“, hvoraf

Fremragende danske Bønder. 27

den første begynder saaledes: „O Gud, som Alting raader“; den anden: „Vor Konge og Fader Kong Christian selv“; den tredje: „Vi vente nu paa den lyfsalige Fred“. Disse Sange bleve trykte og vandt i al deres Simpelhed i Form og Indhold et saadant Bisald paa de højeste Steder, at Kronprindsen, den senere Kong Frederik VI., skænkede deres Forfatter Afsted fra Krigstjenesten samt 100 Rdl. som Belønning. Dette første Forsøg havde saaledes givet godt Udbytte for ham, og i samme Aar udgav han „Nogle faa aandelige Sange“, der i 1844 udkom i 7. Uplag, med Tillæg af en Sang paa Forfatterens 70. Fødselsdag. I Aaret 1802 blev han af nogle kristelige Venner og Præster i Faaborg-Egnen opmuntret til at gaa til Sjælland for at sælge adskillige Smaa skrifter af gubeligt Indhold, hvilket Hverv han udførte med meget Held, da det laa ham selv særdeles paa Hjærte at virke til Guds Riges Udbredelse blandt dem, der allerede bare Kristennavnet. Den 4. Novbr. 1803 indtraadte han i Ægteskab med Maren Nielsen Møller (f. 31. Oktbr. 1773 † 12. Febr. 1829), en Datter af Gaardfæster Niels Hansen Møller og Johanne Rasmussen Bonde i Millinge. Efter Forslag af Præsten U. C. Boesen i Faaborg nedsatte han sig samme Aar som Bogbinder og Boghandler i sidstnævnte Kjøbstad, hvor han senere valgtes til Borger-Repæsentant. Som Borger i Faaborg fik han i 1807 atter Lejlighed til at forsøge sig som Digter af „Trende Krigssange“ af religiøst Indhold, og de solgtes til Fordel for dem, som havde lidt ved Kjøbenhavns Bombardement. I Foraaret 1818 opgav han sin Levevej som Borger i Faaborg og overtog fra 1. Maj samme Aar Forpagtningen af Præstegaardens Abling og Mejeri i Bonsild i det nordlige Sønderjylland, hvilken Forpagtning opslugte det meste af hans

tidligere erhvervede Formue; 3 Aar senere, nemlig 21. Juli 1821, købte han Gaarden „Riglandseg“ i Oddis Sogn, Haderslev Amt, hvilken Ejendom han besad i 21 Aar. I denne Aarrække forfattede han atter nogle Sange, tilbøds ved højtidelige Lejligheder, f. Ex. „En kristelig Bondes Frydesang“ i Anledning af Prinds Frederik Carl Christians og Prindsesse Wilhelmine Marias Formøling (1828) og „En kristelig Bondes anden Frydesang“ i Anledning af Kronprindsesse Carolines og Prinds Frederik Ferdinands Hætesforbindelse den 1. Aug. 1829. Endvidere: En „Sang i Anledning af Reformations-Festen den 27. Juni 1830, afslungen i Oddis Kirke; — „En kristelig Bondes Ønske og Bøn“ i Anledning af Kong Christian VIII. og Dronning Caroline Amalias Kroningsfest den 28. Juni 1840; — „Et kristeligt velment Ønske“ i Anledning af Kronprinds Frederik Carl Christians og Hertuginde Caroline Charlotte Marianes Hætesforbindelse den 10. Juni 1841. — Desuden forfattede og udgav han: „En liden Samling af Brudevers eller Lykønskninger til Brudepar, og tvende Guldbryllups-Sange osv. (1828).

Det er ovenfor nævnt, at Laurids Haastrups 1ste Hustru afgik ved Døden i Begyndelsen af Aaret 1829, efter et 25aarigt ægte kristeligt og derfor særdeles lykkeligt Ægteskab. Den 4. Novbr. f. A., netop paa sin første Bryllupsdag 26 Aar tidligere, indtraadte den da snart 56aarige Mand i Ægteskab med sin 2den Hustru Ane Jensen Slaug (f. 11. Decbr. 1792 † 6. Oktbr. 1869, 78 Aar gl.), Datter af Gaardmand Jens Jørgensen Slaug og Else Davidsdatter af Vorbasse Sogn, Ribe Amt. Ogsaa med hende levede han et saadant Ægteskab, „som en Ægtemand bør at leve med sin Ægtehustru.“ I Aaret 1842 solgte han „Riglandseg“ og købte den Gaard i den lille By Aagaard i Øster-Starup

Sogn i Vejle Amt, hvor han henlevede sin øvrige Levetid og opnaaede den høje Oldingsalder. Aaret derpaa festligholdt han sin 70 Aars Fødselsdag, i hvilken Anledning han forfattede en Sang, der bærer Vidne om det gudhengivne Sind, der fulgte ham gjennem hele hans Livsvandring. Krigsaaret 1848 kom; men om end Oldingens Hjærte sukede dybt og blødte stærkt, over de Ulykker, der med det samme vælte ind over hans kjære Fædreland, saa mistvilede han dog aldrig om, at den retfærdige Sag dog tilsidst vilde sejre; derpaa vare hans kristelige Tro og Haab ham et sikkert Pant. For efter Evne at bidrage til at indgyde Fædrelandets tapre Sønner samme Tro og Haab, hvoraf han selv besjæledes, greb han atter Pennen og forfattede „Trende Krigssange til 1849 med Tanten tilbage paa 1848.“ Mangen dansk Soldat fra hin Tid vil vist endnu erindre hine 3 Sange, hvoraf den første begynder saaledes: „Det er henrunden det sidstforløbne Aar;“ den anden: „Vær færdig til Vaaben, O Danske, ret brav;“ og den tredie: „Stal vi nu i Krigen gaa?“ Ligeledes ville vist manges Soldat og mangfoldige Andre erindre hans: „Krigspsalme i Anledning af den danske Arme's Indrykning i Slesvig i Juli 1850“, hans „Velkomstsang ved Armeens Tilbagekomst 1851“ og hans: „Sang i Anledning af Freden“. Alle de nævnte Sange lod han trykke og uddele i et stort Antal. I 1853 udgav han: „Kristelige Sange for Hjærtet paa Vejen til Evigheden. En Dagbog“. Denne Samling af Sange, der indeholder en af ham forfattet Sang til hver enkelt Dag i hele Aaret, blev hans Svanesang i Livet, og den fromme, kristelige Aand, der gaar igjennem dem alle, griber uvillaarligt Hjærtets inderste Strænge.

Denne fremragende danske Bønde i digterisk og kristelig Henseende nedlagde sin Vandringsstav den 12.

Marts 1866 og gif, efter at have opnaaet den høje Dingsalder af 92 Aar og 6 Dage, gennem en blid Døds-
 slummer hjem til sin Herre og Frelser, hvem han i Strø-
 belighed men med inderlig Trostab havde tjent gennem
 sit hele lange Liv til det sidste Øjeblik. Han jordsættedes
 den 21. Marts.

„Salige ere de Døde, der dø i Herren!“

Laurids Nielsen Haastrups Stamtavle.

Laurids Nielsen Haastrup (født i Møllinge $\frac{6}{10}$, 1773 † i Aagaard
 $\frac{12}{10}$, 1866); * (gift) 1) med Karen Nielsen Døstler (f. i Møllinge
 $\frac{21}{10}$, 1773 † paa Niglandsøeg $\frac{12}{10}$, 1829); - 2) Ane Jensen Slaug
 (f. paa Slaug $\frac{11}{10}$, 1792 † i Aagaard $\frac{3}{10}$, 1869).

Børn af begge Ægteparter:

1) Hans Frederik Haastrup (f. $\frac{13}{10}$, 1808 † $\frac{10}{4}$, 1864).
 2) Niels Christian Haastrup (f. $\frac{20}{10}$, 1811 † $\frac{24}{10}$, 1849
 som Missionær i Sjerra Leone [Vest Afrika]); — * med Helene Hop;
 af Christianfeld. Børn:

a) Christian Alfred Haastrup (f. $\frac{10}{4}$, 1842 i Sjerra Leone),
 Apoteker paa Lyholm.

b) Agnes Felene Haastrup, * med en Missionær i Vestindien.

c) Arthur Mikolau Dale-Pach Haastrup, Landmand.

d) Emma Clementine Haastrup.

3) Jens Andreas Haastrup (f. $\frac{11}{10}$, 1831); — * $\frac{4}{10}$, 1862
 med Ane Mathin Andersen (f. $\frac{6}{10}$, 1839), en Datter af Gaardejer
 Anders Sørensen i Præstebød og Hustru Abalone Lauridsdatter Krings.
 Børn:

a) Laurids Christian Ansgar Haastrup (f. $\frac{27}{10}$, 1863). — b)
 Ane Dorthia Marie Haastrup (f. $\frac{10}{10}$, 1864). — c) Abalone Haastrup
 (f. $\frac{20}{10}$, 1866). d) Estrid Marie Hulda Haastrup (f. $\frac{2}{10}$, 1869).

43. Jørgen Mogenssen Blach,

Guardejer i Laastrup (Randers Amt).

De store Herresæder rundt om i Riget — Grevernes,
 Baronernes og Stamhus-Besiddernes Slotte og Borge
 ftgedes i sin Tid i Viborg Stændersal for at være
 — „saube Ornereder“. Det var en jydsk Bønde, der
 udtalte denne flotte og djærve, dog ikke vel overvejede,

men derimod altfor nærgaaende og ubeføjede Sigtelse, for saa vidt som den fik alle hine Herresæder over en Kam, og undlod at minde om, at ikke saa af disse havde huset Mænd, der som sande Menneſke-Benner dels havde brudt Bondens tidligere Trælælænder, dels paa mange andre Maader virket kraftigt til hans timelige og aandelige Velvære. Herresæderne Bernstorff, Bregentved, Brahetrolleborg, Christianssæde, Frijsenborg, Holsteinborg og flere andre vilde det være Synd og Skam at kalde „sande Ornereder“. Sin Bonde var den ovennævnte Jørgen Mogensen Blach. Han boede i den mindre Bondeby Taastrup, Odum Sogn, i Nærheden af Randers. Denne Bondes Navn havde en god Klang endog i Sjællands fjernere Egne; ja selv rundt om paa Verne nævntes det, ikke blot med en vis Forbavselse, vel nærmest paa Grund af sin Ytring, men ogsaa med Glæde og sand Ugtelse. Det var heller intet Under, at Navnet „Jørgen Blach“ løb tidt fra Mangsuldiges Læber, thi dets Bærer var en sjælden driftig, dygtig og djærv Bonde, hvad enten der toges Hensyn til hans daglige Dont i Livet eller til den politiske Virksomhed, hvortil hans Standsfællers Tillid i en længere Arrække kaldte ham. Hans Dagværk tilendbragtes for nogle faa Aar siden i den samme By, hvori han havde boet i noget over 41 Aar, men hans Minde er derfor ikke udslettet. For om mulig at forebygge dette, meddeles her følgende Livsskildring af ham.

Mogens Wittelsen Blach var Fæster af Hadsten Kro i Kirkebyen Hadsten paa Grevskabet Frijsenborg. Med sin Hustru Johanne Kjerstine Rasmusdatter, en Enke fra Mølghede Kro, blev han Fader til 10 Børn. En af disse var Jørgen Mogensen Blach, der kom til Verden den 16. Januar 1796. Hans Opdragelse og Børne-Undervisning lignede den, der blev andre Bønder-

børn til Del paa den Tid. Udbyttet af hans Stolengang var derfor kun et tarveligt Maal af Indsigter og Kundskaber; men hans ypperlige Naturanlæg, i Forening med hans store Værelst, vidste i Fremtiden saaledes at raade Bod herpaa, at han som Bonde maatte indrømmes at være en kundskabsrig Mand. Noget over 29 Aar gammel, ægteviedes han af Præsten Budg den 5. Juli 1825 i Odum Kirke til Pigen Kirstine Marie Nielsdatter (født 1. Marts 1804), en Datter af Gaardejer Niels Mortensen i Taastrup og Hustru Karen Christensdatter. Ved denne sin Hustru kom Sorgen Blach senere i Eje af hendes Forældres Gaard, der var skildsat for omtrent 5 Tdr. Hartkorn med et Areal af 60 Tdr. Land Ager og Eng, hvortil han i Tidens Løb erhvervede sig ved Kjøb saamegen Jord, at Ejendommen ved hans Død havde en Storrelse af 14 Tdr. Hartkorn med et Areal af 180 Tdr. Land geometrisk Maal.

Sorgen Blach viste sig ira første Færd af som en fremadstræbende Bonde, — det var ikke fyldestgjørende for ham, at hans Jord blev drevet og dyrket efter Grundsætningerne for det allerede den Gang forælbede Agerbrug. Han havde gjort sig godt bekendt og fortrolig med de nyere Landvæsen=Strifter, og han foresatte sig at prøve i Marken det Agerbrug, som de anbefalede. Hertil kom, at han i sin Egn overbevistes ved flere Kjendsgjærninger om Nytten af at drive og dyrke Jorden paa en anden og hensigtsmæssigere Maade, end den almindelig gjængse, og at Bestræbelser i saa Henseende endog belønnes med ydre Auerkjendelse. Han saa', at Peder Roussing i Fennum, Peder Nielsen Knudstrup i Roved, Christen Grouleff i Nygaard, Søren Nielsen Kop i Binterslev, Povul Jensen i Lodbjerg og Niels Sørensen i Valle havde hver for sig faaet tilstaaet af det tgl. Landhus=holdnings=Selsskab en betydelig aarlig Penge=Understøttelse

i 5 Aar til et forbedret, planmæssigt Agerbrug; — at Jens Christensen i Boldum, Søren Pedersen Tronnum i Aaastad og Mogens Nielsen i Faarup bleve belønnede med en af det nævnte Selskab udtalt „hæderlig Dmtale“ og at Christen Rasmussen i Boldum og Rasmus Andersen i Hvaløse havde endog af samme Selskab hver modtaget det 3. Sølvbæger som Anertjendelses-Ægen for deres planmæssige Agerbrug. Med saadanne Eksempler for Dje, — og ved den Erfaring, han havde gjort ved to af „Landhusholdnings-Selskabet“ i 1834 foranstaltet Præmie-Pløjninger i Randers-Amt, den ene paa Edum, den anden paa Spentrups Præstegaards-Mart — mente Førgen Blach, at ogsaa han burde gaa frem i en stedse bedre og forstandigere Drift og Dyrkning af sin Jord. Hans Forsæt blev til Gjerning. Ifølge en til det nævnte Selskab indsendt Indberetning, hvis Sandhed bevidnedes af Herredsfoged Wejenberg, Pastor Budtz og den ovennævnte Jordbruger Knudstrup, havde han paa-tjort sine 60 Ldr. Land halftede Jorder 10,000 Læs Mergel, indført en forbedret Drift, avlet 400 til 500 Ldr. Kartofler aarlig og holdt nu mere end dobbelt Besætning imod Nymændenes, tilbids ved Hjælp af Sommer-Stald-fodring. Han havde røddet Sten og Krat, hegnet og plantet, forbedret sin Eng, lagt Vind paa Havedyrkning opført en Teglvorn, hvori der brændtes 40,000 Sten ad Gangen, og fra hvilken han blandt andet leverede Fliser, Brønsten etc., ligesom han og til Kjøbenhavns Landvæsen havde indsendt Prøver af brændte Leirrender, hvoraf han desuden havde solgt en Del til flere Kjøbstæder. Han havde endvidere tilvirket og solgt megen Mjød, tilbids af egne Bier. For den af ham saaledes udviste Landboslid og Vindskibelighed hædredes han i 1839 af „Landhusholdnings-Selskabet“ med dets 3. Sølvbæger. — Ved flere Dyrstuer modtog han senere adskillige Præ-

mier. I Aaret 1847 kjøbte han det saakaldte „Staaphus“, eller rettere modtog det som Magelæg for en af ham anlagt Mølle i Selling ved Spørring Na. „Staaphus“, beliggende i Sunds Sogn i Hammerum Herred, var i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede oprettet af Brev Christian Rangau til Herningholm for Faareholds Skyld (deraf Navnet), og da denne Avlsgaard i Aaret 1754 blev stillet til Auktion af Herningholms daværende Ejer, en Krigsraad Høy, hørte der til samme mere end 200 Idr. Hartforn af Bøndergods samt 12 Idr. 4 Skpr. Hovedgaardens-Lagt, ialt med omtrent 8000 Idr. Land, et større Areal, end der findes ved nogen anden Gaard i Danmark. Jørgen Blach modtog med „Staaphus“ 8 à 9 Idr. Hartforn med et Areal af 26 til 2700 Idr. Land. Man vil heraf kunne gjøre sig en Forestilling af Beskaffenheden af Hedejorderne til denne Ejendom, der stod Ejeren i en Pris af 4000 Rdl. Efterat have anlagt et Brændevins-Brænderi ved „Staaphus“, solgte han atter Ejendommen i April 1854 for en Kjøbesum af 8000 Rdl. — I det Hele taget handlede Jørgen Blach meget med Ejendomme: han var til forskjellig Tid Ejer af 12 til 14 Land- og Kjøbstad-Ejendomme.

Med Hensyn til Jørgen Blachs kommunale Virksomhed kan det nævnes, at han, med Undtagelse af Sognesoged- og Lægsmands-Bejillingen, Tid efter anden har haft næsten alle kommunale Embed at røgte. Af Mangel paa Oplysninger kunne disse eller deres Varighed imidlertid ikke nærmere anføres. Af samme Grund maa vi med Hensyn til de private Tillidshverv, han hædredes med, nøjes med at nævne, at han i 1841 var Distrikts-Forstander for „Brandassurances-Foreningen for rørlige Ejendele i Nørrejylland“, samt at han under 28. Juni 1850 i Forening med Bregendahl, M. B. Bruun, I. C. Dahl og J. C. Ny-

holm var Medindbyder til Stiftelsen af „den jydsk Kredit-Forening“. — Det vides heller ikke, om han har været Medlem af nogen Deputation med et mere offentligt eller, saa at sige, et mere højtibeligt Præg. Han var derimod Medlem af en Deputation, som i sin Tid bragte Kammerherre Steel til Birkelse og Statsraad Nyholm til Vaggesvogn et Erkjendtligheds-Bevis fra en stor Del Bønder i Manderseggen for den Rebebonhed, hvormed de vare gaaet ind paa Ligeliggjørelsen af Hartornet under Hovedgaardene.

Førgen Blach kaldtes ved sine Standsføllers Tillid til i en længere Arrække at deltage i det politiske Livs Gjerning, men som saamange Andre maatte han tilsiðst sande, at Folkegunst ikke er at stole paa. Den 29. Januar 1841 valgtes han i det 11. Landdistrikt til Stænder-Deputeret for Nørrejylland's mindre Landejendoms-Besiddere og gjenvalgtes den 26. Martz 1847. Som saadan mødte han i Viborg Stændersal i Moderne i 1842, 1844, 1846 og 1848. I Samlingen 1842 holdt han allerede i det 2det Møde (13. Oktbr.) følgende „Somfrutale“ i Anledning af Møller Vulf's Forslag til en Tak-Adresse til Kongen: „Vor nuværende Konge er ikke, saaledes som den forevigeede Monark, Institutionens Stifter. Han har blot efter Anordningens Bud taldt os hid, og jeg ve'd derfor ikke, hvorfor vi skulle takke ham. De 2 Maanedes, som ere blevne tilstaaede Forsamlingen til dens Arbejder, ere en saare kort Tid, og det kommer mig derfor for, at vi ikke bør spille Tiden paa Diskussioner om en Adresse; thi jeg tror ikke, at en saadan stifter den tilfigtede Nytte. Et Par Dage vil vistnok medgaa til disse Diskussioner, og Diæterne for den Tid ville udgjøre flere Hundrede Rigsdaler. Stænderne have andraget paa gennemgribende Besparelser i Finantferne. Lader os vise i Gjerningen, at vi ville

spare, og lader os ikke spille Tiden paa mindre vigtige Ting og for dem tilfidesætte de vigtigere! Jeg kan ikke stemme for nogen Adresse." — Nogle Dage senere indbragte Justitsraad With et Andragende angaaende Ophevelse af Retten til at oprette Grevstaber, Baronier, Stamhuse og Fideikommisser. Under Behandlingen af dette Andragende den 5. Novbr. holdt Blach følgende Tale: „Grevstaber, Baronier og Stamhuse ere, efter hvad jeg kan sionne, et meget stort Onde. Den største Del af os ønsker Selvejendoms Udbredelse, men det sker ei paa denne Maade. Jeg anser disse Indretninger for sande Ornereder, og jeg vil meget bede Forsamlingen om at nedsætte en Komite, men en Komite, der bestaar af virkelig frijndede Mænd, og ikke af dem, der kun ere frijndede til et vist Punkt, nemlig saalænge det ikke gjælder deres egne Interesser." — Disse to Taler giv et tilstrækkeligt Billede af Jørgen Blachs Frisindethed og Djærvhed; men for at gjøre Billedet endnu fyldigere, anføres følgende om hans væsenligste Virksomhed i Stændersalen. I den nævnte Session deltog han tiligemed Fjellstrup og Tang som Medlem af den Komite, der den 15. Oktbr. nedsattes til at afgive Betænkning over Regjeringens „Udkast til en Plakat angaaende Midler til Forebyggelse af Skabsygdoms Udbredelse blandt Faarene". Udsaldet af Forhandlingerne over Udkastet og Betænkningen blev, at en Petition skulde indgives om, at Plakaten maatte udkomme som Lov med nogle vedtagne Forandringer. Han indbragte derhos følgende private Forslag og Andragender, hvorover ingen Komite imidlertid nedsattes: 1) Andragende fra flere Beboere i Sjælle angaaende Vands Afbenyttelse og Møllernes Ret dertil; 2) om at det maatte tillades det lgl. Landhusholdnings-Selskab aarlig at udtage 100 Reserver af det værnepligtige Mandskab for at lade disse

oplære i Agerbruget, og at de Paagjældende derved erholde Fritagelse for Udskrivning til den staaende Hær; 3) fra forskjellige Sognesogder og Landboere, sigtende til at fremkalde et Lovbud, hvorved det bestemtes, hvormegit Møllerne maa tage for en Lønde Sæd at male i Grøn- eller Finmaling, og at denne ufravigelig skal vejes til og fra Mølle; 4) fra en Skolelærer Lauritzen, sigtende til en Forandring i Skolerne paa Landet og Indførelse af Afrienskoler; 5) paa 18 Gaardfæstere's Vegne i Haurum Sogn, betræffende det frie Hartkorns Deltagelse i Vej-Arbejde og Udredelse af Fourage til Skolen samt om Høveriets Ophævelse mod billig Godtgjørelse. — I Samlingen 1844 forelagde Regjeringen et „Udcast til en Plakat angaaende Jagts Udøvelse i Haver“. En Kommitte nedattes den 13. Juli, bestaaende af Rosenkrantz, Blach og Ingwersen. Til Betænkningen, der afgaves og undertastedes foreløbig Behandling den 13. August, havde Blach stillet det Mindretals-Forslag, at Jagtejernerne ere uberettiget til at jage i de Haver, der ere jaaledes indhegnede, at Hegnet enten maa gjennebrudes eller jordres oplullet af Ejeren eller Besidderen, for at Jagt med Hund eller paa anden Maade deri kan opstilles, og for en Overtrædelse heraf bestemtes en Mult af 5 Rdl. Sølvs.“ Han begrundede og forsvarede sit Forslag med nogle faa Ord; ved den endelige Behandling den 20. August udtalte han sig ligeledes i Korthed. Et andet Forslag, der ændrede Blachs, vedtoges, hvorpaa det ligeledes vedtoges, at en Petition skulde indgives om at den ændrede Plakat maatte udfomme som Lov. — I denne Samling indbragte han følgende Andragender, der bleve fremlagde i Løsejalen: 1) om Fæstes Overgang til Selvejendom fra 40 Sognesogder og 230 Gaardbrugere; samt fra 1582 Beboere i Holbæk Amt; 2) om Ophævelse af Konge-Lienden og For-

ening med Hensyn til Kirke- og Bræste-Tiende, fra 1066 Beboere paa Langeland. 1050 i Holbæk Amt, 821 i Sorø Amt og 790 paa Falster; om lige Rettigheder og Pligter for alt Hartorn i Danmark fra 50 Sognefogder og 230 Gaardbrugere i 11. Distrikt; 4) om almindelig Værnepligt, fra de sidstnævnte Sognefogder; fra de nævnte Beboere paa Holbæk Amt, 1927 i Sorø Amt og 1602 paa Falster. — I Samlingen 1846 forelagde Regjeringen et „Udcast til en Plakat for Danmark betræffende Erstatning af den Skade, der tilføjes en Jordbrugers Sæd eller Markfrugter af Kron- eller Daavildt.“ Den Kommitte, der nedsattes for at afgive Betænkning over samme, bestod af Blach, Rosenkrantz og Fjelsstrup, og ved den foreløbige Behandling af Sagen den 19. Novbr. og den endelige Behandling den 25. Novbr. havde Blach ialt 3 Gange Ordet til Forivar for de af Komiteen stillede Endringsforslag. Forsamlingen vedtog at indgive en Petition om, at det ændrede Udcast maatte udkomme som Lovbud. — I Læsesalen lod han fremlægge en Skrivelse fra Skolelærer Scholer i Hammel i Anledning af det af Regjeringen forelagde Jernbane-Forslag. Strax efter Ironskiftet i 1848 indgaves rundt om fra Riget Adresser til Kongen om en friere Forfatning for Riget end den hidtilværende Stænder-Forfatning. En saadan Adresse indgaves ogsaa fra 26 indse Stænder-Deputerede og Suppleanter, og blandt dem træffe vi, som det var at vente, ogsaa Jørgen Blach. Adressen udtalte blandt Andet, at man af Kongens „hele folkelige Sindelag og Færd venter og haaber en paa lige Menneske- og Borger-Rettigheder bygget fri og folkelig konstitutionel Forfatning, hvorved Kongen paa engang vil sikre Staten dens Belfærd og Hæder, og høste et taknemmeligt Folks i Nutid og Fremtid udelte Tak.“ I den korte Stænderjamling 1848, hvor kun 2 Regie-

rings-Forslag vare til Behandling og Afgjørelse, deltog Blach i Ordskiftet om Behandlingen af, om Tak-Adresser til Kongen og Hæren skulde ske for aabne eller lukkede Døre. Iftun W. Kee og Blach udtalte sig for, at den burde ske for aabne Døre. Blach udtalte sig saaledes: „Efter min Formening bør Dørene, da de en Gang ere blevene aabnede for Publikum, ogjaa forblive aabne, i hvad der saa er under Forhandling, og jeg kan ikke indse, at Saabant, som af en æret Deputeret (Statsraad Holm) er ytret, skulde kunne bevirke, at man undsaa' sig for at sige sin Mening i en Sag, der rigtignok er af en noget anden Natur, end de i Almindelighed forekommende. I ethvert Fald maa Stemme=Afgivningen altid foregaa offentlig“. Ved Afstemningen vedtog Forsamlingen — som det hedder — „med afgjort Majoritet“, at de foreløbige Forhandlinger angaaende Adresserne skulde ske for — lukkede Døre. Bennerne af „Følelses=Sagen“ og indskrænket Offenlighed havde saaledes sejret. Saavidt var man i Begyndelsen af 1848. Ved Valgene til den grundlovgivende Rigs-Forsamling stillede Jørgen Blach sig ikke, hvilket derimod var Tilfældet ved de almindelige Folkethings-Valg til Rigsdagen den 4. Decbr. 1849. Han valgtes i Skjoldelev som Repræsentant for Aarhus Amts 3. Folkethings-Kreds med 238 Stemmer mod 57, der faldt paa Kredsens Repræsentant i den grundlovgivende Rigs-Forsamling, Godskejer, Prokurator L. C. Dahl til Rosgaard. Men uagtet han saaledes allerede var valgt Medlem af Rigsdagen, faldt der dog ved Landstingsvalget den 29. i samme Maaned i 9. Kreds (Aarhus, Randers samt en Del af Viborg Amt) 93 af 241 Stemmer paa ham og ved første Umvalg 53 af 242 Stemmer. I Folkethinget var han Medlem af følgende Udvalg: i 1. Samling (1850) i Udvalget angaaende 1) Ophævelsen af Over-Politiretterne paa Landet,

og 2) i Udvalget angaaende det af Bregendahl indbragte Lovforslag om Oprettelse af en Kredit-Forening for Grundejere; i 2den Samling (1850—51) i Udvalget angaaende: 1) Udredning af Distriktsheste samt om Fodringsheste til Brug for Hæren; 2) Tschernings Lovslag om Jordes Afstaaelse til Fattighuse; — i 3die Samling (1851—52) i Udvalget angaaende: 1) Foranstaltninger til Husdyrs og især Hesteavlens Fremme; 2) Køjerns Udkast til en Kommunal-Lov. — Ved de næste almindelige Folkethings-Valg den 4. August 1852 stillede han sig atter til Valg i Skjolddelev. Folketemningen havde imidlertid forandret sig i hans gamle Valgsteds, — Grunden hertil angaves iorskjælligt —; han faldt med 215 Stemmer for Modkandidaten Gaardmand Jens Pederjen af Røgend, der sejrede med 299 Stemmer. Senere stillede han sig ikke oftere til Valg; ved det almindelige Landsthingsvalg i Randers den 3. Juni 1853 faldt der imidlertid dog 50 Stemmer af 258 paa ham, men hint Stemmeantal fik ingen praktisk Betydning.

Skjønt Lykken næsten altid søjede Jørgen Blach i Livet, maatte han dog ogsaa undertiden friste tunge Tilfælfelser og Sorger. Ved Væltning tvende Gange kom han slemt til Skade, den ene Gang ved at brække sit ene Ben, og den anden Gang Kravebenet, men desuagtet nød han dog indtil sit sidste Leveaar et godt Helbred; — nogle Aar før hans Død fortærede Ilden næsten alle hans faste og løse Ejendele, der imidlertid ved hans Forsigtighed vare saa nogenlunde forsikrede i Brandtasfen.

I sit Ægteskab blev Jørgen Blach Fader til 9 Børn (5 Sønner og 4 Døtre), hvoraf 2 Døtre bøde forinden Faderen. Han afgik ved Døden den 10. Septbr. 1866, henved 70 $\frac{1}{2}$ Aar gammel. Sin Ejendom „Blachsgaard“ i Taastrup havde han fort før sin Død overdraget til

den yngste af sine Sønner for en Kjøbesum af 40,000 Rdl., hvori 15,000 Rdl. kom til Afdrag som Sønnens Kødrenearv. Et hjærtligt og venligt Eftermæle lod han tilbage hos sin Onke, sine 7 Børn og 19 Børnebørn samt mange jndste Standsfæller.

Jørgen Mogensen Blach's Stamtable.

Mogens Witt-Hjen Blach, * (gift) med Johanne Kjerstine Ras udsatte, med hvem han havde 10 Børn, deriblandt:

Jørgen Mogensen Blach (f. ¹⁰/₁₀, 1796 † ¹⁰/₁₀, 1866); — * ²⁰/₁₀, 1825 m. Kirstine Marie Nielsdatter (f. ¹/₁, 1804), en Datter af Gdejer i Taastrup Niels Mortensen (f. ²/₁₀, 1775 † ²⁰/₄, 1858) og Hultru Karen Christensdatter (f. ²⁰/₁₁, 1771 † ¹⁵/₁, 1820).

Jørgen Blach's 9 Børn:

1. Morten Blach, Gaardejer i Haarup (f. ²²/₁₀, 1825); — * ²⁰/₁, 1853 med Karen Sørensdatter.
2. Moge s Blach, Eier af Ny-Løsten No ved Aarhus (f. ⁴/₁, 1827); — * ²/₁, 1855 med Karen Jensen.
3. Niels Blach, Gaardejer i Ladung (f. ¹⁷/₁, 1829); — * ¹⁰/₁₀, 1858 med Hestil Svendsen.
4. Karen Kirstine Blach (f. ²⁴/₁, 1831 † 1849).
5. Peder Blach, Gaardejer i Sabro (f. ¹⁷/₁₀, 1833); — * ²⁰/₁₀, 1863 med Mette Laurfen.
6. Danne Blach (f. ²/₁₀, 1836).
7. Mette Marie Blach (f. ¹⁴/₁₀, 1838); — * ¹⁴/₁₀, 1870 med . . .
8. Møllerup Blach, Gaardejer i Taastrup (f. ¹⁰/₁₀, 1841); — * ²⁰/₁₀, 1869 med Karen Margrethe Buus.
9. Ellen Marie Blach (f. ¹⁰/₁₀, 1841, død samme Aar.

44. „Den blaa Bonde“, Niels Mortensen,

frh. Gaardsfæller og Sognesoged i Bensløse (Sorø Amt).

Den Mand, der her skal omtales som en fremragende Bonde, blev dette i en særegen Betydning, og det da navnlig i en dobbelt Henseende. Han blev det først derved, at han i sine kraftigste Manddomsdage udfødede ved sin Gaard en saadan Driftighed og Vindstibe-

lighed, at „det kongelige Landhusholdnings-Selskab“ fandt sig foranlediget til at hbe ham en velfortjent Anerkjendelse og Paastjønneelse, og dernæst blev han det ved sin lange Livelses-Historie under den standhaftige og uforfærdebe Kamp, han i en længere Arrække førte med sit Godsherfjab og med andre Myndigheder, en Kamp, der, i fuldkommen Samklang med Datidens Samsundsorden, endte med hans fuldstændige Ødelæggelse i timelig Henseende. Det var navnlig i hans sidste 14 Leveaar, fra 1825—1839, at hin Livelses-Historie varede, at hin Kamp førtes, hvorved hans Navn bares ud over mange Egne i Danmark: — mangfoldige Mennesker talte om „Niels Mortensen i Venlose“; af Rogle betegnedes han som en Kratiler, af Andre som en Daare, der til Stabe for sig selv vilde stampe mod Braadden, i Stebet for at tie og taale —, og i en vid Omkreds af Ringsted-Eggen var han kjendt af Enhver. Efter forgjæves i 10 Aar at have søgt at komme til sin paastaaede Ret, udgav han i Aaret 1835 ved Hjælp af en dansk Jurist, Fuldmægtig J. Fr. Bolt, en lille Bog under Titel af: „Brudstykker af mit Levnetsløb,“ og i 1837: „Fortsættelse af Niels Mortensens Livelses-Historie“. Med Undtagelse af sidstnævnte Skrift, der ikke har været at finde i Hovedstadens store offentlige Bibliotheker, have hine „Brudstykker“ samt flere Artikler, der fremkom i forskjellige af Datidens Blade om Niels Mortensens Sag, dannet det bredere Grundlag for nærværende Livsfilbring, der derhos er bleven noget fuldstændiggjort ved andre Dplysninger fra private Kilder. Da vi kun have haft Abgang til to officielle og fuldkommen paalidelige Kilder, være det imidlertid udtrykkelig fremhævet, at denne Livsfilbring gives her, hvad Enkeltheberne angaa, med alt fornødent Forbehold, saaledes at den paa ingen Maade gjør Fordring paa at være aldeles paalidelig i hvert Fremragende danske Bønder. 23

enkelt Punkt. Paa den ene Side er det højt sandsynligt, vel endog aldeles vist, at Paastandene om de stedfundne Vilkaarligheder ikke savne fornøden Grund; men paa den anden Side er det maasse ligesaa sandsynligt og vist, at Vilkaarlighederne ere flidbrede fra et altfor ensidigt Standpunkt og med for grelle Farver.

Betegnelsen „den blaa Bonde“ hidrører fra, at Niels Mortensen, der var en ret vel bekendt Mand for Mange i Kjøbenhavn, af Kunstmaleren C. F. Hoyer skal være malet som Repræsentant for den danske Bonde i det i Apartsments-Salen paa Christiansborg Slot anbragte store Maleri, forestillende Reformationens Indførelse i Danmark.

Niels Mortensen blev født 1768*) Hans Ungdom opviser intet Mærkværdigt. I hans 16. Aar døde hans Fader, Gaardsæster Morten Larsen, og han bestyrede da indtil sit 20. Aar Forældrenes Gaard for Moderen, Inger . . . , der ved den Tid atter giftede sig. Paa samme Tid blev Niels Mortensen udstreven til militær Tjeneste, der, ifølge hans eget Udsagn, „ej var ham eller Nogen til Skade, da Bondekarlen derved erholder en Dannelse, der ej ellers vilde blive ham til Del.“ Ved Hjælp af en lille Arv efter sin Fader og ved det, han ved egen Flid og Sparsomhed havde erhvervet sig, saa' han sig i Stand til i Aaret 1796 af Justitsraad Peder Johansen de Neergaard, da-værende Herre til „Ringsted-Kloster“, Kjærup og Gilsagre, at fæste den Gaard, han senere havde i Besiddelse. I samme Aar indtraadte han i Ægteskab med Pigen Ellen Christensdatter (f. 1766 † 1841), ved hvem han blev Fader til 6 Børn, hvoraf de 5 overlevede deres

*) Efter N. M.'s eget Udsagn; men efter en anden Meddelelse synes 1771 at være Fødselsaaret. Venløse Kirkebog brændte 1814.

Forældre. Niels Mortensen kan ikke noksom rose den nævnte Neergaards Humanitet, hvorom den ham foreløbig meddelte Fæstekontrakt skal have baaren kjendelige Vidnessbyrd. Piben fik dog snart en anden Lyd. Han modtog sin Gaard uden Besætning og uden Bygninger, hvorfor han aldeles fra Nytt af maatte opbygge denne og forsyne den med Besætning, Avlsredskaber og alt Fornødent, ubeløst paa egen Bekostning. Han begyndte strax med Flid og Udholdenhed at dyrke og forbedre sine Jorder, der i Aaret 1799, tilligemed den øvrige Del af Kjærup Gods, blev udfikstet af Fællesskabet, ved hvilken Lejlighed der fratoges ham 13 Tdr. Land geometrisk Maal, uden at den ham saaledes fratagne Jord blev sat i særskilt Hartkorn, saa at han siden hin Tid maatte svare Skatter og Afgifter af det nævnte betydelige Areal, som han hverken havde i Brug eller Besiddelse. Hans Flid og Anstrængelser lykkedes saa godt, at han allerede i Aaret 1800 kunde paabegynde Gravningen af en Kanal fra en paa Lodden beliggende hyppelig Torvemosse, der hidtil var aldeles unyttig, da ej alene Mosen (omtrent 25 Tdr. Land stor), men endog 40 Tdr. Land af Gaardens øvrige Jorder næsten altid stode under Vand. Dette med Hensyn til hans Stilling herfuldte Arbejde blev fuldendt i Aaret 1805 og kostede ham 3200 Rdl. Det kgl. Landhusholdnings-Selskab hædrede ham i den Anledning med en passende Opmuntring. I 1806 fik samtlige Kjærup Godsens Bønder Tilhold om at aflevere deres Fæstebreve og Stattebøger, for at disse kunde vorde eftersete af Øvrigheden. Kort herpaa, den 21. Juni samme Aar, indtraf „Kjærested-Kloster“s Brand, og man foregav nu, at Niels Mortensens Fæstebrev tilligemed flere andre Dokumenter vare brændte. Han fortsatte imidlertid, ligesom hidtil, det en Gang Begyndte, forbedrede stedsse sine Jorder og tænkte

ikke videre paa hin uhyggelige Brand. Da Stedets Sognefoged ved et uhyggeligt Tilfælde var sat ud af Stand til at varetage sine Forretninger, maatte Niels Mortensen i Aaret 1807 midlertidigt overtage Sognefoged- og Lægdsmands-Tjenesten, og i 1810 blev han, imod sin Villie, paalagt fremtidig som virkelig Sognefoged og Lægdsmand at varetage de Forretninger, der følge med disse Ombud. De nærmeste 2 à 3 Aar hengif uden Spor af videre Betydning for ham, hvorefter i Aaret 1813 blev særdeles mærkværdigt for ham.

I sidstnævnte Aar fik Niels Mortensen (af Godsejeren Rancelliraad Søren Qvistgaard til Kjærup) en Anmodning om at udledere sin originale Fæstekontrakt, for at et nyt Fæstebrev derefter kunde udfærdiges til ham efter Kontraktens Indhold. Efter forud at have taget en Gjenpart af samme, udliveredede han Kontrakten, anende ej andet end at det var flet i en rebelig Hensigt, og i den Forventning, snarest muligt at faa et nyt Fæstebrev, overensstemmende med det formentlig brændte. Dette flete dog ikke. Efter nogen Tids Forløb optog man derimod en Syns- og Taxations-Forretning over hans Gaard og Besætning, hvilken sidste, som forhen nævnt, var hans fuldkomne Ejendomi, hvorefter man da endelig, præsenterede Niels Mortensen et nyt Fæstebrev, der ej i fjerneste Henseende lignede det gamle, og hvortil hin ulovlige Syns- og Taxations-Forretning var vedhæftet. Niels Mortensen hverken modtog eller underskrev dette Dokument.

Nogle øvrige Hændelser for Niels Mortensen i 1813 bør ikke forbigaaes. Medens han Julcasten sad og spiste med sine Folk, rykkede en Major Humble, der var paa Marschen til Fyn med 2 Batterier, ind i hans Gaard, der laa tæt ved Landevejen, og befalede ham at sørge for sine og Mandstabs samt Hestes Forsødenheder. Dette

flete, og i de 5 Dage, Major Humble med Mandflab sit ubelukkende Forplejning hos Niels Mortensen, ubleverede denne til Mandflabet 1½ Edr. Brændevin, 6 Sider røget Flæsk, foruden Brød, Smør og Ol samt mindre Andet, og til Forspandshestene 30 Edr. Havre, 12 Læs Hø og 12 Læs Halm. Paa den 6. Dag afstod Humble fra Kommandoet af en anden Officer, men han forblev endnu 3 Dage paa Gaarden. Inden sin Afreise meddelte han Niels Mortensen Attest for Rigtigheden af den præsterede Leverance, der efter den Tids uhorste Priser androg noget over 1360 Rbd., som dog næppe var Halvdelen af de leverede Artiklers sande Værdi. Da Fædrelandet dengang var stædt i Fare, indskrænkede Niels Mortensen sig til at anmelde det Fornødne i saa Henseende for Øvrigheden, forventende at han altid i bedre Tider kunde faa sit Udlæg erstattet. Men naagtet han senere gjentagende Gange ansøgte om denne hos vedkommende Myndigheder, havde han i Aaret 1835 endnu ikke faaet Godtgjørelse for hint Udlæg.

Fra 1813 indtil 1825 hændtes Intet for Niels Mortensen, der er værdt at omtale. Derimod hændte det sig i det sidstnævnte Aar, at Kjærup Gods, efter en Panthavers (det Plessenske Fideikommiss?) Retvisition, skulde bortselges ved offentlig Auktion. Da Niels Mortensen den Gang var en formuende Mand, og flere af Godssets Bønder ligeledes vare formuende, besluttede de at købe Godset, hvortil de havde saamegen mere Høje, som 2 høje Embedsmænd havde lovet at forstrække Bønderne med Laan og Kaution, om de maatte trænge dertil. Bønderne gavedes derfor Niels Mortensen Fuldmagt til at handle paa deres Vegne. Han røgte sit Hverv og blev ved 4. Auktion den 8. Juni 1825 Højstbydende, men blev nægtet Hammerslag, uagtet han havde budet 76,000 Rbd., og Ingen gjorde

Overbud, og uagtet han paa Stedet kunde tilvejebringe 38,000 Rbd. og tilbød forinden Forløb af 48 Timer at betale Resten. Man stred endnu samme Dag, uden nogensomhelst offentlig Bekjendtgjørelse, til en ny eller 5. Auktion, hvorved Godset, efter aldeles forandrede Konditioner, folgtes for 32,000 Rbd. til daværende Overkrigs-Kommissær Gruner. By- og Herredsfoged Garhoff i Ringsted plejede den nævnte Dag i egen Person Auktions-Netten, og paa Refvirentens Begne mødte daværende Sekretær Foss, senere Byfoged i Stjelskør og Roskilde, men den Gang, saavidt vides, Inspektør ved de Scheel-Blessenske Godsfer. Virkningen af de stedsfundne Matinationer var den, at 1ste Prioritets Pantnaver købte Ejendommen, og at Statskassen ligefrem tabte 17,000 Rbd., der, som indstaaende i Godset, vilde været dækkede ved Niels Mortensens Bud, samt at Kjærup Godske Bønder ej den Gang bleve Selvejere, uagtet de havde Evne og Lyst til at blive det.

Fra hin 8. Juni 1825 skrev sig Niels Mortensens Ruin og mulig uskyldte Lidelser. Som en Probe af disse anføres her Følgende: Den 28. Oktbr. 1828 overraskedes han pludselig ved en ulovlig Arrest-Forretning, idet Herredsfoged Garhoff, uden at have ladet sig stille den ved „Danste-Lovs“ 1—21—4 forekrevne Vorgen, og istedetfor, som sædvanligt, med et Par Vidner at indfinde sig med den formentlige Refvirent, indfandt sig hos Niels Mortensen med alle Herregaardens Folk, en 20 til 25 Personer, saa at man hartad skulde tro, at Fjenden var i Nærheden. Man beskrev nu samtlige hans Løssøre og Kreaturer, ja man nedbrød endog de mur- og nagelfaste Apertinentier, saasom hans indmurede Kjedler, Kaffelovn, tort Alt, hvilket man strax førte til Herregaarden. Dette var dog ej det Uffheligste ved Sagen; thi for ogsaa at kunne bringe Fousta-

gerne og Madfærrene bort, fastede man Maden, der var tillavet for hans Folk, i Mendestenen, og spildte hans nyligt bryggede Øl. Naar her- til føjes, at Herremanden, tvertimod Lovens klare og tydelige Bestemmelser i 1—21—20, og især ved Forordningerne om Forligelses-Væsenet, ikke forfulgte Ar- resten; — saa vil enhver retsfindig Mand med Letthed domme om, hvilken Navn en saadan Fremgangsmaade fortjener. Ved en ny Volds handling søgte han endog at høste nye Lavrbær. Han lod saaledes ved en ulov- lig Arrest=Forretning den 9. Novbr. 1829 ved Nattetid Niels Mortensen med dennes gamle Hustru samt hans Folk udjage af Gaarden, overladende til ham og Hus- fæller i Nattens Mørke og i den raaeste Aarstid at søge Nattely, hvor det lystede dem. Uden at Niels Mor- tensen vidste, hvor hun opholdt sig, eller om hun ej i Fortvivelse havde aflivet sig eller var omkommen af Glendighed, vankede hans ulykkelige gamle Kone om paa Marken i en halv vanvittig Tilstand, og han gjenfandt hende, næsten berøvet sin hele Sjælskraft, først efter en Dags Forløb. Hun følte stadigt Virkningen af denne hendes sjælelige Tilstand. Efter at have udført hin Daad ved Nattetid, begyndte man først paa at indkalde Niels Mortensen for Forligelses-Kommissionen, hvor han ved et tvunget Forlig maatte fraskrive sig Gaardens Løvemose til Afbenyttelse for Godsejeren, uden at dette betydelige Jordomraade (omtrent 25 Ldr. Land) senere blev sat i særskilt Hartkorn, saa han fremdeles maatte betale Statter ogsaa af denne ham fratagne Jord; — hans berettigede Længsel efter atter at komme i Besid- delse af sin Gaard, efter i over 2 Aaaneber at have vanket om med sine Folk, hvoraf den Æne var i Østen den Anden i Vesten, foranledigede ham under Forligs- prøven at bide i det sure Æble. Dette var dog ikke den

ringeste Ullæmpe, der tilføjedes ham ved Forliget: man lod endog afholde Auktion paa hans Lørdemose, hvortil Forliget ikke gav Berettigelse, ja man gif endog saa vidt, at man, for at flyde Gjenvej til Mosen, dannede sig Vej over hans Rugagre. Forvalter Berner, der flere Gange havde været konstitueret Dommer, gav Andvisningen, idet han, ledsaget af Sognefogden til Hest, red igjennem Sæden og blev fulgt af flere Vogne; ligeledes spolerebe man forsætlig hans Eng og Græsning. De ideelige Drillerier, han maatte døje fra Godsherrskabets Side i Tidsløbet indtil 1832, skulle ikke videre omtales. I sidstnævnte Aar sandt man nemlig paa at forbyde ham at sælge Nogetsomhelst af Gaardens Afgrøde, og indsatte en Bestyrer paa Gaarden. Dette foranledigede, at hans Sæd blev fordærvet og aldeles ubrugelig, saa at han led et uerstatteligt Tab. Man kastede ham derhos den ene Proces efter den anden paa Halsen, alene, efter hans Udsagn, for at ruinere ham, og endelig satte man Kronen paa Forsølgelses-Værket mod ham, ved den 6. April 1835 at lade ham kaste ud af Gaarden, og for fuldkommen at ødelægge ham i Bund og Grund, begyndte man strax at ompløje hans Sæd, f. Ex. omtrent 7 Tdr. Land, der var besaaet med Rapsæd, som stod i den frodigste Væxt og tilsyneladende vilde have givet en Afgrøde af idetmindste 70 til 80 Tdr. Rapsæd, og, beregnebe til den gjængse Pris 13 til 14 Rdl. pr. Td., vilde have udgjort intet mindre end 1000 til 1100 Rdl. Da man paa lignende Maade søgte at ødelægge Niels Mortensens andre Forder, saasom ved at ompløje 10 Tdr. Land, der vare besaaede med Rug, fort sagt: paa enhver optænkelig Maade søgte at spolere hans hele Agerbrug; saa henvendte han sig til Herredsfoged Hærhoff med Anmodning om paa Embedsvegne at beskytte ham mod de nævnte Skjændigheder; men han gav den

misshandlede Vonde det lakoniske Svar, „at det var en aldeles privat Sag, hvormed han ej kunde besfatte sig, og at Niels Mortensen, hvis han blev forurettet, jo kunde erholde Erstatning, da det jo var til at betale.“ Dette Svar er vel stillet til at vække nogen Mistillid til Herredsfogdens Retfærdigheds-Følelse, thi han maatte dog vel kjende sine Pligter i Medfør af de ham som Dommer og Foged givne Instruktioner, og til at Lovens 6—15—13 fastsætter Straffen for den nævnte Forbrydelse til 3 Marks Bøder. „Omplojer Mand“ — saaledes lyder det nævnte Lovbud — „anden Mand's Sød, da haver han forbrudt sine 3 Mark, omendstjont Jorden er hans egen.“ Den ovennævnte Handling afgiver tilfulde et Bevis for Herremandens og hans Adjutant, Forvalter Berners, Tænkemaade. Ved Dom af 17. Juni s. A. (1835) domte Underdommeren Harhoff den forfulgte Niels Mortensen til at have det ham i Aaret 1813 meddelte Fæste forbrudt, hvilket han, som tidligere anført, aldrig havde understrevet eller modtaget. Man glemme forøvrigt ikke her, at det ligger klart og tydeligt for Dagen, at det havde været umuligt for Niels Mortensen i en Række af 17 Aar — fra 1796 indtil 1813 — at kunne være i Besiddelse af en saa betydelig Gaard, som hans Fæstegaard var, om der ej var meddelt ham Fæste før 1813, saa at det er klart nok, at hint Fæstebrev af 1813 ifkun var et Paafund af Godsherret og den mod samme ventligstemte Underdommer.

Hvad der hidtil er meddelt af Niels Mortensens Lidelses-Historie er en i det Væsenlige noget forförtet Gjengivelse af Indholdet af den i Indledningen nævnte lille Bog: „Brudstykker af mit Levnetsløb“. Forinden han traadte offentlig frem med sine Klagemaal, havde han imidlertid gjentagne Gange og senest i 1834 besværet sig hos Ranceellet over den Medfart, han havde lidt.

Svaret herpaa var blevet en allerhøjeste Resolution af 10. Febr. 1835, der bekendtgjordes for Niels Mortensen ved Stridelse af 25. f. M. fra Herredsfoged Garhoff til Sognefogden Jørgen Jensen i Venløse, saalydende:

„Amtmanden, Hr. Kammerherre, Ridder v. Steemann, har tilmældt mig, at det fgl. danske Rancelli under 21. d. M. har tilskrevet samme saaledes:

„Efter at Man havde modtaget Hr. Kammerherrens Erklæring af 18. Decbr. f. A., i Anledning af det her- til indkomne Andragende fra Gaardmand N. Mortensen i Venløse, hvori han gjentagende fører Klage over flere, ham formentligen tilføjede Forurettelser m. m., nedlagde Rancelliet den i Sagen allernaadigst befalede Betænkning, hvorpaa det under 10. dennes har behaget Hs. Majestæt allernaadigst at resolve, at det skal til- tjenbegives bemældte N. Mortensen, at der til hans Andragende, som aldeles ugrundet, intet Hensyn kan tages, samt at fremtidige lignende Besværinger, som hantil Allerhøjst samme eller til de fgl. Kollegier maatte indgive over no- gen af de deri omhandlede Gjenstande, uden videre Resolution ville blive henlagde. Hvilket Man tjenstligst skulde tilmælde Hr. Kammerherren til for- nøden Efterretning og videre Bekjendtgjørelse.“

„Hvilket Sognefogden anmodes at ville bekendt- gjøre for Gaardmand N. Mortensen i Venløse.

Ringsled den 25. Februar 1835.

Garhoff.“

Udgangen for Niels Mortensen til gjennem den kollegiale Vej at komme til sin formentlige Ret var saa- ledes spærret. Man kan ikke undres derover, naar det erindres, dels hvorledes Retfærdigheden mod simple Folk var beskaffen hos Landets højeste Justits-Kollegium, dels af hvilken Natur det Forhold var, der bestod mellem Rancelli-Præsidenten, Justits-Minister Steemann, og By- og Herredsfoged, Justitsraad Garhoff. Blodet er albrig saa tyndt, det er dog tykkere end Vand.

Der var efter Niels Mortensens Mening nu

intet Andet tilbage for ham at gjøre, end at indanke sin Sag for Offenlighedens Domstol; han gjorde det, og saaledes fremkom da de i foranstaaende Indledning nævnte Smaafrifter. Men han gjorde endnu yderligere Skridt for at komme til sin formentlige Ret. Han indsendte nemlig under 13. Januar 1836 et Andragende til Amtmanden over Sorø Amt, Kammerherre Steemann; under 27. Januar og 21. Februar næstefter tvende Andragender til Rancelliet og endelig under 29. Febr. og 2. Marts næst efter tvende ditto til H. S. Maj. Kongen. Vi have ikke haft Lejlighed til at lære disse 5 Andragender at kjende, men deres Hovedindhold synes at være antyndet i den Domsakt, der nedensfor vil blive givet udtogsvis, og det vil deraf kunne skjønnes, at Niels Mortensens Klagemaal have været en Gjentagelse i meget forstærkede og hojst uforsigtige Udtryk mod Justitsraaderne Harhoff i Ringsted og Fosø i Roskilde. Følgen heraf blev, at en Rancelli-Skrivelse af 12. April 1836 paalagde disse Embedsmænd at anlægge Sag mod Niels Mortensen, hvortil de meddeltes beneficia processus gratuiti (fri Proces), hvorhos Gods-Forvalteren ved Sorø Akademi, Justitsraad Povelsen, konstitueredes som Sættedommer (med de tiltagne Meddomsmænd Gmd. Rasmus Nielsen og Søren Nielsen af Valstrup, samt Hans Hansen og Peder Larsen af Haugbyrd) at behandle Sagen, der først endtes ved en Overrets-Dom af 29. August 1839, altsaa efter henvend 3½ Aars Forløb og efter at Niels Mortensen havde hvilet i over 2 Maaneeder i Jorden. Den Udskrift af Overrettens Domsakt, der ligger for os, er altsaa omfangsrig til i sin Helhed at kunne optages her, og vi se os derfor nødsagede til kun at give følgende tilstrækkelige Udbrag af samme, i det vi bemærkte, at Procurator Werner i Ringsted beklæddes til Sagfører for Harhoff og Fosø ved Under-

retten, at Landvæsens-Kommissær, Procurator Knudsen mødte for dem ved Overretten, og at Procurator B. Christensen bestilledes som Sagfører ved samme Ret for Niels Mortensen.

Det hedder da i Domsakten blandt andet saaledes:

„ . . . Idet den for Justitsraaderne Harhoff og Fosb bestillede Sagfører Procurator Werner bemærkede, at de omhandlede Andragender vrimlede af de groveste Bestyldninger og højt krænkende Stjældsvord imod de nysnævnte Embedsmænd, udpegede han af disse navnlig, at Justitsr. F. var bestyldt for at have nægtet Opfyldelsen af Embedspligt, at have bestjaalet Niels Mortensen og Kongens Kasse, at have udøvet Urebelighed, at have ved Rafinationer og for at dække sine Strøveligheder afgivet fejlagtig Rapport til Kongen, at have bidraget til at Kongens Kasse samt Enter og Faderløse er bleven snydt, at have forøvet Bedragerier imod det Offenslige og private Personer, at have i sin hele Færd vist en Opførjel, der fortjener det Offensliges Opmærksomhed og Paatale, samt at have foruden utallige Misligheder imod Private konfruderet (o: defrauderet: besveget) den tgl. Kasse, og at have bedraget Kongen for 17,000 Rbd., Bønderne for 50,000 Rbd., Kammerraad Fischers Enke for 40,000 Rbd., samt at have afgivet falske, lognagtige Domme.

Derhos bemærkede Prof. W. at N. M. i de omhandlede Andragender endvidere havde tillagt Justitsr. F. Karakter af „Sturt, Formand for Røverbanden, Iphvænægt, Røverkapitajn“ m. v., ligesom han endelig af den øvrige uanstændige og fornærmelige Skrivemaade udhøvede, at N. M. havde andraget paa, at „Justitsr. F. skulde arresteres tilligemed de andre af hans Selstab“, at N. M. kunde bevise, at hans Bestyldninger var den nøgne Sandhed, og at han forlangte de af ham omhandlede Embedsmænd indskærpet deres Pligters Opfyldelse.

Med Hensyn til de imod Justitsr. F. i de omhandlede Anliggender brugte Bestyldninger ansøgte Prof. W., at bemældte Justitsr. F. var sigtet for at have bestjaalet N. M. og Kongens Kasse, samt at have udøvet Urebelighed, ligesom og at Justitsr. F. maatte anses be-

nævnt „Sturt“ hvorhos han og bemærkede, at efter N. M. egen Forklaring, flere af de andre Bestyrelser m. v. sigtede ogsaa til Justitsr. F.

Prof. W. paastod derefter N. M. dømt som Mindremand, og at bøde sine 3 Mk. samt tillige tilfunden en forporlig Straf, saa og at de af bemældte N. M. i de fornævnte 5 Andragender om og mod Justitsr. H. og F. fremførte krænkende Bestyrelser og Ublabelser maatte mortificeres, samt at N. M. maatte tilpligtes at betale Sagens Omkostninger, derunder indbefattet de Bekostninger, som vilde være foranledigede, hvis Sagen ej havde været beneficeret, saavel som Erstatningen til Sættedommeren for Befordring, Diæt m. v., samt et påsende Sallær til Prof. W.

I Sagen blev Dom afsagt den 24. Maj 1837, der dog blev annulleret ved Rets Dom af 23. Juli f. A. paa Grund af Mangler med Hensyn til de den Gang brugte Meddomsmænd, hvorefter Sagen igjen er foretagen ved Underretten og af Underdommeren med nye og lovlige medtagne Meddomsmænd paadømt den 29. Aug. f. A. Ved denne Dom ere de af N. M. i de omhandlede 5 Andragender mod Justitsr. H. og F. fremførte krænkende Ublabelser og Bestyrelser mortificerede, og N. M. dømt til at bøde sine tre Mark, og desforuden tre nde fhrgethye Lod Sølv, ligesom han og er tilpligtet at betale de Retsgebyrter, som skulde have været erlagte, og det stemplede Papir, som skulde have været forbrugt, hvis Sagen ikke havde været beneficeret fra Justitsr. H. og F. Side, tilligemed 15 Rbl. Sølv i Sallær til Prof. W., hvorimod Underdommeren for sit Vedkommende renoncerede paa Erstatning for havde Rejser m. v.

Efterat denne Dom her for Retten er indanket af N. M., og den af ham paa de Grunde, der ere anførte i hans Indlæg af 7. Jan. d. A., nedlagte Paastand om Dommens Annullation er bleven forkastet ved Rettens Kjendelse af 18. Febr. d. A., har han senere paa ny fremsat den Paastand, at den paaankede Dom og Retshandling i det Hele kjendes uefterrettelig, hvortil han har føjet den subsidiære, at han frifindes for Tiltale af de Indstævnte, Justitsr. H. og F. i denne Sag, samt endeligt for begge Tilfælde paastaet Sagens Omkostninger, og derunder Sallær til den for ham beftiklede Sagfører, Procurator Christensen, tillagte ham hos nys-

nævnte hans Hoved-Beberparter eller hos Underdommeren og Meddomsmænd, hvilke ere stævnte til at stande til Rette for deres Dom, eller hos dem *Alle in solidum*. . . .

Den fornævnte fornærede Paastand om Underrettsdommens Annullation er grundet dels paa, at Justitsr. H. og F. have ved Underretten saggivet Citanten ved et Stævnemaal og under samme Sag, og dels derpaa, at Underrets-Stævningen ikke er forelæst for ham og ej heller Gjenpart deraf er bleven ham leveret.

Hvad den foranstørte Omstændighed angaar, maa det imidlertid bemærkes, at selv om de imod Justitsr. H. og F. brugte Beskyldninger og Udtalelser end ikke i sig selv skulde kunne anses i den Grad konnege, at de allerede af denne Grund skulde kunne gøres til Gjenstand for en Sag, saa har dog Citanten N. M. ikke i første Instants fremsat nogen Indsigelse imod Søgemaalenes Komulation.

Ligesaa lidet vil den anden af de foranstørte Grunde for Citantens Annullations-Paastand kunne komme i Betragtning; thi selv om den Omstændighed, at Stævningen ej var forelæst ham, eller Gjenpart deraf ham leveret, maatte give ham Ret til at fordrø Sagen afvisst fra Underretten, saa har han dog i alt Fald ikke herpaa grundet nogen saadan Paastand, men ifkun anført hin Omstændighed som Anledning til at han begjærede sig de Sagens første Tægtedag fremlagte Dokumenter udlaaante og Anstaa sig meddelt, ligesom han og senere under Sagens Fremgang indlob sig i dennes Realitet ved at foranstaa Vidner førte. . . .

Fremdeles har Citanten, saavel hvad Justitsr. H. betræffer, som og in subsidium med Hensyn til Justitsr. F. bemærket, at Originalerne til Andragenderne ikke have været producerede for Underretten, men ifkun Gjenparter af dem, ligesom og at nogle i det ene Andragende ommældte Bilage ej heller ere blevne producerede, fremdeles at Citanten formentligen ikke har handlet *ex animo injuriandi* (af Øyst til at bestjænne), da han har fremsat sine Anfør i Andragender til Overøvrigheden, Kancelliet og Kongen m. m., og at det formentlig i alt Fald maa tjene Citanten til Undskyldning, at der, som han formener, er bragt nogen Formodning til Beje for at han, der maa antages at have grundet sine Klager dels paa, at hans for Fæstebønderne under Kjærup Gods ved dette

Forauktionering i 1824 (25) gjorde Bud ikke blev antaget, og dels paa at han, da der ved en hos ham foretagen Forretning blev frasørt ham tvende Heste, ikke kunne erholde disse tilbage, og at en Del af hans besaaede Jord, som ligeledes var ublagt, var omplojet, uden at han i saadan Anledning kunde erholde Assistance — har lidt en uforstyldt Krænkelse, ligesom han og endelig har ladet anføre, at han ikke selv skal have skrevet de tvende Andragender til Kongen og de trende til det fgl. danske Rancelli, men at andre Personer havde conciperet dem for ham.

Men om endnu iøvrigt nogen af disse Grunde kunde komme i Betragtning, maa det dog bemærkes, at disse Indsigelser ikke ere fremtomne for Underretten, med Undtagelse i alt Fald af den, at Bestyrelserne skulde være grundede, eftersom man ulovligen havde vægret sig ved at modtage det ovenberørte Bud paa Auktionen over Kjærup Gods, og Herredsfogden uretteligen havde nægtet Citanten Bistand med Hensyn til de ham frasørte Kreaturer og den foretagne Omplojning af en Del til hans Gaard hørende Jord, hvilke Indsigelser antydes i de fremlagte Vidnesforhør, og ere gaaede imøde af Justitsr. H. og F. ved Underretten.

Da der nu for de Indstævntes Vedkommende er protesteret imod, at der tages Notice af hvad Citanten har anført her for Retten udenfor Underrets-Proceduren, og da der efter det under Sagen Fremkomne ikke findes Noget, som kunde lægges de Indstævnte Justitsr. H. og F. til Last med Hensyn til de ovennævnte, specielt omhandlede Punkter, idet navnlig Grunden til at det ommældte Auktionssbud ikke blev antaget ses at have været, at Citanten ikke kunde stille den ved Konditionerne stipulerede Sikkerhed, og det følger af sig selv, at Politimesteren ikke kunde yde Citanten den ovennævnte af ham begjærte Bistand med Hensyn til Hestene og Jordernes Omplojning, eftersom det ikke kan sees, at der i denne Henseende var begaaet noget Ulovligt af de Vedkommende —, saa maa det billiges, at de imod de ovennævnte Indstævnte i de omhandlede Andragender fremsatte Bestyrelser m. v. ved Underrettsdommen ere mortificerede, samt, at Citanten for sit i denne Henseende brugte Forhold er idømt Straf, hvilken Straf Retten remdeles ifølge Lovens 6—21—2 og 7 maa antages

retteligen at være fastsat derhen, at Titanten har at bøde sine tre Mark, og desforuden trende fyrgetyve Lob Sølv, ligesom endelig Underrettsdommens Bestemmelser i Henseende til Sagens Omkostninger maa bifaldes. . . .

Chi kjendes for Ret:

Underrettsdommen bør ved Magt at stande.

Titanten, forhenværende Sognefoged og Gaardmand Niels Mortensen af Benløse, bør til Indstævnte Justitsraad Povelsen betale Sagens Omkostninger her for Retten med 30 Rbd. Sølv.

Det Idømte at udredes inden 8 Uger efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Afdærd efter Loven.

Der forelægges Landvæsens-Kommissær, Proturator Knudsen en Frist af 8 Dage fra denne Doms Afgielse til paa behørig stemplet Papiir at lade omskrive sit den 27. Maj d. A. fremlagte Indlæg. —

Udskriftens Rigtighed bekræfter Justits-Kontoret i den kongelige Lands-Overret samt Hof- og Stadsret i Kjøbenhavn den 30. August 1839.

Hoff.

(L. S.)

Da denne Dom blev affagt af Lands-Over- samt Hof- og Stads-Retten, havde Niels Mortensen allerede, som foran nævnt, hvilet i over 2 Maaneder i Jorden. Korsdrageren var bleven udloft af sin lange og haarde Kamp mod mægtige og vilkaarlige Myndigheder, hans 14aarige tunge Lidelses-Historie var bleven endt ved en blid og rolig Død den 23. Juni s. A. (1839); han var bleven stævnet at stande til Rette for Alverbens Dommer, for hvem der ikke gjælder Personens Anseelse, saaledes som ofte for den jordiske Dommer; men hos hvem derimod den strengeste og en evigvarende Retfærdighed vorder Enhver til Del, hvad enten han er Konge eller Tigger. Han gif herfra i Overbedisningen om Sandheden i hans Klagemaal om, at han havde lidt stor og uforhødt Uret af de Myndigheder, mod hvilke han havde kæmpet, og at disse havde benyttet hans Mangel paa Kjendskab til Lov-Bestemmelser

og til juridiske Former og juridiske Krogveje for end yderligere at forhøje Uretten mod og forøge Libellerne for ham.

Til Slutning skal endnu anføres, at Niels Mortensen var i sit Ægteskab bleven Fader til 6 Børn, hvoraf 5 Sønner overlevede ham, og af disse leve endnu Morten Nielsen, Gaardmand og forhen Sognefoged i Venløse (født 12. Septbr. 1799), og Lars Nielsen, Gaardmand i Kværkeby (f. i Septbr. 1805). — Hans Enke afgik ved Døden i 1841.

Det vilde være meget ønskeligt, om Nogen saa' sig i Stand til, og i saa Fald var villig til, at tilvejebringe paalidelige Bidrag til forøget Belysning af Niels Mortensens Sag, der foregik i Liden, da man, mere end nu, ikke sjældent og ustraffet tillod sig Vilkaarligheder og Uretfærdigheder mod Lavestillede i Samfundet.

45. Jens Pedersen,

Gaardejer i Ublejre (Frederiksborg Amt).

Den lille By Ublejre i Østykke Sogn har det Held at kunne fremvise for den store Bonde-Befolkning ikke blot den allerede nævnte Lars Jørgensen (Side 160), men ogsaa en anden meget oplyst og højt anset Bonde. Et saadant Held og en saadan Ære times vel hyerst sjældent en saa lille By som den er. Jens Pedersen var den sidst antydede Bondes Navn. De vare Samtidige i deres jordiske Daad og Dont, og et aandeligt Samfrændskabs Baand omslyngede dem saa fast og smukt, at deres Standsskæller i en videre Omkreds saa' med dyb Højagtelse op til dette Landens værdige Tvillinge-Fremragende danske Bønder.

var, lyttebe gjerne til bets Raad og højebe fig for bets Meninger. Ved Siden ad Lars Jørgensen bor Jens Pedersen derfor omtales. Begge disse Udlejre-Mænd vare en sand Pryd for Bønderne i den Egn, hvor de levede; paa hvem de med fuldgjældig Ret øvede stor Indflydelse og af hvem de mindes med sandt Venflab og Højsagtelse.

Jens Pedersen blev født i Ølstykke den 22. Februar 1802 og kristnet den paafølgende 28. Febr. i Byens Kirke. Hans Forældre vare Gaarbejer Peder Pedersen (døbt i Snodstrup Søndag efter Nytaar 1757, død i Ølstykke 2. April 1839) og Hustru Karen Olsbatter (døbt i Ølstykke 21. Søndag efter Trin. 1774, død 1829); de vare blevne ægteviede i Ølstykke Kirke 14. Decbr. 1800. Han var den Førstefødte af Forældrenes 2 Børn. Efter at være bleven konfirmeret af Sognepræsten Bagger i Ølstykke Kirke 1. Søndag efter Paafl 1818, lærte han Tømmerhaandværk, hvilket kom ham meget tilgode i hans senere Livsstilling, og hjalp derpaa i en længere Aarrække sine Forældre i deres Bøndegjerning, hvorved han afgav de umiskjendeligste Beviser for, at han en Gang vilde blive en dygtig og paapasselig Bønde. Imidlertid døde Gaarbejer Jens Svendsen i Udlejre (født 1784 i Søjum, død 5. Juli 1829), og efterat dennes Enke, Karen Mikkelsdatter (født 2. August 1797, konfirmeret i Snodstrup Kirke af Præsten Galthen 1813, død 2. Febr. 1864), havde hændt i Enkestand i noget over 3 Aar, indtraadte Jens Pedersen i Ægteskab med hende; de ægteviedes i Ølstykke Kirke 30. Oktbr. 1832 af Kapellan A. B. Hertel. Denne Jens Pedersens Hustru var en Datter af Gaarbejer Mikkel Larsen i lille Rørbæk (døbt 15. Febr. 1761, død 2. Novbr. 1838) i hans andet Ægteskab med Birthe Svendsdatter (døbt i Snodstrup 29. Oktbr. 1775,

død 25. April 1828). Jens Pedersen fik i Medgift med sin huslige og dygtige Hustru, foruden en god Ejendom, tillige en lille Stifdatter, Karen Jensdatter (født 3. Decbr. 1827), men hans eget Egteskab blev ikke vel-signet med Livsfrugt. Paa Gaarden, der var styldsat for gammelt Hartkorn 9 Ldr. 7 Skpr. 3 Fdl., nyt Hartkorn 9 Ldr. 2 Skpr. 2 Fdl. 1 Album med et Areal af omtrent 100 Ldr. Land Ager og Eng, fik han Arvefæste den 26. April 1833.

Det haab, som Alle havde gjort sig om Jens Pedersen som fremtidig dygtig og paapasselig Bonde, blev ikke bestjæmmet nu, da han var kommen i en saa selvstændig Stilling, at han kun behøvede at lade sig lede af egen Indsigt og egen Villie. Han rensede sine Jorder for Sten, afledte skabeligt Vand, forsynede Markerne med stærk Gjødningskraft, indførte hensigtsmæssige Sædskifter, saaledes som et godt og forstandigt Agerbrug fordrede det, lagde Vind paa stor Kartoffel-Avl, holdt en fortrinlig Kreatur-Besætning, med saa Ord sagt: satte sin Avling og Besætning i en udmærket Stand og Drift, og begyndte senere ogsaa at udføre flere Drainingsanlæg paa sine Jorder. Da hans Gaards Bygninger ikke vare saa hensigtsmæssigt indrettede, som det forekom ham, de burde være, omhyggede han dem alle med en saadan Indsigt og Omhu, at hans Gaard i mange Aar blev anset for at være den bedst byggede i en vid Omkreds og ofte toges i Ojensyn af andre Byggelystne.

Jens Pedersen havde i sine Ungdomsaar ubvist en sjælden stor Læselyst, der aldrig sløvedes men tværtimod forøgedes i hans Manddomsalder; thi han havde den fuldeste Erkjendelse af, at Kundskab er Magt. Saa ofte der derfor levedes ham Tid dertil, og en saadan Tid fandt han saa godt som hver Dag uden dog derved

at forsjømme sin egenlige Dont, beskæftigede han sig med boglige Syssler, og for at kunne tilfredsstille sin Tørst efter nyttige Kundskaber og at gjøre disse saa alsidige som muligt, anskaffede han sig Tid efter anden en Del gode Bøger, saa han tilsidst ejede og efterlod sig en udmærket Bogsamling, der endnu efter hans Død opbevares godt og længe vil staa som et kjønt Minde om hans fremadstræbende Aand og være navnlig hans nærmeste Efterkommere til megen Nytte og Fornøjelse. I denne sin Sands for boglig Syssel og i denne sin stadige Redebønhed til at anstaffe sig gode og nyttige Bøger, gjennem hvilke han ved Selvstudium kunde udvide sine Kundskaber og klare sin Opfattelse, adskilte Jens Pedersen sig paa en øjensynlig Maade fra det store Flertal af sine Standsfæller.

Under sit senere politiske Liv foranledigedes han engang til at fortælle en Samtale, han en Del Aar tidligere (1846?) havde haft med en anden Bonde om Nytten af god Læsning og den altfor gjængse Ulyst i Bondestanden til at anstaffe sig gode Bøger. Vi gjengive her Samtalen med Jens Pedersens Ord saa godt vi formaa efter Hukommelsen.

„Jeg (Jens Pedersen) sad i min Stue og læste i en Bog. Paa Bordet foran mig laa en anden ny Bog, der handlede om historiske Gjenstande. En Bonde — lad os kalde ham Hans Olsen — fra et Nabofohn traadte ind til mig. Efter at have bænket sig ved min Side, begyndte han omtrent følgende Samtale:

Hans Olsen (i det han tager den nye Bog i sin Haand): „Naa, nu har Du nok faaet Dig en ny Bog igjen, Jens Pedersen! Med Forlov at spørge: hvad har vel hun kostet?

Jens Pedersen. Den Bog har kostet lidt over en Rigsdaler.

Hans Olsen. Men hvad vil Du, Jens Pedersen! dog med alle disse hersens farlig mange Bøger? Du er jo dog kun Bonde, ligesom vi Andre, og skal ikke

være Præst, og Pengene ere jo, Ratten rive mig! alt for gode til at bruges til Bøger.

Jens Pedersen. Jeg vil af disse farlig mange Bøger, som Du siger, lære at blive mere indsigtfuld og klog paa mange Ting, end jeg nu er. Det er sandt nok, at jeg ikke skal være Præst; men en Bønde bør dog heller ikke være uden boglige Kundskaber, det fører Tiden med sig. Ved dem kommer man i Besiddelse af en Anseelse og Magt, som vi altfor længe selv ere Skyld i at have maattet undvære. Pengene ere derfor ikke, som Du siger, altfor gode til at bruges til Bøger; men de fleste blandt os Bønder synes rigtig nok at tro det.

Hans Olsen. Ja, Du maa sige, hvad Du vil, Jens Pedersen! Jeg bliver, Ratten rive mig! ved mit, og siger, at jeg meget hellere vil have smukke Seletojer og saadant noget, end nogle Bøger.

Jens Pedersen. Hver Ting til sit Brug. Men har jeg da ingen ordentlige og smukke Seletojer? Og har Lars Jørgensen her i Byen ikke ogsaa smukke Seletojer? Men desuden have vi ogsaa Lyst til at have nogle gode Bøger.

Hans Olsen. Ja, om Lars Jørgensen vilde vi nu slet ikke tale. Det er en anden Sag med ham, for han blev jo oplært til at skulle være Degn, og saa kan man ikke undre sig over, at han gjerne kjober sig Bøger. Deri stikker Humlen, Faril!

Jens Pedersen. Nu er Du nærved at snakke hen i Vejret, min gode Hans Olsen! Sagen er for de fleste af os til svende og sibst den: Naar det gjælder om legemlige og andre timelige Fornødenheder, f. Ex. naar vi komme i Selskab med vore Jævnlige, saasom paa Markeds- og Torvedage, naar vi gjøre Gilder, naar vi vilde have Noget at bære til Stue osv.; saa spare vi ikke paa Stillingen, og det have vi Lov til, Enhver efter Evne og Lyst, for det er ikke rart at være til hadesfuld Dmtale af Nogen; men naar det derimod gjælder om aandelige Fornødenheder, f. Ex. om at kjoibe en god Bog — jeg mener ikke saadanne Bøger som Tistrans Historie, den om Markolfus, om Bønden i det russiske Dampbad osv., for saadanne Bøger ere noget sandt Vaas —, nej, jeg mener en virkelig god Bog, hvoraf vi selv og vore Børn og Tjende kunne beriges med

gode og nyttige Kundskaber, ja saa ere Pengene ligesom groede fast i Lommen paa de Fleste af os; saa bryde vi os ikke om at være til haanlig Omtale af Folk udenfor vor Stand. Vil Bonden hævde sin Stilling i Samsfundet med Ure, og siden Stændernes Indførelse er vor Stilling i Samsfundet bedre end hidtil. . . .

Hans Olsen. Vor Stilling er bleven bedre siden vi fik Stænderne, sagde Du. Det er den nu slet ikke efter min Mening, men hvad gjør ogsaa denne kalkunste Jørgen Pedersen fra Hjerlunde for os? Han sidder der oppe i Roskilde, putter sine 4 Rdl. om Dagen i sin Lomme — det er, Katten rive mig! en kjon Daglon — og gjør saa intet Andet, end at holde med de Store, efter hvad man fortæller. Gjør han andet den . . . ? Nej, var Du bare kommen til Roskilde i Stedet for ham!

Jens Pedersen. Jeg vil slet ikke sælde nogen Dom over Jørgen Pedersen; ja, var han her tilstede, vilde jeg ikke være bange for at sige ham min Mening rent ud, men rive ned paa ham, naar han ikke er her, det vil jeg ikke. Altsaa, jeg paaistaar endnu en Gang, at siden Stændernes Indførelse er vor Stilling i Samsfundet bleven bedre, og vil Bonden hævde sin Stilling i Samsfundet med Ure, saa maa han ved Læsning berige sin Forstand med nyttige Kundskaber i forskiellig Retning, og han maa derfor ikke være saa treben som hidtil med at faae Næven i Lommen efter Penge til en eller anden god Bog. De Penge, han udgiver hertil, ere en Kapital, der vil give gode Renter for ham og hans Born. Der har Du nu min Mening om Sagen.

Hans Olsen. Ja, Du er, Katten rive mig! dog en farlig Procurator at komme op at nappes med. Du kan præke som den bedste Præst, og læser det ikke en Gang op af Papiret, saa der er jo ingen Fanden, der kan staa sig for Dig i Kjæven. Men jeg maa tilstaa, at der er meget sandt i hvad Du siger, min Ven, og naar vi nu en Gang komme sammen til Kjøbenhavn, saa kan Du nok være mig behjælpelig med at købe en rigtig god Bog, som jeg selv og Drengen derhjemme kan have Gavn af at læse i.

Jens Pedersen. Der har Du min Haand paa, Hans Olsen! at det vil jeg.

Hans Olsen. Og naar jeg saa faar Bogen i Lommen, saa gaa vi, Katten rive mig! ned sammen til en Bintapper.

Jens Pedersen. Na ja, saamæn, for at klinte paa, at Du senere kjober flere gode Bøger.

Bogen blev senere kjøbt, Hans Olsen anskaffede sig Tid efter anden flere gode Bøger og had tidt „Katten rive mig!“ af Glæde over dem.

Jens Pedersen deltog i 26 Aar i sin Kommunes forskjellige Ombud og Bestillinger, saabelfsom ogsaa i flere af Amtets offentlige Anliggender. Navnlig skal det fremhæves, at han var Sogne-Forstander for Ølstykke Sogn i 6 Aar, nemlig fra Begyndelsen af 1842 indtil Slutningen af 1847 og i de 3 sidste Aar af dette Tidrum som Formand i Forstanderskabet. Ligeledes var han Meddirektør ved „Frederiksborg Amts Landbo-Forening“ fra Januar 1848 til sin Dødsdag, det vil sige i over 10 Aar.

Ogsaa i det politiske Livs Tjeneste kom Jens Pedersen til at deltage, hvad der ikke var Andet, end man med Grund maatte vente. Han var en for oplyst og retsaffen Mand, til at hans Standskæller ikke skulde have kastet derved Øje paa ham, naar Taleren var om at vælge En af deres Midte til et stort politisk Tillids-hverv. Han valgtes derfor den 30. Januar 1841 til Suppleant i Østifternes Stænder-Forsamling for 1ste Landdistrikt; men han indkaldtes aldrig i den derpaa følgende Gaartge Valg-Periode, da den Deputerede, Gaarbejer Jørgen Pedersen i Hjørlande, ikke forhindrede i at give Nøde i Roskilde Stænderjal. Der var imidlertid forbeholdt ham et større politisk Tillids-hverv, ikke blot en raadgivende men derimod en lovgivende Virksomhed. Da nemlig Rigsdagen, baade Folkethinget og Landstinget, var bleven opløst den 19. April 1853 i Anledning af Arvesagen, og der i den Anledning foretoges nye almindelige Valg til begge de lovgivende Kamre, valgtes Jens Pedersen ved Landstingsvalget den 3. Juni i Roskilde som en af de 8 Landstingsmænd for 2. Kreds (Kjøbenhavns, Frederiksborg og Hølbæk Amter) med 206 Stemmer af 342, og da

der den 20. Juni 1855 atter foretoges nye Landstingsvalg ifølge Grundlovens § 100 i Anledning af Grundlovs-Forandringen, saa gjenvalgte han atter i Roskilde med 184 Stemmer af 348. Han kom saaledes til at deltage som Medlem af Rigsdagen i dennes 3die (Slutningen) Afdeling af 4de, samt af 5te, 6te, af 1ste overordenlige og endelig af 7de, 8de og 9de Rigsdagssamling. Som Medlem af Rigsdagen sluttede han sig trofast til „det lille Venstre“.

Jens Pedersen afgik ved Døden den 31. Maj 1858 efter længere Tids Svagthed. Han oplevede saaledes kun en Levealder af nogle faa Dage over 56½ Aar. Han havde af Gud været velsignedt saavel med rige timelige som aandelige Gøder, men han nedgrov ikke sit Pund i Jorden men anvendte begge Dele vel. I det han lagde Bind paa at føre en kristelig Livsvandel, sørgede han tillige med Omhu for at bevare et godt og hykkeligt Hjem for sig og Familie, med hvem han altid levede et godt og hjærtligt Samliv. Og Enhver, som henvendte sig til ham, var han altid rede til at vejlede og støtte med Raad og Daad. Kort sagt, ved sin i alle Maader retskafne Tænte- og Handlemaade havde han erhvervet sig almindelig Tillid og Agtelse i en meget vid Omkreds. Dette viste sig ogsaa i fuldeste Maade ved hans Fordefærd Loverdagen den 5. Juni derved, at en meget talrig Sorgenfare indfandt sig i hans Hjem, for at vise hans afsjælede Levninger den sidste Værelse ved at følge dem til deres sidste Hvilested, og blandt Andre Sognepræsten Møhl, der uopfordret holdt en rørende Tale, forinden den Afdøde udbares for at henføres og glemmes i Østlykke Kirkegaard, og senere saavel i Kirken som ved Graven i gribende Ord skildrede den Afdødes omfattende Virksomhed, og som en af dennes bedste Venner sagde ham sit sidste Farvel.

Gjennem nogle faa og ventlige Mindeord om Jens Pedersen afslagdes der blandt andre det offentlige Vidnesbyrd om ham: „Han har efterladt sig et Minde, som stedse vil bevares i uforglemmelig Erindring af de Mange, der kjendte og savne ham!“ For den yngre Slægt i Østlykke Sogn og navnlig i Ublejre By gjentages her hint Løfte i det Haab, at Mindet om de tvende Ublejre-Mænd Lars Jørgensen og Jens Pedersen ogsaa maa bevares i uforglemmelig Erindring

hos de Yngre og opmuntre dem til at træde i de nævnte Hædermænds Fodspor. Daa rundt om blandt Danmarks Bønder bør deres Minde leve.

46. Ole Andersen,

Gaardejer og Sognefoged i Kauslunde (Odense Amt).

Blandt de mere fremragende Mænd af dygtige og hæderlige danske Bønder maa Gaardejer Ole Andersen i Kauslunde ved Middelfart med Rette henregnes, — en sand Danemand, om hvis Minde der bør fredes med Omhu og Kjærlighed. Han blev barnefødt 8. Martz 1827 i samme By, hvor han bestandig levede og virkede som Yngling og Mand. Hans Forældre vare den daværende Gaardmand og Sognefoged Anders Hansen (født i Vaarup i Aakperup Sogn 1774, død 2. Oktbr. 1829) og Hustru Ane Kirstine Jørgensdatter (født i Brændrup 1795). Sønnen var kun 2½ Aar gammel, da han ved Døden mistede sin Fader. Et Aarstid senere gifte Moderen sig igjen med Ungkarl Ole Nielsen, der var født sammesteds 14. Oktbr. 1802; men Ole Andersen forblev i Fædrehjemmet ikke blot i Barne-, men ogsaa i Ynglinge Alderen, ved at tjene Stedfaderen, indtil han den 13. Oktbr. 1849 indtraadte i Egteskab med Pigen Karen Margrethe Knudsen (født 22. Maj 1831), en Datter af Gaardmand i Kauslunde Knud Wittelsen (født 21. Januar 1792, død 8. Maj 1852) og Hustru Kirsten Larsdatter (født 26. Septbr. 1807, død 28. Jan. 1848).

I August Maaned 1851 blev Ole Andersen i den unge Alder af 24½ Aar anset dygtig og værdig nok til at udføre et større kommunalt Tillidshverv, idet han udnævntes til Sognefoged for Kauslunde Sogn, hvortil Posten han beklædte indtil sin Død, altsaa i henved 19 Aar; i 1853 blev han valgt til Medlem af Sogneforstanderskabet, og vedblev at virke i denne Egenkab i 8 Aar, indtil 1861, men afgik da fra denne Post. En Broder af ham indtraadte i hans Sted i Forstanderskabet, men da han strax efter Valget blev hjemsogt af en svær Sygdom, konstitueredes Ole Andersen i Brode-

rens Sted som Sogne=Forstanderflabets Formand og bellæbte Posten som saaban i 3 Aar, indtil Broderens Dødsfald, hvorpaa han saa atter blev valgt og vedblev uafbrudt at forestaa Formandsposten indtil sin Død, altsaa ialt i over 17 Aar som Sogne=Forstander. Den 21. Marts 1863 valgtes han til Formand for „Assurance=Foreningen for Løssøre i Vends, Baag med flere Herreder“. I Krigsaaret 1864, dette for Danmark sande Prøvelsens, Ulykkens og Nedværdigelsens Aar, der fik saamangen brav dansk Mand og Kvinde Hjærte til at bløde, lagdes der især Beslag paa Ole Andersens Tid og Kræfter baade som Sognefoged og som Formand for Sogne=Forstanderflabet. Da Midbelfart var bleven forladt af vore Tropper, koncentrerede nemlig Alting sig ved Rauslunde; der oprettedes sammesteds et Feltpostkontor, et Lasareth, en Vognpark, to Magasiner og et Artilleri=Depot, og naar hertil føjes, at hver Vonde havde i fast Indkvartering 8 a 10 Mand, foruden bestandig fuld Indkvartering af de øvrige ankomne og bortstillede Tropper, saa vil det med Lethed indses, at der var en saadan Overlæsken af Forretninger tilstede for Ole Andersens i hans dobbelte Egenstaaelse af Sognefoged og Sogneraad=Formand, at han næsten aldrig havde Ro, hverken Nat eller Dag. „Det var en forfærdelig Tid den Gang at leve i Rauslunde“, saaledes lyder den endnu stundom der i Sognet, og den mildnedes og mildnes kun ved Tanken om, at det den Gang var en forfærdelig Lidelses=Tid for hele Danmark, og i Haabet om, at hvad Voldsmænd have frarøbet os, vil atter komme tilbage til os, naar Tidens Fylde en Gang kommer. Dette Haab fastholdt ogsaa Ole Andersen; naar dette Haab tilspindelende svandt bort for denne eller hin af hans Omgangskreds, stod det med urokkelig Fasthed og Styrke altid for ham, og Saaret i hans Hjærte blødte da noget lettere. I April 1865 valgtes Ole Andersen til Medlem af Assens Amtsråd. Ved sin maugeaarige dygtige Virksomhed og retslafne Vandel og ved sin opfrende og næsten hvilelose Færd i Fædrelandets Tjeneste i 1864 havde han vidst at vinde ikke blot sine Standsfællers og andre brave Folks Yndest og Tillid, men ogsaa sine Foresattes fuldkomne Tilfredshed og vore Soldaters varme Taknemlighed. En Følge heraf var, at han af

sin nærmeste Øvrighed indstillede til og den 17. September 1866 benaandedes med Danebrogsmandenes Høderstegn. I Maj 1867 valgtes Ole Andersen til Formand for den i hans Egn oprettede „Landbo-Spare- og Laanekasse,“ hvilket private Tillidshverv han vedblev, i Forening med de nævnte af lignende Slags, at røgte indtil sin Død, og det endog i Ordets sandeste Mening og Betydning. Onsdagen den 22. Juni 1870 foretog han en Rejse i den nævnte Sparekassens Tjeneste, og paa denne Rejse tog han ind til Biskop Olegaard, for efter Aftale at tage Gaardmand Jesper Pedersen med til Sparekassens Kontor i Nørreaa. Her blev han overfalden af et Iibebefindende, og efter nogle Øjeblikkes Forløb udslyttede en uventet Død hans Livslus. Et apoplektisk Slag havde ramt ham med Dødens Kraft i hans 43de Leveaar.

Ole Andersen i Kauslunde var en højt anset og agtet Mand i sit Sogn og i en vid Omegn, og han fortjente med fulbeste Høje at være det; hans Ord og Maad havde Vægt, naar de æfledes, og de æfledes ofte og ydedes villigt og gierne. Han varnes af sin efterladte Enke — Børn havde hans Egteskab ikke været velsignet med — som en elsket og usorglemmelig Egtesfælle, af hans dalevende Moder og Stiffader, der Begge overlevede ham, som en kjær og brav Søn, og af Mangfoldige i og udenfor hans Staud som en højt agtværdig og retskaffen Mand og Ven. Hans Jordfæstelse fandt Steb Mandagen den 27. Juni; men hans hæderlige Minde vil leve længe blandt fynske Mænd og bør leve længe overalt blandt danske Bønder.

47. Hans Mortensen Madsen, Gaardsæster i Ennebølle (paa Langeland).

Den velstaaende Selvejer-Bonde Jakob Madsen i Rinderbølle, Tryggelev Sogn, overdrog sin Gaard, der var skuldsat for omtrent 7 Edr. Hartkorn og havde et Jord-Område af 76 Edr. Land, til Sønnen Mads Jakobsen (født 4. August 1776, død 25. Maj 1816). Med sin Hustru Karen Hansdatter (født i Lindelse Sogn, død

22. Decbr. 1835) havde Mads Jakobsen 5 Børn: 2 Sønner og 3 Døtre, hvoraf den ældste Søn Jakob Madsen, der var opkaldt efter Farsfaderen, senere blev Gjer af Fædrenegaard i Rinderbølle, hvorimod den yngste Søn, Hans Mortensen Madsen, der bar Morfadere ns Navn, op slog sin Bopæl andet Steds, medens Døtrene Karen blev gift med Gaardsæster Rasmus Brun i Tryggelev, Grethe med Gaardejer Mogens Drost i Hæsjelbjerg, og Martha, med den daværende Skolelærer C. M. Clausen i Tryggelev, nu i Nørre-Longelse. Vi ville her lære den yngste Søn, den i Over skriften nævnte Mand, noget nøjere at kjende.

Hans Mortensen Madsen blev født til Verden i Rinderbølle den 31. Oktober 1813. Da Drengen var lidt $2\frac{1}{2}$ over 1 Aar gl., døde hans Fader, og han tilligemed sine Sødsfende nøde nu ubelukkede deres Opdragelse af Moderen, der vedblev at sidde som Enke. Efter endt Skolegang konfirmeredes han i Tryggelev Kirke den 1ste Søndag efter Paaske 1827 af Sognepræsten F. Brandt, med den Vedtegning i Kirkebogen: „Gud af Kundskab og Opførelse“. Han deltog derpaa i den almindelige Bondægjerning i Hjemmet i omtrent 9 Aar, hvorefter han den 25. Novbr. 1836 af Sognepræsten D. Strup ægteviedes i Fuglsbølle Kirke til Karoline Marie Clausen (født 12. Decbr. 1815), en Datter af Skolelærer i Longelse Niels Clausen (født i Tullebølle 22. Febr. 1786, død 22. Febr. 1848) og Hustru Anne Marie Frederiksen (født i Rudkjøbing 1783, død i Tullebølle 25. April 1851). Det paafølgende Aar (1837) fik Hans M. Madsen Fæste paa en Gaard i Ennebølle under „Grevskabet Langeland“; dens Hartkorn var 4 Tdr. 3 Skpr. 2 Fdtr. $2\frac{1}{2}$ Album, dens Jord-Område 43 Tdr. Land Ager og Eng.

Hans M. Madsen var ikke alene en vel oplyst men tillige en hjælpen begavet Mand, der med Iver og Nidhærhed tog sig af ethvert ham overdraget Tillids-hverv, hvoraf han Tid efter anden havde mange at røgte, og han bidrog i sin Tid saare meget til Vættelsen af det politiske Liv paa Langeland. Blandt de Tillidshverv, han saaledes havde at røgte, bør her nævnes Følgende: han var i 3 Aar Sogne- og Fattig-Førstander i Snøde-Stoense Sogne, blev fri ved Udtrækning og undslog sig derpaa at modtage Gjenvalg, da hans mange

øvrige Forretninger hindrede ham deri; ligeledes var han i 9 Aar Medlem af Svendborg Amtsråd; endvidere var han Medlem af forskjellige Høveriafløsnings-Kommissioner saavel paa Langeland som i Fyn, og som saadant bidrog han meget væsentligt til at en retfærdig Afløsning fandt Sted af dette, den sidste Kest af det Trælle-Arbejde, der fra Arilds Tid havde hvilet paa Bonden blytungt, nedværdigende og fordærvende. Her skal nævnes et Træk af hans kraftige og gjennemgribende Handlemaade i denne hans Egenkab, da det afgiver en god Maalestof for Bedømmelsen af hans Karakters Fasthed. Underhøveriafløsnings-Kommissionens Arbejde, i hvilket han havde taget Del, var af vedkommende Godsejer indanket for en Overtommision. Ved dennes første Møde, ved hvilket en lollandsk Proprietær havde Sæde som Formand, var Hans M. Madsen et tavs Bidne til flere begaaede Formsejl og Overtredelser af de for Kommissionen foreskrevne Regler; men næste Dag mødte han atter ved Mødets Begyndelse og traadte da strax frem og protesterede imod Lovligheden af den Dagen forud brugte Fremgangsmaade, samt nedlagte derhos paa Fæsternes Vegne en bestemt Indsigelse imod en yderligere Forhandling, hvorpaa han, efter at hans Protest var optagen i Kommissionens Protokol, forlod Mødet, efterfulgt af samtlige Fæstere. Dette var imidlertid kun den første Akt af hans Virksomhed i denne Sag. En Rejse fra Langeland til Kjøbenhavn var den Gang just ikke saa let eller saa lidet bekostelig som nu; men Hindringer af sliq Natur kunde ikke afholde den bestemte og handlekraftige Mand, og allerede næste Dags Formiddag indfandt han sig i Indenrigs-Ministeriet med en fuldstændig Beretning om det Foresaldne. Hensigten opnaaedes: for Kommissionen udnævntes en anden Formand, og Kjendelsen afgaves til Fæsternes Tilfredshed. — I Aaret 1853 satte han sig i Spidsen for de fleste af Grevskabets Bønder og fordrede Egterne og Klapjagtsdage afløste imod en vis Betaling, og ved den i samme Anledning nedsatte Kommission fandt den forlangte Afløsning Sted.

Et andet fortjenstligt Arbejde, for hvilket Hans M. Madsen ogsaa satte sig i Spidsen, fdrtjener her særlig at fremhæves. En Skolelærer C. Harboe i Magleby Sogn havde undfanget Ideen om at udtørre en paa den

søndre Ende af Langeland tilstedeværende Big paa omtrent 1200 Edr. Land, „Magleby Nor“ kaldet. Tillabelsen hertil blev givet i 1852 efter adskillige Bønse-
ligheder, og efter at Grev Ahlefeldt, hvis Fæstegods paa tre Sider omgav Noret, havde nægtet at tage Sagen i sin Haand med de mærkværdige Ord: „Den Tid er ikke mere, da vi større Lodbjere havde Midler til slige almennyttige Foretagenders Fremme, og den kommer næppe nogensinde mere tilbage“. Disse Grevens Ord, der vare som et Afskedskvad til Fortiden, et fra Hjertets Dyd udgaaet Sul over den nye Tids Fordærvelse og Bønselagning, vidne tilbøls om den Stemning, hvormed den nyere Tid med sine store Fremskridt i mangehaande Retninger blev modtaget af Medborgere, der tidligere kunde gjøre omtrent hvad de vilde; det var et Udbrud af den patriciske Lands tilbagetrængte Instinkter. Skolelærer Harboe havde, som sagt, erholdt Tillabelse til at inddæmme Noret. Han var en Mand, der omfattede sin Virksomhed som Lærer og Børne-Opdrager med Omhu og Kjærlighed, og derhos en elskelig Karakter; men han var ingen Stridens Mand, og at der maatte en saadan til, det erfarede snart gennem de Hindringer, der lagdes i Vejen af den samme Mand, der selv havde betegnet Foretagendet som „almennyttigt“. Da faldt Tanken paa Hans M. Madsen i Ennebølle som den Mand, der vilde være i Stand til at gennemføre Udtørringen til Trods for alle mødende Hindringer. Han tog strax kraftig fat paa Værket. Et Aktieselskab blev dannet og Arbejdet paabegyndt. I Forening med Gaardejer Niels Hansen Lundegaard i Magleby Sogn og daværende Brygger N. Hansen — for Tiden Redaktør og Folketingsmand i Kjøbenhavn — ledede Hans M. Madsen Arbejdet og førte for en Landvæsens-Kommission forskjellige af Grevskabet mod Aktieselskabet anlagde Sager, der alle vandtes af Selskabet først for Kommissionen og senere ved Højesteret, hvor Sagen fortes for Selskabet af Advokat Brod. Inddæmningen og Udtørringen lykkedes saa fortrinligt, at der indvandt fra Havet omtrent 1200 Edr. Land, og Hans M. Madsen, der i år bærer Æren for dette storartede og heldige Resultat, fortjener derfor tilvisse at indrømmes Plads blandt fremragende danske Bønder, saa hans Navn og Ædræt ikke skulle slyde bort i Tidens Glemfældighed.

Senere solgte Aktieselskabet ved offentlig Auktion af det indvundne Areal 438 Tdr. Land til „Grevsfabet Langeland“ for saavidt vides omtrent 32,000 Rdl.

Det maa ikke glemmes, at hin Tid, i hvilken Hans M. Madsen virkede, faldt sammen med den første politiske Opvækkelse hos os, og det var derfor intet Under, at en Mand som han ogsaa var blandt de mest fremragende blandt sine Standsfæller paa Langeland, naar det gjaldt om at styrke og fremme det politiske Liv blandt dem. Madsen Hanien i Kulepile og Hans M. Madsen i Ennebølle vare de første og vigtigste Ledere for de langelandste Bønder under deres Tids politiske Bevægelser og Kampe. Hans M. Madsen stillede og anbefalede Gaardfæster, den nuværende kongevalgte Landsthingsmand, Jens N. Jakobsen fra Taasinge, da han i Tranekjær stillede sig og valgtes som Kandidat til den grundlovgivende Rigs-Forsamling, og da Langeland senere blev en egen Valgkreds, traadte han stadigt frem som en af Stillerne og Unbefalerne for J. N. Hansen.

Hans M. Madsen afgik ved Døden i sin kras-tigste Levealder den 15. Marts 1860, omtrent 46½ Aar. Da han en Gang vilde rette Seletøjet paa et Par af sine Heste, gavede disse ham et saadant Stød for Brystet, at han strax maatte henlægges paa det Sygeleje, der endte med hans Død. I sit Hgteskab var han ved sin Hustru, der leved endnu som Enke i Ljæreby, Idestrup Sogn paa Falster, bleven Fader til 3 Sønner og 1 Datter. Blandt Samtidige, der kjendte ham, lever hans Minde i Kjærlighed som den bygtige, handlekraftige og altid tjenstvillige Mand.

Hans M. Madsens Stamtafle.

Jakob Madsen, Selvejer-Bonde i Kinnerbølle paa Langeland, Fader til:

Mads Jakobsen, Gaardejer i Kinnerbølle (døbt ¼ 1776 † 2½ 1816); — *(gift) 2½ 1799 med Karen Hansdatter (født i Lindelse og døbt 20. 1776 † 22. 1835). 5 Børn:

1.) Karen Madsdatter (døbt 29. 1800 † 10. 1848); — * 20. 1824 m. Rasmus Bruun, Udsæster i Tryggelev (f. 1791 † 6. 1839). Børn:

a. Mads Rasmussen Bruun, Udejer i Hautølle (f. 20. 1825).
b. Hans Rasmussen Bruun, Udejer i Stebjerg (f. 27. 1829).

- 2). Grette Madsdatter (døbt $\frac{21}{11}$ 1802 † $\frac{2}{10}$ 1868); — * $\frac{20}{11}$ 1826 m. Mogens Drost, Gdejer i Hesselbjerg (døbt Palmesøndag, $\frac{20}{10}$ 1804 † $\frac{12}{10}$ 1849). Børn:
- Masmus Madsen Mogensen, Hussejer i Humble (f. $\frac{10}{11}$ 1834).
 - Mads Jakob Mogensen, Hussejer i Hesselbjerg (f. $\frac{11}{10}$ 1838).
- 3). Jakob Madsen, Gdejer i Kinderbølle (døbt $\frac{22}{10}$ 1809 † $\frac{10}{10}$ 1888); — * $\frac{20}{11}$ 1833 m. Johanne Kathrine Samon (f. $\frac{2}{10}$ 1818, lever). Børn:
- Mads Jakob Madsen (f. $\frac{4}{4}$ 1837). Efter Bevilling af $\frac{14}{10}$ 1856 kaldet M. J. Madsen Vinborg.
- 4). Hans Mortensen Madsen, Gdfæster i Ennebølle (f. $\frac{21}{10}$ 1813 † $\frac{10}{10}$ 1860); — * $\frac{20}{11}$ 1836 m. Karoline Marie Clausen (f. $\frac{12}{10}$ 1815, lever endnu i Maj 1872). Hun er en Datter af Niels Clausen, Skolelærer i Kongelse (f. i Tullebølle $\frac{22}{10}$ 1786 † $\frac{22}{10}$ 1848) og Anne Marie Frederiksen (f. i Hudsbjerg $\frac{22}{10}$ 1783 † i Sillebølle $\frac{20}{10}$ 1851).
- Hans M. Madsens Børn:
- Mads Jakob Madsen, Gdfæster i Ennebølle (f. $\frac{10}{10}$ 1839); — * $\frac{20}{10}$ 1860 m. Ellen Kirstine Rasmussen (f. $\frac{31}{10}$ 1839).
 - Niels Christian Madsen, Gdfæster i Tjæreby paa Falster (f. $\frac{10}{10}$ 1841); — * $\frac{4}{10}$ 1866 m. Hansine Margrethe Jensen (f. $\frac{4}{10}$ 1846).
 - Marie Karentine Madsen (f. $\frac{10}{10}$ 1844); — * $\frac{2}{10}$ 1865
- m. Mads Jørgensen, Gdfæster i Tjæreby paa Falster (f. $\frac{11}{10}$ 1839).
- Orla Lehmann Madsen, Gdejer i Silbestrup paa Falster (f. $\frac{10}{10}$ 1848); — * $\frac{20}{10}$ 1869 m. Maren Johanne Jensen (f. $\frac{1}{10}$ 1844).
- 5). Marthe Madsdatter (f. $\frac{10}{10}$ 1816 † $\frac{20}{11}$ 1848); — * $\frac{20}{10}$ 1835 m. Christen Madsen Clausen, Skolelærer i Kongelse (f. $\frac{22}{10}$ 1812), en Søn af Skolel. N. Clausen (se Nr. 4). Ingen Børn.

48. Poul Jensen,

Gaardejer i Lodbjerg (Randers Amt).

Tre fremragende Bønder i Randers Amt ere allerede omtalte i det Foregaaende: „Danmarks første Bonde“ Peder Nielsen Knudstrup i Lerbjerg og Røved Mølle, Jens Christensen i Boldum og Jørgen Mogensén Blach i Laastrup. En Fjerde, Poul Jensen i Lodbjerg, der var en fortrolig Ven navnlig af Knudstrup og en dygtig Medarbejder til Bondestandens Udvikling og Dyrksomst, især i Randers Amt, bør ikke savnes her. De udgjorde tilsammen et smukt Firklover, der imidlertid former sig til et endnu sjældnere Femtklover paa den jydské Bondemark, naar den femte Bonde der i Egnen, Søren Rasmussen Mikkelsen i Haar (Marhus Amt), der

ligeledes tidligere er omtalt her, tages med. Som de levede og arbejdede trolig sammen til samme Maal, saaledes bor deres Eftermæle ogsaa findes sammen, til Dymuntring og Efterlignelse for Andre.

Poul Jensen er født i Todbjerg den 2. Januar 1791. Hans Forældre vare Gaardejer Jens Poulsen og Hustru Kirsten Poulsdatter. Han var deres førstefødte Barn; senere fik de 3 andre Sønner og 1 Datter. Allerede i Skolen udmærkede han sig ved en usædvanlig Lærelyst og megen Sands for boglige Synter. Den velbetjendte „Cramers Regnebog“ med dens mangeartede „Regula de tri“ gjennemregnede og indcifrede han saaledes med smukt præntede Overstrifter i en saakaldet „Cifferbog.“ Men han nød iøvrigt ingen anden Undervisning, end den da sædvanlige, meget tarvelige i Byens Almueskole, men havde dog det Held i den ældre Skolelærer Bøggild at have en duelig og nidkjær Lærer, ligesom hans Børn senere fik en lignende i Sønnen, der arvede Skole-Embedet efter Faderen. Han fik ogsaa snart god Brug for de i Skolen indsamlede Kundskaber, i det han efter sin Konfirmation begyndte kraftigt at tage fat med paa Gaardens Drift, der var meget forfæmpt, navnlig paa Grund af, at Faderen, som man siger, „sød noget haardt i det“ ved sin lille, forgjældede Ejendom, med en temmelig stor Familie at forsørge; og efter Faderens Død i 1815 blev det ham, som den ældste Son, der maatte overtage Gaarden, hvis den ikke skulde gaa over i fremmed Eje, hvilket han saare ugerne saa', naar det paa nogen Maade kunde undgaaes. Han giftede sig samme Aar, den 23. Novbr. 1815, med en ung Pige fra Linaa, samme Sogn, Ane Marie Hansdatter (f. . . ., død 24. Marts 1828), en Datter af Bolsmænd Hans Degn samme Steds; hun var uden Formue, men han fik i hende en kjærlig og trofast Medhjælperste.

Der var ikke megen Herlighed at overtage med Gaarden, hvilket let vil kunne skjønnes, naar det anføres, at der paa Gaarden, som den Gang var styksat for 3 Tdr. 1 Fdt. 2 $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn (nu 4 Tdr.) med omtrent 45 Tdr. Land, hvilede en Gjæld af 1038 Rdl. Solvværdi, som under hin Tids højest forvandlede og sorgelige Pengeforhold regnedes lige med 1946 Rdl. 24

Fremragende danske Bønder.

30

ß i Navneværði. Det faldt vanskeligt nok at faa Gaarden vurderet til 3700 Rdl. Navneværði, som den mindst skulde ansættes til, for at han kunde faa den, imod saa at ubrede 500 Rdl. til hans Sødfænde og „Opbold“ eller Aftægt til Moderen. Han maatte som „Mindreaarig“ søge Bevilling til at overtage Gaarden, men han naaede dog at faa Skjøde paa den, den 14. Marts 1816. Til Sammenligning med Gaardens nuværende Værði, kan anføres, at den i 1871 solgtes af hans Eftermand for noget over 10,000 Rdl. samt en aarlig Aftægt, der kan anslaaes til 2000 Rdl.

Poul Jensen blev saaledes Familiens Overhoved og bevarede Fædrengaarden for samme, men paa saa haarde Vilkaar, at han derved for flere Aar kom til at savne den til en Bondegaards Drift fornødne Driftskapital, for at kunne drive den op til det, der nu blev hans stadige og kjære Tanke: ved dens fortrinlige Drift at skabe en Mønster-Bondgaard ud af den, til Gavn og Glæde for ham selv, til Opmuntring for Andre, i Overensstemmelse med hans Leveregele: „At gavne og fornøje, hav stadigt det for Øje!“ Men det var vanskelige Tider, hvori han skulde begynde, netop i de Aar, da Landet led saa meget efter sine Krige, efter Tabet af Norge og midt under Stats-Bankerotten (1818). Han tog dog raff og frejdig fat. Gaardens Jorder vare lette, stenede, sandmuldede, paa nogle Steder sumpige Mosejorder, men ret heldigt beliggende, i en Kileform ud fra Gaarden. Det første han tog fat paa, var at indhegne Marken for at faa Fred for Naboernes Kreaturer. Men dertil krævedes flere Tusinde Favne Jorddige, som beplantedes med levende Hegn, hvilket Jorddige dog siden blev forandret til det varigere Stendige, hvortil en stor Mængde af Stenene oprøddedes af Marken, hvor der fandtes flere Hundrede Læs. Han kjendte Knudstrups Motto til en landøkonomisk Afhandling: „Om der end ligger mange Sten for min Fpd, vil jeg stræbe, indtil den sidste er borte“, og han fulgte det uførtroent —, der findes nu næppe en eneste jordsaft Sten paa hele Marken. Flere Hundrede Favne Grøfter bleve gravede for at bortlede stadeligt Vand, og endelig søgte han og var saa heldig efter mange forgæves Forsøg at finde, om end kun paa et eneste lille Sted i Marken, Lermærgel af udmærket Beskaffenhed, hvilken han derpaa benyttede

rigelig og med gode Frugter for sig, til stor Forbavselse for Mange.

Det varede ikke længe, inden „det fgl. Landhusholdnings-Selskab“ blev opmærksom paa denne unge, usædvanlig driftige Bønde, og det rakte ham snart en hjælpende og opmuntrende Haand, ved at forstaafe ham til nedsatte Priser nye og bedre Avlsredskaber, end de hidtil kjendte, og da Selskabet dernæst saa', i hvilken god Jord disse faldt, ved at overgives i hans Hænder, varede det ikke længe, inden Poul Jensen fik et nyt og større Devis paa Selskabets særdeles Naastjønne af hans sjældne Flid og Lygtighed. Selskabet tilskod ham saaledes en større Penge-Understøttelse paa 300 Rdl., fordelte paa 5 Aar, til Indførelsen af en forbedret Drift paa hans Jorder. Det var i Vinteren 1822—23, at Poul Jensen fik den glædelige Overræstelse, der blev for ham ikke blot en ny Opmuntring men tillige en kraftig Spore til nye Fremstridt, en uventet, men meget belejlig Forøgelse af hans hidtil temmelig knappe Drifts-Kapital. Han havde længe ønsket at indføre den i hin Tid af Entelte begyndte „Vægeldrift“; men alle saadanne nye Forsøg og Forandringer i Driftsmaaden volde ofte store Tab, som han ikke havde turdet udsætte sig for. Nu derimod begyndte han driftig derpaa og søgte i Forbindelse dermed at indføre Sommer-Staldfodring, hvorved der indvandtess langt mere og bedre Gjødningsstof. Og Forsøget lykkedes. Som Exempel herpaa kan nævnes, at han i et Aar solgte af en Avl paa 3 Ldr. Land 600 Ldr. Kartofler til en Pris af 1 Rdl. Lønden, foruden dem, han selv brugte til Husholdningen og til Kreatur-Føde, samt endvidere foruden dem, Opgraverne fik, i Reglen hver 8de Skjæppe. Derved skaffede han tillige mange fattigfolk Arbejde og Føde. — Af Raps solgtes ligeledes i heldige Aaringer undertiden for flere Hundrede Rdl. Som et Exempel paa hans Tænksomhed og Forsøgslyst vidner ogsaa dette, at han, til Foder for sit Kvæg, i foderknappe Aar lod Hø og Halm skjære i Hakkelse, der blev nedsaltet og henliggende i nogle saa Dage i egne dertil afdelte Rum, hvorved den kom i en Slags Gjæring og blev mere nærende og lettere fordøjelig for Kreaturerne. Men Poul Jensen maatte ogsaa ofte døje megen Spot og Misundelse formedelst hans mange Reformforsøg, saasom: „Ja, de

Herrer Vægløbere vegle nok snart bag ud," — „det er blot for at blive Dannebrogss-Mand" og lignende. I Todbjerg By havde han dog en god Ven og Støtte i Præsten Hansen (Fader til den bekjendte Præst og Politiker Mort-Hansen, der er født i Todbjerg), som ogsaa selv blev „Vægløber", foruden det, at han ogsaa blev bekjendt ved at forberede unge Mennesker til Lyngby Seminarium.

Den 24. Marts 1828 fristede Poul Jensen den Sorg at blive Enkemand med 2 Børn: en Datter Kirsten, der senere blev gift med Gmd. Hans Nielsen i Grøttrup og bode 4. April 1845, samt en Son Jens, der senere blev Lærling „under Landhusholdnings-Selskabet" og derefter Forvalter paa flere større Herregaarde. — I 1829 indgik Poul Jensen et nyt Ægteskab med Pigen Kirsten Andersdatter (født 2. Maj 1806), ældste Datter af Gmd. Anders Andersen Yde i Hesselballe, Hjortshøj Sogn, med hvem han derefter levede et lykkeligt Ægteskab til sin Død, og ved hvem han blev Fader til 4 Børn (3 Sønner og 1 Datter).

I de første Aar af „Trediverne" foranstaltede „Landhusholdnings-Selskabet" nogle Præmiepløjninger i forskjellige Egne af Landet, navnlig for at opmuntre Bønderne til at lægge særdeles Vind paa at ploje Jorden godt og for at skaffe den saakaldte „Svingplod" Indpas i Stebet for Hjulploven, for hvilken sædvanlig brugtes 4—6 Heste. Ved 4 af disse Præmiepløjninger gav Poul Jensen Møde, og han viste der, at han forstod at bruge de nye Redskaber, i det han fik Præmier ved dem alle; men kun om de 3 kan her meddeles følgende Oplysninger, som findes i Halbs „Tidskrift for Land-Okonomi" (4. Bind, S. 94 o. fl.): Den 21. September 1838 afholdtes en Præmiepløjning paa Stamhuset al. Estrup Mark, ved hvilken Poul Jensen i Todbjerg fik 3. Præmie 25 Rdl.; den 15. September 1834 i Odum fik han Præmien paa 10 Rdl., og 2 Dage senere fik han atter Præmien 10 Rdl. for Pløjning paa Spentrup Præstegaards Mark. Han synes i det Hele at have haft særlig Lyst og Anlæg til at udmærke sig og tage Præmie. Ved Præmiepløjninger var han derfor ogsaa en lige saa farlig som frygtet Gæst og Medbejler, da han var en udmærket Stytte.

Poul Jensen's landøkonomiske Virksomhed indskrænkede sig iøvrigt langt fra til, hvad foran er anført om hans egen Gaards Drift; men han var for Mange, baade Ældre og Yngre, en kyndig Vejleder i Landvæsen's Spørgsmaal og en meget søgt Raadgiver i den Slags Sager. Det er saaledes ret betegnende, at endnu et helt Aar efter hans Død kom en Mand, der boede flere Mile fra Lodbjerg, og for hvem hans Dødsfald tilfældigvis var bleven ubekendt, tilrejsende for at ville spørge ham til Raads i Landvæsen's Spørgsmaal.

Med Hensyn til Poul Jensen's Deltagelse i det kommunale og offentlige Liv nævne vi her Følgende: Han var i en Række Aar Skolepatron, Fattigforstander, Stævningsmand, Lighedsmand og Snecoged, og tog sig i det Hele varmt af Sognets og Kommunens Anliggender. Han sammentaltes saaledes t. Ex. sammes Beboere og foreslog dem at virke hen til en Omordning eller Afløsning af Tiendevæsenet, et Spørgsmaal, der jo endnu staar paa Dagsordenen, og valgtes derpaa til i Forbindelse med hans Nabo Poul Sorensen at forfatte og indgive et Andragende om denne Sag. Han var en stadig Deltager i større offentlige Møder og Forsamlinger i sin Egn; men disse angik i de Tider for det meste mere stedlige Anliggender, saasom: landøkonomiske Foranstaltninger, Dyrstuer o. lig. Han havde dog ogsaa aabent Dje og Hjærtetag for Fædrelandets større almindelige Anliggender, og glædede sig inderligt over den Frihedens Morgenrøde, der oprandt i hans sidste Leveaar ved Indførelsen af Provindsialstænderne; men den kommunale Friheds Begyndelse i 1841 oplevede han ikke, ligesom han i det Hele taget ikke høstede de fulde Frugter af sit daadrige Liv, i det Døden bortrev ham i hans trauffigste Manddomsalder.

Poul Jensen i Lodbjerg talte ret godt for sig, jævnt og bejndigt. Han havde en temmelig udbredt Læsning især i landøkonomiske og historiske Skrifter, hvoraf hans ret nette lille Bogsamling især bestod. Han holdt ogsaa enkelte Blade og Tidsskrifter. Over sin Gaards Drift førte han stadigt et nojagtigt Regnskab. Sine Børn søgte han at give den bedste Opdragelse, han formaaede. Han var især en Ven af Smaafolk, der i ham tabte en ivrig Forsvarer og en trofast Velgjører.

Poul Jensen var en stærk og kraftig Mand, der i sin længste Levetid besad et godt Helbred; men i sine sidste Aar led han en Del af Gigt. Det var dog en hel anden og farligere Sygdom, der forkortede hans Dage. I Efteraaret 1839 angrebes hans Broder „Poul Snebter“ i Stjødstrup tilligemed dennes Kone af en ondartet Tysus. Folk i deres Nærhed vare saa bange for denne farlige og smitsomme Sygdom, at de Syge havde Vanskelighed ved at blive plejede. Poul Jensen vilde heller ikke paa nogen Maade tillade sin Kone at besøge de Syge, da han nærede Frygt for, at hun kunde bringe Smitten med sig hjem til deres smaa Børn. — Derimod antog han sig selv for meget mindre angribelig af Smitten, og ansaa' det for sin Pligt, som han aldrig plejede at svigte, selv at se til sin syge Broder og dennes Hustru. Han forsømte iøvrigt ikke at bruge de sædvanlige Forsigtigheds-Midler for at værges imod Smitten, tog derpaa til Stjødstrup og forstuffedes de Syge en saa god Pleje, som han formaaede. Dette blev hans sidste Rejse. Strax efter sin Hjemkomst blev han syg, og inden en Uge var omme, var baade han, Broderen og dennes Hustru afgaaede ved Døden; 10 Børn bleve derved faderløse, de 4 af disse tillige moderløse. Poul Jensen døde den 11. Oktober 1839, ikke fuldt 49 Aar gl., og han jordsættedes allerede den 14. Oktober, men uden videre Folge end hans Bymænd, idet Øvrigheden udstedte et Forbud imod, at Flere kom tilstede, der under andre Forhold sikkerlig ikke vilde være blevne saa faa; thi han var kjendt og agtet i en vid Kreds, baade af Høje og Lave, der stattede hans gode, vennesæle, men tillige kraftige og bestemte Natur. — Han var, kort sagt, et Billede paa en ægte djærv, daunf Bondes, der ikke vil glemmes af dem, der have kjendt ham. — Hans Enke giftede sig atter i Aaret 1840 med Murmester Niels Jespersen i Tøbbjerg. — Hvor afholdt og agtet Poul Jensen havde været, viste sig endnu 26 Aar efter hans Død, da Sønnen, nuværende Rigsdagsmand, Lærer Povlsen i Kjøbenhavn, stillede sig 1865 til Rigsraadsvalg der i Kredsen, og blev valgt for at værne om Junigrundloven.

49. **Jens Mathias Bollerup Andersen,**
Gaardejer i Olgod (Ribe Amt).

„En Høvding i Vestjylland er falden, og hvor er den, der kan indtage hans Sæde?“ Saalebes vidnede Præsten Schørring i Hodde, Nabsognet til Olgod-Strelev Pastorat, i Sørgehuset ved den Mand's Vaare, hvis Livsfærd her skal tegnes i korte Træk. „Han var Hovedet“ — saalebes vidnede han end yderligere — „for sin talrige, hæderlige Slægt, for det store, folkerige Olgod Sogn, og en fremragende Mand i hele Vestjylland, hvis Bortgang ikke let og ikke snart vil kunne erstattes, ... han var Folkets Talsmand i en vid Kreds og modtog det ene Tillidshverv efter det andet, ... han var mere end den Første i sit Sogn og sin Egn, thi han var en Fædrelands-Ven; ... han kjæmpede bestandig for Folkefrihedens hellige Sag, og han var Folke-Dylnsningens ivrige Ven, ... men han var ogsaa Vorherres og hans Menigheds Ven: han vilde, at Kristendommen som Surdeigen skulde gjennensyre Alt.“ Den Mand, ved hvis Vaare der sattes ham et saa hjærteligt, et saa smukt og et saa sandt Eftermæle, fortjener vel at kendes i sin Livsfærd og at mindes ogsaa udenfor den Kreds, hvor hans Syklen og Færd især fandt Sted.

Jens Mathias Bollerup Andersen blev født den 6. Marts 1822 i Gammelgaard, Olgod Sogn ved Varde. Hans Forældre vare: Gaardejer Anders Mortensen og Hustru Kirsten Marie Kjeldsdatter, der havde ialt 9 Børn. Faderen var i en lang Aarrække — idetmindste tyve Aar — Sognefoged, Lægsmand og Støvningsmand i Olgod Sogn, Sogneforstander i 3 Aar: 1842—45, samt desuden i en Del Aar Lighningsmand. Efter at Sønnen havde nydt en samvittighedsfuld Opdragelse og Skole-Undervisning, stadfæstedes hans Daabspagt i Olgod Kirke i Foraaret 1836 af Sognets Præst Palludan, og han henlevede nu en Tid af 12 Aar i sit Fædrenejhem under Udførelse af landlige Sykler, ved hvilke han uddannede sig til en tænkende og praktisk dygtig Bonde. Faderen havde imidlertid tilbagelagt de 60 Aar af sin Levetid og solte Trang til Hvile; han overdrog derfor i det urolige Aar 1848 til den ovennævnte Søn sin Selvejer-Gaard, der er styldsat for

3 Idr. 6 Skpr. 3 Fdt. 2½ Alb. Hartkorn med et Tilliggende af 60 Idr. Land Ager og Eng. Ved denne Gaard anlagde Bollerup Andersen en smuk Have med mange Frugttræer, som paa hin Egn er en stor Sjældenhed; han plantede disse Træer med egen Haand, de voksede op under hans omhyggelige Nøgt og Pleje og han elskede dem højt. I 1849 indtraadte han i Ægtefælle med Pigen Marie Kathrine Mouridsen, en Datter af Gaarbejer Mourids Mortensen i Outrup og Hustru Christiane Marie Jakobsdatter; de ægteviede af Præsten Teisen i Outrup Kirke den 29. Maj 1848. Med denne sin Hustru avlede han 8 Børn, der Alle overlevede deres Fader; det yngste af dem var endnu ikke 2 Maanedere gammelt ved Faderens Død, og kristnedes paa samme Dag, som hans affjælede Legeme stedtes til Hvile i Graven.

Bollerup Andersen var „Hovedet for det store, folkerige Ælgod Sogn, en Folkets Talsmand i vidt Kred og modtog det ene Tillidshverv efter det andet.“ Som Vidnesbyrd herom fortjener blandt Andet følgende at fremhæves: Han var Sognefoged og Lægsmænd fra 1848—67 og Medlem af Sogne-Forstanderskabet fra 1851—67; han var Medlem af Tiende-Kommissionen i Genhold til Lov af 19. Febr. 1861, ligesaa af den Kommission, der foreslog hvilke Jorder, der skulde afhændes fra Præstegaardene; han var i flere Aar Repræsentant for den vest- og sønderjydske Kredit-Forening; fra 1858—67 inklusive Jordboniterings-Mand og Formand for Sogne-Taxationsmændene i Ælgod Sogn til Indtegning i Brand-Forsikringen, og i nogle Aar Medlem af Formandsraadet for Ælgod Sogns private Brandforsikrings-Forening; han var i 1868 Medlem af Skole-Kommissionen, og oprettede i Forening med flere Mænd af Øster-Horne Herred i Efteraaret 1867 Folke-Højskolen i Vestfjær, Ælgod Sogn, og var til sin Død Formand for dens Bestyrelse.

Ogsaa til Deltagelse i det politiske Livs haarde Kamp talte Folkets Tillid Bollerup Andersen. Da begge Rigsdagens Afdelinger vare blevne opløste den 19. April 1853 i Anledning af Arvesagens Ordning, og der i samme Anledning var bleven udstrevet nye Folkethings-Balg til den paafølgende 27. Maj, foranledigedes han saavel af egen indre Drift som af fler-

tidig høre Tilskyndelse til at stille sig som Valg-Kandidat i Ribe Amts 1. Valgkreds (Barde) og kaaredes uden Modkandidat. Ingen havde, af Frygt for et Nederlag, villet stille sig som Modkandidat ligeoverfor den dygtige og ansete Bonde. Han var nu Medlem af „den forenede Rigsdag“ fra 16—24 Juni, af den 5. Rigsdagssamling fra 3. Oktbr. 1853 indtil dens Slutning den 24. Marts 1854, og af den 6. Rigsdagsamling fra 21. Oktbr. s. A., da Folkethinget opløstes formedelst dets Kamp mod „Ministeriet Ørsted“ i Anledning af Forordningen af 26. Juli 1854, ved hvilken Regjeringen egenmægtig havde stabt et af 20 Medlemmer bestaaende Rigsraad for Monarkiet. Ved de nye Folkethings-Valg, der i Anledning af den stedbundne Opløsning udstreves til den 1. Decbr., ved hvilken Lejlighed Regjeringen appellerede til „Folkets Kjerne“, stillede Vollerup Andersen sig paany i sin hidtilværende Kreds; men denne Gang fik han en Modkandidat i Kjøbenhavnerværd Cand. theol. P. Chr. Zahle. Udsaldet af Valgkampen blev imidlertid, at Vollerup Andersen atter gjenvalgte ved Kaaring, og han indtog nu atter sit gamle Sæde i den fortsatte 6. Rigsdagsamling fra 18. Decbr. 1854 indtil dens Slutning den 2. April 1855. Begge Rigsdagens Thing opløstes nu atter, og nye almindelige Valg i Anledning af Grundlovs-Forandringen bleve udstrevne til den 14. og 20. Juni; men Vollerup Andersen var i sin henved 2-aarige Rigsdags-Virksomhed foreløbig bleven mæt af det Liv, som denne førte med sig; hans Hu stod mere til de roligere Sytler i Hjemmet, og han stillede sig nu ikke oftere til Rigsdags-Valg. Da Grundloven af 5. Juni 1849 var bleven forandret og indskrænket ved den „gjennemførte Grundlov“ af 28. Juli 1866, og Rigsdagen som en Folge heraf blev opløst og nye Valg udstrevne saavel til Folkethinget som til Landstthinget, valgtes han ved Landthingsvalget den 18. Oktbr. s. A. med 40 St. (halv Kvotient var 30) som 3. Landstthingsmand for 11. Kreds (Ribe Amt osv.). Han tog nu, efter en Medlemtid af 11½ Aar, atter Sæde i Rigsdagen og beklædte dette, indtil en langvarig Sygdom tvang ham til at nedlægge sit Mandat i Sommeren 1868. — Som Medlem af Folkethinget valgtes han den 2. Marts 1854 til Medlem af det Udvalg, der nedfattes i Anledning af Tschernings „Lovforslag angaaende nogle forandrede

Bestemmelser i Valgloven", hvilket Lovforslag imidlertid ikke kom til 2. Behandling i Folkethinget, og den 6. Febr. 1855 var han tilligemed Bregendahl og J. A. Hansen Forslagsstiller af „Forslag til Lov om Udredelse af Udgifter ved Omlægning af Hoved-Landeveje“, hvilket toges tilbage under dets 1. Behandling. Hans vigtigste Stemmegivning som Medlem af Folkethinget var aabenbar den, da han i det forenede Rigsdags-Møde den 24. Juni 1853 ved Arvesagens 3. Behandling var blandt de 119 Medlemmer, der mod 10 gave deres Samtykke til den i det kongelige Budskab af 4. Oktbr. 1852 betegnede Ordning af Tronfølgen for det samlede danske Monarki.

Bollerup Andersens Hu stod, som allerede sagt, mere til de roligere Sykler i Hjemmet, og navnlig foretrak han den kommunale Virksomhed langt for den politiske i Folkets lovgivende Forsamling; de nu og da haarde og bitre Kampe i Rigsdagen havde aldrig noget særligt Tiltrækkende, men, naar alt kom til alt, langt snarere noget Frastødende for hans bløde og fredelige Natur; i Kommunens Tjeneste var Forholdet derimod anderledes, hvortil kom, at han der kunde bevæge sig med større Sagkundskab og Sikkerhed. Hans kommunale Virksomhed var derfor ogsaa flersidig og velsignelsesrig, og som en Anerkjendelse af, at den i Sandhed var det, fik den Hædersgave, bestaaende af en Sølv-Potageste, et Dusin Sølv-Episester og en Sutterstaal med Sølvfod.

Det er ovenfor sagt, at en langvarig Sygdom tvang Bollerup Andersen til at nedlægge sit Rigsdagsmandat i Sommeren 1868. I halvandet Aar varede hans Sygeleje. „Da han fik sin Helse derovre i Rjøbenhavn i Fædrelandets Tjeneste, fjernt fra Hustru og Hjem, da bad han: „Gud, lad mig komme hjem og dø i min Rede,“ og hans hjærlige Hustru, som var ilet over til ham, bad den samme Bøn. Da Gud opfyldte den ikke blot, men gav ham halvandet Aar endnu at leve i og fik ham endnu en Gang Livsfrugt. Da saa hans Hustru nedkom, da bad han saa inderligt: „Gud, lad min Hustru staa op før jeg dør,“ og det skete, saa hun med utrættelig Kjærlighed kunde pleje ham lige til det Sidste. „Gud har opfyldt alle mine Ønsker, saa

jeg bør med Glæde““, disse Ord hørte man ham mange Gange at sige. Hans Bøn om en salig Død uden alt for store Pinsler blev ligeledes opfyldt, — han henfød med et blidt Smil og et sagte Suf den 23. Oktbr. 1868, henved 46 $\frac{3}{4}$ Aar gammel, og jordfæstedes den 28. Oktbr. paa Olgod Kirkegaard i Overbærrelse af en stor Vennekreds, der var illet sammen for at sige det sidste Farvel til Stovet af den Mand, hvis Liv kun alt for hurtigt udslyktedes.

Mindeet om Vollerup Andersen vil bevares og hædres længe ikke blot af hans Hustru og Børn samt Olgod Sognemænd, men ogsaa af enhver Anden, der lærte ham at kjende og elste som en varm Ven af Fædrelandets, Frihedens og Folke-Oplysningens Sag.

J. M. Vollerup Andersens Stamtafle.

Anders Mortensen, Gdejer i Gammelgaard, Olgod Sogn (f. i Alav Nølle $\frac{1}{2}$, 1788 † $\frac{1}{4}$, 1868, 80 $\frac{1}{2}$ Aar gammel) og Hustru Kirsten Marie Kjeldsbatter (døbt i Olgod $\frac{20}{12}$, 1794 † sammesteds $\frac{20}{10}$, 1854). Havde 9 Børn, deriblandt:

Mourids Mortensen, Gdejer i Torbøl, Outrup Sogn (f. i Hanning, Velling Sogn $\frac{20}{10}$, 1791 † i Olgod $\frac{20}{10}$, 1854) og Hustru Christiane Marie Jakobsdatter (f. i Lundager, Sønderomme S. $\frac{20}{10}$, 1805 † i Torbøl $\frac{10}{7}$, 1829). Havde 1 Datter. (3 sit senere Ægteskab havde M. M. 9 Børn.)

Jens Mathias Vollerup Andersen (f. $\frac{0}{1}$, 1822 † $\frac{22}{10}$, 1868; — * (gift) i Outrup $\frac{20}{10}$, 1849 med Pigen Marie Kathrine Mouridsen (f. $\frac{22}{3}$, 1824). Havde 8 Børn:

1) Christiane Marie Andersen (f. $\frac{25}{11}$, 1851), — 2) Anders Andersen (f. $\frac{10}{4}$, 1853), — 3) Mourids Andersen (f. $\frac{14}{1}$, 1856), — 4) Jakob Henrik Ferdinand Mikael Stilling Andersen (f. $\frac{24}{10}$, 1858), — 5) Kirsten Marie Andersen (f. $\frac{3}{10}$, 1860), — 6) Karen Andersen (f. $\frac{0}{1}$, 1862), — 7) Ane Borup Andersen (f. $\frac{10}{7}$, 1864) og 8) Vollerup Kathrine Andersen (f. $\frac{1}{10}$, 1868).

50. Peder Lydersen,

Gaardejer i Hvidbjerg (Viborg Amt).

I Slutningen af forrige og i Begyndelsen af indværende Aarhundrede boede i Brøndum ved Skive Selv-ejer-Gaardsfolkene Lyder Madsen og Hustru Elisabeth

Andersdatter. Han var født paa „Refsgaard“ i Bolling Sogn, hun var eneste Barn af Selvejer-Gaardmand i Brøndum Anders Grifsen og Hustru Maren Pedersdatter, efter hvem de arvede Gaarden, der ikke vides nogenjinde at have været Fæstegaard, men heller aldrig at have haft særegne Rettigheder, saaledes som andre Gaarde i Salling. Lyder Madsen var i 32 Aar Sognefoged og Lægdsmand og skal i disse Bestillinger saavel som i sit Landbrug, hvormed han forbandt en lille Handel, navnlig Hestehandel, have været en særdeles virksom Mand. Ved sin Hustru var han bleven Fader til 7 Børn, der alle fik en god og omhyggelig Opdragelse og Undervisning. Gaarden ejes endnu for Tiden af Sønnen Jens Lydersen.

Af alle Lyder Madsens Børn udmærkede sig især Sønnen Peder Lydersen, der kom til Verden den 20. Novbr. 1803 og var det 5te i Forældrenes Børnerække. Ved sin aandelige Begavelse og Lærelyst saldt det ham let at tilegne sig mangehaande Kundskaber. Den videlystne Dreng og Yngling torstede efter Kundskaber, og tidligt begyndte han derfor at samle sig et Bogforraad. Ved i sit paafølgende Liv stadigt at yde sin store Læse- og Lærelyst rigelig Næring, ved sin hurtige og i mange Retninger sunde Opfattelses-Gæne og ved stadigt at forøge sin Bogsamling forøgede han sine Kundskaber i en Grad, som er sjælden i Bondestanden. Men over Kundskaben om de mangehaande Ting her i Verden glemte han dog aldrig Kundskaben om „det ene Fornødne“, der var og blev hans bedste Stat og Tje indtil det Sidste. Han vedblev at opholde sig hjemme hos sine Forældre og deltog i de landlige Sykler, indtil han den 13. Februar 1831 indtraadte i Ægteskab med Pigen Maren Andersdatter Kirk. De ægteviede, i Følge Bevilling, i hendes Hjem i Hvidbjerg „Holmgaard“ af Sognepræsten Melchior i Brønnum, og den 3. Juni s. A. blev han ved hende Tjer af denne Gaard, hvilken hendes Forældre, Anders Jensen Kirk og Hustru Maren Hansdatter, siges at have kjøbt i „de gamle Pengetider“; fra først af skal have været to Gaarde og sammenlagdes af J. A. Kirk, som foruden at være Bonde tilslige var „Landpranger“ og havde Ret til at brænde Brændevin. Denne Gaard, den saakaldte „Hvidbjerg-Holmgaard“, var skildsat for 6 Ldr. 4 Skpr. 3

Fdt. Hartorn med et Jordomraade af omtrent 86 Tdr. Land Ager og Eng. Som et ejendommeligt og særligt Træk fra Peder Lydersens tidligere Ægteffabs-Tider fremhæves her efter hans eget Udsagn, at han og hans Hustru vare enige om den Bøn til Vorherre, at det maatte forundes dem, at de Børn, de skulde have sammen, maatte blive dem givne i kort Tid eller tæt efter hinanden, og det skete da ogsaa, thi de avlede sammen i de første 12 Aar ialt 10 Børn, lige mange af hvert Køn.

Peder Lydersen var, hvad der vil fremgaa af det Efterfølgende, en fremragende Bønde, og Mange i en videre Kredss vare villige til at indrømme ham Udførelse til at kaldes saaledes. Dette var ikke en Følge af hans Virksomhed i en Række af Aar som Sogne-Forstander og Stolepatron i Brøndum-Hvidbjerg Pastorat, thi i den Egenstabs virke Mange, der desuagtet ikke kunne gjøre Fordring paa at kaldes fremragende Mænd. Hans Udførelse til at kaldes saaledes havde en dybere liggende Grund; den havde sin Rod i hans mange Henseender oplyste Forstand, i hans gode Indsigt i ikke saa ganske saa Forhold, i hans milde og fromme, men nu og da for sære og egenfærdige Karakter, i hans varme Følelse, levende Reifærdighed og inderlige Gudsfrugt. Herved vandt han sine Standsfællers ubetingede Aftælelse og Tillid. Han valgtes derfor ogsaa til den Tillidspost, som han i flere Aar beklædte i Viborg Stænder-Forsamling. Fra 1842—48 var han nemlig Medlem af denne Landets raadgivende Forsamling, valgt dertil, fordi man troede i ham at have fundet en Mand, der var i Stand til saa nogenlunde upartist at tænke over de Sager, der kom til Forhandling i en saadan Forsamling, og at turde udtale, hvad han tænkte, selv om Ordet fra hans Læber skulde finde stærk Modstand og blive ilde optaget. Og saaledes skete det da ogsaa: Peder Lydersen lod sig ikke rokke fra hvad han ansaa' for Ret, om han end ofte maatte taale baade Spot og Haan, hvortil han ved sine Ord og Talefigurer som oftest selv gav Anledning. Paa denne sin Deltagelse i det offentlige, politiske Liv saa' han steds tilbage som paa det kjæreste Tidspunkt i sit Liv, og vistnok ikke uden Grund, thi det er en Kjendsgjerning, at den havde en ikke ringe Indflydelse paa hele hans Tante-Udvikling

og Omdømme, ligesom ogsaa Samlivet med flere af Landets første Mænd bidrog meget til at forøge den Lethed, hvormed det af Naturen og ved Læsning var givet ham at føre Ordet. Hvilken større eller mindre Indflydelse han udøvede i Stændersalen, derom kan der ikke med Bestemthed dømmes; men det tør derimod nok paastaas, at han talte og handlede efter sit bedste Stjøn og sit Hjertes fuldeste Overbevisning, efter det Syn, som han havde paa Forholdene, og han svigtede aldrig sin Overbevisning. Overensstemmende hermed talte han stadigt Fædrelandets og særlig Bondestandens Sag, og han var derfor ligesaa yndet af Bønderne i hans Valgkreds, som man paastod, at han var hadet af Kjøbstadborgerne. Han benyttede Ordet meget flittigt, og det hændte sig da ikke saa sjældent, at det kom til Ordstrid mellem ham og andre Medlemmer, men i Reglen fattede han sig i stor men alligevel fyldig Korthed.

Den daværende Lids stedse stigende Krav gik ud paa en friere Forsatning end Stænder-Indretningen. Paa den ene Side hævdede vægtige Stemmer sig for, paa den anden Side ligesaa vægtige Stemmer sig imod en saadan friere Forsatning; blandt de første f. E. Tustein, H. N. Clansen og Orla Lehmann; blandt de sidste f. Ex. Grundtvig og Mag. Lindberg, og til saavel den rostkildste som viborgste Forsamling indkom der Andragender fra begge Sider. Peder Lydersen hørte til dem, der ikke ønskede nogen friere Forsatning; han vilde opretholde den souværene Kongemagt, og man hørte ofte i Stændersalen hans sære og ensidige Ytringer derom. I 1846 synes han især at have været en konstitutionel Forsatning fjendt. Idet der her henvises til hans Ytringer herom i Møderne den 2., 16. og 28. Novbr. i det nævnte Aar, anføres kun hans Ord i det førstnævnte af disse Møder, saalydende: „Jeg skal ikke her for Djeblicket imødegaa en fri Forsatning, men blot henstille min egen individuelle og de fleste af mine Medbrødres Mening, at da Historien viser, at i de konstitutionelle Stater Regjeringen som oftest er grundet paa Bedrageri og Bestikkelse, saa synes en konstitutionel Regjeringsform ikke passende“. — Heller ikke var han nogen Ynder af Jernbaner i Jylland. Han siger saaledes i Mødet den 23. Novbr.: „Saa gavnlige Jernbaner end kunne være i folkerige Lande, ere de dog mislige og

frembyde Vanskeligheder i et Land som Jylland, der derhos ved sin geografiske Beliggenhed som en Halvø, der paa Østhyften er gennemstaaet af 11 Fjorde, ikke videre kan trænge til en Jernbane"; og i Mødet den 2. Decbr.: „Naar Jernbaner ikke svare Regning i tæt befolkede Lande, hvor der ikke er saa betvøminde Søhavne, som her hjemme, saa tror jeg næppe heller, at de ville gjøre det her hos os, hvor der Søhavne til alle Sider.“ Han var ligeledes en Modstander af nye Stattepaalæg, forøgede Embedslønninger og meget andet; en Ven derimod af Besparelser i Stats-Husholdningen, af Udværelsen af Uligheden mellem det privilegerede og upriviligerede Hærforn og andet mere. Han indbragte i Ständerne en Del Andragender, hvoraf følgende nævnes her: i 1842: 1) fra flere Beboere i Oddense Sogn om Ophævelse af Dymaal paa Tiende- og Landgilde-Korn; 2) fra flere Beboere i Sallingland om Land-Brænderiernes Frigivelse; — i 1844: 1) om Fritagelse for Skolelærerne til at bejerge Embedsbreve mellem Præsterne; 2) om at der tillægges Amtsraaderne Diæter m. m.; 3) om Ophævelse af Remont-Kommissionen; 4) om mindre Landevejes Grund-Forbedring; 5) om Ophævelse af Skoletvang; — i 1846: 1) om Oprettelse af Alftenstoler og Søndags-Eftermiddagsstoler, hvilket oplæstes og derpaa afgaves til Komiteen angaaende et tidssvarende Undervisnings-Væsen; 2) fra 10 Mænd i Hvidbjerg angaaende Nedsættelse af Tolden paa Salt, hvilket oplæstes og derpaa afgaves til Toldsags-Komiteen.

Peder Lyderjen var, som allerede antydet, meget hndet af sine Standsfæller, især blandt Sallingboerne; men ligesaa hadet var han af Kjøbstadboere, Embedsmænd, Proprietærer og i det Hele taget af de saataldte „Kjøleklædte“. Det var navnlig hans frimodige Ytringer om en friere Forsatning, der gjorde ham hadet af saadanne Folk, blandt hvilke de Fleste vistnok vare løse Efternakkere af Kaa og villige Redstaber i Enteltes Hænder. Han fik det især at føle i 1848. Kort før Krigens Udbrud gjennemfor det Rygte hele Nørrejylland, at en Mængde Slaver vare brudte ud fra Rendsborg Fæstning og andet Steds i Holsten, og at disse Slaver vare af Tybsterne blevne hidseede ind i Jylland. En af „Viborg Stiftstid.“ for 30. Marts med udhævet Skrift bragt Sensations-Nyhed, saalydende: „Nogle pr. Efta-

fette i Dag hertil indløbne Eiterretninger, der fremkaldte et overordenligt Røre her og i Omegnen, reduceredes hen paa Eftermiddagen dertil, at Hovedgaarden „Haraldshjør“ ved Vejle igaar skal være afbrændt ved Jidsbaade,“ gav i sine svævende Udtryk Rngtet rigelig Næring, og lig en Havguse udbredte Rngtet sig i Jylland paa næsten en eneste Dag, og det hed sig overalt, at Slaverne kun vare 1, 2 à 3 Mile borte, og at de huserede med Mord og Brand. Folk vare slagne af en saa grundløs Stræk, at der ikke var Tale om en eneste fredelig Synsel, men Enhver rustede sig saa at sige til Tænderne. Da den første Dag var gaaet, uden at „Slaverne“ vare at se, lagde Strækken sig en Del, men Folk rustede sig alligevel og stode med udkommanderet Mandskab af hvert Eogn Vagt i flere Dogn ved Sydgrændsen af Landdele, f. Ex. ved Sydsiden af Salling, ved Sundsteder osv. Enhver tænkte sig Faren komme sydfra, og Nogle mødte med Høthve, Slagler, Ler og andre skjønne Ting; Bannet rejstes og ridende Bud oprettedes, og man ventede hvert Øjeblik, at det atter vilde hedde: „Bannet lyfte, og Budstikken løb fra Grande til nærmeste Grande“. Landet var i en formelig Krigstilstand, uden at der dog blev Krig, forend de reite „Holster, Vender og Slaver“, med andre Ord: forend saa Tyskerne kom. Da nogen Tid var gaaet, begyndte de mere befindige Folk at faa Bugt med Mængden, saa man var nærved at flammes lidt over at være narret, og bagefter kunde Folk ikke forstaa, hvor de saaledes kunde fare afsted. En og anden lav Sjæl ymtebe vel saa smaat om, at Peder Lydersen nok kunde have en Finger med i Spillet, men Antydningen var altfor ensfoldig eller ondskabssfuld, til at nogen forstandig Mand brød sig derom, og Alle vidste, at Rngtet var kommet sydfra over Viborg.

Saa heldigt gif det ham imidlertid ikke et Par Uger senere. Torsdagen den 27. April afholdtes et „Folkemøde“ i Viborg, en Slags Efterabelse af Kasino-Mødet i Kjøbenhavn. En stor Mængde Menneſter vare ogsaa der umaadelig begejstrede for den da i Udſigt ſtillede Frihed og Lighed, hvilket dog forekom Andre, der fan gjærne ſiges Mange, altfor vidtgaænde til at kunne ønskes. Peder Lydersen og hans Meningsfælle, Stænder-Deputeret, Proprietær Jensen til Lundgaard ved Viborg, overværede Mødet. Da Begge vare modige

Mænd, troede de ikke at burde tie til hvad, der efter deres Mening burde modsiges. De optraadte derfor som Talerere imod Friheden, navnlig imod en „lovgivende“ Forsamling; de holdt paa, at „raadgivende Stænder“ vare tilstrækkelige til Landets Styrelse, og de vilde derfor, at man skulde beholde en souveræn Konge. Begge saa' paa Friheden i dens Udfejelse, navnlig stod den franske Revolution som et Strømmebillede for Peder Lydersens indre Blit, og i sin Tale brugte han tidt Udtrykkene: „den tøylesløse Frihed“, „den raa, uoplyste Mæsse“ samt: „Folket er ikke modent til Friheden“. Deres Taler fremfaldte strax svært Bulder, og Naab som: „de ere tydsfjendede!“ „Ned med Lydersen! ned med Sensen!“ lode sig snart høre. De nævnte Mænd stræmmedes dog ikke heraf, men vedbleve uforfægtede at udtale deres Meninger om Sagen, juldommen overbeviste om, at Sandheden og den rette Vej vare paa deres Side, især var Peder Lydersen utrættelig i at forsvare sine Paastænde. Stillingen paa Mødet for de to Mænd blev imidlertid snart saa mislig, at der var Fare for deres Sikkerhed, hvorfor Stiftamtmand, Baron Bretton tog sig af dem og fik dem hemmelig bragt ud af Byen, der siges fra en Side: paa en Møgvoan. I Salling fortalte og troede man, at Sagen var denne, at der udenfor „Mogensport“ i Viborg skulde have lejret sig nogle Galgenjugle med ladte Geværer for at skyde Peder Lydersen, naar han paa sin Hjemrejse kom forbi deres Vaghold; men at deres skumle Plan mislykkedes derved, at Stiftamtmand Bretton, der havde faaet Nys om Sagen, opsogte ham og formaædede ham til at tage ud af en anden Port, hvorved han undgik Stimændene, der saqtens kun havde villet kye ham med løst Krudt. „Viborg Stiftstæd.“ for 29. April fortæller derimod kun, at „ved Peder Lydersens Nærværelse i Viborg i Torsdags udtaltes af Flere hersteds en saadan Uvillie imod denne Mand's senere Færd, at det ansaaes fornødent at anmode ham om snarlig Afrejse herfra, hvilket ogsaa skete, ledsaget af en af Politiets Betjente til Skive.“ Denne sidste Meddelelse om Peder Lydersens Ledsaagelse til Skive er ikke rigtig; der er derimod større Anledning for os, efter en privat Meddelelse, at tro, at han fulgte med Proprietær Sensen til Lundgaard og opholdt sig hos ham et Par Dage, inden han begav sig paa Hjemreisen. —

Rygtet om hans Optræden i Viborg, naturligvis med svære Tilfætninger om Forræderi, om Lybskind osv., var imidlertid kommen til Skive, før han kom dertil. De gode Skiveboere, navnlig Pøbelen, syntes, at det var en stor Skam for dem, at der i deres Nærhed boede en „tybskindet“ Bonde, han skulde derfor „snappes“. Uden at ane det Mindste, kom Peder Lydersen ved højlys Dag til Skive paa Hjemturen fra Viborg; men hvad sker? — han opdages strax og omringes af Folt i Nærheden af Apotheke. Kredsens, som var slaaet om ham, sluttede sig tættere ind paa ham og haanede ham paa det Stammelegste med grimme Stjældsord, og det var ham umuligt selv at komme til Orde. En Borger, der var godt kjendt med ham, fik fra sit Vindue at se, at man udenfor begyndte at rykke og slaa den Bærgeløse, hvorfor han, der var en anset Mand, sprang ud paa Gaden og gav sig til at sætte Pøbelhoben i Rette med f. Ex. følgende Ord: „Fy! flammer I Jer ikke for hans graa Haar? I véd jo da ikke endnu, om han fortjener at behandles saadan.“ — „Gaa De nu derind!“ sagde han til Peder Lydersen, som saa gik ind i Borgerens Hus. Den urolige Hob holdt sig endnu samlet lidt, men Peder Lydersen blev imidlertid stukket bag ud af Borgerens Hus og ud af Vægen, og hjem kom han. Dphidsjelsen i Skive vedblev imidlertid mod ham, og det hedder, at han var efterstræbt i flere Dage af udsendte Spioner. Han maatte derfor i disse flere Dage holde sig skjult paa forskellige Steder; hjemme turde han ikke være, især ikke om Natten, ikke heller hos sin Familie, men derimod hos andre gode Venner og Meningsfæller, hvoraf han havde mange; dog dristede han sig ikke til at være mere end en Nat paa hvert Sted; han stolede end ikke altid paa Vedkommendes Lyende, hvorfor han til somme Steder kom sent om Aftenen. Det var især Kjøbstads-Befolkningen, han frygtede for; men Dphidsjelsen lagde sig lidt efter lidt, og han blev saa rolig i sit Hjem. Man fortæller, at adskillige af hans Venner i en Samtale med ham siges at have ytret: Var Du bleven stude af det Kram, vilde Skive være lagt i Aske.“ Hvor vidt der ligger nogen virkelig Sandhed til Grund for denne Ytring, kan naturligvis ikke afgjøres eller paa-
 staaes. Det er baade muligt og ikke muligt.

Inden disse Optøjer fra Skiveboernes Side fandt Sted, optoges der i „Bib. Stiftstid.“ for 29. April en længere Artikel, „indsendt fra Salling“, stærkt tilsyneladende fra Skive By, i hvilken Artikel den anonyme Stumler hudflettede de jallinglandste Bønder, fordi de efter hans Mening skøde tilbage for Skiveboerne i at yde frivillige Gaver til Fædrelandet i Farens Stund, og Peder Lyderjen betegnedes som den Mand, der var Skyld deri. Avisen opfordrede derhos vedkommende Herredsfoged til „i Sagens Interessse at bringe Resultatet af den formodede Undersøgelse om Peder Lyderjens Forhold til offentlig Kundskab.“ Hvor ubejaget hin hadefulde Artikel var, fremgaar klart deraf, at Herredsfoged Willemoes allerede under 5., 14. og 24. Maj („Stiftstid.“ 76, 84 og 89) gav en Beretning om overmaade store Gaver i Penge, Sæd og andre Fornødenheder fra alle Sognene i Salling til Brug for Armeen. Endnu klarere fremgaar det af hvad der påskeredes paa Skive Torv den 7. Maj, da den overordentlige Regjerings-Kommisjær Dr. la Lehmann paa sin Rundrejse i Jylland paa denne Dag gjæstede Skive og der i den Anledning holdtes et stort Folkemøde paa Torvet. Peder Lyderjen indfandt sig ogsaa. Officerat Lehmann havde „afbenyttet Kygterne til at rive ned paa den nævnte Mand og Sallingboerne i Almindelighed (Stiftstid.“ 109), fik Peder Lyderjen Ordet. Baade Lehmann og flere andre fremragende Mænd vidste tilfulde, at Peder Lyderjen var bleven sigtet og bestuldt groveligt, men de vidste derimod ikke, hvad eller hvormegret de skulde tro deraf. Han fik derfor Tilladelse til flere Gange at bestige Talerstolen (en Tønde) for at forsvare sig. Han indrømmede, „at Friheden var en overmaade god Ting, men for at den ikke skulde misbruges, og for Lovløshedens Skyld, skulde der sættes bestemte Grændser for den; det gik ikke an med den vidt-udstrakte Frihed, det var ham heller ikke klart, at vi bedre kunde værge os imod Tydsheden og i Krigen under en fri Forjættning end under en dygtig Konge.“ Under hans Taler blev han jævnlig beæret med Kartofler og flige Ting i Mafften, og lidt lod Raabet: „Med af Tønden med ham!“ ja han blev endog flere Gange ryllet og rebet ned, men usorfærdet traadte han op igjen. Ord som „Forsæder“, „Tydssindet“ o. v. lode sig ogsaa høre, hvilket foranledigede ham til tydeligt og med Eftertryk at erklære:

„Jeg elsker mit Fædreland indtil Kæseri.“ At han den Gang gik fri for videre Forhaanelser, kom for en Del af, at Politiet var tilstede, men tilbvisse ogsaa deraf, at Lehmann rakte ham Haanden, udtalte sin Tilfredshed med den givne Forklaring og Oplysning, forsvarede hans Ret til at have en Mening, og endelig den Ytring, at det var en Skam at haane den Mand, der saa godt kunde klare sine Meninger og gjøre Rede for sine Ord. En Opfordring af Lehmann til Peder Lydersens Modstandere om at træde frem med deres Modbemærkninger, blev ikke efterkommet, uagtet der var Mænd tilstede — P. L. siger: „flere Præster —, der havde været virksomme paa hans Veg.“ — Men endnu et bedre Bevis paa den flammelige Forsølgelse, hvorfor Peder Lydersen havde været Gjenstand, fremgaar af følgende Meddelelse i „Vib. Stiftst.“ for 24. Juli: „Det vil erindres, at de om Stænder-Deputeret P. Lydersen for nogen Tid siden cirkulerende Nygter fremskaldte en Demonstration mod ham her i Byen, og at der her i Bladet skete Opfordring til vedkommende Politimester om at oplyse Sagen ved Forhør. Dette er nu sket, og efter hvad Redaktionen har erfaret, er der, efter at Forhøret har været indsendt til Stiftamtet og Justits-Ministeriet, ikke fundet Anledning for det Offentlige til at foretage videre i Sagen. — Redaktionen kan derhos tilføje, at den, efter at være gjort bekendt med Forhøret, hvoraf en Udskrift er henlagt i de (den Gang forsamlede) Stænder-Deputeredes Læseværelse, ikke har fundet noget oplyst, som kan gravere Hr. Lydersen, men at det er at antage, at de ommældte Nygter ere fremskaldte derved, at Hr. Lydersen tidligere i sin offentlige Virksomhed er fremstaaet som en Modstander af den konstitutionelle Sag, samt derved, at der blandt Hr. Lydersens Standsfæller i Salling ikke saa tidlig som i andre Egne viste sig nogen særdeles Interesse for Folkevæbning. De Beretninger, der succesfuldt have været optagne her i Bladet, vise imidlertid, at Beboerne i Salling, efter at privat Subskription til Stats-Fornødenhederne dersteds var sat i Gang, ikke i den Henseende staa tilbage for deres Medborgere i andre Egne, og bør det udhæves, at Hr. Lydersen ikke skal have unbladt at virke for Subskriptionens heldige Fremgang.“ — Slutningen paa den flammelige, eller rettere den nederdrægtige Forsølgelse mod Peder Lydersen fra Njøbstadborgernes og andre

„Kjoleklædtes“ Side, fordi han talte ikke efter Andres, men efter egen Overbevisning, blev saaledes den, at Sandheden tilsidst sejrede, at Vogn og Falskhed afløredes og flog deres Dphavsmænd paa Halsen.

I sin Virksomhed og daglige Dønt som „Bonde“ hævede Peder Lydersen sig aldrig over det Middelsmaadige, ja i alle Forretninger var han vel daarligst som saadan, for der skulde spares ved alle Lejligheder og endog paa det Nødvendigste. Han samlede alligevel en Slump Penge; men hans Gaard laa omtrent paa Jorden, som man siger, da han senere i Tiden afstod den, og Avtærefskaberne vare i en yderst slet Forfatning. Han var en Hæder af store Gilder, Kortspil især, om det saa var aldrig saa ustyldigt: den Tid var saa daarlig anvendt. „Nej, tal saa hellere.“ sagde han, og selv kunde han tale, saa han næsten altid blev trættende i Samtaler, thi han vilde selv tale uafbrudt, og det var vanskeligt at saa et Ord indført. Ved givne Lejligheder holdt han med stor Lyst smaa, ret pæfende Taler; han havde altid gode Ønster for sine Venner, naar han traf sammen med dem, aldrig manglede han da et godt Ord; men Folk vilde nu og da mene, at han havde for meget i Munden og for lidt i Haanden. Foltsefesterne i de senere Aar lunde han slet ikke lide: der var „for meget af det Glade, for lidt af det Alvorlige.“ Siden 1848 holdt han sig, politisk talt, stille, men han fulgte godt Begivenhedernes Gang, og han troede, at der vilde komme mange Ulykker over Danmark netop for Frihedens Skyld. Det Erstedste Ministerium tilfredsstillede ham godt, især dets Kundgjørelse af 1852, men saa i Oktbr. 1855 kom det daværende Ministerium med sin slesvigste Forfatning, der saarede ham forfærdeligt; han talde 1855 Tilbagegang, og han paastod, at hvad der da stete, var Begyndelsen til Krigen 1864. Han var noget overtroist og troede meget paa Varsler, især Krigsvarsler.

I sit Hus og sin Familie-Kreds fremtræder Peder Lydersen for os som den hjærligste Gæstjælle og den ægte kristelige Husfader. Efter hans ofte gjentagne Udsagn var det en af hans hjæreste Ønster at sidde ved sit Bord, omringet af sine 8 Børn med deres luttende Øren og spejdende Øjne, thi han havde en særegen Gave til at vejlede og undervise Børn. Han oplevede at se dem alle i selvstændig Stilling, for 3 Sønners Vedkommende

rigtignot fjernt paa **Sindhavsverne**. I 1861 hjemtom nemlig fra Australien Sallingboen Niels Sørensen, der i Julen s. A. indtraadte i **Egteskab** med Peder Lydersens ældste Datter Elise, og da han fra den fjerne Verdensdel hi-mbragte med sig en god Løn af sin Virksomhed der — man sagde: omtrent 10,000 Rdl. —, saa var han i Stand til at overtage Svigersfaderens Gaard; og den 58aarige Peder Lydersen afstod den derfor fra 1. Januar 1862 til sin Svigersøn, imod en aarlig **Afstægt** samt en **Pengesum**, der satte ham i Stand til at give ethvert af sine 7 levende Børn omtrent 1500 Rdl. som **Fødrearv**. Det Held, som Niels Sørensen havde haft som **Guldgraver**, opflammede Lysten hos 3 af Peder Lydersens Sønner til ogsaa at forsøge Lykken paa samme Maade, og allerede den 21. Marts 1862 toge de **Afstædt** fra **Fædre hjemmet** for at tiltræde Rejsen til den fjerne Verdensdel. Faderen saa' dem næsten med **Angstelse** at drage bort. Frygten for, at de kunde komme til at lide **Nød**, og navnlig, at **Kjærligheden** til deres gamle Børnetro skulde kjølnes histovre, hvor saa mange **Vantroens** **Køster** lode, tyngede haardt paa hans Hjærte; men han modtog stedse glædeligt **Budskab** ikke blot om, hvorledes **Alt** lykkedes og havde **Fremgang** for dem, men ogsaa om, at de stadigt ihulom deres **Dabspagt**.

Hverved et **Par Aar** efter **Afstaelsen** af Gaarden fandt Peder Lydersen sig foranlediget til af religiøse **Hensyn** at tage **Ophold** hos Svigersønnen Jens Jakobsen i **Otting** og senere hos en Familie i **Hem**, men han vendte efter flere **Aars Forløb** atter tilbage til sit gamle **Hjem**. Hurtigere end **Nogen** ventede det, kom **Dødsbud-** **skabet** nu til ham. Efter 8 **Dimers Sygeleje**, under hvilket **Guds** og **Bonnens Ord** stadigt vare paa hans **Læber**, døde han den 25. Febr. 1870, omtrent 66¹/₄ **Aar** al.

Saaledes fulgte **Lys** og **Skygge** jævnfides hinanden i Peder Lydersens **Liv**. Om det end maa indrommes, at han i **Mangt** og **Meget** var en **Særting**; saa er det alligevel vist, at han var en fremragende **Mand** blandt sin **Standsfæller**. Han blev i **Alt** og trods **Alt** staaende paa sit gamle **Fodfæste**, og hvo tør bryde **Staven** over ham derfor! — **Tiden** var lobet fra ham.

Indhold.

	Side.
Dedikation.	3.
Forord og Indledning.	5.
Eskildringer af 50 Afdode:	

(Sjælland.)

Anderfsenfte, Den Christen, Slægt, og Anders Christensen i Skjentelsø	133.
Bjerregaard, Hans Jensen, „den lærde Bonde“ i Gjentofte	24.
Christensen, Christen, Gaardsfæster i Lybjerg.	361.
Hansen, Hans, Bomuldsvæver, Husfæster i Mern.	327.
Hansen, Ole, Legatsstifter, Gaardejer i Bistinge.	222.
Hansen, Peder, „Dphidseren og Forlederen“, Husfæster i Lundby	211.
Jørgensen, Lars, Gaardejer i Ublejre.	160.
Larsen, Henrik, Gaardsfæster i Beddinge	366.
Mortensen, Niels, „den blaa Bonde“, i Venløse	432.
Nielsen, Jens, Gaardsfæster i Rundby.	155.
Pedersen, Jens, Gaardejer i Smerup.	351.
Pedersen, Jens, Gaardejer i Ublejre	449.
Pedersen, Mogens, Gaardejer i Thorkildstrup	356.
Rasmusen, Niels, Gaardejer i Gudmandstrup.	152.
Sørensen, Niels, Gaardsfæster i Alsted	55.
Trave, Mikkel Gjertsen, Gaardsfæster i Langebæk	53.

(Volland-Falster.)

Jensen, Lars, Gaardsfæster i Frejlev	370.
Krag, Niels Christian, Gaardejer i Nørre-Alsløv	227.
Rasmusen, Hans, Gaardejer i Egense	232.

(Fyn og Langeland.)

Anderfsen, Jens, Gaardejer i Vester-Hæfinge.	183.
Anderfsen, Ole, Gaardejer i Kauslunde	457.
Brendholts, Hans, Gaardejer i Orte	167.
Christensen, Hans, Gaardejer i Vejstrup	377.
Dahlkild, Jens Rasmusen, Gdsfæster i Svanninge	258.
Hansen, Mads, Gaardsfæster i Rølepile	397.

	Side.
Korsbjerg, Jørgen Christensen, Gdejer i Ubberud	56.
Lauridsen, Jesper, Gaardejer i Naby	88.
Madsen, Christen, „den fynste Opvættelses-Prædikanant“, Husejer i Bregner	169.
Madsen, Hans Mortensen, Gdfæster i Ennehølle	459.
Nielsen, Johan, Husfæster i Staarupør	386.
Pejrup, Jørgen Pedersen, Gaardejer i Orte	71:
Sokilde, Niels Nielsen, Legatstifter, i Fleninge	251.

(Nørre-Jylland.)

Anderfen, Christen, Gaardejer i Nørre-Tulstrup	130.
Anderfen, Jens Mathias Bollerup, Gdejer i Nlgod	471.
Blach, Jørgen Mogensen, Gaardejer i Taastrup	421.
Borup, Christen Christensen, Gaardejer i Ferring	271.
Christensen, Henrik, Gaardejer i Fløjstrup	404.
Christensen, Jens, Gaardfæster i Boldum	263.
Dam, Rasmus Jørgensen, Gaardejer i Hals	187.
Dyrstjot, Peder Larsen, „navnfundig og lærd“ Bonde i Jerslev	94.
Fløe, Palle Christensen, Gaardejer i Kollund	411.
Hanstrup, Laurids Nielsen, Gaardejer i Nagaard	416.
Jensen, Poul, Gaardejer i Todbjerg	464.
Knudstrup, Peder Nielsen, „Danmarks første Bonde“, Gaardejer i Lerbjerg og Røved Mølle	278.
Lydersen, Peder, Gaardejer i Hvidbjerg	475.
Mikkelsen, Søren Rasmussen, Gaardfæster i Haar	191.
Storbølling, Klaus Pedersen, Gaardejer i Harresø	113.

(Sønder-Jylland.)

Lorentsen, Nis Lilholt, Gaardejer i Lilholt	311.
Steffensen, Nis, Gaardejer i Hammelev	202.
Søndergaard, Hans Nissen, Gaardejer i Hammelev	292.

Hetleiser. Side 19. Nr. 8. 1801, læs 1804; — S. 52. Lin. 20. Christiane, læs Christian; — S. 83. l. 4. Frederik II., læs Frederik I; — S. 248. l. 20. Valgret, læs Valget; — S. 249. l. 26. Jørgensen, læs Jespersen; — S. 280. l. 4. Laurbjerg, læs Granslev; — smst. l. 5. Galten, læs Houlbjerg; — S. 327. l. 8. Bøttel, læs Bøttel. — — De forekommende faa Bogstavfejlt rette sig selv under Læsningen.